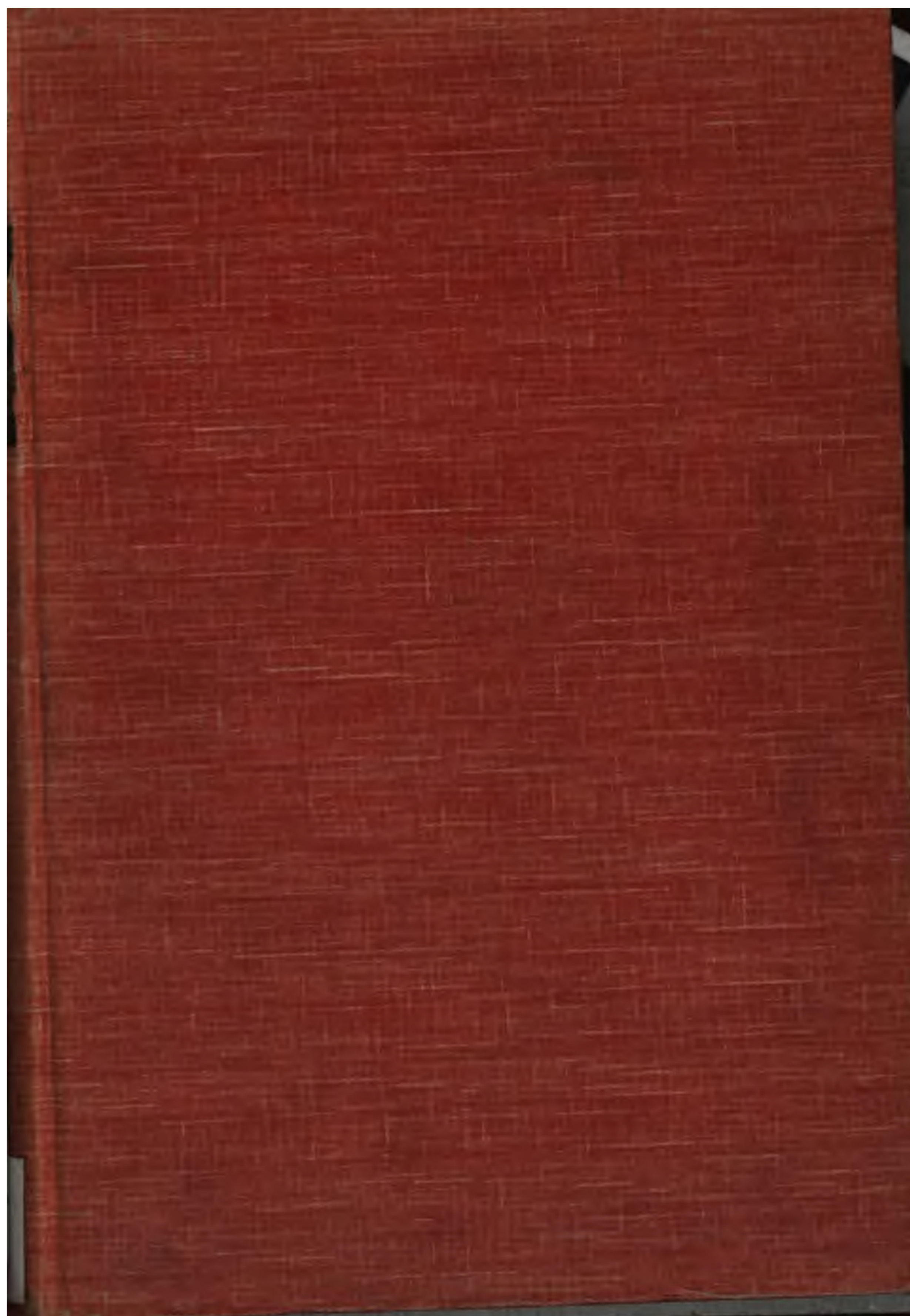

'80 -

00724

ЮБИЛЕЙНА ИСТОРИЯ

на

ДВАДЕСЕТЬ ПЕТЬ ГОД. БЪЛГАРИЯ

Съставилъ

Т. Н. БОЙЧЕВЪ

Издава

подъ редакцията

на

Я. Т. КОЧЕВЪ

—

Отъ сега нататъкъ Българский народъ
История има: става народъ ....
(Ив. Вазовъ)

СОФИЯ
Печатница на Т. Пеевъ
1903.

ПРѢДГОВОРЪ.

Врѣмето хвърчи и отлита; лицата съ него заедно се изнизватъ, като броеници, а поколенията се мѣнятъ; тъй сжщо събитията и фактитѣ се забравятъ, а самитѣ документи по тѣхъ, или изчезватъ, или се унищожаватъ. Само се не забравя това, което Историята запише. Тя еднакво обаче записва и доброто и злото: както направения напрѣдъкъ въ науката, промишлеността и индустрията, тъй и извършенитѣ грѣшки било въ управлението, било въ живота на кой и да бжде народъ. Така че Историята е *огледало* за народитѣ: тамъ се отражаватъ тѣхнитѣ добри и лоши страни.

Единъ народъ колкото по-добрѣ е запознатъ съ историята на своето минало, толкова по-лесно може да избѣгва грѣшкитѣ, които му се изпрѣчватъ изъ пжтя на неговия политически животъ. Народъ, който не вниква въ своето минало и не взима поука отъ него, е осжденъ на загиване.

България, слѣдъ едно дълго робство подъ Турцитѣ, възкресна за новъ политически животъ. Тя бѣ пълна съ енергия и слѣдователно, подъ ржководството на своитѣ истински синове, способна да заживѣе, както и другитѣ просвѣтени и културни народи на земното кълбо, още повече, че България намираше въ гражданския си и политически животъ единъ прѣчистенъ и уравненъ пжть, стига само да слѣди другитѣ околни народи и да имъ подражава въ *добритѣ работи*, като сжщеврѣменно изучва своитѣ грѣшки и недостатъци, и постепенно ги цѣри и отстранява. Длъжность е, прочее, на всѣкъ единъ искренъ и родолюбивъ Българинъ да изучва дълбоко народнитѣ грѣшки, и колкото му се може, да посочва о врѣме цѣра за тѣхното изкореняване.

Въ съзнанието на своя дългъ къмъ отечеството, и прѣдъ видъ на „Юбилейнитѣ праздници“ за двадесеть петь годишнината отъ политическото ни освобождение, намѣрихъ за добрѣ да напиша, макаръ и на кратко, единъ отчетъ за всичко минало прѣзъ този късъ политически животъ на България, безъ обаче да коментирамъ станалото, или да го критикувамъ. Това ще бжде едно малко припомнюване за сврѣменното поколение и едно огледало за грядущето. До колко съмь могълъ да отговора на зададената си цѣль, оставамъ да оцѣни това добрий читатель и безпристрастний критикъ.

„Юбилейната История“ раздѣлихъ на двѣ части: първата часть обема събитията до 6-й Септемврий 1885 година — *Съединението на Сѣверна и Южна България*, а втората часть — отъ Съединението до изпълването двадесеть и петь години отъ освобождението ни.

Въ Историята сж помѣстени и ликоветѣ на по важнитѣ наши по-

литически дѣйци, за които потомството трѣбва да има пълно понятие. Бѫдащитѣ поколѣния има да прославяватъ и благославятъ мнозина отъ тѣхъ за патриотическитѣ имъ дѣла, но ще има и такива, които тѣ нещеда пощадатъ съ порицанията си.

Моитѣ усилия и трудъ ще бѫдатъ добрѣ възнаградени ако „Юбилейната История" намѣри повече читатели, и при всичкитѣ си недостатъци, стане настолна книга на всѣкой родолюбецъ.

Четете! четете и добрѣ изучвайте отечествената История; нейното сериозно изучване може да ни избави отъ много стари грѣшки.

София, 1-й Декемврий 1902 год.

Т. Н Бойчевъ.

Введение.

. . . .
Отъ сега нататъкъ Българский родъ
история има; става народъ. . . .

Ив. Вазовъ. (а)

Прѣзъ врѣмето на тяжкото политическо робство на Българский народъ подъ Турцитѣ, не му оставаше друго, освѣнъ едно малко утѣшение въ религиозната му самостоятелность. Слѣдъ падането на Търновското Българско царство съ столицата си, която сжщеврѣменно била и сѣдалище на Търновский патриархъ, послѣдний билъ свалень и пратенъ на заточение (б). Останали обаче и доста дълго врѣме запазили своята независимость Охридский и Ипекский Архиепископи. Прѣзъ втората половина на XVIII-то столѣтие, когато въ Османската империя владѣяла пълна анархия, у Гърцитѣ се породила мисъльта да подновятъ нѣкогашното Византийско царство. За да постигнатъ тъзи цѣль Гърцитѣ намирали за необходимо, че всички християнски народи на полу-острова прѣдварително трѣбва да се прѣтопятъ въ Гърци, и за това наумили да си послужатъ съ Грьцкото духовенство. Най напрѣдъ Грьцката патриаршия ударила око на горѣпомѣнатитѣ по-горѣ двѣ самостоятелни Архиепископии,(в) отъ които посрѣщала много голѣми мжчнотии за окончателното елинизиране на всички християнски народи, а особено Българский. Но когато се възкачилъ на Цариградский патриаршеский прѣстолъ хитрий гръкъ Самуилъ I-й, този послѣдний успѣлъ съ своитѣ интриги и подкупи да изтръгне отъ Турското правителство заповѣдь за едновремѣнното почти унищожаване на въпроснитѣ двѣ архиепископии, наричани патриархати. Прѣзъ 1766 година била унищожена Ипекската архиепископия, а слѣдъ една година т. е. на 16-й Януарий 1767 година Охридската. Послѣдний Охридский архиепископъ Арсений билъ принуденъ отъ Цариградский патриархъ Самуилъ да се отрѣче отъ Охридския прѣстолъ, а слѣдъ като направилъ това, билъ заточенъ въ Света-гора, гдѣто прѣкаралъ остатъка

а). Стихотворение отъ Ив. Вазовъ за Отецъ Паисий, въ което най-характерно е схванато всичко отъ епохата на Българското възраждане.

б) Послѣдний Търновский патриархъ е билъ Евтимий, Слѣдъ неговото падане (1393 г.) Българската църква отъ Търновския патриархатъ била подчинена на Цариградския Грьцкий Патриархъ, и всичкитѣ Богослужебни книги на старо-българский езикъ били изхвърлени отъ Богослужението и замѣнени съ грьцки.

в). Въ нѣкои документи и двѣтѣ архиепископии се наричатъ патриархати. Така, напримѣръ, се наричали въ Султанскитѣ берати, издавани на Цариградския Грьцки патриархъ. („Български книжици" 1860 год. страница 8).

отъ живота си.(а) По този начинъ на Българския народъ била отнета всѣка възможность за спазване народностьта си. Но тъкмо тогава когато Фенеръ се готвялъ да празднува и тържествува за успѣхитѣ си по прѣтопяването на Българския народъ, провидението се смѣлило надъ послѣдния.

Прѣзъ онова врѣме живѣялъ въ Хилиндарския мънастиръ — въ Свѣта-Гора единъ инокъ (калугеръ) на име Паисий, който билъ родомъ Българинъ, отъ Самоковскитѣ села, и се гордѣялъ съ своето Българско произхождение. Отецъ Паисий като проигуменъ и слѣдователно видно лице въ мънастира, ималь възможностьта да се срѣща почти съ всички по-видни и забѣлѣжителни посѣтители на мънастира, и чрѣзъ тѣхъ да се запознае съ вѣкси исторически документи, които се намирали въ мънастирската библиотека (б). Повѣдението на Гърцкитѣ калугери, както и тѣхнитѣ подигравки и присмивки върху Българитѣ, уякчили патриотическитѣ чувства на Отца Паисия и той се завзелъ да напише историята на своя народъ, и съ нея се спустналъ да буди народа и да го кани да стои на щрекъ и отстоява противъ гръцкитѣ козни и гонения. На 1762 година Отецъ Паисий написалъ своята: *„История Славянсболгарская о народѣхъ и о царѣхъ и святыхъ Болгарскихъ“*, съ която тръгналъ самъ да запознава народа изъ градоветѣ, паланкитѣ и селата. Българското население, колкото и да било наплашено отъ Турскитѣ звѣрства и Гърцкитѣ козни, пакъ посрѣщало Отецъ Паисий съ голѣма самоотверженость, и ревностно слушало разказитѣ му за Българскитѣ царе и Святии. Но когато Паисий неможалъ вече самъ да ходи и разпространява разказитѣ си отъ Българската История, тѣзи послѣднитѣ били прѣписвани отъ тогавашнитѣ книжовнеци въ нѣколко екземпляра,(в) които летѣли отъ ръка въ ръка.

Единъ отъ тѣзи прѣписани екземпляри билъ поправенъ и напечатанъ отъ Христаки Павловичъ — Дупничанинъ, когато билъ учитель въ Свищовъ.

Къмъ край на XVIII-то столѣтие и въ началото на XIX-то, когато революцията въ Франция вляла нова строя въ държавния организмъ, България подъ игото на Османцитѣ прѣдставлявала една грозна картина. Слабостьта на Султанитѣ и своеволията на пашитѣ, непокорството на

а). Оставката, която е подалъ Арсений, и се намира помѣстена въ кодиката на протоколитѣ на Цариградската патриаршия гласи тъй: „Чрѣзъ настоящата своеволна моя оставка изявявамъ азъ долѣподписаний, че понеже ми е невъзможно да изпълнявамъ длъжноститѣ на Охридската Архиепископия, защото сме дали въ врѣмето си немалъкъ поводъ да се злоупотрѣблява името на Архиепископията, да се гонятъ и ощетяватъ митрополитѣ, които сѫ подчинени на архиепископията и царскитѣ подданници, които въ тѣхъ живѣятъ, така щото е невъзможно да се избави паството и цѣлъ християнский народъ отъ тѣхнитѣ (злобителни) рѫцѣ инакъ, освѣнъ съ унищожение на архиепископията, затова си даваме оставката отъ Охридската Архиепископия, а не и на прѣжната си Пелагонийска епархия, която задържамъ прѣзъ живота си за мое прѣпитание и за моитѣ нужднии потрѣби.
1767 Януарий 15. („Български Книжици“ 1860 год, стр. 7). Охридский Арсений, обѣщавамъ се“.

б). Прѣзъ 1758 г. Отецъ Паисий се виждалъ съ Сърбския историкъ Иванъ Ранчъ, който съ научна цѣль посѣтилъ мънастиритѣ на Атонската гора.

в). Въ послѣднитѣ години въ печата се появи извѣстието, че оригиналътъ на Паисиевата История се намиралъ у покойния Гаврилъ Кръстевичъ, бившия главенъ управитель на бившата Источна румелия.

еничаритѣ и на кърджалиитѣ — били измъчили и изтощили Българския народъ, който билъ принуденъ да дири убѣжище въ съсѣднитѣ държави, или по горитѣ. Онѣзи, които сполучвали да избѣгватъ съ семейството си въ чужбина, непомислювали вече за завръщане, а отъ избѣгалитѣ по горитѣ се образували отпослѣ малки чети, които ходѣли да отмъщаватъ на Турцитѣ за вършенитѣ отъ тѣхъ злочинства и грабежи. Османската бивша доста силна държава, захванала да се разпада: появили се вжтрѣшни раздори. Тѣзи вжтрѣшни раздори щѣли да спомогнатъ за окончателното съсипване на Отоманската Империя и съвършеното изгонване на Турцитѣ отъ Балканския полуостровъ, но за това се изисквало и съгласието на християнскитѣ държави, а то липсовало. За вжтрѣшнитѣ раздори свидѣтелствува появяването на Пазвантъ-оглу въ Видинъ, на Али-паша въ Янина и на Мехмедъ-Али въ Египетъ, които сж искали да се отдѣлятъ отъ Империята като васали на Султана.(а) Въ тѣзи именно врѣмена, познати въ Българскитѣ прѣдания за най размирни, като послѣдователь на Отецъ Паисий се явилъ Вратчанский епископъ Софроний. Свѣтското му име било Стойко Владиславовъ — родомъ отъ Котелъ, който по-рано билъ учитель и свѣщенникъ въ родното си мѣсто, а слѣдъ смъртьта на съпругата си приелъ монашеский чинъ и прѣзъ 1794 год. билъ ржкоположенъ за Вратчанский епископъ.(б) Врѣмената, които прѣживявалъ Софроний съ своето паство били до толкова тѣжки, щото той заедно съ нѣкои по-видни отъ народа се криялъ по горитѣ, а по нѣкога билъ хвърлянъ въ затворъ, и най-послѣ избѣгалъ въ Букурещъ, гдѣто са и поминалъ прѣзъ 1815 год.

Прѣзъ 1807 година при срѣщата на Напалеонъ I съ Александръ I въ Телзитъ, гдѣто билъ сключенъ мѣжду двамата Императори договоръ за миръ, било уговорено да си раздѣлятъ и Турската империя, но това се неизпълнило. Вмѣсто да изпратятъ войскитѣ си и двамата императори срѣщу Турция и изпълнятъ направеното съглашение, тѣ започнали прѣзъ 1812 год. помѣжду си война, която се завършила съ пълното поразявание на Напалеона при Москва и изгонването на войскитѣ му изъ Русия. Това дало възможность на Турция да се окопити и да побѣди всички вжтрѣшни прѣпятствия. Еничаретѣ били съвършено изтрѣбени, а Кърджалиитѣ разпръснати. Почнало се подновяването на отпадналата Турска държава, но за Българския народъ нѣмало никаква полза отъ това. Фенерското духовенство гледало да извлича полза отъ всѣко събитие, та залѣгало твърдѣ много за погърчуването на Българитѣ, като покровителствувало прѣдъ Турскатѣ власти само ония, които му се покорявали, а прислѣдвало и клеветѣло всички, които оставали вѣрни на своята народность. Възставането на Гърция и нейното освобождене станали причина, щото и Гръцката Патриаршия да изгуби малко отъ своето влияние прѣдъ Турското правителство,(в) понеже се открила и нейната намѣса въ

а) Отъ тѣзи паши само Египетский сполучилъ да основе отъ Египетъ едно васално княжество на чело съ единъ Хедивъ съ наслѣдствено право на прѣстола, подъ сюзеренството на Султана.

б) Епископъ Софроний, освѣнъ своето житие „за страданието на грѣшний Софроний", оставилъ едно цѣло събрание отъ слова за праздницитѣ и недѣлни дни, извѣстно подъ името „Софроние".

в). Извѣстно е, че Гръцкото възстание се обявило най-напрѣдъ на 25-й

движението. Благодарение на това, инакъ тя би направила много по-голѣми пакости на Българския народъ.

Прѣзъ Руско-Турската война на 1828 год. капитанъ Георги Мамарчевъ(а) кроялъ едно движение за Българско възстание, но несполучилъ. Руский главнокомандующь, щомъ се научилъ за кроежа на Мамарчева, заповѣдалъ да се задържи въ Румъния, отъ гдѣто билъ назначенъ за кметъ на гр. Силистра. Слѣдъ Одринския миръ, когато се оттеглили Руситѣ, Мамарчевъ останалъ въ България съ единствена цѣль да подготви своитѣ сънотечественници за едно по-голѣмо възстание. За този планъ се научилъ тогавашний Гръцкий Търновский владика, който прибързалъ да съобщи това на Турскитѣ власти. Капитанъ Мамарчевъ(б) билъ уловенъ и испратенъ въ Цариградъ, гдѣто го осждили на вѣчно заточение,(в) а много отъ съмишленницитѣ му били изловени и повѣчето избѣсени въ Търново. Така безшумно се свършило кроеното отъ Мамарчева Българско възстание.

При всичко, че възстанието не сполучило, но Българский народъ по другъ пжть станалъ прѣдметъ на разговоръ между тогавашния ученъ свѣтъ. Участьта на Българетѣ привлѣкла вниманието на младия ученъ славянинъ Юрий Венелинъ, който обиколилъ България и напечаталъ своитѣ исторически издирвания на Руский езикъ, и по този начинъ се запознали съ историята на Българския народъ, както Руския народъ, тъй и учения свѣтъ(г). Най-много помогнало на Венелина да се заинтересува за Българитѣ неговото двѣгодишно учителство въ Кишиневската Семинария, гдѣто имало много ученици отъ прѣселенитѣ въ Бесарабия Българи. Масови прѣселявания на Българе е имало слѣдъ Руско-Турскитѣ войни на 1806—12 и 1828—29 години. Прѣзъ първата война прѣселенцитѣ сж били отъ Сѣверо-Източна България, а при втората — отъ къмъ Сливенско и Ямболско. Отъ една страна прѣселяването въ Русия на много Български семейства, а отъ друга — завързването на търговски сношения между Българе и чужденци, направило Българитѣ по-дързостни и по учелюбиви. Отворенитѣ по прѣди на нѣкои мѣста келийни училища съ поддържката на родолюбиви хора, започнали да се замѣстятъ съ Български училища.(д) Градецътъ Габрово по настояването на неговитѣ ро-

---

Мартъ 1821 год. отъ Архиепископа Германоса, а на 10 Априлъ с. г. Цариградский Патриархъ съ трима още владици билъ убѣсенъ, и много Гърци избити.

а). Капитанъ Мамарчевъ билъ родомъ отъ Котелъ и отъ малъкъ билъ отишелъ въ Русия, гдѣто постжпилъ на военна служба.

б). Въ това възстание най-голѣма роля е игралъ Капиновский мънастиръ Св. Никола, находящъ се въ околностьта на гр. Търново.

в). Мамарчевъ билъ изпратенъ на заточение на островъ Самосъ, гдѣто управлявалъ сънотечественикътъ му Гаврилъ Кръстовичъ отъ името на Стефанъ Богориди — Българинъ отъ Котелъ — титулярния управитель на о-ва.

г). Венелинъ работилъ по своитѣ исторически издирвания и особено по Българския езикъ и на 28 Мартъ 1839 година умрѣлъ въ гр. Москва. Одескитѣ Българе, които най-много го поддържали, издигнали мраморенъ паметникъ надъ гроба му съ слѣдующия надписъ: „Юрию Ивановичу Венелину. Одескіе Болгаре 1841 году. Напомнилъ свѣту о забитомъ, но нѣкогда славномъ и могущественномъ племени Болгаре и пламенно желалъ видѣть его възрожденіе".

д). Хилендарский, Зографский и Рилский мънастири отворили метохи въ нѣкои Български градове, гдѣто изпратили духовници, които почнали да учатъ дѣцата въ церковнитѣ стаи.

долюбиви синове Априловъ (а) Рашеевъ Палаузовъ, дало първия примѣръ прѣзъ 1835 година за откриването на Българско училище. Първий учитель въ това училище билъ Отецъ Неофитъ Иеромонахъ Рилский, който поощряванъ отъ горѣпомѣнатитѣ родолюбци, ходилъ въ Букурещъ за освояването на Ланкастерската метода — въведена за първъ пжть отъ него въ Българскитѣ училища. Въ слѣдующата 1836 година на едно друго мѣсто, далечъ отъ първото Българско училище — въ гр. Солунъ, се открила и първа Българска печатница отъ архимандритъ Теодосий, родомъ отъ Дойранъ. Малко по-послѣ т. е. на 1844 год. Самоковецъ Костадинъ Фотиновъ започналъ издаването на първия Българский вѣстникъ „Любословие". Това сж първитѣ Български пионери по пробуждането и възраждането на народа.

Въ 1835—36 год., когато въ Габрово и Солунъ се поставяли основитѣ за духовното възраждане на Българский народъ, Българското население на гр. Пиротъ и околностьта му, угнетено отъ произволитѣ на Турскитѣ власти, се заловило за оржжие. Като близо до Сърбската граница, помѣнататото население смѣтало, че по-лесно ще си набави оржжие, но несполучило въ смѣтката си. На слѣдующата 1837 година възстание избухнало и въ Берковско, а слѣдъ 5—6 години то обхванало окржзитѣ: Нишкий, Пиротский и Лѣсковский, но било потжпквано отъ войскитѣ и събранитѣ башибозуци, при което населението е смазвано съвършено и имотитѣ му съсипвани и ограбвани. Всичко това, обаче, принесло обща полза, защото стреснало турската власть, която едва прѣзъ 1839 година съ цѣль да испълни нѣкои свои задължения, относително подобряването участьта на христианскитѣ си поданници, прогласила „*хати-шерифа*", съ който се давали правдини и на християнскитѣ народи въ Османската империя. При всичко, че тѣзи правдини били дадени само на книга, пакъ се забѣлѣжело на врѣмето си едно малко подобрение въ участьта на Българитѣ, които по-дързостно започнали да искатъ отварянето на своитѣ народни училища и църкви. Грцкитѣ владици, подбуждани отъ жаждата за бързо обогатяване, почнали да ставатъ за Българитѣ по-грозенъ бичъ и отъ самитѣ турци. Кощунството на гръцкото духовенство било безпримѣрно и почнало да става нетърпимо отъ народа. Поведението на развратнитѣ гръцки владици небило за прѣглъщане, та набожния и хрисимъ до тогава народъ си отворилъ очитѣ. Градоветѣ Скопие и Самоковъ още прѣзъ 1833 година дали най-първо примѣръ за борба противъ безнравственнитѣ и алчни свои църковни священоначалници. Тѣхния примѣръ послѣдвали на-скоро Търновци, Видинци и много още Български градове. Духовната борба, повдигната отъ народа се подела отъ монаситѣ Българи: Архимандритъ Неофитъ — Бозвелията родомъ отъ гр. Котелъ, и Иларионъ Ст. Михайловский, послѣ Макариополский епископъ,(б) родомъ отъ гр. Елена.

в). В. Априловъ отпослѣ завѣщалъ всичкия си имотъ за поддържане на Габровскитѣ училища, а признателното му отечество, като е искало да увѣковѣчи името му, нарѣкло е Габровската Мжжка Гимназия „Априловска", гдѣто се принесоха прѣзъ 1898 година и смъртнитѣ му останки.

б). Иларионъ е роденъ въ 1810 год., а въ 1833 година отишълъ въ Хилиндарския мънастиръ, послѣ се училъ въ Атина и Цариградъ. Той е първий Българский митрополитъ въ Търново до самата си смърть, която го постигна въ 1875 год. въ Цариградъ.

Въ началото борбата и агитацията се водѣла за да се ржкополагатъ за епископи на Българскитѣ епархии Българе, избирани отъ самото паство, но това било противъ интереситѣ на Гръцкия патриархъ, който продавалъ епархиитѣ на фенерскитѣ безнравственици срѣщу богатъ откупъ.

Неофитъ Возвелията билъ изпращанъ нѣколко пжти на заточение, но това не го отчайвало, и той сполучилъ да даде идеята за въздигането на Българска църква въ самия Цариградъ, подъ носа на патриарха въ Фенеръ върху подареното мѣсто отъ сънотечественика му Стефанъ Богориди, на което мѣсто отпослѣ се постави сегашната красива съборна църква „Св. Стефанъ".

Най-послѣ Грьцката патриаршия сполучила чрѣзъ разни интриги да издѣйствува заточението на Неофита и Илариона прѣзъ 1845 година въ Хилендарския манастирь, въ чийто затвори прѣзъ 1849 година Неофитъ свършилъ своя животъ. На другаря му — Илариона, обаче, било писано да продължава борбата съ Грьцкото духовенство, която захванала да става все по-ожесточена, и да я изкара до край, като вкуси и отъ плода на тази борба.(а)

Прѣзъ 1847 год. Султанъ Абдулъ-Меджидъ прѣдприелъ една обиколка изъ Европейскитѣ си владѣния. На много мѣста чулъ оплакванія отъ народа противъ Гръцкитѣ владици, вслѣдствие на което било обърнато вниманието на патриаршията за удовлетворение справедливитѣ искания на Българетѣ. Стефанъ Богоридиималъ голѣмъ достжпъ до този Султанъ и се радвалъ на голѣмото му довѣрие, та на много български искания се поглѣдвало благосклонно. Патриаршията обаче за да замаже очитѣ на Високата Порта и на Българетѣ, на 1851 год. ржкоположила въ епископский санъ единъ Българинъ, и го изпратилъ въ една чисто Гръцка епархия. Сжщата година още прѣзъ мѣсецъ Май било избухнало възстание въ околностята на Видинъ. Отъ користолюбието на Видинския епископъ гъркъ и отъ жестокостьта на турскитѣ чиновници най-напрѣдъ се възбунтувало населението въ село Раковецъ, а послѣ бунтътъ се разпространилъ въ цѣлитѣ окржзи: Видинский, Бѣлоградчишкий, Ломский и Берковский, но слѣдъ единъ мѣсецъ възстанието било потъпкано и голѣма часть отъ населението изклано.

На-скоро отношенията мѣжду Русия и Турция охладнѣли, слѣдъ което било прѣдизвикано прѣзъ 1853 год. обявяването на тъй наречената Кримска война.(б) Съ манифеста си отъ 20 Октомврий 1853 година Императоръ Николай I между друго, казалъ: „Русия е прѣдизвикана на бой; ней остава, като възложи упование на Бога, да прибѣгне къмъ силата на оржжието, за да накара Портата да пази договоритѣ и даде удовлетворение за оскрьбленията, съ които тя отговори на най умѣренитѣ наши искания и на законната наша грижливость за запазване на Истокъ православната вѣра, изповѣдана и отъ Руския народъ".

а). Илорионъ биде провъзгласенъ отъ Българетѣ за началникъ на независимата и отдѣлна Бълг. църква, а слѣдъ създаването на Екзархията, биде избранъ за Търновский Митрополитъ.

б). Като поводъ за обявяването на тази война послужилъ въпросътъ за Божий гробъ, гдѣто имало споръ между Католическото и Православно духовенства и Портата клонѣла въ полза на първото.

Щастието въ войната изначало повървѣло наРуситѣ, ако и Турцитѣ да бѣха започнали първи военнитѣ дѣйствия въ Мала-Азия. Рускитѣ войски напрѣдвали по сухо въ Европа и Азия, а флотата имъ успѣла да унищожи почти Турската Черноморска флота въ Синапското пристанище. Въ началото на 1854 год. когато Рускитѣ войски били завзели Ружънскитѣ княжества — Влашко и Молдавско, генералъ фелдмаршалъ Паскевичъ издалъ отъ Букурещъ на Българский езикъ една прокламация, отправена „къмъ еднороднитѣ наши братя, живущи въ Турскитѣ земи". Въ нея се обявявало какво „единствената цѣль на Благовѣрния и Всемилостивѣйшия Господарь е да защити Църквьта Христова, да защити васъ православни нейни чада, угнетени отъ яроснитѣ врагове. Руската кръвь до сега не прьвъ пжть се е проливала за васъ и съ Божието благословение — не напраздно. Дошло врѣме щото и вий, другитѣ християни да придобиетѣ сжщитѣ права не само на думи, но и на дѣло". Всичкитѣ Българе, както колониститѣ и живущатѣ въ странство, тъй и онѣзи въ България, се зарадвали, че е настжпалъ часа за освобождението и на този измжченъ съ вѣкове народъ. Много младежи (а) тичели да се записватъ доброволци подъ Руското знаме и да се биятъ за свободата на своето отечество, но тази радость не била за дълго. Още прѣзъ Мартъ Англия, Франция и Сардиния взели открито страната на Турция и изпратили не само флотитѣ си въ Черно море срѣщу Русия, но и сухопжтнитѣ си войски, и вслѣдствие на това войната се свършила въ врѣда на Русия, която спорѣдъ Парижския договоръ, сключенъ прѣзъ мѣсецъ Февруарий 1856 година, изгубила нѣкои територии, а тъй сжщо и „правото да има флота и арсенали на Черно море. Сжщеврѣменно Турция била зачислена като велика сила между Европейскитѣ държави.

Въ сжщата още 1856 година, Турция, прѣди подписването на Парижкия договоръ, издала хати-хуми юна, съ който се потвърдявали до тогавашнитѣ правдини на християнитѣ, като се давали и нѣкои нови. Ако се били изпълнили тѣзи реформи на Султанъ Абдулъ-Меджидъ, участьта на християнитѣ, а въ това число и Българетѣ, щѣло доста да се подобри. Врѣмето, обаче, показало, че Турцитѣ сж щедри само на обѣщаване, но въ сжщность недаватъ нищо. При все това Турция сполучи въ цѣльта си, като замазала очитѣ на Европейцитѣ съ помѣнатий „Хати-Хумаюнъ", и въ договора била призната за равноправна съ другитѣ велики сили, и земала вече участие въ мѣждународнитѣ събрания.

Църковний въпросъ все още продължавалъ между Българе и Гърци съ още по-голѣмо ожесточение. Въ началото на 1858 година, по прѣпоржката на Високата Порта, Гръцката патриаршия свикала едно *национално събрание* отъ духовни и миряне за обсжждане на нѣкои неизбѣжни църковни реформи.(б) Цѣли двѣ години се протакало това събра-

а). Въ врѣме на тъзи война живущитѣ въ Одеса Българи: Палаузовъ, С. Д. Тошковичъ и други съставили „Настоятелство", а живущитѣ въ Букурещъ: Х. Мутафовъ, Хр. Георгиевъ и други съставили „Епитропия" съ цѣль да помагатъ и съдѣйствуватъ на Рускитѣ войски за освобождението на България. Прѣзъ товъ врѣме се отличилъ съ своята рѣшителность българчето Райчо Николовъ, послѣ капитанъ на Руска служба, който прѣплувалъ Дунава при Силистра и съобщилъ на Руситѣ каква е Турската сила въ този градъ и какво се готвяла да прави.

б). Българетѣ само отъ Пловдивъ, Видинъ, София и Търново сполучили да испратятъ въ това събрание свои прѣдставители, но тримата немогли да търпятъ пристрастието на Гърцитѣ, и незасѣдавали, а останалъ само Търновский прѣдставитель Хаджи Никола Минчевичъ.

Въ началото борбата и агитацията се водѣла за да се ржкополагатъ за епископи на Българскитѣ епархии Българе, избирави отъ самото паство, но това било противъ интереситѣ на Гръцкия патриархъ, който продавалъ епархиитѣ на фенерскитѣ безнравственици срѣщу богатъ откупъ.

Неофитъ Бозвелията билъ изпращанъ нѣколко пжти на заточение, но това не го отчайвало, и той сполучилъ да даде идеята за въздигането на Българска църква въ самия Цариградъ, подъ носа на патриарха въ Фенеръ върху подареното мѣсто отъ сънотечественика му Стефанъ Богориди, на което мѣсто отпослѣ се постави сегашната красива съборна църква „Св. Стефанъ“.

Най-послѣ Гръцката патриаршия сполучела чрѣзъ разни интриги да издѣйствува заточението на Неофита и Илариона прѣзъ 1845 година въ Хилендарския мънастирь, въ чийто затвори прѣзъ 1849 година Неофитъ свършилъ своя животъ. На другаря му — Иларионъ, обаче, било писано да продължава борбата съ Гръцкото духовенство, която захванала да става все по-ожесточена, и да я изкара до край, като вкуси и отъ плода на тази борба.(а)

Прѣзъ 1847 год. Султанъ Абдулъ-Меджидъ прѣдприелъ една обиколка изъ Европейскитѣ си владѣния. На много мѣста чулъ оплакванія отъ народа противъ Гръцкитѣ владици, вслѣдствие на което било обърнато вниманието на патриаршията за удовлетворение справедливитѣ искания на Българетѣ. Стефанъ Богороди ималъ голѣмъ достжпъ до този Султанъ и се радвалъ на голѣмото му довѣрие, та на много български искания се погледнало благосклонно. Патриаршията обаче за да замаже очитѣ на Високата Порта и на Българетѣ, на 1851 год. ржкоположила въ епископский санъ единъ Българинъ, и го изпратилъ въ една чисто Гръцка епархия. Сжщата година още прѣзъ мѣсецъ Май било избухнало възстание въ околностята на Видинъ. Отъ користолюбието на Видинския епископъ гъркъ и отъ жестокостьта на турскитѣ чиновници най-напрѣдъ се възбунтувало населението въ село Раковецъ, а послѣ бунтътъ се распространилъ въ цѣлитѣ окржзи: Видинский, Бѣлоградчишкий, Ломский и Берковский, но слѣдъ единъ мѣсецъ възстанието било потъпкано и голѣма часть отъ населението изклано.

На-скоро отношенията мѣжду Русия и Турция охладнѣли, слѣдъ което било прѣдизвикано прѣзъ 1853 год. обявяването на тъй наречената Кръмска война.(б) Съ манифеста си отъ 20 Октомврий 1853 година Императоръ Николай I между друго, казалъ: „Русия е прѣдизвикана на бой; ней остава, като възложи упование на Бога, да прибѣгне към силата на оржжието, за да накара Портата да пази договоритѣ и даде удовлетворение за оскръбленията, съ които тя отговори на най умѣренитѣ наши искания и на законната наша грижливость за запазване на Истокъ православната вѣра, изповѣдана и отъ Руския народъ“.

а). Иларионъ биде прогласенъ отъ Българетѣ за началникъ на независимата и отдѣлна Бълг. църква, а слѣдъ създаванието на Екзархията, биде избранъ за Търновский Митрополитъ.

б). Като поводъ за обявяването на тази война послужилъ въпросътъ за Божий гробъ, гдѣто имало споръ мѣжду Католическото и Православно духовенства и Портата клонѣла въ полза на първото.

Щастието въ войната изначало повървѣло на Руситѣ, ако и Турцитѣ да бѣха започнали първи военнитѣ дѣйствия въ Мала-Азия. Рускитѣ войски напрѣднали по сухо въ Европа и Азия, а флотата имъ успѣла да унищожи почти Турската Черноморска флота въ Синапското пристанище. Въ началото на 1854 год. когато Рускитѣ войски били завзели Ромънскитѣ княжества — Влашко и Молдавско, генералъ фелдмаршалъ Паскевичъ издалъ отъ Букурещъ на Българский езикъ една прокламация, отправена „къмъ еднороднитѣ наши братя, живущи въ Турскитѣ земи". Въ нея се обявявало какво „единствената цѣль на Благовѣрния и Всемилостивѣйшия Господарь е да защити Църквьта Христова, да защити васъ православни нейни чада, угнетени отъ яроснитѣ врагове. Руската кръвь до сега не пръвъ пѫть се е проливала за васъ и съ Божието благословение — не напраздно. Дошло врѣме щото и вий, другитѣ християни да придобиетѣ сѫщитѣ права не само на думи, но и на дѣло". Всичкитѣ Българе, както колониститѣ и живущитѣ въ странство, тъй и онѣзи въ България, се зарадвали, че е настѫпалъ часа за освобождението и на този измѫченъ съ вѣкове народъ. Много младежи (а) тичели да се записватъ доброволци подъ Руското знаме и да се биятъ за свободата на своето отечество, но тази радость не била за дълго. Още прѣзъ Мартъ Англия, Франция и Сардиния вземали открито страната на Турция и изпратили не само флотитѣ си въ Черно море срѣщу Русия, но и сухопѫтнитѣ си войски, и вслѣдствие на това войната се свършила въ врѣда на Русия, която спорѣдъ Парижския договоръ, сключенъ прѣзъ мѣсецъ Февруарий 1856 година, изгубила нѣкои територии, а тъй сѫщо и „правото да има флота и арсенали на Черно море. Сѫщеврѣменно Турция била зачислена като велика сила между Европейскитѣ държави.

Въ сѫщата още 1856 година, Турция, прѣди подписването на Парижкия договоръ, издала хати-хумаюна, съ който се потвърдявали до тогавашнитѣ правдини на християнитѣ, като се давали и нѣкои нови. Ако се били изпълнявали тѣзи реформи на Султанъ Абдулъ-Меджидъ, участьта на християнитѣ, а въ това число и Българетѣ, щѣ[illegible] доста да се подобри. Врѣмето, обаче, показало, че Турцитѣ с[illegible] само на обѣщаване, но въ сѫщность [illegible] При в[illegible]ция сполучи въ цѣльта си, като [illegible] „Хати-Хумаюнъ", и въ [illegible] съ другитѣ велики сили, и [illegible]брания.

Църков[illegible] Българе и Гърци съ още [illegible] година, по прѣпорѫката [illegible]викала едно *национално*[illegible] на нѣкои неизбѣжни [illegible]такало това събра-

---

[illegible]гари: Палаузовъ, С. Д. Тошко[illegible] въ Букурещъ: Х. Мустафов[illegible]цѣль да помагатъ и съ[illegible]тарел. Прѣзъ това врѣме се [illegible]колов, послѣ капитанъ [illegible] и съобщилъ на Руситѣ [illegible] да прави.

[illegible] Търново [illegible] да [illegible] Търновский прѣдста-

ние, и на Българскитѣ искания пакъ се не дало нѣкакво рѣшение. Когато Българитѣ се убѣдили, че Гърцитѣ нѣма да рѣшатъ съ добро Църковний въпросъ, наели сѫ да го разрѣшатъ сами. По настояването на Българитѣ въ Цариградъ, и съ знанието на Турското правителство, Иларионъ епископъ Макариополский безъ благословението на патреарха отслужилъ Божествената служба на 3 Априлий 1860 год. — на самия Великдень въ Българската църква на Ф неръ. Прѣзъ врѣме на службата, когато дошло редъ да се спомѣне по обикновено името на патриарха, народътъ протестиралъ и поискалъ мѣсто името на патриарха да се спомѣне името на Султана, а подиръ него „всѣко православно епископство" и пр. Този цѣлий день Българетѣ демонстрирали противъ патриаршията и пѣели пѣсни за слава и дълголенствие на Султана.(а) Това било първата стѫпка за отдѣлянето на Българската църква отъ Патриаршията По настояването на народа службата се повторила отъ Илариона и въ Недѣлята на 24 Априлий с. г. Гръцката Патриаршия протестирала противъ тъзи постѫпки на Илариона, къмъ когото открито се присъединил: Велешкий Авксентий — родомъ отъ гр. Самоковъ и Пловдивский Паисий — по народность Гръкъ, но убѣденъ въ правотата на Българетѣ, земалъ страната на послѣднитѣ, и навлѣкалъ върху си гнѣва на Гърцитѣ. Съ много интриги и съ голѣми настоявания отъ страна на външни лица, Патриархътъ билъ заставенъ да отлъчи отъ църквата горѣспомѣнатитѣ владици, а послѣ да издѣйствува заточаването имъ въ Мала Азия, което се извършило на 24 Априлий 1861 година.(б)

Съ това се ожесточила борбата съ Гръцкото духовенство и обхванала цѣла България. Това положение на духоветѣ прѣдизвикало обиколката изъ България на тогавашния великъ везиръ Кѫбрѫзѫ Мехметъ-Паша, който на нѣкои мѣста удовлетворилъ оплакванията на Българитѣ. Изострюването на църковния въпросъ привлѣкалъ вниманието и на нѣкои католически ордени, които поискали да се възползуватъ отъ обстоятелствата и прѣхвърлятъ цѣлия Българский народъ къмъ Западната Католическа Църква. Почнала се една силна агитация въ този духъ отъ агентитѣ на Папата въ Цариградъ, на която резултата билъ провъзгласяването на унията отъ нѣколко души — миряне и духовни.(в) Нагласенитѣ Българе подъ водителството на Др. Цанковъ на 18 й Декемврий 1860 год. отишли въ кѫщата на Католическия Архиепископъ Брюнони, гдѣто билъ и Армено-католическия патриархъ Хасунъ, и слѣдъ едно формално споразумяване официално обявили присъединяването на Българский народъ въ религиозно отношение подъ скиптра на Папата. Почнало се едно разцѣпление между Българитѣ, както въ Цариградъ, тъй и въ провин-

---

а). Виждъ периодическото Списание година V-та, книга XXIV, страница 611.

б). По този сдучай била съставена пѣсеньта: Я глодайте братя мили, що се върши тамъ на брѣга въ Цариградъ Фенеръ, . . . която Българскитѣ ученици пѣели.

в). Прѣзъ 1857 год. Д. Цанковъ отъ Свищовъ заедно съ Г. Мирковичъ изъ Сливенъ основали Българска печатница въ Цариградъ, а прѣзъ 1859 год. първий — Цанковъ започналъ издаването на вѣстникъ „България", въ който е проповѣдвалъ открито Българетѣ да се откажатъ отъ Гръцката Патриаршия и да приемятъ Папата за глава на Църквата си, т. е. да прегърнатъ Унията. Акта за провъзгласяването на Унията се намира печатанъ въ Българското Периодическо Списание година VI книга XXV и XXVI страница 118.

нията. Униатитѣ за да иматъ по-голѣмъ успѣхъ въ дѣлото си, п бързали да ръкоположатъ за Българский Униатский Патриархъ Иосифъ Соколский.(а) Това ръкополагане се извършило на 8-й Априлий 1861 година въ Римъ при присжтствието на една Българска депутация. Българский народъ възставалъ и срѣщу този вторий свой неприятель, който излизалъ изъ самия него. Въ това врѣме се издавали: „Български Книжици" въ Цариградъ и „Дунавски Лебедъ" въ Бѣлградъ, които отворили ожесточена борба срѣщу унията, а въ сжщото врѣме Цариградскитѣ Българе успѣли да завлѣкатъ тайно дѣдо Иосифа въ Русия — въ Киевопечерската лавра, гдѣто прѣкаралъ послѣднитѣ дни отъ живота си. Тази Църковна борба на Българетѣ съ Гръцката Патриаршия обърнала вниманието и на *Американскитѣ мисионери*, които, за распространението на протестанството, основали клонове въ Турция (б)

Турското правителство наглѣдъ полагало доста грижи да потъкми Българетѣ съ Патриаршията, но тази послѣдната не приела никакви важни отстжпки относително Българскитѣ искания, а при това и даванитѣ й обѣщания сж били не искрени.

Въ слѣдующата 1862 година избухнало движението въ Сърбия. Сава Раковский(в) или споредъ други Георги С. Раковский, който живѣялъ въ Бѣлградъ, като емигрантинъ и издавалъ „Дунавский Лебедъ" съ нѣкои други събрали колкото имало Българе въ Сърбия и Румъния. и образували Българската „Легия", която подъ прѣдводителството на Илю изъ Берово — Македония отишла да се бие срѣщу Турцитѣ; сжщата се опитала да повдигне едно възстание и въ самата България, но това възстание нѣмало успѣхъ; нѣкои отъ възстаницитѣ съ голѣми мжки могли да избѣгатъ въ Сърбия и Румъния,(г) а други турскитѣ власти изловили и пратили на заточение въ Мала Азия.

Прѣзъ 1863 год. Гърцитѣ поискали да се даде край на църковнита распря, и за това свалили Патриарха си и избрали новъ, който на 22 Февруарий 1864 година свикалъ соборъ, но и отъ него не излѣзло нищо. Портата, като се убѣдила, че Патриаршията не желае миролюбиво да разрѣши спора съ Българитѣ, повърнала заточенитѣ владици, на които се разрѣшавало да живѣятъ въ Ортакьой на Босфора съ Султанско Ираде (указъ). Тази постжпка на Турското правителство обнадѣждило Българетѣ въ успѣха на църковния въпросъ и числото на Българскитѣ

а). Иосифъ Соколский билъ Архимандритъ и Игуменъ на Габровския монастиръ, нареченъ „Соколский" и понеже ставало дума, че ще се назначаватъ Българи за владици, ставалъ та отишълъ въ Цариградъ Той разбралъ, че църковния въпросъ нѣма скоро да се разрѣши, и вслѣдствие на това съ готовность приелъ идеята за унията, а главно, че му било обѣщано голѣмство — да го ръкоположатъ за владика.

б). Слѣдъ освобождението на България, центрътъ на протестантитѣ, пръснати тукъ-тамѣ изъ градищата и селата, останалъ гр. Самоковъ, гдѣто и до сега иматъ едно Богословско училище и едно срѣдно дѣвическо.

в). Раковский е родомъ отъ с. Раково, при Котелъ, отъ гдѣто послѣ се прѣселилъ въ този градъ, въ който добилъ и първоначалното си образование. Той билъ пращанъ отъ Ст. Богороди да слѣдва въ Парижъ, но се върналъ прѣди да завърши образованието си за да работи за освобождението на своитѣ сънародници.

г). Между избѣгалитѣ билъ и извѣстний отпослѣ войводата Панайотъ Хитовъ отъ Сливенъ.

владици, които напущали патриаршията, порасвало. При това много Гръцки владици или били изгонени изъ Българскитѣ градове отъ самия народъ, или ги недопущали въ митрополиитѣ и църквитѣ. Въ тѣзи послѣднитѣ почвало да се въвежда Българо-Славянското Богослужение. Своеврѣменно почвало да се отварятъ навредъ Български училища. За успѣха въ тази борба съ гръцкото духовенство най много е спомогнало голѣмото *единодушие* на народа.

Прѣзъ 1864 година за Българския народъ настанала още една неволя. Въ сжщата година се прѣселили въ Българня много Черкезки семейства, изгонени отъ Кавказъ въ Русия, и Българитѣ трѣбвало даромъ да имъ приготвятъ кжща и да търпятъ постояннитѣ имъ пакости и кражби. На слѣдующата година захванали да се въвеждатъ нѣкои реформи въ администрацията; образували се вилаетитѣ и дали по-голѣми права на главнитѣ управители (валиитѣ). Единъ отъ по забѣлѣжителнитѣ управители билъ Мидхадъ Паша, който билъ назначенъ за такъвъ въ Дунавския вилаетъ, и който минавалъ за турски реформаторъ. Този паша направилъ нѣкои добри работи, но всичко тяжело на гърба на мѣстното Българско население. Не по-малко е прочутъ сжщий паша и съ своитѣ жестоки прѣслѣдвания, които е упражнявалъ противъ по-интелигентнитѣ Българе. Неговата цѣль била да направи по единъ измамливъ начинъ отъ Българетѣ слѣпи орждия, та съ тѣхъ да си послужи отпослѣ, както си служили нѣкога Султанитѣ съ еничаритѣ.

Прѣговоритѣ между Гърци и Българе въ Цариградъ за миролюбивото уравнение на Църковния въпросъ още продължали. Като немогло да се постигне едно помирение при патриарха Софроний, Гърцитѣ прѣзъ 1866 година свалили послѣдния отъ патриаршеския прѣстолъ, и вмѣсто него избрали Григорий IV, който минавалъ за по-миролюбивъ. Дѣйствително той прѣдставилъ единъ проектъ за учреждаването на единъ Български екзархатъ, но само въ границитѣ на Дунавската область, което било отблъснато отъ страна на Българскитѣ прѣдставители, които отъ нѣколко години ненапущали Цариградъ.

Събитията въ Ромжния прѣзъ 1866 год.(а) позабавили разрѣшението и на църковния въпросъ, което намирало оправдание въ турското „яваш-явашъ“ (полека-лека). Тѣ гледали да печалятъ врѣме и да се ползуватъ отъ това, което то имъ донесе.

Тѣй развившитѣ се събития въ Ромжния събрали всички Българе, ратници за освобождението на своето отечество въ Ромжнската земя. Ромжнското правителство сключило една формална конвенция (б) съ новосъставения таенъ централенъ Българский комитетъ, който ималъ сѣда-

а). Извѣстно е, че Ромжнитѣ слѣдъ като прогласиха съединението на Влахия и Молдавия подъ скиптра на Куза, когото прѣзъ 1859 година избраха а въ двѣтѣ княжества за свой князъ, бѣха заставени отъ обстоятелствата да го свалятъ отъ прѣстола въ мѣсецъ Февруарий 1866 година Когато Ромжнското правителство било заплашено съ нахлуването отъ Турцитѣ, то поискало да се възползува отъ находящитѣ се Княжеството Българе, и ги подсѣтило да съставятъ особенъ (Бълг.) комитетъ.

б). За тази конвенция, на която самий текстъ помѣщаваме слѣдъ настоящата глава „введение“ подъ № 1, както и за начина на нейното сключване, пише г-нъ П. Кисимовъ — единъ отъ самитѣ съврѣменни дѣйци въ книгата си: „Исторически Работи“ отъ 1901 год. часть III-тя страница 96—98.

лището си въ Букурещъ. Слѣдъ избирането и довеждането на Карла Хохенцолерский за Ромънский князъ, работитѣ се урѣдили миролюбиво и сключената конвенция не се осъществила.

Сава Раковский и Любенъ Каравеловъ заедно съ войводитѣ: Панайотъ Хитовъ и Филипъ Тотю не се съгласили съ мнѣнието на тайния централенъ комитетъ, който искалъ да работи за Турско Българский дуализмъ, и се отдѣлили за самостоятелно дѣйствие.

Въ края на 1866 год. комитетътъ издалъ една брошура: „*България прѣдъ Европа*", въ която се посочвало несносното положение на Българский народъ и се молями Европейскитѣ държави да се застъпятъ за освобождението му отъ Турското владичество.

Слѣдующата година прѣзъ пролѣтьта Централний комитетъ отправилъ до новий Султанъ Абдулъ Азисъ(а) единъ мемоаръ.(б) въ който се изказвало желанието на Българския народъ за политически и Църковни правдини. Този мемоаръ, разпръснатъ на всѣкждѣ, прѣдизвикалъ едно опровержение отъ страна на събранитѣ въ Цариградъ по църковния въпросъ Българе.(в)

Всичко това неотчаяло живущитѣ вънъ отъ Турция Българе да работятъ за освождението ѝ. Войводитѣ Панайотъ и Тотю още сжщата година съ отдѣлни чети прѣминали Дунава и навлѣзли въ Турската Империя, но безъ успѣхъ. Тѣхното появяване дало поводъ на Мидхадъ-Паша да улови много младежи отъ Свищовъ и Търново, отъ които едни обѣсилъ, а други изпратилъ на заточение въ Мала Азия — въ Диаръ-Бекирската крѣпость. На другата година (1868 г.) билъ съставенъ въ Бѣлградъ новъ Български легеонъ за прѣминуване въ Турция, който отпослѣ заминалъ за Ромжния, а отъ тамъ подъ прѣдводителството на Хаджи Димитра Асѣновъ отъ Сливенъ и Стефанъ Караджа отъ Тулча(г) миналъ Дунава подъ Свищовъ и юначки паднали(д) почти всички въ борбата съ турцитѣ за Българската свобода. Прѣзъ сжщата година се е поминалъ въ Букурещъ и С. Раковски,(е) измжченъ отъ несгодитѣ и лишенията въ живота, а послѣдователь на неговата идея остана Любенъ Каравеловъ,(ж) родомъ отъ Копривщица, който доживѣ да види освобождението на своето обично отечество.

а). Самий Мемоаръ, който помѣстяме слѣдъ настоящата глава подъ № 2 се намира на стр. 47—58 въ по-горѣспомѣнатата книга на г-нъ П Кисимовъ.

б). Султанъ Абулъ Азисъ наслѣди брата си Абдулъ Меджида прѣзъ 1863 г. мѣсецъ Май.

в). Протестътъ, на който текста помѣщаваме въ края на настоящата глава подъ № 3 билъ подписанъ отъ Илариона Макариополский отъ страна на Българското духовенство, и отъ Д-ръ Ст. Чомаковъ отъ страна на народнитѣ мирски прѣдставители.

г). Ст. Караджа е роденъ въ Тулча, но родителитѣ му сж отъ Къзълъ-Агачкото село Ст.-Караджово. (Тур. Ичме).

д). Българския поетъ въ пѣсеньта: „Живъ е той живъ тамъ на балкана ..." най-добрѣ рисува почитането на народнитѣ юнаци Ст. Караджа е раненъ и плѣненъ въ битката при Канлж-дере (Търновско), а Хаджи Димитръ съ дружината си загина на Бузлуджа — Стара Планина на Истокъ отъ с. Шипка.

е). Нѣкои съврѣменници прѣдаватъ, че Раковский като се припиралъ съ единъ Сърбский офицеръ, послѣдний го билъ блъсналъ отъ високо мѣсто, вслѣдствие на което гръдния кошъ му се поврѣдилъ, та заболѣлъ и умрѣлъ.

ж). Л. Каравеловъ, като Български книжовникъ и критикъ, постави основа на една Бълг. школа.

Първитѣ учредители на тайния Централенъ Комитетъ, като не могли да успѣятъ по миролюбивъ начинъ да добиятъ нѣкакви правдини отъ Турското правителство, мълкомъ отстѫпили мѣстата си на по-буйнитѣ и крайни свои съмродници съ Л. Каравелова на чело. Идеята за извоюване политически правдини по миренъ начинъ, безъ революция, била напусната. Настѫпило врѣменно затишие, както отъ страна на революционеритѣ, тъй и отъ страна на упоритата Гръцка Патриаршия. Това дало случай на Високата Порта да разрѣши спорния Църковенъ въпросъ, и по този начинъ да задоволи поданницитѣ си Българе. На 28 Февруарий 1870 година биде издаденъ Султанский ферманъ,(а) съ който се призаваше отдѣлната Българска Църква на чело съ Българский Екзархъ, на когото сѣдалището да бѫде въ Цариградъ. За благоприятното разрѣшение на Църковния въпросъ доста е съдействувалъ и тогавашний Руский посланикъ въ Цариградъ графъ Н. Игнатиевъ по заповѣдитѣ и наставленията на Царя-Освободителя. Издадений Султански ферманъ се посрѣщналъ много враждебно отъ Патриаршията, и тя е употрѣбила всички срѣдства за да попрѣчи на изпълнението му. Тя сполучила да издѣйствува отъ тогавашния великъ везиръ Махмудъ-Паша прѣзъ мѣсецъ Януарий 1872 год. да отстрани въ Накомидия Българскитѣ владици: Илариона Търновски, Панарета Пловдивски и Илариона Кюстендилски, бивши Ловчански, но голѣмитѣ народни демонстрации заставили Портата да приведе въ изпълнение Царския ферманъ. Прѣзъ мѣсецъ Февруарий с. г. билъ свиканъ въ Орта-Кьой Българский Народенъ Съборъ, който на 11 й с. м. билъ избранъ Антимъ Видински,(б) родомъ отъ гр. Лозенъ-Градъ (Кърклисие). Този изборъ се посрѣщналъ съ голѣма радость отъ цѣлия Български народъ, който вече виждалъ плода на много-годишната си борба съ Гръцкото духовенство. Избраний Екзархъ наскоро заминалъ за Цариградъ да поеме новия си постъ, посрѣщанъ навсѣкждѣ много тържествено. Наскоро слѣдъ пристигането на Антима въ Цариградъ били избрани и рѫкоположени Български владици за опрѣделенитѣ съ фермана епархии, които, като се снабдили съ надлѣжнитѣ царски берати, заминали за епархиитѣ си. Посрѣщането на владицитѣ(в) въ епархиитѣ имъ било истинско народно тържество. Слѣдъ това се започнало мирното развитие и духовно възраждане на Българския народъ. Въ това направление се е развивала трѣскава дѣятелность и въ градове и въ села. Всичкитѣ други нации се смаяли отъ бързия успѣхъ на Българитѣ и завиждали на владѣющето между тѣхъ единодушие. При все това, обаче, този успѣхъ не задоволявалъ горѣщитѣ патриоти и ратници за политическото освобождение на България отъ петвѣковното робство. Съставений Таенъ Централенъ Революционенъ Комитетъ въ Румѫния на чело съ Л. Каравеловъ прѣзъ 1869 година вече броялъ нѣколко клонове и въ самата

а). Текстътъ на този ферманъ се помѣсти въ края на настоящата глава подъ № 4.

б). Антимъ билъ роденъ на 1816 год., покалугеренъ въ Атонскитѣ манастири, а се училъ въ Богословско училище на О-въ Халки, а послѣ въ Москва, гдѣто завършилъ духовното си образование. Отъ 1867 г. той билъ Видинский Митрополитъ.

в) Марко Балабановъ описва въ списанието „Мисль“ отъ 1895 год. посрѣщането на Самоковский Митрополитъ Доситей.

България. Ревностний апостолъ — революционеръ дияконъ Василъ Левски(а) подъ видъ на търговецъ и работникъ кръстосвалъ изъ цѣла България да проповѣдва, образува комитети и подготвя едно общо възстание срѣщу Турската власть. Обирането на държавната хазна между София и Орхание, въ Араба-конашкия проходъ, дало поводъ на Турското правителство да открие съществуването на цѣла мрѣжа — революционни комитети, да изпозатвори и заточи много свещенници, учители и други по-развити Българе. Слѣдъ този обиръ по едно мръсно прѣдателство и Левски(б) попадналъ въ ръцѣтѣ на Турското правителство, който билъ осъденъ и обѣсенъ въ София на 9-й Февруарий 1873 година на мѣстото, върху което му е въздигнатъ отъ Свободна България паметникъ, който бѣ осветенъ на 19 Октомврий 1895 год. Нито затворитѣ, нито заточенията, нито даже бѣсилкитѣ можаха да отклонятъ патриотическитѣ пориви на Българетѣ. Идеята за общо възстание намирала горѣщъ приемъ въ всичкитѣ слоеве между Българското население; тя срѣскала само онѣзи Българе, които сж били приближени до властьта, и които считали това за неизпълнимо, та се старяяли по всѣкой начинъ да отклонятъ сънотечественницитѣ си отъ този, спорѣдъ тѣхъ, лошъ пжть. Това поведение на конашкитѣ Българе (чорбаджиитѣ) било поглѣднато много криво отъ страна на интилигенцията, въ която се породила непримирима вражда срѣщу първитѣ. Наистина нѣкои отъ чорбаджиитѣ за да запазятъ доходнитѣ си мѣста и благоволението на властьта, вършили нѣкои издайничества върху народнитѣ дѣйци, но това обвинение неможе да се хвърли върху всички чорбаджии, между които е имало и голѣми патриоти. Годинитѣ 1873, 74 и 75 бѣха години за най плодотворна дѣятелность. Българското населевие като се сдоби съ свои народни Архиепископи и епископи, повдигнало се нравствено прѣдъ другитѣ народности; Българинътъ не билъ уважаванъ вече като напрѣдъ, и народната си гордость, която тѣжкото робство бѣ съвършено сломила, започналъ да проявява. Училищата навсѣкждѣ се подобрявали; пристигали вече млади учителски сили, които добили образуванието си въ странство; училищнитѣ програми се съставяли по образеца на Европейскитѣ учебни завѣдения. Успѣхътъ на Българетѣ по учебното дѣло доста срѣснало и Турското правителство, и това послѣдното намислило да тури ржка на учебнитѣ имъ заведения, но неуспѣло.

Въ това сжщото врѣме и Тайния Революционенъ Комитетъ се прѣустроилъ и развивалъ голѣма енергия за приготвюването народа къмъ едно общо възстание. Нѣкои отъ изпратенитѣ апостоли, за да посѣятъ по-голѣмъ куражъ въ своитѣ послѣдователи сами прѣдприемали да извършуватъ нѣкои политически убийства, които обаче непринасяли полза, а врѣда на дѣлото.(в)

Избухналото въ Босна и Херцеговина възстание щяло да се по-

а). Василъ Левский е роденъ на 26-й Юний 1837 год. въ гр. Карлово.

б). Попъ Кръсто отъ Ловчанско билъ съобщилъ, че Левский се намира на Какринското ханче, между Ловечъ и Севлиево, гдѣто билъ и заловенъ.

в). Такова бѣше и скроеното отъ Хасковскитѣ революционери съ апостола Ат. Узуновъ убийство на гръкоманина Хаджи Ставри, което завлѣче въ Деиръ-Бекиръ на заточение 21 души. Заточенитѣ бѣха отъ гр. гр. Пловдивъ, Хасково, Чирпанъ, Стара-Загора, и отъ нѣкои села на Стара и Нова-Загора.

слѣдва отъ такаво и въ България, но опитътъ съ Стара-Загора несполучилъ. Властьта открила готвящето се възстание, и поискала да се възползува отъ случая за да даде единъ скъпъ урокъ на Българетѣ; нѣкои отъ възстаницитѣ унищожили още при самото прѣслѣдване,(а) а отъ заловенитѣ живи едни избѣсили,(б) а други хвърлили въ затвора. Тъзи несполука не отчаяла Централния Революционенъ Комитетъ, който съ трѣскава дѣятелность продължавалъ да готви общото възстание за прѣзъ пролѣтьта на 1876 година. Той раздѣлилъ на петь революционни окръзи Сѣверна и Южна България и пратилъ въ всѣкой окръгъ отдѣлни апостоли да подготвятъ общото възстание. Въ началото на м-цъ Априлий с. г. билъ свиканъ единъ народенъ съборъ отъ Българскитѣ революционери, който събранъ въ мѣстностьта „Оборище", въ околностьта на гр. Панагюрище, опрѣдѣлилъ общото възстание да избухне на 11-й Май — праздника на Българскитѣ равноапостоли: Кирилъ и Митодий, но то ненадѣйно избухвало още на 20-й Априлий най-напрѣдъ въ Копривщица, сѣтвѣ въ Панагюрище, а най-послѣ въ Перущица, Батакъ, Брацигово, Бѣлово и др. Причината за гб-раното избухване на възстанието била прѣдателството на Ненка Балдовчанина,(в) който взелъ участие въ общото народно революционно събрание въ Оборище, но слѣдъ разпущането му отишелъ право въ Пловдивъ при тогавашния Мютесарифинъ (Окр. Управитель) Азизъ Паша и го увѣдомилъ за всичко каквото се е рѣшило и за лицата, които участвували въ Събранието. Веднага били изпратени жандарски отряди въ Копривщица и Панагюрище за да изловятъ комититѣ. По тази причина захванаха гб-рано да гърмятъ приготвенитѣ черешови топове, които сзвѣрвха Турцитѣ, а стрѣсниаха Християнска Европа. Наистина възстанието необхванало цѣлата страна, както се тъкмѣло, но то избухвало съ кръвопролитие и огънь и оставило грозни слѣди. Слѣдъ възстанието въ Южна България послѣдвала и прѣминуването отъ Румжния на Ботевата чета съ Австрийския параходъ „Радецки", която на 18-й Юлий с. г. излѣзнала на Турския брѣгъ при с. Козлодуй; четата била сподирена още на втория день отъ силна потера, която и успѣла да я разбие при „Миленъ камъкъ" въ околностьта на г. Вратца.

Турското правителство въ потъпкването на възстаналия Български народъ поискало да си послужи съ тълпата, та въоръжило нѣколко чети баши-бозуци, които съ своитѣ грабежи и звѣрства отвориха на Турската държава една голѣма рана. Баташкитѣ и Перущенски кланета прѣдизвикаха изучването на произшедствията отъ една Европейска комисия, съставена отъ Князъ Цертелевъ, Скайлеръ и Берингъ. Дописскитѣ на Макгахана въ Английския вѣстникъ „Дейли-Нюсъ" спечелиха съчувствието на Европейцитѣ за Българский народъ, и подъ влиянието на общественото мнѣние, дипломацията поискала да се турне край на това несносно положение на християнитѣ въ Турско. Случайното срѣщане на Руския, Гер-

---

а). Отъ Старо-Загорскитѣ възстанници смъртьта на Братия Жекови, обсадени въ една пещера въ с. Елхово, е много трагична.

б). Между обѣсенитѣ билъ и Никола Ганчевъ, прѣдсѣдатель на комитета въ Стара-Загора.

в). Захарий Стояновъ въ II-й томъ на запискитѣ си и Ст. Заимовъ въ своята критика на сѫщитѣ записки, изложени въ книжката „Миналото" отъ 1895 г. описватъ, какъ е станало прѣдателството.

манския и Австро-Унгарския канцлери прѣзъ мѣсецъ Май с. г. въ Берлинъ немогло да не зачекне и събитията на Истокъ; тѣ останали съгласни да подѣйствуватъ прѣдъ Турция за да введе истински реформи въ разбунтованитѣ области, по който случай е съставенъ и Берлинския мемурандумъ. Турцитѣ за да изпрѣварятъ намѣсата на Европа — тактика усвоена много по-рано отъ тѣхъ, — побързали да пожертвуватъ Султанъ Абдулъ Азиза,(а) когото искали да направятъ изкупителенъ агнецъ за извършенитѣ надъ Българитѣ звѣрства, и възкачили на прѣстола голѣмия синъ на Абдулъ-Меджида подъ името Султанъ Мурадъ V-й. Като се убѣдили, че и новия Султанъ нѣма да имъ служи за слѣпо орждие, рѣшили и неговото сваляне чрѣзъ една лъжлива Шехъ-юлъ-ислямска фетва (духовно рѣшение), че ужъ билъ умопобърканъ и възкачиха по-малкия му братъ Абдулъ-Хамида II й, а сваления заключили въ единъ отъ дворцитѣ на Азиятския брѣгъ, гдѣто и до днесь живѣе, безъ да е бивалъ нѣкога умопобърканъ. На новия Султанъ прѣдстояло да се разправя не само съ възстаналитѣ области: Босна, Херцеговина и България, но да води съ Черна Гора и Сърбия война, която му обявили по формаленъ редъ. Турското оржжие нѣмало успѣхъ срѣщу Черногорцитѣ, които били успѣли да навлѣзатъ въ Турска територии, но за това пъкъ главно командующий противъ Сърбитѣ, Сердари—екремъ Абдуль-Керимъ паша, ималъ нѣколко побѣди, които спечелили на новия Султанъ титлата гази (побѣдитель). Турскитѣ войски били завзели градоветѣ: Алексинецъ, Зайчаръ и др., но енергичната намѣса на Руския Императоръ Александръ II й(б) наложила едно примирие на Султана съ двѣтѣ Славянски княжества, което отъ послѣ се прѣобърнало на заключенъ миръ съ побѣденитѣ сърби, и войната се подновила само съ Черногорското Княжество.

По горѣ споменахме, че събитията на Истокъ заинтересували Европейската дипломация, и по съгласието на Руския, Германския и Австро-Унгарския канцлери, послѣдний още прѣзъ 1875 година, вслѣдствие революцията въ Босна и Херцеговина, билъ се залъ съ приготвюването на единъ проектъ за реформи въ Европейскитѣ области на Турция. Този проектъ на Андраши не е можалъ да има никакъвъ успѣхъ, и прѣдизвикалъ подигравкитѣ на печата, който го зарови и съ поговорката „замжчила се планината, та родила мишка". Неуспѣхътъ обаче на този проектъ този пжть не обезсърдчилъ великитѣ сили. Слѣдъ несполуката на Берлинский мемурандумъ, съставенъ отъ споменатитѣ канцлери(в) по настояването на Руский Императоръ Александръ II й,(г) Английского пра-

---

а). Въ свалянето на Султанъ Абдулъ-Азиза и неговото убиване най голѣма роля е игралъ Мидхадъ паша, нѣкогашния управитель на Дунавския вилаетъ и послѣ Великъ Везиръ при новитѣ Султани.

б). Руский посланикъ въ Цариградъ графъ Игнатиевъ по заповѣдь на Царя отправилъ до Сафветъ Паша, министра на вънщнитѣ дѣла въ Турция единъ ултиматумъ за прѣкъсване на военнитѣ дѣйствия. Текста на ултиматома е помѣстенъ послѣ настоящата глава подъ № 5.

в) Текстътъ е помѣстенъ въ края на главата подъ № 6.

г). Когато Императорътъ приелъ на аудиенция въ своята лѣтна резиденция въ Ливадия Английския посланикъ Лорда Лофтюса казалъ му, че той очаква отъ правителството на кралицата да неме инициативата за подобрението участьта на християнитѣ въ Османската Империя. Слѣдъ съобщението на помѣнатия посланикъ за резултата отъ своята аудиенция, Английското правителство изпратило поканата за свикване на Цариградската конференция.

вителство заставило Високата Порта да изпрати покана до Европейскитѣ кабинети за свикването на една мѣждународна конференция въ Цариградъ, която да изучи всички възникнали въпроси въ Турция, и да тури край на голѣмата анормалность въ Империята на Султана, който се вече считалъ членъ отъ голѣмото Европейско семейство.

Прѣзъ мѣсецъ Декемврий 1876 год., когато възстанието въ България било съвършено потъпкано, съ княжествата заключено примирие, и на възстаницитѣ въ Босна и Херциговина били обѣщани, чрѣзъ Европейскитѣ консули, реформи за мѣстна автономия, посланицитѣ на Англия, Германия, Франция, Русия, Австроунгария и Италия се събрали на конференция. Франция, Англия и Австроунгария, освѣнъ посланицитѣ си, имали и извънрѣдни пратеници за да вематъ участие въ разискванията на тази конференция. Английский министръ и пратеникъ Маркизъ Салисбури на отиването си за Цариградъ прѣминалъ прѣзъ Берлинъ и Виена за да се види съ Германския канцлеръ Кн. Бисмаркъ и Австро-унгарския Контъ Андраши съ цѣль, види се, да чуе и тѣхното мнѣние. Посланицитѣ имали нѣколко прѣдварителни съвѣщания, въ които приготвили и се съгласили върху проектитѣ за реформи. Проектътъ за реформитѣ въ България билъ приготвенъ отъ Князъ Церетелева.(а) съвѣтникъ при Цариградския Руски посланикъ, и още въ първото засѣдание на конференцията, което станало на 11-й Декемврий 1876 год. въ Топхането, слѣдъ дългата рѣчь на прѣдсѣдателя, Турский министръ на Външнитѣ Работи Савфетъ-Паша, билъ прочетенъ отъ Французския пратеникъ Графъ Шодорди.(б) Графъ Шодорди още не билъ свършилъ, когато се зачули навънъ много топовни гърмежи. Тогива Савфетъ паша съобщилъ, че тѣзи гърмежи били за обявяване въвеждането на конституционно управление въ Отоманската Империя, като прибавилъ: „Великий актъ, който се извършува въ тази сѫщата минута, измѣнява държавното устройство, което е траяло цѣли шесть вѣка. Конституцията, съ която Н. В. Султана надарява своята държава, се прогласи. Тя отваря нова ера за щастие и благоденствие на народитѣ въ Турско“.(в)

Понеже срокътъ за примирието съ Сърбия и Черна-гора билъ на изтичане, то въ II-то засѣдание на конференцията се повдигналъ въпросъ за продължението му, и било рѣшено да се продължи до 1-й Мартъ слѣдующата 1877 година.

Въ третото засѣдание на конференцията на 18/30 Декемврий Турскитѣ пълномощници заявили, че тѣ били въ намѣрение да внесатъ въ слѣдующето засѣдание единъ контра-проектъ за реформи, вслѣдствие на което станали дълги прѣпирни и обяснения. Това показвало най-ясно, че Турция се мѫчи, по който и да бѫде начинъ, да парализира единодушното настояване на силитѣ за даване права на християнскитѣ народи въ империята на Султана. Конференцията отъ вежливость за гостоприемството

а). Кн. Церетелевъ вземалъ участие въ комисията, която констатирала Баташкитѣ и Перущинскитѣ клането, а послѣ въ освободителна война, като волентиръ.

б) Проектътъ за реформитѣ въ България е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № 7.

в). Прогласяването на конституцията е билъ единъ хитръ планъ, скроенъ отъ страна на Метхадъ-Паша съ цѣль да отбѣгне Европейската намѣса въ вѫтрѣшнитѣ работи на Турция. Този редъ обаче, наскоро рухна заедно съ създателя му, който има злощастието да испита гнѣв[illegible] своя повелитель.

приела да се прочете контра-проекта въ IV-то засѣдание, но отпослѣ единодушно го отблъсвала. Двѣтѣ послѣдующи засѣдания на 23-й и 27 й Декемврий били посвятени на разисквания по турския проектъ, и най-послѣ било прочетено отъ Италиянския посланикъ възражението на конференцията. Конференцията още двѣ засѣдания изгубила въ прѣпирни съ Турскитѣ делегати, до като Маркизъ Сализбури въ края на VIII-то засѣдание, слѣдъ едно натякване за вироглавството и непослушността на Портата, прочелъ проекта(а) въ послѣдната му редакция, и заявилъ отъ името на своитѣ колеги, че ако до 6/18 Януарий 1877 година не бѫде приетъ, тѣ ще считатъ мисията на конференцията за свършена. Въ това врѣме подъ прѣдсѣдателството на Султана билъ свиканъ единъ върховенъ съвѣтъ отъ всички висши сановници(б) на държавата за да размислятъ и взематъ едно окончателно рѣшение. Турскитѣ делегати съобщили въ IX и послѣдно засѣдание (8/20 Януарий), че Турция не може да приеме прѣдлаганитѣ й отъ конференцията реформи, а особено територялното измѣнение и Европейския контролъ въ областнитѣ управления на Босна, Херцеговина и България. Слѣдъ това конференцията се закрила, и всичкитѣ посланници едногласно рѣшили да напустнатъ Цариградъ, като оставятъ управляющи дѣлата на посолствата си.

Прѣди да се събере помѣнатата конференция въ Цариградъ, една Българска депутация, състояща отъ Драганъ Цанковъ и Марко Д. Балабановъ, обикаляла по Европейскитѣ кабинети за да имъ направи едно по-подробно изложение за несносното положение на Българския народъ подъ Турското владичество, и отъ името на человѣколюбието да иска тѣхното застѫпване за освобождението на България. Тази депутация била приета и изслушана отъ всички кабинети, а най-послѣ прѣзъ мѣсецъ Декемврий и отъ Руския Императоръ, който между друго, й казалъ: *„Ще почакамъ да вида резултата на Цариградската конференция, но въ всякой случай този пѫть нѣма да се задоволя само съ голи обѣщания“*. Отъ тѣзи думи се породила голѣмата надѣжда на Българския народъ, за че часа на освобождението му е близо. И самата Турция виждала опасностьта, която я грозяла.

Прѣди да се събере конференцията, Руский Императоръ на завръщане отъ Ливадия за Петербургъ, въ Москва приелъ единъ адресъ отъ дворянството, и въ отговора си далъ тържествено обѣщание, че ако Турция неподобри по миролюбивъ начинъ участьта на своитѣ подданници — християнитѣ, Той ще бѫде принуденъ да прибѣгне до силата на орѫжието.(в) За да даде по-голѣмо значение на своитѣ думи, Императорътъ заповѣдалъ да се мобилизира(г) войската въ Юго-Западнитѣ губернии, и назначилъ своя Августейши братъ Великий Князъ Николай Николаевича за

а). Проектътъ въ послѣдната му редакция е помѣстенъ въ края на главата подъ № 8

б). Въ този върховенъ съвѣтъ билъ повиканъ и тогавашний Българский Екзархъ Антимъ I-й, който обаче се прѣсторилъ на боленъ и не взелъ участие, съ което си навлѣкалъ гнѣва на Високата Порта.

в). Текстътъ на Императорския отговоръ къмъ дворянството се намира въ края на главата подъ № 9.

г) Циркулярната нота на Руското правителство до чуждитѣ двброве е помѣстена въ края на главата подъ № 10.

[illegible] Царя [illegible] за еди[illegible] Турция [illegible] на Цариград[illegible]

[illegible] между Английския министр[illegible] Дерби и посланниците на Русия, Германия [illegible] и Италия билъ подписанъ известний Лондон[illegible]

[illegible] протоколъ на 19 Мартъ 1877 годин[illegible] на Европейските държави, но Ан[illegible] [illegible] останала все пакъ недоверчива

[illegible] подъ № 1[illegible]

Било вече рѣшено обявяването война на Турция, а Царя се приготвилъ и заминалъ на 8-й Априлий с. г. за Кишиневъ да види армията. На 11-й Априлий Князъ Горчаковъ изпратилъ до Великитѣ сили единъ циркуляръ, а на 12-й Априлий послѣдвалъ манифеста на Императора Александръ II-й.

Руский управляющъ дѣлата на посолството въ Цариградъ, по заповѣдь отъ Петербургъ, прѣдалъ на Германското посолство, покровителството на Рускитѣ подданици и като съобщилъ на Савфетъ-Паша — Турский министръ на Външнитѣ Работи, обвилъ герба на посолството и съ всичкия персоналъ напусталъ Цариградъ на 11-й Априлий 1877 год. Въ този сѫщий день били изпратени и пасапортитѣ на Турския посланникъ въ Петербургъ отъ Руското Министерство на Външнитѣ дѣла, като го увѣдомявали, че всички Турски подданици, живущи въ Руската Империя ще се намиратъ и за напрѣдъ подъ защитата на Рускитѣ закони.

И така освободителната война избухна и възкреси България слѣдъ петь-вѣковно робство.

Приложения къмъ „введението".

I. *Актъ за священа коалация мѫжду Румѫнитѣ и Българетѣ.*

„Образува се таенъ Българский и Румѫнский Комитетъ съ слѣдующитѣ условия:

„I. Лицата: Димитръ Деямандиевъ, Хараламби Гудовъ, Аженовъ, Ат. Андреевъ и Ив. Касабовъ съставляватъ Централния Българский Комитетъ въ Букурещъ, който ще има прями сношения съ Румѫнския Комитетъ (отъ сѫщата натура), който се прѣдставлява отъ Г-да К. Чокѫрланъ, Гр. Серурие и Карада.

„II. Централний Бълг. Комитетъ отъ Букурещъ ще образува още единъ Централенъ Комитетъ въ единъ отъ главнитѣ градове въ България и другъ единъ въ Сърбия; тия два Комитета ще иматъ прями сношения съ Централния Комитетъ въ Букурещъ и ще се намиратъ подъ неговитѣ наставления.

„III. Всѣкой единъ отъ тия три Централни Комитети ще да образува сокурсални Комитети въ държавата, гдѣто сѫществуватъ, и които сокурсални Комитети ще бѫдатъ въ прями сношения съ своя Централенъ Комитетъ.

„IV. Цѣльта на помѣнатитѣ Комитети, както на Централнитѣ и сокурсалнитѣ, ще бѫде да приготвятъ духоветѣ за едно общо възстание срѣщу общия неприятель на християнскитѣ источни народи. Знакътъ на възстанието въ България ще го подаде Българский Централенъ Комитетъ, слѣдъ като се споразумѣе съ Румѫнския Комитетъ, тогива когато избухне възстание въ съсѣднитѣ земи, сир. въ Румѫния, Сърбия, Черна-гора, Херцеговина, Епиръ и Албания, които наедно съ Българетѣ желаятъ да образуватъ автономии и независими държави, съединени чрѣзъ конфедерация.

V. А начинътъ за изпълнението на цѣльта спомѣнувана въ глава IV е:

„1). Пропогандирането чрѣзъ емисари и прѣдготовяване духоветѣ въ цѣла България.

„2). Образуването, когато Комитетитѣ Румѫнски и Български отъ Букурещъ ще видятъ за необходимо, и връщането на чети въ България, и най-вече въ горитѣ на Балкана. Тия чети ще държатъ неприятелскитѣ сили и гарнизони въ постоянно безпокойствие, съврѣменно Централний Комитетъ, отъ друга страна, отъ тукъ чрѣзъ печатни листове ще пропагандира движението, а пъкъ тамошнитѣ Комитети ще поддържатъ дѣлото съ всички възможни срѣдства, като доставлятъ хора на четитѣ.

„3) Централний Комитетъ ще апелира на патриотизма на Българетѣ за да спомагатъ съ имота и живота си.

„4). Подробноститѣ за начъва на дѣйствието могѫтъ да бѫдатъ многовидни и съображаеми съ обстоятелствата, но всѣкога съ знанието на Централния Румѫнский Комитетъ.

„5). Касата на това дѣйствие ще се държи отъ единъ Касиеръ, назначаванъ отъ двата Комитета. Нужднитѣ пари ще се отпущатъ отъ него по писмена заповѣдь на двамата прѣдсѣдатели.

„6). Румѫнский Комитетъ си запазва правото да се тури въ съобщение съ комитетитѣ на славянскитѣ и Гръцки народи и да държи сношението между тѣхъ и Българитѣ за едно общо дѣйствие, както и за споразумѣнието върху минутата на движението.

„VI. До когато Централний Българский Комитетъ въ Букурещъ намѣри собственни достатъчни срѣдства, Централний Румѫнский Комитетъ се задължава да му доставя всички необходимости, като: пари, орѫжие, военни припаси, обмундироване и срѣдства на сѫществуване, както и всѣка друга помощь било материална, било морална, както и срѣдства за поддържането на единъ или повече емисари въ Европа и конкурса на Европейския печатъ.

„VII. Но понеже е възможно, щото по непрѣдвидени обстоятелства Румѫния по единъ или по другъ начинъ (освѣнъ съ война съ Турция) да придобие независимостьта си и да стане държава свободна и суверена, Централний Румѫнский Комитетъ (горѣпомѣнатий) се задължава и тогива да изпълни и вѣрно да се държи о прѣдидущия членъ (вир. № VI)." (П. Кисимовъ, Истор. работи, стр. 97).

II. Мемоарътъ отправенъ на Н. И. В. Султана, отъ Тайния Централенъ Българский Комитетъ.

„*На Негово Императорско Величество Султанъ Абдулъ Азизъ Хана Милостивий нашъ Господарь и Отецъ.*

„*Ваше Величество!* Въ живота на народитѣ достигатъ епохи, въ които търпението и мълчанието сѫ повече гибелни и за тѣхъ и за правителството имъ, и слѣдователно тѣ достойни за осѫждане, нежели заявяванията на тѣхнитѣ нужди и желания.

„Сѫдбата на всѣкой человѣкъ частно, както и на всѣкой народъ въобще, е въ рѫката на всемогѫщето сѫщество, което управлява Вселената. Тая истата сѫдба е турила прѣди четири вѣка насъ Българитѣ и милото наше отечество, подъ властьта на славнитѣ завоеватели, които основаха Османската Империя въ Европа.

„До тогава нашитѣ прѣдѣди бѣха начикнали все да побѣждаватъ, и едвамъ храбритѣ завоеватели: Султанъ Мурадъ, Баязидъ Илдъръмъ и Мохамедъ II-й можаха да ги побѣдятъ.

„Дали е било чувство на народна гордость, или на гражданска добродѣтель, дълбоко вкоренени въ сърдцата на послѣднитѣ наши царье Иванъ Шишмана, Георгий Страшимира и Асѣнъ Четвертаго, та не сѫ възприели да просятъ миръ и милость отъ силнитѣ Султани, както правяха тогава Сърбскитѣ Князове, а особено Молдо-влашкитѣ войводи?!

„Ние не щемъ да прѣдирваме тайнитѣ на историята за онѣзи, които сѫ възтържествували юнашки, и за онѣзи, които сѫ паднали славно; ще кажемъ само, че такъва е бѣла сѫдбата, която провидението ни било назначило.

„Даже и днесь само Богъ знае тайнитѣ причини на въздигането и на отпадането на народитѣ; Богъ самъ познава бѫдѫщностьта, която е запазена за най-силнитѣ Империи, както и за най-пряпатнитѣ народи.

„Но при всичко това твърдѣ е очевидно, че една нова Ера се готви на Истокъ и не е нуждно да се отваря книгата на сѫдбинитѣ за да разумѣй человѣкъ, че сме вече въ прѣдверието на коренни промѣнения.

„Въ едно такво критическо положение на Османската Империя, положение не по-малко критическо и за Българския нашъ народъ, прѣдъ всѣка друга постѫпка по-разумно ще да е той да си изкажи на своя Августейший Монархъ своитѣ страдания и истинни желания.

„Истинский органъ на Българский народъ, който е най многочисленъй между народитѣ, които провидѣнието е турило подъ Ваша власть, ний дигаме гласъ въ негово име, като сме увѣрени, че тойзи гласъ ще се чуе, и че законнитѣ негови желания ще се испълнятъ.

„*Ваше Величество!* Вѣрностьта и прѣданностьта на Българский народъ, къмъ Славнитѣ Владѣтели на Османската Империя не сѫ никакъ съмнителни; този народъ е далъ въ течението на вѣкове неупровергаеми доказателства за своята примѣрна покорность и миренъ характеръ. Ние сѫщитѣ, които говоримъ въ негово име, нежалаемъ друго, освѣнъ да останемъ вѣрни на прѣданията на нашитѣ прѣдѣди. Но при всичко това ние бѣхме прѣстѫпили една отъ най-священитѣ си длъжности, ако да не явяхме съ дълбоко почитание на Ваше Императорско Величество, че адреситѣ, които въ разни врѣмена сѫ били поднасени на прѣстола на Ваше Императорско Величество, не сѫ били винаги истиното изражение на нуждитѣ на Българския народъ и това доказва доста точно, че при всичкото благодарение, което тѣ ужъ вѣкакъ си изявяваха, днесь нашитѣ страдания сѫ станали нетърпими, щото цѣль народъ иска непрѣменно едно дѣятелно и скоро подобрение на сѫдбата си.

„Нека ни бѫде простено да влѣземъ въ нѣколко необходими подробности за този прѣдметъ.

„Управлението, Ваше Величество, лѣжи въ най-заразителенъ и жалостенъ развратъ.

„Правосѫдието, ако то сѫществува, е ввѣрено на произвола на хора невѣжи; а отъ друга страна, то е основано върху закони, несъгласни съ духа на нашия вѣкъ. Българинътъ нѣма никакви права: той никакъ не съучаствува въ дѣлата на управлението на държавата, макаръ че всичкитѣ товари тежатъ все на неговия гръбъ; за него нѣма права, но

само длъжности, и пакъ длъжности. Гласътъ му нигдѣ се не чува, той не може да се оплаче, не му е простено да говори, освѣнъ за да хвали и удобрява дѣлата на угнетителитѣ си.

„Данъци връхъ данъци, и тѣ до толкова се умножиха напослѣдъкъ, щото сѫ станали вече несносни, непрѣстано се искатъ заеми и уидадиета, а никакъ се невръщатъ, въ врѣда на собственностьта на всѣкой кредитъ и на всѣка правдина.

„Общеполезнитѣ публични дѣла, изоставени безъ никакво направление, сѫ нѣща мѣчтателни.

„Народното просвѣщение, този богатъ изворъ на всѣко образование и на всѣкъ напрѣдъкъ, не само е въ небрѣжение, но още се полага всѣко старание да се удави; всѣко нѣщо, което се отнася до умственното развитие на народа, систематически се гони, ту скритомъ, ту явно.

„Черковнитѣ ни дѣла не сѫ въ положение по малко достойно за оплакване. Ваше Величество познава разнитѣ фази, прѣзъ които Черковний нашъ въпросъ е миналъ въ послѣднитѣ тия врѣмена; напраздно чакаме едно рѣшение. А между това Ваше Величество знае каква тяжесть има религиозното чувство въ сѫдбинитѣ на единъ народъ, и колко може да бѫде спасително или гибелно направлението, което му се дава.

„Съ системата, която е днесь въ дѣйствие, въ разнитѣ вѣтви на управлението, не само никакъвъ напрѣдъкъ не е възможенъ, но даже нещастното ни отечество още се унижава и върви къмъ явната пропасть.

„Злото, което бѣлѣжимъ, отдавна още е привлекло вниманието на Императорското Правителство, и още въ врѣмето на Августѣйшия Вашъ братъ прѣдшественикъ, вѣчно памѣтний Султанъ Абдулъ Меджидъ, повече актове (Хатишерифътъ, Танзиматътъ и Хатихумаюнътъ) се издаваха отъ върховната власть, и се опитаха да поправятъ това зло; но за зла честь, по причина на неизпълнението на нѣкои отъ тѣхнитѣ разпoложения и на злото прѣтълкование на другитѣ, цѣрътъ излѣзе по-лошъ отъ болѣстьта, и положението на народа, вмѣсто да се улегчи, стана по-тежко. За да се убѣди человѣкъ, че това е тъй, доста е да хвърли единъ поглѣдъ върху днешното положение на империята. Та па и за напрѣдъ ако да се взематъ все такива мѣрки, не ще иматъ по добро щастие и нѣма да удовлетворятъ никакъ народа.

„Съ това убѣждение ние дързаемъ да прѣдставимъ на В. И. В. онова, което ние вѣрваме, че е единственото срѣдство, за да се прѣвари опасностьта, която грози Империята, и да се рѣши всточния въпросъ въ полза на цѣлостьта на империята и на нейното възраждане съ прѣсни сили.

„Ние като правимъ това, постѫпваме като вѣрни поданници на империята, при която ни прѣвързватъ исторически прѣдания отъ четири вѣка. Заради това ние молимъ Ваше Императорско Величество да не осѫжда тъзи наша постъпка за врѣдителна, но още повѣче да вземи въ внимание желанията на единъ народъ, който не иска, освѣнъ да даде на Владѣтеля си нови доказателства на постоянна прѣданость.

„*Ваше Величество!* Желанията на Българский народъ се съдържатъ въ слѣдующитѣ нѣколко думи.

„Ваше Императорско Величество да заякчи за винаги връзкитѣ, които ни привързватъ при Неговия прѣстолъ, като провъзгласи политическата и религиозна наша самостоятелность, основава на една свободна Консти-

туция. В. И. В. да прибави при титлата си Султанъ на Османлиитѣ и онъзи на „Царь на Българитѣ". — Тѣзи искания въ първо явление може да се видятъ противни на политиката и на интереситѣ на империята: но ние смѣемъ да кажемъ, че ако бѣше позволено на Българитѣ да иматъ около прѣстола на В. И. В. хора мждри и смѣли, колкото вѣрни и прѣдани, каквито сж лицата, които се навъртатъ понастоящемъ за църковния нашъ въпросъ, Високата Порта отдавна още щяше да чуе желанията, които ние днесь й изрѣзваме, и които биха произвѣли голѣми ползи за Отоманската Империя въобще, а за Българския народъ частно.

„Като хора сърдечни, и като искрени и вѣрни поданици, които искаме да си изкажемъ всичката мисль, и съ това да разяснимъ горнитѣ малко думи, нека ни бжде позволено да разгледаме по-напрѣдъ днешното положение на империята, както и онова на Българский народъ.

„Каза се по горѣ въ какво състояние сж достигнали политическитѣ и административнитѣ установления на Империята. Такъво едно състояние на работитѣ какви слѣдствия може да има? неблагодарность, роптание, а най-послѣ възстание.

„Мислитѣ и намѣренията на другитѣ народи отъ Отоманската Империя не сж вече за никого нѣщо тайно. Ние се не боимъ, че ще бждемъ обвинени за клеветници, като кажемъ онова, което и тѣ сами не криятъ.

„Еднитѣ работятъ за възстановлението на Византийската Империя, а другитѣ за разширочезане на земята си. Ние не осжждаме наклоноститѣ нито на еднитѣ, нито на другитѣ, до когато тѣ бждатъ ограничени въ прѣдѣлитѣ на правото, но щомъ прѣминатъ тѣзи прѣдѣли, и настжпятъ чуздо право, длъжни ще бждемъ да имъ се упрѣмъ. И еднитѣ и другитѣ може да се ласкаятъ съ надѣждата че ще добиятъ съдѣйствието на Българский народъ въ плановетѣ си, като му обѣщаватъ ползитѣ, които изтичатъ отъ свободата. И наистина обѣщанието за свободата, отъ гдѣто и да иде то, възбужда народното чувство на Българина и го прави да му тупа сърдцето; но той би билъ по-благодаренъ да се ползува отъ своята самостоятелность подъ покровителството на Султанитѣ, които биха носили тиглата на негови царе.

„*Ваше Величество!* Никой Българинъ, който познава интереситѣ на земята си и на народността си, не гледа съ добро око наклоноститѣ, които едни иматъ да възстановятъ Византийската Империя, а други да разширятъ земята си въ врѣда на другитѣ; защото, ако изгубването на една провинция въ Юго-истокъ на Империята, или на една друга въ Сѣверо-западъ наранява достолѣпието на свѣтлия прѣстолъ на Ваше Императорско Величество, то сжщо нарушава и цѣлостьта на Българский народъ и земя.

„Но при всичко това, ние бихме говорили противъ съвѣстьта си ако да Ви убѣдяваме съ ласкателства, че едно движение на Гърцитѣ при границитѣ на Албания, или Македония, т. е. тамъ гдѣто допира Българский елементъ, или че едно движение на Сърбитѣ около горнитѣ граници на България нѣма да се поддържа и отъ тамошнитѣ Българе. Далечъ отъ насъ мисъльта да добиемъ чрѣзъ ласкателства едно все такъво ласкателно благоволение отъ страна на Ваше Имп. Величество къмъ

васятъ на високото потвърждение на царския намѣстникъ; да бждатъ подъ взаимна отговорность за дѣлата си, и заради това нѣкое рѣшение на царския намѣстникъ неще има законна сила, ако не бяде подписано и отъ членоветѣ на съвѣта.

„Чл. 8. Народното прѣдставителство да се състави отъ едно опрѣдѣлено число членове, които да прѣдставляватъ всичкитѣ Български населения; тѣ да се избиратъ отъ народа по вишегласие, спорѣдъ особенъ единъ избирателенъ законъ, безъ най-малкото намѣсване отъ страна на правителството."

Организация и надлѣжности на събранието.

„а) Врѣмето за свикването му, както и траенето на годишнитѣ му редовни засѣдания да се опрѣдѣли отъ закона; вслучай на нужда, то да се свиква и на извънредно засѣдание. Правителството да извѣстява свикването му. б). Неговитѣ засѣдания да бждатъ публични и да ставатъ винаги въ столицата на Царството. в) То да се отваря или лично отъ Н. И. В. Султана, Августейшия нашъ Царь, или отъ Царския намѣстникъ съ Императорско слово. г). Събранието да има правото да отговаря чрѣзъ адресъ на това Императорско слово, както и правото да попитва. д). Да има надзоръ врьхъ всичкитѣ дѣла на правителството. е). Да има право да обвинява и да дава подъ съдъ членоветѣ на правителството. ж) Да има право да разисква прѣдначертанията за закони, които би му прѣдставило правителството, да ги удобрява или да ги отблъсва. з). Да изпитва полезностьта, или нуждата отъ законитѣ, които би трѣбвало да се издадатъ, и да иска отъ правителството да му прѣдстави прѣдначертанията за тѣхъ. и). Да има право да си изработва вжтрѣшнитѣ регуламенти, да избира отъ срѣдата си своя прѣдсѣдатель, своитѣ подпрѣдсѣдатели и пр.

„Чл. 9. Восточната православна религия да бжде господствующата религия на държавата.

„Чл. 10. Правосждието да се води по особни Български закони, които ще издаде събранието. То да бжде отдѣлно и независимо отъ административната часть. Сждилищата да рѣшаватъ въ името на закона и на Царския намѣстникъ. Въ столицата на царството да има единъ върховенъ дворъ правосждие, който да прѣгледва рѣшенията на сждилищата, да ги удобрява или да ги унищожава.

„Чл. 11. Българското Царство да си има своя народна войска отдѣлна и организована по новитѣ системи и спорѣдъ особенъ единъ законъ.

„Началницитѣ на войската, както и нейнитѣ священници да бждатъ Българе. Униформата на войската да бжде военний народенъ костюмъ.— Знамената ѝ да носятъ отъ едната страна Императорския гербъ, а отъ другата Лъва, който е герба на България. Тя ще сжучаствува, заедно съ Императорската армия въ всѣко дѣло, което се относя къмъ защитата на общото отечество; нейнитѣ дѣла ще се ограничаватъ само въ Европа.

„Чл. 12. Да се опрѣдѣли единъ данъкъ, който Българското царство да плаща годишно на Империята, и който да се минува всѣка година редовно въ бюджета на Царството.

„Чл. 13. Българский езикъ да бѫде официалний езикъ на Царството.

„Чл. 14. Всѣка гражданска и политическа свобода да се обезпечи, напримеръ: свободата на печата, на говора, на събранията, на публичнитѣ разговорки за разискването на политически и обществени въпроси и пр. както и личната свобода, жилищната ненарушимость и вѣроизповѣдната търпимость.

„Чл. 15. Градскитѣ и селскитѣ общини да си иматъ съвѣтници, за да си управляватъ мѣстнитѣ дѣла, независимо отъ правителствената администрация спорѣдъ особенъ единъ законъ."

За Българската Църква.

„Чл. 1. Българската Църква да се възстанови, както е била въ старость, т. е. самостоятелна и независима отъ всѣка друга Църква, подъ наименование: „*Българска Православна Църква*".

„Чл. 2. Българската Православна Църква, като нѣма освѣнъ Иисуса Христа за своя невидима духовна глава, да има единъ Патриархъ Българинъ, който да се избира отъ Народното Събрание между членоветѣ на Българското Духовенство.

„Чл. 3. Патриархътъ да управлява Църквата съ единъ Синодъ, съставенъ отъ мирски и духовни лица, избрани отъ Народното Събрание.

„Чл. 4. Правителството и Събранието да опрѣдѣлятъ една комисия, съставена отъ духовни и мирски лица, за да изработи особнитѣ закони, които се отнасятъ къмъ избирането на Патриарха, на членоветѣ на Синода и тѣхнитѣ надлѣжности, както и къмъ управлението на Църквата. Тѣзи закони да бѫдатъ въ всичко съобразни съ началата и канонитѣ на Въсточната Православна Църква, и да се удобряватъ отъ Събранието и отъ Царското Правителство.

„Чл. 5. Патриаршеский прѣстолъ, както и Синодътъ да си иматъ винаги сѣдалището въ столицата на Царството.

„Чл. 6. Всичкитѣ стари права и привилегии на Българската Църква да ѝ се повърнатъ, както и Епархиитѣ, които се зависяли отъ старитѣ Български Патриаршии: Търновска, Охридска и Ипекска.

„Нейната власть да се простира върху всичкитѣ християнски населения на Епархиитѣ ѝ.

„*Ваше Величество!* Слѣдъ като благоизволихте да ни задоволите да изразимъ желанията на Българския народъ, и да Ви прѣдставимъ главнитѣ основи и условия за потвържденнето на неговата самостоятелность, благоизволете да чуете съ снисходителность колкото ни остава още да изложимъ, като заключение на това, което имахме честьта да кажемъ по горѣ.

„Ние сме въ пълно увѣрение, че Ваше Императорско Величество не ще погледни съ недовѣреность постѫпката, която съ дълбоко почитание днесь правимъ до Прѣстола на В. И. В. Нашитѣ желания вмѣсто да изразяватъ нѣкое чувство за възпротивление срѣщу Имп. Правителство, тѣ напротивъ доказватъ, че ние изкрено желаемъ да останемъ прилепени до Прѣстола на Славнитѣ Султани, и сѫ едно ново поржчителство за нашата вѣрность, толкова пѫти опитана въ тѣчение на вѣкове. Изпълне-

нението на тѣзи желания би произвело неизброими ползи за цѣла Империя. Ние не вѣрваме, че между свѣтницитѣ на В. И. В. ще се намѣри нѣкой, който да ги прѣзрѣ; смѣло казваме, че ако да се намираше такъвъ единъ свѣтникъ, той би билъ черевъ прѣдатель и не приятель на Империята.

„Шесть милиони Българе, Ваше Величество, дѣятелни, здрави, юнаци, които населяватъ Империята, като се простиратъ отъ свѣтлия прѣстоль на В. В. до края на Тесалия и до границитѣ на Сърбия и Албания, ягко съединени съ Османския народъ чрѣзъ общи интереси, не сѫ нѣщо за прѣзиране. Когато нашата самостоятелность се припознае и подтвърди подъ славния скиптръ на Султанитѣ, които ще бѫдатъ и Царе на Българетѣ, защо да не бѫдемъ и ние за Огоманската Империя една помощь и едно подкрѣпление, както е Маджарско за Австрия и Алджиръ за Франция?

„Сѫдбата на България щомъ се съедини тѣсно съ сѫдбата на Османската Империя, Българетѣ ще прѣстанатъ отъ да смѣтатъ чужденцитѣ като свои освободители; тѣ ще ги гледатъ като нарушители на тѣхнитѣ права, и дѣятелно ще се борятъ противъ тѣхнитѣ нападателни стремления.

„Политическата и религиозната самостоятелность на Българския народъ, като се припознае и подтвърди, ще заякчи прѣстола на В. И. В. защото тя ще му даде за основа правдата: непоколебимата тази основа на Империята. Тогава ще се види, че Огоманската Империя не е лешъ, който на нѣкои си имъ е много присърдце да го заровятъ, но че тъзи Империя е едно силно тѣло и че тя си е намѣрила подкрѣплението въ сѫщитѣ своя поданици. Дипломацията тогива ще се смай, — като види единъ исполинъ на мѣстото, гдѣто бѣше привикнала да глѣда едно слабо тѣло.

„По този начинъ за винаги ще се отстрани всѣкой прѣдлогъ за вмѣшателство и за грозене отъ страна на коя да е чужда сила.

„Никоя чужда сила нѣма да надича вѣче къмъ Цариградъ подъ прѣдлогъ, че иди да отърва християнитѣ, защото тѣзи християне ще бѫдатъ вече свободни, и ще се види много чудно нѣкому си да срѣщне неуборимо прѣпятствие тамъ, дѣто се надѣваше да намѣри една силна помощь.

„Съ една дума, цѣлостьта на Огоманската Империя ще бѫде пó-добрѣ оздравена чрѣзъ мѫдрата и праведната тъзи мѣрка, нежели чрѣзъ всичкитѣ дипломатически трактати, и тъй Источний въпросъ ще се рѣши самъ по себе си.

„Припознаването независимостьта на Българската Църква непрѣдставя нѣкои пó затруднителни сплъки. Българский народъ неиска нѣщо ново, той иска да му се възвърне онова, което си еималъ въ старо врѣме, и което Грьцката Патриаршия прѣди единъ вѣкъ му е лукаво грабнала. Независимостьта на Българската Църква не е нѣщо противно на Евангелическитѣ догми. Исусъ Христосъ никакъ не е установилъ това мечтателно първенство, съ което Цариградский Патрикъ напраздно се кичи и си го присвоява. Както тогава Високата Порта е намѣрила че е било съгласно съ интереситѣ и тишината на държавата и е подчинила Българската Църква на Грьцката, тъй и сега врѣмената като сѫ се промѣнили, за сѫщитѣ причини, Тя може да промѣни едно положение, което

не е о новано върху нѣкое право, безъ да могатъ да забѣлѣжатъ нѣщо за това чужитѣ сили, както тѣ нѣмаха право да забѣлѣжатъ нѣщо, когато Високата Порта подчиняваше Българската Църква на Гръцката, не отнема никакво право на Гръцката. Освѣнъ това Високата Порта не отнима никакво право на Гръцката Църква; взема ѝ само онова, което ѝ непринадлѣжи, и го повръща на народа, комуто е принадлѣжало отъ напрѣдъ и въ врѣмето на толкова Султани.

„*Ваше Величество!* Такива сѫ желанията, които Българский народъ поднася на прѣстола на Ваше Имп. Величество. Възползувайте се отъ неограниченото право, което имате, като Самодържецъ, та провъзгласете тържествено нашата самостоятелность и вземете титлата „Царь Българский", за което праведно дѣло единъ цѣлъ народъ отъ шесть милиона ще Ви бѫде вѣчно признателенъ. Съ мѫдрата тази и великодушна постѫпка В. И. В. ще покажите на Европа една примѣрна мѫдрость и правда, а образований свѣтъ и приятелитѣ на Империята ще Ви рѫкоплѣщатъ, и Империята, която днесь се колебае отъ външнитѣ интриги, и вѫтрѣшнитѣ неблагодарения, ще се заякчи за винаги.

„За първо дѣло на тъзи нова политика, ние просимъ отъ Ваше Императорско Величество обща прошка за всичкитѣ политически прѣстѫпления, както и за всичкитѣ бѣглеци и заточени за да може всѣкой Българинъ да помогне на отечеството си съ своитѣ способности и съ своята прѣданность и нѣкой да не пъшка вѣче по чужди земи.

„Слѣдъ това да се свика безъ забава едно извънредно Народно Събрание (Constituante), избрано отъ цѣлъ народъ безъ никакво намѣсване на правителството. Послание то на това събрание ще бѫде: да опрѣдѣли врѫзкитѣ, които ще сѫществуватъ между Отоманската Империя и Българското Царство; да избере Царския намѣстникъ; да избере и провъзгласи Патриарха; да направи състава (конституцията) на царството и да назначи столицата.

„Желанията на Българския народъ само съ този способъ и само чрѣзъ едно Народно Събрание, тъй съставено, могатъ да се удовлетворятъ; всѣко друго събрание, съставено по други основи не ще изразява истиннитѣ желания на Българския народъ и тъй не ще да признае неговитѣ дѣла, и ще отклони отъ себе си всѣка отговорность.

„Българский народъ, като подобава това принапомнюване на В. И. Величество прѣдъ всѣка друга постѫпка, изпълнява една отъ най-голѣмитѣ си длъжности. Но ако за зла честь, гласътъ му остане безъ отзивъ, страшната отговорность за слѣдствията, които биха могли да произлѣзатъ, ще падне върху онѣзи, които биха взели въ прѣзрѣние законнитѣ желания на единъ цѣлъ народъ, вѣренъ, прѣданъ и покоренъ.

„Тъзи наша постѫпка не ни е вдъхната отъ нѣкакво чуждо влияние. Това принапомнюване писано въ срѣдата на Българский народъ, отъ него и за него, изражава неговитѣ истинни желания.

„Слѣдователно, вѣрни поданици на Ваше Императорско Величество, и истинний органъ на Българския народъ, въ името на шесть милиона Българе, въ името на четири вѣка страдания, въ името на духа на просвѣщението и правдата на 19-й вѣкъ, за честьта и славата на Ваше Императорско Величество, за спасението и достолепието на Империята на Османлиитѣ, ние искаме, изпълнението на желанията на Българский

народъ за да можемъ сивца единогласно да викаме: *Да живий Негово Императорско Величество Абдулъ-Азизъ Ханъ, Султанъ на Османлиитѣ, Царь на Българетѣ.*"

1867 година.

„Таенъ Централенъ Български Комитетъ."

III. **Протеста срѣщу горния мемоаръ, публикуванъ въ в. „Courrier d'Orient", извлеченъ отъ сп. „Мисълъ". год. V, кн. IX и X.**

„Настоятелно Ви молимъ, Господине Редакторе, да обнародвате въ почтения си вѣстникъ слѣдующитѣ редове: Букурещската поща прѣди малко донесе въ Цариградъ единъ листъ, напечатанъ и съ заглавие: Мемоаръ, испратенъ на Н. И. В Султана отъ Тайний Централенъ Български Комитетъ. Като прочетохме тая книга ние до толкова се раздразнихме, колкото сме и сега, противъ тоя безуменъ българинъ (или чужденецъ), който, като дѣйствува въ своето непознато и уединено име, не се страхува да говори въ името на всичкий българский народъ, и който, за да даде важность на пасквила си, намира за добро да се крие задъ единъ не сѫществующъ комитетъ. Българский народъ нѣма нужда отъ таенъ комитетъ, защото има всичката свобода да разглежда работитѣ си на яве съ отеческото правителство на Н. И. Величество Султана, и ние неговитѣ прѣдставители, имаме честьта да обявимъ прѣдъ всичкий свѣтъ, че съ всичкитѣ си сили отблъскваме тоя комитетъ. Това правителство неможе да не оцѣни тѣхнитѣ законни искания за черковното имъ управление и да се рѣши да ги удовлетвори, щото българитѣ да помислятъ, да изгатъ неблагодарностьта си, като взематъ срѣщу него положението на съзаклятници. Ала ние знаемъ отъ гдѣ е вдъхновението и коя е цѣльта на рѣчений пасквилъ. Като глѣдатъ съ едно завистливо и свирѣпо око доброто съгласие, което сѫществува между Турското правителство и българский народъ, вѣчнитѣ неприятели на Турция сѫ дали нѣколко пари на единъ бѣденъ, за да обезпокои рѣченото правителство съ стрѣмления и дѣяния на българитѣ; така е станало това чудо щото ненадѣйно да видимъ напечатано и обнародвано едно бунтовнишко обявление отъ единъ български комитетъ, нареченъ таенъ, централенъ. Турското правителство навѣрно не ще се уплаши отъ една маневра, колкото безумна, толкова и дѣтинска. Всички българский народъ ще потвърди, че, въ качеството си на негови прѣдставители, имаме право да говоримъ въ негово име, ала той съ негодувание ще отхвърля онзи, който е дързналъ да проповѣдва бунтътъ въ името на единъ таенъ комитетъ, комитетъ непознатъ на никого отъ българитѣ, поданници на Н. И. В. Султана. Слѣдователно, ние се не спираме да разискваме бунтовнишкитѣ учрѣждения, които безимений иска да ни даде. Ползуваме се само отъ тоя безименъ пасквилъ за да подновимъ още еднаждъ на нашийя обичанъ Господарь увѣрението за нашето почитание, за нашата любовь, за нашата

вѣрность и за нашата предавность. — *Цариградъ, 1867 год., Мартъ.* (Подписали): За духовенството: *Иларионъ. Макариополски, владика.* За Българскитѣ прѣдставители: *д-ръ Ст. Чомаковъ, прѣдставитель.*"

В. „Право" отъ 7 Мартъ 1870 г. бр. 2.

IV. „*Образъ на высокыя царскый ферманъ,*

„Моята Царска воля е, щото, сичкытѣ жители по Държавжта ми и вѣрни Мои подданници, да могжтъ да помагатъ до колкото имъ се пада на частьтж, на ежедневнытѣ Ми Царскы старанiя, които полагамъ за достиженiето до по высокж степень на образуванiето и благоденствiето на Държавжтж, и това, като тѣ сж и въ вѣржтж си и въ вѣроисповѣданiето си и въ сѣко друго отношенiе бываты усигурени и спокойни, и като поминуватъ, помежду си съ любовь и съгласiе и съ начинъ, който прилича на человѣчеството и съотечественностьтж.

„Распрята и разискванiята, които противъ туй Ми добро желанiе са породихж отъ нѣколко време отъ степентьтж на духовнжтж покорность помежду православнытѣ Българы и Гърцкжтж Патрiаршiж, т. е. поради границытѣ на свързванiето на Българскытѣ Митрополиты, Епископы, Свещенници и Църквы съ Патрiаршiжтж като станжхж причинж на оскърбленiето Ми, за доброто имъ рѣшенiе и за слѣдствiе на разискванiята и размышленiята, които ставатъ за това, излагатъ са слѣдуюшытѣ членове за послѣденъ тѣхенъ конецъ и рѣшенiе:

„Членъ 1-й. Ще са състави едно отдѣлно духовно правленiе (Округъ) подъ оффицiално наименуванiе (титулъ) *Бъларска Ексархiя*, която ще обема съ долуизложенытѣ Митрополiи и Епископiи, още и други нѣкои мѣста. И на туй отдѣленiе управленiето на духовнытѣ и религiозны работы ще е повѣрено съвършенно на Ексархiжтж.

„Членъ 2-й. Оѕзи отъ Митрополитытѣ на реченыя Округъ, който по чинъ е най голѣмъ, ще носи титула Ексархъ, и Нему ще принадлѣжи каноническото предсѣдателство на Българскыя Синодъ, който постоянно ще го придружава.

„Членъ 3-й. Вжтрѣшното духовно управленiе на тѫзи Ексархiж, ще са опредѣли съ единъ особитъ Уставъ, който сѣкакъ да е съгласенъ съ утвърденытѣ каноны и религiознытѣ обряды на православнжтж Църквж и за потвържденiе и прiеманiе ще са подложи на Высокото Ми Царство. Този уставъ ще са състави по единъ начинъ, който да усигурява Ексархiжтж, щото Патрiархътъ. нито направо, нито посредственно, никакъ да се не намиса въ управленiето на духовнытѣ работы; и особенно въ избиранiето на Епископытѣ и на Ексарха. А щомъ са избере Ексархътъ, Българскыйтъ Синодъ ще евн работжтж на Патрiарха, и той, часъ напрѣдѣ ще даде потребното споредъ вѣржтж потвърдително писмо.

„Членъ 4-й. Този Ексархъ, опредѣляемъ съ Мой Высокъ Бератъ, ще е дълженъ съгласно съ църковнытѣ правила да поменува имего на Цариградскыя Патрiархъ. И преди да са извърши духовното споредъ вѣржтж избиранiе на достойното за Ексархъ Лице, ще са стiеся до извѣстiето и удобренiето на Высокото Ми Царство.

„Членъ 5-й. За работи които са отнасятъ до мѣста дѣто сѫ подъ духовното управленіе на Ексарха, и за които Той правилно и законно има пълнѫ властъ да посредствува при Правителството, ще му е позволено да са отнася направо до мѣстнытѣ власти, и въ нуждѫ до Высокѫтѫ Ми Портѫ. Частно же, Бератитѣ дѣто щеса даватъ на духовнытѣ подъ неговo вѣдомство лица, ще излизатъ по негово представленіе.

„Членъ 6-й. За съдружно съразмышленіе и сѫдѣйствіе въ работы, които са касаятъ до православнѫтѫ вѣрѫ, Синодътъ на Ексархіѭтѫ ще са отнася до общыя Патріархъ и до Събора на Митрополитытѣ, и тѣ ще побързуватъ да даватъ нуждньтѫ помощь и да испращатъ потрѣбнытѣ отговоры.

„Членъ 7-й. Синодътъ на Ексархіѭтѫ ще иска отъ Цариградскѫтѫ Патріаршіѭ Святото Миро, което са употреблява церковно.

„Членъ 8-й. Епископитѣ, Архіепископитѣ и Митрополититѣ, които сѫ подчинени на Цариградскѫтѫ Патріаршіѭ, ще минуватъ безпрепятственно прѣзъ Епархіитѣ на Българскыя Ексархатъ, както и Българскытѣ Епископи, Архіепископи и Митрополити прѣзъ Епархіитѣ на Цариградскыя Патріархатъ; и могѫтъ да пребываватъ въ средоточіята на Вилаетытѣ и въ другытѣ правителственны мѣста за случающытѣ имъ са работы, нъ вънъ отъ свойтъ духовенъ Округъ не ще могѫтъ да събиратъ Синодъ, и въ работытѣ на Христіанытѣ, които не сѫ подъ тѣхното духовно вѣдомство, не ще могѫтъ да са мѣсятъ, и на което мѣсто са намиратъ, безъ позволеніето на тамошныя Епископъ не ще могѫтъ да свещеннодѣйствуватъ.

„Членъ 9-й. Понеже както Іерусалимскыйтъ на Фенеръ Метохъ, свързанъ съ Іерусалимскыя Патріархатъ, тъй и находящыйтъ са на сѫщото мѣсто Българскый Метохъ заедно съ близолѣжащѫтѫ Българскѫ цьрквѫ ще бѫде подчиненъ на Българскыя Ексархъ, за това горѣреченный Ексархъ когато стане нужда, ще му е позволено да дохажда въ Столицѫтѫ Ми и да пребывава въ речения Метохъ; и той или както са каза по горѣ когато дойде тука по нуждѫ, или до дѣто са намира тука, въ извършваніето на цьрковны обряды ще са съобразява съ цьрковнытѣ правила, на които въ такыва случаи сѫ подчинены на Іерусалимскыйтъ, Александрійскыйтъ и Антіохійскыйтъ Патріарси.

„Членъ 10-й. Цьрковныйтъ Округъ на тъзи Българскѫ Ексархіѭ състои отъ Епархіитѣ: *Русчушкѫ, Силистренскѫ, Шуменскѫ, Търновскѫ, Софійскѫ, Врачанскѫ, Ловченскѫ, Видинскѫ, Нишкѫ, Пиротскѫ, Кюстендилскѫ, Самоковскѫ, Велескѫ, Пловдивскѫ, Сливенскыя санджакъ и казата Созопли* освѣнъ около двадесетъ села между Варнѫ и Кюстенджа покрайморіето, на които жителитѣ не сѫ Българи, и освѣнъ градоветѣ Варна, Ахыло и Месемвріѭ, и освѣнъ крайморскытѣ села на каазата Созопли и освѣнъ градоветѣ Филибе и Станимака, заедно съ селата Кукленъ, Водинъ, Арнауткьой, Панагія, Ново-Село, Лѣсково, Ахланъ, Бачково, Бѣлащица, и манастиритѣ Бачковскый, Св. Безсребърници, Св. Параскева и Св. Георгый. Махалата *Св. Богородица* вѫтрѣ въ Филибе ако и ще да влѣзе въ Българскѫтѫ Ексархіѭ, нѣкои отъ жителитѣ на тъзи махалѫ, ако нещѫтъ да са подчиняватъ на Българскѫтѫ Цьрквѫ и Ексархіѭ, ще бѫдѫтъ волни; А подробноститѣ на това ще са уредѭтъ помежду Патріаршіѭтѫ и Ексархіѭтѫ споредъ вѣроисповѣднытѣ обычаи.

„Освѣнъ тѣзи исчислены и поименовани мѣста, ако православнитѣ жители на другитѣ мѣста сичкытѣ или най-малко двѣтѣ третини поискатъ въ духовнитѣ си работы да са подчиняватъ на Българската Екзархія и това като са испыта ако са потвърди и докаже ще имъ са допущава. Нъ понеже това ще да става както са каза горѣ, съ желанието и съгласието на сичкытѣ или поне на двѣтѣ третини, зарди това които съ тѣзи предлогъ са трудятъ да сѣятъ нѣкакъ си несъгласие и раздоръ помежду жителитѣ, такывато законно ще бѫдатъ подъ отговорность и ще са наказватъ.

„Членъ 11-й. Порядъкътъ на Манастыритѣ, които са намиратъ въ границитѣ на Българската Екзархія, а са свързани съ Патріаршіата по вѣроисповѣднитѣ Канони, ще са слѣдуватъ и ще са пазятъ както и напрѣдъ.

„Горѣизложенытѣ точкы понеже са видѣха че удовлетворяватъ законнытѣ нужды и на двѣтѣ страны и отмахнуватъ станалытѣ прискърбны раздори, удобрихѫ са отъ Моето Высоко Царство; И отъ сега нататъкъ за да са държи за правило и да са отбѣгнува отъ нарушеніето му, проче изде са Моето Высоко Ираде, (а) и въ обявленіе са издаде настоящыйтъ Ми Царскый Ферманъ. (б)

8 Зилхидже 1286." (в)

V. Ултиматумътъ, който Руското правителство бѣше подало чрѣзъ посланника си въ Цариградъ — генерала Игнатиева на Турското правителство за прѣкъсването военнитѣ дѣйствия въ Сърбия прѣзъ есеньта на 1876 година.

„Генералъ Игнатиевъ Руский посланникъ въ Цариградъ къмъ Савфетъ Паша, министръ на иностраннитѣ дѣла въ Турция."

Буюкдере 19/31 октомврий 1876 г.

„Долуподписаний, извънреденъ посланникъ и опълномощенъ на Негово Величество Всерусийский Императоръ, е натоваренъ да направи на Негово Прѣвъзходителство Савфетъ Паша, министръ на иностраннитѣ дѣла на Високата Порта слѣдующето съобщение:

„Събитията, които се вършатъ отъ една година насамъ въ нѣкои области на Турската Империя, и които докараха войната между Турция и княжествата Сръбско и Черногорско, не можаха да оставятъ равнодушенъ Императорския кабинетъ. Тѣ бѣха вызвали силенъ живостенъ отзивъ въ руския народъ, съединенъ чрѣзъ многообразни връзки и вѣковни прѣдания съ християнскитѣ народонаселения на Балканский Полуостровъ. Негово

а) Ираде значи заповѣдь — повеление.

б) Ферманъ значи указъ.

в) 8 Зилхидже 1286 е по турското лѣточисление, а по нашето — се пада 28 Февруарий 1870 г.

Величество Императорътъ сподѣля симпатиитѣ на народа си, и се погрижи заедно съ другитѣ велики сили за възстановлението на порядъка и на миръ. Поржчителнитѣ сили, като се съгласиха да положатъ за основа на умиротворението на сжществувавший до сега редъ (statusquo ante) въ княжествата Сръбско и Черногорско, то тѣ намиратъ, че военнитѣ дѣйствия, които се слѣдватъ тамъ по настоящемъ отъ Отоманскитѣ войски, произвождатъ съвсѣмъ безполезно кръвопролитие.

„Това кръвопролитие като взе прѣзъ тия послѣдни дни размѣри, които оскърбяватъ чувствата на человѣчеството, безъ да могатъ да докаратъ никакъвъ резултатъ, то Императорътъ, моятъ Августѣйший Господарь, не би можилъ да го търпи за по-много врѣме, при маянето, съ което се водятъ прѣговоритѣ за сключването на едно ограничено (restreint) примирие.

„Долѣподписаний е натоваренъ, прочее, да изяви на Високата Порта, въ името на Негово Величество, че ако въ растояние отъ два пжти по двадесеть и четири часа подиръ подаването на настоящата нота, едно дѣйствително и безусловно примирие отъ шесть недѣли до два мѣсеци, което да обема всичкитѣ воюющи, не се сключи и не се отправятъ строги заповѣди къмъ командантитѣ на Отоманскитѣ войски за да спржтъ завчасъ всичкитѣ военни дѣйствия, то той ще остави Цариградъ съ всичкия персоналъ на Императорското посолство.

„Долѣподписаний моли Негово Прѣвъсходителство Савфетъ Паша да приеме всичкото изражение на високото му почитание.

Подписалъ: *Игнатиевъ*."

На 22-й Октомврий, (2 Ноемврий) Савфетъ Паша отговорилъ, че приема сключването на примирието спорѣдъ указанитѣ условия.

VI. Берлинский меморандумъ.

„Обезпокоителнитѣ новини, които пристигатъ отъ Турция, сж отъ естество да задължатъ кабинетитѣ да се споразумѣятъ по-отблизо.

„Тритѣ императорски двора се считатъ призвани да се съгласятъ помѣжду си за да отблъснатъ опасноститѣ на положението, съ съдѣйствието на другитѣ велики християнски сили. Спорѣдъ тѣхното мнѣние, настоящето положение на работитѣ въ Турция изисква двойни мѣрки.

„Прѣди всичко тѣмъ се види за необходимо, Европа да прѣдвиди общи нѣкои срѣдства за да прѣдупрѣди възвръщането на събитията, като онея, които избухнаха въ Солунь, и които грозатъ да избухнатъ тоже въ Смирна и въ Цариградъ. Съ тази цѣль великитѣ сили би трѣбвало, спорѣдъ тѣхното мнѣние, да се съгласятъ върху разпорѣжданията, които сж необходими за да се прѣдпази безопасностьта на тѣхнитѣ подданници, както и на християнскитѣ жители на Отоманската империя по всичкитѣ точки, дѣто тя би била въ опасность.

„Тази цѣль би могла, както се види, да се постигне чрѣзъ общо съгласие, относително до изпращането военни кораби по угрожаванитѣ мѣста, и чрѣзъ приемането еднакви наставления къмъ командантитѣ на

тия кораби, въ случай, че обстоятелствата би изискали отъ тѣхъ обръжено съдѣйствие съ цѣль да се запазятъ редътъ и спокойствието. При всичко това, тя не би могла да се постигне напълно, ако първата и главна причина на тия смущения не би се отстранила чрѣзъ неотложното умиротворение на Босна и Херцеговина.

„Великитѣ сили сж се съединили вече въ тъзи смисль, съгласно съ депешата отъ 18/30 декемврий 1875 година за да се добие едно дѣйствително подобрение въ участьта на народонаселенията на тия страни, безъ да се нанесе ударъ на сѫществующия политический редъ (statuquo). Тѣ поискаха отъ Портата програма за реформи, назначени да отговарятъ на тъзи двойна цѣль. Портата като не отказа на това искане, прогласи се за твърдо рѣшена да испълни тия реформи, и затова тя съобщи на кабинетитѣ.

„Отъ тука произлезе за тия послѣднитѣ едно нравствено право, именно правото да бдятъ за изпълнението на това обѣщание. па още и една длъжность да настояватъ щото възстанницитѣ и бѣжанцитѣ да помагатъ тоже за умиротворението, като прѣкъснатъ борбата и влѣзатъ въ огнищата си.

„Между тѣмъ, тъзи програма за умиротворението, ако и приета по начало отъ всичкитѣ страни, посрѣщнала една двойна скала. Възстанницитѣ обявиха, че опитътъ на миналото имъ запрѣщавалъ да се довѣрятъ къмъ обѣщанията на Портата, освѣнъ ако имъ се даде веществена гаранция отъ страна на Европа. Портата обяви отъ своя страна, че доклѣ възстанницитѣ кръстосватъ въоръжени страната, а бѣжевцитѣ не се върнатъ всѣкой у своя си, ней било съвсѣмъ невъзможно да се наеме съ новото устройство на страната. Между това, враждебнитѣ дѣйствия пакъ започнаха. Вълнението, поддържано отъ осемь мѣсечната борба, се разпростре и по други мѣста на Турция. Мусулманскитѣ народонаселения заключиха отъ това, че Портата не бѣ отстжпила, освѣнъ по видимому, прѣдъ дипломатическитѣ дѣйствия на Европа, и че въ основа, тя нѣмала намѣрение да приложи въ дѣйствие съ сериозность обѣщанитѣ реформи. Отъ тукъ възбуждането на религиознитѣ и политическитѣ страсти, което способствува да докара жалостнитѣ приключения въ Солунъ, а тъй сжщо и заплашителното раздразняване, което се изявява и по другитѣ части на Отоманската Империя. Отъ друга страна вѣма съмнѣние, че избухването на фанатизма, ще подѣйствува върху състоянието на духоветѣ въ Босна и Херцеговина, както и въ съединенитѣ княжества; защото върху християнитѣ отъ тия страни трѣбва да е произвело живостно впечетлѣние кръвопролитното убийство на Европейскитѣ консули, посрѣдъ пладнѣ, въ единъ миренъ градъ, прѣдъ очитѣ на безмощнитѣ власти, тъкмо тогива когато ги канятъ да се довѣрятъ въ добрата воля на турцитѣ, раздразнени отъ една дълга и люта борба.

„Ако това положение се продължава още, имало би опастность да избухне единъ общъ пожаръ, който съ посрѣдничеството на великитѣ сили вияше се тъкмо прѣдъ видъ да се прѣдупрѣди.

„Необходимо е прочее да се установятъ нѣкои гаранции за да се избѣгне всѣко съмнѣние за добросъвѣстното и съвършено приспособление на мѣркитѣ, рѣшени помѣжду силитѣ и Портата. Повѣче отъ всѣкой другъ пѫть, налѣжаща нужда е да се налегне върху Султановото правителство

за да го убѣдятъ да се залови сериозно съ работа за да изпълни задълженията си спрямо Европа.

„Като първа стжпка въ този пжть, тритѣ императорски двброве, прѣдлагатъ да се настои при Портата съ всичката енергия, която трѣбва да има съединений гласъ на всичкитѣ сили, за да се накара тя да приеме едно прѣкъсване на враждебнитѣ дѣйствия за двамѣсеченъ срокъ.

„Този срокъ би позволилъ да се подѣйствува въ сжщото врѣме върху възстанницитѣ и върху бѣжанцитѣ за да имъ се вдъхне довѣрие въ бдителната грижа на Европа; върху съсѣднитѣ княжества за да се поканятъ да не прѣчатъ на този опитъ за спогаждане; и най-послѣ върху Отоманското правителство, за да се принуди да изпълни обѣщанията си. По този начинъ би могло да се отвори пжть за прями прѣговори между Портата и Босненскитѣ и Херцеговинскитѣ прѣдставители, върху основата на желанията, изказани отъ тѣхъ и намѣрени за такива, щото да могатъ дъ служатъ като точка за по нататашни разисквания.

„Тия точки сж слѣдующитѣ:

„1) На възвращающитѣ се бѣжанци да се даде материалъ за сграждане кжщята имъ и черковитѣ; да се обезпечи поддържането имъ доклѣ дойдатъ въ състояние да могатъ сами да се прѣхранватъ.

„2) До като раздаването помощитѣ става отъ единъ Турский комисаръ, той да е длъженъ да се споразумѣва за мѣркитѣ, които трѣбва да се взематъ съ смѣсената комисия, помѣнувана въ нотата отъ 30 декемврий, за да се обезпечи сериозното приспособление на реформитѣ, и да се контролира изпълнението имъ. Тази комисия да бжде прѣдсѣдателствована отъ единъ християнинъ Херцеговецъ, а съставена отъ туземци, прѣдставляющи навѣрно двѣтѣ мѣстни вѣроизповѣдания; да се изберать щомъ примирието би прѣкъснало враждебнитѣ дѣйствия.

„3) За да се избѣгне всѣко сблъскване, въ Цариградъ трѣбва да се даде съвѣтъ за да се съсрѣдоточатъ турскитѣ войски, поне до уталожване на духоветѣ въ нѣкои точки, прѣдварително опрѣдѣлени.

„4) Христианитѣ да си пазятъ оржжието; както и мусуланитѣ.

„5) Консулитѣ или делегатитѣ на силитѣ да иматъ надзора върху приспособлението на реформитѣ въобще, и върху възвръщането на бѣжанцитѣ у дома си частно.

„Ако съ благоприятната и съ горѣщата поддържка на великитѣ сили, и съ помощьта на примирието било би възможно да се сключи една спогодба върху тия основи, и да се тури незабавно на дѣло чрѣзъ връщането на бѣжанцитѣ и избиранието на смѣсена комисия, значителна стжпка би направила къмъ умиротворението.

„Ако, при всичко това, примирието изтичаше безъ старанията на силитѣ да сполучатъ да постигнатъ цѣльта, която иматъ прѣдъ видъ, тритѣ императорски дворове сж на мнѣние, че е нуждно да се прибави на дипломатическото имъ дѣйствие, потвържденето на едно споразумѣние съ цѣль да се вземать дѣйствителни мѣрки, които би се видѣли, че се изискуватъ въ интереса на общий миръ за да се прѣкрати злото и се въспрѣ развитието му".

Съставенъ на 1/13 Май 1876 година, въ Берлинъ при свиждането тамъ на тримата канцлери на тритѣ империи: Германска, Австро-Унгарска и Руска, а именно: на Княза Бисмарка, Графа Андраши и Княза Горчакова.

VII. Проектътъ за реформитѣ въ България, прѣдставенъ въ първот засѣдание на Цариградската конференция отъ графа Шотерди, извъ рѣденъ пратенникъ на Франция.

„1) Отъ долоозначенитѣ мѣста, и съгласно съ приложената ту карта ще се образуватъ двѣ области (вилаета), които ще се управлява спорѣдъ изложенитѣ по долѣ форми.

„Източната область ще има за главенъ градъ Търново и ще състо отъ санджацитѣ: Русе, Търново, Тулча, Варна, Сливенъ, Пловдивъ, (бе Султанъ-ери и Ахи-челеби) и отъ казаитѣ: Кърк-клисе, Мустафа-паша Кизилъ-Агачъ.

„Западната область ще има за главенъ градъ София, и ще състо отъ санджацитѣ: София, Видинъ, Нишъ, Скопие, Битоля (безъ двѣтѣ каз на югъ), отъ тритѣ сѣверни кази на Сѣрский санджакъ, и отъ казаит Струмица, Тиквешъ, Велесъ и Кастория.

„2) Административната единица въ областитѣ ще бѫде канто (казата, околията) съ жители отъ 5 до 10.000 души.

„Безъ да се потъпкува сегашното административно дѣление, ще положатъ грижи да се отдѣлятъ турцитѣ въ особени околии, до колко това е възможно, и христианитѣ въ особни.

„Околията ще се управлява отъ единъ кметъ, който се избе за 4 години отъ околийский съвѣтъ и измѣжду членоветѣ на сащ съвѣтъ.

„Околийский съвѣтъ състои отъ прѣдставители на всѣка общи избрани за 4 години безъ разлика на вѣра.

„Общината си остава въ сѫщото устройство, което си има днесь.

„Всичкитѣ въпроси отъ околийски интересъ, като пѫтища, разп дѣление и събирания на нѣкой данъци и други, които ще се опрѣдѣля за подлежащи на околията отъ комисията за надзираване, ще бѫдатъ по вѣдомството на околията, и ще се извършватъ подъ надзора на по г нитѣ началства.

„Околийский съвѣтъ ще се събира на засѣдание единъ пѫть мѣсеца.

„Двама отъ неговитѣ членове ще помагатъ на кмета въ изпълне на неговитѣ служби, като негови съвѣтници. Тѣзи членове се назначава отъ самий съвѣтъ за 4 мѣсеци.

„Мѣждународната комисия ще се погрижи, до колкото е възмож да изнамѣри таково съчетание (комбинация), което би могло да сзапа прѣдставляването и на меншеството въ всѣка околия.

„Градоветѣ и паланкитѣ съ население повече отъ 10.000 души имать сѫщото общинско управление, което се дава и на околиитѣ.

„3) Нѣколко околии образуватъ санджака, който се управлява Христиани или Турци мютесарифи или каймаками, спорѣдъ болшинство на населението въ санджака. Тѣзи управители се назначаватъ отъ Порта за 4 години по прѣдложението на главния управитель.

„Тѣхната работа ще бѫде да запазятъ реда и да надзиравать хо на работитѣ въ околийскитѣ съвѣти.

„Управительтъ (каймакамина или мютесарифина) ще има своя канцелария и двама съвѣтници, които ще се назначаватъ отъ главния управитель, измѣжду четирма кандидати, записани отъ областното събрание.

„Главний управитель може да отстранява управителитѣ отъ служба за едно врѣме до 3 мѣсеца, и да иска отъ Високата Порта сваляването и замѣняването имъ.

„4) на чело на всѣка отъ областитѣ ще стои по единъ Главенъ Управитель, който ще се назначава отъ Портата по за 5 години съ удобрението на силитѣ поржчителници (поржчителници за цѣлостьта на Турция)

„Нему ще се дава прилична мѣсечина. Главний Управитель се сваля само по присжда отъ апелативния сждъ и слѣдъ сждението по правилата.

„Главний Управитель прѣдставлява върховната власть и бди надъ изпълнението на държавнитѣ закони и на особений уставъ на областьта.

„Той ще е християнинъ, и ще може да бжде и турски подданикъ и иностранецъ.

„Главний Управитель ще управлява областьта съ помощьта на областното събрание, членоветѣ на което ще се избиратъ безъ разлика на вѣра за 4 години отъ околийскитѣ съвѣти безъ всѣкаква намѣса на правителството.

„Оплакванията противъ изборитѣ се разглеждатъ и рѣшаватъ отъ самото събрание.

„За избиранието членове за събранието околийскитѣ съвѣти се събиратъ по нѣколко наедно и правятъ избирателно окрժжие.

„Всѣко избирателно окржжие състои отъ 30 до 40.000 жители, и избира единъ прѣдставитель.

„Избираеми и избиратели могатъ да бждатъ:

а) Всички жители на областьта, които имать повече отъ 25 години и владѣятъ нѣкакъвъ недвижимъ имотъ, или плащать нѣкакви данъци;

б) Духовенството и служителитѣ на различнитѣ вѣроисповѣдания;

в) Учителитѣ.

„Засѣданията на събранието сж публични.

„Събранието назначава за 4 години една административна комисия, която служи за съвѣтъ на Главний Управитель. Началницитѣ на припознатитѣ вѣроисповѣдания сж по право членове на съвѣта по единъ за всѣка вѣра.

„Въ тоя административенъ съвѣтъ ще влязя поне по единъ членъ за всѣкой санджакъ, но числото на членоветѣ не може да бжде повече отъ десеть. — Тѣмъ ще се плащя опрѣдѣлено съдържание.

„Главний Управитель ще иска мнѣнието на административний съвѣтъ въ всичкитѣ случаи, които излизатъ извънъ простото и частото изпълнение уставнитѣ и законнитѣ распорѣждания.

„5) Събранието ще се схожда единъ пжтъ прѣзъ годината за да разглѣда и провѣри бюджета на областьта и разпрѣдѣлението на данъцитѣ. Всѣка година Главний Управитель прѣдставлява на събранието финансовъ отчетъ, който се допраща и до Високата Порта.

„Системата за събиранието и разхвърлянето на данъцитѣ ще се измѣни съ цѣль да се развиятъ богатствата на мѣстото, и да облегчи товаритѣ, които тежатъ на населението.

„Тѣзи членове могатъ да бѫдатъ и Християне, и Турци; тѣ ще постановяватъ възъ основание на Отоманския кодексъ

„Въ туй учрѣждение могатъ да влизатъ и Европейци; въ такъвъ случай отъ Европееца ще се искатъ писмени свидѣтелства за неговата способность и неговитѣ познания. Тѣзи свидѣтелства трѣбва да бѫдатъ издадени отъ надлѣжно и компетентно юридическо учрѣждение.

„Траянето на службата за членоветѣ въ апелативния сѫдъ ще бѫде сѫщето, и ще се урежда по сѫщитѣ правила, както и за сѫдиитѣ на другитѣ сѫдилища.

„Сѫдилищата разгледватъ всичкитѣ граждански наказателни дѣла и подлози, но съ право за странитѣ да прибягнатъ възвивъ прѣдъ апелативния сѫдъ.

„Засѣданията на сѫдилищата се публични.

„Онѣзи дѣла и подлози, които принадлежатъ къмъ категорията на вѣроисповѣднитѣ, подлежатъ подъ изключителната подсѫдность на черковнитѣ власти на надлежното вѣроисповѣдание, и издаденитѣ отъ тия власти рѣшения се привождатъ въ изпълнение.

„7) Богослуженията сѫ напълно свободни, подържанието на духовенството, на духовнитѣ заведения, и на заведенията за народното просвѣщение се възлага на вѣроисповѣднитѣ общини.

„Никой не може да си промѣни вѣрата, ако мѫжътъ не е напълнилъ 18 години, а жената 16-та година. Но и въ този случай за да може да обяви промѣнението на вѣрата си, момъкътъ или момата трѣбва да прѣкара цѣла недѣля у духовния началникъ на неговото до тогава вѣроисповѣдание.

„Никакво прѣпятствие не може да се противопоставя на построяването на вѣроисповѣднитѣ домове и на свободното упражнение на богослужебнитѣ церемонии.

„Една отъ главнитѣ длъжности на областното и околийскитѣ събрания ще бѫде да посрѣщатъ нуждитѣ по народното просвѣщение, като облагатъ сами себѣ си съ нарочито даждие за построяване и поддържане на общитѣ училища.

„Мѣстний езикъ ще се употрѣбява на равно съ Турския езикъ, както въ сѫдилищата, тъй и въ администрацията.

„Въ онѣзи околии, гдѣто Грѫцкий езикъ е общъ, кантоналнитѣ началства ще могатъ да си служатъ и съ него.

„8) Турската редовна войска ще квартирова въ крѣпоститѣ и въ главнитѣ градове. Тя ще има задача да запазва страната отъ вънкашнитѣ неприятели. Въ вѫтрѣшнитѣ дѣла на областьта тя може да се употрѣби само въ случай на война, или по повикването на Главний Управитель на областьта.

„Отъ мѣстнитѣ жители и съразмѣрно съ количеството на народноститѣ ще се образува мѣстна войска (милиция), или народна стража, като се взематъ за тая служба по единъ человѣкъ на всѣка стотина отъ мѫжкитѣ жители.

„Тая войска ще се обучава отдѣлно подъ рѫководството на назначени отъ Главния Управитель офицери. Но ако потрѣбва да се съберать на едно мѣсто повече отъ хилядо милиционери, тогива по-горнитѣ офицери (майоръ и по-горѣ) ще се назначаватъ отъ Високата Порта.

„За поддържане на порядъка и тишината, за полицейската сл
ще се състави нарочито жандармерийско тѣло изъ Турци и Христ
съразмѣрно съ отношенията на тѣзи елементи въ областьта.

„Жандармерията ще се плаща отъ областний ковчегъ, и числю
ще се опрѣдѣля съ нуждитѣ на мѣстото.

„Нейнитѣ началници ще се назначават отъ Главния Управител
ще се избират измѣжду Турцитѣ и Християнетѣ.

„Високата Порта ще прѣстане за напрѣдъ да поселява черке
своитѣ Европейски владѣния. Колкото за поселенитѣ до сега черкези
ще се погрижи да ги отдалечи, като имъ помогне да се поселят
Азиатскитѣ турски области.

„9) Общя амнистия ще се дарува на всичкитѣ лица, които са
творени безъ садъ, или са осадени на-бързо на изгнание, затворъ и
селяване въ далечни мѣста отъ Турскитѣ административни власти или
други комисии.

„10) Силитѣ — поръчителници ще назначатъ една международ
комисия, и ще я натоварятъ да надзирава прѣзъ една цѣла година
пълнението на настоящия уставъ, който ще влѣзе въ сила най-късно
три мѣсеци подиръ подписването на протокола за удобрѣнието му
конференцията."

VIII. Вторий съкращенъ проектъ за реформи въ Босна, Херцего и България, прѣдложенъ на конференцията на 3/15 Януарий 1877 отъ Маркизъ Сализбури — Английский министръ и нароченъ пратен

„Главнитѣ Управители прѣзъ първитѣ 5 години се назначаватъ
Портата съ удобрението на силитѣ.

„Областитѣ се подраздѣлятъ на санджаки съ мютесарифи, назна
вани отъ Портата по прѣдложение отъ Главний Управитель, и на
тони (околии) съ 5 до 10.000 жители и съ свободно избрани кантон
и общински власти, натоварени да водятъ всичкитѣ кантонални дѣла.

„Областни събрания съ избрани отъ кантоналнитѣ съвѣти чле
за 4 години. Тѣ ще установяватъ областний бюджетъ, и ще назнача
областнитѣ административни съвѣти, на които Главнитѣ Управител
взиматъ мнѣнието въ всичкитѣ случаи и дѣла, които надминаватъ прос
изпълнение на законитѣ и правилницитѣ, и за които трѣбва да се ис
наставления отъ Високата Порта.

„Подобрение въ развърстването на данъцитѣ.

„Облстнитѣ събрания и кантоналнитѣ съвѣти ще разпрѣдѣлятъ и
събиратъ даждията, освѣнъ доходитѣ отъ митницитѣ, пощитѣ, и теле
фитѣ и доходитѣ отъ режиитѣ.

„Съвършено унищожение на даването подъ откупъ на налозитѣ.

„Опрощаване на недоборитѣ. Установяването на областни
жети за всѣки 5 години по срѣдното число на доходитѣ. Една часть
доходитѣ ще се употрѣблява срѣщу дълговетѣ на империята и срѣщу
дитѣ на централното правителство, а останалото за мѣстнитѣ нужди.

„Прѣобразуване на правосъдието въ смисль на по-голѣма независимость на сѫдиитѣ. Назначаване сѫдиитѣ отъ Главнитѣ Управители съ удобрение на административний съвѣтъ, а на членоветѣ на апелативний сѫдъ отъ Портата по прѣдложение на Главнитѣ Управители. Публичность на засѣданията. Сѫдебнитѣ изслѣдвания сѫ задължителни. Процеси отъ вѣроисповѣденъ характеръ сѫ сѫдятъ изключително отъ вѣроисповѣднитѣ началства.

„Пълна вѣроисповѣдна свобода. Духовенството, духовнитѣ и учебнитѣ заведения се поддържатъ отъ самитѣ вѣроисповѣдни общини. Гаранции противъ насилственитѣ обращения (въ друга вѣра).

„Употрѣблението на мѣстния езикъ въ сѫдилищата и въ администрацията наравно съ Турския.

„Неограничено запрѣщение да се употрѣбляватъ нередовни войски. Образуване на народна стража и жандармерия отъ Християне и Турци, съразмѣрно съ количеството на двѣтѣ вѣри, съ офицери и подофицери, които ще назначава Главний Управитель.

„Запрѣщаване на Черкезитѣ да са поселяватъ.

„Всеобщо опрощаване за осѫденитѣ по политически причини християне.

„Подобрението положението на земледѣлцитѣ въ Босна и Херцеговина. Олеснение за придобиване на държавни земли отъ селенитѣ и за повръщанието имъ въ роднитѣ имъ мѣста.

„Полагане на тия мѣрки въ дѣйствие най-късно до 3 мѣсеца.

„Комисия за надзиране.

„Двѣ комисии ще се назначатъ отъ силитѣ за да надзиравать надъ приложението на устава, и да помагатъ на мѣстнитѣ власти въ различнитѣ мѣрки за запазване порядъка и на общата безопасность, спорѣдъ особенитѣ инструкции, които ще имъ се дадатъ.“

IX. Императорский отговоръ на дворянството за поднесений му адресъ въ Москва на 29-й Октомврий (10-й Ноемврий) 1876 гоина.

„Господа! Азъ Ви благодаря за чувствата, които ми изказвате по поводъ на настоящитѣ политически обстоятелства, сега вѣче повѣче разяснени. Готовъ съмъ съ удоволствие да приема вашьй адресъ. Вамъ е вѣче извѣстно, че Турция послуша и прие моитѣ искания да сключи незабавно едно примирие, съ което да се тури край на безполезното кръвопролитие въ Сърбия и Чернагора. Черногорцитѣ се показаха въ тази неравна борба, както всѣкога, истински герои. За жалость това сѫщото нѣщо неможе да се каже и за Сърбия, при всичко че въ тѣхнитѣ редове и да присѫтствуваха наши самоволци, отъ които мнозина пролѣха кръвьта си за славянското дѣло. Азъ зная, че заедно съ мѣне, цѣла Русия зима участие въ страданията на нашитѣ едновѣрни и единоплеменни братия. За менъ обаче истинскитѣ интереси на Русия сѫ твърдѣ скѫпи. Азъ бихъ желалъ до послѣдня крайность да пощада руската кръвь. Тъзи е причината, поради която азъ се стремятъ и ще се стрема да постигна ча-

женъ да го познава. Азъ не настоявамъ повече върху тъзи точка. Обязаноститѣ, които сте ми възложили, сѫ твърдѣ важни; азъ ги познавамъ. Както испълнявамъ длъжноститѣ си като Османинъ, тъй сѫмъ длъженъ да изпълнявамъ длъжноститѣ си и като държавенъ чиновникъ. Единъ Османинъ, който се обхожда вопрѣки патриотическитѣ си длъжности, отговаря само прѣдъ съвѣстьта си; азъ обаче Великъ Везиръ отговарямъ и прѣдъ съвѣстьта си, и прѣдъ народа. Като гражданинъ отговорностьта ми е удовлетворена, но желалъ бихъ щото и спрямо народа да мога да бѫда тъй гордъ и тъй спокоенъ, както сѫмъ прѣдъ себе си. Деветь дни се изминаха отъ както Вие упорито прѣнебрегвате това, което Ви поднесохъ на одобрение; съ други думи; Вие отказвате на работника орѫдието, отъ което той се нуждае. Безъ орѫдие азъ не мога да работа, и орѫдията, които имамъ сега на расположение, сѫ удобни повечето за разоряване, отъ колкото за поправяне на държавата. Азъ Ви моля, прочее, да прѣнесете, възъ другиго обязаноститѣ, които сте ми възложили.

Януарий $^{24}/_{4}$ Февруарий 1877 г.

Мидхадъ".

XII. Лондонский протоколъ, обявенъ на 20 Мартъ / 1-й Априлий 1877 г.

„Силитѣ, които прѣдприеха съ обще съгласие умиротворението на Истокъ, и които участвуваха съ тъзи цѣль въ Цариградската конференция признаватъ, че най-здравото срѣдство за постигане на прѣдпоставената цѣль, е да поддържатъ прѣди всичко споразумѣнието тъй благополучно установено помѣжду имъ, и да запазятъ изново и всички наедно общий интересъ, като настоятъ за подобрението сѫдбата на християнскитѣ народонаселения въ Турция, а тъй сѫщо и за реформитѣ, които трѣбва да се въведатъ въ Босна, Херцеговина и България, реформи, които Портата прие съ условия тя сама да ги тури въ дѣйствие.

„Тѣ съ удоволствие вsематъ актъ отъ сключването на мира съ Сърбия.

„Колкото се касае до Черна-Гора, силитѣ намиратъ, че въ интереса на едно здраво и трайно помиряване необходимо ще бѫде да се поправятъ границитѣ и да се приеме свободното плаване на рѣката Бояна.

„Силитѣ считатъ станалитѣ вече спогодби, или които ще да станатъ мѣжду Портата и двѣтѣ Княжества като една стѫпка извършена къмъ примирието, което е прѣдмѣтъ на общитѣ имъ желания.

„Тѣ канятъ Портата да оздрави още повече това примирие, като разпусне всичкитѣ си други войски и задържи само онова число отъ тѣхъ, което е необходимо за запазване на реда, и като тури на дѣло, въ най-късияпо възможности срокъ, реформитѣ, нуждни за спокойствието и за благоденствието на областитѣ въ държавата, съ сѫдбинитѣ на които се занимава конференцията. Тѣ признаватъ че Портата се показа готова да осѫществи една голѣма часть отъ тѣхъ.

„Тѣ обрѫщатъ особно внимание на циркуляра на Портата отъ $^1/_{13}$ Февруарий 1876 год., и на заявленията направени отъ Отоманското правителство въ врѣме на конференцията и подиръ нея чрѣзъ своитѣ прѣдставители.

„Прѣдъ видъ на тия добри расположения на Портата, и при очевидния ѝ интересъ да ги прведе незабавно въ изпълнение, силитѣ се мислятъ въ правото да се надѣятъ, че Портатата ще се възползува отъ сегашното отлагване за да приспособи съ енергия мѣрките, които иматъ за прѣдмѣтъ да докаратъ въ състоянието на христианскитѣ народонаселения дѣйствително подобрение, което единодушно се е припознало като необходимо за спокойствието на Европа, и че веднѫжъ влѣзла въ този пѫть, тя ще разбере, че честьта ѝ, както и интересътъ ѝ налагатъ да слѣдва по него съ искреность и твърдость.

„Силитѣ се възнамѣрили да надзиравать внимателно чрѣзъ своитѣ прѣдставители въ Цариградъ, и чрѣзъ своитѣ агенти по областитѣ, какъ ще се изпълняватъ тѣзи обѣщания на Отоманското правителство.

„Ако се видятъ още единъ пѫть излъгани въ надѣждитѣ си, и ако положението на христианскитѣ поданици на Султана не се подобри по такъвъ начинъ, който да прѣдупрѣждава възвръщането на прѣплитанията, които периодически смущаватъ тишината на истокъ, силитѣ считатъ за свой длъгъ да обявятъ, че такъво състояние на работитѣ било би несъвмѣстимо съ интереситѣ имъ и съ интереситѣ на цѣла Европа. Въ такъвъ случай тѣ си запазватъ правото да размислятъ наедно (aviser en commun) върху най-годнитѣ срѣдства да се оздрави благоденствието на христианскитѣ народонаселения, а тъй сѫщо и интереситѣ на общий миръ".

Направено въ Лондонъ $^{19}/_{31}$ Мартъ 1876 година. Подписани: *Мюстеръ* (Германский посланникъ въ Лондонъ); *Бейстъ* (Австро-Унгарски); *Д' Аркуртъ* (Францускый); *Дърби* (министръ на Външнитѣ дѣла въ Англия); *Менабре* (Италиянский посланникъ) и *Шуваловъ* (Руский посланникъ).

XIII. Меморандумътъ на Турското правителство.

Турското правителство, когато отблъснало Лондонский протоколъ, сѫщеврѣменно изпроводило до силитѣ единъ меморандумъ въ който развивало:

„Че то било и е готово да введе реформи въ Турция, но не съ особенъ и съ изключителенъ само за нѣкои мѣста характеръ; че то е тъй сѫщо готово да се обезорѫжи, щомъ като види, че Русия се отказва отъ всѣка мисъль за нахлуване въ Турция, и постави и тя сама войската си на мирно положение; че голѣма несправедливость би било отъ страна на христианскитѣ сили, ако настояватъ за особени реформи само на христианското народонаселение, и не вѣрватъ въ искреностьта на Портата, когато чрѣзъ конституцията се полагатъ основи за реформи на цѣлата империя; че, като независима държава, Турция не може да приеме да се

тури подъ общъ или частенъ надзоръ на приятелскитѣ сили; че Парижкий договоръ отъ 1856 година признава началото на невмѣшателството, и най-послѣ, че тя убѣдена въ справедливостьта на дѣлото си, и уповающа се на Бога, не може да вземе въ внимание рѣшенията, приети безъ нея и противъ нея".

При подаването на този меморандумъ въ Лондонъ, Турский посланикъ се изразилъ тъй:

„Распрята между Портата и силитѣ би могла да се изравни по удовлетворителенъ начинъ, ако тѣ само склоняха да унищожатъ протокола. Поведението на Портата е съвършено отбранително, тя не желае войната, но ще я прѣдпочте отъ пожертвуването на народната самостоятелность чрѣзъ приемането на протокола".

Часть първа.

(Отъ 12-й Априлий 1877 г. — 6-й Септемврий 1885 г.)

ГЛАВА I.

Царя-Освободитель въ Кишиневъ. — Обявяване на войната. — Армията въ походъ — Царьтъ въ Москва и Петербургъ. — Първитѣ военни дѣйствия. — Прѣминуването на Дунава. — Царьтъ въ България. — Главнокомандующий въ Търново. — Минуването на Балкана. — Боя при Стара-Загора. — Закрѣпяването на Шипка. — Обсадата на Плѣвенъ. — Замѣсване на Ромънската армия. — Отрядътъ на Прѣстолонаслѣдника. — Отрядътъ въ Добруджа. — Падането на Плѣвенъ. — Напрѣдването прѣзъ Балкана. — Сърбитѣ се замѣсватъ въ войната. — Войскитѣ въ Южна България. — Заемането на Одринъ и примирието. — Главната квартира въ Санъ-Стефано. — Санъ-Стефанский договоръ. — Адресътъ на Българския народъ до Главнокомандующия

. . . .
„Но въ случай, че това съгласие се непостигне, и азъ видя, че ние нѣма да добиемъ такива гаранции, каквито да обезпечаватъ изпълнението на онова, което съ право искаме отъ Портата, то въ такъвъ случай азъ имамъ крѣпко рѣшение да дѣйствувамъ самостоятелно . . . . ."

Царя-Освободительтъ билъ вѣче казалъ горѣизложенитѣ думи още на 29-й Октомврий 1876 год. прѣдъ Московското дворянство. Слѣдъ подписването на Лондонския протоколъ настанало вѣче врѣмето да се тури въ изпълнение „*крѣпкото рѣшение на Царя да дѣйствува самостоятелно.*

На 8-й Априлий 1877 г. Императоръ Александръ II, придруженъ отъ наслѣдника Александръ Александровича, потеглилъ отъ Петербургъ, изпратенъ съ най-искренни и горѣщи благопожелания отъ народа и армията, и на 11-й сѫщий благополучно пристигналъ въ Кишиневъ, гдѣто билъ посрѣщнатъ съ горѣщъ ентосиазмъ отъ населението и войскитѣ. Главнокомандующий — Великия князъ Николай Николаевичъ старший, доложилъ на своя Августейший господарь и братъ, че армията е готова за походъ. И отъ личния прѣгледъ на войскитѣ царьтъ се увѣрилъ въ истинностьта на братовитѣ си думи. Този прѣгледъ започвалъ отъ желѣзно-пѫтната станция

въ Шмеринкэ, гдѣто се намирала 5-та пѣхотна дивизия съ артилерията си; на станцията Бирзуля били прѣгледани 31-та пѣхотна и 9-та кавалерийска дивизии заедно съ своитѣ артилерии; въ Тираспол—9-та пѣхотна дивизия съ първа бригада отъ 32-та пѣхотна дивизия съ артилерията имъ; въ Кишиневъ — 14 та пѣхотна, 11 та кавалерийска дивизии съ артилериитѣ си, два ескадрона отъ собствения Императорский конвой и една сотня отъ уралската войска, и най-послѣ въ Увгени били прѣгледани: 12-та пѣхотна и 8-ма кавалерийска дивизии съ артилериитѣ имъ, 7-й сапьоренъ и желѣзно-пѫтний баталиони. Слѣдъ прѣглеждането на войската императорътъ се обърналъ къмъ офицеритѣ съ слѣдующитѣ думи: „Менѣ ми бѣше жално да ви пущамъ на работа и за това Азъ бавѣхъ догдѣто бѣше възможно. Менѣ бѣше жално да проливамъ скѫпата за менѣ кръвь... но веднѫжъ честьта на Русия зачекната Азъ сѫмъ убѣденъ, че Ние всички до послѣдния человѣкъ ще съумѣемъ да отстоимъ за нея. Богъ да ви защищава. Запазете честьта на руското орѫжие. Сбогомъ! Желая ви пъленъ успѣхъ. До виждане" а)

Въ този сѫщия день (11-й Априлий 1877 год.) руский управляющъ дѣлата на посолството въ Цариградъ — Нелидовъ съобщилъ на турския министръ на Вътшнитѣ работи Сафетъ паша, че Русия прѣкъсва дипломатическитѣ си сношения съ Портата, и като повѣрилъ защитата на рускитѣ поданници въ Турция на Германското посолство, свалилъ руското знаме и сбилъ герба на посолството и тръгналъ за Русия. Въ сѫщия день князъ Горчаковъ изпроводилъ паспортитѣ на Турския посланникъ въ Петербургъ — Тевфикъ паша, и съ една нота, като го увѣдомявалъ, че Русия отъ него день се счита въ война съ Турция, съобщавалъ му, че Турскитѣ подданници, които желаятъ да оставатъ въ Русия, ще бѫдатъ напълно подъ защитата на рускитѣ закони.

На 12-й Априлий с. г. Императоръ Александръ II-й подписалъ манифеста за обявяването войната срѣщу Турция; на 13-й сѫщия, слѣдъ единъ молебенъ, манифестътъ е билъ прочетенъ прѣдъ войскитѣ отъ Кишиневский и Хотинский епископъ Павелъ, а на 14-й билъ четенъ за народа въ всичкитѣ църкви на руската държава.б)

Заедно съ Императорския манифестъ е билъ издаденъ единъ дневенъ приказъ отъ главнокомандующия къмъ рускитѣ войски при стѫпването имъ въ Румжния в). Въ сѫщето врѣме Главнокомандующий е отправилъ и една прокламация къмъ румжнитѣ г)

Когато рускитѣ войски вѣче марширували изъ Басарабия къмъ румжнската граница, Европейскитѣ кабинети получили нотатата д) на Кн. Горчакова, съ която имъ съобщава, че Русия, слѣдъ като изчерпила всички мирни срѣдства за да накара Турция да подобри участьта на християнитѣ въ Истокъ, което горѣщо желаяла и Европа, и непостигнала

а) Тѣзи свѣдѣния сѫ извлѣчени изъ рапорта на Главнокомандующия до царя, който се намира помѣстенъ въ випускъ 14 на „Сборникъ материаловъ Руско-Турецкой войнѣ 1877-1878 г на Балканскомъ полуостровѣ".

б) Текста на манифеста е помѣстенъ въ приложенията на I-ва глава подъ № 1.

в) Дневний приказъ е помѣстенъ въ приложенията на I-ва глава подъ № 2.

г) Прокламацията е помѣстена въ приложенията на I-ва глава подъ № 3.

д) Нотата е помѣстена на сѫщето мѣсто подъ № 4.

това, била принудена да прибѣгне до войната. Тъзи нота на руския канцелеръ само въ Лондонъ се посрѣщнала враждебно. Всички правителства

Императоръ Александръ Николаевичъ. [а]

отговорили, че запазватъ своята неутралность, когато Английский министръ на Външнитѣ работи Лордъ Дърби въ отговора си изказалъ своитѣ съже-

а) Царя-Освободитель Александръ II, се родилъ въ Москва (Двореца-Кремли) на 17-й Априлий 1818 год. въ царуването на Чичя Си Александръ I Благословений, който нѣмалъ дѣца. Слѣдъ 7 години отъ раждането му като се възцарилъ баща му Императоръ Николай, вмѣсто починалия си братъ, най-голѣмия му синъ (Царь-Освободителя) билъ прогласенъ за прѣстолонаслѣдникъ. Александръ II като наслѣдникъ още на 1841 година се оженилъ за Хесенъ-Дармщатдската Княгиня Мария Александровна. На 19-й Февруарий 1855 год. Царя-Освободитель стѫпилъ на руския прѣстолъ, а на 1 й Мартъ 1881 година загиналъ отъ ръцѣтѣ на рускитѣ нихилисти-тирористи.

ления за навлизането на руските войски въ територията на Турция, и считалъ военния походъ на Русия, като противодѣйствие на Парижкия договоръ отъ 1856 год. и на Лондонската конференция отъ 1871 година. Лордъ Дърби виждалъ въ поведението на Императора едно отцѣпване отъ Европейския концертъ, което неможало да се удобри отъ Английското правителство, нито да му даде своето съдѣйствие. Този Английский отговоръ опрѣдѣля поведението на Англия въ тову що обявената война, и отъ размѣнената отпослѣ кореспонденция мѣжду Лондонъ и Петербургъ се вижда до гдѣ е билъ достигналъ страхътъ на Английското правителство. Всичко това не срѣстнало Русия да върви по начертания си пѫть.

Щомъ се съобщило на Турция обявяването на войната на 12-й Априлий, Султанътъ отправилъ къмъ Турскитѣ военни комендантп една телеграфическа заповѣдь по обявяването на войната. (а) Въ сѫщото врѣме Портата издала и единъ манифестъ (б) към всички народи въ Турската Империя.

На 12-й Априлий още сутриньта руската войска навлѣза въ Ромѫния прѣзъ три пункта: Унгени, Бештамакъ и Кубей, съгласно сключената прѣдварително военна канвенция, която румѫнското правителство държало въ тайно до свикването на камаритѣ. Въ Унгени заминала 2-та бригада на 8-та кавалерийска девизия съ Донската казашка батерия; въ Бештамакъ — 5-та сапьорна дружина и 1 ешелонъ на лѣвата колона (1-та бригада отъ Кавказката казашка девизия и горската № 1 батерия); а въ Кубей — Долно-Дунавский отрядъ на генер. лейт. князъ Шаховский. Първий ешелонъ на срѣдната колона прѣминалъ границата на 14-й Априлий при Унгени. Съставътъ и направлението на войскитѣ, слѣдъ обявяването на войната, е било слѣдующето. (в) Дѣсната колона тръгнала въ 6 ешелона подъ началството на генер. лейт. баронъ Дризенъ прѣзъ Яшъ, Фукшанъ, Бузео и Плоещъ къмъ Александрия и Копаченъ въ околностьта на Букурещъ. Съставътъ на тъзи колона билъ: 8-та и 12-та кавалерийска дивизии съ своитѣ артилерии и парковетѣ; отдѣлната казашка бригада, съставена отъ 21-й и 26-й Казашки полкове и Донската № 15 казашка батерия съ парковитѣ отдѣления, и прикомандирований къмъ XII-й корпусъ Донский казашкий № 37 полкъ. Срѣдната колона подъ началството на генер. лейт. Ванновский въ 5 ешелона минала границата при Унгени и Скуляни. Тя състояла отъ XII й корпусъ (12-та и 33-та пѣхотна дивизии, корпусната артилерия и парковитѣ), и тръгнала прѣзъ Яшъ, Вислау, Текучъ и Фукшанъ за Букурещъ. Лѣвата колона тръгнала подъ началството на генер. лейт. Радецкий въ 10 ешелона, състояща: отъ Кавказката казашка дивизия съ една горска батерия; 4-та стрѣлкова бригада; двѣ сотни пластуни; 1-ва и 2-ра горски пѣши батерии; зачислений при VIII й корпусъ Донский казашкий № 23 полкъ подъ началството на ген. лейт. Скобелева — прѣзъ Фальчи, Галацъ, Браила къмъ Гюргево. 11-та кавалерийска дивизия съ своята артилерия и паркъ слѣдвала до Браила отряда на генер. лейт. Скобелева, отъ гдѣто се отдѣля къмъ Слободзе и

а) Султанската телеграма е помѣстена въ приложенията на 1-ва глава подъ № 5.

б) Текстътъ на манифеста е помѣстенъ на сѫщото мѣсто подъ № 6

в) Изъ рапорта на Главнокомандующия отъ 2[illegible] [illegible]лий 1877 г. помѣстенъ въ 14-й выпускъ на: „Сборникъ матеріаловъ руско-[illegible]ойнѣ“.

Обилещи — Ноу. VII-й корпусъ (14-та и 9-та пѣши девизии, корпусната артилерия и парковетѣ) — слѣдваще 11-та кавалерийска девизия и отъ Браила до Плумбунти по пѫтя на генер. лейт. Скобеловъ. V-та пѣша дивизия съ своята артилерия и паркъ и съ Донския казашкий № 34 полкъ, слѣдъ прѣнасянието й по желѣзницата до Бендеръ, била изпратена прѣзъ Павелъ, Каушани, Леовъ, Бирладъ и по-нататъкъ по пѫтя на срѣдната колона къмъ Букурещъ.

Още прѣзъ мѣсецъ Ноемврий 1876 год. сѫ били турени на военна нога (мобилизирани) 6 корпуса отъ руската армия, отъ които: VIII, IX, XI и XII били прѣдназначени да тръгнатъ за Турция прѣзъ Румѫния при пръвъ даденъ случай, и затова още прѣзъ зимата били прѣнесени и съсрѣдоточени всичкитѣ войски отъ тѣзи корпуси къмъ южната граница, и главната квартира се настанила въ гр. Кишиневъ, отъ гдѣто и Царьтъ, слѣдъ пристиганието си, обявилъ войната. Щомъ се обявила войната мобилизирали се още 3 корпуса, и къмъ първата половина на мѣсецъ Юний 1877 год. имали заповѣдь да се присъединятъ къмъ дѣйствующата армия: IV, XIII и XIV-й корпуси. (а)

На 12-й Априлий рускитѣ войски съ усиленъ ходъ (кавалерията по 100 километра, а пѣхотата по 70 километра на день) стигнали: дѣсната колона — въ Яшъ, лѣвата — въ Леово, а отряда за долния Дунавъ — въ Галацъ и Рени, като заелъ желѣзнопѫтния мостъ на р. Серетъ. Дъждовното врѣме и голѣмото наводнение на рѣкитѣ въ Бесарабия и Ромѫния доста много попрѣчили за бързото и редовно движение на войскитѣ. Желѣзната воля на Главнокомандующия и издържеливостьта на армията побѣдили всичкитѣ стихийни мѫчнотии, и към 10 й Май сѫщата година цѣлия лѣвъ брѣгъ на р. Дунавъ отъ Видинъ до Черното море билъ захванатъ и пазянъ отъ Руската кавалерия, която била прѣдназначена въ сѫщето врѣме да прикрива и главнитѣ сили на армията. Собствено рускитѣ войски сѫ били до Корабия, тъй като, спорѣдъ съглашението, на Румѫния се оставало да дѣйствува съ войскитѣ си срѣшу Турския брѣгъ къмъ Рахово, Ломъ и Видинъ, т. е. въ Малка Влахия.

На 20-й Априлий Царьтъ се завърналъ въ Петербургъ прѣзъ Москва. Московчанитѣ направили едно грандиозно посрѣщане на Императора, който благодарилъ на гражданитѣ както за срѣщата, така и за готовностьта имъ да жертвуватъ голѣми суми за уреждането дружеството на „Червения Кръстъ".

Дружество на „Червения кръстъ" се намирало подъ високото покровителство на Императрицата.

Съ отварянето на войната Царицата развила не виждана до тогива енергия за да подкрѣпи материално дружеството на Червения кръстъ, за което настѫпвало широко поле за дѣятелность. На позива отъ Императрицата само градътъ Москва записалъ близо два милиона рубли, които били употрѣбени за нуждитѣ на болнитѣ и раненитѣ. Цѣла Русия, като започнимъ отъ Царицата и до най-сѣтния сиромахъ, гледали да помогнатъ кой съ каквото може и колкото може за да се облегчи положението на войницитѣ.

а) Глѣдай на страница 86 и 87 отъ випускъ 14-й на: „Сборникъ матеріаловъ руско-турецкой войнѣ."

Въ Петербургъ на 25-й Априлий Царьтъ билъ посрѣщнатъ така сжщо съ голѣма радость отъ населението и отъ останалата гвардия. Тѣзи сърдечни и ентусиазирани посрѣщания дали моралната отплата на Царя, който прѣдприелъ войната слѣдъ дълги душевни борби, понеже прѣдвиждалъ, че ще се дадатъ много човѣчески жертви. Той само нѣколко дни можалъ да се стърпи въ Петербургъ и почналъ да запитва, кога ще бжде готово за прѣминаването прѣзъ Дунава.

Императрица Мария Александровна.

Руситѣ се прѣдполагали, че съ обявяването на войната Турскитѣ войски можатъ да навлѣзатъ въ Ромжния и да имъ прѣсѣкатъ, най-малко, пжтя къмъ Букурещъ, като завзематъ, или разрушатъ моста на желѣзницата надъ р. Серетъ при Барбоша. Турция, като сюзеренка на Ромжния имала право да изпрати войскитѣ си на ромжнската територия срѣщу руситѣ, но навѣрно не е искала да направи това безъ съгласието на самата Ромжния, но такъво съгласие не се постигнало, защото конвенцията съ Русия била сключена по̀ отрано.

На 22-й Априлий Ромжнский първь министрь-Братиано посетилъ Великия князь въ Кишиневъ, съ когото се съгласили щото слѣдъ пристиганието на рускитѣ войски около Букурещъ, ромжнскитѣ войски подъ личното началство на князь Карла да заематъ малка Влахия, т. е. отъ Турно-Мугорели до Турно-Северинъ

Първото нападание било прѣдприето отъ страна на Турцитѣ на 21-й Априлий прѣзъ нощьта отъ два броненосеца противъ града Браила. Броненосцитѣ, безъ да причинятъ нѣкаква врѣда въ града, оттеглили се съ нѣкои малки поврѣждания къмъ Мачинския ржкавъ, гдѣто се присъединилъ къмъ тѣхъ и другъ единъ броненосецъ. На 23 й сжщаго сутриньта Турскитѣ броненосци се появили срѣщу Рени и слѣдъ една непродължителна прѣстрѣлка съ руската полска батерия се оттеглили безъ всѣкакви загуби и повреди за двѣтѣ страни. На 24 й пакъ се появили петь броненосци прѣдъ Браила и открили огънь срѣщу града и срѣщу поставената батерия, но освѣнъ нѣколко бомби, които паднали върху кжщата, други загуба не причинили. Въ това врѣме се случилъ въ Браила и самъ главнокомандующий. (а) На 25 й единъ броненосецъ стрѣлялъ на Терапонтьевския монастиръ и му направилъ важни поврѣждания, и този день първата жертва дала 13-та конна батерия — отъ нея билъ убитъ редовий войникъ, а на 26 й имало една малка артилерийска прѣстрѣлка, отъ която единъ корветъ и два броненосци (Турски) избѣгали. На 29 й Априлий Руската артилерия имала единъ голѣмъ успѣхъ; една бомба паднала въ камарата съ барутъ на броненосеца „Лутфи Джелилъ" и го запалила, отъ което броненосецътъ веднага потъналъ и се удавилъ както самий капитанъ, тъй и цѣлий му екипажъ съ изключение на единъ морякъ, когото могли да избавятъ, като взели и знамето на броненосеца, което отпослѣ било изпратено на царя въ Петербургъ,

Великий Князь, за да бжде вече поблизо до военнитѣ дѣйствия, прѣмѣстилъ на 1-й Май главната си квартира въ Плоещи, гдѣто билъ посрѣщнатъ и отъ сформируваното се вече Българско опълчение. На втория день на Май пристигналъ Ромжнский Князь Карло да се види съ главнокомандующия и билъ посрѣщнатъ на станцията съ почетенъ караулъ отъ опълчението. Веднага слѣдъ това и Великий Князь отишълъ въ Букурещъ за да посѣти Князя и Княгинята на Ромжния, отъ гдѣто се завърналъ вечерьта на 3-й Май. Срѣщата на Великий Князь въ Букурещъ била много сърдечна, както отъ страна на Ромжнския народъ, тъй и отъ Българската колония. На 5-й Май Главнокомандующий, между другото, съобщилъ на Царя, че получилъ този день отъ Самарската депутация знамето за Българскитѣ дружини, което имъ било дадено на 6 й Май слѣдъ единъ молебенъ въ лагера, гдѣто присжтствували и 6-тѣхъ дружини на опълчението съ около 2500 человѣка. Този день е важенъ за Българската армия, защото въ него день е получила своето кръщение, и отъ него день започва да расте и се развива като военна сила.

а) По този случай Великий Князь телеграфиралъ така: „Прѣгледахъ войската и работитѣ. Всичко върви успѣшно. Войската е въ прѣвъзходно състояние и духъ. Щомъ приближихъ Браила петь Турски броненосци откриха огънь срѣщу града и батерията. Удариха нѣкои кжщи, но никой не е раненъ или убитъ. Всичко е благополучно. И тъй днесь за пръвь пжть бѣхъ срѣщу огънь. Прегръщамъ Васъ всички". (Випускъ 15 отъ сборника).

Не ще бъде излишно да споменемъ тукъ какви сѫ били и военнитѣ сили на Турция на Балканския Полуостровъ, надъ които за главнокомандующъ билъ назначенъ Абдулъ Керимъ паша, този сѫщий, който прѣзъ 1876 година е воювалъ срѣщу Сърбитѣ. Всичката Турска армия състояла отъ 7 корпуса (ордии), отъ които за дѣйствие въ Европейска Турция били прѣдназначени I й, II й и III-й корпуси съ една часть отъ V-й (Сирийский) корпусъ и Египетската войска. Цѣлата сила възлизала отъ 175 до 200 хиляди души, безъ да се смѣтатъ нередовнитѣ войски. Отъ устията на р. Дунавъ до Виднъ се наброявали 200—205 баталиона пѣхота (баталионъ—табуръ се считалъ отъ 800 человѣка), 60 ескадрона кавалерия и 44 батерии. Главнитѣ пунктове, въ които била съсрѣдоточена Турската армия срѣщуРуситѣ сѫ били: Видинската крѣпость подъ командата на Османъ Паша — извѣстний отпослѣ Плѣвенский герой, — съ около 34 хиляди души; русенската крѣпость, въ която имала около 35 хиляди души подъ началство на Ешрефъ Паша; въ Силистра и околностьта дѣйствувалъ Селами Паша съ около 25 хиляди души; въ Добруджа Али Паша съ около 18 хиляди души; въ Варна и околностьта й дѣйствувалъ Рашидъ Паша съ около 13 хиляди души; а въ Шуменъ и околностьта му подъ командата на Еюбъ Паша се намирали до 50 хиляди души. При тъзи послѣдната часть отъ армията се намирала и главната квартира на Абдулъ Керимъ Паша. Освѣнъ пѣхотата при тѣзи части имало до 10 хиляди кавалерия и 396 полски орѫдия (топове). Въ нѣкои вѫтрѣшни градове имало резерва по нѣколко хиляди души, но тя била незначителна. Тѣзи сѫ били свѣдѣнията на Великий Князь Николай, както ги намираме въ рапорта му още на 16 й Януарий 1877 до Царя Освободителя. (а) Възможно е отпослѣ да сѫ се уголѣмили Турскитѣ сили, но при започването на военнитѣ дѣйствия Турцитѣ не сѫ имали повече войска.

И двѣтѣ воюющи страни, освѣнъ сухопѫтнитѣ войски, били изпратили и военни кораби по Черно Море, а Турция имала нѣколко такива и по долнето течение на Дунава, отъ които едни загинали, (б) а други плѣнили Руситѣ, (в) но това не останало толкова забѣлѣжително въ историята на войната. Най-първо Руситѣ не сѫ могли да иматъ силенъ флотъ въ Черно-Море, защото имъ било забранено отъ Парижския трактатъ да държатъ такъвъ. Надъ Турската флота командувалъ извѣстний Англичанинъ Хубартъ Паша. (г)

Отъ началото боятъ не билъ усиленъ защото войскитѣ неможали скоро да пристигнатъ по мѣстата си, но когато наближило всѣка часть да заеме опрѣдѣленото си мѣсто, самъ Императорътъ пожелалъ да се на-

а) Виждъ страница 34 на 14-й випускъ „Сборникъ матеріаловъ Руско-Турецкой войнѣ“

б) На 14-й Май флотскитѣ лейтенанти: Дубасовъ и Шестаковъ се примъквали прѣзъ нощьта при Турския мониторъ „Сейфи“ на Дунава, и го потопили чрѣзъ подложени мини (стр. 19 отъ випускъ 15 на „Сборникъ Матеріаловъ Руско-Турецкой войнѣ“.

в) На 13-й Декемврий 1877 год. Руский военевъ параходъ „Русия“ подъ командата на фл. ад. Баранова плѣнилъ Турския три мачтовъ параходъ „Мерсина“. (стр. 158—159 отъ 16-й випускъ на „Сб[illegible] Матеріаловъ Руско-Турецкой войнѣ“.

г) Хубартъ Паша [illegible] билъ [illegible] въ Египетъ, като Султанский —комисарь.

мира между своята армия. На 25-й Май Царьтъ пристигналъ въ Плоещъ съ своята свита, посрѣщнатъ отъ Великитѣ Князе, войската и народа съ голѣмъ ентусиязмъ. Въ този градъ Българската колония, начело съ митрополита Панарета и щаба на Българското опълчение, посрѣщнали Царя-Освободителя съ хлѣбъ и соль, като сѫщеврѣменно му поднесла благодарителенъ адресъ за прѣдприетото хуманно дѣло — освобождението на България.

На втория день отъ пристигането на Царя пристигналъ въ Плоещъ и ружнския Князъ да посѣти и поздрави Руския Монархъ, който още на слѣдующия день върналъ това посѣщение въ столицата на ружнския Князъ и на Княгинята.

Главнокомандующия Н. Николаевичъ.

Веднага слѣдъ тѣзи посѣщения, Царьтъ заобиколенъ отъ Главнокомандующия, Прѣстолонаслѣдника, другитѣ Велики Князе и генералитѣ, почналъ да обсѫжда плана за мѣстото и начина за прѣминуването прѣзъ Дунава, за което е имало двѣ специални изучвания (а). Рѣшението било взето и бързи приготовления започнали, но за да се прикрие прѣминаването на центра, прѣдприело се да мине по-рано лѣвото крило на Долния Дунавъ. На 10-й Юний с. г. Царьтъ издалъ къмъ българитѣ и другитѣ народности въ България единъ манифестъ, съ който кани всички,

а) Въ една отъ експедицийтѣ по изучването мѣстото за минаванието на Дунава участвовалъ и сина на Главнокомандующия — Николай Николаевичъ младший, както телеграфически съобщава Главнокомандующий на Царя (стр. 22 отъ 15-ий выпускъ на „Сборникъ матеріаловъ Руско-Турецкой войнѣ).

безъ разлика на вѣра народность, да бѫдатъ съгласни помѣжду си и да забравятъ всичкитѣ стари домашни распри. (а)

На 10 й срѣщу 11-й Юний Ряжкий и Рязанский полкове, подъ командата на ген. майоръ Жуковъ, минали Дунава въ околностьта на Мачинъ и заели турския брѣгъ, а на другия день билъ прѣвзетъ безъ бой и града Мачинъ. Приготовленията, за минуванието Дунава на центра при гр. Свищовъ, били привършени къмъ 13-то число на сѫщия мѣсецъ. Въ сѫщия день късно вечерьта пристигналъ тамъ Императорътъ и Главнокомандующий съ главната квартира. На 14 й Юний като прѣвалило срѣдъ нощь, първа минала дивизията на ген. Драгомировъ прѣзъ острова Ешекъ-

Генер.-майоръ Жуковъ.

-адасѫ подъ Свищовъ, и слѣдъ единъ малъкъ бой съ турската войска, която била на лагеръ въ селото Вардимъ и пазела брѣга, завзела града и околностьта му. Въ скоро врѣме билъ сглобенъ единъ понтоненъ мость, всичкий материалъ за който билъ готовъ, а до неговото сглобяване много войска била прѣнесена съ лодки. Веднага слѣдъ прѣминуването прѣзъ Дунава билъ сформированъ прѣдния отрядъ на извѣстния генералъ Гурко. (б)

На 25-й Юний войскитѣ напрѣднали къмъ Руссе и Търново, и главната квартира се прѣнесла въ с. Царевицъ до Свищовъ. Генералъ Гурко, който билъ повиканъ на-бързо отъ Петербургъ за да вземе ко-

а) Текстътъ на манифеста се помѣщава въ края на първа глава подъ № 7.

б) Заповѣдьта [illegible]рованието на този отрядъ се помѣсти въ края на настоящата глава подъ [illegible]

мандата на отряда, пристигналъ и най-напрѣдъ прѣвзелъ гр. В. Търново на 26-й Юний слѣдъ едно малко сражение само на кавалерията. На 30-й Юний Главнокомандующий пристигналъ самъ въ Търново, посрѣщнатъ царски отъ населението на старата Българска столица, (а) но незастиг-

Александръ III.

налъ тамъ генер. Гурка, който билъ заминалъ вѣче съ отряда си за Балканския проходъ „Хаинъ-буазъ". Въ това врѣме билъ изпратенъ къмъ Руссе единъ отрядъ подъ командата на тогавашния прѣстолонаслѣдникъ, а послѣ императоръ Александръ III й по направление най-напрѣдъ къмъ градеца Бѣла.

Щомъ се прѣмѣстила квартирата на Главнокомандующия въ В. Търново и Царьтъ изказалъ желание да отиде въ този градъ, но защото не били още заети градоветѣ, находящи се на западъ и на истокъ отъ Търново, намѣрили за по-добрѣ Той да се установи за сега въ с. Павелъ—Свищовско. На 3-й Юлий Императорътъ напустналъ Зимничъ и миналъ въ Свищовъ — на българска територия, и за пръвъ пѫть подъ българско небо приспалъ, а на 4-й сѫщий пристигналъ рано сутриньта въ Павелъ, отъ гдѣто на 8-мо число се прѣмѣстилъ въ Бѣла при отряда на прѣстолонаслѣдника.

а) Главнокомандующий въ телеграмата си до Царя отъ 1-й Юлий, между друго казва за посрѣщането въ Търново слѣдующето: . . . „Срѣщата вчера бѣше блѣскава и трогателна. Народътъ ме обсипа съ цвѣтя, и при влизането въ църква жени и мѫже се спуснаха да ми цалуватъ дрѣхитѣ" . . . (стр. 32 отъ 15-й випускъ на „Сборникъ матеріаловъ руско-турецкой войнѣ").

За заемането на Шипченския проходъ билъ изпратенъ Кн. Мирский и Кн. Ев. Лихтенберский. На 2 й Юлий ген. Гурко стигналъ въ селото Хаинето, което се намира на южната страна на планината, и го заелъ почти безъ бой. Въ сжщото врѣме срѣщу Никополъ дѣйствувалъ отрядатъ на ген. Криденеръ, който на 3-й срѣщу 4 й прѣвзелъ града съ крѣпостьта, и плѣнилъ коменданта Хасанъ-Паша съ останалата му на лице войска, която не била много. Слѣдъ това отрядътъ потеглилъ за Плѣвенъ. На 3-й Юлий ген. Гурко е ималъ едно малко сражение при селото Оризари на истокъ отъ прохода, слѣдъ което изпратилъ малки команди къмъ Сливенъ и Нова-Загора; въ послѣдния градъ билъ прѣкжснатъ телеграфа и желѣзницата. Въ сжщия день той се отправилъ къмъ гр. Казанлжкъ и Шипка, които заелъ на 5 й слѣдъ като плѣнилъ много войници и Кързанлжшкия каймакаминъ при селото Лахаплий, и слѣдъ ожесточеното сражение (на 4-й) при селото Кършата.

Генер. Криденеръ.

На 5-й Юлий къмъ Севлиево билъ изпратенъ единъ малъкъ отрядъ, състоящъ отъ единъ гвардейский ескадронъ, двѣ сотни казаци и два топа, подъ командата на фл. адютанта Жеребкова за да помогне на населението да прогони башибозуцитѣ и черкезитѣ, които се сновяли и ограбвали българското население въ околностьта на Севлиево и Ловечъ, и срѣщу които отъ 2-й излизали командитѣ на Есаулъ Антоновъ и сотника Верещагина, подпомогнати отъ Есаула Атанасьева, който се и ранилъ при първия градъ. Сжщий день този отрядъ застигналъ много башибозуци и черкези между Севлиево и Ловечъ, съ които ималъ едно кърваво сражение, слѣдъ което ги разпръсналъ и заелъ послѣдния град[illegible] този день отряда на Мирский е ималъ първото сражение на Шипч[illegible]сочини, но безъ успѣхъ.

На 6 й Юлий Шипченский проходъ билъ заобиколенъ отъ къмъ югъ отъ отряда на ген. Гурко, та на 7-й сжщаго двата отряда се срѣщнали безъ съпротивление, понеже турцитѣ избѣгали прѣзъ нощьта къмъ западната страна и оставили въ лагера си: три знамена, 8 топа и много пушки.

Сжщий день и наслѣдникътъ прѣдприелъ едно движение къмъ Руссе по р. Ломъ, понеже XI-й корпусъ билъ изпратенъ отъ с. Иванча къмъ р. Янтра за да заеме пжтя къмъ Османъ-Пазаръ. Въ сжщия день генер. Цимерманъ прѣвзелъ Черна-вода въ Добруджа; той е правялъ бавни движения.

На 7-й Юлий генералъ Шильдеръ по заповѣдь на Криденера се опиталъ да прѣвземе гр. Плѣвенъ, въ който билъ пристигналъ отъ Видинъ и се закрѣпилъ Османъ паша съ отряда си, но не успѣлъ, и слѣдъ като далъ много жертви, се отеглилъ. Този пръвъ неуспѣхъ произвелъ въ Руската армия доста силна паника. Слѣдъ това било направено разпореждане щото да се уголѣмятъ силитѣ срѣщу Плѣвенъ и да се прѣдприеме второ настжпване; за това станало нужда да се възложи окопирането на г. Никополъ отъ Ромжнскитѣ войски, а цѣлый отрядъ на ген. Криденера да се изпрати за първия градъ. Ромжнский кн. Карло прѣдложилъ условие щото войскитѣ му да се прѣнесатъ и хранатъ отъ руситѣ, но това условие било отблъстнато отъ Главнокомандующия.[a] Голѣмитѣ загуби, и не сполуката да се прѣвземе Плѣвенъ загрижили Царя, който поискалъ да се избере по-згодно мѣсто за него, дѣто да се пренесе и квартирата на Главнокомандующия. По-отпослѣ за таквозъ мѣсто било избрано селото Горня-Студена — на шосето отъ Плѣвенъ за Руссе. Почнало едно усилване на отряда срѣщу Плѣвенъ и едва на 18 й Юлий ген. Криденеръ настжпилъ втори пжть на този градъ, но и сега настжпването излѣзло неуспѣшно.

Прѣзъ това врѣме отрядътъ на генер. Гурко изчистилъ Розовата долина, заелъ Стара-Загора, и на 12-й съ кавалерията прѣсекалъ съобщенията по желѣзницата на двѣтѣ линии: Ямболската при с. Карабунаръ и Бѣлий-брѣгъ, а Пловдивската при станцията Кайджикъ — Хасково.[б] Това напрѣдване на Руската кавалерия много изплашило Турското население, което почнало да бѣга къмъ Одринъ, и се успокоило само когато пристигналъ Сюлейманъ паша съ армията си, която била прѣнесена съ желѣзницата до станцията Карабунаръ.

Отрядътъ на Наслѣдника напрѣдвалъ да забиколя Руссе изотдалечъ, като искалъ да му прѣсече пжтя къмъ Балкана прѣзъ Разградъ и Османъ-Пазаръ, гдѣто на 15 й князъ Воронцовъ е ималъ едно по-важно сражение при селото Езерче, което завладѣлъ прѣзъ нощьта. Слѣдующий день (16-й) единъ Турский отрядъ се явилъ и заелъ обратно г. Ловечъ и запалилъ Българската часть; срѣщу този градъ билъ изпратенъ новъ отрядъ прѣзъ Севлиево.

а) Телеграмитѣ по този случай отъ Царя и Главнокомандующия се намиратъ напечатани на стр. 49 въ 15-й выпускъ отъ „Сборникъ матеріаловъ русско турецкой войнѣ“.

б) Въ тази команда вземалъ участие и князъ Александръ Батембергъ, като командированъ къмъ отряда на генер. Гурко въ бригадата на принца Лейхтенский.

Генер. Криденеръ и съ второто сражение прѣдъ Плѣвенъ като нѣмалъ по-добъръ успѣхъ, започнало се едно по голѣмо натрупване на войски и самъ Главнокомандующий заминалъ да прѣгледа мѣстата и войскитѣ.

Когато Царьтъ и неговий августѣйшрй братъ били загрижени за несполукитѣ при Плѣвенъ, ген. Гурко имал срѣща съ отряда на Реуфъ паша мѣжду Нова-Загора и Стара-Загора и съ отряда на Сюлейманъ паша при послѣдния градъ. Въ тѣзи сражения най-голѣмо участие вземали Българскитѣ дружини, които показали своето юначество, но за това дали много жертви, а на 3-та дружина падналъ геройски убитъ и командира полковникъ *Калитинъ.* а)

Малкий отрядъ на Гурко неможалъ да противостои на силния тур-

Генералъ Гурко

ский натискъ, вслѣдствие на което отстъпилъ за да се укрѣпи на Балканскитѣ проходи. Отстъпването на този отрядъ ще се помни дълго врѣме отъ населението на г. Стара Загора, който билъ прѣдаденъ изцѣло на огънь отъ страна на Турцитѣ, завarенитѣ въ града мъже до единъ изклани, а женитѣ съ дѣцата заробени отъ башибозуцитѣ.

Подиръ съсипването на Стара Загора и повръщането на ген. Гурко, прѣдний отрядъ билъ разформируванъ съ една заповѣдь по сѫщия отрядъ. б)

а) За сраженията при Стара-Загора и юначеството на Българскитѣ дружини пише на обширно запасний полковникъ Кисовъ въ своитѣ запи[illegible] второ издание на 1902 год.

б) Заповѣдьта по разформирането на отряда е помѣсте[illegible] въ приложенията къмъ първа глава подъ № 9.

Слѣдъ второто несполучливо сражение при Плѣвенъ, командването на цѣлия отрядъ било възложено на генер. Зотова и почнало се едно бързо и здраво укрѣпяване за да се обсади града съ турската войска вжтрѣ. Къмъ Ловечъ билъ изпратенъ генер. Скобелевъ, но на 26 й Юлий срѣщналъ важно съпротивление, защото и въ този градъ Турцитѣ вѣче имали доста войска (около 20 баталиона) и владѣяли добри позиции.

На 2-й Августъ Царьтъ пристигналъ съ свитата си въ с. Горня-Студена, гдѣто го очаквалъ Главнокомандующия. Това мѣсто било избрано за установяването на двѣтѣ главни квартири.

На 9-й Августъ войскитѣ на Сюлейманъ паша започнали едно силно нападение срѣщу Шипченския проходъ. Нападението било отблъстнато съ успѣхъ отъ малкия отрядъ на генер. Радецкий, къмъ който били причис-

Генералъ Радецки.

лени и дружинитѣ на Българското опълчение. Вторий день (10-й Авг.) нападението отъ страна на Турцитѣ било още по ожесточено. Това нападение срѣщнало единъ извънреденъ юнашки отпоръ: Българскитѣ опълченци, когато имъ се привършили воеинитѣ припаси, захванали съ камъни да отблъскватъ налитванията на своитѣ неприятели. Послѣдния день т. е. 11-й Августъ Турцитѣ направили извънредно силно нападение и положението било много критическо, ако да не било пристигнало подкрѣпление отъ къмъ Габрово.[а]) Въ най важния моментъ пристигнала помощь, и това [illegible]о забѣлѣжено отъ неприятеля, който въ слѣдующитѣ дни незаповто-

[illegible] По причина на бързото и дълго марширование войницитѣ били качвани по [illegible] въ коня и прѣносвани за върха „Св. Никола“.

рилъ вѣче своитѣ нападения. Сюлейманъ паша почналъ да дири отъ друга страна да си пробие пѫть прѣзъ Балкана за да нахлуе съ войскитѣ си въ Сѣверна България.

Подиръ задържането на Шипченский проходъ билъ изпратенъ за повторно привземане на Ловечъ сформируваний отрядъ на князъ Имеретинский заедно съ генер. Скобелева младший. Турцитѣ сѫ били доста добрѣ приготвили; всичкитѣ важни мѣста около града били завзети отъ турскитѣ войски и били направени здрави окопи. Разпоредено било на 22-й Августъ да се нападне отъ всички страни и прѣвземе града, което се изпълнило съ най-голѣмъ успѣхъ. Нападението на Ловечъ, както и първия пѫть се извършило отъ къмъ изтокъ, по Севлийското шосе. Османъ паша, който незабѣлѣжано се измъкналъ отъ Плѣвенъ, идѣлъ на помощь, но пристигналъ късно — слѣдъ завладѣването на Ловечъ отъ Рускитѣ войски, та побързалъ да се прибере пакъ въ Плѣвенъ и готви за отбрана.

На 23-й Августъ Турцитѣ нападнали на Елена, а на 24-й имало сериозно нападение срѣщу отряда на Прѣстолонаслѣдника, който дѣйствувалъ на истокъ къмъ Руссе и Шуменъ, но било отблъснато срѣщу голѣми загуби.

Къмъ 25-й Августъ и войскитѣ отъ отряда на кн. Имеретинский, безъ една бригада отъ 3-та дивизия, пристигнали въ с. Богота. На 26-й се прѣдприело едно общо нападение срѣщу Плѣвенъ подъ общото началство на генер. Зотова, но пакъ нѣмало успѣхъ. Въ това нападение генер. Скобелевъ дѣйствувалъ на югъ отъ къмъ Ловченския пѫть. Къмъ 29-й пристигнали и Ромѫнскитѣ войски срѣщу Плѣвенъ, и на 30 й се започнало пакъ едно силно нападение, рѫководено отъ Главнокомандующий, който тогива се намиралъ въ с. Пордимъ, въ което билъ прѣвзетъ и редутътъ (укрѣплението) „Гривица“. За това нападение билъ пристигналъ и самъ Царьтъ въ с. Радиневецъ, за да слѣди по-отблизо дѣйствията. На 31-й се повторило нападението, но пакъ безъ успѣхъ. Това прѣдизвикало обсадата на Плѣвенъ, за която цѣль билъ повиканъ, и къмъ 18 й Септемврий пристигналъ генер. Тотлебенъ. Обсаждането на Плѣвенъ се продължавало около три мѣсеца. За да бѫде обсадата пълна, слѣдъ укрѣпяването отъ къмъ истокъ, сѣверъ и югъ, билъ сформированъ западний отрядъ, подъ началството на генер. Гурко, който най-напрѣдъ трѣбвало да прѣсѣче съобщенията на Османъ паша съ София, а послѣ да дѣйствува срѣщу Плѣвенъ. На 11-й и 12 й Октомврий генер. Гурко съ свои отрядъ, въ който влизала и царската гвардия, прѣсѣкалъ Софийския пѫть между Горний-Дѫбникъ и Телишъ, прѣвзелъ съ голѣми загуби и слѣдъ десеть часовъ бой турскитѣ укрѣпления, като сѫщеврѣменно плѣнилъ Ахмедъ-Февзи паша — началникъ щаба съ много офицери и до 3 хиляди войници. Укрѣпений лагеръ около с. Телишъ се прѣдалъ на 16 й Октомврий съ единъ паша, сто офицери, седемъ табура войници и три топа.[a] Отъ страна на руситѣ този пѫть загуби почти нѣмало. Слѣдъ тѣзи блѣскави побѣди на ген. Гурко, Плѣвенъ е билъ въ пълна обсада, защото Шевкетъ паша, който се намиралъ съ 12 табора войска въ с. Радомирци — къмъ Луковитъ — избѣгалъ, прѣслѣдванъ отъ кавалерията, която на 18 й сѫщия мѣсецъ заела гр. Луковитъ. Въ слѣдующия день т. [illegible] 19-й срѣщу 20-й Октомврий и онъзи турска войска, която зае[illegible]плѣненията около Долний-

a) Виждъ страница [illegible] выпускъ 15-[illegible]никъ матеріаловъ русско-турецкой войнѣ.“

Джбникъ напустнала позициитѣ си и се прибрала въ гр. Плѣвенъ, който билъ сега стегнатъ по отблизо съ желѣзенъ обржчъ отъ русkитѣ и ружмнски войски. [а])

Доклѣ слѣдвала обсадата на Плѣвенъ и ставали малки опити за нападения, кавалерията отъ западния отрядъ прѣвзимала едно слѣдъ друго села и градове и напрѣдвала по пжтя за Софвя. Ген. Карцовъ на 21-й Октомврий прѣвзелъ града Тетевенъ; генер. Давидовъ на 23-й заелъ с. Ябланица, а на 24-й ген. Черевинъ вземалъ с. Осиковица, отъ гдѣто изпратилъ разѣздъ къмъ гр. Орхание. На 28-й генер. Леоновъ прѣвзелъ гр. Вратца съ единъ голѣмъ транспортъ (около хилядо кола) съ брашно, сухари и ечемикъ.

Генералъ Зотовъ.

Положението на Османъ паша ставало отъ денъ на день по-тяжко въ обсадения Плѣвенъ, но той рѣшилъ да чака до послѣденъ часъ. Този единственъ по твърдостьта си и справедливъ турский полководецъ недопустналъ, и въ най-голѣмата осждность отъ храна за войската, да се ощети населението въ града, и всичко каквото било вземено отъ народа било исплащано на врѣме. [б]) Нѣколко дни войската била хранена съ ва-

а) Забѣл. Въ края на книгата ще искаме да приложимъ и една карта за обсадата на гр. Плѣвенъ.

б) Това ми е разказвано лично и отъ самитѣ плѣвенци, които сж живи свидѣтели отъ онова врѣме.

рена царевица, защото брашното се било прѣвършило, а воденицитѣ били развалени; на конетѣ пъкъ било давано вмѣсто сѣно клѣчки отъ лѣски.

Когато настжпила вѣче критическата минута, както за войската тъй и за населението (това било къмъ края на мѣсецъ Ноемврий) Османъ паша билъ рѣшилъ да си пробие пжть и излѣзне отъ Плѣвенъ. На 28-й Ноемврий сутрѣньта рано се започнало едно силно движение отъ града къмъ р. Витъ, и отъ укрѣпленията надъ Витския мостъ се открилъ артилерийский огънь. Османъ паша най-послѣ, като се увѣрилъ, че мжчно може да излѣзне живъ отъ това мѣсто, и като се ранилъ вѣче, слѣдъ единъ силенъ артилерийский и оржжеенъ огънь, заповѣдалъ, по рѣшението на военний съвѣтъ да се вдигне бѣлъ флагъ, и пратилъ съобщение за прѣдаването си. По този случай Главнокомандующий телеграфиралъ на Царя тъй: *Имамъ щастието да поздрава Ваше Императорско Величество съ славната нова побѣда. Слѣдъ петь часовъ горѣщъ бой, всичката армия на Османъ паша е земена въ плѣнъ и сложила оржжието си прѣдъ нозѣтѣ на Ваше Величество. Самъ Османъ паша, който е легко раненъ въ ногата, е земенъ въ плѣнъ.*"а)

При падането на Плѣвенъ турцитѣ изгубили около 4000 души убити, а паднали въ плѣнъ: 10 паши, 128 щабъ-офицери, около 2000 оберъ офицери, 36.000 войници безъ болнитѣ и раненитѣ, 1200 души кавалерия и 77 топа.

Радостьта на началницитѣ и войницитѣ (руси) била голѣма съ прѣвзимането на Плѣвенъ, който задържалъ повѣче отъ три мѣсеци успѣхитѣ на руското оржжие, та на 29 й било отредено и се отслужилъ благодарственъ молебенъ, на който присжтствувалъ самъ Царьтъ, Главнокомандующий, Румжнский князъ, руската и румжнската, около обсаждания градъ, войска.

До падането на Плѣвенъ работитѣ на всѣкждѣ сж били попрѣустановени, освѣнъ въ западния отрядъ, който полека-лека напрѣдвалъ къмъ Балкана и въ гр. Елена, гдѣто турцитѣ били прогонили войскитѣ на князъ Мирский на 22 й Ноемврий, но слѣдъ нѣколко дни, на ново отблъснати, напуснали града, като го запалили и заминали за Шипченския проходъ.

Източния отрядъ на генералъ Цимермана билъ почналъ да се приближава къмъ укрѣпенитѣ отъ труцитѣ градове: Варна и Силистра. Когато главнитѣ сили на Балканската армия наближавали гр. Одринъ, тогава Източния и Сѣверенъ отряди усилили блокадата на градоветѣ: Руссе, Варна и Шуменъ.

Слѣдъ прѣдаването на Османъ паша (на 29-й Ноемврий) войскитѣ на Мехмедъ-Али паша отъ Руссе нападнали срѣщу отряда на Прѣстолонаслѣдника, гдѣто билъ и корпусътъ на Великий кн. Владимиръ, но били отблъснати съ голѣми загуби.

На 2 й Декемврий и сръбския кн. Миланъ като видѣлъ, че войната приближава къмъ своя край, рѣшилъ да се замѣси и той, като обявилъ изново война на Турция, и сжщеврѣменно увѣдомилъ за това Главнокомандующия. б)

а) На стр. 139 въ випускъ 15-й отъ „Сборникъ матеріаловъ руско-турецкой войнѣ."

б) Главнокомандующий казва: „Сръбский Князъ Миланъ [illegible] отъ 2-й Дек., че той е принуденъ изново да повдигне [illegible] противъ [illegible] да се постави лично на чело на армията си." (Стр. [illegible] 15-й випу[illegible] [illegible]естий сборникъ).

Зимата почнала да става тѣжка за войскитѣ, които имаше да се борятъ и да прѣодолѣватъ стихийнитѣ прѣпятствия. Царь-Освободителя, като се нарадвалъ на армията за блѣскавитѣ й побѣди, на 4-й Декемврий напустналъ театра на войната и се завърналъ прѣзъ Букурещъ за Петербургъ, гдѣто на 10 й сѫщаго билъ посрѣщнатъ много тържествено. Царьтъ съ завръщането си още отправилъ къмъ армията една заповѣдь, съ която я похвалявалъ за показаната й храбрость и самоотверженость, и благодарилъ за нанесенитѣ й побѣди на неприятеля. Наистина руский войникъ въ освободителната война още единъ пѫть доказалъ, че той може да се опълчи и да стои противъ най-голѣмитѣ стихийни мѫчнотии. Прѣзъ цѣлия мѣсецъ Декемврий, когато Балканътъ (Стара-планина) е билъ покритъ съ дълбокъ — повече отъ метръ снѣгъ и топломерътъ се билъ понижилъ на 20° подъ нулата, руската армия не само, че не напустнала позициитѣ си, но се впустнала да прѣслѣдва и атакува неприятеля, когото въ скоро врѣме прогонила дори до самитѣ стѣни на Цариградъ.

Генералъ Цимерманъ

Отъ румѫнскитѣ войски били прѣвзети градоветѣ Орѣхово и Ломъ. Прѣвзимането на Орѣхово, въ което е участвувала и руска кавалерия, станало на 7 й Ноемврий, а на 18 й сѫщий е прѣвзетъ и Ломъ слѣдъ седмодневенъ артилерийски огънь.

На 16-й Декемврий сърбитѣ прѣвзели гр. Пиротъ и бързали да се присъединѭтъ къмъ войскитѣ на генер. Гурко въ гр. София, който билъ заетъ на 22-й Декемврий слѣдъ нѣколко подъ редъ сражения при Таш-... и селото Враждебна при моста на рѣка Искъръ.

...ъ геройското прѣминуване на Балкана отъ войскитѣ на Гурко ...акъ, се започнало и прѣминуванието на Шипка, което се

завършило на 28-й декемврий съ плѣняването на цѣлата Турска армия, находяща се на Шипка подъ началството на Вейселъ паша; въ това прѣминуване на Балкана сѫ дѣйствували: генер. Радецкий, кн. Мирский и генер. Скобелевъ младший. Прѣзъ Троянския проходъ почти едноврѣменно прѣминалъ отряда на генер. Карцова. За 1-й Януарий 1878 год. Рускитѣ войски и самий Главнокомандующий навлѣзли въ Южна България, a) отъ гдѣто били поднесени поздравленията на Царя за настѫпилата нова година, която за Българитѣ ще бѫде паметна на вѣки. Гр. Пловдивъ билъ прѣвзетъ на 4-й Януарий, а на 5-й Сюлейманъ-пашовата армия, пръсната окончателно, била прѣслѣдвана отъ кавалерията подъ командата на генер.

Князъ Святоп. Мирский.

Скобелевъ старший, който успѣлъ да застигне до село Карджиларе Турската артилерия, състояща отъ 53 топа, която била оставена надъ селото, и да я завладѣе. Цѣлото число на топоветѣ, които сѫ били взимени около Пловдивъ възлиза на 110 топа. Въ сѫщия день Рускитѣ войски сѫ завзели градоветѣ Сливенъ и Харманли, като прѣсекли и пѫтя къмъ Одринъ. Заповѣди били дадени щото войскитѣ безъ да се спиратъ да бързатъ къмъ Цариградъ. Пѫтищата, особено онзи отъ Пловдивъ за Одринъ, и отъ този градъ за къмъ Цариградъ, били задръстени отъ Турското население, което, по разпорѣжданието на Сюлейманъ паша, бѣгало съ семействата си и съ добитъка си. Планътъ на този звѣръ военачалникъ неможалъ дя се изпълни, по причина на тежката зима отъ една страна, а отъ друга — бързото напрѣдване на Рускитѣ войски, които ле-

---

a) Великий князъ Николай на 31-й Дек[illegible] год. съ главната квартира и *щаба си* прѣминалъ Шипченския проходъ и пр[illegible] въ гр. Казанлъкъ.

тѣли по стъпкитѣ на разбитата и разпръснатата армия на Султана. Генер. Струковъ само съ кавалерия отъ 5½ ескадрона на 8 й Януарий прѣвзелъ гр. Одринъ, за гдѣто била потеглила всичката Руска армия.

Прѣди да падне Одринъ, Турскитѣ пратеници се явили въ гр. Казанлъкъ да дирятъ Главнокомандующия съ прѣдложение за примирие, но не могли да се срѣщнатъ съ него, който бързо билъ заминалъ слѣдъ напрѣдвалата армия. На 15 й Януарий, когато Главнокомандующий съ щаба си пристигналъ въ Одринъ, една часть отъ армията била вѣче на пѫть за Цариградъ. Турскитѣ пратеници слѣдвали подиръ Главнокомандующия и настоявали за сключването на примирието, на което условията сѫ били прѣдложени отъ Царя. Прѣдложенитѣ условия били приети напълно отъ Турскитѣ пратеници, които гледали, за каквато цѣна и да бѫде, да спратъ по-нататъшнитѣ дѣйствия на Рускитѣ войски, на които появяването прѣдъ самитѣ стѣни на Цариградъ навѣрно щѣло да костува трона на Абдулъ Хамида II й.

На 19-й Януарий билъ подписанъ протокола за примирието отъ страна на двѣтѣ воюющи страни, и веднага съобщено на всичкитѣ военни части, както въ Европа, тъй и въ Азия на Кавказката армия, която дѣйствувала подъ заповѣдитѣ на Великия Князь Михаилъ Николаевичъ, третия братъ на Царя-Освободителя, за да спратъ своитѣ неприятелски дѣйствия. Примирието застигнало руския авангардъ на срѣдъ пѫтя за Цариградъ и до Егейското (бѣло) море, а укрѣпенитѣ градове: Видинъ, Руссе, Силистра, Шуменъ и Варна били вѣче обсадени. По условията на примирието и войскитѣ на княжествата: Румѫния, Сърбия и Черногора спрѣли своитѣ неприятелски дѣйствия, при всичко, че войскитѣ на послѣдното княжество водили съвършено самостоятелно война отъ по-дълго врѣме съ Турция. а)

По взаимно съгласие на 12-й Февруарий главната квартира се прѣнесла въ Сан-Стефано, до кѫдѣто се простирала и демаркационната линия, гдѣто се започнали прѣговоритѣ за сключването на прилиминаренъ (прѣдварителенъ) миренъ договоръ.

Тукъ му е, мислимъ, мѣстото да споменемъ и за неуморимия старъ ветеранъ генер. Непокойчицкий, началникъ щаба на Балканската армия. Този изпитанъ и каленъ войникъ е билъ дѣсната рѫка на Главнокомандующия. Нему са длъжатъ почти всички разпореждания по сраженията на армията на Балканския полуостровъ. Избора и назначението на генерала Непокойчицкий ставалъ едноврѣменно съ рѣшението да се мобилизира южната армия.

Англичанетѣ, които гледали съ подозрѣние наруситѣ още отъ самото начало на войната, не могли да понесатъ да гледатъ рускитѣ войски прѣдъ стѣнитѣ на самата Османска столица. Отъ нѣколко врѣме Английската ескадра била вѣче прѣдъ Дарданелитѣ, и тя се опитала впослѣдствие да попрѣчи за добрия изходъ на руско-турската война. Ако Турция се била съгласила да послуша съвѣтитѣ на английскитѣ дипломати, трѣб-

а) Още прѣзъ лѣтото на 1876 год. Черногорский князъ обявилъ война на ... съ коятоималъ около 4 мѣсеци примирие, както що се споменѣ по-горѣ, ...ция като се не съгласила на едно териториялно отстѫпване, войната била ... прѣзъ мѣсецъ Мартъ 1877 год.

рена царевица, защото брашното се било прѣвършило, а воденицитѣ били развалени; на конетѣ пъкъ било давано вмѣсто сѣно клѣчки отъ лъски.

Когато настжпила вече критическата минута, както за войската тъй и за населението (това било къмъ края на мѣсецъ Ноемврий) Османъ паша билъ рѣшилъ да си пробие пжть и излѣзне отъ Плѣвенъ. На 28-й Ноемврий сутрѣньта рано се започнало едно силно движение отъ града къмъ р. Витъ, и отъ укрѣпленията надъ Витския мостъ се открилъ артилерийский огънь. Османъ паша най-послѣ, като се увѣрилъ, че мжчно може да излѣзне живъ отъ това мѣсто, и като се ранилъ вѣче, слѣдъ единъ силенъ артилерийский и оржжеенъ огънь, заповѣдалъ, по рѣшението на военний съвѣтъ да се вдигне бѣлъ флагъ, и пратилъ съобщение за прѣдаването си. По този случай Главнокомандующий телеграфиралъ на Царя тъй: *Имамъ щастието да поздрава Ваше Императорско Величество съ славната нова побѣда. Слѣдъ петь часовъ горѣщъ бой, всичката армия на Османъ паша е вземена въ плѣнъ и сложила оржжието си прѣдъ нозѣтѣ на Ваше Величество. Самъ Османъ паша, който е легко раненъ въ ногата, е вземенъ въ плѣнъ.*" а)

При падането на Плѣвенъ турцитѣ изгубили около 4000 души убити, а паднали въ плѣнъ: 10 паши, 128 щабъ-офицери, около 2000 оберъ офицери, 36.000 войници безъ болнитѣ и раненитѣ, 1200 души кавалерия и 77 топа.

Радостьта на началницитѣ и войницитѣ (руси) била голѣма съ прѣвземането на Плѣвенъ, който задържалъ повѣче отъ три мѣсеци успѣхитѣ на руското оржжие, та на 29 й било отредено и се отслужилъ благодарственъ молебенъ, на който присжтствувалъ самъ Царьтъ, Главнокомандующий, Ружънский князъ, руската и ружънската, около обсаждания градъ, войска.

До падането на Плѣвенъ работитѣ на всѣкждѣ сж били попрѣустановени, освѣнъ въ западния отрядъ, който полека-лека напрѣдвалъ къмъ Балкана и въ гр. Елена, гдѣто турцитѣ били прогонили войскитѣ на князъ Мирский на 22 й Ноемврий, но слѣдъ нѣколко дни, на ново отблъснати, напустнали града, като го запалили и заминали за Шипченския проходъ.

Източния отрядъ на генералъ Цимермана билъ почналъ да се приближава къмъ укрѣпенитѣ отъ труцитѣ градове: Варна и Силистра. Когато главнитѣ сили на Балканската армия наближавали гр. Одринъ, тогава Източния и Сѣверенъ отряди усилили блокадата на градоветѣ: Руссе, Варна и Шуменъ.

Слѣдъ прѣдаването на Османъ паша (на 29-й Ноемврий) войскитѣ на Мехмедъ-Али паша отъ Руссе нападнали срѣщу отряда на Прѣстолонаслѣдника, гдѣто билъ и корпусътъ на Великий кн. Владимиръ, но били отблъснати съ голѣми загуби.

На 2 й Декемврий и сръбския кн. Миланъ като видѣлъ, че войната приближава къмъ своя край, рѣшилъ да се замѣси и той, като обявилъ изново война на Турция, и сжщеврѣменно увѣдомилъ за това Главнокомандующия. б)

а) На стр. 139 въ випускъ 15-й отъ „Сборникъ матеріаловъ руско-турецкой войнѣ."

б) Главнокомандующий казва: „Сръбский Князъ Миланъ телеграфира отъ 2-й Дек., че той е принуденъ изново да повдигне оржжие противъ турцитѣ и да се постави лично на чело на армията си." (Стр. 147 на 15-й випускъ отъ споменатий *сборникъ).*

Зимата почнала да става тѣжка за войскитѣ, които имаше да се борятъ и да прѣодолѣватъ стихийнитѣ прѣпятствия. Царь-Освободителя, като се зарадвалъ на армията за блѣскавитѣ й побѣди, на 4-й Декемврий напустналъ театра на войната и се завърналъ прѣзъ Букурещъ за Петербургъ, гдѣто на 10 й сѫщаго билъ посрѣщнатъ много тържествено. Царьтъ съ завръщането си сѫще отправилъ къмъ армията една заповѣдь, съ която я похвалявалъ за показаната й храбрость и самоотверженость, и благодарилъ за нанесенитѣ й побѣди на неприятеля. Наистина руский войникъ въ освободителната война сѫще единъ пѫть доказалъ, че той може да се опълчи и да стои противъ най-голѣмитѣ стихийни мѫчнотии. Прѣзъ цѣлия мѣсецъ Декемврий, когато Балканътъ (Стара-планина) е билъ покритъ съ дълбокъ — повѣче отъ метръ снѣгъ и топломерътъ се билъ понижилъ на 20° подъ нулата, руската армия не само, че не напустнала позициитѣ си, но се впустнала да прѣслѣдва и атакува неприятеля, когото въ скоро врѣме прогонила дори до самитѣ стѣни на Цариградъ.

Генералъ Цимерманъ.

Отъ ромѫнскитѣ войски били прѣвзети градоветѣ Орѣхово и Ломъ. Прѣвзимането на Орѣхово, въ което е участвувала и руска кавалерия, станало на 7 й Ноемврий, а на 18 й сѫщий е прѣвзетъ и Ломъ слѣдъ седмодневенъ артилерийски огънь.

На 16-й Декемврий сърбитѣ прѣвзели гр. Пиротъ и бързали да се присъединѫтъ къмъ войскитѣ на генер. Гурко въ гр. София, който билъ заетъ на 22-й Декемврий слѣдъ нѣколко подъ редъ сражения при Ташкесенъ и селото Враждебна при моста на рѣка Искъръ.

Слѣдъ геройското прѣминуване на Балкана отъ войскитѣ на Гурко при Араба-конакъ, се започнало и прѣминуването на Шипка, което се

завършило на 28-й декемврий съ плѣняването на цѣлата Турска армия, находяща се на Шипка подъ началството на Вейселъ паша; въ това прѣминуване на Балкана сѫ дѣйствували: генер. Радецкий, кн. Мирский и генер. Скобелевъ младший. Прѣзъ Троянския проходъ почти едновременно прѣминалъ отряда на генер. Карцова. За 1-й Януарий 1878 год. Рускитѣ войски и самий Главнокомандующий навлѣзли въ Южна България, [а] отъ гдѣто били поднесени поздравленията на Царя за настѫпилата нова година, която за Българитѣ ще бѫде паметна на вѣки. Гр. Пловдивъ билъ прѣвзетъ на 4-й Януарий, а на 5-й Сюлейманъ-пашовата армия, прѣсната окончателно, била прѣслѣдвана отъ кавалерията подъ командата на генер.

Князъ Святоп. Мирский.

Скобелевъ старший, който успѣлъ да застигне до село Карджиларе Турската артилерия, състояща отъ 53 топа, която била оставена надъ селото, и да я завладѣе. Цѣлото число на топоветѣ, които сѫ били взимени около Пловдивъ възлиза на 110 топа. Въ сѫщия день Рускитѣ войски сѫ завзели градоветѣ Сливенъ и Харманли, като прѣсекли и пѫтя къмъ Одринъ. Заповѣди били дадени щото войскитѣ безъ да се спиратъ да бързатъ къмъ Цариградъ. Пѫтищата, особено онзи отъ Пловдивъ за Одринъ, и отъ този градъ за къмъ Цариградъ, били задръстени отъ Турското население, което, по разпорѣждането на Сюлейманъ паша, бѣгало съ семействата си и съ добитъка си. Планътъ на този звѣръ военачалникъ неможалъ да се изпълни, по причина на тѣжката зима отъ една страна, а отъ друга — бързото напрѣдване на Рускитѣ войски, които ле-

---

а) Великий князь Николай на 31-й Дек. 1877 год. съ главната квартира и *щаба* си прѣминалъ Шипченския проходъ и пристигналъ въ гр. Казанлъкъ.

тѣли по стѫпкитѣ на разбитата и разтърсната армия на Султана. Генер. Струковъ само съ кавалерия отъ 5½ ескадрона на 8 й Януарий прѣвзелъ гр. Одринъ, за гдѣто била потеглила всичката Руска армия.

Прѣди да падне Одринъ, Турскитѣ пратеници се явили въ гр. Казанлъкъ да дирятъ Главнокомандующия съ прѣдложение за примирие, но немогли да се срѣщнатъ съ него, който бързо билъ заминалъ слѣдъ напрѣдналата армия. На 15 й Януарий, когато Главнокомандующий съ щаба си пристигналъ въ Одринъ, една часть отъ армията била вѣче на пѫть за Цариградъ. Турскитѣ пратеници слѣдвали подиръ Главнокомандующия и настоявали за сключването на примирието, на което условията сѫ били прѣдложени отъ Царя. Прѣдложенитѣ условия били приети напълно отъ Турскитѣ пратеници, които гледали, за каквато цѣна и да бѫде, да спратъ по-нататъшнитѣ дѣйствия на Рускитѣ войски, на които появяването прѣдъ самитѣ стѣни на Цариградъ навѣрно щѣло да костува трона на Абдулъ Хамида II й.

На 19-й Януарий билъ подписанъ протокола за примирието отъ страна на двѣтѣ воюющи страни, и веднага съобщено на всичкитѣ военни части, както въ Европа, тъй и въ Азия на Кавказката армия, която дѣйствувала подъ заповѣдитѣ на Великия Князь Михаилъ Николаевичъ, третия братъ на Царя-Освободителя, за да спратъ своитѣ неприятелски дѣйствия. Примирието застигнало руския авангардъ на срѣдъ пѫтя за Цариградъ и до Егейското (бѣло) море, а укрѣпенитѣ градове: Видинъ, Руссе, Силистра, Шуменъ и Варна били вѣче обсадени. По условията на примирието и войскитѣ на княжествата: Румѫния, Сърбия и Чернагора спрѣли своитѣ неприятелски дѣйствия, при всичко, че войскитѣ на послѣдното княжество водили съвършено самостоятелно война отъ по-дълго врѣме съ Турция. [a]

По взаимно съгласие на 12-й Февруарий главната квартира се прѣнесла въ Сан-Стефано, до кѫдѣто се простирала и демаркационната линия, гдѣто се започнали прѣговоритѣ за сключването на прилиминаренъ (прѣдварителенъ) миренъ договоръ.

Тукъ му е, мислимъ, мѣстото да спомѣнемъ и за неуморимия старъ ветеранъ генер. Непокойчицкий, началникъ щаба на Балканската армия. Този изпитанъ и калѐнъ войникъ е билъ дѣсната рѫка на Главнокомандующия. Нему са длъжятъ почти всички разпорежданя по сраженията на армията на Балканския полуостровъ. Избора и назначението на генерала Непокойчицкий ставалъ едноврѣменно съ рѣшението да се мобилизира южната армия.

Англичанетѣ, които гледали съ подозрѣние на руситѣ още отъ самото начало на войната, не могли да понесатъ да гледатъ рускитѣ войски прѣдъ стѣнитѣ на самата Османска столица. Отъ нѣколко врѣме Английската ескадра била вѣче прѣдъ Дарданелитѣ, и тя се опитала впослѣдствие да попрѣчи за добрия изходъ на руско-турската война. Ако Турция се била съгласила да послуша съвѣтитѣ на английскитѣ дипломати, трѣб-

---

а) Още прѣзъ лѣтото на 1876 год. Черногорский князъ обявилъ война на Турция, съ коятоималъ около 4 мѣсеци примирие, както що се спомѣна по-горѣ, но послѣдната като се не съгласила на едно териториялно отстѫпване, войната била подновена прѣзъ мѣсецъ Мартъ 1877 год.

вало войната да се поднови съ по-голѣмо ожесточение, но тя сдържала връхъ съ своето благоразумие. Войната била приключена съ подписването на Сан-Стефанский договоръ а) на 19 й Февруарий 1878 година — праздникътъ за възшествието на Царя-освободителя върху Руския прѣстолъ.

Главнокомандующій съобщилъ на Царя за подписването на мира съ слѣдующата телеграма: *„Имамъ щастието да поздрава В. Величество съ подписването на мира. Господъ ни сподоби, Господарю, да завършимъ великото започнато отъ Васъ дѣло. Въ деня на освобождението на крѣпостнитѣ, Вие освободихтѣ християнитѣ отъ мусюлманското иго“.* б)

Генералъ Непокойчицкий

Подписването на Санъ-Стефанския договоръ се посрѣщнало съ голѣма радость, както отъ Руската армия, тъй и отъ Българския народъ. Армията се радвала, защото, слѣдъ толкова мѫки и теглила по Балкана и на бойното поле, доизкарала благополучно започнатото свято дѣло. Но радостьта на Българския народъ, е била извънредна и неописуема. И наистина, кой и съ какво може да се опрѣдѣли радостьта на единъ новоосвободенъ народъ, който цѣли петь столѣтия е пъшкалъ подъ желѣзното

а) Текстътъ на Сан-Стефанския договоръ е помѣстенъ въ приложенията на първа глава подъ № 10.

б) Стр. 251 отъ випускъ 15-й на „Сборникъ матеріаловъ русско-турецкой войнѣ“.

робско иго? Мжчно ще се намѣри художникъ, който да възпроизведе душевното състояние на Българина, съ което е билъ обзетъ, когато се е научилъ, че съ подписването на Санъ-Стефанския договоръ се вѣче туря край на вѣковнитѣ му тѣглила, и че за него вѣче настжпватъ свѣтли дни на свободенъ животъ.

Слѣдъ тържествата и веселбитѣ, послѣдвали отъ това знаменито събитие, Българский народъ побързалъ да искаже своята дълбока и вѣчна признателность на своитѣ Освободители. Всички градове на освободена България изпратили делегати за една многолюдна депутация, която, събрана въ Одринъ, потеглила за Санъ-Стефано, гдѣто поднесла отъ името на цѣлия Българский народъ единъ великолѣпенъ благодарителенъ адресъ [a]) на Главнокомандующия — Великий князъ Николай Николаевича, който отъ своя страна поздравилъ депутацията съ свободно отечество — Санъ-Стефанска България.

---

a) Този адресъ, споредъ събранитѣ ни свѣдѣния, билъ написанъ отъ живописеца Николай Павловичъ — Свищовецъ, но до сега не е дадена гласность, както на този, тъй и на онзи, който бѣ поднесенъ на Царя Освободителя отъ Българската колония въ Румания, и вслѣдствие на това неможихме да помѣстимъ нито единия, нито другия.

Приложения къмъ първа глава.

I. Манифестътъ на Императора Александра II-й за обявяване войната на Турция.

„Нашитѣ вѣрноподанни знаятъ какъ живо сме се грижили всѣкога за участьта на угнетѣваното отъ Турция християнско народонаселение. Нашето желание да подобримъ и да оздравимъ сѫдбата му се сподѣля отъ всичкия руски народъ, който и сега се показа готовъ да принесе нови жертви за да облегчи положението на християнитѣ въ Балканския полуостровъ. Имотътъ и кръвьта на нашитѣ вѣрноподданни сѫ били за насъ всѣкога драгоцѣнни. Всичкото наше правление свидѣтелствова за постоянната ни грижа да запазимъ на Русия благодѣянията на мира. Тази сѫщата грижа ни въодушеви непрѣстанно отъ началото на жалостнитѣ събития въ Босна, Херцеговина и България. Ние прѣди всичко, си прѣдпоставихме цѣльта да постигнемъ подобрението въ положението на източнитѣ християне чрѣзъ пѫтя на мирни прѣговори и съ споразумѣнието на Европейскитѣ велики сили, наши съюзници и приятели. Въ растояние на двѣ години ние се постоянно трудихме да убѣдимъ Портата да направи реформи, които да обезпечатъ християнетѣ въ България, въ Босна и Херцеговина срѣщу произвола на мѣстнитѣ власти. Извършюването на тѣзи реформи произхожда безусловно отъ прѣжнитѣ задължения, които Портата бѣше взела спрямо цѣла Европа. Нашитѣ старания, ако и подкрѣпени чрѣзъ прѣдставления, направени изобщо съ другитѣ сили, непостигнаха желаемата цѣль. Портата си остана непоколебима въ категорическото отблъскване на всѣка гаранция за обезпечението на християнитѣ, и тя отхвърли рѣшенията на Цариградската конференция, която бѣше се въодушевила отъ желанието да употрѣби всички примирителни срѣдства за да склони Портата. Ние прѣдложихме на другитѣ сили съставътъ на единъ особенъ протоколъ, който обемаше сѫщественитѣ условия на Цариградската конференция, и поискахме да се покани Портата да приеме този международенъ актъ, който обозначаваше послѣднитѣ прѣдѣли на нашитѣ миролюбиви искания. Нашитѣ очаквания се неизпълниха; Портата не рачи да отстѫпи прѣдъ единодушното желание на Европа и отхвърли протокола. Слѣдъ като изчерпахме, по този начинъ, всичкитѣ миролюбиви срѣдства, ние сме принудени отъ гордото упорство на Портата да минемъ къмъ рѣшително дѣло. Чувството на справедливостьта, чувството на нашето достолѣпие ни налагатъ по[illegible]елно тъзи постѫпка; чрѣзъ отказването си Портата ни застави[illegible]да да прибѣгнемъ къмъ силата на орѫжието. Твърдѣ дълбоко уб[illegible]праведностьта на нашето дѣло, и смирено уповающи се на Бо[illegible]датъ и помощь, извѣстиваме на

нашитѣ вѣрноподданни, че часътъ, който ние прѣдвидѣхме, когато произнесохме онния думи, на които цѣла Русия отговори съ най-голѣмо единодушие, сега вѣче е настаналъ. Ние исказахме тогава намѣрението си да дѣйствуваме самостоятелно, щомъ като намѣрихме това за необходимо, и щомъ това би го взискала честьта на Русия. Днесъ като призоваваме Божието Благословение върху храбритѣ наши войски, даваме имъ заповѣдь да минатъ турскитѣ граници.

Издаденъ въ Кишиневъ на 12/24 Априлий 1877 година въ двадесеть трета година отъ нашето царуване.

Александръ."

II. Дневний приказъ на Главнокомандующия къмъ рускитѣ войски при встѫпванието имъ въ Румѫния.

„Угнѣтенитѣ подъ турското иго християне сѫ се повдигнали противъ угнѣтителя си. Отъ двѣ години насамъ се пролива кръвь. Старанията на Русия и на силитѣ да подобрятъ тѣхната участь, останаха безплодни. Послѣдната дума на Царя се каза, войната се обяви. Царьтъ ми повѣри мисията да изпълня волята му. Ние не отиваме на завоевания, цѣльта ни е да защитимъ угнѣтенитѣ братя и християнска вѣра. Азъ сѫмъ убѣденъ, че всѣкой ще изпълни длъжностьта си, и нѣма да обезчести руското име. Всички мирни жители, безъ разлика на вѣра и на народность, ще бѫдатъ за насъ священи. Вие нѣма нищо да вземете безъ да го платите. Азъ искамъ строго пазене на дисциплината. Ние ще заминемъ прѣзъ Румѫния. Азъ сѫмъ убѣденъ, че ще намѣримъ тамъ сѫщото гостоприемство, каквото и нашитѣ праотци, а срѣщу това искамъ да почитате мѣстнитѣ закони, и въ случай на нужда, да помагате на румѫнитѣ противъ Турция по единъ безкористенъ начинъ."

III. Прокламацията на Главнокомандующия къмъ румѫнитѣ.

„По заповѣдь на Негово Величество Императора войскитѣ, турени подъ моята команда и прѣдназначени да воюватъ противъ турцитѣ, днесъ влизатъ въ вашата земя. Румѫния много пѫти е посрѣщала съ радость рускитѣ войски. Обявявамъ ви, че ние идемъ като приятели, желающи само вашето добро. Ние се надѣемъ да намѣримъ въ вашия народъ сѫщитѣ благородни чувства, които вашитѣ прадѣди сѫ показали на рускитѣ войски въ врѣме на войнитѣ, които сме водили противъ турцитѣ. Като се съобразявамъ съ заповѣдитѣ на Негово Величество, моя Господарь, азъ считамъ за моя длъжность да ви съобщя, че минуването на рускитѣ войски нѣма да трае много, за това то не трѣбва да ви обезпокоива; румѫнското правителство за насъ е приятелско правителство. Азъ ви призовавамъ да се занимавате съ обикновенитѣ си работи и да доставите на войскитѣ ни срѣдства за удовлетворение на всичкитѣ имъ нужди.

„Азъ сѫмъ взелъ всичкитѣ нужни мѣрки, щото военното ковчежничество да плаща веднага всичкитѣ покупки за войската.

„Вие знаете дисциплината, която владѣе въ Императорската войска; азъ сѫмъ увѣренъ, че тя нѣма да смути по никой начинъ спокойствието ви, и че тя ще почита законитѣ ви, обичаитѣ ви, имотитѣ ви.

„Румъни! Нашитѣ прадѣди сѫ пролѣли кръвьта за вашата свобода; азъ мисля, прочее, че ние имаме право да поискаме вашето сѫдѣйствие за войската, която ще мине прѣзъ вашето отечество съ единствената цѣль да спомогне на християнитѣ въ Турция, на които злощастията възбудиха съчувствието на Русия и на цѣла Европа".

IV. Нотата на Княза Горчакова до Великитѣ сили, съ която ги увѣдомява, че Русия обявява война на Турция.

„Императорский кабинетъ тщателно изчерпваше отъ самото начало на източната криза всичкитѣ срѣдства, които сѫ въ неговата власть, щото при сѫдѣйствието на Великитѣ Европейски държави да се постигне трайното умиротворение на Турция.

„Всичкитѣ прѣдложения, направени едно слѣдъ друго на Портата, споредъ постигнатото съгласие между кабинетитѣ, срѣщнаха отъ нейна страна непрѣодолимо съпротивление.

„Протоколътъ, подписанъ въ Лондонъ на 19/31 Мартъ т. г. бѣше послѣдното изражение на задружното желание на Европа.

„Императорский кабинетъ го прѣдложи като послѣдень опитъ за помирение. Той заяви сѫщия день съ декларация, която е приложена къмъ протокола, условия, които ако бѣха честно и искрено изпълнени отъ Отоманското правителство, можаха да установятъ и подкрепятъ мира. На които тоже Портата отговори и сега отрицателно.

„Това обстоятелство не бѣше изключено въ съображенията отъ Лондонския протоколъ. Като изразява желанията и рѣшенията на Европа, той се ограничаваше съ опредѣлени условия, че ако би великитѣ държави да се излъжатъ въ надѣждитѣ си за енергическото изпълнение отъ Портата мѣркитѣ, които ще доведатъ подобрение въ положението на християнското население, признавано като необходимо за спокойствието на Европа, тѣ оставятъ правото за себе си заедно да обмислятъ срѣдствата, които ще намѣрятъ най-годни за осигурение благосъстоянието на това население и спокойствието на общия миръ.

„По такъвъ начинъ кабинетитѣ допускаха случая на [illegible] отъ Портата обязаностьта, която може да даде, на [illegible] случая на отказването ѝ да изпълни искането на Европа.

„Заедно съ това, декларацията, направена отъ лордъ Дерби, [illegible] подписването на протокола, заявяваше, че той като правителството на Нейно Величество Кралицата се съгласило да подпише този актъ само прѣдъ видъ запазването на общия миръ, то трѣбваше да се разбира, че протоколътъ е недѣйствителенъ и губи всякакво значение, ако прѣдположенията му бѣха, а именно: взаимното обезоръжаване и запазване мира между Русия и Турция не би се постигнали.

„Отказътъ на Портата и подбужданията, на които основанъ, не оставатъ никаква надѣжда, че тя ще уважи желанията и съвѣтитѣ на Европа, и не даватъ никаква гаранция, че прѣдложенитѣ и реформи за подобрението участьта на християнското население ще бждатъ въведени; тѣ правятъ невъзможенъ мира съ Чернагора и изпълнението условията, които може да доведатъ обезсрьжаването и умиротворението. При такива обстоятелства опититѣ за помирение губятъ всѣкаква вѣроятность за успѣхъ, и остава едно отъ двѣтѣ: или да се допусне продължение положението на работитѣ, признати отъ държавитѣ за несъвмѣстимо съ тѣхнитѣ интереси и съ интереситѣ на Европа въобще, или пъкъ да се опита да се постигне съ принуждение това, което единодушнитѣ усилия на кабинетитѣ несполучиха съ убѣждение отъ Портата.

„Нашій Августѣйшій Монархъ е рѣшилъ да вземе върху себѣ си постигането на това дѣло, за изпълнението на което, заедно съ него, Той е поканилъ великитѣ държави. [a]

„Като взима на себѣ това брѣме, Нашій Августѣйшій Монархъ изпълнява съ това дълга, който му налагатъ интереситѣ на Русия, на която мирното развитие се спира отъ постояннитѣ вълнения на изтокъ. Негово Императорско Величество е увѣренъ, че заедно съ това Той дѣйствува, съгласно чувствата и интереситѣ на Европа.

„Благоволете да извѣстите за това правителството, при което сте акредитирани".

V. Телеграмата на Султана до турскитѣ военни коменданти, отправена слѣдъ обявяването на войната отъ Русия.

„Русия като ни обяви война, ние сме принудени да прибѣгнемъ тоже къмъ оржжието. Ние постоянно искаме мира и спокойствието, и въ това направление ние послушахме съвѣтитѣ на силитѣ. Но Русия иска да унищожи нашитѣ права, нашата независимость, нашата страна. Русия нападна възъ насъ; Богъ, защитника на правото и на справедливостьта, ще ни даде побѣдата. Нашитѣ войници ще защитятъ съ кръвьта си завоеванята отъ нашитѣ праотци земля, и съ Божията помощь ще оздравятъ независимостьта на Османцитѣ. Народътъ ще вземе подъ свое покровителство, ако е нужда, женитѣ и дѣцата на войницитѣ. Азъ самъ ще се упжтя за бойното поле съ знамето на Халифата и на Султана, и съмъ готовъ да жертвувамъ живота си за честьта и независимостьта на отечеството.

VI. Манифестътъ на портата за войната.

„Съ обявлението на войната противъ Османската Империя, и съ почбуването на враждебнитѣ дѣйствия чрѣзъ нашествието въ нашитѣ

a) Той е далъ на войскитѣ си заповѣдь да прѣминатъ границитѣ на Турция.

азиятски области, тъй сжщо и въ едно княжество, което съставлява неотдѣлна часть отъ държавата на Султана, Русия докара до едно твърдѣ жалостно рѣшение прѣплитанията и мжчнотиитѣ, които обезпокоиватъ Истокъ отъ двѣ години насамъ. Европа, която за интереса на человѣчеството, а сжщо и за обезпечение на своето собствено спокойствие работи съ усърдие и съ настойчивость за да прѣдупрѣди това ужасно приключение, има безъ всѣко съмнѣние право да издири причинитѣ за несполуката на трудоветѣ ѝ, а тъй сжщо да рѣши: на коя отъ двѣтѣ държави пада отговорностьта на войната, както и на злощастията, които тя ще породи. Султановото правителство обаче има отъ своя страна длъжность да прѣдстави въ този тържественъ часъ, както на народонаселенията си, тъй и на приятелскитѣ сили едно вѣрно изложение на дѣйствията си и на политическитѣ събития, които докараха днешното положение.

Прѣзъ 1875 година двѣ области отъ империята, подбуждани отъ чужди революционерски елементи, възстанаха противъ законната власть на Султана. При гибелното влияние на Панславистически и революционерски дружества, това зло заплашваше да се разпростради и въ други области и тъй да внесе помѣжду миролюбивитѣ народонаселения на империята злощастието и опустошението. Два пжти се опитаха приятелскитѣ сили да умиротворятъ тия двѣ области: веднжжъ чрѣзъ посрѣдничеството на консулитѣ, на които обаче единственото послѣдствие бѣ да се докаже прѣзрѣнието, което питаяха славянскитѣ водители на съзаклятието спрямо единодушнитѣ желания на Европа; вторий опитъ състоеше въ една програма на реформи, прѣдложена отъ Виенския кабинетъ, приета отъ Портата, но, за да отблъстне възстаническитѣ нападения и да прѣдвари щото мѣждуособната война да се раздаде и по другитѣ области, Султановото правителство рѣши да употрѣби военни сили по-голѣми. Съ това патриотическо усилие можа то да порази възстанието, да упази цѣлостьта на империята, а при това да пощади на Европа невзбѣжното потрясение отъ едно обще смущение на порядъка въ Истокъ. Турция, прочее, изпълни както къмъ себѣ си, тъй и къмъ цѣла Европа една тяжка наистина длъжность, като прибѣгна до оржжието за възстановлението на реда, за съхранението на европейското спокойствие и за запазването на мира. На грижата на императорското правителство лѣжеше обаче и друга една длъжность не по-малко повелителна, именно длъжностьта да изглади погрѣшкитѣ на миналото, да надари страната съ свободолюбиви учреждения и да съобрази гражданското управление съ началата на Европейската цивилизация. Това дѣло на възраждане, както за правителството, тъй и за цѣлата администрация, дѣло, на което основнитѣ начала се нахождатъ въ отстжпената отъ Негово Величество конституция, се извършва въ настоящия моментъ. Волята на Господаря и на министритѣ му, които сж се вдали съвършено въ тази задача, се подържа и отъ единодушието на страната, която поздрави съ радость и съ признателность конституционнитѣ реформи, тъзи воля не намѣрва по-малко подържане и въ усилията и трудоветѣ на двѣтѣ камари, отъ които се състои Отоманский парламентъ. Мѣжду тѣмъ Европа още не бѣше изгубила надѣждата да даде край на едно положение, което тя не безъ правда считаше опасно за себѣ си. Въ убѣждението, че правителството на Султана могло би пакъ да послѣдва Европа изново въ пжтя на примирието, прѣдложено бѣ да се

събере въ Цариградъ една конференция, която, заедно съ Високата Порта и върху прѣдпоставени основни начала, да издири окончателнитѣ условия за възстановлението на мира. Тази фаза на Источния въпросъ е още прѣсна въ паметьта на всички, щото не е нужда да напомнюваме тука близки обстоятелства. Доста е да кажемъ, че Силитѣ, слѣдъ като се спо-разумѣха помѣжду си безъ съучастието на Портата, бѣха достигнали да приематъ въ програмата на конференцията нови елементи противни на прѣдложенитѣ отъ Англия основни начала, на които Императорското пра-вителство бѣше склонило. Колкото и да се противиха прѣдставителитѣ на Портата да се не разискватъ въ тъзи конференция въпроси, относящи се къмъ вѫтрѣшната администрация, при все това отъ вѣжливость къмъ желанията на Европа дадоха най-удовлетворителнитѣ и най обширнитѣ увѣрения, относително въпроситѣ за административни реформи. Най-послѣ споразумѣнието както върху тази точка, тъй и върху общитѣ условия за умиротворението на възстаналитѣ области можеше да се счита, като постиг-ната. Ако конференцията се разотиде безъ никакъвъ резултатъ, това про-излѣзе отъ съпротивлението на Портата да се склони на тъй нарѣченитѣ двѣ точки за гаранция, които Сили тѣ искаха да ѝ наложатъ. Явна и неуспорима, даже и отъ враговетѣ на Турската империя, истина е, че тѣзи двѣ условия съставляваха оскърблението на священитѣ начала на мѣждународното право, и формално нарушение на разпорѣжданията на Па-рижкий договоръ отъ 1856 година, който запрѣщава на подписавшитѣ го Сили всѣко вмѣшателство въ вѫтрѣшното управление на Турция. При това положение на работитѣ несполуката на конференцията неможаше да има другъ резултатъ освѣнъ този да даде поводъ на Силитѣ да чакатъ съ пълно довѣрие успѣшното изпълнение на нравственитѣ задължения, които Портата бѣше взела отгорѣ си, както и послѣдствията отъ въведе-ното чрѣзъ конституцията ново административно устройство. На дѣло, Императорското правителство бѣше вѣче почнало да дѣйствува въ тази смисъль не само чрѣзъ въвеждането конституционно правление, но и чрѣзъ самоволното му влизане въ прѣговори за миръ съ Сърбия и Черна-гора. Тази послѣдня часть отъ задачата на правителството бѣше май на свър-шване, защото Сърбия биде умиротворена, а вѣрваше се че доброто раз-положение на Портата спрямо Черна-гора щяше да възтържествува надъ чрѣзмѣрнитѣ притязания на това княжество. Нуждата, въ която се на-мираше Императорското правителство да стои на военно положение и да носи така тяжкий товаръ на единъ въорѫженъ миръ, неспираше това правителство въ изпълнението на задачата си. То наистина бѣше поми-слило да се обезорѫжи, но прѣди да извърши тъзи тъй повелително на-лагана отъ обстоятелствата рѣшителна постѫпка, необходимо бѣше, прѣди всичко, Европа да не стои равнодушна, а напротивъ да даде благоволи-телното си покровителство на Турция, тъй щото разпущанието на тур-ската армия да се не прѣвърне въ постѫпка на неблагоразумие или на не-прѣдвидима катастрофа. Тъкмо въ часа, въ който Високата Порта се готвеше да приведе Европа къмъ единъ подобенъ миролюбивъ прѣговоръ, Сан-Петербурский кабинетъ помисли да вземе първоначинанието на нови опити съ цѣлъ не за да докара едно споразумение, а на противъ да упражни натискъ върху Императорското правителство. Отъ този никакъ неочакванъ дипломатический походъ излѣзе Лондонский протоколъ, който

бѣ обмисленъ и подписанъ безъ да се призове Императорското правителство да си даде и то мнѣнието върху разпорежданията на този протоколъ. Сжщитѣ причини, поради които Високата Порта биде принудена да отхвърли нѣкои си членове отъ проекта на конференцията, наложиха й длъжность да отхвърли тоже и новитѣ рѣшения на Европа, които, даденитѣ отъ Русия обяснения, правяха още по мжчни да се приематъ. Но едно правителство, което се държи за своята си честь и за своята си независимость, не би подписало една подобна програма, колкото и извѣстно да бѣше отъ друга страна, че отказването на Отоманското правителство спрямо единъ силенъ съсѣдъ, готовъ да подържи съ оржжие своитѣ притязания, го излагаше на явно нападение. Султановото правителство, подкрѣпено чрѣзъ единогласното мнѣние на прѣдставителитѣ на народа, не се поколеба ни минута за да запази съвършената цѣлость на господарската си власть. За зла честь прѣдвиденото се осжществи. Слѣдъ като Русия напразно се опита да омалсмощи и унижи турската империя чрѣзъ турянето й подъ опекунството на иностраннитѣ сили, тя се рѣши да поиска удовлетворение на славолюбивата си политика въ оржжието. Но Русия ще намѣри въ пжтя си единъ народъ, който се е въоржжилъ да защити страната си, да се застжпи за отечествената си земя, да запази правдинитѣ на Господаря си и независимостьта на отечеството си. Въ часа обаче, въ който почнува тъзи безчеловѣчна борба, трѣбва всичкий свѣтъ, каквто и да бжде изходътъ на борбата, да узнае всичката истина. Всичкитѣ народи на империята, които днесъ се групьратъ около прѣстола на общия имъ господарь, трѣбва да знаятъ причинитѣ на започналитѣ вѣче за тѣхъ страдания, както и по нататъшнитѣ злощастия, на които ще бжде изложено отечеството имъ. Най-послѣ Отоманската Империя трѣбва, побѣдоносна ли или побѣдена излѣзе тя отъ тъзи борба, да сложи отъ себѣ си отговорностьта на тази война. По сжщитѣ причини, Императорското правителство счита за длъжность да увѣри, че християнскитѣ народонаселения отъ Босна, Херцеговина и Българската область въставаха само по побуждане на Панславистическитѣ комитети, устроени и поддържани отъ Русия. Тъй сжщо Сърбия и Черна-гора дигнаха оржжие противъ Господаря си само по непосрѣдствено подстрекване отъ страна на Русия, и само съ помощьта на Русия, тѣ можаха да водятъ тъзи война; всичкитѣ злини, най-сетнѣ, които сполетѣха отъ двѣ години насамъ тази часть отъ Империята, иматъ си източника въ дѣйствията на Русия, често явни, често тайни, а всѣкога присжщи. Нека Европа сега хвърли единъ погледъ върху разоренията, които Русия прѣдизвика въ Турция, нека изпита безпристрастно мнимитѣ оплаквания, които послужиха на Русия за прѣдлогъ да наруши всеобщия миръ и да обсипи съ ужаситѣ на войната двѣ голѣми държави. Нека присждата на Европа да даде удовлетворение на общественната съвѣсть. Нападательтъ на Турция е еднакво неприятель както на християнското, тъй и на мусулманското народонаселение, защото той имъ е причинилъ много повѣче злини, отъ колкото благодѣяния е можалъ да имъ обѣща. Този нападатель, въ хитрото си прѣдизвикване къмъ мѣждуособна война, се осмѣли да утвърди, че той се въоржжилъ за покровителствуването на християнитѣ; той каза това тъкмо въ онази минута, въ която обширната конституция, която само може да възроди една *държава, прогласява* началото на равенството мѣжду Отоманитѣ; въ онъзи

минута, въ която това начало се усилва ежедневно тъй, щото на Високата Порта не би било възможно да извърши ни едно дѣло, добро или зле, въ вжтрѣшната политика, което да не е добро или зло, както за мусулманетѣ, тъй и за немусулманетѣ. Императорското правителство каза, както на Русия, тъй и на другитѣ Европейски Сили: „Вижте и сждете". На тази искрена и добросъвѣстна дума Русия отговори съ обявление на война безъ да направи прѣдварително възвание, спорѣдъ 8 й членъ отъ Парижкий договоръ, къмъ посрѣдничеството на Европа, безъ да остави на Силитѣ врѣме и срѣдство за да довършатъ мирната задача, за която Императорското правителство бѣше явило, че си бѣ изпълнило длъжностьта. Най-послѣ въ прѣзрѣние на всичкитѣ правила, които въ подобни случаи се пазятъ отъ всички цивилизовани държави, Русия съобщи на Турския дѣловодитель въ Петербургъ обявяването на войната въ сжщото врѣме, въ което тя прѣкъсна сношенията си съ Портата посрѣдствомъ собствения си дѣловодитель, но още въ нощьта прѣдъ обявяването на войната тя бѣше вѣче влѣзла въ територията на Империята. Историята ще забѣлѣжи неимовѣрный фактъ, че въ този вѣкъ на просвѣщение, на образованостьта, на справедливостьта, една велика сила нападна на една съсѣдна империя съ огънь и съ сабля, защото тази послѣдната помисли, че трѣбва да сжществува едно уважение прѣдъ независимостьта на вжтрѣшното управление, а най-вѣче прѣдъ честьта и достойнството на народа и на Господаря. За защита на тия священи начала, за отблъсване едно до най-висока степень ненавистно и прѣстжпно прѣдприятие, отоманската армия излиза срѣщу нападателя. Всичкий народъ съвокупенъ около великия си господарь съ довѣрие въ възтържествуването на праведното дѣло, е рѣшенъ да принесе всѣкакви жертви, да прѣтърпи всѣкакви страдания. Той е готовъ да се бие и да мрѣ за своята независимость. Дано Всемогущий да закрили доброто право!"

VII. Манифестътъ на Царя-Освободителя къмъ народитѣ въ България, слѣдъ като прѣминали Рускитѣ войски Дунава.

„Българе!

„Моитѣ войски минаха Дунава и сега стжпятъ на вашата земя, кждѣто тѣ много пжти сж се сражавали за облегчение злощастната участь на християнитѣ отъ Балканския полуостровъ. Моитѣ праотци, като се слѣдвали не отклонно старото историческо прѣдание, като се черпѣли всѣкога нови сили въ завѣтното единогласие на всичкия православенъ Руский народъ, успѣли въ прѣминалитѣ години, съ своето влияние и оржжие последователно да осигорятъ участьта на Сърбитѣ и Ружжнитѣ и да повикатъ тѣзи народи въ новъ политический животъ. Врѣмето и обстоятелствата не измѣнили това съчувствие, което Русия хранила къмъ едновѣрцитѣ си на Истокъ. Тя и сега съ сжщото благоволение и любовь се относи къмъ всичкитѣ многобройни членове на голѣмото християнско сѣмейство на Балканския полуостровъ. На Моитѣ храбри войски, прѣдвождани отъ любезния Ми братъ Великий князь *Николай Николаевичъ*, по Моя заповѣдь е възложено да пазятъ всѣкога вашата народность и добиятъ за васъ сво-

[illegible] право, безъ което е немислимо мирното и редовно развитие на гражданския ви животъ. Това право вие добивате не съ силата на въоръжено отстояване, а съ силата [illegible] на вѣковнитѣ страдания и мъченическия путь, въ който толкова дълго врѣме се намирате вие и вашитѣ [illegible] дѣди.

„Жители на България!

„Русия има за задача да съзидава, а не да разрушава. Тя отъ Божието Провидение е повикана да съгласи и умиротвори всичкитѣ народности и вѣроизповѣдания въ онѣзи части на България, въ които живѣятъ заедно хора отъ разни произхождения и вѣра. Отъ сега Руското оръжие ще пази всѣкой християнинъ отъ каквото и да е насилие: косъмъ нѣма да падне ненаказано отъ главата му; нито една трошица отъ имота му не ще бъде ограбена отъ мусулманитѣ или другъ, безъ да се възнагради незабавно. За всѣко прѣстъпление ще послѣдва [illegible] наказание. Еднакво ще бъдатъ осигурени: живота, свободата, честьта и имота на всѣкой християнинъ къмъ която Църква и да принадлежи той. Насъ ще ръководи не отмъщението, а съзнанието на строгата справедливость, стремлението да създадемъ право и порядъкъ тамъ, дѣто до сега е владѣялъ само дивий произволъ.

„„Азъ се обръщамъ къмъ васъ мусулмане въ България съ думата на спасителното за васъ прѣдупреждение. Съ огорчение си спомнямъ за неотдавнашнитѣ жестокости и прѣстъпления, които мнозина отъ васъ извършиха върху беззащитното християнско население на Балканския полуостровъ. Свѣтътъ неможе забрави тѣзи ужаси, но Руската власть нѣма да почне да отмъщава на васъ за извършенитѣ отъ вашитѣ едновѣрци прѣстъпления. На справедливия, редовния и безпристрастния съдъ ще се прѣдадатъ само тѣзи малцина злодѣйци, имената на които сѫ била познати и на вашето правителство, което ги оставило безъ заслуженото наказание. А вие признайте чисто-сърдечно Божието правосѫдие, което се извърши безвъзвратно надъ васъ. Покорете се смирено на Неговото свято прѣдопрѣдѣление. Подчинете се безусловно на законнитѣ искания на онѣзи власти, които, съ появяването на Моитѣ войски, ще бѫдатъ наредени. Изпълнявайте тѣхнитѣ заповѣди безпротиворѣчие. Станете мирни граждане на обществото, което е готово да даде и вамъ всичкитѣ добрини на редовно уреденъ граждански животъ. Вѣрата ви ще остане неприкосновена; ваший животъ и имотъ, животътъ и честьта на вашитѣ сѣмейства ще бѫдатъ свято запазени.

„Християне въ България!

„Вие сега прѣкарвате приснопамятни за васъ дни. Дойде часътъ за вашето освобождение отъ мусулманското безправно тегло. Покажете прѣдъ очитѣ на свѣта високъ примѣръ отъ взаимна християнска любовь. Забравете старитѣ домашни распри; като уважавате законнитѣ права на всѣка народность, като братя отъ една вѣра, съединете се въ общо единодушно чувство на дружба и съгласие, безъ което нищо здраво неможе да се създаде. Якката се сгѫстете подъ сѣнката на Руското знаме, побѣдитѣ на което много пѫти сѫ се развасяли по Дунава и Балкана. Като сърдѣйствувате за успѣхитѣ на Руското орѫжие и му помагате усърдно съ всичкитѣ си сили и съ всичкитѣ зависящи отъ васъ срѣдства, вие ще послужите на собственото си дѣло — дѣлото за здравото възраждане на България.

„До колкото рускитѣ войски навлизатъ въ вжтрѣшностьта на страната, турскитѣ власти ще се замѣстятъ съ редовно управление. Къмъ дѣятелно участие въ него ще бждатъ повикáни веднага мѣстнитѣ жители, подъ висшето рѫководство на натъкмената за това властъ; а новитѣ Български дружини ще послужатъ за една ядка на мѣстната Българска сила, прѣдназначена за запазване всеобщия порядъкъ и безопасность. *Съ готовность да служите честно на отечеството си, съ безкористието и безпристрастието въ изпълнението на тъзи висока служба ще докажете на вселената, че сте достойни за участьта, която Русия отъ толкова години и съ такви трудове и жертви е готвила за васъ.* Слушайте Руската властъ и изпълнявайте точно нейнитѣ искания. Въ това е вашата сила и спасение.

„Смирено моля Бога да ни дари побѣди надъ неприятелитѣ на християнството, и да ни испрати отгорѣ своето благословение на правото дѣло.

На оргинала съ собственната рѫка на Негово Императорско Величество подписано: *Александръ*".

VIII. Заповѣдьта по войскитѣ на дѣйствующата армия отъ 18-й Юний 1877 год. подъ № 97, издадена въ гр. Зимничъ съ която се сформирова отряда на генер. Гурко. [a)]

Като вземамъ подъ внимание особений характеръ на мѣстноститѣ, които ще бждатъ театъръ на прѣдстоящитѣ дѣйствия, намѣрихъ за полезно да се образува особенъ кавалерийский отрядъ въ слѣдующия съставъ:

1. *Драгунската Бригада* подъ началството на Н. Имп. Височество фл.-адютантъ полковникъ Евгений Максимилиановичъ Лейхтенбергский херцогъ: отъ 8-й Драгунский Астраханский полкъ 4 ескадрона, и отъ 16-та конна батерия 6 топа.

2. *Сводната*[б)] *Бригада* подъ началството на Н. Имп. Височество ген.-майоръ Николай Максимилиановичъ Лейтенбергский херцогъ: отъ Киевский Гусарский полкъ 4 ескадрона, отъ Донский казачкий № 30 полкъ 6 сотни и отъ Донската казашка № 10 батерия 6 топа.

3. *Донската Бригада* подъ началството на полковникъ Чернозжбовъ: отъ Донскитѣ казашки №№ 21-й и 26-й полкове 12 сотни и отъ Донската казачка № 15 батерия 6 топа.

4. *Кавалерийската Бригада* подъ началството на полковникъ Тутолмина: отъ 2-й Кубанский полкъ 6 сотни, отъ Владикавказкий Осетенский полкъ 6 сотни и отъ Донската казачка горска батерия 8 топа.

Кавалерийский отрядъ ще има всичко: 42 ескадрона и сотни и 26 топа.

Общата команда на казания полкъ се възлага на назначения да състои при менѣ ген.-лейтенандъ *Гурко*.

а) Страница 1 на 24-й випускъ отъ „Сборникъ матеріаловъ по русско-турецкой войнѣ".

б) Сводна значи бригада, съставена отъ разни войскови части.

Подъ неговото началство трѣбва да постжпи още 4-та стрѣлкова бригада (4 баталиона и 14 топа) и Българското опълчение (6 дружини). Всичкитѣ казани части трѣбва да съставятъ *Прѣдния отрядъ*.

До пристигането на ген.-лейт. Гурко този отрядъ ще командирува врѣменно, находящій се при менѣ за поржчки, ген.-майоръ Раухъ.

Щабътъ на бившата сводна Кавказка дивизия ще съставлява щаба на *Прѣдния отрядъ*.

Оставалитѣ отъ 9-та кавалерийска дивизия два полка и батеринтѣ ще съставятъ една бригада подъ началството на ген.-майоръ *Олдекона*, а подъ главното началство на командующия 9-та кавалерийска дивизия ген.-майоръ *Лашкаревъ*, който ще се намира въ разположението на командира на IX-й корпусъ и да има подъ своитѣ заповѣди Донския казачия № 34-й полкъ, който се намира при корпуса.

Ген.-майоръ *Ратиевъ* да се намира въ мое разпореждане въ качеството ми на главнокомандующъ.

При 8-та кавалерийска и горѣказаната бригада на 9-та кавалерийска дивизия да се намиратъ парковетѣ, които възъ основание по-прѣдишнитѣ вѣче разпореждания за осигоряване набавянето съ патрони и заряди Драгунската бригада на Прѣдния отрядъ, бѣха при 8-ма и 9-та кавалерийска дивизии.

(Подписалъ) Главнокомандующій на дѣйствующата армия, генер.-инспекторъ на кавалерията и по инжинерната часть:

Николай.

IX. Заповѣдь по Прѣдний отрядъ, отъ 31-й Юлий 1877 год., съ която се разформирова сжщия отрядъ.[a]

Вслѣдствие прѣдписанието на Н. И. Височество Главнокомандующій на дѣйствующата армия, Прѣдний отрядъ за сега се разформирува, и войсковитѣ части, които влизаха въ неговия съставъ, получаватъ нови назначения. Като се раздѣлямъ съ васъ войници отъ Прѣдния отрядъ слѣдъ 40-дневни трудове, лишения и блѣскави подвиги, извършени отъ васъ, особено ми е приятно да си припомня въ тази минута вашата истинска геройска служба, която вие изпълнихте на Царя, Русия и Православната вѣра.

Слѣдъ нѣколко дни само отъ бързото ви тръгване отъ Свищовъ на 25-й Юлий съ 6 й завладѣхте гр. Търново, старата столица на Българското царство.

Съ завзимането на този градъ на васъ се отвори пжть за Балкана, и на 2-й Юлий вие бѣхте на другата страна на Балкана, като прѣскочихте високи вѣчния и една преходимъ планинския Хаинский проходъ. На 2, 3, 4, 5 и 6 й Юлий вие всѣкидневно се сражавахте съ неприятели, и всѣкий день е бивалъ новъ день за слава на васъ и за Руското оржжие. Хаинето, Ковари, Оризари, Лазанли, Казанлъкъ и Шипка свър-

a) Страница 322 на 24-й випускъ отъ „Сборникъ материаловъ русско-турецкой войнѣ."

заха за всѣкога вашето име съ долината на р. Тунджа, която обезсмъртиха съ вашитѣ юнашки подвиги.

Като открихте за нашата армия, подиръ тѣзи славни дни, Шипченския проходъ, вие прѣвзехте на 10-й Юлий гр. Стара-Загора и на 12-й Юлий съ кавалерийскитѣ части срутихте двѣтѣ линии на турскитѣ желѣзници.

Тѣзи ваши подвиги произведоха потресающе дѣйствие въ редоветѣ на нашия неприятель.

Всичкото турско население отъ всички околни градове и села избѣга съ неописуемъ ужасъ въ Одринъ и Цариградъ. Чиновницитѣ зарѣзаха своитѣ служби и въ бѣгането търсеха своето спасение. За запазването на Цариградъ бѣла извикана и по море принесена за Одринъ отъ Черна-гора армията на Сюлейманъ паша.

Съ това бързо извикване на Сюлейманъ паша, вие спасихте нашитѣ братя Черногорци отъ страшната бѣда, която ги заплашваше.

Въ самия Цариградъ стана промѣнение на министритѣ.

Всичко това стана вслѣдствие на вашите трудове и на вашата юнашка служба.

На 16-й Юлий, като се извѣстихъ за натрупването на Сюлейманъ-пашовата армия, и че се готви да ни нападне, азъ ви изпратихъ да я посрѣщните.

На 17, 18 и 19-й Юлий — вие се бихте съ нея.

Тритѣ блѣскави побѣди, които издържахте при Стара-Загора (18-й Юлий) и при Джуранли (19 й Юлий) накараха цѣлата армия на Сюлейманъ паша да отстжпи, безъ да се гледа, че ние имаме всичко 13 дружини, а неприятельтъ имаше 30 дружини.

Къмъ васъ се обрѫщамъ Български дружини!

На 19-то число при Стара-Загора вие прѣвлекохте срѣщу себе си 15 неприятелски дружини т. е. почти четири пѫти по-силенъ неприятель при многочислена далнобойна артилерия, срѣщу която вие можахте да противопоставите всичко 4 горски топа. Безъ да се гледа на това прѣголѣмо прѣвъзходство на турската войска, вие отъ 8 часа сутриньта до 2 часа слѣдъ пладнѣ съ чудно мѫжество защищавахте своя градъ, и съ това дадохте възможность на другитѣ войски отъ Прѣдния отрядъ да разбиятъ Турцитѣ въ Джуранли, което накара цѣлата армия на Сюлейманъ паша да отстжпи.

Това е първото дѣло, въ което вие се сражавате съ неприятеля, и въ това дѣло вие изведнѫжъ се показахте такива юнаци, че всичката Руска армия може да се гордѣе съ васъ и да казва, че не се е лъгала като е изпратила въ вашитѣ редове най-добритѣ си офицери.

Вие сте ядката на Българската армия.

Ще изминатъ години и бѫдѫщата Българска армия съ гордость ще казва: „Ние сме потомци на славнитѣ защитници на Стара-Загора".

Вслѣдствие общото положение на работитѣ на военний театръ, азъ получихъ заповѣдь да оттегла войскитѣ на самитѣ проходи и подиръ друга заповѣдь — да се разформирова Прѣдний отрядъ.

Съ болка на сърцето си се раздѣлямъ отъ васъ войници отъ Прѣдния отрядъ.

Възпоминанията ми, че 38 дни прѣкарахъ между васъ, че бѣхъ свидѣтель на вашитѣ юнашки подвизи и изумителни тѣжки трудове, които

видѣхъ, какъ тритѣ рода оръжия се надпреваряха въ честното изпълнение на бойната служба, никога не ще се изличатъ отъ и его сърдце, и ще служатъ за най-хубави спомѣни въ живота ми.

Войници отъ Прѣдния отрядъ!

Намъ се падна завидната честь въ таквозъ късо врѣме да покажемъ толкова примѣри на мъжество и самоотвърженне.

Въ вашитѣ, вѣче свършени, подвизи ще черпитѣ сила за нови и азъ съмъ увѣренъ, че гдѣто и да се срѣщнитѣ съ неприятеля, неще посрамите славата, заслужена отъ Прѣдния отрядъ. Отъ всичко сърдце благодаря на мои помощникъ — генер. майоръ Рауха; на началника на щаба ми полковникъ Нагловский, който ми е билъ дѣсна ръка въ всички славни дни на похода; искрено благодаря на началника на кавалерията отъ Прѣдния отрядъ — Н. Имп. Височество Кн. Н. Макс. Лейтенберский; на командиритѣ на бригадитѣ: на сводната Драгунска — Н. Имп. В. Кн. Евг. Макс. Лейтенберский; на 4-та Стрѣлкова — генер. майоръ Цвецинский и на сводната Казашка — полковникъ Чернозъбовъ, които съ своето мъжество и разпорежданния помогнаха за успѣхитѣ, направени отъ Прѣдния отрядъ; искренно благодаря на всички полкови командири, пѣхотни и кавалерийски, на всички баталионни (дружини) командири, стрѣлкови и на полковийтѣ отъ 1-ва бригада на IX-та пѣхотна дивизия, командиритѣ: на батериитѣ, ротнитѣ, ескадронитѣ и сотнитѣ, а така също и на всичкитѣ офицери отъ генералния щабъ.

Благодаря въобще на всички офицери, строеви и находящитѣ се въ щабоветѣ, управленията и ординарцитѣ при менѣ и при другитѣ началници.

Щастливъ се считамъ, че мога да съобща на всичкитѣ войници отъ Прѣдния отрядъ, че когато бѣхъ при Главната Императорска квартира, *Н. Имп. Величество* благоволи да ме натовари да изкажа Неговата благодарность на всички войници отъ повѣреный менъ отрядъ за тѣхната славна юнашка служба и за тѣжкитѣ трудове. Поздрави ви съ Царското „Спасибо“ и съмъ увѣренъ, че и за напрѣдъ ще го заслужите, както го заслужихте въ Прѣдния отрядъ.

Тази заповѣдь да се прочете на всички: роти, ескадрони, сотни и батерии.

(Подп.) Генералъ-адютантъ: *Гурко.*

X. Текстътъ на Санъ-Стефанския договоръ.

Негово Величество Руский Царь и Негово Величество Султана, като желаятъ да повърнатъ и да усигорятъ благоденствията на мира въ своитѣ земи и на своитѣ народи, а тъй също да прѣдупрѣдятъ всяки нови заплитания, които биха могли да ги заплашатъ, отредиха за свои пълномощници, които да съставятъ, заключатъ и подпишатъ първоначалнитѣ условия на мирътъ:

Н. В. Руский Царь назначи отъ една страна графа Николая Игнатиева, ген.-адютантъ на Н. В. Царя, членъ на държавний съвѣтъ, ген.-лейтенантъ, кавалеръ на ордена св. Александръ Невский въ диаманти и на много други руски и иностранни ордени, и Александра Нелидова, ка-

мергеръ на царский дворъ, действителний статский съвѣтникъ, кавалеръ на орденътъ св. Анна отъ първий класъ съ мечове и на много други руски и иностранни ордени, и Н. В. Султана отъ друга страна — Сафетъ паша,

Графъ Игнатиевъ. а)

министръ на външнитѣ дѣла, кавалеръ на орденътъ Османие въ диаманти, Меджидие първий класъ и много други иностранни ордени, и Садуллахъ

а) Сегашното Българско поколение знае много добрѣ кой е Графъ Игнатиевъ и какво е направилъ за България, нъ и Историята трѣбва да отбѣлѣжи нѣщо отъ дѣятелностьта на почтения графъ за грядущето поколение. — Николай Павловичъ Игнатиевъ се родилъ на 17-й Януария 1832 год. и своето образувание добилъ въ Пажеския корпусъ, слѣдъ което постѫпилъ въ 1851 год. въ Лейбгвардейския гусарский полкъ. Подиръ малко постѫпилъ и свършилъ Академията на генералния щабъ. Въ войската служилъ догдѣто билъ произведенъ въ генералски чинъ, а подиръ това се посветилъ на служба по дипломацията. Въ 1864 год. генералъ Игнатиевъ билъ изпратенъ за Руский посланникъ въ Цариградъ. Прѣзъ това врѣме Българския Църковенъ въпросъ билъ повдигнатъ и поддържанъ съ голѣма енергия отъ народа. Графъ Игнатиевъ е помагалъ твърдѣ много съ свойтѣ съвѣти на Българитѣ по църковния въпросъ. Той вземалъ участие въ Цариградската конференция за реформи прѣди освободителната война и самъ обиколи Европ. кабинети за да добие пълното имъ съгласие относително отварянето война на Турция. Слѣдъ свършване на войната графъ Игнатиевъ съ Нелидова бѣхѫ изпратени отъ Руското правителство да сключатъ и подпишатъ настоящия Санъ-Стефанский договоръ. Подиръ войната графа билъ за късо врѣме министръ на вѫтрѣшнитѣ работи въ Русия, а слѣдъ това назначенъ за членъ въ Държавния съвѣтъ, гдѣто се числи до сега. Прѣзъ врѣме на юбилейнитѣ празници на Шипка графъ Игнатиевъ присѫтствува като прѣдсѣдатель на Славянското Благотворително Общество въ Петерсбургъ, и послѣ зaобиколи Пловдивъ, София, Плѣвенъ, Русе и пр. гдѣто биде посрѣщнатъ и почетенъ найблѣскаво. На всѣкѫдѣ графа е билъ придружаванъ отъ свои пръвъ и вѣренъ съвѣтникъ — графиня Игнатиева, която тоже добрѣ познава Българитѣ.

бей, посланникъ на Н. Величество при Германский дворъ, кавалеръ на орденитѣ Меджидие отъ първий класъ, Османие отъ вторий класъ и на много иностранни ордени, които, като размѣниха своитѣ пълномощия и ги намѣриха редовни, съгласиха се върху слѣдующитѣ членове:

Чл. 1. За да се тури единъ край на непрѣстаннитѣ распри между Турция и Черна-гора, границата, която раздѣля тия двѣ земи, ще се поправи съобразно съ тука приложената карта и съ долуозначеното ограничение по слѣдующий начинъ:

Отъ планината Добротьца границата ще слѣдва по линията, показана отъ Цариградската конференция, прѣзъ Вилекъ до Корито. Отъ тамъ новата граница ще отиде на Гачко (Метохия и Гачко ще принадлѣжатъ на Черлагора) и къмъ сливането на Пива и Тара, като възлѣзе на сѣверъ по Дрина до сливането й съ Лимъ. Източната граница на княжеството ще слѣдва тая послѣдната рѣка до Прѣполе и ще се управи прѣзъ Рошай до Суха-Планина (като остави Бихорь и Рошай на Черногора), ще обгърне Ругово, Плава и Гусинье и ще иде по линията на планинитѣ прѣзъ Шлебъ, Пжкленъ и покрай границитѣ на сѣверна Албания прѣзъ бърдата на планинитѣ Коприви никъ, Бабинъ-вьрхъ, Боръ вьрхъ до най-високий вьрхъ на планината Проклета. Отъ тая точка границата ще се отправи прѣзъ върха на Вишашикъ и ще се простре по права линия къмъ езерото Ижичени-Хоти. Като раздѣля Ижичени-Хоти и Ижичени-Кастрати, тя ще мине прѣзъ Шкодренското езеро, за да допрѣ до Бояна, на която ще слѣдва коритото (талвега) до морето. Никшичъ, Гачко, Спуцъ, Подгорица, Зѣблакъ и Антиварь ще останатъ на Черногора.

Една европейска комисия, въ която Високата Порта и Черногорското правителство ще иматъ прѣдставители, ще се натовари да установи окончателнитѣ прѣдѣли на княжеството, като направи на мѣсто, върху общего очертание, ония измѣнения, които тя би счела за нуждни и справедливи, отъ точка зрѣние на взаимнитѣ интереси и спокойствието на двѣтѣ земи, на които тя ще отдаде въ замѣна необходимитѣ равностойни мѣста.

Плаването по Бояна като всѣкога е давало поводъ за прѣпирни между Вис. Порта и Черногора, ще се опрѣдѣли чрѣзъ единъ особенъ правилникъ, който ще се изработи отъ сжщата европейска комисия.

Чл. 2. Високата Порта призвава окончателно независимостьта на Черногорското княжество.

Едно споразумѣние между Руското императорско правителство, Турция и княжеството Черногора ще опрѣдѣли по-послѣ характера и формата на отношенията между Вис. Порта и Княжеството, особенно за това, що се касае до нареждането на Черногорски агенти въ Цариградъ и въ нѣкои мѣстности въ Турската империя, гдѣто се призвае за нуждно, до прѣдаването на прѣстанници забѣгнали въ едната или другата земя и до подчинението подъ Турскитѣ закони и власти на Черногорцитѣ, които пжтуватъ или живѣятъ въ Турция, споредъ началата на международното право и установенитѣ за Черногорцитѣ обичаи.

Единъ договоръ ще се заключи помежду Вис. Порта и Черногора за уреждането на въпроситѣ, които се касаятъ до отношенията на пограничнитѣ жители на двѣтѣ земи и до военнитѣ построения по тия прѣдѣли. Точкитѣ, върху които не би могло да стане едно споразумѣние, ще се рѣшаватъ отъ третейский сждъ (арбитражъ) на Русия и Австро-Унгария.

За напрѣдъ въ разпритѣ и сблъскванията помѣжду си, освѣнъ случаитѣ на нови искания на земя, Турция и Черногора ще прѣдоставятъ изравнението на распритѣ си на Русия и Австро-Унгария, които ще ги рѣшаватъ съвмѣстно по третейскийй сѫдъ (арбитражъ).

Въ десетъ дни, послѣ подписването на прѣдварителнитѣ условия на мира, Черногорскитѣ войски ще изпразнятъ мѣстата, които не влизатъ въ горѣизложеното очертание на границата.

Чл. 3. Сърбия се припознава за независима.

Границата на Сърбия, както е забѣлѣжена въ тукъ приложената карта, ще слѣдва коритото (талвега) на Дрина, като оставя Малий Зворникъ и Закаръ на Сърбия, и като отива споредъ старата граница до източницитѣ на потока Джево, при Столацъ. Отъ тамъ новата линия ще слѣдва течението на тоя потокъ до рѣката Рашка и послѣ по течението на тая послѣднята до Нови-Пазаръ; като възлиза по потока, който минува покрай селата Мекине и Търговище до неговия източникъ, прѣдѣлната линия ще се упжти прѣзъ Божуръ-планина въ долината на Ибаръ и ще слѣзе по потока, който се влива въ тая рѣка при селото Рибаникъ. Послѣ тя ще слѣдва течението на рѣкитѣ: Ибаръ, Ситница, Лабъ и по потока Батинце до изворътъ му по Гранатница-планина. Отъ тамъ границата ще слѣдва височинитѣ, които раздѣлятъ водитѣ на Крива и по Вѣтърница и по най кратка черта ще съедини тая послѣдната рѣка съ устието на рѣката Мировачка, за да отиде на горѣ по нея, да прѣмине Мировачка-планина и да слѣзе къмъ Морава при селото Калиманци. Отъ туй мѣсто границата ще слѣзе по Морава до р. Влосина, при село Стайковци, и като възлѣзе по тая послѣдната рѣка, както и по Любевазда и потока Кукавице, ще мине по Суха-планина, ще се простре по рѣката Врило до Нишава и ще слѣзе по тая рѣка до селото Крупацъ, отъ гдѣто ще иде да се съедини по най кжсата линия съ старата сръбска граница на юго-изтокъ отъ Караулъ-Баре, за да се простре до нея чакъ до Дунавъ.

Ада-Кале ще се изпразни и събори.

Една Турско-Сръбска комисия, съ помощьта на единъ Руски комисаръ, ще начертае на мѣстото окончателната граница въ продължение на 3 мѣсеца и ще нареди окончателно въпроситѣ за островитѣ на Дрина. Единъ Българский делегатъ ще се приеме да участвува въ дѣлата на комисията, когато ще се опрѣдѣлятъ границитѣ на Сърбия и България.

Чл. 4. Мусулманитѣ, които иматъ притяжания въ присъединенитѣ къмъ Сърбия мѣста, и които биха желали да се прѣселятъ да живѣятъ вънъ отъ княжеството, ще могжтъ да увардятъ недвижимитѣ си имущества като ги дадатъ подъ наемъ или като ги турятъ подъ управлението на други лица. Една турско-сръбска комсия, въ която ще вземе участие и единъ руский комисаръ, ще се натовари до двѣ години да уреди окончателно всичкитѣ въпроси за недвижимитѣ имущества, съ които сж свързани мусулманскитѣ интереси. Тая комисия ще има тъй също да уреди въ разстояние на три години начина за отчуждаването на държавнитѣ имущества или вакжфитѣ и всичкитѣ въпроси, които би свързували частни интереси съ тѣзи имущества. До сключването на единъ трактатъ непосрѣдственно между Турция и Сърбия, който ще опрѣдѣля характера и формата на отношенията между Високата Порта и княжеството, съ сръбскитѣ пок-

даници, които пжтуватъ или живѣятъ въ отоманската империя, ще се постжпва спорѣдъ общитѣ начала на мѣждународното право.

Петнадесеть деня послѣ подписването на първоначалнитѣ условия на мира сръбскитѣ войски ще изпразнятъ мѣстноститѣ, които не влизатъ въ горѣизложеното очъртание.

Чл. 5. Високата Порта признава независимостьта на Румжния, която добива право за едно военно обезщетение, което ще се опрѣдѣли мѣжду двѣтѣ страни.

До заключването на единъ трактатъ непосрѣдствено мѣжду Турция и Румжния, румжнскитѣ поданници въ Турция ще се наслаждаватъ отъ всичкитѣ права, които сж гарантирани на поданницитѣ на европейскитѣ сили.

Чл. 6. България се въздига въ автономно подвластно княжество съ християнско правителство и народна милиция. Окончателнитѣ прѣдѣли на Българското княжество ще се очъртаятъ отъ една особенна руско-турска комисия, прѣди императорскитѣ руски войски да изпразнятъ Румелия. Тая комисия въ дѣлата си ще вземе въ внимание промѣненията, които трѣбва да направи на мѣстото върху общото очъртание, спорѣдъ началото на народностьта у болшинството на погранвчнитѣ жители и съобразно съ основитѣ на мира, тъй сжщо и топографическитѣ нужди и практическитѣ интереси за съобщенията на мѣстнитѣ население.

Пространството на Българското Княжество е показано въ главни черти върху тукъ прибавената карта, която трѣбва да служи за основание на окончателното опрѣдѣление на границитѣ. Като остави новий прѣдѣлъ на Сръбското Княжество, границата ще слѣдва западната прѣдѣлна линия на Вранянската кааза до бърдото на планината Карадагъ. Като се възвие къмъ западъ, линията ще слѣдва западнитѣ прѣдѣли на каазитѣ: Куманово, Кочана, Калкаделенъ до планината Корабъ и отъ тамъ по рѣката Велещица до съединението й съ Черна Дрина. Като се засучи къмъ югъ по Дрина и послѣ по западний прѣдѣлъ на Охридската кааза къмъ планината Кина, границата ще слѣдва западнитѣ прѣдѣли на каазитѣ Горча и Старово до планината Грамъ. Послѣ по Костурското езеро, границата ще достигне рѣката Могленица, и слѣдъ като върви по нея и прѣмине на югъ отъ Яница (Енидже-Вардаръ) тя ще се упжти прѣзъ устието на Вардаръ и Галико, къмъ селата Парга и Сарай кьой; отъ тамъ прѣзъ срѣдата на езерото Бешикъ-Гьолъ до устието на рѣкитѣ Струма и Карасу и по крайбрѣжието на морето до Бору-Гоолъ; по-нататакъ, като тръгне по северо-западна посока къмъ Чалтепе, прѣзъ Родопскитѣ бърда, ще достигне до планината Крушево, ще мине прѣзъ Кара-балканъ, прѣзъ горитѣ: Ешекъ-кулаги, Чепеликовъ, Кара-коласъ и Ишикларъ до р. Арда. Отъ тамъ границата ще се отправи къмъ Чермевъ, и като остави гр. Одринъ на югъ, прѣзъ селата: Сююглю, Кара-хамза, Арнвутъ-кьой, Акарджа и Енидже, ще допрѣ до р. Теке-дереси. Послѣ ще слѣдва течението на Теке-дереси и Черла-дереси до Люле Бургазъ и отъ тамъ, прѣзъ рѣката Сулжакъ-дере до селото Сергенъ, границата ще се простре прѣзъ височинитѣ направо къмъ Хекимъ-Табияси, гдѣто тя ще допре до Черно море. Тя ще остави морското крайбрѣжие близо до Мангалия, ще мине по южнитѣ прѣдѣли на Тулчанский санджакъ и ще се свърши на Дунава по горѣ отъ Расово.

Чл. 7. Българский князъ ще се избере свободно отъ населението и ще се потвърди отъ Високата Порта съ съгласието на силитѣ. Никой членъ отъ царствующитѣ династии на великитѣ европейски сили не може да се избере за князъ на България.

Въ случай на овдовяването на българский тронъ избирането на новий князъ ще стане по сжщитѣ условия и по сжщитѣ форми.

Едно събрание отъ българскитѣ първенци (нотабили), което ще се свика въ Пловдивъ или Търново, ще изработи, прѣди избирането на князя, подъ надзора на единъ императорский руский комисаръ и въ присжтствието на единъ турский комисаръ организацията на бждащето управление, както станж въ Дунавскитѣ княжества слѣдъ Одринский миръ на 1830.

Въ оныя мѣста, гдѣто българитѣ сж смѣсени съ турци, гърци, власи (куцо-власи) или други, ще се вземать въ внимание правата и итереситѣ на тия население, както въ изборитѣ тъй и въ изработването на органический уставъ.

Въвождането на новото управление въ България и надзора надъ неговото дѣйствуване ще се повѣри за двѣ години на единъ руски комисаръ. Подиръ истичането на първата година слѣдъ въвождането на новото управление, ако върху това стане едно споразумѣние между Русия, Високата Порта и европейскитѣ кабинети, тия послѣднитѣ ще могатъ въ случай на нужда, да присъединятъ къмъ императорский руский комисаръ свои свободни делегати.

Чл. 8. Турска войска не ще прѣбивава вѣче въ България и всичкитѣ стари твърдини ще се разсипятъ съ разноски на мѣстното правителство. Високата Порта ще има право да разполага съ военний материялъ и другитѣ вещи, които принадлежжтъ на отоманското правителство и които сж останжли въ изпразденитѣ спорѣдъ амнистията отъ 19/31 Януарий крѣпости по Дунавт, тъй сжщо и съ тия, които се намаратъ въ крѣпоститѣ на Шуменъ и Варна.

До пълното образуване на мѣстната милиция, която ще бжде достатъчна за запазване на порядъка, безопастностьта и тишината, и на която числото ще се опрѣдѣли отпослѣ по едно споразумѣние между отоманското правителство и руский императорский кабинетъ, императорскитѣ руски войски ще занимаватъ страната и въ случай на нужда ще даватъ помощь на комисарътъ. Това завземане (окупация) на страната ще трае приблизително двѣ години.

Числото на руский окупационенъ корпусъ състоящъ отъ шесть дивизии пѣхота и двѣ кавалерия, който ще остане въ България слѣдъ изпразването на Турция отъ императорската войска, не ще надминува петдесеть хиляди души. Рускитѣ войски въ България ще завардятъ съобщенията си съ Русия не само прѣзъ Румжния, но и прѣзъ черноморскитѣ пристанища Варна и Бургазъ, гдѣто тѣ могжтъ да образуватъ, догдѣто трае окупацията, нужднитѣ влагалища (складове).

Чл. 9. Сумата на годишния данъкъ, който България ще плаща на Турция, като го внася въ една банка, която В. Порта ще назначи послѣ, ще се опрѣдѣли по едно съгласие между Русия, турското правителство и другитѣ кабинети въ края на първата година отъ какъ се тури въ дѣйствие новата организация. Тоя данъкъ ще се опрѣдѣли спорѣдъ срѣдното число на приходитѣ отъ цѣлата земя на княжеството.

България ще замѣни турското правителство въ товаритѣ и задълженията му спрямо компанията на Русе-Варненската желѣзница по едно спорозумение мѣжду Вис. Порта, Българското правителство и администрацията на тая компания. Урѣждането на другитѣ желѣзни линии, които минаватъ прѣзъ Княжеството, ще стане сжщо така по споразумѣние мѣжду В, Порта, установеното въ България правителство и администрациитѣ на интересующитѣ се компании.

Чл. 10. Високата Порта ще има право да прѣкарва прѣзъ България и по опрѣдѣлени пжтища войски, амуниции и припаси за провинциитѣ отвждъ Княжеството и обратно. За да се избѣгнатъ затрудненията и недоразумѣнията въ приложението на това право, военнитѣ нужди на В. Порта ще се гарантиратъ съ особенъ правилникъ, въ който ще се положатъ условията за ползване отъ това право. Тоя правилникъ ще се приготви въ разтояние на 3 мѣсеца отъ утвърдението на настоящия актъ чрѣзъ едно спорязумѣние мѣжду В. Порта и правителството на България.

Отъ само себе се разбира, че това право се отнася за рѣдовнитѣ турски войски; нереловнитѣ, башибозуцитѣ и черкезитѣ се съвършенно изключаватъ.

Високата Порта си запазва правото да прѣкарва прѣзъ Княжеството пощата си и да държи една телеграфическа линия. Тия двѣ точки ще се уредятъ по горѣказания начинъ и въ горѣпоменатия срокъ.

Чл. 11. Турскитѣ землевладѣлци или други, които би отишли да живѣятъ вънъ отъ княжеството, ще могжтъ да уварлятъ недвижимий си имотъ, като го дадатъ подъ наемъ или като го повѣрятъ подъ управлението на други лица. Турско-български комисии ще засѣдаватъ въ главнитѣ срѣдоточия на населението подъ надзора на руски комисари, за да рѣшаватъ окончателно, въ продължение на двѣ години, всичкитѣ въпроси относително до припознаването на недвижимитѣ имущества, съ които сж свързани турски или други интереси.

Подобни комисии ще се натоварятъ да наредятъ въ продължение на двѣ години всичко, що се отнася до начина на отчуждаането, експлоатирането или употрѣблението за смѣтка на Високата Порта на държавнитѣ имущества и на вакуфитѣ.

Слѣдъ като се измине двѣ годишний срокъ, всичкитѣ непотърсени имущества ще се продадатъ на публиченъ търгъ (мезатъ) и получената за тѣхъ сума ще се посвяти за поддържането на вдовици и сирачета, както християнски, тъй и мусулмански, жертви въ послѣднитѣ приключения.

Жителитѣ отъ Българското Княжество, които пжтуватъ или живѣятъ въ другитѣ части по турската империя, ще се подчиняватъ на турскитѣ власти и закони.

Чл. 12. Всичкитѣ крѣпости по Дунавъ ще се разсипятъ. Отъ сега нататъкъ не ще има вѣче крѣпости по брѣговетѣ на тая рѣка, нито военни кораби въ водитѣ на княжествата Ромжния, Сърбия и България, освѣнъ обикновенитѣ стационери и лекитѣ вапорчета, които сж прѣдназначени за рѣчната полиция и за службитѣ на митницитѣ.

Правата, задълженията и привилегиитѣ на мѣждународната комисия на Долний-Дунавъ оставатъ непокжтнати.

Чл. 13. Високата Порта зима върху си възтановлението на плаването по Сулинския ржкавъ и обезщетението на частнитѣ лица, на които имуществата сж пострадали послѣдствие на войната и на прѣкжсването на плуването по Дунава, като назначава за този двоенъ разходъ една сума отъ 500 хиляди франка въ онѣзи суми, които има да взема отъ Дунавската комисия.

Чл. 14. Въ Босна и Херцеговина ще се въведатъ тутакси европейскитѣ прѣдложения, които се съобщиха на отоманскитѣ пълномощници въ първото засѣдание на Цариградската конференция, нъ съ онѣзи измѣнения, които ще станатъ по общо споразумѣние между В. Порта, руското и австро-унгарското правителства. Недобоитѣ не ще се взиматъ и приходитѣ отъ тия провинции до 1 й Мартъ 1880 г., ще се употрѣбятъ изключително за обезщетение на фамилиитѣ на бѣжанцитѣ и на жителитѣ, които сж станали жертва на послѣднитѣ приключения, безъ различие на вѣра и народность, сжщо и за мѣстнитѣ нужди на страната. По изтичането на тоя срокъ, годишний приходъ, който централното правителство ще получава, ще се опрѣдѣли по послѣ по особенно споразумѣние между Турция, Русия и Австро-Унгария.

Чл. 15. Вис. Порта се задължава да приложи добросъвѣстно въ островъ Критъ органическия уставъ отъ 1868 г., като има прѣдъ видъ исказанитѣ отъ туземното население желания.

Подобенъ уставъ, приспособенъ къмъ мѣстнитѣ нужди, ще се въведе тъй сжщо въ Ипиръ, Тесалия и въ другитѣ части на европейска Турция, за които настоящий актъ непрѣдвижда особена организация.

Особенни комисии, въ които мѣстното население ще се прѣдставлява на широко, ще се натоварятъ въ всѣка провинция да изработятъ подробноститѣ на новия уставъ. Резултата отъ тия дѣла на комиситѣ, ще се подложи на разглеждане на В. Порта, която ще се допита до императорското руско правителство прѣди да го тури въ изпълнение.

Чл. 16. Понеже въ изпразнуването отъ рускитѣ войски на мѣстата, които тѣ занимаватъ въ Армения, и които ще се повърнатъ на Турция, може да се появатъ распри и заплитания опасни за добритѣ отношения на двѣтѣ страни, Вис. Порта се задължава да осжществи безъ закъсняване подобренията и реформитѣ, които се искатъ отъ мѣстнитѣ нужди на провинцитѣ, населени съ арменци, и да гарантира тѣхната безопасность отъ кюрдитѣ и черкезитѣ.

Чл. 17. Високата Порта дава пълна неограничена амнистия на всичкитѣ отомански поданници, които сж се компрометирали въ послѣднитѣ приключения, и всичкитѣ лица, които сж затворени или заточени за това, ще се освободятъ тутакси.

Чл. 18. Високата Порта ще вземе въ сериозно внимание мнѣнието, което сж изказали комисаритѣ на посрѣдническитѣ сили относително до градътъ Котуръ, и се задължава да направи потрѣбното за окончателното опрѣдѣление на турско-персидската граница.

Чл. 19. Военното обезщетение и потърпенитѣ отъ Русия загуби, които Н. Величество Руский Императоръ цири, и които В. Порта се задължава да заплати, състоятъ отъ:

а. — Деветстотинъ милиона рубли за военни разноски (поддържане на войската, замѣстване на материали, военни поръчки);

б. — Четиристотинъ милиона рубли за загуби и повреди, които се нанесоха на южното крайбрѣжие на империята, на износната търговия, на индустрията и на желѣзницитѣ;

в. — Сто милиона рубли за повреди отъ нашествието въ Кавказъ;

г. — Десеть милиона рубли за повреди и загуби на рускитѣ заведения въ Турция.

Всичко: — Хиляда четиристотинъ и десеть милиона рубли.

Като взема въ внимание финансиитѣ затруднения на Турция, и съгласно съ желанието на Н. В. Султана, Руский Императоръ се съгласява да се замѣни изплащането на по-голѣмата часть отъ изброенитѣ въ горний параграфъ суми съ слѣдующитѣ отстъпвания на земя:

а. — Тулчанский санджакъ, сирѣчь казитѣ Килия, Сулина, Махмудие, Исакча, Тулча, Мачинъ, Бабадагъ, Хърсово, Кюстенджа и Меджидие, както и островитѣ на Делтата и Змийнитѣ острови. Като не желае обаче да си присъедини тая територия и островитѣ на Делтата, Русия си запазва правото да ги размѣни срѣщу тая часть отъ Бесарабия, която се откъсна отъ нея съ трактата на 1856 и която се опрѣдѣля на югъ отъ коритото (талвега) на Килийский ракавъ и устието на Стари-Стамбулъ. Въпросътъ за раздѣлението на водитѣ и на рибoловството ще се уреди отъ една руско-румънска комисия въ растояние на една година отъ какъ се потвърди трактата за мира;

б. — Ардаханъ, Карсъ, Батумъ, Баязидъ и територията до Соганлъкъ. Въ главни черти новата граница ще има слѣдующий видъ: като остави брѣга на Черно море, границата ще слѣдва гребена на планинитѣ, които раздѣлятъ притоцитѣ на рѣка Хопа отъ тия на рѣка Чарукъ и планинскитѣ бърда на югъ града Артвинъ до рѣка Чарукъ, при селата Алатъ и Бешагетъ; послѣ тя ще се отправи прѣзъ върховетѣ на планинитѣ Деревеникъ-Геки, Хорчезоръ и Беджагиндагъ прѣзъ гребена, който раздѣля притоцитѣ на рѣкитѣ Фортумъ-Чай и Чарукъ, и прѣзъ височинитѣ при Яйла-Векинъ за да достигне до селото Викинъ-Клисье на рѣката Фортумъ Чай; отъ тамъ тя ще слѣдва бърдото Сивридагъ до планинский проходъ съ същото име, като мине на югъ отъ селото Норимань; тя ще се възвие послѣ къмъ юго-истокъ, ще иде на Зивинъ, отъ гдѣто, като мине на западъ отъ пътя, който води отъ Зивинъ къмъ селата Ардостъ и Хорасанъ, ще се упъти къмъ югъ прѣзъ бърдото на Соганлъкъ до селото Гиличманъ; послѣ прѣзъ гребена на Шариянъ-дагъ ще стигне до десеть версти на югъ отъ Хамуръ въ прохода на Мурадъ Чай; най-послѣ границата ще се продължи по гребена на Аладагъ и по върховетѣ на Хори и Тандуре, и като мине на югъ отъ долината на Баязидъ, ще иде да се съедини съ старата турско-персийска граница, на югъ отъ езерото Казилъ-гьолъ.

Окончателнитѣ прѣдѣли на присъединената къмъ Русия територия, както сѫ показани въ тука прибавената карта, ще се опрѣдѣлятъ отъ една комисия, състояща отъ руски и турски делегати. Тая комисия въ своитѣ си дѣла ще има прѣдъ видъ както топографията на мѣстноститѣ, тъй и добрата администрация и условията, които могѫтъ да усигорятъ тишината на страната;

в. — Указанитѣ въ параграфи а) и б) мѣстности се отстъпватъ на Русия срѣщу единъ милиардъ и сто милиона рубли. Колкото за останалата часть на обезщетението съ исключение на десетьтѣ милиона рубли за рускитѣ интереси и заведения въ Турция, т. е. за триста милиона рубли, начина за тѣхното плащане и нужнитѣ гаранции ще се опрѣдѣлятъ по едно споразумѣние между руското императорско правителство и това на Н. В. Султана;

г. — Десетѣхъ милиона рубли, които се искатъ като обезщетение за рускитѣ подданници и заведения въ Турция, ще се плащатъ постепенно слѣдъ като трѣбованията на заинтересованитѣ лица и мѣста се разглѣдатъ отъ руското въ Цариградъ посолство и се прѣпратятъ на Високата Порта.

Чл. 20. Високата Порта ще вземе дѣйствителни мѣрки за да свърши по приятелски начинъ всичкитѣ тжжби на рускитѣ подданници, които висятъ отъ много години насамъ, да обезщети тия послѣднитѣ, ако е нуждно, и да изпълни безъ забава издаденитѣ присжди.

Чл. 21. Жителитѣ въ отстъпенитѣ на Русия мѣстности, които пожелаятъ да живѣятъ вънъ отъ тия мѣстности, ще бждатъ свободни да се оттеглятъ, като продадатъ недвижимитѣ си имущества. За това имъ се дава 3-годишенъ срокъ, отъ деня на потвърдението на настоящий актъ. Тоя срокъ като се измине, жителитѣ, които не сж оставили страната и не сж продали притежанията си, ще останатъ руски подданници.

Недвижимитѣ имущества, които принадлежатъ на държавата или на богоугодни заведения, извънъ поменатитѣ мѣстности, трѣбва да се продадатъ въ сжщий срокъ отъ 3 години, споредъ начина, който ще се нареди отъ една особнна Руско-Турска комисия. Сжщата комисия ще се натовари да опрѣдѣли начина, по който турското правителство ще си оттегли военний материалъ, амунициитѣ, провизиитѣ и другитѣ държавни вѣщи, които би се намѣрили въ градоветѣ и мѣстноститѣ, отстъпени на Русия и незаняти още отъ рускитѣ войски.

Чл. 22. Рускитѣ духовни лица, поклонницитѣ и калугеритѣ, които пжтуватъ и живѣятъ въ Европейска или Азиятска Турция, ще се наслаждаватъ отъ сжщитѣ права, прѣимущества и привилегии, каквито иматъ и иностраннитѣ духовни лица, принадлежащи на други народности. Правото за официална защита се припознава на императорското руско посолство и на рускитѣ консулства въ Турция, както върху споменатитѣ лица, тъй и върху тѣхнитѣ имущества, благотворителни и други заведения въ святитѣ мѣста и другадѣ.

Святогорскитѣ (атонскитѣ) руски калугери (монаси) ще увардятъ притѣжанията си и прѣжнитѣ си прѣимущества, и ще се наслаждаватъ занапрѣдъ въ тритѣ свои мънастири и мънастирски притѣжания съ сжщитѣ права и привилегии, които сж дадени на другитѣ религиозни заведения и мънастири въ Св. Гора.

Чл. 23. Всичкитѣ трактати, договори и задължения, които по-напрѣдъ сж били сключени между двѣтѣ високи договорящи се страни относително до търговията, подсждностьта и положението на рускитѣ подданници въ Турция, и които бѣхж оничтожени прѣзъ военното положение, ще се подноватъ за напрѣдъ въ всичкитѣ си условия, освѣнъ тѣхъ, които

настоящий трактатъ измѣнява. Двѣтѣ правителства ще се поставятъ едно спрямо друго въ своитѣ търговски отношения и задължения въ сѫщото положение, въ каквито сѫ били до обявяването на войната.

Чл. 24. Босфорътъ и Дарданелитѣ ще бѫдатъ отворени, както въ военно, тъй и въ мирно врѣме за търговскитѣ кораби на неутралнитѣ държави, които (кораби) влазятъ отъ рускитѣ пристанища или отиватъ къмъ тѣхъ. Вис. Порта се задължава слѣдователно да не поставя за напрѣдъ прѣдъ пристанищата на Черното и Азовското морета фиктивенъ блокъ, който би се отдалечилъ отъ духа на декларацията, подписана на 4 й Априлий 1856 г.

Чл, 25. Руската войска ще да изпразни Европейска Турция, освѣнъ България, въ три мѣсеца послѣ заключването на окончателния миръ между Н. В. Руский Императоръ и Н В. Султана.

За да се спечели врѣме и за да се избѣгне дългото задържане на рускитѣ войски въ Турция и Румъния, една часть отъ императорската войска може да се отправи къмъ пристанищата на Черното и Мраморното морета, за да отплува за Русия съ кораби, които принадлѣжатъ на руското правителство или които сѫ наети за тая цѣль.

Азиятска Турция ще се изпразди въ разтояние на шесть мѣсеца послѣ сключването на окончателний миръ, и рускитѣ войски ще могатъ да отплуватъ отъ Трапезунъ, за да се върнатъ прѣзъ Кавказъ или Кримъ въ Русия.

Изпраздюването ще се почне тутакси слѣдъ размѣнението на утвържденията.

Чл. 26. Догдѣто императорскитѣ руски войски стоятъ въ мѣстата, които споредъ настоящий актъ, ще се повърнатъ на В. Порта, администрацията и реда на работитѣ ще оставатъ, както сѫ били отъ началото на завземането. В. Порта не ще взима никакво участие въ управлението прѣзъ всичкото това врѣме и до съвършенното излизане на всичкитѣ руски войски.

Турскитѣ войски не ще можатъ да влизатъ въ мѣстата, които ще се повърнатъ на В. Порта, и тя послѣдната не ще може да почне да упражнява властьта си въ тѣзи мѣста освѣнъ само когато за всѣкой градъ и провинция, които ще бѫдатъ изпразнени отъ рускитѣ войски, комендантинътъ на тия войски извѣсти нарочно назначения за това отъ Вис. Порта офицеринъ.

Чл. 27. Високата Порта се задължава да не прѣслѣдва нито да позволява да се прѣслѣдватъ турскитѣ поданници, които сѫ се компрометирали по причина на тѣхнитѣ сношения съ рускитѣ войски въ врѣме на войната. Въ случая, ако нѣкои лица поискатъ да се оттеглятъ съ фамилиитѣ си слѣдъ рускитѣ войски, турскитѣ власти не ще се противятъ на тръгването имъ.

Чл. 28. Тутакси слѣдъ потвърдението на първоначалнитѣ условия на мира, военнитѣ роби ще се повърнатъ взаимно отъ едната и другата страна подъ грижата на особени комисари, които ще се назначатъ отъ двѣтѣ страни, и които ще отидатъ за това въ Одеса и Севастополъ. Въ разтояние на шесть години турското правителство ще изплати на 18 пѫти всичкитѣ разноски за издържането на плѣнницитѣ, които ще да му се повърнатъ, споредъ смѣткитѣ, които горѣспомѣнатитѣ комисари ще отредятъ.

ГЛАВА II.

Завѣдующий дѣлата на гражданското управление. — Канцеларията и чиновницитѣ. — Разнитѣ комисии. — Първитѣ материали за гражданското управление на освободена България. — Разнитѣ инструкции. — Назначаване чиновници по администрацията. — Щатоветѣ за чиновницитѣ по гражданското вѣдомство. — Събиране налозитѣ (данъцитѣ) и замѣняване десятъка съ париченъ данъкъ. — Настаняване на бѣжанцитѣ. — Управлението на болницитѣ.

Още когато Царь-Освободитель рѣшилъ да обяви война на Турция за освобождаването на България отъ турското петь-вѣковно робство, той заповѣдалъ едновременно да се въвежда ново гражданско управление въ освободената страна. Въ утвърдената отъ императора на 16 й Ноемврий 1876 год инструкция [а] (статия II) се казвало, че на Кн. Вл. А. Черкаский, като на завѣдующъ гражданскитѣ дѣла при главнокомандующия, се възлагало постепенното въвеждане въ дѣйствие новото гражданско мѣстно управление, спорѣдъ очистването страната отъ Турскитѣ войски. Съ статия 7-а на сѫщата инструкция се задължавало постепенно да се подобрява гражданското управление, а особено реда за разпрѣдѣлението и събирането на данъцитѣ и налозитѣ. Кн. Черкаский билъ Московчанинъ, и слѣдъ завършването на университетското си образование занималъ разни държавни длъжности по гражданското вѣдомство; той билъ извѣстенъ като добъръ администраторъ и енергиченъ организаторъ. Назначението му на горѣпоменатата висока и почетна длъжность го сварила, когато билъ се оттеглилъ на отпочивка въ частенъ животъ.

Врѣмето и дѣлата показали, че изборътъ билъ много сполучливъ. Самий князъ Черкаский немогълъ, или по-добрѣ неискалъ да отклони тъзи висока честь, защото това съвпадало съ неговитѣ душевни влѣчения да се посвяти за благото на южнитѣ славяне, за освобождението на които отколѣ кипѣела неговата душа [б]. Нему било прѣдоставено да си избере потрѣбното число помощници въ управлението. Най-видни негови сподвижници и другари били: ген. Анучинъ, полк. Собелевъ [в], Лукяновъ, Не-

---

а) Когато великий кн. Николай Николаевичъ старший билъ опрѣдѣленъ за главнокомандующъ на Балканската армия, били му назначени, съ негово съгласие, за помощници: генер.-адют. Непокойчицкий за началникъ Щаба на армията, и Князъ Вл. Александровичъ Черкаский за управляющъ дѣлата по гражданското вѣдомство.

б) Кн. В. А. Черкаский билъ единъ отъ виднитѣ членове на Славянското общество въ Москва.

в) Тоя сѫщий Собелевъ отпослѣ съ генер. Каулбарса е билъ министръ въ България.

клюдовъ, и кн. С. В. Шаховский, а отъ българситѣ: Н. Геровъ, проф. М. Дриновъ, Т. Бурмовъ и Хр. Стояновъ.

Съ пристигането на главната квартира въ гр. Кишиневъ още прѣзъ мѣсецъ Ноемврий 1876 год. трѣбвало да се започне и уреждането на гражданското управление при главнокомандующия. Князъ Чарказкий като вѣщъ организаторъ не искалъ да натрапва на освободеното българско население ново и непознато нему управление и съвсѣмъ нови закони; той намѣрилъ за най-подходяще сѫществующего до тогава управление и сѫщитѣ турски закони, съ които било запознато населението. За постигането на тъзи цѣль завѣдующий гражданското управление, съ съгласието на главнокомандующий, съставилъ една комисия a), която веднага слѣдъ

Князъ Вл. Александровичъ Чарказкий.

обявяването на войната изпратилъ въ Букурещъ за да събере материали, които да послужатъ за основа на бѫдъщето гражданско управление въ освободена България. Комисията стигнала въ Букурещъ, и на 3 й Май 1877 г. се заловила за работа, спорѣдъ прѣдварително начертаната й програма, както се споменува изрично въ прѣдговора на съставения и печатенъ сборникъ. Въ поменатий прѣдговоръ се казва: „Комисията спорѣдъ упѫтванията, дадени отъ кн. Чарказкий, има за цѣль да разработи въ-

a) Комисията състояла: отъ полк. Собелевъ — за прѣдсѣдатель, Кн. Шаховский, Н. Геровъ, Т. Бурмовъ, Т. К. Лисевичъ и Хр. Стояновъ за членове. („Матеріаловъ для изученія Болгаріи", Букурешъ 1887 г.).

прсситѣ изключително отъ гледището на съществующитѣ въ България закони и редъ, безъ да се докосва до бѫдащето устройство на страната". Събранитѣ материали били приготвени (първата имъ часть) и на 21-й Май с. г. напечатани въ сѫщия градъ.

Материалитѣ сѫ били едно извлечение отъ Турскитѣ закони за вилаетитѣ, издадени прѣзъ 1867 год. и за администрацията на вилаетитѣ — издадени прѣзъ 1870 год., но раздѣлени на четири отдѣла. Първий отдѣлъ се отнасялъ за устройството на администрацията и полицията, и съдържалъ свѣдѣнията: за общинитѣ, мухтаритѣ и за тѣхнитѣ права и длъжности; за Старѣйшенскитѣ съвѣти; за избирането на Мухтаритѣ; за Нахията и мюдирина; за Нахийский съвѣтъ; за каазата и каймакамина; за изборитѣ въ каазата; за санджака и мютессарифина а); за административния съвѣтъ на санджака; за изборитѣ въ санджака; за вилаета, валиитѣ и муавинитѣ; за административния съвѣтъ на вилаета; за генералния (главния) съвѣтъ на вилаета; за изборитѣ на вилаетскитѣ съвѣти; за управлението на градоветѣ, градскитѣ съвѣти и узаконенията за паспортитѣ, съ приложения за изборитѣ: общински, казалийски, санджашки и вилаетски. Вторий отдѣлъ заключавалъ сѫдебното устройство, а именно: мехкемеи-шерие, мехкемеи-низамие, сѫдебенъ съвѣтъ на каазата и на санджака, сѫдебна палата на вилаета, търговскитѣ сѫдилища и съвѣта на старѣйтѣ. Третий отдѣлъ обималъ устройството на финансовото управление съ прѣдварителни забѣлѣжки и специаленъ уставъ за финансовото управление. Четвъртий отдѣлъ се отнасялъ за държавнитѣ и общински приходи: източницитѣ на държавнитѣ приходи, десятъчния данъкъ, дажднето емлякъ и теметуатъ, иджаръ, военний отъ християнетѣ данъкъ (беделъ-аскерие), бегликъ и серчимъ, гюмрюкъ, чилтикъ иджаръ, интикалие (тапу парасѫ), тезкерие, прихода отъ пасбищата и монопола на сольта, барута и тютюна, гербовий сборъ, горский приходъ и градскитѣ даждия. Втора една комисия, състояща отъ чиновници прикомандировани отъ министерството на външнитѣ работи б) била натоварена да събере статистически данни за България, относително населението отъ всички вѣроисповѣдания и по окрѫзи. Тъзи комисия черпила своитѣ данни отъ свѣдѣнията на руското консулство въ Русе, отъ свѣдѣнията на руския полковникъ Бобрикова, събрани отъ него въ самата Турция, и отъ статистиката на Българскитѣ епархии за вѣнчилата.

Слѣдъ събранието на потрѣбнитѣ материали било пристѫпено къмъ съставянето на разни инструкции по гражданското управление, които да служатъ въ първо врѣме за рѫководство на новитѣ власти.

Главнокомандующий съ прокламация отъ 1-й Юний 1877 год., издадена въ гр. Плоещъ, разгласилъ за всеобщо свѣдѣние слѣдующето: „жи-

а) Спорѣдъ едно обяснение отъ гражданското управление ето какъ сѫ били приравнени тѣзи административни дѣления и длъжности: Нахия значи кантонъ или по руски уѣздъ, но то съотвѣтствува на сгрупирана община отъ нѣколко села и чифлици; мюдиръ — Началникъ на кантона или приставъ по назначение отъ властьта; каза — окрѫгъ, а каймакаминъ — окрѫженъ началникъ; Санджакъ — Губерния, а Мютесарифъ — Губернаторъ; Вилаетъ — Область, а Валия — Генералъ-Губернаторъ.

б) Въ състава на тъзи комисия влизали: А. Лаговский, К. Петковичъ, Е. Кара-Динжавъ, А. Троянский, Т. Юзефовичъ, Н. Криловъ, О. Лисевичъ и А. Елисицинъ.

телитѣ отъ заетитѣ отъ Руската армия области и всичкитѣ лица, които не принадлѣжатъ къмъ войскитѣ, ще се сѫдятъ за извършенитѣ отъ тѣхъ прѣстѫпления и простѫпки отъ общитѣ углавни сѫдилища, съ изключение долѣпосоченитѣ прѣстѫпления, които ще се сѫдятъ отъ военния полевий сѫдъ съ прилагане наказаньята, прѣдвидени въ Рускитѣ закони въ военно врѣме, а именно:

1) За бунтъ, заговоръ срѣщу Главнокомандующия на Руската армия, или на властитѣ, наредени отъ него за управление на страната, и за неподчиняване на горѣпоменатитѣ.

2) За шпионство т. е. за съобщение на неприятеля свѣдѣния, които сѫ въ врѣда на Руската армия.

3) За унищожаването или поврѣждането на кладенцитѣ, водопроводитѣ, телеграфитѣ, желѣзницитѣ мостоветѣ, саловетѣ и други съобщителни срѣдства.

4) За подпалване или унищожаване по другъ начинъ военнитѣ снаряди, прѣдмѣти и вещи, като срѣдства за защита или за храна на войскитѣ.

5) За убиване на часовия, за нападане на часовия или на военния караулъ, а така сѫщо и за въорѫжено съпротивление на военния караулъ.

6) За убийство, изнасилване. разбойничество, грабежъ, подпалване, потопяване (удавяне) на чуждъ имотъ и други прѣстѫпления въ всички онѣзи случаи, когато споредъ важзостьта на обстоятелствата, които сѫ съпровождали прѣстѫплението се признава потрѣбно приспособлението на наказанието по законитѣ за военно врѣме за опазването истинскитѣ интереси на армията или на обществения редъ и спокойствие.

Въ тѣзи случаи всѣко дѣло може да бѫде изключено отъ подсѫдността на общитѣ углавни сѫдилища въ страната и прѣдадено въ военния полеви сѫдъ по заповѣдь отъ Главнокомандующия или отъ нарочно упълномощенитѣ отъ него за тъзи цѣль лица.

Освѣнъ тѣзи, жителитѣ отъ завзетитѣ отъ армията области подлежать на военния сѫдъ и за всички прѣстѫпления, извършени отъ тѣхъ задружно съ военнослужащитѣ, или съ лицата принадлѣжащи къмъ войскитѣ; така сѫщо и женитѣ, ако участвуватъ въ прѣстѫпления, извършени отъ мѫже, които подлѣжатъ на военния сѫдъ*.

Второ разпорѣждание било инструкцията[a]), утвърдена отъ Великий Князъ на 3-й Юний с. г. въ Плоещъ за първоначалното уреждане на военно полицейскитѣ управления въ заетитѣ отъ рускитѣ войски мѣста. Тъзи инструкция съдържа 19 члена и е раздѣлена на двѣ глави. Въ първата се запазватъ сѫществующитѣ учреждения и административното дѣление съ границитѣ на губернитѣ (санджацитѣ), окрѫзитѣ (каазитѣ), околиитѣ (нахиитѣ) и общинитѣ, като се възлага на корпуснитѣ началници да назначаватъ въ заетитѣ мѣста врѣменни началници изъ офицеритѣ въ корпуса подъ своя отговорность. Въ втората глава влизатъ членоветѣ отъ 8 до 19 вк ючително, които опрѣдѣлятъ длъжноститѣ на врѣменнитѣ началници—офицери, и тѣхнитѣ отношения къмъ учрежденията.

а) Страница 16—23 випускъ 1 отъ „Сборникъ официял. распоряжений и пр. Свищовъ 1877 год.

Всичко това е имало за цѣль да се недопуща анархия въ напуснатитѣ отъ Турската войска и заети отъ Руската — мѣста и за запазване живота, имота и честьта на мирното население. Както ще видимъ и въ слѣдующитѣ прѣдварително приготвени инструкции, главнокомандующий далъ заповѣдь да бѫдатъ съставени набърза рѫка таквизи, които да служатъ за рѫководство на всички военни власти, и опазятъ освободената страна отъ разоряване, каквото твърдѣ често се случвало въ войнитѣ, съ Турция прѣзъ по-минали врѣмена.

При корпуснитѣ командири били прикомандировани отъ страна на Кн. Черкаский, съ съгласието на началника на щаба генер.-ад. Непокойчицкий, чиновници отъ гражданското вѣдомство а), на които било в зложено, като помощници на първитѣ, да слѣдятъ за поведението на поставенитѣ чиновници; да облесняватъ сношенията на военнитѣ началници съ населението за прибиране на орѫжието отъ населението; събиране разни свѣдѣния отъ полза на войскитѣ; за редовното и правилно събиране правителственитѣ доходи и пр.

На 5-й Юний с. г. главнокомандующий утвърдилъ съставената инструкция за управлението на държавнитѣ приходи и имоти. Съ първия членъ отъ тъзи инструкция се унищожавалъ сѫществующия до тогава за немусулманитѣ военния данъкъ (беделъ-аскерие); а съ членъ вторий се унищожавалъ десятъкътъ въ натура, начиная отъ 1878 год., като се замѣнявалъ съ поземеленъ данъкъ въ пари. За 1878 год. десятъкътъ трѣбвало да се събере, спорѣдъ нуждитѣ на армията, въ едни мѣста въ натура, а въ други — въ пари, като се обезсилвали продажбитѣ на десятъцитѣ, които Турското правителство успѣло до тогава да направи въ нѣкои мѣста. Тъй сѫщо били унищожени турскитѣ книжни пари (кайметѣ) и забранена циркулацията имъ.

Посоченитѣ до тукъ разпореждания и инструкции отъ гражданското управление били издадени и съобщени по принадлѣжность прѣди да се знае кѫдѣ и кога ще стане прѣминуването на Руската армия.

Спорѣдъ както видѣхме по-горѣ Императоръ Александръ II на 10-й Юний 1877 год. издалъ прокламация за прѣминуването Рускитѣ войски Дунава и стѫпването имъ на Българската земя.

Главнокомандующий, слѣдъ навлизането на Руската армия въ България при гр. Мачинъ и при гр. Свищовъ (10 и 14 Юний), на 20-й Юний още въ Зимничъ утвърдилъ проекта — главнитѣ начала за уредбата на финансовото управление въ България. Спорѣдъ този проектъ, който съдържалъ всичко осъмъ члена, въ околиитѣ си оставали на първо врѣме сѫщитѣ чиновници на държавнитѣ каси б) за да събиратъ приходитѣ и данъцитѣ, и да посрѣщатъ по старий редъ разходитѣ по управлението на околиитѣ. Само въ Губерниитѣ (санджацитѣ) било опрѣдѣлено да се уредятъ врѣменно ковчежничества, на които чиновницитѣ да [illegible] назначаватъ и уволняватъ по реда, прѣдвиденъ за ковчежничества [illegible]

а) Въ инструкцията [illegible] ини сѫ отъ консулск [illegible] 12–16 на випускъ I отъ [illegible] жений

б) На руситѣ било [illegible] *на държавното съкровище* [illegible] *християне (Българе, Ерме* [illegible]

ходитѣ, събрани въ България отъ данъци, глоби и други, оставали въ пълно разпореждане на главнокомандующия, и служили за посрѣщане разноскитѣ по гражданското управление на страната, и за изплащане аванса, отпустнатъ прѣдварително отъ руското държавно съкровище за сѫщата цѣль.

Когато войскитѣ завзели една голѣма часть отъ Българската земя, и генер. Гурко съ Прѣдния отрядъ се намиралъ въ Розовата Долина, трѣбвало да се уреди и мѣстно гражданско управление. Още на 1 й Юлий 1877 год. Князъ Чаркъзкий, слѣдъ пристигането си въ гр. Търново, съ докладъ подъ № 37 молилъ главнокомандующия да утвърди назначенитѣ граждански чиновници: Н. Геровъ за губернаторъ въ Свищовъ, генер. Домон-

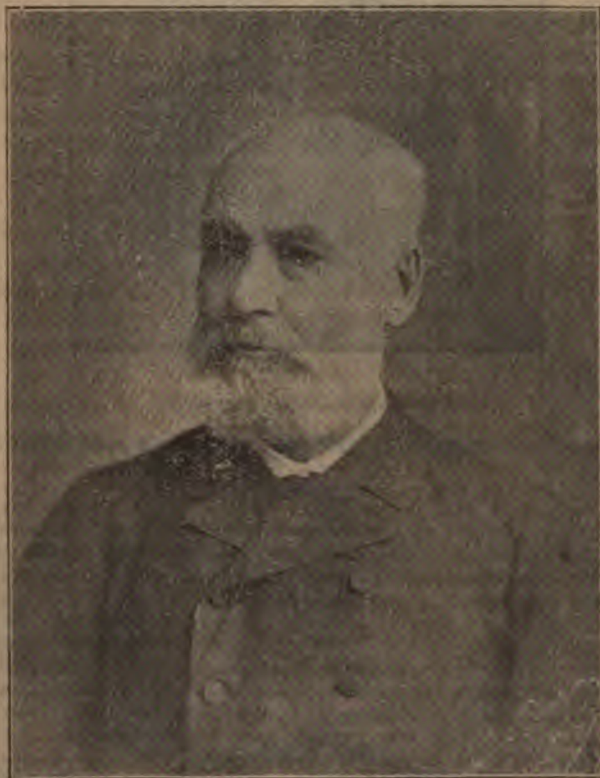

Найденъ Геровъ *)

товичъ за губернаторъ въ Търново и Бѣлоцерковецъ въ Тулча; а за вице-губернатори българитѣ: Балбановъ въ Търново и Цанковъ въ Свищовъ.

---

*) [Най]денъ Геровъ е родомъ отъ Копривщица; родилъ се на 23 Фе-[...] Първоначалното си образувание получилъ при баща си, който [...]ривщица. На 11 годишната си възрасть билъ изпратенъ въ [...]цкий язикъ, който въ онова врѣме се считалъ необходимъ за [...]ъ 1836 год. се завърналъ въ родното си мѣсто да слѣдва при [...]ственния тогива ученъ човѣкъ. Тукъ Геровъ останалъ до

По заповѣдь на Главнокомандующия билъ съставенъ отъ кн. Черкаский и утвърденъ на 7-й Юлий въ Търново, гдѣто се вече намирала

Генералъ Домонтовичъ.

главната квартира, проекта за главнитѣ начала на граждавското управ-

---

1839 год., слѣдъ което билъ изпратенъ въ Одеса — Русия и постжпилъ въ гимназията. Слѣдъ завършването на гимназиялното си образувание, постжпилъ въ тогавашния Решелевския лицей — сега Новоросийский университетъ и свършилъ камералний (политико икономический) факултетъ. Като завършилъ своето висше образувание, въ 1846 год. Геровъ се завърналъ и станалъ учителъ въ Копривщица, която напусналъ слѣдъ двѣ години за да отиде учителъ въ Пловдивъ. Въ послѣдния градъ учителствувалъ отъ 1848 до 1854 год., когато се отворила Кримската война (между Русия и Турция). Геровъ, като Руски поданикъ, се видѣлъ принуденъ да отиде въ Русия и прѣзъ врѣме на войната прживѣлъ въ С.-Петербургъ, гдѣто се занимавалъ съ уреждането на своя словаръ. Подиръ войната се завръща въ Пловдивъ, нъ неможалъ да остане вече учитель, като чужди поданикъ. Това го заставило да надѣйствува за да се назначи Руски вице-консулъ въ сжщия градъ, на която длъжность той останалъ до 1876 год. Въ тъзи длъжность Геровъ се показалъ твърдѣ много полезенъ за Българското възраждане. Прѣзъ 1876 год. турското правителство неможло да търпи изобличенията правяни му отъ Герова и настояло за неговото вдигане отъ Пловдивъ. Въ врѣме на Цариградската конференция той билъ при Руското посолство въ Цариградъ, а прѣзъ Руско-Турската война въ 1877 год. билъ прикомандированъ при Князъ Черкаский. Геровъ земалъ дѣятелно участие при организацията на граждавското управление въ освободенитѣ мѣста отъ Рускитѣ войски и най-напрѣдъ билъ назначенъ за губернаторъ въ г. Свищовъ. На тъзи длъжность той останалъ до свършването на войната, слѣдъ което се оттеглилъ въ частенъ животъ. Нѣколко години той прживѣлъ въ странство, а послѣ се завърналъ въ Пловдивъ, гдѣто, до края на живота си, уреждалъ и издавалъ своя Български словаръ. Освѣнъ своя капиталенъ трудъ по словаря, той е печаталъ най-първата физика на Българский языкъ. Геровъ се поминалъ въ Пловдивъ на 9-й Октомврий 1900 г.

ление въ губерниитѣ и околиитѣ на Българската земля. Спорѣдъ членъ първий на този проектъ, запазвали се старитѣ граници на всички губернии (санджаци) и окрѫзи (каази) за първо врѣме, освѣнъ Русенската а) губерния, отъ която се отдѣляли три окрѫжия Свищовско, Никополско и Плѣвенско, и се образувала отъ тѣхъ нова — Свищовската губерния.

Помѣнатий проектъ е послужилъ за основенъ камъкъ на административното управление въ България, и слѣдователно интересно ще бѫде знаянето на неговитѣ подробности, вслѣдствие на което го и помѣстяме вцѣло въ края на настоящата глава подъ № 1.

На 9-й Юлий 1877 год., по доклада на завѣдующия гражданското управление до Главнокомандующия, били назначени: полковникътъ отъ генералния щабъ Золотаревъ за Руссенский губернаторъ и Българина Даскаловъ, бившъ Руский вице-консулъ въ Варна, за вице-губернаторъ.

Наистина самий градъ Руссе не билъ още освободенъ и заетъ отъ Руските войски, но по-голѣмата часть отъ градоветѣ и селата, които били подчинени на него, били заети отъ корпуса на тогавашния прѣстоловаслѣдникъ — Александръ Александровичъ. Управлението на Губернатора, до колкото можахме да издиримъ, се намирало въ Бѣла, гдѣто и останало до пълното изпраздвуване на гр. Руссе отъ Турскитѣ войски, слѣдъ ключването на С. Стефанския договоръ на 19 й Февруарий 1878 год.

За събранието на десятъка въ натура отъ хранитѣ и ливадитѣ гдѣто имало нужда за войскитѣ, и то само прѣзъ 1877 г. била утвърдена на 11 й Юлий с. г. една инструкция отъ главнокомандующий, понеже съ прокламацията си бѣ казалъ, че се унищожава събирането на десятъкъ въ натура. Сь тъзи инструкция се уреждалъ начина за прѣобрѫщане десятъка въ пари, като се взимала срѣдната цифра отъ послѣднитѣ петь години върху продажната стойность. Вь дирението на срѣдната сума се вземали прѣдъ видъ годинитѣ 1872—1876 год. включително, като се изключвала отъ тѣхъ едната година, именно онъзи, на която десятъкътъ надминавалъ всичкитѣ други. Това се направило тъй, защото послѣднитѣ петь години били плодородни, и защото, по употрѣбяваната отъ турцитѣ система, не се вземало на десеть едно, а на осимь — едно. Останалитѣ статии отъ тъзи инструкция опрѣдѣляли начина по събирането свѣдѣния за количеството на десятъка въ всѣко село и градъ, и какъ да се разпрѣдѣли по мѣста и разхвърля на данъкоплатцитѣ. Било прѣдоставено право на Губернатора да намалява или съвсѣмъ да опрощава десятъка, на онова население, което е съвсѣмъ пострадало, било отъ насилията на турцитѣ, било отъ пожаръ, градъ, скакалци, наводнение, моръ по добитъка, суша и пр. Опрѣдѣлението на десятъка въ натура се извършвало като се земало на десеть едно отъ произведението слѣдъ очистването му на хармана, или пъкъ като се намѣряло срѣдното количество въ пари, и послѣ, по опрѣдѣленитѣ отъ властьта цѣни, се взимали пари.

Князъ Черкаскій — завѣдующъ гражданското управление, когато изпращалъ споменатата инструкция до Губернаторитѣ, съ окрѫжното си

а) Понеже гр. Русе се прѣвзелъ слѣдъ сключването на примирието, и билъ по-далечъ отъ пътя на Рускатѣ армия, то необходимо било да се уреди губерниско управление въ Свищовъ

отъ 22-й сѫщий мѣсецъ, съобщавалъ имъ, че, спорѣдъ едно ново споразумѣние съ главния Щабъ, десятъкътъ и за текущата 1877 г. трѣбвало навсѣкаде да се събере въ пари. Това измѣнение било прѣдизвикано отъ страна на интендантството, което дало възможность на доставчицитѣ за бързо обогатяване, понеже всичко се взимало отъ населението почти безъ пари, а на войскитѣ се доставяло, съгласно съ сключенитѣ имъ контракти, по високи и даже баснословни цѣни. Врѣмето отпослѣ разкрило голѣмитѣ по това злоупотрѣбления, и мнозина отъ злоупотрѣбителитѣ получили приличното си наказание.

Между многото други нужди, на които за уреждането се изисквала нѣкоя инструкция, или нѣкои правила, дѣйствуващи отъ военното врѣме, била и голѣмата нужда за дирение и изнамиране на прѣвозни срѣдства. Прѣвознитѣ срѣдства на армията и на интендантството не били достатъчни да удовлетворяватъ нуждитѣ, които се явявали отъ голѣмото движение на войскитѣ. Завѣдующий гражданското управление, въ съгласие съ главния щабъ на армията, обмислили този въпросъ, и наредили правила за доставяне на прѣвозни срѣдства отъ населението, на което ще се изплаща по една опрѣдѣлена норма (такса) за разстоянието на едно денонощие. Съставенитѣ и утвърдени на 20-й Юлий сѫщата година правила сѫдържатъ всичко осемъ члена и главнитѣ начала сѫ: *обивателскитѣ* кола и коне (прѣвозни срѣдства) да се поискватъ чрѣзъ администрацията и то писмено, ако е възможно два дена по-рано съ показване на врѣмето и мѣстото, гдѣто трѣбва да се доставятъ; окрѫжний началникъ да разпредѣля тази повинность равномѣрно между населението, като води смѣтка за това, и да се незадържатъ кола и коне за повече отъ три дни; изминалото разстояние за едно денонощие се считало 25 километри, или ходъ за 5 часа, за което било опрѣдѣлено да се плаща по 3 франка на кола и по 2 франка на кола съ по единъ конь; за изминато повѣче разстояние или за чакане цѣлъ день се заплащало още половина отъ горната плата; кметоветѣ били длъжни да отпущатъ и направо прѣвозни срѣдства на ония, които съ открити листове отъ своето началство докажатъ, че иматъ право да искатъ кола и коне, като заплатятъ прѣдварително чрѣзъ кметоветѣ опрѣдѣлената такса.

Съ тѣзи правила отъ една страна се удовлетворявали нуждитѣ на войсковитѣ части, а отъ друга — и населението се неонеправдавало. По този начинъ се осѫдила тѣжката и разорителна за населението система на турското правителство — *ангарията*, което значи доставяне безплатно всички прѣвозни срѣдства отъ населението, и то само отъ християнското.

Въ началото на тази глава видѣхме, че още на 16-й Ноемврий 1876 год., за управляющъ гражданскитѣ дѣла при Главнокомандующия въ България билъ назначенъ Князъ Черкаский, но не срѣщнахме никакъвъ документъ за опрѣдѣление по обширно неговитѣ права. Това може да се отдаде на двѣ причини. — Вижда се че другитѣ приготовления на армията за воюване и минуване въ България да се поглъщали напълно вниманието на великия князъ Н. Николаевича и неговитѣ главни сътрудници, или пъкъ обстоятелствата не сѫ откривали нуждата отъ опрѣдѣление поточно правата на завѣдующия гражданското управление. Прѣзъ мѣсецъ *Юлий с. г. въ гр.* В.-Търново Главнокомандующий попълнилъ тази праз-

дниина въ врѣменното законодателство, тъй да се каже, за България съ единъ свой рескриптъ [а] до Князъ Черкезкий.

Този рескриптъ, както виждате, е една пълна инструкция за правата на завѣдующия гражданското управление и една пълна програма за неговитѣ дѣйствия по всѣкъ клонъ на гражданското управление въ освобождавана България. Всичкитѣ разпореждания, вършени отъ Князъ Черказкий по гражданското управление на страната и всичкитѣ издадени правила и инструкции сѫ проникнати отъ духа на сѫщия рескриптъ.

На 8 й Августъ с. г. билъ утвърденъ отъ Главнокомандующия съставения проектъ за врѣменнитѣ правила за управителнитѣ (административни) съвѣти на окрѫжията и градоветѣ въ България, като разяснение на ст. 5-та отъ главнитѣ начала за гражданското управление, утвърдени на 7-й Юлий, за които по-рано е спомѣнато. Спорѣдъ тѣзи правила, които имали всичко 13 статии, врѣменно се възстановлявали бившитѣ при Турската власть управителни или административни съвѣти на окрѫжията и градоветѣ, а тъй сѫщо и тѣзи на санджацитѣ, заедно съ съвѣта на Централното окрѫжие, съставлявали първия управителенъ съвѣтъ на санджака. Въ тѣзи правила е прокарано началото управителнитѣ съвѣти да иматъ членове по право и по изборъ; прѣдсѣдательтъ, който може сѫщеврѣменно да бѫде и прѣдсѣдатель на градския съвѣтъ, но съ една заплата, да се избира отъ членоветѣ и утвърждава на длѫжность отъ губернатора по прѣдложение на окр. началникъ, и засѣданията на управителния съвѣтъ въ пъленъ съставъ да ставатъ, когато е необходимо, съ разрѣшението на окрѫжний началникъ.

Управителнитѣ съвѣти, безъ да се бъркатъ въ полицейскитѣ работи на окрѫжнитѣ началници или на полицмейсторитѣ, трѣбв да се занимаватъ съ всичкитѣ домакински работи на окрѫжията, спорѣдъ сѫществуващия за тѣхъ редъ при турското управление, а главно: а) съ правилното разхвърляне и събиране на данъцитѣ и повинноститѣ; б) съ надзора върху сѫществующитѣ училища и болници, и грижата за тѣхното умножаване, и в) даването пълно съдѣйствие на губернатора, окр. началникъ и полицмейстора за точното и бързо изпълняване отъ мѣстното население на онѣзи военни потрѣбности, които биха се поискали за нуждитѣ на войскитѣ.

Постоянното присѫтствие на управителнитѣ съвѣти броялο: единъ прѣдсѣдатель, двама члена и единъ членъ-секретарь, отъ които първий получавалъ годишно 18.000 гроша, а послѣднитѣ по 12.000 гроша. За служащи се прѣдвиждало: единъ писарь, двама писци и единъ разсиленъ. Заплатитѣ на всички изборни и наемни служащи, както и канцеларскитѣ разноски на съвѣтитѣ, трѣбвало да се взематъ отъ приходитѣ на окрѫжията и градоветѣ.

На сѫщата дата били утвърдени и врѣменни правила за образуването въ България на полицейска наемна [б] стража и на въоружени мѣстни караули. Полицията, която имала за цѣль да пази реда и тишината въ градоветѣ и селата, а тъй сѫщо да прѣслѣдва и прогонва въоржжени

а) Текстътъ на рескрипта е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № 2.

б) Терминътъ „наемна" е употрѣбенъ, защото въ нѣкои държави и полицейската служба, както военната, се отбива съ повинность, безъ всѣкакви заплата.

стражи, която би се попълвала, състояла отъ пѣши и конни лица, и била подъ главното управление на губернатора и подъ близкия надзоръ на окръжнитѣ началници и полицмейстери. За помощь на полицията се избирали отъ християнското население въоръжени караули, безъ да имъ се плаща нѣщо. Полицейската стража, която се въоръжавала отъ управлението, трѣбвало да си прави формено облѣкло отъ получаваната заплата, а коннитѣ да иматъ собствени коне. На въоръженитѣ караули се давали само оръжие, и тѣ служили само въ мѣстата си (въ града или селото). Опрѣдѣлени били заплати за пѣшитѣ полицейски стражари годишно по 2500 гроша, а за коннитѣ — по 4000 гроша.

Завзетитѣ отъ Руситѣ войски мѣста се считали въ военно положение, затова всички прѣстѫпления и прѣстѫпници трѣбвало да се сѫдятъ отъ военнитѣ сѫдилища.

Съ Височайша заповѣдь отъ 4-й Юлий с. г. били учредени отдѣлни военни сѫдилища за България, а съ прокламацията на Главнокомандующия отъ 1-й Юлий били опрѣдѣлени кои дѣла сѫ подсѫдни на тѣзи сѫдилища. Съ заповѣдь по войскитѣ подъ № 132 отъ 9-й Августъ, било заповѣдано откриването на първитѣ двѣ военни сѫдилища въ България — едното въ Търновската губерния, а другото въ Свищовската. Въ постоянния съставъ на първото влизали: за прѣдсѣдателствующъ — полковникъ Бестовута, за изпълняй длъжностьта на прокуроръ — щабсъ-капитанъ Болвиченцевъ, за военен слѣдователь — подполковникъ Берииковъ; а на второто: за прѣдсѣдателствующъ — полковникъ Стрѣлнигонъ, за изпълняй длъжностьта прокуроръ — подполковникъ Басковъ, а за военен слѣдователь — подполковникъ Демяновичъ. За секретари и кандидати [a]) на военно-сѫдебна длъжность и при двѣтѣ сѫдилища били назначени граждански чиновници.

Къмъ сѫщата заповѣдь и отъ сѫщата дата били приложени и врѣменни правила, които въ 22 параграфа съдържали всички права и длъжности на казанитѣ сѫдилища. Его по-главнитѣ постановления на тѣзи правила: въ всѣки санджакъ имало по едно отдѣлно сѫдилище, но по нѣмане дѣла и за икономия можало да остане едно сѫдилище на два санджака; освѣнъ постояннитѣ сѫдии губернаторитѣ назначавали врѣменни и запасни сѫдии отъ находящитѣ се на мѣстото военни лица; военнитѣ сѫдилища зависятъ направо отъ Главнокомандующия и отъ находящето си при него касационно присѫтствие; всѣко сѫдилище се намирало при сѣдалището на губернатора, но можало да засѣдава и другадѣ, ако има нужда, по прѣдварително споразумѣние; заплатитѣ на сѫдиитѣ се обявявали съ заповѣдь по войскитѣ, и се отпущали, както и канцеларскитѣ, отъ които една третя за военния прокуроръ, на прѣдсѣдателя; повдигането на углавнитѣ дѣла зависяло отъ военното началство за военнитѣ, а за мѣстнитѣ граждане отъ губернатора; дознанието се правяло отъ военнитѣ или отъ полицията, а прѣдварителното слѣдствие отъ военния слѣдователь; разногласието между военния прокуроръ и губернатора се разрѣшавало отъ Главнокомандующия по докладъ на завѣдующия гражданското управление; прокурорътъ нѣмалъ право да се отказва отъ обвинение, и като изкаже мотивитѣ на военното началство, или на губернатора, по което

a) Тѣзи чиновници по длъжность защищавали подсѫдимитѣ въ врѣме на засѣдание, а прѣзъ другото врѣме били секретари на прокурора.

прѣдавалъ обвиняемия на сѫдъ, изказвалъ своето заключение спорѣдъ убѣждението си; на свидѣтелитѣ се плащало възнаграждение, размѣрътъ на което се опрѣдѣлялъ отъ Главнокомандующия; сѫдебнитѣ разноски се изплащали отъ хазната, когато подсѫдимия е бѣденъ; изпълнението на военнитѣ присѫди, за военнитѣ ставало отъ тѣхното началство, а за мѣстнитѣ граждане отъ губернатора; за непрѣдвидени, въ горнитѣ правила, случаи, военнитѣ сѫдилища се рѫководѣли отъ общитѣ правила и узаконения за военнитѣ сѫдилища. а)

Една отъ първитѣ грижи на Главнокомандующия и на всичкитѣ военни началници е била онази за доставянето бърже, и лесно храна за войскитѣ и за военнитѣ коне. За урѣждане на този въпросъ на 8-й Септемврий с. г. билъ свиканъ при главната квартира въ с. Горня-Студена подъ прѣдсѣдателството на Главнокомандующия Великий князь Н. Николаевичъ единъ съвѣтъ: отъ началника на полевия щабъ, отъ завѣдующия гражданското управление, отъ главния интендантъ на военното министерство и отъ полевий интендантъ на армията, който (съвѣтъ) рѣшилъ да се вземе по реквизиционенъ начинъ отъ населението съ пари 100.000 четверти б) пшеница или рѫжъ, 40.000 четвърти овесъ или ечникъ, половината отъ сѣното и една третя отъ сламата, която иматъ мѣстнитѣ жители, на което разхвърлянето между населението ще става отъ гражданскитѣ власти по разпорѣждане на завѣдующия гражданското управление, а прѣдаването ще става на интендантството. Цѣнитѣ, опрѣдѣлени за изплащане на населението за помѣнатитѣ продукти, били: за четвърть пшеница или рѫжъ 5 рубли, за четвертъ овесъ или ечникъ 3 рублии и 75 капейки, за единъ пудъ в) сѣно 30 капейки, а за единъ пудъ слама — 15 капейки. Изплащането ставало съ метлически (звонкови) монети, а не съ книжни. Сѣното отъ напуснатитѣ Турски ливади се покосвало и прѣвозвало за смѣтка на гражданското управление по реквизиционенъ редъ, въ разпорѣждането на което се отпусналъ единъ авансъ отъ 700 рубли.

Друга една тъй сѫщо голѣма грижа за Главнокомандующия и завѣдующия гражданското управление била настаняването и глѣдането на бѣжанцитѣ Българе, г) които отъ свирѣпството на Турцитѣ били принудени да напустнатъ огнищата си, и да прибѣгнатъ подъ покровителството на Рускитѣ войски.

Още прѣзъ мѣсецъ Юлий Главнокомандующий, по устенъ докладъ на Князъ Чаркаский, билъ разрѣшилъ да се назначи една комисия, д) която да настани бѣжанцитѣ по напуснатитѣ турски кѫщи, като имъ отпуща и парична помощь, за която цѣль билъ отпуснатъ единъ авансъ отъ 18.000 франка, а на нѣкои позволили да си пожънатъ и увършатъ за храна отъ напуснатитѣ турски посѣви.

а) Тукъ се разбира за онѣзи правила, които сѫществували въ Руската империя.

б) Руска мѣрка за хранитѣ, която е равна на 10½ наши крини, или 120 оки.

в) Единъ пудъ е равенъ на 13 оки, или 16,66 килограма.

г) Бѣжанци е имало: отъ Старо-Загорско, Чирпанско, Казанлѫшко, Ловченско, Бебровско, Русенско, а послѣ и отъ Доброжанско.

д) Тази комисия дѣйствувала подъ рѫководството на полковникъ Дометти, а между членоветѣ ѝ били и Николаки Чалѫки (Българинъ на Руска служба) и Св. Георги Тилевъ, сега архимандритъ Теофилактъ.

Князъ Черкаский съ докладитѣ си отъ 14 й Септемврий и 9-й Октомврий молилъ да се вематъ подъ грижата на управлението само прѣстарелитѣ и негодни за физический трудъ старци; както и малолѣтнитѣ, а отъ зрѣлитѣ мжже само онѣзи, които иматъ голѣми семѣйства; всички да се настанятъ по голѣмитѣ села и градове, като имъ се раздава храна отъ оставенитѣ турски храни; на Търновский, Свищовский, Русенский и Тулчанский губернатори се възлагалъ върховния надзоръ по настаняването на бѣжанцитѣ и грижата за тѣхъ, за която цѣль и всѣкой мѣсецъ се отпущалъ единъ паричен авансъ за тѣхнитѣ нужди. А за да се даде възможность на младитѣ и годни за работа бѣжанци да се прѣхраватъ, било прѣпоржчено да се изкарватъ да работятъ съ заплата на пжтищата, които трѣбвало да се правятъ за нуждитѣ на войскитѣ.

Подиръ горнитѣ разпорѣждания, завѣдующий гражданского управление, възъ основание правилата за управителнитѣ окржжни и градски съвѣти, утвърдени отъ Главнокомандующия на 8-й Августъ с. г., изработилъ една инструкция за реда на дѣйствията и вѣдомството на казанитѣ съвѣти. Тази инструкция съдържала всичко 15 статии, и поставяла съвѣтитѣ подъ надзора на окржжнитѣ началници, а нѣкои отъ градскитѣ съвѣти подъ надзора на полицмейсторитѣ, гдѣто имало такива, като се забранявало на съвѣтитѣ да се мѣсятъ въ чисто полицейскитѣ работи, а се занимаватъ само съ домакинството на окржжието или града. Постоянното присжтствие на съвѣтитѣ засѣдавало въ всички дѣлнични дни, а по нѣкогашъ и вѣчерь, когато изисквала работата, която се разпрѣдѣляла между членоветѣ отъ прѣдсѣдателя. Заявленията се подавали до окржжний началникъ или полицмейстора, който ги прѣпращалъ съ надписъ до съвѣта за да вземе постановление, ако намира за нуждно. Постановленията на съвѣтитѣ се записвали по редъ въ особенъ журналъ (дневникъ) и били скрѣпявани съ подписитѣ на постоянното присжтствие, а утвърдявани отъ окржжния началникъ, ако е съгласенъ, въ противенъ случай се изпращали на губернатора, който издавалъ рѣшение. Отмѣняването на земенитѣ веднжжъ постановления по нѣкой прѣдмѣтъ или въпросъ ставало отъ окржжний началникъ, ако не е било отъ него утвърдено, а въ противенъ случай отъ губернатора. Изходящтитѣ писма трѣбвало да носятъ подписа на прѣдсѣдателя и секретаря; до губернатора и окржжний началникъ, съвѣтитѣ пишали прѣдставления, а получавали отъ тѣхъ прѣдписания; съ другитѣ учрѣждения си пишали отношения.

По-главнитѣ работи, съ които сж занимавали управителнитѣ съвѣти били: 1) правилното разхвърляне и събиране на държавнитѣ данъци, повинности и налози; 2) опѣняването недвижимитѣ имоти, които подлѣжали на облагане съ данъкъ; 3) опрѣдѣляването приходитѣ на частнитѣ лица (граждане) и данъка; 4) грижитѣ за държавнитѣ имоти и извличане отъ тѣхъ приходъ (полза); 5) събирането на бандеролното право отъ спиртнитѣ питиета, тютюна и пр.; 6) запазването имотитѣ на избѣгналото турско население и прибирането прихода отъ тѣзи имоти; 7) изпълнението на всички работи, които губернаторътъ, окр. началникъ и полицмейсторътъ имъ биха възложили за нуждитѣ на армията; 8) събирането на всички свѣдѣния и данни за окржжието, които учрежденията биха поискали; 9) разглѣждането оплакванията отъ общинскитѣ власти; 10) съставянето смѣткитѣ по окржжнитѣ разходи и изпращането имъ за утвърждение отъ

губернатора чрѣзъ окръжний началникъ или полицмейсторътъ; 11) произвождането търговетѣ и сключването контракти за работи, възложени тѣмъ отъ губернатора; 12) направата и поддържането на пѫтищата, мостовеtѣ и други искуствени съоръжения; 13) отварянето и поддържането народнитѣ училища; 14) вземане мѣрки заедно съ полицията за прѣдпазване отъ епидемия и епизоотия; 15) уреждане на земледѣлчески и спестовни каси; 16) да се грижатъ за развиване на земледѣлието, търговията и промишленностьта; 17) повдигане и водене сѫдебни дѣла по граждански искове и обществень интересъ; 18) направата на затвора, и грижане за храна на затворницитѣ; 19) поддържането на сирацитѣ, бѣднитѣ и старитѣ, и 20) завѣждането общественото благоустройство: надзора по строенето, запазване горитѣ и сградитѣ отъ пожаръ, полскитѣ имоти отъ опропастявания, и личната безопастность отъ всѣкакви заплашвания. Градскитѣ съвѣти при това още били длъжни да построяватъ и освѣтляватъ улицитѣ, да разпрѣдѣлятъ водитѣ, да се грижатъ за украсяването на градоветѣ, за провѣряване мѣркитѣ и теглилкитѣ, за уреждане на тържища (пазари), площади, градини, увеселителни мѣста, скотобойни (салхани), разхвърляне и събиране на общинскитѣ (градски) данъци, събирането градскитѣ приходи и пр. Въ инструкцеитѣ били приложени и образци за дневникъ (журналъ) на вземенитѣ рѣшения (постановления) и за вписване входящитѣ и изходящитѣ писма на съвѣтитѣ

Друга инструкция, изработена отъ Князъ Чиркаский и утвърдена отъ Негово Имп. Височество Главнокомандующий, била за правата и длъжноститѣ на мѣстната полицейска стража. Тъзи инструкция състояла отъ 12 члена, въ които се изброявали правата и длъжноститѣ на полицията, между които ще спомѣнемъ за слѣдующитѣ: прѣкратяване всѣкакво насилие, обида и самоуправство; запазване общото спокойствие, благочиние, добронравие, редъ и послушность къмъ властитѣ; слѣдене за точното изпълнение на законитѣ; да ограничава нарушителитѣ на благочинието и реда, и противящитѣ се, безъ разлика на тѣхното положение, да прѣдава въ сѫдъ; запазване тишината и спокойствието на гражданитѣ отъ пияницитѣ, като ограничава послѣднитѣ, и запазване мѣстното население отъ докачения и притѣсненията отъ проходящитѣ военни команди, или — на квартирующитѣ въ кѫщитѣ имъ войскови части. Тъзи инструкция била задължителна за всичкитѣ мѣста, заети отъ Рускитѣ войски. Полицейскитѣ стражари носѣли форменно облѣкло, което можало да бѫде различно по цвѣтъ за всѣка мѣстность, а освѣнъ форменното облѣкло стражара трѣбвало постоянно да носи и едно свидѣтелство, издадено отъ губернатора, за удостовѣрение на самоличностьта и положението си, когато има нужда отъ сѫдѣйствието на военнитѣ и граждански власти.

Прѣзъ мѣсецъ Ноемврий 1877 год., когато Плѣвенъ билъ напълно обсаденъ и Ружнскитѣ войски, подкрѣпени съ Рускитѣ, прѣвзели г. Орѣхово съ околностьта му, гражданското управление намѣрило за необходимо да нареди губернското управление за Видинския санджакъ (губерния) съ врѣменно сѣдалище въ Орѣхово; тамъ се открило и окрѫжно управление, каквито отпослѣ постепенно се откриватъ въ Ломъ и Враца. Съ докладъ на завѣдующия гражданското управление отъ 16 й Ноемврий с. г. подъ № 92 били назначени врѣменно за И. Д. губернаторъ на Орѣховския сан-

джакъ статския съвѣтникъ *Тухолка* и за вице-губернаторъ — надворний съвѣтникъ *Станишевъ*.

Слѣдъ заемането на Северна България отъ Русскитѣ власти, скоро се почувствало нужда и отъ прѣуреждането на бившитѣ граждански сѫдилища. Приготовляванитѣ врѣменни сѫдебни правила отъ една особна комисия подъ прѣдсѣдателството на дѣйствителния статский съвѣтникъ Лукьяновъ немогли за скоро да бѫдатъ готови, та завѣдующий гражданското управление билъ принуденъ да остави сѫдебнитѣ съвѣти да дѣйствуватъ по стария редъ, а само съ докладъ отъ 4-й Декемврий с. г. подъ № 108, опрѣдѣлилъ тѣхния щатъ така: 1) на прѣдсѣдателя на сѫдебния съвѣтъ 18 000 гроша годишно; на членоветѣ по 12 000 гроша, на секретаря 6000 гроша, на единъ писарь 3000 гроша и на троица разсилни по 2400 гроша. Съ докладъ отъ 16-й Декемврий с. г. подъ № 117 билъ уреденъ и въпроса за плащане на пѫтни и дневни пари на гражданскитѣ чиновници, командировани по служебни дѣла вънъ отъ мѣстослужението си.

Както видѣхме въ глава I-ва, Западний отрядъ още прѣди падането на Плѣвенъ като прѣсѣкалъ пѫтя за София, напрѣдвалъ къмъ последнята точка, гдѣто било прѣдвидено да се срѣщне съ Сръбската армия. Въ началото на мѣсецъ Декемврий (1877 г.) една часть отъ Софийския санджакъ съ г. Орхание била освободена и напълно завзета отъ Руската армия — Западний отрядъ, — за това трѣбвало да се нареди и гражданско управление. Князъ Черкаский съ докладъ отъ 12 й Декемврий (1877 г.) до Главнокомандующия, като изтъква това обстоятелство и възможностьта въ скоро врѣме цѣлий санджакъ да бѫде освободенъ отъ Турското владичество, моли да му се разрѣши да нареди губернско управление врѣменно въ г. Орхание, отъ гдѣто слѣдъ врѣме да се прѣмѣсти въ сѣдалището на губернията — София. За губернаторъ билъ прѣдложенъ съ поменатий докладъ и назначенъ дѣйствителний статский съвѣтникъ Алабинъ, а за вице-губернаторъ билъ командированъ врѣменно до назначението на титулиренъ, професорътъ при Харковский университетъ М. Дриновъ, който до това врѣме работѣлъ въ главното гражданско управление.

Понеже съ настѫпването на зимата и напрѣдването на войскитѣ се прѣдвиждало затруднение въ бързитѣ разпореждания и съобщения, то завѣдующий гражданското управление измолилъ за Орханийския и Орѣховския губернатори слѣдующитѣ права: 1) да прѣмѣстятъ управлението на губернията, щомъ се освободи централний градъ; 2) да уредятъ полицейско управление и да назначатъ полицмейстори въ централния градъ на губернията, и 3) да назначатъ окр. началници въ окрѫжията на губернията измежду офицеритѣ, командировани въ тѣхно разпореждане.

Въ прѣдидущата глава тѣй сѫщо видѣхме, че въ края на Декемврий (1877 г.) Руската армия отъ центра съ една нечувана бързина прѣмина Шипченския балканъ, и като вихрушка се впусна прѣзъ Тракийскитѣ полета за Одринъ и Цариградъ. Главний щабъ, а съ него заедно и гражданското управление трѣбвало да слѣдватъ винаги слѣдъ армията.

Цѣли дванадесеть дни отъ мѣсецъ Януарий 1878 год. Главнокомандующий присѣдѣлъ въ г. Казанлъкъ, до гдѣто Тракия, заедно съ г. Одринъ, била напълно заета отъ Руската армия. На първо врѣме било намѣрено за по-добрѣ да се нареди военно управление, за това Великий Князъ съ заповѣди отъ 8-й и 10-й Януарий с. г. подъ №№ 1 и 2 по

армията назначилъ генер.-лейтинанта Столипинъ за воененъ губернаторъ въ г. Пловдивъ, и полковникътъ отъ генералния щабъ Ильяшевичъ за окръженъ началникъ въ г. Казанлъкъ. Слѣдъ 12 й Януарий когато главната квартира се премѣстила въ г. Одринъ заедно съ гражданското управление, и се сключило примирие, Князъ Чаркаский непрѣстанно билъ заетъ съ приготвюването условията за прилиминарния договоръ, и нареждането на гражданското управление въ Тракия. Съ докладъ № 4 отъ 1-й Февруарий 1878 год. той измолилъ Главнокомандующия да назначи полковника Шепелева за губернаторъ въ Пловдивъ и да се образува губернията отъ бившия Пловдивский санджакъ, както се намиралъ врѣменно подъ управлението на военния губернаторъ генер. Столипина.

Въ това врѣме здравето на Князъ Чаркаский се било влошило сериозно, та неговий помощникъ генер. Анучинъ съ докладъ отъ 10 й Февруарий с. г. подъ № 5, моли да се образува и Сливенска губерния отъ бившия Сливенский санджакъ, въ която да влизатъ окръжията: Сливенско, Ново-Загорско, Карнобатско, Айтоско, Анхиялско, Месемврийско и Бургазко. За губернаторъ на Сливенската губерния билъ назначенъ до тогавашния военевъ окр. началникъ въ Казанлъкъ полковникъ Ильяшевичъ. Щомъ се образувала Сливенската губерния, окръжията: Казанлъшко, Старо-Загорско, Чирпанско и Карловско, които по рано били подъ Казанлъшкото военно окръжие, се присъединили къмъ Пловдивската губерния, както сж били и по-рано по гражданското управление, за което било поискано съгласието на Главнокомандующия съ докладъ подъ № 15 отъ 12-й Мартъ с. г. Прѣди това обаче трѣбва да спомѣнемъ за уреждането на още двѣ военни полеви сждилища и то едното въ Пловдивъ, а другото въ София. Съ заповѣдь по войскитѣ отъ 8 й Мартъ с. г. подъ № 21, за прѣдсѣдателствующъ на Пловдивский военевъ полевий сждъ билъ назначенъ полковникъ Костинъ, за И. д. на прокуроръ — подполковникъ Мордвиновъ, за воененъ слѣдователь — Колежкий асесоръ Архангелский и за кандидатъ на военно-сждебна длъжность — Колежкий секретарь Юстицкый. На Софийский военевъ полевий сждъ билъ назначенъ за прѣдсѣдателствующъ полковникъ Пузино, за И. д. прокурора — капитанъ Шадурский. за военевъ слѣдователь — капитанъ Бо, за и. д. секретарь — титулярний съвѣтникъ Рафаиловичъ и за кандидатъ на военно-сждебна длъжность — Колежкия асесоръ Ситниковъ. Освѣнъ горнитѣ два състава съ спомѣнатата заповѣдь билъ назначенъ и третий съставъ отъ полковникъ Теодоровъ, като прѣдсѣдателствующъ, Колежкий асесоръ Бауера, за и. д. прокурора и губернскитѣ секретари: Круковский и Софроновъ, като канцеларски чиновници. Послѣдний сждъ оставалъ въ г. Одринъ на разположение, когато стане нужда.

Направенитѣ разпореждания по гражданското управление, както слѣдъ 19 й Февруарий 1878 год. когато се подписалъ прилиминарния миренъ договоръ, тъй и слѣдъ смъртьта вече на Княза Вл. А. Чаркаский, все носили неговия духъ. Послѣднитѣ дни отъ живота си незабравимий Князъ посвятилъ за благото на България; у него сж били приготвени и условията за мира съ Турция, като се означавали границитѣ на цѣлокупна България, която трѣбвало да стане отдѣлна държава, и плана за върховното управление на тъзи държава. Когато лѣкаритѣ, загрижени отъ болестьта, посъвѣтвали Княза да се откаже отъ всѣкакво занимание съ

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

Приложения къмъ втора глава.

I.

Проектъ за главнитѣ начала на гражданското управление въ губерниитѣ и околиитѣ на Българската земя.

ГЛАВА I.

Общи разпореждания.

1) Съществующитѣ сега граници на губерниитѣ (санджацитѣ) и окрѫжията (каазитѣ) си остава за сега безъ измѣнение, съ изключение на Русенската губерния, отъ която се отдѣлятъ три окрѫжия: Свищовско, Никополско и Плѣвенско, отъ които се образува Свищовска губерния.

Забѣлѣжка. Отъ Главнокомандующия зависи да прави, по искането на завѣдующия гражданското управление, всички измѣнения въ административното дѣление на Българската земя, които се видятъ за необходими

2) Губерниитѣ се управляватъ отъ Губернатори, за помощници на които се назначаватъ вице-губернатори, а окрѫжията се управляватъ отъ окр. началници.

3) Губернаторитѣ и вице-губернаторитѣ се назначаватъ и уволняватъ отъ Главнокомандующия, по прѣдложение на управляющия гражданскитѣ дѣла. Съвѣтницитѣ по дѣлата на съкровището и окрѫжнитѣ началници се назначаватъ и уволняватъ, по прѣдложението на губернаторитѣ, отъ завѣдующия гражданското управление съ докладъ до Главнокомандующия.

Забѣлѣжка. Щатоветѣ на гражданското управление въ губерниитѣ и окрѫжията въ България се прилагатъ при настоящия проектъ.

4) Главнитѣ длъжности на губернаторитѣ и окр. началници се заключаватъ въ строгото запазване спокойствието и реда мѣжду населението въ тила на армията; въ прѣдупреждаване и прѣкратяване на распритѣ, които може да се появатъ мѣжду жителитѣ отъ разнитѣ народности; въ запазване свободата на вѣрата на всички вѣроисповѣдания, безъ да се изключва и мюсюлманското; въ обезорѫжаването мѣстното мюсюлманско население, а така сѫщо и въ слѣденето за точното и бързо изпълнение отъ мѣстното население на всичкитѣ военни искания, които ще служатъ за удовлетворение нуждитѣ на войскитѣ.

5) За сега реда за дѣйствията на губернаторитѣ и окр. началници се опрѣдѣля съ долѣизложенитѣ статии, а така сѫщо и съ утвърдената отъ Главнокомандующия инструкция за уреждане първоначалното военно-полицейско управление въ заетитѣ отъ войскитѣ мѣста въ България, до колкото се не отмѣнява съ тѣзи правила.

Забѣлѣжка. Главнитѣ правила за гражданскитѣ съвѣти и сѫдилища въ окрѫжията и градоветѣ, както и щатоветѣ за тѣхъ и за мѣстнитѣ сѫдилища, ще се опрѣдѣлятъ съ особна разпоредба.

служебни работи, той отговорилъ: „*Не забравяйте, че въ този минута отъ мене зависи участьта на милиони Българе*". Другъ пжть, когато лѣкаритѣ се старали да го отклонятъ да отива въ Санъ-Стефано, той имъ казалъ: „*Азъ трѣбва да видя Великий Князъ прѣди да се заключи (подпише) мира; отъ това зависи участьта на България*". а)

На 18-й Февруарий 1878 год., само единъ день прѣди смъртьта си, Князъ Черкаский билъ на докладъ при Великий Князъ Николай Николаевичъ Старший, при когото сѣдѣлъ цѣлъ часъ, и му доложилъ за всичко, каквото трѣбвало да се направи за доброто на България.

Признателна България е считала Князя Черкаский за единъ свой доброжелатель и ще чествува неговата память.

а) Спорѣдъ разказитѣ на очевидци, помѣстени въ книгата „Князъ Вл. А. Черкаский", Москва 1879 год.

Приложения къмъ втора глава.

I.

Проектъ за главнитѣ начала на гражданското управление въ губерниитѣ и околиитѣ на Българската земя.

ГЛАВА I.

Общи разпореждания.

1) Съществующитѣ сега граници на губерниитѣ (санджацитѣ) и окрѫжията (казитѣ) си остава за сега безъ измѣнение, съ изключение на Русенската губерния, отъ която се отдѣлятъ три окрѫжия: Свищовско, Никополско и Плѣвенско, отъ които се образува Свищовска губерния.

Забѣлѣжка. Отъ Главнокомандующия зависи да прави, по искането на завѣдующия гражданското управление, всички измѣнения въ административното дѣление на Българската земя, които се видятъ за необходими

2) Губерниитѣ се управляватъ отъ Губернатори, за помощници на които се назначаватъ вице-губернатори, а окрѫжията се управляватъ отъ окр. началници.

3) Губернаторитѣ и вице-губернаторитѣ се назначаватъ и уволняватъ отъ Главнокомандующия, по прѣдложение на управляющия гражданскитѣ дѣла. Съвѣтницитѣ по дѣлата на съкровището и окрѫжнитѣ началници се назначаватъ и уволняватъ, по прѣдложението на губернаторитѣ, отъ завѣдующия гражданското управление съ докладъ до Главнокомандующия.

Забѣлѣжка. Щатоветѣ на гражданското управление въ губерниитѣ и окрѫжията въ България се прилагатъ при настоящия проектъ.

4) Главнитѣ длъжности на губернаторитѣ и окр. началници се заключаватъ въ строгото запазване спокойствието и реда между населението въ тила на армията; въ прѣдупреждаване и прѣкратяване на распритѣ, които може да се появятъ между жителитѣ отъ разнитѣ народности; въ запазване свободата на вѣрата на всички вѣроисповѣдания, безъ да се изключва и мюсюлманското; въ обезорѫжаването мѣстното мюсюлманско население, а така сѫщо и въ слѣденето за точното и бързо изпълнение отъ мѣстното население на всичкитѣ военни искания, които ще служатъ за удовлетворение нуждитѣ на войскитѣ.

5) За сега реда за дѣйствията на губернаторитѣ и окр. началници се опрѣдѣля съ долѣизложенитѣ статии, а така сѫщо и съ утвърдената отъ Главнокомандующия инструкция за уреждане първоначалното военно-полицейско управление въ заетитѣ отъ войскитѣ мѣста въ България, доколкото се не отмѣнява съ тѣзи правила.

Забѣлѣжка. Главнитѣ правила за гражданскитѣ съвѣти и сѫдилища въ окрѫжията и градоветѣ, както и щатоветѣ за тѣхъ и за мѣстнитѣ сѫдилища, ще се опрѣдѣлятъ съ особна разпоредба.

ГЛАВА II

—

Управлението въ губернитѣ.

6) Губернаторътъ е най-висший прѣдставитель на правителството въ Губернията, на когото се подчиняватъ всички граждански и полицейски власти, находящи се въ границитѣ на Губернията. Нему се възлага тъй сжщо и надзора върху сждебнитѣ и изборно-ступанскитѣ управления на основание долѣпосоченитѣ правила.

7) Губернаторътъ, като има прѣдъ видъ горѣпомѣнатитѣ цѣли (§ 4), за реда на управлението въ повѣреното му мѣсто ще се ржководи, както отъ новитѣ разпореждания на главнокомандующия на дѣйствующата армия, които ще му се съобщаватъ чрѣзъ завѣдующия гражданското управление, тъй и отъ сжществующитѣ до сега не отмѣнени мѣстни узаконения, до колкото тѣ непротиворѣчатъ съ горѣказаната полза на християнското население и армията. При това той се ползува и отъ слѣдующитѣ права:

а) По гражданскитѣ дѣла.

Той назначава, освѣнъ вице губернаторитѣ, съвѣтницитѣ по съкровището (фиска) и окр. началници, чиновницитѣ и служащитѣ въ всичкитѣ управления на губернията и окржжията; изпълнява полученитѣ отъ висшето началство разпорѣждания; надзирава за правилнитѣ дѣйствия на окр. началници и другитѣ мѣстни власти и учреждения (граждански и изборно ступански), и за точното и своеврѣменно изпълнение на даденитѣ имъ заповѣди; назначава разслѣдване по обвиненията на длъжностни лица въ неправилни дѣйствия, и уволнява назначенитѣ отъ него чиновници, когато се открие виновностьта имъ; при това, вслучай че окр. началникъ неможе да се остави повече на служба, отстранява го врѣменно отъ длъжностьта и съобщава на завѣдующия гражданското управление причинитѣ на своето разпорѣждане; надзирава за правилностьта на изборитѣ, за които е заповѣдано да се правятъ, и въ случай на забѣлѣжени нередовности при изборитѣ веднага прави надлѣжнитѣ разпореждания за премахване недоразумѣнията, или да подновява изборитѣ да се извършватъ редовно, като съобщава за подобни случаи на завѣдующия гражданското управление.

б) По финансовото управление.

Той надзирава за постжпването въ съкровището на всичкитѣ данъци и налози въ губернията въ опрѣдѣленитѣ по-прѣдишни и въ новоразпореденитѣ размѣри и въ показанитѣ срокове; има право, прѣдъ видъ на мѣстнитѣ обстоятелства, да разрѣшава отлагането вноса на данъцитѣ и налозитѣ, а въ извънредни случаи да ходатайствува чрѣзъ завѣдующия гражданското управление за пълното имъ или отчасти опрощаване; надзирава чрѣзъ окр. началници или командировани чиновници за редовностьта на дѣйствията въ окржжията на бирницитѣ и други лица, които получаватъ данъцитѣ по стария редъ (Высочайше утвърденитѣ главни начала за финансовото управление въ България); д[illegible]ожда въ точна извѣстность всичкитѣ имоти, при[illegible]жащи на [illegible] и другитѣ обществени учреждения, тѣхната с[illegible] до[illegible] взема надлѣжнитѣ мѣрки, гдѣто това е в[illegible] [illegible]ѣлнитѣ приходи, п.

тъй също да се грижи и за запазването на държавнитѣ гори отъ опустошение; да се удостовѣрява за правилното изразходвание отъ съществующитѣ въ окрѫжията каси суми за разнитѣ текущи разноски за вътрѣшното управление на окрѫжията, както прѣдишни, тъй и новоразрѣшени, и незабавното изпращане останалитѣ свободни суми, гдѣто бѫде посочено; да надзирава за дѣйствията на Губерското ковчежничество и за правилното водене операцитѣ на постѫпленията и за пазенето и изпращане на сумитѣ, кѫдѣто се заповѣда.

Прѣдъ видъ на труднитѣ съобщения между губернаторитѣ и централното управление и вѣроятно на явната въ много случаи необходимость да се откриватъ нови разходи за мѣстното управление, които немогѫтъ да бѫдатъ прѣдвидени по рано, и които при бившето—Турското, управление могли и да не ставатъ, на Губернаторитѣ се дава право врѣменно да разрѣшаватъ на окр. началници толкова разходи въ размѣръ до двѣ хиляди рубли въ годината, за което, заедно съ обясненията на причинитѣ, които сѫ прѣдизвикали тѣзи разходи, съобщава на завѣдующия гражданското управление за изпросване утвърждението на това разпореждане отъ главнокумандующия, на основание ст. 2-ра отъ Височайше утвърденитѣ правила на 20-й юлий 1877 год.

в) По сѫдебната часть.

Губернаторътъ надзирава, щото на всѣкѫдѣ прѣдишнитѣ сѫдебни учрѣждения да продължаватъ или да възобновяватъ своитѣ дѣйствия, спорѣдъ прѣдишнитѣ узаконения, при това да се грижатъ щото въ смѣсенитѣ окрѫжия болшинството на сѫдиитѣ да бѫде отъ страна на християнското население. Губернаторътъ има право да изключва отъ подсѫдностьта на мѣстнитѣ сѫдилища въ цѣлата Губерния, и да прѣдава въ военнитѣ сѫдилища онѣзи дѣла, които той намира, при сегашнитѣ изключителни обстоятелства за поддържането въ страната пъленъ редъ и тишина, да се разгледатъ въ тѣзи (послѣднитѣ) сѫдилища. Освѣнъ това, въ подобни случаи, губернаторътъ разрѣшава да се изпълняватъ ония отъ гражданскитѣ и углавни рѣшения, които вѣматъ политический характеръ, и които въ прѣдишно врѣме се изпълнявали съ разрѣшението на бившитѣ началници на вилаетитѣ (материалы для изученія Болгаріи стр 16—21).

Забѣлѣжка: Въ всѣка губерния, по разпореждането на завѣдующия военно-сѫдебната часть при главнокомандующия, урежда се особенъ воененъ сѫдъ, членоветѣ на който оставатъ, на общо основание, подчинени направо на главнокомандующия; протеститѣ и касационнитѣ оплаквания срѣщу рѣшенията на тѣзи сѫдилища се прѣдставляватъ въ касационното отдѣление на дѣйствующата армия. Въ крайна нужда едно сѫдилище може да бѫде за двѣ губернии.

г) По мѣстнитѣ изборно стопански управления.

Губернаторътъ се грижи за уреждането на гражданскитѣ съвѣти въ всѣкое окрѫжие на Губернията, безъ да се изключва и окрѫжието, гдѣто се намира сѣдалището на губернията; пристѫпва къмъ уреждането на губерския граждански съвѣтъ само като получи особенно за това разпореждане, до послѣдването на което прѣдишнитѣ граждански съвѣти на губернията, заедно съ бившитѣ при турското управление съвѣти на мѣстнитѣ окрѫжия, управляватъ дѣлата само на онѣзи окрѫжия, гдѣто се намира главния градъ на губернията; за обсѫждане на общитѣ работи,

относящи се до цѣлата губерния, на губернатора, въ случай на нужда, разрѣшава се врѣменно да урежда съвѣщателни събрания, както той намира за добрѣ, като има прѣдъ видъ мѣстнитѣ обичаи, отъ лични духовни и мирски лица, до колкото се може отъ разнитѣ окрѫжия. Губернаторътъ, по прѣдложението на окрѫжнитѣ началници, утвърждава въ длъжность избранитѣ прѣдсѣдатели на гражданскитѣ съвѣти, като има право, въ крайни случаи, да уволнява тѣзи лица отъ прѣдсѣдателството и да ги замѣстя съ други; да надзирава за дѣйствията, както на гражданскитѣ съвѣти въ окрѫжията, тъй и за подобнитѣ въ градоветѣ, като прави ревизия на дѣлата имъ лично, или чрѣзъ назначено отъ него лице; въ случай на неуспѣхъ въ работитѣ имъ, има право да ги разтурва и да назначава нови избори; а така и въ случай на бездѣйствие и не изпълнение исканията на началството, особено по работи, които сѫ отъ неотлагаема нужда за войската, взема съ своята власть всичкитѣ нужднѝ мѣрки самъ, или чрѣзъ подчиненитѣ му власти. Той утвърдява направо разходитѣ, одобрени отъ мѣстнитѣ учреждения, отъ разнитѣ обществени срѣдства за всѣка една сума.

8) За опазване реда въ селата и градоветѣ на губернията, на Губернатора се дава право да урежда, гдѣто намира за нуждно и възможно, отъ мѣстното население особена пѣша и конна полицейска стража, която може и да въорѫжи съ събраното отъ Турцитѣ орѫжие. За посрѣщането на разноскитѣ, които могатъ да послѣдуватъ по уреждането на полицейската стража, когато изплащанието имъ не би могло да стане отъ градскитѣ и селскитѣ общини, дава му се право отъ мѣстнитѣ текущи приходи да харчи до петь хиляди рубли за всѣкое окрѫжие независимо отъ даденото му (ст. 7 пунктъ б) право да разрѣшава самъ, разходи до двѣ хиляди рубли въ всѣкое окрѫжия, за всѣкой прѣдметъ. За вземенитѣ въ това отношение мѣрки, Губернаторътъ увѣдомява завѣдующия гражданскитѣ дѣла.

Забѣлѣжка. Както новосъбираемото орѫжие отъ турцитѣ, тъй и събраното отъ по-рано се прѣдава отъ военното вѣдомство на мѣстния Губернаторъ.

9) За неизпълняване законнитѣ разпорѣждания на мѣстнитѣ власти, и въ случаитѣ, когато отъ Губернатора се признае, че може да се ограничи само съ наказание по административенъ редъ, безъ да се прѣдава виновника на сѫдилище, дава му се право: всичкитѣ мѣстни жители въ Губернията, освѣнъ онѣзи, които сѫ на държавна служба, да арестува най-много за единъ мѣсецъ и да глобява до сто рубли. На нѣкои градове и села паричната глоба може да се налага въ по-голѣмъ размѣръ, но никога да не надминува хилядо рубли. По голѣма отъ тази глоба може да се налага отъ главнокомандующия по прѣдложение на завѣдующия гражданского управление.

Забѣлѣжка За всичкитѣ глоби се води подробна смѣтка, а паритѣ се пазятъ въ ковчежничествата От тѣзи суми се отпуща кредитъ на губернатора до три хиляди рубли на годината за поддържане и хранене на арестуванитѣ отъ мѣстнитѣ власти съ изключение на затворницитѣ по сѫдебни дѣла. Точни вѣдомости (ст. 9 и 16) на всички глобени съ озн[illegible] причинитѣ, които сѫ прѣдизвикали тази мѣрка, и количеството на съб[illegible]лоба Губернаторътъ испраща всѣка седмица на завѣдующия гражданското [illegible]ие.

10) По искането [illegible]убернатор[illegible]й на вълнения отъ мѣстното население или [illegible] извъпре[illegible]елства, началницитѣ на

войскитѣ, при първо поискване, му даватъ най-бързо съдѣйствие за въдворяването реда, които употрѣбяватъ орѫжие само въ краенъ случай, когато всичкитѣ старания на мѣстнитѣ граждански власти за прѣкратяване безпорядъцитѣ съ разполагаемитѣ имъ срѣдства и при присѫтствието на войскитѣ неподѣйствуватъ.

11) Въ случай на болѣсть или отсѫтствието на Губернатора, длъжностьта му изпълнява вице-губернаторътъ. Губернаторътъ му възлага по свое усмотрение, надзора по нѣкоя часть отъ мѣстното управление. Въ неговитѣ длъжности, между друго, може да се възложи най-близкия надзоръ и редовния и бързъ вървежъ на работитѣ въ административнитѣ окрѫжни и градски съвѣти.

12) На съвѣтника, който завежда финансовото управление, се възлага най-близкия надзоръ, подъ рѫководството на Губернатора или вице-губернатора (т. 11) за редовното урежданве, за постѫпванието на държавнитѣ данъци и налози, провѣряването отчетностьта на окрѫжнитѣ ковчежничества, а тъй сѫщо и надзора по разхвърлянето данъцитѣ върху мѣстнитѣ поданици.

13) За водене работитѣ на канцеларията при Губернатора, има щатни и волно-паемни чиновници, а тъй сѫщо и литография — доклѣ се уреди типография.

ГЛАВА III.

Управление на окрѫжията.

14) Управлението на окрѫжията съ градоветѣ, паланкитѣ и другитѣ населени мѣста, които се намиратъ въ тѣхъ, се повѣрява на окр. началници, които, като началници и на мѣстната полиция, и иматъ подъ разпореждането си всичкитѣ ѝ агенти, дѣйствуватъ съгласно инструкцията, утвърдена отъ главнокомандующия, за уреждането първоначалното военно полицейско управление, и до колкото се отнася спорѣдъ горѣпосоченитѣ правила, които опрѣдѣлятъ властьта на губернатора, който му показва по най-нагледенъ начинъ реда на неговитѣ дѣйствия, и къмъ когото се отнася за разрѣшение въ случаитѣ, които превишаватъ неговитѣ права. Градскитѣ и селски власти му се подчиняватъ и му изпълняватъ разпорежданията.

15) Главното внимание на окр. началникъ е насочено: първо да осигури на мѣстото (окрѫжието) потрѣбний редъ, тишина и безопасность (ст. 7. точка б) и редовното извършюване на работитѣ, възложени на мѣстнитѣ военно-полицейски началници. спорѣдъ утвърдената за тѣхъ отъ главнокомандующия инструкция, и неиспълнени отъ тѣхъ, по каквито и да било причини, до уреждането на гражданското управление; второ, за бързото събиране на даньцитѣ и налозитѣ (ст. 7 точка б) трето, за истинското въвеждание на правилно дѣйствие на мѣстнитѣ самоуправле- чрѣзъ гражданскитѣ окрѫжни и градски съвѣти и селски началства насърдчаване мѣстнитѣ жители за да се възползуватъ истински отъ тавенитѣ имъ въ това отношение важни права.

[illegible]

18) [illegible]

19) [illegible]

20) [illegible] окр. началникъ [illegible] окрѫжия, по прѣдложението на губернатора [illegible] гражданското управление.

ГЛАВА IV.

Управление на [illegible] градове.

21) Въ голѣмитѣ градове, въ които, по величината на [illegible] или по други причини, се намѣри за необходимо, полицейското [illegible] се повѣрява на особенъ полицеймейстеръ, който дѣйствува, или [illegible] или по особно разрѣшение на главнокомандую[illegible] [illegible] при назначението му сѫ прѣдоставени.

[illegible] Въ края на тѣзи правила е прибавенъ и проекта [illegible] на гражданското управление на губерниитѣ и окрѫжията въ България, [illegible]

[illegible] заплати били прѣдвидени за година: на губернаторъ [illegible] [illegible] губернаторъ — 4500 рубли; на управителя на [illegible] [illegible] — 7000 рубли; на окр. началникъ, на полице[illegible] [illegible] градове и на старшия чиновникъ за особни поръчки — [illegible] [illegible] по финансовото управление — 2000 рубли; [illegible] [illegible] — 1000 рубли; на младший чиновникъ за особени пор[illegible] [illegible] прѣводчикъ при губернатора, секретарь при окр. нач[illegible] [illegible] — по 1000 рубли. Прѣдставителни или за извънре[illegible] [illegible] на губернаторитѣ отъ 6,000 до 10,000 р[illegible] окр. началници и на полицеймейстеритѣ до 750 рубли годишно. [illegible] [illegible] на тѣзи щатове, които уреждатъ реда и начина за [illegible] [illegible] приходитѣ на страната, личи и това, че тѣ се ползу[illegible] [illegible]

II.

Рескриптътъ до князъ Владимиръ Александровичъ Чарказкий.

„Князъ Владимиръ Александровичъ!

„Съ прѣминуването на Дунава и съ настжпването на нашитѣ войски въ прѣдѣлитѣ на Турция, яви се възможностьта да се въведе гражданско управление въ Свищовский и Търновский санджаци (губернии), и на 7 й того Юлий Азъ утвърдихъ вече главнитѣ начала за гражданското управление на санджацитѣ и окржзията и щатоветѣ на управленията, при което сж опрѣдѣлени и вашитѣ права по назначаването служащитѣ (чиновницитѣ въ България).

„Като имамъ прѣдъ очи, че възъ основание Височайше утвърдената на 10 й Ноемврий 1876 год. инструкция, на Васъ, като завѣдующь гражданскитѣ дѣла при Менѣ, е възложено: *постжпенното въвеждане въ дѣйствие ново гражданско мѣстно управление, спорѣдъ утвърденитѣ отъ Менѣ начала, въ отвѣдъ Дунавската страна, като бжде напусната отъ турското владичество* (статия 2-ра); *постжпенното, до колкото е възможно, въвъждание подобрение въ разпрѣдѣлението и събиранието данъцитѣ и налозитѣ, а тъй сжщо и за бързото имъ постжпване* (статия 7 ма), и като се прѣдвижда, че распорѣдителната часть по гражданскитѣ дѣла, спорѣдъ хода на военнитѣ събития, трѣбва постепенно да се развива и да взьма значителни размѣри, при което, за успѣха на работитѣ, е необходимо да имъ се прѣдаде редъ, бързина и съсрѣдоточаване, Азъ считамъ за полезно сега да опрѣдѣля въ главни черти и началата, спорѣдъ които ще работите при въвеждането гражданското управление въ България.

1) Въ всичкитѣ дѣла, гдѣто се изисква взаимно сждѣйствие на гражданскитѣ и военни власти, Вамъ се прѣдоставя право да влъзате въ сношение съ началника на главния щабъ на дѣйствующата армия, и да взимате, по взаимно съгласие, съотвѣтствующитѣ мѣрки или да изисквате моето разрѣшение въ случаитѣ, когато това стане нуждно спорѣдъ важностьта на работата.

2) Като дѣйствувате по административното управление въ духа на утвърденото отъ Менѣ положение и щатове, на Васъ се прѣдоставя: да взимате мѣрки за постепенното въвеждание на гражданското управление въ Санджацитѣ и каазитѣ въ България, които сж напуснати отъ Турската власть, и за окончателното прѣвзимане на които ще се увѣдомявате отъ началника на главния щабъ; отъ Мое име да влизате въ сношение съ разнитѣ управления и лица на империята, относително до командироването при Васъ на лица за назначаване на всички длъжности до вице-губернаторъ включително, като привлечете на служба мѣстнитѣ жители и да имъ опрѣдѣлите, спорѣдъ Ваше усмотрение, заплатитѣ и отпускитѣ; да давате на всички служащи по гражданското вѣдомство отпуски до четири мѣсеци; да взимате всичкитѣ мѣрки за бързото съотвѣтствующе уреждане на мѣстната полицейска стража, като разрѣшавате потрѣбнитѣ разноски за сформированието и заплатата й; да се грижите за постепенното, до колкото се може, уреждание редовни пощенски съобщения по гражданското вѣдомство за принасяне на пощата и, до колкото

се може, на лицата, които пжтуватъ по правителствени работи; да разрѣшавате възникналитѣ мѣстни недоразумѣния и затруднения; да поправяте границитѣ спорѣдъ нуждитѣ и исканията на губернаторитѣ, безъ обаче да измѣнявате числото на Санджацитѣ и Каазитѣ; да издавате окончателни разпореждания за подозрѣнитѣ лица, задържани отъ мѣстнитѣ полицейски власти; да взимате всичкитѣ необходими мѣрки за подобряването, до колкото е възможно, участьта на Българитѣ, принудени отъ Турското свирѣпство да си напустнатъ жилищата и да минатъ подъ закрилата на нашитѣ войски, при което може да се ползувате за приврѣменното имъ бастанявание отъ имотитѣ, оставени отъ Турцитѣ съ приспиганието на нашитѣ войски, и съ посѣвитѣ на тѣхнитѣ ниви; да слѣдите, щото въведенитѣ граждански власти съ своитѣ безкористни обмислени, но строги и съчуствени къмъ мѣстното христианско население дѣйствия, да придобиятъ довѣрието на това население и му дадатъ възможность да се оправи отъ Турското иго, и да се захване енергично за своето самоуправление, подъ ржководството на поставенитѣ отъ Менѣ административни власти; въ реда за налагане на глобитѣ имате право, както да намалявате наложенитѣ отъ мѣстнитѣ власти въ Санджацитѣ и Каазитѣ, когато видите за нужно, тъй и да ги увеличавате до три хиляди рубли.

3) По финансовитѣ дѣла прѣдоставя Ви се право за постепенното, спорѣдъ възможностьта, въвеждане подобрение въ реда за разпредѣлението и събирането на данъцитѣ и налозитѣ, и издаването необходимитѣ за това инструкции; спирането да се събира този или онзи отъ сжществующитѣ до сега данъци, спорѣдъ мѣстнитѣ и врѣменни условия; висшия надзоръ и взимане окончателно мѣрка за правилното събиране на сжществующитѣ и на новитѣ данъци и берии, които може да се нарѣдатъ съ мое разрѣшение; отлагане събирането на данъцитѣ въ една или друга мѣстность, която е пострадала отъ нѣщо; опрощаване на данъци, ако нѣма надѣжда да може да се събере и най-малка часть отъ тѣхъ; утвърждаването на всичкитѣ мѣстни разноски спорѣдъ дѣйствующитѣ по-прѣди закони, или утвърденитѣ отъ Менѣ начала завсѣка сума отъ мѣстнитѣ источници (приходи), и до двадесеть хиляди рубли отъ аванса, оставенъ въ Мое разпорѣждание за разноски по Българското гражданско управление за всѣкой прѣдметъ и въ всѣкой единъ санджакъ, като се взематъ мѣрки за своеврѣменното повръщане на тѣзи разноски отъ приходитѣ на страната; Вие ще обръщате особенно внимание за успѣшното съсрѣдоточаване на тѣзи приходи, и редовното имъ постжпване въ окржжнитѣ каси и ковчежничествата на санджацитѣ, и да слѣдите за правилното имъ харчене. А понеже при централното управление може да се появи неотлагаема нужда за разни непрѣдвидени разноски, които не се отнасятъ до никой санджакъ или мѣстность, то отъ горѣпосочений отъ 200 хиляди рубли авансъ, Азъ отделямъ въ Више пълно разпореждане двадесеть и петь хиляди рубли, въ видъ на извънрѣдни суми, за изразходването на които ще ми прѣдставяте смѣтка за всѣки три мѣсеца.

4) По изборно-ступанскитѣ дѣла, погрижете се за по бързото урeждане на административнитѣ или управителни власти, съ строго слѣдение дѣйствията имъ, съ право да утвърждавате разпорежданията имъ за похарчване отъ мѣстнитѣ градски и селски приходи за каквато и да

е сума, въ случай на поискването отъ мѣстнитѣ власти, и съ право да взимате, относително разтурването на тѣзи съвѣти, или пъкъ заменяването на старитѣ членове съ нови изцѣло или само на вѣкои, всичкитѣ мѣрки, които Вие намѣрите за нуждни спорѣдъ мѣстнитѣ и врѣменни условия.

5) По сѫдебната часть да направлявате дѣйствията на административнитѣ власти и мѣстнитѣ сѫдебни управления къмъ запазване въ страната надлѣжното правосѫдие, като се грижите при това за подготвянето, по сѫдебнитѣ дѣла, на тѣзи прѣобразования, на които за необходимостьта ще покаже опита; командировайте, гдѣто изисква нуждата за мѣстно изслѣдване или за уреждане на сѫдебната часть находящитѣ се подъ Ваше разпорѣждание лица, било по отдѣлно или като комисии, както Вие намирате за нуждно, като покривате всичкитѣ по това разноски отъ горѣпомѣнатия авансъ отъ 200 хиляди рубли, оставенъ въ Ваше разпореждане.

Колкото до военно-сѫдебното вѣдомство ще Ми прѣдставите Вашитѣ съображения."

ГЛАВА III.

Назначаването на Князъ Дондуковъ Корсаковъ за Императорский комисаръ и пристигането му въ Санъ Стефано. — Откриване практически курсове за руския езикъ и учредяването на учебна команда. — Избори за Окр. Управителни Съвѣти. — Първий Българский наборъ. — Освобождението на Великий Князъ Н. Николаевичъ отъ службата главнокомандующъ и заминаването му за Русия. — Опредѣлението на Генер. ад. Тотлебенъ за Главнокомандующъ. — Примѣстюването на Императорский Комисаръ въ Пловдивъ. — Повѣдението на Англия и другитѣ сили. — Свикването на Берлинския конгресъ и договора. — Разпокъсване на Българский народъ. — Изпразнуването на Санъ-Стефано. — Вълненията на Българското население въ Южна България. — Образованието на Гимнастически дружества и организирането на едно възстание въ Македония. — Възстанието въ Кърджали. — Заминуването на Импер. Комисаръ за София. — Врѣменний Генералъ-Губернаторъ на Источна Румелия. — Пристигането на Европейската комисия въ Пловдивъ и Органический уставъ. — Свикване учредително събрание въ В. Търново и Българската Конституция. — Оттеглюването на окупационитѣ войски

Сключений на 19 й Февруарий 1878 год. прелиминаренъ миренъ договоръ въ Санъ Стефано билъ потвърденъ и ратифициранъ отъ Царя-Освободителя на 4 й Мартъ с. г. въ С. Петербургъ. Това се посрѣщнало съ голѣма радость отъ страна на Българския народъ, който незакъснялъ да изрази своята признателность съ поднасянето на единъ всенароденъ адресъ на Великия Князъ въ Санъ Стефано отъ една многобройна депутация, членоветѣ на която били избрани почти отъ всичкитѣ градове на България.

Веднага слѣдъ сключването на мира трѣбвало да се обърне голѣмо внимание за уреждането на гражданското управление. Подиръ смъртьта на Князъ Чарказкий за неговъ замѣстникъ билъ оставалъ врѣменно помощникътъ му, Генер. Анучинъ, но спорѣдъ статия VII-ма на сключения договоръ за напрѣдъ трѣбвало да се назначи *Императорски комисаръ*, който да стои на чело на управлението въ освободеното княжество до изработването устава за бѫдащето върховно управление на страната, и до свободното избиране отъ населението на първия Българский Князъ. Изборътъ на Царя за *Императорск*
върху Генер. ад. Князъ Дондуковъ—Корса

а) Князъ Дондуковъ—Корсаковъ бн
ский, Волинский и Подолский. и него
управление. показали, че избора на И

корпусъ, който по онова врѣме се замиралъ въ гр. Разградъ — въ отрѣда на тогавашний прѣстолонаслѣдникъ. Като получилъ съобщението за това, заминалъ да се прѣдстави на Императора въ Петербургъ, отъ когото билъ приетъ прѣзъ мѣсецъ Мартъ, и като получилъ лично Неговитѣ наставления за новата длъжность, побързалъ да отиде въ Санъ Стефано и приеме врѣменното управление на новото *Княжество*.

Когато почнали да се нарѣждатъ новитѣ граждански власти навсѣкждѣ, почувствовало се нужда отъ лица, които да познаватъ и руския езикъ. За да може да се допълни тъзи нужда, отъ по-рано още било проектирано да се отвори единъ курсъ а) за практическо подготвюване

Кн. Дондуковъ Корсаковъ.

на младежи да заематъ длъжноститѣ на секретари и прѣводачи при окрѫжнитѣ началници, за каквито били назначени врѣменно все офицери отъ руската армия. Въ курса постѫпили до стотина младежи, между които имало и бивши учители; отъ тѣхъ половината почти били степендиянти, а другитѣ се издържали на свои разноски. Едни отъ младѣжитѣ успѣли въ късо врѣме да се запознаятъ съ руския езикъ, та на скоро били назначени и разпратени на служба, а другитѣ завършали курса

) Курсътъ билъ откритъ въ гр. Пловди.ъ прѣзъ мѣсецъ Февруарий 1878 ...равлението на гвардейския капитанъ Флейшеръ, комуто за помощникъ ...ъ Г. Д. Начевичъ, а за прѣподаватели били повикани бившитѣ учи...ската семинария (тъй се нарич ло училището въ Турско врѣме). В. Поповичъ и двамата руски възпитаници.

ГЛАВА III.

Назначаването на Князъ Дондуковъ-Корсаковъ за Императорский комисаръ и пристигането му въ Санъ Стефано. — Откриване практически курсове за руския езикъ и учредяването на учебна команда. — Избори за Окр. Управителни Съвѣти. — Първий Български наборъ. — Освобождението на Великий Князъ Н. Николаевичъ отъ службата главнокомандующъ и заминаването му за Русия. — Опредѣлението на Генер. ад. Тотлебенъ за Главнокомандующъ. — Примѣстюването на Императорский Комисаръ въ Пловдивъ. — Повѣдението на Англия и другитѣ сили. — Свикването на Берлинския конгресъ и договора. — Разпокъсване на Българский народъ. — Изпразнуването на Санъ-Стефано. — Вълненията на Българското население въ Южна България. — Образованието на Гимнастически дружества и организирането на едно възстание въ Македония. — Възстанието въ Кърджали. — Заминуването на Импер. Комисаръ за София. — Врѣменний Генералъ-Губернаторъ на Източна Румелия. — Пристигането на Европейската комисия въ Пловдивъ и Органический уставъ. — Свикване учредително събрание въ В. Търново и Българската Конституция. — Оттеглюването на окупационнитѣ войски

Сключений на 19 й Февруарий 1878 год. прелиминаренъ миренъ договоръ въ Санъ Стефано билъ потвърденъ и ратифициранъ отъ Царя-Освободителя на 4 й Мартъ с. г. въ С. Петербургъ. Това се посрѣщнало съ голѣма радость отъ страна на Българския народъ, който незакъснялъ да изрази своята признателность съ поднасянето на единъ всенароденъ адресъ на Великия Князъ въ Санъ Стефано отъ една многобройна депутация, членоветѣ на която били избрани почти отъ всичкитѣ градове на България.

Веднага слѣдъ сключването на мира трѣбвало да се обърне голѣмо внимание за уреждането на гражданското управление. Подиръ смъртьта на Князъ Чарказкий за неговъ замѣстникъ билъ оставалъ врѣменно помощникътъ му, Генер. Анучинъ, но спорѣдъ статия VII-ма на сключения договоръ за напрѣдъ трѣбвало да се назначи *Императорски комисаръ*, който да стои на чело на управлението въ освободеното княжество до изработването устава за бъдащето върховно управление на страната, и до свободното избиране отъ населението на първия Българский Князъ. Изборътъ на Царя за *Императорски комисаръ* падналъ върху Генер. ад. Князъ Дондуковъ—Корсаковъ а) — командиръ на XI

а) Князъ Дондуковъ—Корсаковъ билъ по-рано генералъ-Губернаторъ Киевский, Волинский и Подолский, и неговитѣ дѣла по уреждането гражданското управление, показали, че избора на Царя билъ сполучливъ.

корпусъ, който по онова врѣме се намиралъ въ гр. Разградъ — въ отрѣда на тогавашний прѣстолонаслѣдникъ. Като получилъ съобщението за това, заминалъ да се прѣдстави на Императора въ Петербургъ, отъ когото билъ приетъ прѣзъ мѣсецъ Мартъ, и като получилъ лично Неговитѣ наставления за новата длъжность, побързалъ да отиде въ Санъ Стефано и приеме врѣменното управление на новото *Княжество*.

Когато почнали да се нарѣждатъ новитѣ граждански власти навсѣкждѣ, почувствовало се нужда отъ лица, които да познаватъ и рускиия езикъ. За да може да се допълни тъзи нужда, отъ по-рано още било проектирано да се отвори единъ курсъ а) за практическо подготвюване

Кн. Дондуковъ Корсаковъ.

на младежи да заематъ длъжноститѣ на секретари и прѣводачи при окржжнитѣ началници, за каквито били назначени врѣменно все офицери отъ руската армия. Въ курса постжпили до стотина младежи, между които имало и бивши учители; отъ тѣхъ половината почти били стипендиянти, а другитѣ се издържали на свои разноски. Едни отъ младѣжитѣ успѣли въ късо врѣме да се запознаятъ съ руския езикъ, та на скоро били назначени и разпратени на служба, а другитѣ завършили курса

а) Курсътъ билъ откритъ въ гр. Пловдивъ прѣзъ мѣсецъ Февруарий 1878 год. подъ управлението на гвардейския капитанъ Флейшеръ, комуто за помощникъ билъ назначенъ Г. Д. Начевичъ, а за прѣподаватели били повикани бившитѣ учители при Пловдивската семинария (тъй се наричало училището въ Турско врѣме). П. Наботковъ и В. Поповичъ и двамата руски възпитаници.

прѣзъ мѣсецъ Май. Нѣкои отъ послѣднитѣ постѫпили въ новата учебна команда, която слѣдъ помѣнатий курсъ образувалъ сѫщий началникъ, и съ това турилъ отпослѣ основа на военното училище въ София а).

Прѣзъ врѣме на войната на всѣкѫдѣ били възстановявани бившитѣ управителни (административни) съвѣти за да улеснятъ на първо врѣме военнитѣ власти, но слѣдъ сключването на мира на всѣкѫдѣ се произвели избори за градски и селски съвѣти, а тъй сѫщо и за окрѫжни съвѣти, спорѣдъ врѣменнитѣ нарѫдби, както е спомѣнато въ прѣдидущата глава.

Слѣдъ обявяването на войната, още въ Плоещъ било образувано българско опълчение отъ шесть дружини, б) въ които се записали всички младежи българи, които по-рано били доброволци въ Сърбия, а на 4-ий Августъ 1877 г, била дадена заповѣдь да се съставятъ още други шесть дружини отъ опълчението, въ които постѫпили и нови доброволци. Въ мѣсецъ Мартъ 1878 г. било дадена заповѣдь отъ главнокомандующия да се направи първий редовенъ наборъ отъ младежи, които имали 20—22 годишна възрасть; наборътъ, който искалъ да отклони тогавашний началникъ на опълчението генер. майоръ Давидовъ, станалъ подъ надзора на губернаторитѣ и окр. началници, и било опрѣдѣлено да се взематъ отъ губерниитѣ слѣдующето число младежи: отъ Търновската 2000 души, отъ Свищовската — 1000, отъ Видинската — 1000, отъ Софийската — 1500, отъ Сливенската — 1500 и отъ Пловдивската — 1500 души. в) По този начинъ се допълнилъ състава на Българскитѣ дружини отъ по 1000 души. Това е било първото задължително отбиване на военната тѣгоба.

Българскитѣ дружини, слѣдъ като се попълнили отъ първитѣ новобранци, прѣзъ м. Май с. г. ссмтѣхъ се събрали на легеръ при градъ Пловдивъ, гдѣто и останали до края на мѣсецъ Августъ, г) а слѣдъ това били изпратени: 1-ва, 2-ра и 3 та дружини въ София; 4-та, 5-та и 6-та дружини останали въ Пловдивъ; 7-ма, 8-ма и 9 та въ Търново; 10 та въ Сливенъ; 11-та въ Видинъ, и 12 та въ Свищовъ.

Въ начало, при сформируването на 6 тѣхъ дружини въ Плоещъ, опълчението брояло: единъ генералъ (генер. майоръ Столетовъ), деветь щабъ офицери, 72 оберъ офицери, 7206 войници въ строя и 238 вънъ отъ строя. Къмъ 15 Августъ отъ сѫщия съставъ се образували още 6 дружини, та станали 12 дружини, които брояли: единъ генералъ, 13

а) Въ брой 6 на в „Марица“ отъ мѣсецъ Августъ 1878 г. сѫ публикувани правилата за отварянето на военното училище съ два класа, и за приемане на младежи отъ 17—22 годишна възрастъ

б) Въ начало било проектирано да се съставятъ и 6 конни сотни но това не могло да се осѫществи, та нѣкои отъ младежитѣ били зачислени въ 4 жандармерийски ескадронъ, а само една сотня, съ около 60 человѣка, се съставила отъ българското опълчение.

в) Това разпореждаче било за България въ границитѣ на Санъ-Стефанския договоръ

г) На 30 Августъ Князъ Дондуковъ — Корсаковъ, по случай тезоименний день на Царя, направилъ смотръ и маневри на Българскитѣ дружини, които направили силно впечатление на българитѣ, и особено на чуждитѣ консули въ града. На сѫщия парадъ били произведени въ първий офицерский чинъ младитѣ българе отъ учебната команда: Хр. Поповъ, Д. Петровъ, Тантиловъ и Александровъ

щабъ-офицери, 108 оберъ-офицери, 5573 души войници въ строя и 297 вънъ отъ строя. Когато дружинитѣ се попълнили съ новобранцитѣ на 15 Май 1878 год. личний съставъ възлизалъ: на единъ генералъ (генералъ майоръ Давидовъ), 18 щабъ-офицери, а) 152 оберъ-офицери, 12340 войници въ строя и 302 души вънъ отъ строя. б)

Здравнето на Великий Князь Николай Николаевича било доста влошено, та билъ освободенъ отъ Царя — като главнокомандующъ на дѣйствующата армия въ Балканския Полостровъ, слѣдъ произвежданието му въ Фелдмаршалский чинъ, и замѣстенъ отъ генерала адют. Тотлебена. На 17 Априлий Великий Князь прѣдалъ началството на войскитѣ, и на 18

Ген. Адют Тотлебенъ.

сѫщаго направилъ едно послѣдно посѣщение на Султана, съ когото на 14 Марта с. г. билъ ималъ вече тържествено свиждене въ Султанския дворецъ „Илдъзъ", слѣдъ което посѣщение веднага заминалъ за Одеса съ Императорската яхта, а къмъ края на сѫщия мѣсецъ стигналъ въ Петербургъ.

Слѣдъ сключването на мира, руситѣ почнали приготовленията за повръщането на войскитѣ въ Русия. Най-напрѣдъ гледали да се освобо-

---

а) Колкото българа офицери имало въ Руската армия, всичкитѣ получили назначение въ Българскитѣ дружини, гдѣто останали за вѣкога съ изключение на полковника Кесяковъ, който отпослѣ пакъ се завърналъ въ Руската армия.

б) Въ тогива издаваний вѣстникъ „Марица" бр. 5 били обнародвани правилата за обучаване младежитѣ въ земската войска.

тементитѣ на Външното министерство подъ прѣдсѣдателството на Германския Канцлеръ Князь Бисмаркъ, били изпълнени само формал-

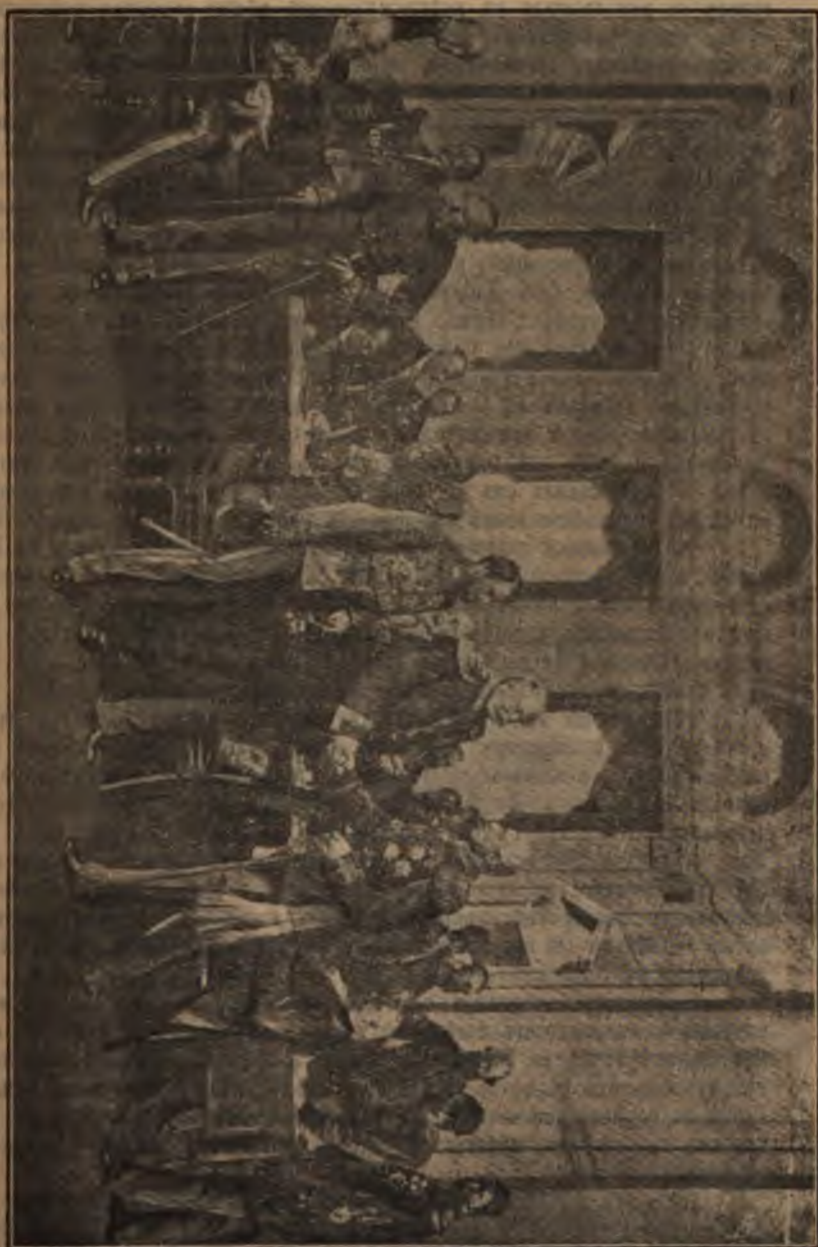

1, гр. Лонай, 2, кн. Горчаковъ, 3 Ваддингтонъ, 4, лордъ Биконсфилдъ, 5, Радовецъ, 6, кн. Хохенлойе, 7, гр. С. Валие, 8, гр. Корти, 9, Баронъ Убрилъ, 10, гр. Андраши, 11, кн Бисмаркъ 12, Шуваловъ, 13, Садулла бей 14, Лордъ Русель, 15, Бюловъ, 16, Л. Салисбюри, 17, Мехмедъ Али паша, 18, Кара Теодори паша

ноститѣ по провѣряването пълномощията, съставянето на бюрото, което да ръководи и протоколира разискванията и рѣшенията на конгреса.

дять отъ
доволегѣ
за окупация
и IX армейскія
вобразци
бавно да
Варна.
и Гренадир
ване
защото

Подир
пренести
гарско
побързалъ,
пренесени
основата
отдѣли
давалъ
на
М Др
респонд
участ
цата

вземалъ своитѣ рѣшения, които нарѣклъ „Берлинский договоръ“[а]). Берлинский договоръ състои отъ 64 члена, отъ които 23 тѣ члена се отнасятъ изрично за България и Българитѣ въ Турция, а останалитѣ за Романия, Черно-гора и Сърбия.

Рѣшенията на конгреса станали извѣстни за публиката едва слѣдъ окончателното подписване на договора и разотиването на пратеницитѣ. Руситѣ се завърнали отъ Берлинъ доста посрамени, защото това, което спечелили съ оръжието си въ Санъ-Стефано, немогли да защитятъ съ дипломацията си на международния конгресъ въ Берлинъ. Най-много сполучили Английскитѣ дипломати, които успѣли да разрушатъ изъ дъно Санъ-Стефанския договоръ, и графъ Биконсфилдъ побързалъ да го заяви тържествено при завръщанието си въ Лондонъ, както въ камаратѣ, тъй

Кн. Горчаковъ

и на дадения въ негова честь отъ лордоветѣ банкетъ.[б]) Той казалъ, че могли да повърнатъ на Султана 2/3 отъ земитѣ, които му бѣха отнети съ Санъ-Стефанския договоръ, и то най-плодороднитѣ въ Балканския полуостровъ — то се относи за Тракия и Македония.

Радостьта на великитѣ дипломати, относително оздравяването мира на Европа, нещяла да отиде за много, ако руситѣ не се бѣха завзели

а) Текстътъ на Берлинския договоръ е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № 1.

б) Тогавашното Английско провителство било явно защитникъ на Турция, и тази защита била възнаградена съ островъ Кипръ, който слѣдъ това Англичанетѣ завладѣли, като срѣдиморска станция. Въ либералната преса обаче нѣкои Англичане сп. „Economist“ още тогава съвѣтва и правителството си да признае съединението на България съ Източна Румелия, и да се откаже отъ Берлинския договоръ. На същото мнѣние е билъ и великия Гладстонъ

[illegible] въ България. [illegible] ду [illegible] че [illegible] други началници [illegible] на военнитѣ дѣйствия. [illegible] и строгата дисциплина, за [illegible] отъ увлечение в рус-[illegible] дѣло отъ една страна, а отъ друга — [illegible] Българский народъ. [illegible] по цѣла България, и за [illegible] на гимнастическитѣ дружества а) въ [illegible] насе-[illegible] организира-нето на [illegible] въ Македония, [illegible] прѣзъ [illegible] на 78 год. и се [illegible] двѣ години. б)

Ген. Скобелевъ.

За Командиръ на IV-ий корпусъ, който съ IX ий корпусъ ставали да окупиратъ врѣменно Южна България, билъ назначенъ известния генералъ Скобелевъ младия, който далъ една здрава организация на гимнастическитѣ дружества. Въ тѣжкитѣ минути на Българския на-

а) Централното управление на гимнастическото дружество подъ название "Орелъ", имало уставъ и седалището му било въ Пловдивъ (В. Марица бр. 36, отъ 1878 г.)

б) Въстанието въ Македония е било описано съ всички подробности отъ [illegible]ропейский печатъ; Турский и Гръцкий печатъ обаче обвинявали за че Руситѣ [illegible]одклаждали, което не било вѣрно.

родъ подиръ Берлинский конгресъ, юначния генералъ Скобелевъ дошълъ на помощь съ своята пламенна рѣчь. Тѝ съживилъ юнашкия духъ въ Българинътъ и му вчушилъ да дири помощь вече въ своитѣ мишци. По онова врѣме едничката утѣха на онеправданиятъ българинъ въ Тракия и Македолия е билъ този легендаренъ, по юначеството и неустрашимостьта си, генералъ Скобелевъ, когото Българский народъ не ще забрави на вѣки.

Агентитѣ на Английското правителство положили голѣми старания за да прѣдизвикатъ ново заплитане на работитѣ въ Турция, та дано и тѣхната ескадра, подъ прѣдлогъ, че ще пази Султана, да нахлуе въ Цариградъ, но това се неудало. Нѣкои отъ Английскатѣ консули въ Турция успѣли да организиратъ едно възстание въ Родопитѣ и Кърджалии, гдѣто се скитали доста много войници отъ пръснатата армия на Сюлейманъ Паша, разбита на 4-й Януарий 78 год. при гр. Пловдивъ. Явили се нѣкои авантюристи, като запасний майоръ на Английска служба — Сенклеръ, които се поставили па чело на това възстание, и разгласили, че било прѣдизвикано ужь отъ жестокостьта и варварството на Руситѣ и Българитѣ.[а] Веднага била испратена на мѣстото една Европейска анкета, която разкрила истината и опровергала умишлено пръсканитѣ слухове и клевети на Англичанитѣ.

Доклѣ Руситѣ се готвяли да очистатъ мѣстата, които оставали на Турция, и до гдѣто Императорский комисарь въ Пловдивъ се трудилъ да заякчи нарѣденитѣ учрѣждения въ България и въ новопокръстената область „Източна румелия“, спорѣдъ допълнителнитѣ врѣменни правила,[б] Българската интелегенция не прѣставала да работи за цѣлостьта на своето отечество[в]). Единъ обширенъ мемоаръ билъ съчиненъ отъ името на цѣлокупния Българский народъ, и поднесенъ на Европейскитѣ посланици въ Цариградъ отъ тричленната депутация: Д. Грековъ, Т. Икономовъ и Г. Д. Начовичъ.[г])

Слѣдъ подписването и ретифицирането на Берлинский договоръ, работитѣ вземали едно опрѣдѣлено направление. Главнокомандующій на рускитѣ войски започналъ прѣзъ м. м. Августъ и Септемврий да изпраща една часть отъ армията за Русия и постепено да изпразва и повръща на Турция мѣстата, които, спорѣдъ Берлинския договоръ, оставали вънъ отъ границитѣ на България и Източна-румелия. Императорский комисарь, слѣдъ като закрѣпилъ редовното дѣйствуване на учрѣжденията и отво-

---

а) Най-първо Английский официозенъ печатъ приписалъ на Руситѣ и Българитѣ разни звѣрства и върлувания, извършени върху Турското население въ окупиранитѣ мѣста.

б) Въ броеве: 9, 10, 12, 13, 17, 18, 21 и 22 отъ 1878 г. на в. „Марица“ били обнародвани врѣменнитѣ правила и инструкциитѣ по всичкитѣ отрасли на управлението.

в) Най-напрѣдъ Английский консервативенъ печатъ, а послѣ и Маджарский повдигнал и буря противъ създаването на едно голѣмо Българско Княжество.

г) Вѣстникъ „Марица“ брой 23-й отъ 1878 год Приложение № 2.

[illegible] да прѣдаде у-правлението на [illegible] область на [illegible] Генералъ-губернаторъ, и да [illegible] съ [illegible] управление на [illegible] България за София, [illegible] Кабинетитѣ побързали да [illegible], [illegible] 18-й отъ Берлинския договоръ, свои делегати въ Европейската комисия[а], които се събрали въ Цариградъ прѣзъ м.

Ген. Столипинъ.

Септемврия с. г. и започнала своята работа. Комисията още въ първитѣ си петь засѣдания, които държала въ Цариградъ, намѣрила за добрѣ да отиде въ самата область, и като изучи най-добре условията и нуждитѣ, да пристъпи до изработването на Органическия Уставъ за управлението на Автономната область. Императорский комисаръ се срѣщалъ съ делегатитѣ на Европейската комисия въ Цариградъ, гдѣто ходилъ да се види съ главнокомандующия, и имъ прѣпоръчилъ врѣменния генералъ-Губернаторъ на страната генер. адют. Столипинъ[б], който билъ вече опрѣдѣленъ за

а) Тъзи комисия е състояла отъ слѣдующитѣ комисари на силитѣ, а именно: Асимъ паша и Абро ефенди — на Турция; Брауншвейгъ — на Германия; Калай — на Австро-унгария; Рингъ — на Франция; Дръмондъ-Волфъ — на Англия; Вернони — на Италия; Церетелевъ — на Русия.

б) Генералъ Столипинъ билъ командиръ на IX Армейский корпусъ, оставенъ за окупация на Южна България, а на IV корпусъ, командиръ билъ генералъ Скобелевъ II-й (младший).

такъвъ, за да се отнасятъ до него за съдѣйствие. Заедно съ комисията билъ пристигналъ и немецътъ А. Шмидъ, който съ съгласието на Високата Порта билъ вземенъ да урѣди финансовото управление на областьта, съгласно чл. 19 й отъ Берлинский договоръ.

Съ пристиганието на Европейската комисия въ Пловдивъ, започнали да се разигравать разни интриги, за да настроятъ комисаритѣ противъ Българското население. Още въ Цариградъ били пръснати слухове, че Българитѣ ще изгонятъ Европейската комисия и други подобни лъжи. Комисаритѣ пристигнали по отдѣлно въ нѣколко дни, и никакво съпротивление или демонстрация не срѣщали отъ страна на Българското население. Интригитѣ били кроени отъ Англичанитѣ, а ги разпространявали малцината Гърци, които по-рано прѣдставлявали г. Пловдивъ и цѣлата почти область населена почти само отъ гръцкото плѣме.

Въ първитѣ дни прѣдъ делегатитѣ, които се събрали на първо засѣдание въ Пловдивъ на 19 Октомврий сжщата година, се представила една дванадесеточленна депутация,а) избрана отъ по-главнитѣ градове на новата автномна область, която имъ поднела единъ общиренъ меморарь,б) и ги молила по никой начинъ да не оставатъ Източна Румелия подъ властьта на Султана. Явяването на депутацията, на която между членоветѣ имало да говорятъ: французски, английски, нѣмски и други езици, направило добро впечатление на Европейскитѣ делегати, които, освѣнъ че обѣщали да имъ отговорятъ официално, но и всички по отдѣлно увѣрили депутацията, че ще гледатъ да направятъ, до колкото се може въ границитѣ на Берлинския договоръ всичко добро за това измжчено население в), При всичко това, пакъ нѣкои отъ делегатитѣ се поддали на интригитѣ и освѣнъ взимането отъ врѣменното управление финансситѣ на страната, поискали да турятъ ржка и на администрацията. Генералъ Столипинъ, който инакъ билъ много деликатенъ въ отношенията си съ комисията, побързалъ да ги прѣдизвѣсти, че ако почнатъ да изнасилватъ прѣдписанията на Берлинския договоръ, той едва ще може да задържи населението отъ едно голѣмо вълнение и въоржжено сжпротивление.

На 10 Октомврий с. г. *Императорский комисарь*, заедно съ управлението си, окончателно напусналъ г. Пловдивъ,г) и заминалъ за новата си резиденция — София, гдѣто не билъ посрѣщнатъ съ онзи ентусиазмъ, съ който го бѣха посрѣщнали при пристиганието въ първия градъ. Той виждалъ на всѣка стжпка огорчението на Българетѣ отъ направеното

а) Въ депутацията били избрани: Якимъ Груевъ, Т Кесяковъ, Ив. Ев. Гешевъ, Д-ръ Стоиловъ, Д Папазовъ, Д. Наумовъ, Савновъ, Поповъ, Г Ивановъ, К. Величковъ, Д-ръ Г. Мирковичъ и Хр. Павловъ. До сжщитѣ послѣ билъ испратенъ и отговора на Европ. комисия, подписанъ отъ Австро-Унгарский делегатъ Калай. (В. „Марица", бр. 38 1878 год.).

б) Виждъ В. „Марица" 24 брой 1878 година.

в) Освѣнъ меморара до Евр. комисия, билъ испратенъ другъ единъ отъ македонцитѣ до посланницитѣ на Великитѣ сили въ Цариградъ, и единъ апелъ до народитѣ въ Австро-Унгария. В „Марица" 25 брой 1878 год.).

г) Изпращането на Кн. Дондуковъ Корсаковъ е било много трогателно. Мнозина отъ испращачитѣ сж проливали сълзи, които мислили, че се раздѣлятъ и съ свободата си, на която до тогава са радвали. Князътъ прѣди да тръгне, прие една многобройна депутация отъ Пловдивъ, която му поднесла адресъ и изказала го имата признателность на населението за голѣмитѣ грижи по уреждането на граждаиското управление.

и белгийскитѣ закони а). Той билъ приготвенъ и подписанъ едва на 14/26 Априлий 1879 година, б) и съдържа пет- съ тринадесеть притурки. Въ първата глава било опрѣ- ното право на областьта, която се намирала подъ пряма- и военна власть на Султана, въ условия на административ- ; запазването на границитѣ на областьта по сухо и по море рѫжитѣ на Султана, а вѫтрѣшний редъ и спокойствие се оси- жандармерийското тѣло, на което въ нужда да подпомага милиция; носенето на военната тегоба въ милицията била за- безъ разлика за всички туземци; Султанътъ се прѣдставля- областьта отъ Главния Управитель, който трѣбвало да бѫде хрис- назначаванъ за петь години, съ съгласие на Великитѣ сили; той билъ замѣстюванъ отъ главния секретарь, който билъ съ- и директоръ на вѫтрѣшнитѣ работи, назначаванъ тоже отъ прѣдставения отъ главния управитель съ три-ма кандидати висшитѣ чиновници и сѫдии въ областьта се назначавали отъ управитель съ съгласието на Султана; правосѫдието се разда- името на Султана, който ималъ право на милость и прошка; законодателството на областьта било прѣдоставено на Глав- управитель съ едно мѣстно събрание, подновявано наполовина прѣзъ години, и единъ постояненъ комитетъ, съставенъ по изборъ прѣдставителитѣ на областното събрание, който се считалъ съ- тѣло при управителя; Областьта имала право да участву- спорѣдъ численостьта на населението си, въ прѣдставителнитѣ уч- на империята в); прогласяването на областнитѣ закони ставало отъ на Султана, който ималъ право да не утвърдява гласуванитѣ отъ закони; областното правителство събирало направо данъцитѣ, отъ митницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ, които били запазени за и участвувало въ общитѣ разноски на послѣднето съ тра отъ приходитѣ си; мѣждународнитѣ задължения на Турция имали за Източна Румелия, и официални езици въ областьта се счи- Турский, Български и Грѫцкий. Правата на гражданитѣ били лени въ глава II-ра на Устава, и се считали за туземци отомански подданици, които сѫ били заселили въ областьта 1-й Януарий 1877 година, или отпослѣ се заселятъ и прѣживѣятъ година, а чужденцитѣ само чрѣзъ приемане отъ събрано на отс- кото подданство; правата и привилегиитѣ за всички туземци били и публичнитѣ служби еднакво достѫпни на всички, спорѣдъ способностьта на всѣкиго; въ плащане на данъцитѣ, които се събирали основание мѣстнитѣ закони, всички взимали участие спорѣдъ силитѣ вѣроизповѣданието било свободно за всѣкой туземецъ, и той се

а) И турското правителство било приготвило единъ проектъ за органический ставъ, който е напечатанъ въ брой 32 на вѣстникъ „Марица“ отъ 1878 година.

б) Берлинский Договоръ давалъ три мѣсеци срокъ на Европейската комисия изработване на Органический Уставъ, но като немогла да свърши работата си този срокъ, кабинетитѣ го продължили още съ три мѣсеци

в) Не ставало никога нужда да се упражни това право на Източна Румелия, защото Турский парламентъ вече никога не се свикалъ, и конституцията сама себѣ си била унищожена.

имъ раздробяване въ Берлинъ. Слѣдъ късо врѣме когато се случило (31 Октомвр. с. г.) да мине прѣзъ Пловдивъ при пътуването си за Ливадия, гдѣто билъ повиканъ отъ Царя, едно многохилядно население го посрѣщнало и акламирало въ този градъ, и му се оплакало отъ поведението на Европейската комисия. Вълнението било причинено отъ опритѣ

3; М. Дриновъ; 5, Тухолка;
1, Лукьяновъ; 2, ген. Домонтовичъ; 4, кн. Д.-Корсаковъ; 6, ген. Гресеръ; 7, Бухъ; 8, ген. Золотаревъ.

постъпки на комисаритѣ да прѣдадатъ финансовото управление на Шмита [a]); то могло да вземе голѣми размѣри и да се обърне на истинска революция, ако не сѫ дѣйствували, както Кн. Дондуковъ — Корсаковъ, така и генер. Столипинъ умно и тактично за умиротворението на духоветѣ. Най-послѣ и мнозинството Европейски комисари разбрали деликатното си положение, и се отвърнали отъ интригитѣ на меншеството. К мисията съ присърдце се заела съ своята работа и приготвила единъ Органический Уставъ за управлението на Източна Румелия, скомбиниранъ отъ французки-

а) На 30 Октомврий трѣбвало да се прѣдаде ковчежничеството на Шмита, за което се развълнувало населението отъ града, и поискало да се противи на тази мѣрка.

тѣ, нѣмскитѣ и белгийскитѣ закони а). Той билъ приготвенъ и подписанъ въ Цариградъ едва на 14/26 Априлий 1879 година, б) и съдържа петнадесеть глави съ тринадесеть притурки. Въ първата глава било опрѣдѣлено публичното право на областьта, която се намирала подъ прямата политическа и военна власть на Султана, въ условия на административна автономия; запазването на границитѣ на областьта по сухо и по море лѣжало въ грижитѣ на Султана, а вѫтрѣшний редъ и спокойствие се оскорявали отъ жандармерийското тѣло, на което въ нужда да подпомага мѣстната милиция; носенето на военната тегоба въ милицията била задължителна безъ разлика за всички туземци; Султанътъ се прѣдставлявалъ въ областьта отъ Главния Управитель, който трѣбвало да бѫде християнинъ и назначаванъ за петь години, съ съгласие на Великитѣ сили; въ нужда той билъ замѣстюванъ отъ главния секретарь, който билъ сѫщеврѣменно и директоръ на вѫтрѣшнитѣ работи, назначаванъ тоже отъ Султана изъ прѣдставения отъ главния управитель съ трима кандидати списъкъ; висшитѣ чиновници и сѫдии въ областьта се назначавали отъ Главния управитель съ съгласието на Султана; правосѫдието се раздавало отъ името на Султана, който ималъ право на милость и прошка (амнистия); законодателството на областьта било прѣдоставено на Главния Управитель съ едно мѣстно събрание, подновявано наполовина прѣзъ всѣки двѣ години, и единъ постояненъ комитетъ, съставенъ по изборъ отъ прѣдставителитѣ на областното събрание, който се считалъ съвѣщателно тѣло при управителя; Областьта имала право да участвува, спорѣдъ численостьта на населението си, въ прѣдставителнитѣ учреждения на империятав); прогласяването на областнитѣ закони ставало отъ името на Султана, който ималъ право да не утвърдява гласуванитѣ отъ събранието закони; областното правителство събирало направо данъцитѣ, освѣнъ отъ митницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ, които били запазени за царството, и участвувало въ общитѣ разноски на послѣднето съ три десети отъ приходитѣ си; международнитѣ задължения на Турция имали сила и за Источна Румелия, и официални езици въ областьта се считали: Турский, Българский и Гръцкий. Правата на гражданитѣ били опрѣдѣлени въ глава II-ра на Устава, и се считали за туземци всички отомански поданици, които сѫ били заселили въ областьта прѣди 1-й Януарий 1877 година, или отпослѣ се заселятъ и прѣживѣятъ една година, а чужденцитѣ само чрѣзъ присмане отъ гобрано на отоманското поданство; правата и привилегиитѣ за всички туземци били еднакви, и публичнитѣ служби еднакво достѫпни на всички, спорѣдъ достойнството на всѣкиго; въ плащане на данъцитѣ, които се събирали на основание мѣстнитѣ закони, всички взимали участие спорѣдъ силитѣ си; вѣроисповѣданието било свободно за всѣкой туземецъ, и той се

а) И турското правителство било приготвило единъ проектъ за органический уставъ, който е напечатанъ въ брой 32 на вѣстникъ „Марица" отъ 1878 година.

б) Берлинский Договоръ давалъ три мѣсеци срокъ на Европейската комисия за изработване на Органический Уставъ, но като немогла да свърши работата си въ този срокъ, кабинетитѣ го продължили още съ три мѣсеци.

в) Не ставало никога нужда да се упражни това право на Источна Румелия, защото Турский парламентъ вѣче никога не се свикалъ, и конституцията сама по себѣ си била унищожена.

[illegible] отъ властьта, която била длъжна да [illegible] за всички; учението и печата [illegible] противни на корола и мѣстнитѣ закони; [illegible] да бадатъ затваряни безъ садебна [illegible] събрания, както и да съставятъ [illegible] отъ мѣстнитѣ закони. Третята глава се отнасяла [illegible] на Главния Управитель, който билъ облѣченъ [illegible] почина (инициатива) за изработване [illegible] прѣдъ Султана за всичкитѣ си [illegible] единъ специаленъ садъ за прѣ- [illegible] за нарушение на Органическій Уставъ или [illegible] на държавата, на областьта или на [illegible] можалъ да бжде отстраненъ отъ длъж- [illegible] безъ позволение отъ Султана, освѣнъ [illegible] за царството; съобразно съ чл. 16 отъ Берлин- [illegible] право да вика отоманскитѣ войски [illegible] вътрѣшното или външното спокойствие [illegible] можалъ да налага обсадно положение въ [illegible] ако се срѣщне съпротивление въ изпълне- [illegible] разпореждане отъ властьта, или ако се яви [illegible] населението; той назначава всички щатни [illegible] висшитѣ началници, на които назначаването [illegible] Главний Управитель свикалъ избирателитѣ за [illegible] отварялъ и затварялъ Областното Събрание, [illegible] за изпълнението на законитѣ. Глава четвърта се [illegible] на централното управление на областьта, състояще [illegible] правата и задълженията на директоритѣ, които [illegible] дирекция, и които съставлявали частния (таенъ) [illegible] Управитель. Съ петата глава се уреждало Областното [illegible] въ неговитѣ засѣдания, [illegible] и за постоянния комитетъ, избиранъ [illegible] Шестата глава се отнасяла [illegible] областьта на 6 окржжия (департамента) [illegible] и до тѣхното управление отъ окржжни управи- [illegible] прѣдставителство (главни съвѣти) [illegible] Съ глава VII на сащия уставъ се уреждало [illegible]

[illegible]

[illegible]

цията, жандармерията, устройството на поземелната собственость и законнитѣ условия за публичнитѣ чиновници. Притуркитѣ, които съставляватъ нераздѣлна часть отъ устава съдържатъ правилници: за изборитѣ, градскитѣ съвѣти, милицията, жандармерията и инструкции по останалитѣ други служби.

Трѣбва да се признае, че много либерални начала сж били прокарани въ Органический Уставъ на автономната область, като се прѣдоставяла властьта, особено въ изборнитѣ учреждения, въ ржцѣтѣ на болшинството съ покровителство и на малцинствата.

Трѣбва да споменемъ нѣщо и за върховното Църковно управление на България. Ако българското княжество включваше въ границитѣ си: Мизия, Тракия и Македония, макаръ че една часть отъ Българското население и да оставало въ Турция, сѣдалището на върховното църковно управление — Екзархията, не трѣбвало да остава въ Цариградъ. Този мотивъ навѣрно ще е ималъ и *Императорский комисаръ*, който слѣдъ пристигането си въ Пловдивъ, поканилъ да дойде тамъ и Българский Екзархъ Иосифъ I,

Въ сжщото врѣме и въ Княжеството България било пристжпено до изработване на основенъ законъ за страната. *Императорский коммисаръ*, който приготвилъ проекта [а] за основния законъ на Княжеството, билъ удобренъ отъ царя и прѣзъ мѣсецъ Януарий 1879 год. распорѣдилъ да се свикатъ избранитѣ въ края на изминалий м. Декемврий 78 година съобразно съ чл. 4-й отъ Берлинския договоръ, българския нотабили (първенци) въ Търново на Първо Учрѣдително Народно Събрание, на което прѣдложилъ разискването и приемането на този законъ. На 10-й Февруарий Учрѣдителното Събрание било открито отъ князь Дондуковъ-Корсаковъ съ една рѣчь [б].

Заминуването на Екзарха за Пловдивъ, което станало съ съгласието на Високата Порта, не било окончателно. При все това, обаче, нѣкои възползували отъ случая, особно грѣцката патриаршия, гледали да осуетятъ вече завръщането на Негово Блаженство Иосифа I въ Цариградъ [в]. Слѣдъ раздѣлението на България отъ Берлинския конгресъ, всички истински патриоти оцѣнили, че сѣдалището на Екзарха трѣбва да си остане въ Цариградъ, тъй като само чрѣзъ Църквата Българский народъ може да спази своето единство. Стоенето на Екзарха въ Пловдивъ се продължило до изработването на основний законъ за Княжеството и Източна Румелия, което дало поводъ да се говори, че Екзархията щѣла вече да се вдигне отъ Цариградъ. Македонскитѣ българи, огорчени отъ рѣшенията

а) Проектътъ за основний законъ на Българското Княжество билъ приготвенъ отъ частния съвѣтъ на князь Дондуковъ Корсаковъ, който състоялъ отъ: Лукьяновъ, Дриновъ, Тухолка, ген. Гресеръ, ген Домонтовичъ и ген. Золотаревъ, а прѣгледанъ и поправенъ въ императорската канцелария, отъ една комисия, състояща: отъ кн. С Н. Урусовъ, Градовский, Брунъ и Мелниковъ. Първитѣ основи за този проектъ били дадени още отъ почивалий кн Черкаский. Текстътъ на този проектъ се намира въ края на настоящата глава подъ № IV-й.

б) Текстътъ на словото е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № III.

в) И въ Руссия имало една партия, която непрѣстанно дѣйствувала въ това направление по искането на грѣцката патриаршия. Па и нѣкои непрозорливи българи легко гледали на този въпросъ и съвѣтвали даже Екзарха да напустне окончателно Цариградъ

на Берлинския конгресъ и изплашени отъ помѣзатитѣ слухове, отправили една доста остръ молба до Н. Блаженство Иосифъ, като го канили да се завърне по-скоро въ Цариградъ [а].

Слѣдъ уреждането на Църковното управление въ Княжеството и на онова въ автономната Източна Румелия, Екзархътъ счелъ мисията си за изпълнена и се завърналъ въ сѣдалището си.

Прѣдставителитѣ заедно съ кн. Дондуковъ-Корсаковъ по единъ тържественъ начинъ отишли отъ Събранието да се помолятъ на Бога въ църквата „Св. Четиредесеть мѫченици", една отъ старитѣ църкви, които до освобождението била обърната на турска джамия, и на 9 й Мартъ 1878 год. възобновена пакъ въ църква. Всичкитѣ прѣдставители били 231 души, между които всички митрополити по право; всички подсекретари на губернскитѣ, окрѫжнитѣ и градскитѣ съвѣти; прѣдсѣдательтъ на върховний сѫдъ въ София и прѣдсѣдателитѣ на апелативнитѣ и окрѫжни сѫдилища; прѣдставителитѣ на българскитѣ книжовни и благотворителни дружества, които били вънъ отъ България, и избранитѣ отъ народа въ Княжеството [б].

При откриването на Първото Учрѣдително Събрание, както и при другитѣ послѣдующи сѫ присѫтствували и пълномощницитѣ на Великитѣ Сили и единъ Султанский коммисарь. Отъ тѣзи пълномощници сѫ се подписвали и самитѣ дневници на Събранието [в].

Второто засѣдание станало на 14 Февруарий и замѣстника на *Императорский коммисарь* Лукьяновъ поканилъ Негово Блаженство [г], бившиятъ Екзархъ, Антимъ Видинский, да заеме приврѣменно прѣдсѣдателското мѣсто. Н. Блаженство, като заелъ прѣдсѣдателството, обявилъ Събранието за открито и привлѣкълъ сериозното внимание на прѣдставителитѣ съ нѣколко кратки думи, повикалъ за подпрѣдсѣдатель Варно-Прѣславския митрополитъ Симеонъ, а за секретари архимандритъ Константинъ и Т. Икономовъ. Събранието, прѣди да пристѫпи до избиране на бюрото, рѣшило разискванията да ставатъ на официалния Български езикъ. Слѣдъ нѣколко препирни при провѣрката на присѫтствующитѣ прѣдставители за нѣкои замѣнени съ други имена, Събранието рѣшило и сѫщо врѣменно избрало една коммисия отъ седемъ души, на която възложило изработването на вътрѣшний правилникъ, който да бѫде прѣдставенъ на разглеждане на Събранието слѣдъ три дни, т. е. на 17-й Февруарий, когато щѣло да бѫде слѣдующето засѣдание. Приготвения проектъ за вътрѣшний правилникъ Събранието разисквало и приело въ слѣдующитѣ двѣ засѣдания, т. е. на 17 и 21 Февруарий, а въ [illegible] си на слѣдующитѣ дни (22 и 23 Февруарий) избрало постоянното бюро, състояще: прѣдсѣдатель Н. Блаженство Антимъ Видинский, подпрѣдсѣдатели: П. Каравеловъ и Т. Ик-

а) Екзархътъ испратилъ едно пастирско послание до българитѣ въ [illegible], съ което ги е съобщавалъ, че ще се завърне въ Цариградъ, [illegible] (В. „[illegible]", брой [illegible] отъ 1878 год.)

б) Въ Учрѣдителното Народно Събрание въ Търново били [illegible] представители, избрани отъ Източна Румелия (Южна България), но [illegible] не сѫ до успѣли да вземѫтъ участие въ [illegible] засѣдания на Събранието.

в) Самий текстъ на дневника на откриването на Народното Събрание, [illegible] отъ дневницитѣ на Учрѣдителното Народно Събрание, [illegible]

г) Тъй е [illegible] дневницитѣ на Първото Учрѣдително Народно Събрание

номовъ; секретари: архимандритъ Константинъ, Д-ръ К. Стоиловъ, Ив. Н. Гюзелевъ, П. Генчевъ, Р. Каролевъ и П. Горбановъ, а квестори: Н. Михаиловский и Андрей Стояновъ.

Антимъ I-й, бивши първи Български Екзархъ е роденъ въ гр. Лозенградъ (Кръклисе) прѣзъ 1816 год. отъ родители българи православни и свѣтското му име било Атанасъ Михаиловъ. Първоначалното си образувание получилъ въ родния си градъ. Послѣ билъ настаненъ на занаятъ въ Цариградъ, нъ подиръ малко избѣгалъ въ Св. Гора, гдѣто се подстригалъ въ монашески чинъ и билъ нареченъ Антимъ. Като монахъ той билъ изпратенъ отъ Хилиндарския мънастиръ за таксидиотинъ въ Лозенградъ и стоялъ близо двѣ години. Слѣдъ това напусталъ мънастиря, и отново отишълъ въ Цариградъ да постжпи въ училище и като дяконъ служилъ въ църквитѣ, съ което се поддържалъ. Когато прѣзъ 1844 година се отворила духовната семинария въ островъ Халки, Антимъ постжпилъ като ученикъ и свършилъ семинарията съ отличие. Слѣдъ това Антимъ станалъ учитель въ Лозенградъ и много помогналъ за повдигание на училището въ родния си градъ. Като изтекли три години Антимъ отишълъ въ Измиръ, а отъ тамъ въ Одеса и послѣ въ Московската духовна академия на която завършилъ курса прѣзъ 1856 год. Въ това врѣме се повдигналъ Българския църковенъ въпросъ и Антимъ като служитель на гръцката патриаршия слѣдилъ развитието на въпроса съ всичкитѣ му подробности. Разрѣшаването на църковния въпросъ прѣзъ 1870 година сварило Антима като Видински митрополитъ, изпратенъ отъ гръцката патриаршия, отъ която се отказалъ впослѣдствие. Тамъ го застигналъ и избора му за Български Екзархъ прѣзъ 1872 година. Антимъ е възлѣзалъ и сѣдялъ на Екзархийския прѣстолъ прѣзъ най тѣжкитѣ години за българския народъ. Прѣзъ врѣме на Русско-Турската война по настояване на турското правителство Антимъ билъ свалѣнъ отъ Екзархийския прѣстолъ и заточенъ въ Ангора, отъ гдѣто се завърналъ слѣдъ сключванието на Санъ Стефанския договоръ. Слѣдъ завръщанието си отъ заточение Антимъ отишълъ въ своята стара епархия—Видинъ, гдѣто останалъ до смъртьта си, 1-ий Декемврий 1888 година

Учредителното Народно Събрание празднувало 19-й февруарий — деня на възшествието на Царя-Освободителя на Императорския руский прѣстолъ и подписването на Санъ-Стефанския договоръ, и присътствувало на молебена, слѣдъ което чрѣзъ единъ адресъ помолило Княза Дондукова-Корсакова да поднесе на Н. В. Всерусийския Императоръ голѣмата радость на Българский народъ, неговата дълбока прѣданность и най-смирени привѣствия по случай на този великъ и радостенъ день На тѣзи поздравления Царь Освободителя отговорилъ чрѣзъ своя комисаръ тъй: „*Благодаря за поздравителната телеграмъ и за изказанитѣ отъ Българското население чувства. Надѣвамъ се, че то въ лицето на своитѣ прѣдставители ще се покаже достойно за новия свой самобитенъ животъ.*" а)

Още въ първитѣ засѣдания събранието се раздѣлило на два лагера, наречени тогава *консерватори* и *либерали*. Между първитѣ били: Т. Бурмовъ, Д. Грековъ, Г. Начевичъ, Д-ръ К. Стоиловъ, М. Балабановъ и други, а между вторитѣ: Др. Цанковъ, П. Р. Славейковъ, П. Каравеловъ, Т. Икономовъ и други. Болшинството още отъ начало било на страната на послѣднитѣ.

Дълго врѣме се вълнувало Учредителното Народно Събрание и невсякало да се съгласи съ рѣшенията на Берлинския конгресъ за раздѣлението на България. Това вълнение дало поводъ на Турския комисаръ и на нѣкои отъ Европейскитѣ делегати, а именно на Австрийския да не подписватъ протокола за отварянето на събранието, за което се повдигнало въпросъ въ VI-о засѣдание на 23 с. м. На 27 слѣдъ забѣлѣжителнитѣ рѣчи на Балабановъ и Стоиловъ, че Българский народъ е слабъ да се противи на рѣшението на единъ Европейский конгресъ, а още повече че и Царь-Освободителя е билъ принуденъ да приеме това рѣшение, събранието се отложило за нѣколко дни. Въ този промежутокъ станали нѣколко частни събрания, и се разисквало за подаването на единъ такъвъ мемоаръ до Великитѣ Сили, какъвто билъ подаванъ отъ народа слѣдъ сключването на Берлинския договоръ. Засѣданията сж се подновили на 6 мартъ, и слѣдъ приемането отговора на Словото на *Императорский комисаръ*, пакъ се повдигналъ въпроса за мемоара, безъ да се вземе нѣкакво рѣшение.

На 7 Мартъ щомъ се открило засѣданието подпрѣдсѣдательтъ прочелъ слѣдующата телеграма отъ Кн. Горчаковъ, адресирана до Императорский комисаръ: „*Господарьтъ съ удоволствие се научи за мъдритѣ дѣйствия на Българското събрание, което пристжпва къмъ разглеждането на устава, и се надѣва, че подъ Ваше ржководство, то може се отстрани отъ онѣзи промѣни, съгласно съ практическата нужда, на която е стжпило.*" Слѣдъ прочитането на тъзи телеграма, Дуковниковъ направи бѣлѣжка отъ името на Кн. Дондуковъ-Корсаковъ, че събранието било излѣзло изъ границитѣ на своята задача, и въпросътъ за мемоара вече се наказвалъ по официаленъ редъ въ Събранието. Отпослѣ е билъ подписанъ пакъ мемоаръ, но билъ подписанъ изобщо отъ народа и прѣдставителитѣ. Либералитѣ настоявали мемоара да се подаде лично отъ събранието, и се появило даже мнение да се разтури това събрание, но по увѣщанието на *Императорский* комисаръ прѣдстави-

а) Страница 24 и 25 на дневницитѣ отъ Учредителното Народ. Събрание.

телитѣ най-послѣ се съгласили да се ограничатъ само въ разискването и съставянето на основенъ законъ за Княжеството.

Слѣдъ дълги прѣпирни мѣжду двата лагера, относително да ли да се започне, или не, разглѣждането на устава, приело се рѣшението за започването му, и проектътъ на устава билъ прочетенъ изцѣло, слѣдъ което се избрала една 15 членна комисия за изучването на този проектъ [а]. Въ тази комисия влизали: *Стоиловъ, Балабановъ, Икономовъ, Прѣосв. Климентъ, Цановъ, Ничевичъ, Грековъ, Преосв. Симеонъ, Д. Цанковъ, Хр. Стояновъ, Андрей Стояновъ, Горбановъ, Даскаловъ, Вълковичъ и Помѣновъ.*

Когато комисията се занимавала съ изучването проекта на устава, Народното Събрание изслушало записката [б] за дѣятелността на приврѣменото руско управление въ България, четена отъ М. Дриновъ — управляющий отдѣла на Народното Просвѣщение и Исповѣданията, и всички поздравителни телеграми и писма до Първото Народно Събрание. Мѣжду тѣзи писма заслужва да се спомене за онова отъ Карловскитѣ вдовици, съ което молѣли да се неприема разпокъсванието на Българский народъ, и за писмото на Негово прѣосвященство Охридскай митрополитъ Натанаилъ, съ което молилъ Събранието да се замисли за участьта на братята въ Македония и за достигането на онова единство, което Санъ-Стефанския договоръ е начерталъ (Дневн. стр. 85 — 87).

На 21 Мартъ с. г. комисията, която била раздѣлена на два лагера, внела въ Събранието своя рапортъ по възложената й мисия, и слѣдъ къси разисквания по самия приготвенъ отъ Императорский комисарь проектъ, се приело още въ начало съ 118 гласа срѣщу 6 названието „**Конституция на Българското Княжество**“ Учредителното Народно Събрание въ засѣданията си на 22, 23, 24, 26, 27, 28 мартъ и на 7, 9, 12 и 14 Априлий разисквало, приело, а отъ послѣ и подписало Конституцията на Българското Княжество [в].

Въ прѣдставений проектъ се прѣдвиждало учрѣждаването на държавенъ съвѣтъ, но това било отхвърлено и оставено само една камара, а въ другитѣ си части проектътъ прѣтърпѣлъ съвсѣмъ малки измѣнения. Заслужва да се спомене, че Европейската дипломация ако сполучи искуствено да разкъса Българския народъ политически, то послѣдний можа да запази единството си чрѣзъ църквата, която оставаше обща за цѣлокупния Българский народъ.

Учредителното Народно Събрание, прѣди да се закрие, въ засѣданието си отъ 16 Априлий приело съставения отъ Хр. Стояновъ избирателенъ законъ [г] отъ 39 члена, по който отпослѣ били произведени изборитѣ за първото обикновенно Събрание. Въ това сѫщото врѣме оку-

---

а) Мѣжду другитѣ причини за да се бърза съ устава нѣкои посочвали и на отсътствието на прѣдставители отъ Трънско, Брѣзничко и Царибродско, които мѣста били още въ рѫцѣтѣ на Сърбитѣ, та Имп. комисарь немогълъ да повика и отъ тамъ народни прѣдставители.

б) Текстътъ на тъзи записка е помѣстенъ въ края на настоящата Глава подъ № VI.

в) Текстътъ на Конституцията е помѣстенъ тоже въ края на настоящата Глава подъ № VII.

г) Текстътъ на този избирателенъ законъ е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № VIII.

[illegible]ното правителство издало нарѣдби за начина, по който ще стане и избирането на първия Българский Князъ а).

Учредителното Народно Събрание като привършило своитѣ работи, Императорский комисарь престигналъ тържествено и обявилъ закриването му за което се съставилъ и подписалъ надлѣжния протоколъ б).

Този протоколъ билъ подписанъ освѣнъ отъ Руский и отъ Турский Императорский комисарь Пертефъ, заедно съ всичкитѣ Европейски делегати, между които и Австро-Унгарский И. Д. Цвденевъ, а тъй също и отъ цѣлото бюро на Народното Събрание.

Възстанието въ Македония, което започнало веднага слѣдъ сключванието мира въ Санъ-Стефано, както и вълненията въ Южна-България, на които населението жестоко било подиграно отъ висшитѣ дипломати въ Берлинъ, причинили много голѣмо огорчение на Царя Освободителя, който неможе да постигне пълното освобождение и умиротворение на християнитѣ въ Балканския полуостровъ. Този великодушенъ царь не искалъ неговото християнско и хуманно дѣло да се прѣобърне въ нещастие за Българитѣ, и за това надѣйствувалъ, щото Султана да се откаже отъ правата си да поставя Турски гарнизони по границата между Източна-Румелия и Българското Княжество, което право му давалъ чл. 15 отъ Берлинский договоръ. Слѣдъ като получилъ обѣщанието за това отъ Султанъ Хамидъ, и като наближавало врѣмето за се оттеглятъ руситѣ окупационни войски, Императоръ *Александръ II.* испратилъ нарочно Генер. адют. *Обручевъ* да разгласи между Българското население Неговата Царска воля, че всички трѣбва да се подчинятъ на сѫдбата, споредъ рѣшенията на Берлинския конгресъ. Царский пратеникъ дошълъ най-напрѣдъ въ Южна-България, въ която обиколилъ почти всички градове, разгласилъ въ свиканитѣ отъ него събрания, както и въ църквитѣ Императорский манифестъ в) за това.

Всичко това показало, че неможе да се има вече никаква надѣжда за измѣнение положението, което Берлинский договоръ е създалъ за Българитѣ. Едно нечувано униние обхванало всички Българи, и тѣ по неволя се покорили на сѫдбата си. Сѫщето униние прѣминало и въ Руссийтѣ войници, които виждали печалния край на своитѣ славни подвизи, но тѣ се тѣшили поне съ мисъльта, че скоро ще бѫдатъ възвърнати на бащинитѣ си огнища.

Слѣдъ всичко това руситѣ войски трѣбвало да напуснатъ бойното поле и да се завърнатъ въ отечеството си.

а) Текстътъ на тѣзи нарѣдби е помѣстенъ въ края на настоящата си. № II.
б) [illegible]
в) [illegible]

Приложения къмъ трета глава.

I.

Текстътъ на Берлинский договоръ[a])

Въ името на Бога Всемогущаго!

Н. Величество Германский Императоръ, Прусский царь, Н. Величество Австрийский Императоръ, Чешский царь, Прѣдсѣдателя на Французската република, Нейно Величество царицата на съединенитѣ царства, Велико-Британия и Ирландия, Императорица индийска, Н. Величество Италиянский царь, Н. Величество Всерусийский Императоръ и Н. Величество Императора на Отоманитѣ, като пожелаха да наредятъ въ единъ духъ на европейский порядъкъ и съобразно съ постановленията на Парижский трактатъ отъ 30 ий Марта 1856 год. въпроситѣ, които се породиха отъ събитията прѣзъ послѣднитѣ години и отъ войната, на която св. Стефанский прѣдварителенъ договоръ тури край, единодушно дойдоха до мнѣние, че събранието на единъ Конгресъ ще бжде най-доброто срѣдство, за да олесни тѣхното споразумѣние.

Съ тая цѣль Т. Т. Величества и Прѣдсѣдателя на Французската република назначиха за тѣхни пълномощници лицата, на които имената сж забѣлѣжени на края, и които по прѣдложение на австро-унгарский дворъ и по покана на германский кабинетъ се събраха въ Берлинъ, снабдени съ пълномощия, които се намѣриха въ добра и прилична форма.

Слѣдъ като дойдоха по благополучие до едно споразумѣние помѣжду си, тѣзи пълномощници се съгласиха връху слѣдующитѣ нареждания (стипулации):

Членъ 1.

България се издига на самостоятелно и подданно княжество, подъ върховната власть на Н. В. Султана. То ще има християнско правителство и народна войска (милиция).

Членъ 2.

Българското княжество ще има слѣдующитѣ граници:

Границата отъ къмъ сѣверъ слѣдва по дѣсния брѣгъ на Дунава отъ старата Сърбска граница до една точка на истокъ отъ Силистра, която ще се опрѣдѣли чрѣзъ една европейска коммисия; отъ тамъ тя се упжтва къмъ Черно-море и допира до послѣднето на югъ отъ Манкалия, която се присъединява къмъ Ромжния. Черно море образува источната граница на България. На югъ границата тръгнува отъ устието на потока, по край който лѣжатъ селата Ходжа-кьой, Селямъ-кьой, Айваджикъ, Ку-

---

a) Тукъ се помѣстятъ само първитѣ 23 члена отъ Берлинския договоръ, които се отнасятъ изключително за България и Българитѣ въ Турско.

либе и Суджулукъ (Гулица), прѣрѣзва прѣко долината на Дели-Камчия, минува южно отъ Белибе и Кемхаликъ прѣминава Дели-Камчия, два и половина километра по горѣ отъ Ченгелъ, въскача се на планината при една точка, която лѣжи между Текенликъ и Айдосъ Брежда, и слѣдва по нея прѣзъ Карнобатъ-балканъ, Присевица-балканъ и Казанъ-балканъ на сѣверъ отъ Котель до Демиръ-капия. Послѣ продължава по главното бърдо на Великий балканъ и върви по него дори до върха на Косица.

Тукъ тя оставя бърдото на Балкана, смъква се на долу между селата Пирдопъ и Душанци, отъ които едното остава на България, а другото на Источна Румелия, и върви дори до рѣката Тузлу-дере, слѣдва по тъзи рѣка до съединението й съ Тополница, послѣ по тая послѣдната рѣка до сливанието й съ Смолско-дере при селото Петричево, като остави на Источна Румелия единъ поясъ около два километра на ширъ по-горѣ отъ това сливание, възлиза между потоцитѣ Смолско-дере и Каменица по чертата на водораздѣла, за да се обърне на юго-западъ къмъ върха на Войнякъ и по права линия да достигне до точката на 875 на австрийската генерална карта. Границата прѣсича по права черта горньото корито (bassin) на рѣката Ихтиманъ-дере, минува между Богдана и Караула, за да достигне чертата на водораздѣла, който дѣли коритата на Искръ и Марица, между Чамурли и Хаджиларъ, слѣдва по тъзи линия прѣзъ върховетѣ Велина-могила, гората 551, Змайлица-вьрхъ, Сумнатица и достига до административната граница на софийский санджакъ между Сиври-ташъ и Чадъръ-тепе. Отъ Чадъръ-тепе границата се опжтва къмъ юго-западъ по чертата на водораздѣла между коритата на Места-карасу отъ една страна и Струма-карасу отъ друга, върви по бърдата Родопски Демиръ-капу, Исковъ-тепе, Кади-Мезаръ-балканъ и Айджи-гедюкъ дори до Капетникъ-балканъ и се съединява съ старата административна граница на софийский санджакъ.

Отъ Капетникъ-балканъ границата минава по чертата на водораздѣла между долинитѣ на Рилска рѣка и на Бистрица и слѣдва по прѣдгорието, нарѣчено Воденица-планина, за да слѣзе въ долината на Струма при стечението й съ Рилска рѣка, като остави селото Байракли на Турция. Отъ тукъ се въскачва на югъ отъ селото Желѣзница, за да достигне по най-кжсий пжть бърдото на Голѣма-планина при върха Китка и тамъ да се смѣси съ старата административна граница на софийский санджакъ, като остави обаче на Турция цѣлото корито на Суха рѣка.

Отъ гората Китка западната граница тръгнува къмъ гората Църний-вьрхъ прѣзъ планинитѣ Цървена-ябука и слѣдва по старата административна граница на софийский санджакъ въ горната часть на коритата Егри-су и Лепница, прѣскача заедно съ тая граница на Бабина-поляна и достига до гората Църний върхъ. Отъ гората Църний-вьрхъ, границата върви по чертата на водораздѣла между водитѣ на Струма и Морава, прѣзъ върховетѣ Стрезеръ, Вилоголо и Мезидъ-планина, достига прѣзъ Гачина, Църна-Трава, Дорковска-планина, Трайница-планина и Дѣсчани-кладенецъ чертата на водораздѣла между горня Сукова и Морава, отива право на Столъ и спуска се надолу, за да прѣсече на 1000 метра сѣверозападно отъ селото Сегуша пжтя отъ Софуя за Пиротъ. Послѣ възлиза по права черта възъ Видлишъ-планина и отъ тукъ възъ гората Радочина въ бърдото Коджа-Балканъ, като остави на Сърбия селе-

то Дойкинци, а на България селото Сѣнокосъ. Отъ върха на гората Радочина границата върви къмъ западъ по гребена на Балкана прѣзъ Чирповецъ-балканъ и Стара-планина дори до старата източна граница на княжество Сърбия при кулата Смилова-чука, и отъ тамъ по тази стара граница до Дунавъ, до който се допира при Раковица.

Точното опрѣдѣление на тая граница ще се утвърди на мѣстото отъ една европейска коммисия, въ която ще се прѣдставляватъ подписующитѣ сили. Нъ разумѣва се:

1) Че тъзи комисия ще вземе прѣдъ очи нуждата за Н. В. Султана да може да брани границитѣ на Балкана и на Източна Румелия.

2) Че никакви укрѣпления не ще могжтъ да се издигнатъ около Самоковъ въ растояние 10 километра.

Членъ 3.

Българский князь ще се избере свободно отъ народа и ще се подтвърди отъ Високата Порта съ удобрението на великитѣ сили. Никой членъ отъ царствующитѣ домове на европейскитѣ велики сили не може да бжде избранъ за князь на България. Въ случай на упразняване на княжеското достойнство, избиранието на новий князь ще става подъ сжщитѣ условия и форми.

Членъ 4.

Едно събрание отъ първенцитѣ (нотабилитѣ) на България, което ще се свика въ Търново, ще изработи прѣди избиранието на княза Органический Уставъ на княжеството. Въ онѣзи мѣстности, гдѣто Българитѣ сж смѣсени съ турско, ромжнско, гръцко или друго населения, ще се зематъ въ внимание правата и интереситѣ на тия народности, колкото се отнася до избиранията и до изработванието на Органический Уставъ.

Членъ 5.

Въ основата на публичното право въ България ще влѣзатъ слѣдующитѣ распореждания: разликата на вѣрата и на вѣроисповѣданието не може да се противопостави никому, като причина на исключение или неспособность въ всичко що се отнаси до упражнението на гражданскитѣ и политическитѣ права, до приманието на публични служби, звания (fonctions) и почести, или до упражнението на различнитѣ занятия и промишлености, въ която мѣстность и да е. Свободата и външното упражнение на всичкитѣ богослужения се усигоряватъ на всичкитѣ български подданници и на чужденцитѣ, и никакво прѣпятствие не може да се поставя нито на иерархическото устройство на различнитѣ вѣроисповѣдни общини, нито на тѣхнитѣ отношения къмъ духовнитѣ имъ началници.

Членъ 6.

Привремѣнното управление на България до довършванието на Органический Уставъ ще се води отъ единъ императорско-руский коммисарь. Единъ императорско-турский комисарь, както и консулитѣ на другитѣ подписующи сили, испратени нарочно за това, ще бждатъ натоварени да му помагатъ, като прѣглеждатъ (контролиратъ) дѣйствията на туй призрѣменно управление. Въ случай на несъгласие помежду пратеницитѣ, въпроситѣ ще се рѣшаватъ по вишегласие, а въ случай на разногласие мѣжду това вишегласие и императорско-руский коммисарь или император-

[illegible]

Членъ 10.

Българія замѣства императорско-турското правителство въ не- обязаноститѣ и длъжноститѣ спрѣму компаниитѣ на желѣзницата Русч- Варна отъ деня, когато се размѣнять утвържденията на настоящ- договоръ. Уреждането на прѣдишнитѣ смѣтки се прѣдоставя на сп- мѣнието между Високата Порта, правителството на Княжеството и у- лението на компанията. Княжество България също така замѣства д- Турция и въ задълженията, които има Високата Порта както Австро-Унгария, тъй и къмъ дружеството за експлоатирание (exploita- на желѣзницитѣ въ Европейска Турция било за свършването и сп- вяването, било за използуването на желѣзницитѣ, които се нам- върху неговата земя. Потрѣбнитѣ договоре по този въпросъ ще с- ключать между Австро-Унгария, Портата, Сърбия и Българското жество немедленно слѣдъ заключението на мира.

Членъ 11.

Турска войска не ще прѣбивава вече въ България. Всички стари крѣпости ще се съборятъ съ разноскитѣ на Княжеството въ течение не една година или порано, ако е възможно. Мѣстното правителство ще вземе тутакси мѣрки за тѣхното събаряние и нови не ще допусти да се градятъ. Високата Порта ще има правото да се располага по угодата си съ военнитѣ вещи и другитѣ прѣдмети, които принадлежатъ на турското правителство и се намиратъ въ изпразденитѣ въ силата на примирието отъ 31 Януария дунавски крѣпости, както и съ нѣщата които се намиратъ въ крѣпоститѣ на Шуменъ и Варна.

Членъ 12.

Турскитѣ ступани или други, които би пожелали да живѣятъ вънъ отъ Княжеството, могжтъ да си запазятъ недвижимий имотъ въ Княжеството, като го даватъ подъ наемъ или подъ управление на други лица. Една турско-българска комиссия ще се натовари да рѣши въ течение на двѣ години, както всичкитѣ въпроси за начина на продавание, използование или употрѣбление въ полза на Високата Порта на държавнитѣ имущества и вакжфитѣ, тъй и всичкитѣ дѣла, които сж свързани съ горнитѣ въпроси, и въ които сж замѣсени интереси на частни лица.

Поддaницитѣ на Българското Княжество, които пжтуватъ или прѣбиваватъ въ други части на Европейска Турция, се подчиняватъ на турскитѣ началства и закони.

Членъ 13.

На югъ отъ Балкана се образува една провинция, която взема името Источна Румелия, и която остава подъ прямата политичска и военна власть на султана, но подъ условия на пълна административна автономия. Нейний генералъ губернаторъ ще да бжде християнинъ.

Членъ 14.

Источна Румелия се ограничава на сѣверъ и сѣверо-западъ отъ България и обема земитѣ, които се намиратъ въ слѣдующето очертание:

Като захване отъ Черно-море, границата възлиза отъ устието на онзи потокъ, по който се намиратъ селата Ходжакъ-кьой, Селям кьой, Айваджикъ, Кулибе и Суджуллукъ, прѣсича прѣко долината Дели-камшикъ, отива на югъ отъ Белибе и Кемхаликъ и на сѣверъ отъ Халжи-махале, послѣ откакъ прѣскочи Дели-Камшикъ 2 1/2 километри по горѣ отъ с. Ченгель, достига до гребена на Балкана въ една точка между Текенликъ и Айдосъ Брежда и слѣдва по него прѣзъ Карнобатъ-балканъ, Присевица балканъ, Казанъ-балканъ на сѣверъ отъ Котель до Демиръ-капия. Послѣ върви по бърдото на Великий балканъ дори до върха на Косица.

Въ тъзи точка западната граница на Румелия оставя гребена на Балкана, спуска се на югъ между селата Пирдопъ и Душанци, отъ които едното оставя на България, другото на Румелия. До рѣката Тозлу-Дере,

слѣдва по течението на тая рѣка до нейното сливание съ Тополница. Послѣ по тѫзи втората рѣка до съединението ѝ съ Смолско-Дере при селото Петричево, оставя на Източна Румелия единъ поясъ отъ 2 километра на ширъ по горѣ отъ туй съединение, възлиза пакъ между рѣкитѣ Смолско-дере и Каменица, слѣдва чертата на водораздѣла, обръща се на юго-западъ къмъ височината Войнякъ, за да достигне по права линия точката 875 на картата на австрийския генераленъ щабъ.

Пограничната черта прѣсича по права линия горнята часть отъ коритото на Ихтиманъ-дере, прѣминува между Богдана и Караула, минава изново по чертата на водораздѣла, който дѣли коритата на Искръ и Марица, отива между Чамурли и Хаджиларъ, слѣдва по тая черта и прѣзъ гребена Велина могила, прѣзъ височината 531, Змайлица-връхъ, Сумнатица и се смѣсва съ административната граница на софийския санджакъ между Сиври-ташъ и Чадъръ-тепе.

Границата на Румелия се отдѣля отъ границата на България на планината Чадъръ-тепе; тя тръгнува по чертата на водораздѣла между коритото на Марица и нейнитѣ притоци отъ една страна, и Места карасу и притоцитѣ ѝ отъ друга страна, и се опѫтва къмъ юго истокъ и югъ прѣзъ грѣбена на горитѣ Деспото дагъ къмъ планината Крушово (исходна точка на св. Стефанский Трактатъ).

Отъ планината Крушово границата върви по чертата на С. Стефанский трактатъ, т. е. отива по бердато на Черний-балканъ, по планинитѣ Кулаги-дагъ, Ешекъ-чепелю, Караколасъ и Ишикларъ, отъ гдѣто се спуска право къмъ юго-истокъ, за да стигне рѣката Арда, по течението на която върви до една точка при селото Адакале, което остава на Турция.

Отъ тая точка пограничната черта възлиза по гребена на Бешътепедагъ, по който върви, за да слѣзе и прѣсече Марица при една точка петь километра по горѣ отъ моста на Мустафа-паша, послѣ се опѫтва къмъ сѣверъ прѣзъ водораздѣла между Демирханлѫ-дере и малкитѣ притоци на Марица до Кюделеръ-баиръ, отъ дѣто се обрѫща на Истокъ прѣзъ Сакаръ-баиръ; отъ тамъ тя прѣминува долината на Тунджа, като отива къмъ Буюкъ-дервентъ и остава това село и Суджакъ на сѣверъ. Отъ Буюкъ-дервенъ границата тръгнува по водораздѣла между притоцитѣ на Тунджа отъ къмъ сѣверъ и на Марица отъ къмъ югъ до височината Кайбиляръ, която остава въ Източна Румелия, минува на югъ отъ Старо-Алмалии между коритото на Марица отъ къмъ югъ и малкитѣ потоци, които се изливатъ на право въ Черно-море между селата Белевринъ и Алатлѫ, слѣдва на сѣверъ отъ Караплъкъ по грѣбенитѣ на Восна и Зувакъ по чертата, която дѣли водитѣ на Дука отъ Карагачъ-су, и стига до Черно море между двѣтѣ рѣки съ послѣдното название.

Членъ 15.

Н. Величество Султана ще има право да брани границитѣ на провинцията по сухо и по море, да въздига на тѣзи граници укрѣпления и да държи въ тѣхъ войска.

Вѫтрѣшний порядъкъ на Източи [illegible] и поддържа отъ туземната жандармерия, на която ще по [illegible] зата милиции.

При съставлението на тѣзи двѣ тѣла, на които офицеритѣ ще се назначаватъ отъ Султана, ще се взема въ внимание вѣрата на мѣстното население.

Н. Величество Султана се задължава да не употрѣблява за гарнизони на границитѣ нередовни войски, като башибозуци и черкези. Редовнитѣ войски, които се назначаватъ за тъзи служба, не могжтъ въ никой случай да се помѣстяватъ по домоветѣ на жителитѣ. Когато прѣминуватъ прѣзъ провинцията, тѣй немогжтъ да прѣсѣдяватъ въ нея.

Членъ 16.

Генералъ-губернатора ще има право да повиква турски войски въ случай, котато би се заплашвала вжтрѣшната или вънкашната безопасность на провинцията. Въ такъвъ случай Портата е длъжна да увѣдомява прѣдставителитѣ на великитѣ сили въ Цариградъ както за рѣшението си да прати войска, тъй и за нуждитѣ, които го оправдаватъ.

Членъ 17.

Генералъ-губернатора на Източна Румелия ще се назнач ва отъ Високата Порта съ съгласието на силитѣ и за едно врѣме отъ 5 години.

Членъ 18.

Веднага слѣдъ размѣнението на утвържденията на настоящий договоръ една европейска комисия ще се състави, за да изработи, въ споразумѣние съ Портата, устройството на Източна Румелия. Тая комисия ще опрѣдѣли въ растояние на три мѣсеца властьта и правата на Генералъ-губернатора, както и административното, сждебното и финанциалното управление на провинцията, като има прѣдъ очи различнитѣ вилаетски закони и прѣдложенията, които сж станжли въ осмото засѣдание на конференцията въ Цариградъ.

Всички установления за Източна Румелия ще се прогласятъ отъ В. Порта съ царски ферманъ, който ще се съобщи и на силитѣ.

Членъ 19.

Европейската комисия ще се натовари да управлява, въ споразумание съ Портата, финанцитѣ на провинцията до изработването на новата организация.

Членъ 20.

Договоритѣ, конвенцитѣ и мѣждународнитѣ съглашения отъ всякакъвъ родъ, които сж се сключили или ще се сключатъ между Портата и иностраннитѣ държави, ще иматъ сила и за Източна Румелия както и за цѣлата турска държава. Правата и привилегиитѣ на чужденцитѣ отъ всѣкакво звание ще се почитатъ въ провинцията. Високата Порта се задължава да поддържа въ провинцията общитѣ закони на империята за свободата на вѣроисповѣданията.

Членъ 21.

Правата и длъжноститѣ на Високата Порта относително до желѣзницитѣ на Източна Румелия си оставатъ непокжтнати.

Членъ 22.

Русската окупационна войска въ България и Източна Румелия ще състои отъ шесть дивизии пѣхота и 2 дивизия конница и нѣма да надмине числото на петдесетъ хиляди души. Туй тѣло ще се съдържа съ разноски на занятата земя. Окупационнитѣ войски ще запазятъ съобщенията си съ Русия не само прѣзъ Румжния, на основание на договора между двѣтѣ държави, но и прѣзъ пристанищата на Черно море, Варна и Бургазъ, гдѣто могжтъ прѣзъ врѣмето на окупацията да си установяватъ и нуждннтѣ влагалища.

Срокъ за завземането на Източна Румелия и България отъ императорскитѣ русски войски се поставя 9 мѣсеца отъ деня, когато се размѣнятъ утвържденията на настоящий договоръ.

Императорското руско правителство се задължава да свърши въ три месеца слѣдъ горний срокъ прѣвеждането на войскитѣ си прѣзъ Румжния и съвършенното испразднюване на туй Княжество.

Членъ 23.

Високата Порта се задължава по най несъмненъ начинъ да въведе органическия уставъ отъ 1860 год. въ островъ Критъ, слѣдъ като внесе въ него изискуванитѣ справедливи измѣнения.

Подобни устави приравнени на мѣстнитѣ нужди, съ изключение на онова освобождение отъ извѣстни даждия, което се е дарувало на Критъ, ще се въведжтъ и въ другитѣ части отъ Европейска Турция, за които не е прѣдвидено особенно устройство чрѣзъ настоящий договоръ.

Високата Порта ще възложи на особенни комисии, въ които туземното население ще се прѣдставлява достатъчно, изработването на подробноститѣ на тѣзи нови устави за всѣка провинция.

Проектитѣ за организация, които ще се изработятъ отъ тия комисии, ще се прѣдставятъ на разглѣдването на Високата Порта, която, прѣди да издаде потрѣбнитѣ разпорѣждания за туряне въ дѣйствие на тѣзи проекти, ще поиска мнѣнието на европейската комисия въ Източна Румелия.

. . . .

. . . .

За увѣрение на което пълномощницитѣ на надлѣжнитѣ държави подписаха настоящий актъ и положиха на него печатитѣ си.

Направенъ въ Берлинъ на 1/13-ий день отъ мѣсецъ Юлий 1878 година.

Подписали:

(М. П.) В. Бисмаркъ. (М. П.) В. Бюловъ.
(М. П.) Хохенлое.
(М. П.) Андраши. (М. П.) Кароли.
(М. П.) Хаймерле.
(М. П.) Вадингтонъ. (М. П) Сентъ-Валлие.
(М. П.) Г. Деспре.
(М. П.) Биконсвилдъ. (М. П.) Салисбюри.
(М. П.) Одо-Россель.
(М. П.) А. Корти. (М. П.) Лонаи.
(М. П.) Горчаковъ. (М. П.) Шуваловъ
(М. П.) Д' Убри
(М. П.) Ал. Каратеодори. (М. П.) Мехмедъ-Али.
(М. П.) Саадуллахъ.

II

Мемоаръ, отправенъ на прѣдставителитѣ на Великитѣ сили въ Цариградъ отъ Българский народъ.

„*Ваше Високопрѣвъсходителство!*

Санъ-Стефанский Трактатъ едва бѣше се заключилъ и Българский народъ, на който справедливитѣ желания най послѣ се осжществяваха, се готвяше да се посвѣти на развитието на новитѣ постановления, съ които се надаряваше, когато Берлинский конгресъ се събра.

Като имаха довѣрие на високата мждрость и на человѣколюбивитѣ чувства на отличнитѣ мжжье, които засѣдаваха въ този Европейский Ареопагъ, Българитѣ помислиха, че ще е излишно да прѣдставятъ тѣхнитѣ желания предъ това събрание, което трѣбуваше да даде отъ страна на Европа потвърждение на резултатитѣ, добити чрезъ тъзи война, и на които сама Турция склони съ Санъ-Стефанский Трактатъ. Тѣ вѣрвахж, че тѣхнитѣ страдания бѣхж извѣстни на всички; че кланетата въ Батакъ и Перущица, отчаяннитѣ викове на жителитѣ на Ески-Загра и на вдовицитѣ на Карлово, сж прѣсни още въ паметьта на всички, и че слѣдователно, не ще има нужда да си иматъ особенъ тълкователь за да прѣдставя нуждитѣ и желанията имъ предъ Високото Събрание.

Берлинский Конгресъ се свърши, и Българитѣ, очудени отъ неправдата която имъ се направи, се виждатъ приндени да повдигнатъ гласа си за да изкажатъ дълбоката скръбь, която резултатътъ на Конгреса имъ причини.

Не принадлежи намъ да издирваме причинитѣ, по които Силитѣ сж счели за нуждно да направятъ измѣненията, които сж направили въ Санъ-Стефанский Трактатъ; но неправдата, която ни се прави е толкова

голѣма, и опасноститѣ, съ които тѣзи измѣнения застрашаватъ спокойствието на Истокъ и мира на Европа сѫ толкова очевидни, щото ние си позволяваме да прѣдставимъ възраженията и да изложимъ желанията, които тѣ възбуждатъ въ единъ злощастенъ народъ.

Берлинский Трактатъ раздѣли България на три части, съ три разни правления, и по този начинъ распокъсванието на отечеството ни става фактъ. Българитѣ, които прѣзъ дългитѣ вѣкове на робуваньето си, сѫ имали поне утѣшението да бѫдѫтъ съединени, не могѫтъ да гледатъ като едно подобрѣвание на състоянието имъ, даванието на нѣкаква си свобода въ замѣна на единството имъ, което, споредъ новий редъ на работитѣ въ Истокъ, става сега едно желание за осѫществление.

Както сѫ страдали заедно, Българетѣ искатъ и заедно да бѫдѫтъ освободени. Тѣхното стрѣмление за единство не може да се задуши отъ никои прѣчки, и препятствията които Конгреса полага на единството имъ, ще бѫдѫтъ причини на постоянни смущения, които не ще утихнатъ додѣ не се осѫществятъ тѣзи членове на Санъ-Стефанский Трактатъ, които осѫществляваха завѣтнитѣ желания на Българския народъ.

Опасностьта, за която споменуваме е предстояща; защото, който познава добрѣ духоветѣ въ България, не може да си въобрази, че една голѣма часть отъ народа ни, слѣдъ като се е наслаждавала съ свободата презъ времето на Русската окупация и участвувала въ независимъ политический животъ, ще се подчини волно на условията на Берлинский Трактатъ, спорѣдъ която тя изново се подлага на своеволията на едно правителство, осѫдено вече. Правото, което се отстѫпва на Султана да държи гарнизони по границитѣ на Източна Румелия, ще бѫде изворъ на чести стълкновения между турскитѣ солдати и българското население въ свободна и автономна България. Тѣзи стълкновения ще бѫдѫтъ по-жестоки и трайни отъ колкото възстанията, които сѫ ставали до сега. Обикновенната свирѣпость на Турцитѣ, още по раздразнена отъ послѣднитѣ имъ несполуки, ще бѫде причина на ежедневни спречквания между турското и християнското населения, и тѣзи спречквания лесно ще зематъ размѣръ на междуособна истрѣбителна война. Българетѣ, които до сега като обезорѫжени сѫ били принудени да навождатъ вратъ прѣдъ турскитѣ сили, сега ще отговарятъ на насилието съ насилие, като се облягатъ на народната милиция, която като отъ народа винаги ще взема тѣхната страна. Честитѣ смущения които по този начинъ ще ставатъ и въ Тракия и въ Македония, естественно ще намиратъ отзивъ и въ Сѣверна България, и тъй мира въ Истокъ ще бѫде твърдѣ проблематически. Кървавитѣ сцѣни, които миналата година растрогнаха цѣла Европа, намѣсто да се избѣгнатъ за въ бѫдѫще, напротивъ ще се повторяватъ съ още по страшна ярость — и Българетѣ, които се надѣваха да минатъ отъ робство въ свобода безъ да приминуватъ прѣзъ епоха на възстания, съ прискърбие виждатъ, че не ще могѫтъ [illegible] постигнатъ народното си единство, освѣнъ по насилственъ начинъ [illegible]

Всичката опасностъ произлиза отъ това, [illegible] е създалъ едно положение [illegible] искуственно [illegible] правила подобни опит[illegible] зна[illegible] трайни.

Единството на България трѣбваше толкозъ повече да се упази, защото странитѣ, които се включаватъ въ Българското Княжество по Санъ-Стефанский Трактатъ сѫ заселени съ българе не само днесъ, но още отъ отдавнашни врѣмена. Тѣзи които претендиратъ, че България на Санъ-Стефанский Трактатъ е една басня, измислена отъ скоро врѣме, се умоляватъ да си дадътъ трудъ да четътъ поне слѣдующитѣ редове на единъ твърдѣ извѣстенъ историкъ отъ 12-то столѣтие, който е ималъ случай да изучи на мѣсто етнографическитѣ отношения на Балканский П-овъ.

„Bulgarurum gens, — казва Вилхелмъ Тирский, — inculta a tracta septentrionali egressa, a Danubio usque ad urbem regiam et iterum ab eodem flumine ad mare Adriaticum universas occupaverat regiones: ita ut confusis provinciarum nominibus, et terminis, totus iste tractus, qui in longitudine habere dicitur itur diorum triginta, in latitudine vero dacem, vel amplius, Bulgaria dicatur: miseris graecis ignorantibus quod hoc ipsum nomen eorum protestetur ignominiam. (Villelmi Tyrens L. II c. IV)."

Тѣзи думи нѣматъ нужда отъ тълкование. Най ще забѣлѣжимъ само, че като сѫ писани въ 12-то столѣтие, епоха, въ която българитѣ сѫ били подъ Византийска власть, тѣ се отнасятъ само до етнографическото разпространение на нашето племе.

Економическото положение, създадено отъ Берлинский Трактатъ, не е по задоволително и прѣдставлява несгодности, които трѣбва да се зематъ въ сериозно внимание. Економическитѣ крѫгове не се съставятъ произволно, самата природа полага граница и условия, нужни за едно економическо състояние, което да е сносно. Страни, които по географическото си положение и по своитѣ произведения трѣбва да сѫ включени въ границитѣ на една сѫща държава за да могатъ да се развиватъ економически, не могатъ да се раздѣлятъ, безъ да стане едно общо разстройство въ економията на страната. Населенията, които се турятъ въ такива условия, се принуждаватъ отъ самата сила на работитѣ, да се повдигатъ и да събарятъ прѣградитѣ, които прѣчатъ на материалното имъ развитие.

Сѣверна България, съ изгубването на Добруджа, изгубва най-богатата страна въ отношение на скотовъдството; а съ Пиротъ, Враня, Лѣсковецъ и тѣхнитѣ окрѫжия тя губи една отъ най-промишленнитѣ си страни. Пречкитѣ, които турскитѣ гарнизони ще правятъ, и на свободата, и на безопасностьта на съобщенията, нѣма никакъ да спомогнатъ за развитието на вътрѣшната търговия. Освѣнъ това Източна България, се раздѣля на двѣ, които сѫ нераздѣлими части на едно цѣло. Тѣсна свързка сѫществува между населенията на Сѣверъ и на Югъ отъ Балкана. Населението на сѣверната страна по причина на непроизводителностьта на земята, е принудено да се прѣдаде исключително на индустрията, и неможе безъ земледѣлческитѣ произведения на южната страна, изъ която то катадневно извлича нуждната си храна. Населението на южната страна, което е прѣдадено на земледѣлието, има нужда да дава въ замѣна хранитѣ си за [illegible]триалнитѣ произведения и добитъка на сѣверното население. Плов-[illegible] Сливенъ, тѣзи депозитни мѣста за английски и френски стоки, [illegible] всичкитѣ си исходи въ сѣверна България, изнурителитѣ на [illegible] бѫдѫтъ принудени да задоволяватъ нуждитѣ си съ мѣстни про-[illegible] или да правятъ нови тържища.

Раздѣлението, което докарва намаление на срѣдствата, ще докара въ сжщето врѣме увеличение на разноскитѣ. Свободна България, освѣнъ дѣто ще поддържа разноскитѣ на една пълна администрация, ще се натоварва, и съ данъкъ и съ една значителна часть отъ турскиятъ дългъ. Лишена отъ най-богатитѣ си области отъ двѣтѣ страни на Балкана, тя не ще утрае за много врѣме подъ този тѣжъкъ товаръ.

Конгреса, при всичко че се е занимавалъ да подобри сждбата на християнитѣ, прави голѣма неправда на българитѣ въ Тракия и Македония, които и най-много пострадаха. Румелия, населена отъ най развитий елементъ на българский народъ, и по тази причина и най много угнѣтявана, заслужваше по-добра участь отъ онази която ѝ се опрѣдѣля отъ Берлинский Конгресъ. Въ никой случай тя нетрѣбваше да се остави вънъ отъ Княжеството. Ако съставляваше часть отъ послѣдното, тя би спомогнала да се съставятъ кадритѣ на една интелигентна администрация, и така да се образува една прогресивна Държава. Македония, люлката на българския народъ, тоже неправедно се отдѣля отъ България, и за прѣпълнюването на неправдата тя се оставя съвършенно подъ властьта на турското правителство. Обѣщанието, че турцитѣ ще приспособятъ въ Македония устава, който се даде на Критъ въ 1868 година, не дава освѣнъ слаба надѣжда за подобрение на участьта на Македонцитѣ. Слѣдъ многобройни примѣри, които турското правителство ни е дало за точностьта, съ която то е испълнявало най-тържественнитѣ си обѣщания, възможно ли е да се вѣрва сериозно, че тозъ пжть то ще измѣни на прѣданията си?

Отдѣлението на Македония, тъй гибелно за населението ѝ, се е рѣшило подъ прѣдлогъ да се запази Гръцкий елементъ отъ едно мнимо прѣтопявание въ Българский. Неможе человѣкъ да си въобрази рѣшение по-безправедно. Предпочело се е да се оставятъ подъ владѣнието на Турцитѣ 1 милионъ и половина Българе съ единствената цѣль да се упазятъ стотина Гръцки села, които се намиратъ исключително по югоисточнитѣ крайбрѣжия на Македония. Ние мислимъ, че тъзи мѣрка не покровителствува истинскитѣ интереси на самото Гръцко меншество. Включено въ Княжеството, то би се ползувало отъ преимуществата на едно конституционално управление, което би осигурило на *всичкитѣ* си поданици еднакви правдини прѣдъ закона на страната; напротивъ подъ Турската власть Гърцитѣ сж осждени да останатъ за неопрѣдѣлено врѣме омразни гяури. Най-послѣ, ако гаранцитѣ, които Българското Правление би дало на Гърцитѣ за упазванието на народностьта имъ, не би се видѣли достатъчни на Берлинский Конгресъ, бѣше твърдѣ лесно да се оставятъ тѣзи села вънъ отъ границитѣ на България.

Македония заслужава и въ друго отношение благосклонното внимание на Европа. Въ много мѣста на тази область бееветѣ сж изключителни земепритѣжатели, а Християнското население е докарано въ робско положение. Това учреждение, осждено отъ цѣлийтъ образованъ свѣтъ, е още въ пълната си сила въ тази область. Българитѣ, които ненамиратъ никаква защита прѣдъ Турскитѣ власти, ежедневно се събличатъ отъ турскитѣ всесилни бейве. Това събличание [illegible] единичкото право на владение на Турцитѣ се е извършвало въ [illegible] голѣми размѣри щото християнското население е достигнало в[illegible] на пролетај [illegible] Кто

едно положение достойно за най-голѣмата благосклоность на цивилизувана Европа. Подобрението на състоянието на толкози окаянни сѫщества би било за отличнитѣ мѫжье, които засѣдаваха въ Берлинский Конгресъ, една най чиста титла за слава и за неизличима признателность на Християнитѣ отъ Македония.

Жителитѣ на Тракия и на Македония, които въ много отношения заслужаватъ, ако не вниманието, поне милостьта на Европа, вѣрваха, че ерата на робството и на тѣглилата е свършена, и че по добри дни ще настанатъ за тѣхъ. Вмѣсто това жителитѣ отъ Пловдивский, Сливенский и Одринский санджаци, които подъ разваленитѣ на триста села и градове оплакватъ повече отъ 50 хиляди жъртви исклани, избѣсени и измрѣли по затворитѣ и въ заточение, и Българетѣ въ Македонья, гдѣто и днесь още подобни сцени се повтарятъ, съ ужасъ гледатъ, че тѣ ще бѫдатъ изново поставени подъ правителството, което е отговорно за всичкитѣ имъ злощастия. Тѣ справедливо се запитватъ: кои ще бѫдатъ *границитѣ* за приложението на реформитѣ, които сѫ декретувани отъ Берлин. Трактатъ, даже и когато членоветѣ на киммиссията, която ще надзирава организацията на тѣзи области, ще могѫтъ да се съгласятъ върху приложението на мѣркитѣ, които ще се изработятъ.

Безъ съмнѣние, Портата ще се стреми да даде прѣвѣсъ въ работитѣ на Турското меншество, което остава въ тѣзи области; други влияния може да бѫдатъ употрѣбени въ полза на Гърцитѣ; но Българетѣ, които съставляватъ множестото и въ Тракия и въ Македония, не ще могѫтъ да гледатъ съ равнодушие тѣзи оплаквания за потъпкване на народностьта имъ.

Впрочемъ нн е ли фаворитизъмътъ, който е докаралъ въ Истокъ положението на работитѣ, което е извѣстно на Европа? Не ли противъ този фаворитизъмъ Европа дири лѣкъ? Каква полза, че фаворизираното за напрѣдъ меншенство може да бѫде друго? Злото измѣнява само формата си, но коренътъ му оставя. Новийтъ фаворитизъмъ ще бѫде пакъ изобиленъ зародишъ на нови смущения и прѣврати. Едно население което прѣзъ двадесетъ години само и безъ никаква поддържка е водило една отчаяна борба, за да се оттърве отъ черковното владѣние на Гръцката Патриаршия, сămo и сămo защото това владѣние служеше като прѣдуготовление на политическото владѣние, което Гръцкото меншенство балнуваше за тъзь страна, не ще може въ никакъвъ случай да приеме едно състояние на работитѣ, което ще се стрѣми да приготви съвършенното му затривание.

Българитѣ не желаятъ да угнетяватъ никоя друга нородность, която би се намѣрила въ отечеството имъ, и тия ще дадѫтъ на всички пълна свобода за развитие. Но сѫщо, прѣди да се подчинятъ на едно меншество и да приематъ условия, които ще приготвятъ народната и политическата имъ смърть, и това въ най чистий и въ най древний центръ на тѣхната народность тий ще употрѣбявать всичкитѣ срѣдства за съпротивление, съ които разполагатъ.

Като подлагаме тѣзи съображения (консидерации) на Ваше Прѣодителство, тий ви молимъ да обърнете сериозното си внимание на елементи за нетрайность въ новото положение, което се създава за я. Това положение безъ друго ще докара нови нещастия на на-

шето злощастно, толкозъ пострадало вече, отечество. Отговорностьта за поровѣ кръвь, които могжтъ наскоро да потекатъ, не пада върху насъ, като сме вече изложили на Европа опасноститѣ, които огрожаватъ спокойствието на Истокъ.

Имаме честь да сме на Ваше Высокопрѣвъсходителство покорнѣйши слуги",

III.

Словото на князь Дондуковъ-Корсаковъ при откриването на учредителното Народно Събрание.

„Достопочтеннѣйшее събрание отъ прѣдставителитѣ на Българкото Княжество!

„По волята и прѣдначертанието на всемилостивия ми Господарь, привѣтствувамъ ви съ откриването на първото въ свободната ви страна Народно Събрание, на което принадлѣжи да положи здрави основи за държавното устройство на новото Княжество. Въ качеството си на Императорский руски комисаръ, и по силата на даденитѣ ми Височайши пълномощия, прѣдставямъ на Ваше обсждждане проекта на органическия уставъ, който въ общи основания опрѣдѣля правата на бждащия Български князь и правата на Българский народъ въ работитѣ по управлението на страната. Въ свързка съ проекта на органический уставъ, съобщавамъ ви и една записка, която заключава въ себѣ си общий сборникъ отъ правилата и положенията, които сж послужили за основание на настоящето устройство на страната по всичкитѣ отрасли на управлението. Вѣрвамъ, че, одушевени отъ чувството на своя дългъ и любовь къмъ възраждающата се скжпа родина, Вие дълбоко ще се размислите и напълно ще оцѣните всичкото величие на Вашата историческа задача, и всичката почетъ на призванието, което се падна Вамъ. Взмь прѣдст и съ пълно безпристрастие, честность, справедливость и прѣданность на святото дѣло да обсждите прѣдставляемия проектъ на органический уставъ, като отстраните всички лични и случайни побуждения и прѣдзети цѣли. Вамъ се пада да имате прѣдъ видъ единственното добро на страната и нейното здраво държавно устройство, което съставлява залога за бждащето материално и нравствено напрѣдване, и споредъ това да кажите откровено и добросъвѣстно послѣдната дума. Проектътъ, който прѣдлагамъ на Вашето обсждждане не е нищо друго, освѣнъ една програма за облегчаване на трудоветѣ Ви: съ поставенитѣ въ него въпроси се дава такова направление, което сѣкамъ, че е най-здраво и най-устойчиво за вашето добро и щастие. Програмата обаче не трѣбва да ограничава и да сързва вашитѣ убѣждения. Съ пълна свобода и независимость въ отдѣлнитѣ мнѣния и въ общитѣ прѣния, всѣки единъ отъ васъ да се изказва по съвѣсть и убѣждение, като си спомня, че въ вашитѣ ржцѣ се намира щастието, благодѣнствието и бждащата сждба на отечеството, повикано на новъ политический животъ. Прѣдставляемата на васъ записка за настоящето врѣменно устройство на страната, на която прочитанието въ първитѣ засѣдания възлагамъ на професора Дринова, управляющий отдѣла на просвѣщението и духовнитѣ дѣла, — ще ви запознае по-отблизо съ дѣятелностьта [illegible] о врѣменно управление, което е имало за цѣль

да повика да удостовѣри въ общественнитѣ дѣла всичкитѣ по-добри сили на Българский народъ, и да повдигне по възможность материалний и моралний уровенъ на страната, която едва що бѣ ɪзлѣзла изъ продължителната кървава борба. Турското управление на всѣкждѣ е замѣнено сега съ национално, а врѣменнитѣ правила, както показва и самото имъ име, съставляватъ само първата прѣходна стжпка къмъ граждавското устройство, и въвеждането възможний редъ въ страната. Тѣ непрѣменно трѣбва да се подложатъ на измѣнения и допълнения, спорѣдъ изискването на врѣмето, опита и новитѣ обществени нужди, но тѣзи задача слѣдва да се остави на бждащето правителство на страната и на конституционнитѣ ѝ органи. Въ сегашно врѣме за необходимо намирамъ да си останатъ въ дѣйствие за да се неразклаща едвамъ що установений строй. Оставя ми да ви напомня, че руската администрация длъжна бѣше да дѣйствува при съвършено неблагоприятни обстоятелства. Тѣзи обстоятелства, надѣвамъ се да оправдаятъ прѣдъ очитѣ ви недовършването на издаденитѣ отъ мене правила и положения: единствената ми цѣль бѣ да замѣня сжществующия въ страната смутъ съ възможенъ порядъкъ, и да подготва населението къмъ по-редовенъ и нормаленъ политический животъ. За разяснение на въпроситѣ, които могатъ да се породятъ при обсъждането на органическия уставъ, и за прѣдставяне на нуждвитѣ обяснения и справки, назначавамъ за мой пълномощникъ прѣзъ врѣмето на настоящето събрание управляющий сждебний отдѣлъ Лукьяновъ. Чисто съвѣщателний му гласъ, мисля, ще ви бжде полезенъ въ всичкитѣ недоразумѣния, които могатъ да се породятъ при обсжждането прѣдложений на вашето внимание проектъ. Но послѣдвята рѣшителна дума вамъ принадлѣжи, и единствено вамъ. Богъ да ви помогне при испълнението на святия дългъ; да благослови вашитѣ начинания и трудове за щастието и благодѣнствието на страната толкова близка на насъ руситѣ по кръвьта, по принесенитѣ отъ Русия жертви, и по великодушнитѣ къмъ васъ чувства на нашей царь, освободителя на българский народъ. Обявявамъ за открито първото събрание отъ прѣдставителитѣ на българский народъ, и ви призовавамъ, господа, заедно съ мене въ старата Търновска съборна църква да възнесемъ Господу Богу нашитѣ молитви за сполучливо довършане на прѣдстоящитѣ ви трудове, и да принесемъ благодарение Царю-царей, който ни сподоби да съприсжтствуваме на великата минута на възраждането на вашето многострадално отечество".

IV.

ПРОЕКТЪ

на органический уставъ за държавното устройство на Българското Княжество.

ГЛАВА I.

За територията на Княжеството.

1. Отчуждаването каквато и да била часть отъ територията на Българското Княжество, а тъй сжщо увеличаването или разширяването ѝ, неможе да стане безъ съгласието на Великото Народно Събрание.

2. Исправяне границитѣ, ако то не става въ населени мѣста, може да бѫде разрѣшено отъ Обикновенното Народно Събрание.

ГЛАВА II.

За сѫществото и прѣдѣлитѣ на Княжеската власть.

3. Княжество България е монархия наслѣдственна и конституционна, съ народно прѣдставителство, и се намира въ васални отношения къмъ Блистателната Порта.

4. Князьтъ е върховний прѣдставитель и глава на Държавата.

5. На Българския Князь се дава титлата Свѣтлость, а наслѣдникътъ на прѣстола се титулува — Сиятелство.

6. Безъ съгласието на Великото Народно Събрание, Българский Князь неможе да бѫде сѫщеврѣменно управитель на друга нѣкоя държава

7. Лицето на Княза е свѣщенно и неприкосновенно.

8. Законодателната власть принадлежи на Княза и на Народното прѣдставителство.

9. Князьтъ утвърждава и обнародва одобренитѣ отъ Народното Събрание закони.

10. Князътъ е върховний началникъ на всичкитѣ военни сили въ Княжеството, както въ мирно, тъй и въ военно врѣме. Той раздава военнитѣ чинове по закона. Всѣкой, който постѫпя въ военна служба дава клѣтва, че ще е вѣренъ на Княза.

11. Испълнителната власть принадлѣжи на Княза; всичкитѣ органи на тая власть дѣйствуватъ отъ негово име и подъ неговъ Върховенъ надзоръ.

12. Сѫдебната власть въ всичката си ширина принадлѣжи на сѫдебнитѣ мѣста и лица, които дѣйствуватъ отъ името на Княза. Отношенията на Княза къмъ тия мѣста и лица се опрѣдѣляватъ чрѣзъ особни наредби.

13. Князьтъ има право да смегчава или да отмѣнява наказанията спроти начина, който е опрѣдѣленъ въ правилата за криминалното сѫдопроизводство.

14. Князътъ има право за помилване въ криминални дѣла, а правото за амнистия принадлѣжи на Княза заедно съ Народното Събрание.

15. Изложенитѣ въ членове 13 и 14 права на Княза не се простиратъ и на присѫдитѣ, на които сѫ осѫдени министри за нѣкакво нарушение на Органическѝй Уставъ.

16. Князьтъ е прѣдставитель на Княжеството въ всичкитѣ му сношения съ чуждестраннитѣ държави. Отъ негово име и съ пълномощие отъ Народното Събрание се свързуватъ съ правителствата на съсѣднитѣ държави особни договори по такива работи на вѫтрѣшното управление, за които се изисква участието и помощьта на тия правителства.

17. Наредбитѣ и разпорежданп[illegible] които излазятъ отъ Княза, иматъ сила въ такъвъ случай, ког[illegible] подписани отъ надлѣжнитѣ министри, които [illegible] върху с[illegible] тѣхъ отговор[illegible].

18. Кня[illegible]

Князьтъ прѣзъ [illegible]

гото правата и длъжноститѣ, прѣзъ врѣмето на Князовото отсѫтствие, ще бѫдатъ опрѣдѣлени съ особенъ законъ. За своето излизане отъ Княжеството, както и за назначаването на Намѣстника, Князътъ обявява на народа съ прокламация.

19. Наслѣдникътъ на прѣстола тъй сѫщо трѣбва да живѣе въ Княжеството, и може да го напуща само съ съгласието на Князя.

ГЛАВА IV.

За герба на Княжеството и за печата.

20. Българский държавенъ гербъ е златенъ коронованъ левъ на тъмночервенъ щитъ. Надъ щита Княжеска Корона.

21. На държавний печатъ се изобразява гербътъ на Княжеството.

ГВАВА V.

За начина, по който ще става прѣстолонаслѣдието.

21. Княжеското достоинство е наслѣдствено въ потомството на първий избранъ Князь.

ГЛАВА VI.

За пълнолѣтието на Князя, Регентството и за настойничеството.

23. Царствующий Князь (Царствующа Княгиня) и Наслѣдникътъ на прѣстола се считатъ пълнолѣтни на 18 та си година.

24. Ако Князътъ встѫпи на прѣстола прѣди да е достигналъ тъзи възрасть, то до пълнолѣтието му се отрежда регенство и настойничество.

25. Регенството се нарежда отъ трима регенти, които се избиратъ отъ Великото Народно Събрание.

26. Царствующий Князь може още приживѣ да назначи трима Регенти, ако наслѣдникътъ на прѣстола е непълнолѣтенъ, но за това се иска съгласието и утвърждението на Великото Народно Събрание.

27. Членоветѣ на Регенството могатъ да бѫдатъ най-близскитѣ роднини на Князя, които живѣятъ въ България, слѣдъ тѣхъ — министри, членове отъ Държавний Съвѣтъ, прѣдсѣдательтъ и членоветѣ на Върховното сѫдилище, или пъкъ лица, които сѫ занимавали безукорно тѣзи длъжности.

28. Членоветѣ на регенството, при встѫпването си въ тъзи длъжность, даватъ клѣтва на Великото Народно Събрание, че ще бѫдатъ вѣрни на Князя и на Органический Уставъ. Слѣдъ това чрѣзъ прокламация къмъ народа, тѣ обявяватъ, че начеватъ да управляватъ Княжеството въ прѣдѣлитѣ на Княжеската власть, и отъ името на Князя.

29. Князътъ като достигне пълнолѣтието и даде клѣтва, встѫпя ... равлението на Княжеството, за което и обявява на народа чрѣзъ ... ция.

... Въспитанието на непълнолѣтний Князь и управлението на и... ...врявать на овдовѣлата Княгиня и на настойници, назна... ...на Министритѣ съ съгласието на Княгинята.

31. Членоветѣ на регенството не могатъ да бѫдатъ и настойници на непълнолѣтний Князь.

ГЛАВА VII.

За встѫпването на прѣстола и за клетвата

32. Слѣдъ смъртьта на Князя, Наслѣдникътъ му встѫпва на прѣстола и незабавно се разпорежда да се свика Великото Народно Събрание, прѣдъ което той дава слѣдующата клѣтва:

„*Кълна се во име Всемогущаго Бога, че свято и нерушимо ще пазя Органический Уставъ и законитѣ на Княжеството, и че въ всичкитѣ си разпореждания ще имамъ прѣдъ очи само ползата и доброто на Княжеството. Богъ да ми е на помощь*".

ГЛАВА VIII.

За обдържане на Князя и на Княжеския домъ.

33. Народното Събрание опрѣдѣля за личното обдържане на Князя и на неговий дворъ единъ милионъ франка на година.

Това количество неможе да бѫде нито уголѣмено безъ съгласието на Народното Събрание, нито намалено безъ сьизволението на Князя.

34. Народното Събрание опрѣдѣля обдържанието на Наслѣдника на прѣстола, щомъ достигне пълнолѣтието си.

35. На Народното Събрание се прѣдоставя право да опрѣдѣли дотации (дарове) на Князя изъ държавнитѣ имоти на Княжеството.

ГЛАВА IX.

За вѣрата.

36. Господствующата въ Българското Княжество вѣра е Православно християнската отъ Източно Исповѣдание.

37. Българский Князь и потомството му не могатъ да исповѣдатъ никаква друга вѣра, освѣнъ Православната. Само първий избранъ Българский Князь, ако е принадлежалъ къмъ друга вѣра, може да си остане въ нея.

38. Българското Княжество, въ Църковно отношение, като съставлява часть отъ Българската Църковна область, подчинява се на Върховното Началство на Българската Църква, гдѣто то и да се намира. Чрѣзъ това Върховно Началство Княжеството съхранява единението си съ Вселенската Източна Църква въ всичко, що се касае до догматитѣ на вѣрата.

39. Християнитѣ отъ неправославно исповѣдание и друговѣрцитѣ, било природни поданици на Българското Княжество, било приети въ поданство, а тъй също и чужденци, които постоянно живѣятъ въ България, ползуватъ се съ свобода на вѣроисповѣдванието си, стига изпълнението на тѣхнитѣ обряди да не нарушава сѫществующитѣ закони.

40. Поради религиозни убѣждения никой неможе да отбѣгнува отъ изпълнението на дѣйствующитѣ и задължителни за всѣкого закони.

41. Църковнитѣ работи на християнитѣ отъ неправославно изповѣдване и на друговѣрцитѣ се управляватъ отъ тѣхнитѣ духовни власти,

но подъ върховний надзоръ на надлѣжний Министръ, спорѣдъ законитѣ, които ще се издадатъ за тоя прѣдметъ.

ГЛАВА X.

За законитѣ.

42. Българското Княжество се управлява точно спорѣдъ законитѣ, които се издаватъ и обнародватъ по реда, изложенъ въ Органическій Уставъ.

43. Нито единъ законъ може да се издаде, допълни, измѣни и отхвърли доклѣ по напрѣдъ не се обсѫди и приеме отъ Народното Събрание, което има право тъй сѫщо и да тълкува истинската му смисълъ.

44. Приетий отъ Народното Събрание законъ се прѣдставя на Княза за потвърждение.

45. Законътъ, слѣдъ като се утвърди отъ Княза, трѣбва да се обнародва въ пълния си текстъ. При обнародването на закона трѣбва да се каже, че той е приетъ отъ Народното Събрание. Никой законъ нѣма сила и дѣйствие до обнародването му.

46. Ако би държавата да се заплашва отъ нѣкоя външна или вѫтрѣшна бѣда, а Народното Събрание не може да се свика, то само въ такъвъ случай Князътъ може, по прѣдставление на Министерскій Съвѣтъ, и подъ обща отговорность на Министритѣ, да издава наредби и да прави разпореждания, които иматъ задължителна сила, като законъ. Такива извънредни наредби и разпорѣждания се прѣдставятъ за одобрение, отъ свиканото слѣдъ това, Народно Събрание.

47. Показанитѣ въ по горний (46) членъ разпореждания въ никой случай не могатъ да се относятъ до нареждания данъци и държавни берии, които всѣкога се опрѣдѣлятъ съ съгласието на Народното Събрание.

48. Само Народното Събрание е въ правото да рѣши, да ли сѫ запазени всичкитѣ, показани въ този уставъ условия, при издаванието на нѣкой закони.

49. Разпорежданията за привождане единъ законъ въ дѣйствие, и взиманието потрѣбнитѣ мѣрки за това, зависятъ отъ изпълнителната власть.

ГЛАВА XI.

За държавнитѣ имоти.

50. Държавнитѣ имоти принадлѣжатъ на Българското Княжество, и съ тѣхъ немогатъ да се ползуватъ нито Князътъ, нито неговитѣ роднини,

51. Начинътъ, по който ще се отстѫпватъ и залагатъ самитѣ имоти, а тъй сѫщо и разпорежданието съ доходитѣ имъ ще се опрѣдѣлятъ съ законъ.

52. Държавнитѣ имоти се управляватъ отъ надлѣжний Министръ.

ГЛАВА XII.

За гражданетѣ на Българското Княжество.

Часть I.

Общи правила.

53. Всички родени въ България, които не сѫ приели друго подданство, считатъ се за подданници на Княжеството.

54. Чужденцитѣ могатъ да се приематъ въ Българско подданство съ утвърждението на Народното Събрание или на Държавний Съвѣтъ. Законътъ опрѣдѣля еднитѣ и другитѣ случаи.

55. Всѣкой подданникъ на Княжеството може да се отрѣче отъ подданството, слѣдъ като си изслужи по-напрѣдъ военната служба, и като си испълни другитѣ длъжности спрямо Държавата, по особенъ законъ, който ще се изработи.

56. Всичкитѣ Български подданници сѫ равни прѣдъ закона. Въ България се недопуща раздѣление на съсловия.

57. Съ политически правдини се ползуватъ само гражданетѣ на Българското Княжество, и съ граждански правдини, спротивъ законитѣ, се ползуватъ всичкитѣ живущи въ Княжеството.

58. Законитѣ за благоустройството, както и полицейскитѣ закони еднакво сѫ задължителни за всички лица, които живѣятъ въ Княжеството.

59. Всички недвижими имоти, които се намѣрватъ въ Княжеството, ако принадлѣжатъ и на чужденци, се намиратъ подъ дѣйствието на Българскитѣ закони.

60. Въ всички други случаи положението на чуждитѣ подданници се опрѣдѣля съ особни за това закони.

Часть II.

За държавната и обществена служба.

61. Само Българскитѣ подданници могатъ да заематъ длъжности по държавна, обществена и военна служба.

62. И чуждитѣ подданници могатъ да се приематъ на служба, но, въ всѣкой отдѣленъ случай, съ разрѣшението на Народното Събрание.

Часть III.

За правото на собственостьта.

63. Правата на собственостьта сѫ неприкосновени.

64. Принудително отчуждаване на имотъ може да стане само за държавна и обществена полза, и то съ справедливо и прѣдварително възнаграждение. Начинътъ по отчуждаването ще се опрѣдѣли по особенъ законъ.

Часть IV.

За даждията и Държавнитѣ берии.

65. Всѣкой поданникъ на България, безъ изключение, дълженъ е да плаща отредовнитѣ отъ закона даждия и да носи тегобитѣ. Изключенията за чуждитѣ поданници се опрѣдѣлятъ съ особни за това закони.

66. Князътъ и наслѣдникътъ на прѣстола се освобождаватъ отъ всѣкакъвъ видъ даждия, държавни берии и тегоби.

Часть V.

За военната служба.

67. Всѣкой Българский подданникъ е длъженъ да служи въ [illegible] служба спорѣдъ нареденитѣ за това

68. По криминалнитѣ дѣла военнитѣ лица се сѫдятъ отъ военнитѣ сѫдилища само, когато се намиратъ на дѣйствителна служба.

Часть VI.

За личната неприкссновеность и за неприкосновеностьта на жилищата.

69. Никой не може да бѫде наказанъ, освѣнъ съ влѣзла въ законна сила присѫда отъ надлѣжния сѫдъ.

70. Затваряния и прѣтърсване на кѫщитѣ могатъ да ставатъ само по правилата, които сѫ изложени въ законитѣ.

71. Ако би се появили нѣкои събития, които биха заплашали съ нарушение обществената безопастность, то Князътъ може да спрѣ въ цѣлото Княжество или въ отдѣлни мѣста дѣйствието на 69 и 70 членове, но е дълженъ да внася своитѣ за това разпорѣждания за потвърждение въ първото слѣдъ това Народно Събрание.

72. Частнитѣ писма и частнитѣ телеграфически депеши съставляватъ тайна и се считатъ неприкосновени. Отговорностьта на длъжностнитѣ лица за нарушението тайната на писмата и депешитѣ ще се опрѣдѣли съ особенъ законъ.

Часть VII.

За народното учение.

73. Първоначалното учение е задължително за всичкитѣ подданници на Българското Княжество.

Часть VIII.

За свободата на печата.

74. Печатътъ е свободенъ, но който злоупотрѣби тая свобода ще отговаря спорѣдъ особенъ за това законъ.

75. Прѣстѫпленията по дѣлата на печата се сѫдятъ въ общитѣ сѫдебни учреждения.

Часть IX.

За свободата на събиранията.

76. Жителитѣ на България иматъ право да се събиратъ мирно и безъ орѫжие за да обсѫждатъ всѣкакви въпроси безъ прѣдварително за това позволение.

Събиранията вънъ отъ зданията, подъ открито небо, напълно се подчиняватъ на полицейскитѣ правила.

Часть X.

Право за издавание прошения.

77. Всѣкой житель въ страната може да подава прошение до [...]ѫжнитѣ власти, но само отъ свое име; прошения така сѫщо могатъ [...]одаватъ отъ учреждения и общества, припознати отъ правителството по работи, които по закона влѣзватъ въ крѫга на тѣхната

ГЛАВА XIII.

Народното прѣдставителство.

78. Прѣдставителството на страната се заключава въ Народното Събрание, което бива: 1) обикновено и 2) извънредно (велико).

ГЛАВА XIV.

За обикновеното Народно Събрание.

Часть I.

За състава на Събранието, и за лицата, които участвуватъ въ него.

79. Въ състава на обикновеното Народно Събрание влизатъ:

а) Българский Екзархъ, или лицето което го замѣнява и половината отъ митрополититѣ и отъ управителитѣ на овдовѣлитѣ епархии, спорѣдъ опрѣдѣлений помѣжду имъ редъ.

б) Половината отъ прѣдсѣдателитѣ и членоветѣ на върховното сѫдилище, спорѣдъ опрѣдѣленый помѣжду имъ редъ.

в) Половината отъ прѣсѣдателитѣ на окрѫжнитѣ, губерскитѣ и търговскитѣ сѫдилища, спорѣдъ опрѣдѣлений помѣжду имъ редъ.

г) Прѣдставители избрани за еди-колко си врѣме по гласоподаване, направо отъ народа, по единъ на 20,000 жители отъ двата пола. За реда на изборитѣ ще се издаде особенъ избирателенъ законъ.

д) Лица, назначавани отъ Князя по единъ на всѣки двама народни прѣдставители, и за толкова врѣме за колкото се избиратъ и прѣдставителитѣ. Князътъ може да назначи и по-малко лица.

80. Депутатитѣ прѣдставляватъ не само своитѣ избиратели, но и цѣлий народъ. За това тѣ немогатъ да взиматъ отъ своитѣ избиратели никакви задлъжителни за себѣ си наставления. На прѣдставителитѣ се дава право да обсѫждатъ нуждитѣ на страната спорѣдъ собственото си убѣждение и съвѣсть.

81 Щомъ се открие засѣданието, Народното събрание подъ прѣдсѣдателството на екзарха или лицето, което го замѣнява, избира измежду си шесть души и ги прѣдставя на князя, който назначава отъ тѣхъ прѣдсѣдатель и подпрѣдсѣдатель.

82. Народното Събрание избира мѣжду своитѣ членове толкова секретари, колкото сѫ потрѣбни за работитѣ.

83. Министритѣ могатъ да присѫтствуватъ въ засѣданията на Събранието и да взиматъ участие въ разискванията. Събранието е длъжно да изслушва министритѣ всѣкога, когато искатъ думата.

84. Князътъ на мѣсто министритѣ, или заедно съ тѣхъ, може да назначава особни комисари за да даватъ обяснения на Събранието по внесенитѣ проекти и прѣдложения. Въ такива случаи комисаритѣ се ползуватъ съ министерскитѣ права, които сѫ показани въ прѣдидущия 83 членъ.

85. Събранието може да покани министритѣ и комисаритѣ да се намиратъ въ засѣданието за да даватъ потрѣбнитѣ свѣдения и разяснения. Министритѣ и комисаритѣ сѫ длъжни да дохождатъ въ Събранието и да даватъ лично исканитѣ обяснения. Министритѣ и комисаритѣ, подъ

ія отговорность могатъ да прѣмълчаватъ такива факти, на които не ›еврѣменното разгласяване може да поврѣди на държавнитѣ интереси.

Часть II.

За свободата на мнѣнията и за неприкосновеностьта на членоветѣ на Събранието.

86. Всѣкой членъ на Събранието има право да изказва свободно ›ето мнѣние, и да гласова по вътрѣшно убѣждение и съвѣсть. Никой може да иска отъ него смѣтка за исказаното мнѣние, или да повдига това противъ него прѣслѣдване.

87. Правата на прѣдставителя и отговорностьта на членоветѣ на бранието относително пазенето редъ и приличие въ засѣданията се ›ѣдѣлятъ съ особенъ правилникъ за вътрѣшний редъ на Събранието.

88. За извършенитѣ въ засѣданието на Събранието отъ членоветѣ погрѣшки и прѣстъпления, прѣдвидени отъ криминалнитѣ закони, виннитѣ въ това могатъ да бъдатъ теглени на сѫдъ само по рѣшението Събранието.

89. Членоветѣ на Народното Събрание петь дни до откритието и ѣзъ всичкото врѣме доклѣ се продължава засѣданието не могатъ да датъ затваряни и сѫдени, освѣнъ въ случаитѣ, когато се обвиняватъ прѣстъпления, за които се налагатъ по криминалния законъ *най-ъжки наказания*. Въ тия случаи за затварянието трѣбва веднага да яви на Народното Събрание, съ чийто разрѣшение само може да се ване самото прѣслѣдване.

90. Въ никой случай се не допуща личното задържане на прѣдвителитѣ петь дни до отварянието и прѣзъ всичкото врѣме доклѣ ятъ засѣданията на Събранието.

91. Начинътъ, по който става замѣстюването на умрѣлитѣ или изнали членове на Събранието, се опрѣдѣля отъ избирателния законъ.

Часть III.

За публичностьта на засѣданията на Народното Събрание.

92. Засѣданията на Народното Събрание ставатъ при отворени врата.

93. Прѣсѣдательтъ, министрътъ и комисарътъ, както и членоветѣ Събранието, на брой не по-малко отъ трима, могатъ да прѣдложатъ не се пущатъ въ Събранието вънкашни лица. Такъво прѣдложение се глѣжда при затворена врата, и се рѣшава отъ присѫтствующитѣ чле-е по вишегласие.

94. Споменатитѣ въ членъ 93 рѣшения на Събранието прѣдсѣдаьтъ обявява при отворени врата.

95. Никой се не пуща съ орѫжие въ залата на засѣданията нито зданието, въ което се помѣщава Събранието. Военни, стражари и въ-е въорѫжени сили не трѣбва да се турятъ нито при вратитѣ на за-а на засѣданията, нито въ самото здание, нито близу до зданието, ѣнъ ако самото Събрание по вишегласие пожелае това.

96. Събранието си има собствена вътрѣшна полиция, която е под-ена на прѣдсѣдателя.

97. Събранието само си опрѣдѣлява вѫтрѣшний редъ и дѣлопроизводството.

ГЛАВА XV.

Какви работи има да върши Народното Събрание.

Народното Събрание има да върши:

1) Да обсѫжда законопроектитѣ спорѣдъ чл. 43-ий;

2) Да обсѫжда прѣдложенията за държавнитѣ заеми, за уголѣмяване, намаляване или нареждане данъци и всѣкакви берии, а тъй сѫщо и за разхвърлянето имъ. както и за реда на Събранието;

3) Обсѫжданието ежегодний бюджетъ на приходитѣ и разходитѣ

4) Да прѣглѣжда смѣткитѣ на изразходванитѣ суми, които сѫ назначени по бюджета;

5) Да повдигатъ запитвания за отговорностьта на министритѣ.

99. Събранието има право да приема всѣкакви прошения и жалби, и да ги прѣдава на надлѣжнитѣ министри. Министритѣ, когато ги запита Събранието, длъжни сѫ да даватъ обяснения.

100. Членоветѣ на Събранието иматъ право да запитватъ Правителството, а надлѣжнитѣ министри сѫ длъжни да отговарятъ на тѣзи запитвания.

ГЛАВА XVI.

За реда, по който се вносятъ и разглеждатъ проектитѣ и прѣдложенията.

101. Законопроектитѣ и прѣдложенията, които има да обсѫжда Народното Събрание, вносятъ се въ него отъ надлѣжнитѣ министри по распорѣжданието на Княза.

102 Народното Събрание отъ своя страна може да заявява на Княза за измѣнение, допълнение или издаване на нови законопроекти, но законопроектитѣ могатъ да се внасятъ въ Събранието само по распорѣжданието на Княза.

103. Правителството може да оттегля закона или прѣдложенията, които сѫ внесени въ Събранието, ако не сѫ гласувани окончателно.

104. Народното Събрание може да прави измѣнения, допълнения и поправки въ проектитѣ.

105. Ако Правителството не склони на тия измѣнения, допълнения и поправки, може или да си оттегли проекта, или да го внесе повторно въ първоначалната редакция съ обяснения и забѣлѣжки, или пъкъ да го внесе съ онѣзи допълнения, които найде за згодни.

106. Ако Събранието отхвърли законопроекта изцѣло, *то Правителството неможе да го внесе въ сѫщата редакция въ това Събрание,* което го е отхвърлило. Такъвъ Проектъ може да бѫде прѣдставенъ само на другото Народно Събрание, което ще дойде.

107. Гласованието на постѫпалий за разлѣждание въ Събранието проектъ или прѣдложение се допуща само въ такъвъ случай, ако въ засѣданието присѫтствуватъ повече отъ половината на всичкитѣ членове.

108. Членоветѣ на Събранието трѣбва да гласоподаватъ лично, явно и устно. Гласоподаванието може [illegible] и тайно, ако това се поиска не по-малко отъ десеть члено[illegible]

109. Събранието рѣшава по вишегласие.

110. Ако гласоветѣ се раздѣлятъ по равно, проектътъ или прѣдложението се счита за отхвърленъ.

111. За всѣко разпорѣждане, станало въ Събранието и прѣдставено на Князя, Княжеското рѣшение трѣбва да послѣдва доклѣ трае сесията.

ГЛАВА XVII.

За Бюджета.

112. Бюджетътъ се прѣдставя на Народното Събрание всѣка година за разглѣждане.

113. Бюджетътъ, слѣдъ като се приеме отъ Събранието, прѣдставя се на Князя за утвърждаване.

114. Народното Събрание разглѣдва проекта на бюджета статия по статия, и ако измѣни или отмахне нѣкоя отъ тѣхъ, посочва причинитѣ, които сѫ го принудили къмъ това.

115. Когато се случи да неможе да се свиква Събранието, а има нужда отъ безотлагателни разходи, продължава се силата и дѣйствието на бюджета на изтеклата година подъ отговорность на министритѣ доклѣ да се одобрятъ распорѣжданията имъ отъ Народното Събрание въ първата послѣдующа сессия.

ГЛАВА XVIII.

За Държавнитѣ заеми.

116. Ни единъ заемъ може да се сключи безъ съгласието на Народното Събрание.

117. Ако би държавата да се намѣри въ нужда за сключване на заемъ за покриване на извънредни и неотлагаеми разходи прѣзъ врѣме когато Събранието незасѣдава, то се свиква незабавно извънредно Събрание.

118. Ако би за свикването на Народното Събрание се посрѣщнатъ важни спънки, то Князътъ по прѣдставлението на Министерский Съвѣтъ и съ съгласието на Държавний Съвѣтъ, може да разрѣши заемъ (до едикаква си сума, която ще се опрѣдѣли отъ Народното Събрание) съ условие да се одобри отъ най близкото Народно Събрание.

119. По статиитѣ, за които не е билъ установенъ кредитъ, Князътъ може да разрѣши разноски отъ паритѣ на хазната по реда и въ показанитѣ отъ прѣдидущия 118 членъ случаи, но тѣзи разноски не трѣбва да надминуватъ (еди колко си хиляди) франка.

ГЛАВА XIX.

За Свикването на Народното Събрание.

120. Князътъ свиква Народното Събрание не по късно отъ (еди-кой си мѣсецъ) и за (еди-какъвъ си) срокъ; но то може да бѫде свикано и извънредно, ако се иска това отъ важни работи.

121. Мѣстото и врѣмето на Събранието, въ прѣдѣлитѣ на чл. 120-й се посочватъ въ заповѣдьта на Князя за неговото свикване.

122. Редовнитѣ засѣдания на Събранието може да се продължатъ по взаимно съгласие на Княза и на Народното Събрание,

123. Князътъ отваря и затваря Събранието или самъ, или повѣрява това на друго лице, особено упълномощено за това.

124. Прѣди отварянето на Събранието, всичкитѣ му членове въ едно врѣме, спорѣдъ обрядитѣ на вѣрата си даватъ тая клѣтва:

„Кълна се въ единого Бога да пазя и браня Органический Уставъ, и при извършюването на длъжноститѣ си въ това Събрание да имамъ единствено прѣдъ очи общето благо на Народа и Княза, колкото ми стига разумътъ и съвѣстьта. Богъ да ми е на помощь. Аминъ.“

125. Духовнитѣ лица клѣтва не даватъ, но тържествено се обричатъ да вършатъ всичко по съвѣсть, като иматъ прѣдъ видъ само общето добро на страната и на Княза.

126. При отварянето на Събранието, въ Княжеското слово се описва положението на Държавата, и се показватъ проектитѣ и прѣдложенията, които има да се внесатъ въ Събранието за разглеждане.

127. На Княжеското слово Събранието прѣдставя на Княза адресъ за отговоръ.

128. Князътъ, слѣдъ като свика Събранието, може да отсрочи срока на неговитѣ засѣдания, но не за повече отъ два мѣсеца. Ново отлагане прѣзъ сѫщитѣ засѣдания може да стане само по съгласието на самото Събрание.

129. Князътъ може да разпусне Събранието и да назначи нови избори за народни прѣдставители.

130. Новитѣ избори трѣбва да ставатъ не по-късно отъ четири мѣсеци, а новото Събрание трѣбва да бѫде открито не по-късно отъ шесть мѣсеца слѣдъ разпущането прѣжното Народно Събрание.

131. Членоветѣ на Народното Събрание немогатъ да се съберать на сесия безъ повикването имъ отъ Княза; тъй сѫщо тѣ немогатъ да се съберать на засѣдания слѣдъ като се отложи, закрие или разпусне Събранието.

132. Членоветѣ на Народното Събрание, които не живѣятъ въ мѣстото, гдѣто засѣдава Събранието, получаватъ както дневни пари, тъй сѫщо и пѫтни разноски за отиване и връщане. Размѣрътъ имъ ще бѫде опрѣдѣленъ съ особенъ законъ.

ГЛАВА XX.

За великото Народно Събрание.

Часть I.

Какво има да върши Великото Народно Събрание.

133. Великото Народно Събрание се свиква отъ Княза или отъ Регенството, или отъ Министерския Съвѣтъ.

134. Князътъ свиква Великото Народно Съб…

1. За да обсѫжда въпроси … живи…
нѣкои части отъ терит…
по вишегласие отъ чле…

2. За измѣняването или прѣглеждането на Органическій Уставъ. Рѣшението по тия прѣдмети изисква вишегласието на двѣтѣ третини отъ членоветѣ, които сж въ Събранието.

135. Великото Народно Събрание може да бжде свикано отъ регенството само да обсжди въпроси за отстжпване или размѣняване на нѣкоя часть отъ територията на Княжеството. Тия въпроси се рѣшаватъ по вишегласие отъ членоветѣ, които сж въ Събранието.

136. Министерскій Съвѣтъ свиква Великото Народно Събрание:

1) За избиране новъ Князь, вслучай че Царствующій Князь се помине безъ да остави подирѣ си наслѣдникъ. Избирането става по вишегласие на двѣтѣ третини отъ членоветѣ, които сж въ Събранието.

2) За избиране регенти, когато наслѣдникътъ на прѣстола е непълнолѣтенъ. Избирането става по вишегласие на членоветѣ, които сж въ Събранието.

Часть II,

За състава на Великото Народно Събрание.

137. Великото Народно Събрание се съставлява отъ обикновеното Народно Събрание въ пълния му съставъ, като се присъединятъ:

1. Останалитѣ (които не влизатъ въ състава на Народното Събрание):

а) Митрополититѣ и управителитѣ на овдовѣли епархии (чл. 79 точка 1);

б) Прѣдсѣдателитѣ и членоветѣ на Върховного Сждилище (чл. 79 точка 2);

в) Прѣдсѣдателитѣ на Окржжнитѣ, Губернскитѣ и Търговски сждилища (чл. 79, точка 3);

г) Прѣдсѣдателитѣ на Градскитѣ, Окржжнитѣ и Губернскитѣ управителни Съвѣти (чл. 79, точка 4);

2. Прѣдставители два пжти повече отъ опрѣдѣленитѣ за обикновеното Народно Събрание (чл. 79, точка 5), допълнително избрани по сжщій начинъ.

138. Прѣдсѣдатель, подпрѣдсѣдатель и потрѣбното число секретари се избиратъ отъ самото Събрание измежду членоветѣ му. А до избиранието имъ прѣдсѣдателствува Българскый Екзархъ или неговый намѣстникъ.

139. Великото Народно Събрание се занимава изключително съ тѣзи прѣдмети (чл. 134—136), за които спорѣдъ Органическій Уставъ е било свикано, и се разпуща веднага слѣдъ рѣшаванието имъ.

140. Къмъ Великото Народно Събрание се относятъ и членоветѣ 80, 83—85, 86—97, 107, 108, 124 и 125 отъ този Уставъ.

ГЛАВА XXI

За върховнитѣ правителственни учреждения.

141. Върховнитѣ правителственни учреждения сж:

Държавний Съвѣтъ.

Министерский Съвѣтъ.

Министерствата.

Часть I.

За Държавний Съвѣтъ.

I. Съставътъ на Държавний Съвѣтъ.

142. Държавний Съвѣтъ се съставя отъ лица, назначавани отъ Князя, и отъ лица, избрани отъ Народното Събрание.

143. Лицата които се назначаватъ отъ Князя трѣбва да бидатъ не по-малко отъ седемь и не повече отъ единадесеть души.

144. Числото на лицата, които се избиратъ отъ Народното Събрание, ще се опрѣдѣля по числото на губерниитѣ тъй че да се избиратъ по два члена отъ всѣка една губерния.

145. Тѣзи лица се избиратъ отъ Народното Събрание измежду си по вишегласие за двѣ години.

146. Отъ тѣзи лица, които се споменаха въ членъ 143 Князьтъ назначава прѣдсѣдатель и подпрѣдсѣдатель.

147. За производство на дѣлата по Държавний Съвѣтъ има при него особна канцелария, управлявана отъ Държавний секретарь.

Часть II.

II. Прѣдмѣти, подвѣдомствени на Държавний съвѣтъ.

148. Къмъ прѣдмѣтитѣ, подвѣдомственни на Държавний Съвѣтъ, се относятъ:

1. Да прѣдставя мнѣние по всичкитѣ въпроси, които му прѣдлага правителството;

2. Да обсжжда прѣдварително всички законопроекти, които има да се внасятъ въ Народното Събрание.

3. Да разглѣжда въ послѣдня инстанция рѣшенията на губернскитѣ управителни сждилища, по искове на частни лица противъ хазната, или отъ хазната срѣщу частни лица.

4. Да разрѣшава въ послѣдня инстанция прѣпирнитѣ за подсждность между всички правителственни мѣста и длъжностни лица.

5. Да прѣдава на сждъ лица отъ сждебно вѣдомство.

6. Да разглежда въ послѣдня инстанция работи и тжжби по отстжпване частенъ имотъ за държавни или общественни потрѣби.

7. Да разрѣшава Държавни заеми и извънрѣдни бюджетни разноски въ случаитѣ, които сж посочени въ членове 115 и 116 на този Уставъ.

8. Да утвърждава разходитѣ отъ общата сума на кредититѣ, които сж назначени въ бюджета за извънрѣдни разноски.

9. Да разрѣшава заеми за губерниитѣ, окржжията, общинитѣ и градищата.

10. Да разглежда работи за отстжпване недвижими имоти, които принадлѣжатъ на губерниитѣ, окржжията, общинитѣ и градоветѣ, да разрѣшава или запрещава тѣзи отстжпвания.

11. Да опрощава изостанали дажция и всѣкакви недосъбрани берии, на които прибирането се признае за невъзможно.

12. Да прѣглежда смѣткитѣ на Върховната смѣтна палата, която по искането на Държавний Съвѣтъ е длъжна да му прѣдстави подробни изложения за испълнението на бюджета.

13. Да прѣдставлява на Княза за нарушаванията на Органический Уставъ.

Часть III.

За Министерския Съвѣтъ, за министритѣ и за длъжностнитѣ лица.

149. Изпълнителната власть, подъ върховния надзоръ и ржководство на Княза (чл. 11) принадлѣжи на министритѣ и на тѣхний съвѣтъ.

150. Министерскй Съвѣтъ състои отъ всичкитѣ министри. Единъ отъ тѣхъ, по княжеский изборъ, се назначава за прѣдсѣдатель на съвѣта.

151. Освѣнъ общитѣ длъжности въ обикновено врѣме, на министерския съвѣтъ се придаватъ въ долопомѣнатитѣ случаи и слѣдующитѣ права и длъжности:

1. Когато се случи да се помине Князьтъ безъ наслѣдникъ, Министерский Съвѣтъ поема управлението на Княжеството, и вжтрѣ въ единъ мѣсецъ свиква Великото Народно Събрание за избиране на новъ Князь.

2. Министерский съвѣтъ поема управлението на Княжеството и тогава, когато Князьтъ при смъртьта си неотреди регенство. Великото Народно Събрание за избиране регенти трѣбва да бжде свикано тъй сжщо вжтрѣ въ единъ мѣсецъ.

3. Ако подиръ смъртьта на Княза овдовѣлата Княгиня остане непраздна, то доклѣ тя да роди управлението на Княжеството принадлѣжи на Министерския Съвѣтъ.

4. Ако се помине нѣкой отъ регентитѣ, то Министерский Съвѣтъ свиква Великото Народно Събрание за да избере новъ регентъ на мѣсто починалий, по опрѣдѣлений редъ въ точка 2.

5. Министерский съвѣтъ въ случаитѣ, които сж посочени въ точкитѣ 1—4 отъ тоя членъ, като поема управлението обявява за това съ прокламация на народа.

6. Министерский съвѣтъ, прѣзъ врѣмето кога управлява Княжеството, неможе да мѣнява министритѣ.

7. Членоветѣ на министерский съвѣтъ, когато врѣменно управляватъ Княжеството, добиватъ само министерската си заплата.

152. Министритѣ се назначаватъ и уволняватъ отъ Княза.

153. Министритѣ сж отговорни прѣдъ Княза и Народното Събрание съвокупно за всичкитѣ общи мѣрки, които тѣ взематъ, и лично всѣки единъ отговаря за всичко, което е извършилъ по управлението на повѣрената нему часть.

154. Всѣкой официаленъ актъ, подписанъ отъ Княза, по свойството си, трѣбва да бжде подписанъ или отъ всичкитѣ министри или отъ министра, комуто се пада.

155. Народното Събрание може да прѣдава Министритѣ на сждъ за измѣна на отечеството или на Княза, за нарушение на Органический Уставъ, за прѣдателство или за нѣкаква врѣда, причинена на Княжеството за лична полза.

156. Прѣдложението за прѣдаване министръ на сѫдъ трѣбва да бѫде писменно и да съдържа едно по едно всичкитѣ обвинения и да бѫде подписано отъ (еди-колко си) членове на Народното Събрание.

157. За да се прѣдаде министръ на сѫдъ изискватъ се гласоветѣ на двѣ трети отъ членоветѣ, що сѫ въ Събранието.

158. Министритѣ се сѫдятъ отъ особенъ Държавенъ Сѫдъ, на който съставатъ ще бѫде опрѣдѣленъ по особенъ законъ.

159. Князьтъ не може да опрости единъ обвиненъ министръ безъ съгласието на Народното Събрание.

160. Изпълняванието на законитѣ се възлага на върховнитѣ административни учреждения, които се наричатъ министерства.

161. Министерства има седемь:
1) Министерство на Външнитѣ работи и Исповѣданията.
2) Министерство на Вѫтрѣшнитѣ работи.
3) Министерство на Народното Просвѣщение.
4) Министерство на Общественитѣ работи и Земледѣлието.
5) Министерство на Финанситѣ.
6) Министерство на Правосѫдието.
7) Военното Министерство.

162. На чело на всѣко едно министерство се намира по единъ министръ.

163. Назначението на всичкитѣ Държавни длъжности принадлѣжи на Князя.

164. Всѣко длъжностно лице дава клѣтва за вѣрность на Князя и на Органический Уставъ.

165. Всѣко длъжностно лице отговаря за своитѣ дѣйствия по службата си.

166. Длъжноститѣ лица, които сѫ назначени на служба отъ Правителството, иматъ право на пенсия, на която основата и количеството ще бѫде опрѣдѣлена по особенъ законъ.

ГЛАВА XXII.

За начина, по който може да се измѣнява и прѣглежда Органический Уставъ.

167. Прѣдложенията за измѣнение или прѣглеждане на Органический Уставъ, ставатъ по сѫщий редъ, установенъ за издавание закони (стр. чл. 98 99).

168. Споменетитѣ въ горния 167-й членъ прѣдложения се считатъ приети, ако за тѣхъ гласоватъ повече отъ двѣ трети отъ всичкитѣ членове на Народното Събрание,

169. За разглеждане споменатитѣ въ членъ 167-й прѣдложения, се свиква Великото Народно Събрание, което по вишегласие на двѣтѣ трети отъ членоветѣ рѣшава въпроси, които се отнасятъ до измѣнението и прѣглеждането на Органический Уставъ.

170. Тоя Уставъ има сила и дѣйствие за петь години слѣдъ изминаванието на които трѣбва да се прѣгледа споредъ реда посоченъ въ горния 169-й членъ.

V.

Дневникътъ за откривание на учредителното Народно Събрание въ Търново, свикано за разглѣждание Органический Уставъ.

„Днесь, деветый Февруарий хиляда осьмстотинь седемдесеть и девета година съ волята и по заповѣдь на *Александра II*, Всерусийский *Императоръ*, Освободителя на България, се откри отъ Комисара на *Негово Императорско Величество* Княза Дондукова Корсакова, въ присѫтствието на императорский Турский комисарь, на *Императорский Руский* Дипломатический Агентъ въ България и на другитѣ Европейски Делегати adhoc, първото Събрание на народнитѣ прѣставители отъ Българското Княжество, на брой двѣста и тридесеть единъ, и се прѣдаде на това Събрание грижата да разгледа съ помощьта на упълномощения отъ *Императорский руский Комисарь* членъ на Съвѣта отъ Гражданското управление въ България, Лукьянова, прѣдложений на това Събрание отъ *Императорский руский* Комисарь проектъ на Органический Уставъ за Държавното устройство на Българското Княжество.

На първообразното подписали:

Императорский русийский Комисарь, Генералъ Адютантъ Князъ Дондуковъ—Корсаковъ.

Германский	Делегатъ	Брюнингъ.
Французкий	„	Шеферъ
Английский	„	В. М. Палгревъ
Италиянский	„	Д. Брюнони.
Руский	„	А. Давидовъ,

И двѣста и двайсе и единъ отъ прѣдставителитѣ на Княжеството*)."

VI.

Записка за дѣятелностьта на приврѣменното русско управлениние въ България, четена отъ М. Дриновъ — управляющий отдѣла на народното просвѣщение и исповѣданията въ X-то засѣдание на първото учредително Народ. Събрание.

За гражданската уредба на България Русскитѣ власти сж захванали да работятъ още щомъ русската войска прѣмина прѣзъ Дунавъ. Това дѣло бѣше възложено тогава, и догдѣ се продължава войната, на гражданското управление, което се намираше при *Негово Императорско Височество* Главнокомандующей на дѣйствующата армия и се управляваше отъ покойния Князь *Чиркаский*. Цѣльта на това управление бѣше да замѣнява въ завзетитѣ отъ русската войска мѣста прѣдишнята власть съ ново управление. Русската войска на първо врѣме отиваше напрѣдъ твърдѣ скоро: на 14 Юния тя прѣвзе Свищовъ и на 25 бѣше вече въ Търново. И гражданското управление едвамъ успѣваше да върви слѣдъ нея съ своето дѣло.

*) Останалитѣ десеть прѣдставители още не сж пристигнали въ Търново.

Отъ само себе се разбира, че новата наредба, която се раждаше съ такава скорость и при такива обстоятелства неможаше да даде отведнъжъ на освободяванитѣ области нѣкаква пълна и трайна уредба. Началника на гражданското управление трѣбваше да се задоволява само съ въвеждането на каква годѣ наредба, колкото тѣзи мѣста, да не оставатъ безъ никакво управление, въ анархическо състояние. А за това нѣщо бѣше достатъчно да се възстановятъ, съ малко едно подобряване, най нуждниткѣ функции на прѣдното управление и да се прѣдадать на нови ржцѣ.

Като изработваше на-бързѣ и въвеждаше тъзи, така да се рече, начална приврѣменна гражданска уредба, покойний Князъ Чарказский въ сжщото врѣме дѣятелно събираше свѣдѣния, които му бѣха необходими за възсъздаване гражданский битъ въ освобождаваната България въ всичката му пълнота. Съ особна ревность той бѣше се заловилъ съ тая работа слѣдъ прѣнасянието на походната му канцелария въ Търново, гдѣто нуждниткѣ свѣдения можеха да се черпятъ отъ живи източници.

Съ пълна гражданска уредба, основана на начала, земени направо отъ народний животъ, Князь Чарказкий, мислеше да замѣни горѣреченната първоначална гражданска уредба незабавно слѣдъ свършванието на войната, която спорѣдъ началото си не се виждаше, че ще, се продължава твърдѣ много.

Нъ не въ кжсо врѣме и не така лесно трѣбвало да стане освобождението на Българетѣ. Работитѣ изненадѣйно се заплѣтохж: войната стана упорита и трѣбваше да се рѣшава въ зимно врѣме, което се отличаваше съ особно люти студове. Злинитѣ, които сж естественни спжтници на всѣка война, въ тая война достигнахж до една колосална стъпень. Числото на ранени и болни войници всѣки день растеше въ страшна прогресия. Освѣнъ това, стотини хиляди мирни жители изъ задбалканска България, разорена и изгорена отъ неприятеля, дойдоха да търсятъ убѣжище на сѣверъ отъ Балкана, дойдоха въ испокжсани дрехи и изнемощяли отъ гладъ и различни болѣсти.

Това изненадѣйно заплатане на работитѣ неможа да не отвлече вниманието на гражданското управление отъ главната му задача. То се принуди да обърне всичкитѣ си сили къмъ тѣзи злини и да се труди за намаляването имъ, като отъ една страна спомагаше да се отстранятъ нуждитѣ на войската и бѣжанцитѣ, а отъ друга се грижаше за да се разпрѣдѣляватъ, колкото бѣ възможно по правилно, тегобитѣ, коитѣ тѣзи нужди наваляхж на населението.

На това человѣколюбиво дѣло посвяти всичкитѣ си сили покойний Князь Чарказкий, безмѣрнитѣ трудове на когото сломиха силитѣ му, скратиха живота му.

За правилна уредба на гражданското управление въ България можеше да се помисли само, токо-рѣчи, слѣдъ година послѣ началото на войната, именно слѣдъ свързването на Ст. Стефанский прелиминаренъ договоръ. Споредъ Сан. Стефанский сговоръ, България въ нейнитѣ току-рѣчи естественни граници трѣбваше да състави едно автономно Княжество съ народно християнско правителство и съ своя земска войска.

Спорѣдъ условията на тоя сговоръ руското Императорско правителство назначи въ България свой комисарь за да въведе въ тая страна, въ двѣ години врѣме, пълна гражданска уредба. При Императорский Ко-

мисаръ се нареди съвѣтъ отъ шестъ члена, отъ които единъ управлява канцелариата на Комисаря и води *дипломатическитѣ работи*, а отъ другитѣ всѣки единъ управлява по единъ особенъ отдѣлъ на управлението. Такива отдѣли има петь, именно: *воененъ*, за *вжтрѣшнитѣ работи*, *сждебенъ*, *финансовъ*, за *народното просвѣщение* и *духовнитѣ работи*.

Така нареденото централно управление на Императорский комисарь, слѣдъ като започна дѣятелностьта си въ края на миналий Май въ Пловдивъ, незабавно пристжпи къмъ изработвание единъ общъ планъ на реформитѣ, които трѣбваше да направи въ България. — Спорѣдъ този планъ по онова врѣме бѣше рѣшено да не се бърза съ прѣобразователнитѣ работи, но да се каратъ тѣ по единъ редъ, каквото изработването на главнитѣ устави да става, спорѣдъ както го изискватъ съврѣменната наука и истинскитѣ нужди и потрѣби на Княжеството.

За изпълняване тая програма първо и първо се искаше да се уздрави по всичкитѣ завзети отъ русска войска части на България вънкашенъ редъ и добрѣ наредена администрация и въ сжщото врѣме да се повикатъ новобранци за изново образуванитѣ дружини на българската земска войска. Заедно съ това имаше се прѣдъ видъ (очи), да се съберать колкото е възможно по пълни свѣдения за положението на работитѣ по различнитѣ клонове на управлението въ Княжеството. Тѣзи свѣдения трѣбваше да послужатъ като материалъ за съставяне при централното управление различни устави, макарь и приврѣменни, но необходими за да се даде нуждното въ работитѣ еднообразие и потрѣбното развитие на всичкитѣ органи на общественното и гражданско управление въ България.

За изпълнение на горѣреченото мислѣше се да се употрѣби първата година отъ русската окупация, — слѣдъ това отъ какъ народа се посвястѣше и населението понавикнеше на новий редъ, мислѣше се да се почне постепенното замѣняване на русскитѣ чиновници съ туземци така чтото, догдѣ настанявше врѣме за избиране Князь, да бжде вече готово народното управление и да се намира въ ржцѣтѣ на способни и вѣщи въ работата си граждане.

Такива бѣхж първоначалнитѣ кроежи на врѣменното управление. Но при осжществението имъ то още отъ първо врѣме трѣбваше да срѣщне голѣми спънки, които въ много нѣщо измѣнихж, както кржгътъ на дѣятелностьта, така и вървежътъ на работитѣ му.

Слуховетѣ за Берлинския конгресъ турнахж руската власть въ едно мжчно положение, въ което то остава до края на Юлия, безъ да може да прѣдприемне нѣкакви рѣшителни постжпки, а изработений около това врѣме Берлинский сговоръ принуди администрацията да се ограничи само въ сѣверна България, и до пристигането на мѣждународната комисия въ Пловдивъ да введе въ Пловдивската и Сливенска губернии еднакъвъ съ Сѣверна България редъ, и да състави въ тѣхъ земска войска отъ деветъ дружини и двѣ сотни кавалерия. Най послѣ на мѣсто двугодишний срокъ стана потрѣбно да се извърши прѣустрояването на страната въ деветъ мѣсеца.

Това послѣдне обстоятелство като направи невъзможно пълното осжществление на първоначалната прѣобразувателна програма, накара да се обърне вниманието на по важнитѣ реформи.

При такова едно повръщане на работитѣ стана нуждно да се прибърза съ наредбата, въ която по тая причина естественно трѣбваше да

[illegible]

[illegible] Въ София е отворено военно училище, което, трѣбва да се каже, въ [illegible] ще може да приготви добри и способни офицери за постоянната армия на княжеството. Въ Софийското военно училище сега се учатъ до 250 млади българе, раздѣлени на два класа. Въ по горний класъ има до 100 души, отъ които по-вечето ще влѣзнатъ вече като офицери въ войската прѣзъ идущий мѣсецъ Май. Освѣнъ това по ходатайството отъ Императорский комисаръ, Господарь Императоръ височайше благоволи да се приематъ на правителствено иждивение въ Русия, именно въ Елисаветградското юнкерско училище до 90 български младежи, които вече се и изпратиха въ Елисаветградъ.

За да се приготвятъ българе, които да могатъ да заематъ мѣста по техническата военна часть, прѣдположено е да се изпратятъ въ Русия 42 български младежи и да се дадатъ тамъ на наука въ училищата инженерно, пиротехническо (въ Петербургъ) и пушкарско (оръжейно) въ Тула.

Войнската служба е направена задължителна за всичкото население ъ 20 то до 30 годишна възрасть безъ да се гледа на вѣра и народость. За дѣйствителна служба е назначенъ срокъ отъ двѣ години.

За изпълнение на войнската служба е приета системата милиционна, ериторнална: всѣко окрѫжие въ по многото случаи трѣбва да дава войици за дружината, която се намира въ сѫщото окрѫжие. За образуване онни сотни и артилерия за нѣкоя губерния се взематъ младежи отъ сѫцата губерния. Дружинитѣ сѫ оставени въ централнитѣ мѣста на свойтѣ крѫжия, а коннитѣ сотни и батарей въ центроветѣ на свойтѣ губернии. 'ѣзи части състоятъ: дружинитѣ отъ по 1000 души, сотнитѣ отъ по 50, батареитѣ отъ по 250 души. Русский кадръ отъ офицери и по олни чинове е назначенъ: въ всѣка дружина по единъ дружиненъ коандиръ, четири ротни командири, четири субалтерни офицери, единъ адюантъ и 70 по долни чинове, въ сотнитѣ — по единъ командиръ, по динъ субалтеренъ офицеръ и десетъ по долни чинове и въ батареитѣ— о единъ командиръ, единъ субалтернъ офицеръ и 34 по долни чинове.

По гражданската наредба на княжеството, централното управление, омъ започна работата си, най напрѣдъ трѣбваше да се погрижи да веде гражданска администрация въ мѣстата, които по онова врѣме управяваше военна власть. Въ сѫщото врѣме се почена да се съставятъ нови стави и онѣзи които на бързо бѣхѫ съставени въ врѣме на войната, да е прѣработятъ и допълнятъ така, каквото да могатъ да отговарятъ наноитѣ условия въ обществений и държавенъ животъ. За това нѣщо се рѣши а се зематъ за рѫководство началата на децентрализацията и на широото самоуправление по административнитѣ, сѫдебни, финансови и земскоопански учреждения. Въ всичкитѣ издадени до сега устави ясно и опрѣѣлено сѫ прокарани началата на обществено самоуправление и на народно рѣдставителство. На избирателното начало е дадено най широко прилаание отъ най долнитѣ до най-горнитѣ учреждения по всичкитѣ клонове а управлението.

По този начинъ управителнитѣ дѣла въ селата, въ околиитѣ, граоветѣ, окрѫжията и до нѣгдѣ въ губерниитѣ сѫ оставени на различни ъвѣти, съставени отъ лица, избрани отъ мѣстното население. Въ новитѣ стави за градскитѣ и окрѫжни съвѣти създадений при прѣдишното раждансно управление редъ е твърдѣ много измѣненъ. На градский ъвѣтъ е оставено да се занимава токо съ стопанството на града. А на крѫжний съвѣтъ освѣнъ земскостуланскитѣ работи на окрѫжието сѫ възожени и работи, които иматъ свързка съ интереситѣ на хазната, както ъ окрѫжието, така и въ града.

На градский съвѣтъ, когато изисква обществената полза, е дадено раво да издава, съ знанието на губернатора, правила задължителни за сички граждане. Оплаквания срѣщу градский и окрѫжний съвѣти се даатъ на губернатора, но се разглеждатъ и рѣшаватъ не само отъ него, въ губернский управителенъ съвѣтъ, който е съставенъ отъ членове вѣщи независими въ мнѣнията си. Въ това, най-високо въ губернията, административно учрѣждение се рѣшаватъ работи и въпроси, които се отнаятъ до всичкитѣ административни въ губернията мѣста и лица. Губераторътъ и окрѫжнитѣ началници, които, като органи на властьта, не се збиратъ отъ населението, но се назначаватъ отъ правителството, иматъ

си своитѣ строги и опрѣделени права и длъжности. При такъва една наредба на да ли ще бѫде възможно да се потъпква самостоятелностьта на по долнитѣ органи на управлението отъ по горнитѣ. Особно внимание е обърнато за уредбата на полицията. По никой начинъ полицията неможе да се бърка въ стопанскитѣ и административни дѣла, които сѫ повѣрени на общественитѣ учреждения. Тя е строго ограничена само съ полицейскитѣ си длъжности и служи, като испълнителенъ органъ на администрацията и сѫдилищата. Съ други думи, полицията има да се грижи само за запазване реда и безопасностьта на гражданитѣ и за изпълняване закона. На лицата, които служатъ по администрацията и полицията, назначиха се сега доста добри заплати, съ цѣль за да се прѣмахне всѣкой поводъ за рушветитѣ, които бѣха нѣщо обикновено при прѣдишната администрация и полиция.

Всичкитѣ по главни устави и инструкции, по които трѣбва да се води губернската и окрѫжна администрация, както и мѣстната полиция, сѫ издадени и напълно вече введени както въ петьтѣ губернии и тридесеть и двѣ окрѫжия на Княжеството така и въ губерниитѣ Пловдивска и Сливенска.

Заедно съ грижитѣ си за да се поставятъ правилно административнитѣ учреждения и лица, отдѣлътъ на вѫтрѣшнитѣ работи се е грижилъ и за подобряване народното благосъстояние. По тая работа до сега сѫ взимени слѣдующитѣ мѣрки.

Обърнато е внимание на тъмничното дѣло, което при прѣдишното правителство се намираше въ твърдѣ неудовлетворително положение. Уставъ за тъмницитѣ е съставенъ, разгледанъ и вече утвърденъ. Този уставъ отмѣнява прѣдишнитѣ безредици и злоупотрѣбления. Особно внимание е обърнато, да не ставатъ произволни затвори, и да не се държятъ на едно мѣсто затворенитѣ за малка нѣкоя вина заедно съ тѣжкитѣ прѣстѫпници.

Народното здраве, този толкова важенъ клонъ отъ административното управление, такожде се туря въ редъ. Вече сѫ разгледани и утвърдени устави медицински, аптеченъ и болниченъ. Спорѣдъ медицинский уставъ, който ще захване да се въвежда слѣдъ малко врѣме, опредѣлено е да има губернски и окрѫжни лѣкари, които ще наглеждатъ окрѫжнитѣ и губернски болници.

Платкитѣ на лѣкаритѣ сѫ доста много уголѣмени и е постановено, че тѣ трѣбва да си иматъ нуждниitѣ дипломи и да бѫдатъ българе. Аптекитѣ ще бѫдатъ наредени спорѣдъ Европейскитѣ; на лѣкаритѣ, които се занимаватъ съ лѣкуване е забранено да държатъ свои аптеки.

Болницитѣ сѫ направени общи, както за населението, така и за войската. За тѣхъ ще се изждивява изъ общитѣ приходи на Княжеството, както да се избѣгне неравномѣрностьта въ разноскитѣ на населението. На сегашно врѣме се изработва уставъ и за медицинската полиция.

Като се е занимавалъ съ горѣизложенитѣ организационни работи, отдѣлътъ на вътрѣшнитѣ работи въ сѫщето врѣме се е грижилъ и за сѫдбата на бѣжанцитѣ, които и слѣдъ Берлинский говоръ постоянно и отъ различни страни непрѣставатъ да дохождатъ въ прѣдѣлитѣ на българското княжество и въ губерниитѣ Пловдивска и Сливенска.

Когато въ края на миналий Септемврий руската войска захвана да

изпразднува южна Тракия, голѣмо множество, отъ тамошнитѣ християне остави жилищата си и избѣга слѣдъ войската.

Числото на тѣзи бѣжанци около миналий Декемврий 1878 г. достигна до 50,000. Тѣ повечето дохождахѫ безъ всѣкакъвъ имотъ, безъ всѣкакви срѣдства за поминъкъ, а по нѣкога дори и безъ никакви дрѣхи. За тѣхното прѣхранване и за облегчение, до колкото бѣше възможно, на сѫдбата имъ, поне за първо врѣме, взеха се слѣдующитѣ мѣрки. Първо и първо направиха се надлѣжнитѣ сношения за да се прѣкрати връщането на турскитѣ бѣжанци въ Пловдивската и Сливенска губернии, понеже всичкитѣ праздни тамъ мѣста, както и житата отъ турскитѣ нивя можеха да потрѣбватъ за християнскитѣ бѣжанци, които все повече и повече се умножавахѫ. — За по правилно заселване и раздаване на християнскитѣ бѣжанци помощь наредиха се комисии, въ Пловдивъ, Одринъ и Сливенъ, на които въ различни врѣмена сѫ прѣдадени половинъ милионъ франка. При това още на тѣзи комисии се разрѣши да даватъ храна на бѣжанцитѣ отъ житата, които се намириха въ правителственнитѣ хамбари, и да употрѣбятъ за тази цѣль и паритѣ, които бѣха получени за продадената по прѣди часть отъ тѣзи жита.

Такива мѣрки сѫ зесени и за бѣжанцитѣ изъ Македония, които въ послѣдньо врѣме захванаха да дохаждатъ въ голѣмо множество въ пограничнитѣ окрѫжия на Софийската губерния, гдѣто за сега числото имъ надминава 20,000. За приглеждане тѣзи бѣжанци въ София е наредена централна комисия и особни спомагателни комитети въ Самоковъ, Кюстендилъ, Джумая и Дупница.

Въ разпореждане на тѣзи комисия сѫ прѣдадени, освѣнъ жито, и 36,000 франка за да ги раздадатъ въ помощь за първо врѣме, прѣдадени имъ сѫ и пратенитѣ изъ Руссия отъ Смоленский благотворителенъ комитетъ въ голѣмо количество различни облѣкла, които сега се вече раздаватъ на бѣднитѣ.

Освѣнъ това, на комисиитѣ е възложено при това да иматъ особна грижа за санитарното положение на бѣжанцитѣ, да имъ указватъ у врѣме медицинска помощь и да прѣдварятъ развиването на епидемии, които могѫтъ да бѫдатъ прѣнесени отъ други мѣста. За това нѣщо въ Дупница, Кюстендилъ, Джумая и Самоковъ сѫ приготвили особени стаи за приемане болни и сѫ повикани лѣкари.

Освѣнъ горѣизложенитѣ мѣрки, които сѫ земени за благоустройството и благосъстоянието на Княжеството, измолено е да се прѣдадатъ на населението въ България всичкитѣ артилерийски коньe, които останатъ слѣдъ отеглюванието на дѣйствующата армия, така сѫщо и излишнитѣ полкови коньe отъ всичкитѣ интендантски транспорти. Чрѣзъ тази нова милость на *Господаря Императора* България ще получи до 20,000 коньe отъ руска порода, които ще се распрѣдѣлятъ равно мѣжду всичкитѣ окрѫжия и ще помогнатъ доста много при пролѣтнитѣ кърски работи на населението, което има голѣма нужда отъ работенъ добитъкъ.

Управляющий отдѣла на вѫтрѣшнитѣ работи се е занимавалъ така сѫщо съ пощата и телеграфа, които и до сега още не сѫ турени на редъ. Проектъ за нареждане пощенскитѣ учрѣждения, слѣдъ като тѣ минатъ въ рѫцѣтѣ на гражданското управление, е съставенъ и разгледанъ още прѣзъ м. Септемврий, но инезапдѣйни обстоятелства, които задържаха

дѣйствующата армия на Балканский Полуостровъ до сега накараха да се изостави въвеждането на този проектъ въ дѣйствие.

По тѣзи обстоятелства, както пощитѣ, така и телеграфа, догдѣ не се оттегли дѣствующата армия, трѣбва да се намиратъ въ ржцѣтѣ на военното управление. Съ разрѣшение на главнокомандующий пристжпено е само до въвеждането токо на нѣкои части отъ проекта и до отварянето новитѣ пощенски линии, които сж внесени въ този проектъ. По този начинъ въ послѣдно врѣме сж отворени двѣ пощенски писалища въ София и Търново, едно пощенско отдѣление въ Габрово, петь станции за приемане всѣкакъвъ видъ кореспонденции, въ Свищовъ, Ломъ-Паланка, Видинъ, Берковица и Севлиево, и една за приемане само проста кореспонденция въ Татаръ-Пазарджикъ.

Заедно съ това отворени сж нови пощенски линии: отъ София прѣзъ Берковица до Ломъ-Паланка и отъ София прѣзъ Орхание до Плѣвенъ.

Като се вмаше прѣдъ видъ, че ще се започне оттеглянето на дѣйствующата армия, то се съставихж и утвърдихж вече условията, по които ще да се продава правото за държане пощенски коньe. На губернаторитѣ е казано да извършватъ тъзи продажба отдѣлно, не само за всѣко окржжие, но дори и за всѣка станция, каквото да улеснятъ мѣстнитѣ жители та да могжтъ да зематъ за държанье станции.

Всички телеграфни учреждения, както се каза по горѣ, до сега также се намѣрватъ въ ржцѣтѣ на военната власть, нъ въ скоро врѣме ще прѣминатъ въ отдѣла на вжтрѣшнитѣ работи.

Материялитѣ, които можа да събере до миналий м. Май юридическата комисия, която бѣ наредилъ покойний Князь Черкаский, зеха се като основа при изработване привремениtѣ правила за уредбата на сждебната часть въ България.

Спорѣдъ тѣзи приврѣменни правила въ всѣко село е нареденъ селский сждъ за разглеждане единъ опрѣдѣленъ видъ граждански и углавни дѣла. Селский сждъ дѣйствува само като единъ по-любовенъ или третейский сждъ и, като такъвъ старае се да примирява по едно взаимно сговаряне. Освѣнъ селский сждъ наредени сж и общи сждилища, които сж раздѣлени на: Окржжни, губернски и върховенъ сждъ, който е единъ за всичкото Княжество. За търговски работи сж прѣдназначени търговски сждилища, които ще се отварятъ въ по главнитѣ търговски центрове, гдѣто се види за нуждно.

Срѣщу рѣшенията на търговскитѣ сждилища могатъ да се даватъ жалби въ близкитѣ губернски сждилища, както и въ върховний сждъ.

За работи, въ които интереситѣ на управлението или на хазната се прѣсрѣщатъ и сблъскватъ съ интереситѣ на длъжностни или частни лица, наредени сж административни сждилища, окржжни и губернски, срѣщу рѣшенията на които ще могатъ да се даватъ жалби на върховний административенъ сждъ.

За работи които трѣбва да се опрѣдѣлявать по църковнитѣ закони и правила, мисли се да се наредитъ духовни сждилища, както за православнитѣ, така и за другитѣ исповѣдания. Но тѣзи сждилища ще могатъ да се турятъ въ дѣйствие само, когато се тур[illegible]дъ и църковното управление.

Най послѣ за разглежд[illegible]аждансі[illegible]

манитѣ сѫ оставени и кадийски сѫдилища, отъ които обаче сѫ извадени работи полицейски и углавни.

Гражданското сѫдопроизводство ще става: устно, явно и съ прѣпиране.

Въ углавното сѫдопроизводство бѣше много мѫчно и, рѣчи, невъзможно да се введе въ всичката си строгость обвинителното начало, защото нѣма лица, съ които да се запълнятъ прокурорскитѣ длъжности, па не се намиратъ и добрѣ приготвени и способни защитници. Правилата за углавното сѫдопроизводство, обаче сѫ съставени така, че съ тѣхъ доста добрѣ се уздравява свободата и правдинитѣ, както на общинитѣ, така и на частнитѣ лица. И слѣдъ изпразднуването на военнитѣ сѫдилища, мѣстнитѣ български сѫдилища ще могатъ напълно да отговарятъ на своето назначение и тогава, когато ще има да разгледватъ и всичкитѣ тѣжки углавни прѣстѫпления, които за сега, по особни обстоятелства, се разглеждатъ въ военни сѫдилища.

Всичкото сѫдебно вѣдомство се намира на сегашно врѣме въ рѫцѣтѣ на туземци, които сѫ призовани да изпълняватъ сѫднически длъжности или по назначение отъ централното правителство, или по изборъ отъ населението.

При съставянето на своитѣ рѣшения сѫдилищата донѣйде се рѫководятъ отъ сѫществувавшитѣ при турското правителство и неотмѣнени, още закони, — напримѣръ, углавний кодексъ, търговский кодексъ и други особни постановления. Но отъ друга страна сѫдилищата се водятъ, и по мѣстнитѣ обичаи на българский народъ. Широкий свободенъ достѫпъ на народнитѣ обичаи въ сѫдилищата ще даде най богатъ и най правиленъ материалъ за законодателнитѣ трудове на бѫдѫщитѣ конституционни органи въ Княжеството, — привремѣнното управление намѣри за не згодно да се завземе съ такива трудове, защото тѣ за сега сѫ прѣждеврѣменни и биха могли само да поврѣдятъ правилното развитие на народното българско право.

Слѣдъ като се поуздрави въ Княжеството реда и правосѫдието, стана възможно да се помисли и за по правилна уредба на финансовата часть и на народний кредитъ.

Измѣняване сѫществующитѣ данъци, на които населението е навикнало, неможе да стане за сега, едно, защото нѣма събрани потрѣбнитѣ за това статистически сведѣния и други материали, а друго защото за организационната дѣятелность на привремѣнното управление е назначенъ твърдѣ кратковрѣмененъ срокъ.

Като имаше прѣдъ очи всичко това, управлението на Императорский Комисарь намѣри за добро да остави на бѫдѫщето народно българско правителство грижата за коренното прѣуреждане финансситѣ на Княжестото, а да се погрижи само за подобряване сѫщестующитѣ данъци до толкова, каквото да могѫтъ се отстрани стѣсненията и злоупотрѣбленията при събиранието имъ, па и разпрѣдѣлянанието имъ да стане по правилно и равномѣрно. За тази цѣль се уничтожиха за всегда и на вскѫдѣ данъцитѣ беделъ и серчимъ, които при прѣдишното правителство трѣбваше да плащатъ само Християнитѣ. Простихѫ се и всичкитѣ недобори (бакии), които населението дължѣше въ губернинтѣ: Ру-
з. Видинска и Търновска до 1877, а въ губернинтѣ: Варненска и
а, които бидохѫ освободени по кѫсно, до 1878.

Още въ самото начало на войната се отмѣни и събирането десетъка въ натура заедно съ даването му на откупъ и, на мѣсто него, бѣше казано, че ще да се тури новъ поземеленъ данъкъ.

Като нѣма събрани потрѣбнитѣ, за опрѣдѣлението на този поземеленъ данъкъ въ българското Княжество, свѣдѣния, управлението се принуди да приеме едно срѣдство, което не е твърдѣ згодно нито за населението, нито за администрацията. Нъ съ това срѣдство може да се отстрани прѣдишната система, която даваше поводъ къмъ различни злоупотрѣбления и бѣше много тѣжка за населението, като му прѣпятствуваше да прибера у врѣме сеидбитѣ си отъ нивята. Финансовий отдѣлъ обаче е започналъ вече прѣдварителнитѣ работи, които сѫ потрѣбни за изработване на правиленъ поземеленъ данъкъ, и ако, по причина на краткото врѣме, той не сполучи да докара този си трудъ до край, то въ всѣкой случай за бѫдящето правителството ще бѫде събранъ богатъ материялъ за този въпросъ.

Също така е започнато да се работи за правилното нареждане на другий данъкъ, който се събира направо отъ населението, и който се нарича съ едно общо име „*вергия*". Това регулиране е потрѣбно, защото всичкитѣ имоти и приходи, на които се разхвърляше *вергията*, прѣтърпѣхѫ едно силно измѣнение отъ войната. Има надѣжда, че прѣзъ бѫдѫщата финансова година разхвърлянето на *вергията* ще стане равномѣрно и справедливо.

Колкото до акциза отъ тютюна и питията, то за начина на неговото събиране вече е съставенъ и утвърденъ новъ уставъ.

Пестенето въ разноскитѣ е било едно отъ най голѣмитѣ грижи на управлението. И макаръ, че по причина на бѣдствията отъ войната, правителственитѣ приходи се прибираха доста мудно и не редовно, все пакъ въ края на миналата година отъ българскитѣ приходи можаха да се отдѣлятъ до единъ милионъ рубли за да се платятъ на руското казначейство, отъ гдѣто бѣхѫ замени на заемъ за подържание на администрацията и уреждането на дружинитѣ отъ първоначалното ополчение. Освѣнъ това можаха да се економисатъ два милиона франка за основенъ капиталъ на народната банка, която въ скоро врѣме ще се отвори. При това потрѣбно е да се каже, че на всѣкждѣ въ окрѫжнитѣ и губерски градове сѫ наредени окрѫжни ковчежничества, въ които е введена правилна отчетность и счетордство (бухгалтерия).

Къмъ работитѣ по финансовий клонъ на управлението се отнася и прѣглѣждането устава на земледѣлческитѣ касси и възтановлението имъ на всѣкждѣ въ Княжеството.

Въ сегашното българско княжество на турско врѣме е имало 33 земледѣлчески касси, капиталътъ на които е достигалъ до 10 милиона франки. Повечето отъ тѣзи касси турцитѣ сѫ откарали, когато бѣгаха. Финансовий отдѣлъ взема всичкитѣ възможни мѣрки за да се възтановятъ земледѣлческитѣ касси по скоро, и вече е сполучилъ да тури въ дѣйствие слѣдуюшитѣ: седемъ въ Софийската губерния, петь въ Търновската, двѣ въ Русенската (въ Свищовъ и Никополъ) и една въ Варненската (Провадия). Само въ Видинската губерния, гдѣто е имало седемъ касси, ни една още не е могла да се възстанови.

Земледѣлческитѣ Касси сѫ учредени само за подпомагание земле-

дѣлото. За подпомагане търговский кредитъ намѣри се за нуждно да се основе народна българска банка, на която устава е вече утвърденъ и която слѣдъ малко врѣме ще се вече и отвори въ София. Народната банка ще има клонове въ нѣколко търговски градове, мѣжду другитѣ и въ Търново.

По Финансовото управление особна грижа е земена за уреждането на митническитѣ приходи, които сѫ едни отъ най голѣмитѣ държавни приходи въ Княжеството. Подобряването на митническото дѣло се изисква, както по причина на измѣненията, които направи войната, така и отъ това, гдѣто турската система за земане мито отъ взноснитѣ и вносни стоки, система, която на първо врѣме трѣбваше да приеме бившото гражданско управление, показва се не твърдѣ добра. За да се извърши по скоро оправянето на митническото дѣло намѣри се за полезно да се направи отъ тази часть особно вѣдомство и да се даде въ рѫцѣтѣ на единъ специалистъ, който сега се труди за съставянето единъ новъ митнически уставъ. Заедно, съ това, работи се и за прѣвождане тарифитѣ на българский языкъ, и за прѣвождането имъ въ система.

Утвърдени сѫ нови щатове за митницитѣ и митнический надзоръ. Тѣзи щатове се турятъ въ дѣйствие покрай Дунава и Черно-Море отъ 20-ий Февруарий, а по Сръбската граница и отъ къмъ Македония отъ 10-ий Февруарий.

Дадени сѫ еднообразни правила за дѣловодството, за кассовата и бухгалтерска отчетность.

Дадени сѫ форми за статистическото забѣлѣжване върьежа на търговията.

Сега при централното управление се съставя бюджета на българското Княжество за бѫдѫщата финансова година, която за сега ще се счита, както е било и до сега, отъ 1-ий Мартъ. Бюджетътъ у врѣме ще бѫде обнародванъ.

Повдигане умственото образование въ България е било една отъ най главнитѣ и постоянни грижи на централното управление. Вземени сѫ мѣрки за да се постави народното просвѣщение въ добро положение. По тази часть първо и първо биде обърнато внимание за да се повдигнатъ и възтановятъ народнитѣ училища, които въ врѣмето на войната бѣхѫ съвсѣмъ западнали.

Грижята за поддържане народнитѣ училищѫ се остави на самото население. Тази система и по прѣди бѣше приета въ България, и отъ нея произлѣзе това утѣшително явление, гдѣто България сполучи да си завъди доста голѣмо количество училища, макаръ че печалното и политическо положение никакъ не спомагаше на това, като бѣше твърдѣ стѣснително за умствено развиване. Изобщо е припознато, че народното просвѣщение най много напрѣдвува тамъ, гдѣто самото население зема направо участие въ материалното поддържане на народнитѣ училища.

Ето защо управлението не само не призна за нуждно да измѣни прѣдишния начинъ за обдържане народнитѣ училища въ България, но още и узакони този начинъ, като даде на населението право да си разхвърля данъкъ за въ полза на училищата. Изъ общитѣ приходи на Княжеството рѣши се да се помага на народнитѣ училища само въ нѣкои извънредни случаи.

[illegible]

[illegible] 60,000 [illegible] … се начене отъ [illegible] … [illegible] за нуждно да се внесе и една [illegible] … учители, които по старитѣ си години или по [illegible] … не могатъ вече да се прѣхранватъ съ труда си; отъ тая [illegible] … да се подпомагатъ и бѫдѫщитѣ семейства на учители, [illegible] … въ послѣднята война или въ прѣдшествувавшитѣ нем събития.

Учители, както за по важнитѣ народни училища, така и за [illegible] … нѣколко въ по горнитѣ учебни заведения, се намѣрва[illegible] … учението неможе още да се тури въ добъръ редъ, то най [illegible] … добри учебници и други пособия. За посрѣщане тъзи [illegible] … и за прииздигане книжнината, която прѣзъ послѣднитѣ [illegible] … управлението е взело мѣрки. За тая цѣль, [illegible] … да се откриятъ при училищата библиотеки, [illegible] … потрѣбнитѣ учебници и други [illegible] … руский, който е [illegible] … София, [illegible]

публична библиотека, която и сега още може да се похвали съ богатото си книжно събрание. Въ скоро врѣме тя ще се обогати още повече; въ нея ще се прѣнесатъ и книгитѣ на Браилското Книжовно дружество, на което дѣятелностьта ще се поднови въ София. И има надѣжда, че тамъ лесно ще може да се съберать около него добри умствени сили, та задружно да работятъ за провдигане народната книжнина.

Войната, прѣдшествувавшитѣ нея събития и прѣвратъ, който тя направи въ политическій и общественъ животъ на българитѣ, не може да не произведе и една бъркотия въ вжтрѣшнитѣ работи на българската църква, бъркотия, която трѣбва да се отстрани, колкото е възможно по-скоро. Освѣнъ това и новий политический животъ на българетѣ изисква да се направятъ изменения въ създаденото отъ екзархийский уставъ наредба изобщо и особно въ наредбата на духовний сждъ. Настоятелно е нуждно такожде да се прѣмисли и за подобряване положението на по-долното духовенство, което, като се извадятъ твърдѣ малцина, обръща на себе внимание и съ това, че е малко приготвено за високото си назначение, и съ това, че е поставено твърдѣ неблагоприятно отъ материялна страна. Управлението на *Императорский Комисаръ* всѣкога е съзнавало, до колко е нуждно да се рѣшятъ по-скоро въпроситѣ за вжтрѣшната наредба на църквата. Но обнародването на Берлинский трактатъ, който постави въ една неопрѣдѣленность вънкашнитѣ отношения на българската църква, стана причина да се отложи изпълнението на плановетѣ за църковната уредба, догдѣ не се разясни рѣчената неопрѣдѣленность. Управлението на *Императорский Комисаръ* намѣри за незгодно да поеме на себе си воденето на това дѣло, безъ да вематъ въ него участие прѣдставителитѣ на българската църква.

Поради всичко това въ църковнитѣ работи управлението се е ограничавало само съ слѣдующата, така да се рѣче, чисто вънкашна дѣятелность.

1. Спомагало е, до колкото е могло, да се възстановятъ разоренитѣ храмове и да се здобиятъ, както тѣ, така и ограбенитѣ църкви, съ потрѣбнитѣ за богослужението прѣдмѣти. Такива църкви въ Княжеството и Румелия се намѣриха до 400. Благодарение на доста голѣмитѣ пожертвувания изъ Русия, отъ които едни сж вѣче получени, а други се очакватъ, нуждитѣ на тѣзи църкви, поне най необходимитѣ въ скоро врѣме ще бждятъ удовлетворени.

2. Намѣри се за полезно да се измѣни припознатий отъ много страни незгоденъ прѣдишний начинъ, по който се подържаше високото духовенство. Владичнината се отмжхна, — на архиеритѣ се назначи съдържание изъ общитѣ приходи на Княжеството.

3. За да може България да се здобие по скоро съ колко годѣ приготвени за назначението си свещеници и учители на божий законъ, отвориха се двѣ духовни училища въ Самоковъ и Лѣсковецъ съ приврѣмененъ елементаренъ богословский курсъ. Въ тѣзи училища се вече обучаватъ до сто ученици, отъ които токо на по малката половина стана нуждно да се назначи съдържание отъ правителството.

4. Вземени сж мѣрки за да се даде на църковното богослужение надлѣжното благолѣпие. Съ тъзи цѣль между друго е обърнато особено внимание за да се замѣни новогръцкото църковно пѣяне съ старо българ-

своето (старо-руското), което е [illegible] прѣди [illegible] врѣме отъ нѣкои руски любители на старото пѣние. [illegible] на [illegible] е вече въведено въ духовнитѣ училища и въ Софийската семинария.

Потрѣбва да се прибави и за едно доста [illegible] явление между българското свещеничество [illegible] за [illegible] въ София на едно свещеническо братство, на което цѣльта е, да се грижи за само-образувание на мѣстното духовенство, за [illegible] благо-чиние и за распространявание религиозни понятия въ народа. Софийското братство [illegible] нѣколко врѣме [illegible] на единъ [illegible] духовенъ журналъ.

Подобно свещеническо дружество се [illegible] и въ Радомиръ. Като има прѣдъ очи голѣмата полза, която подобни братства могатъ да принесѫтъ за сега на народа и на православната вѣра, управлението [illegible] [illegible] и [illegible] подкрѣпа.

Като е имало прѣдъ очи да [illegible] въ България [illegible] народни [illegible] управление [illegible] се е [illegible] да [illegible] за обществени и държавни длъжности [illegible] лица [illegible] мѣстнитѣ жители. Но [illegible] на [illegible] на единъ [illegible] [illegible], който [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] традиции, които могатъ да се [illegible] само въ едно доста дълго врѣме, централното управление [illegible] [illegible] [illegible] при [illegible] лица за [illegible] или [illegible] служби [illegible] въ [illegible] случаи, [illegible] сѫ били потрѣбни специални [illegible] и [illegible] или [illegible] [illegible] общо образование. Но и при тия [illegible] управлението все пакъ [illegible] да разрѣши до [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] и [illegible] задача. На [illegible] врѣме на обществениТѣ и държавни служби вече се намиратъ до 2,000 чиновника, отъ които [illegible] сѫ назначени отъ управлението, а [illegible] сѫ избрани отъ народа. Руси [illegible] [illegible] [illegible] на служба въ [illegible] [illegible] 150 души [illegible] [illegible] [illegible]. Въ това число не сѫ [illegible] офицеритѣ въ [illegible] войска. При това трѣбва да се забѣлѣжи, че [illegible] и [illegible] [illegible] се намиратъ [illegible] въ [illegible] на [illegible]. Въ административнитѣ [illegible] [illegible] [illegible] 8%.

Такива сѫ въ общи черти главнитѣ [illegible] [illegible] на [illegible] управление по обществените и държавни [illegible] въ Българското Княжество.

Сега, като се [illegible] отъ [illegible] българско народно събрание, за което въ Търново сѫ се събрали прѣдставители отъ всичкото Княжество, [illegible] между които се намира [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]: [illegible], административни и сѫдебни [illegible], както и [illegible] на народнитѣ училища и [illegible] [illegible] други лица избрани [illegible] отъ народа, Императорский Комисаръ е [illegible] на [illegible] се [illegible] [illegible] отъ [illegible] на управлението да се [illegible] съ [illegible] [illegible] лица и да [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] и [illegible] по [illegible], които се [illegible] до [illegible] [illegible] на Княжеството. [illegible] [illegible] [illegible] е [illegible] [illegible] на [illegible] [illegible] да [illegible] [illegible] [illegible] отъ [illegible] [illegible] за да се [illegible] съ тѣхъ и да [illegible] въ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] по [illegible] на [illegible] управление, а [illegible] съ тѣхъ [illegible]

възможни оплаквания отъ административнитѣ органи на властьта и да ги разпита за истинното положение на работитѣ и за праведнитѣ желания на населението.

Слѣдъ като събере тѣзи свѣдѣния управительтъ на вжтрѣшний отдѣлъ има поржчка да обиколи петьтѣ губернии за да направи ревизия на всичкитѣ административни учреждения въ тѣхъ и да вземе мѣрки за поправянето незгодитѣ, които биха могли да се явятъ при въвеждането на привремѣннитѣ устави.

Управителю на сждебний отдѣлъ е поржчано да обсжди заедно съ прѣдседателитѣ на сждилищата и съ членоветѣ на върховний сждь общитѣ въпроси за управлението на сждебната часть, да разглѣда заедно съ тѣхъ съставеното въ сждебний отдѣлъ общо наставление за сждилищата и подробна инструкция за начина, по който ще се свършватъ актове и зговори най послѣ да състави програма за издаване при върховний сждъ юридически вѣстникъ, въ който да се обнародватъ мѣжду друго сждебнитѣ рѣшения, каквото публиката да може да се запознава съ работитѣ на сждилищата, па и сждиицитѣ да могжтъ да се мѣняватъ съ мислитѣ си по разнитѣ въпроси на правото.

Управителю отдѣла на народното просвѣщение е поржчено да допълни устава за народнитѣ училища съ помощьта на инспекторитѣ на тѣзи училища, които сж могли вече да се запознаятъ добрѣ съ положението на училищното дѣло въ всичкитѣ части на Княжеството. Освѣнъ това нему е поржчено да обсжди заедно съ прѣосвѣщеннитѣ духовни прѣдставители въпроса за окончателната наредба на духовнитѣ училища и да се допита до всичкитѣ вѣщи депутати за пълната програма на по горнитѣ училища, както мжжки, които сж вече отворени, така и женски, които има да се отворятъ слѣдъ малко врѣме.

Свѣдѣнията, мислитѣ, бѣлѣжкитѣ, които по този начинъ има да се съберятъ, тукъ мѣжду прѣдставителитѣ на Княжеството, ще послужатъ на привремѣнното управление, като материялъ за по-нататъшнитѣ му организационни работи, които то трѣбва да извърши до нѣкой и другъ мѣсецъ, сирѣчь, догдѣ изтѣче срока за неговата дѣятелность.

КОНСТИТУЦИЯ [1])

НА

Българското Княжество.

ГЛАВА I.

За територията на Княжеството.

1. Намаляванне или уголѣмяванне територията на Българското Княжество не може да стане безъ съгласието на Великото Народно Събрание.

2. Исправлението границитѣ, ако не става въ мѣста населени, може да бжде разрѣшено и отъ Обикновеното Народно Събрание (чл. 85 т. 1).

1) Текстътъ е поправенъ спорѣдъ измѣненията, приети отъ IV Велико Народно Събрание, отъ 15 Май 1893 година.

3. Територията административно се дѣли на окръжия, околии и общини.

Особенъ законъ ще се изработи за наредбата на това административно дѣление върху начала за самоуправлението на общинитѣ.

ГЛАВА II.

Каква е Княжеската власть и какви сж нейнитѣ прѣдѣли.

4. Българското Княжество е монархия наслѣдствена и конституционна съ народно прѣдставителство.

5. Князътъ е върховенъ прѣдставитель и глава на държавата.

6. Българский Князь и прѣстолонаслѣдникътъ Му носятъ титлата ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО. а)

7. Безъ съгласието на Великото Народно Събрание, Българский Князъ не може да бжде сжщеврѣменно управителъ на друга нѣкоя държава.

8. Лицето на Княза е свѣщенно и неприкосновенно.

9. Законодателната властъ принадлѣжи на Княза и на Народното Прѣдставителство,

10. Князътъ утвърждава и обнародва приетитѣ отъ Народното Събрание закони.

11. Князътъ е върховенъ началникъ на всички военни сили въ Княжеството, както въ мирно, така и въ военно врѣме. Той раздава воеинитѣ чинове по закона. Който постжпва въ военна служба, дава клѣтва, че ще да е вѣренъ Князю.

12. Испълнителната власть принадлѣжи Князю; всичтѣ органи на тая власть дѣйствуватъ отъ Негово име и подъ Неговъ върховенъ надзоръ.

13. Сждебната власть съ всичката нейна ширина принадлѣжи на сждебнитѣ мѣста и лица, които дѣйствуватъ отъ името на Княза. Отношенията на Княза къмъ тия мѣста и лица се опрѣдѣляватъ чрѣзъ особни нарѣдби.

14. Князътъ има право да смѣкчава или да отмѣняза наказанията спроти начина, който е опрѣдѣленъ въ правилата на криминалното сждопроизводство.

15. Князътъ има право за помилвание въ криминалнитѣ дѣла. А право за амнистия принадлѣжи на Княза, заедно съ Народното Събрание.

16. Изложенитѣ въ чл. чл. 14 и 15 правдини на Княза не се простира и на прѣсждитѣ, по които сж осждени министри за нѣкакво нарушение Конституцията.

17, Князътъ е прѣдставитель на Княжеството въ всичкитѣ му сношения съ иностраннитѣ държави. Отъ Негово име и съ пълномощие отъ Народното Събрание се свързватъ съ правителствата на съсѣднитѣ държави особни сговори за работи по управлението на Княжеството, за които се изисква участието и съдѣйствието на тия правителства.

18. Нарѣдбитѣ и распорѣжданията, които излизатъ отъ Княза, иматъ сила въ такъвъ случай, *когато тѣ сж подписани отъ надлѣжнитѣ министри*, които приематъ на себе всичката за тѣхъ отговорность.

а) Въ първия текстъ князя се титолувалъ: „Свѣтлость", а наслѣдника: „Сиятелство".

ГЛАВА III.

За мѣстопрѣбиванието на Князя.

19. Князътъ е длъженъ да се намира постоянно въ Княжеството. Ако на врѣме излиза отъ него. Той си назначава Намѣстникъ, който, доклѣ отсътствува Князътъ, ще има правдини и длъжности, опрѣдѣлени съ особенъ законъ. За излизанието си изъ Княжеството и за назначаванието Намѣстника си Князътъ обявлява народу чрѣзъ прокламация.

20. Наслѣдникътъ на прѣстола тъкожде трѣбва да живѣе въ Княжаството и може да излиза изъ него само съ съгласието на Князя.

ГЛАВА IV.

За герба на Княжеството, за печата и за народното знаме.

21. Българский държавенъ гербъ е златенъ коронованъ левъ на тъмночервено поле. Надъ полето Княжеска корона.

22. На държаний печатъ се изображава гербътъ на Княжеството.

23. Българското народно знаме е трицвѣтно и състои отъ бѣлъ, зеленъ и червенъ цвѣтове поставени хоризонтално.

ГЛАВА V.

За начина, по който ще става прѣстолонаслѣдието.

24. Княжеското достойнство е наслѣдствено въ мжжската нисходящата права линия на първий избранъ Князь. За наслѣдството ще се изработи особенъ законъ.

ГЛАВА VI.

За пълнолѣтието на Князя, Регенството и за настойничеството.

25. Царствующий Князь и наслѣдникътъ на прѣстола се считатъ пълноврьстни на 18 та си година.

26. Ако Князьтъ встжпи на прѣстола прѣди да е достигналъ тая възрасть, то до пълнолѣтието му се отрѣжда Регенство и настойничество.

27. Регенството състои отъ троица Регенти, които се избиратъ отъ Великото Народно Събрание.

28. Царствующий Князъ може ощеприживѣ да назначи трима Регенти, ако Наслѣдника на прѣстола е непълнолѣтенъ, но за това се иска съгласието и утвърждението на Великото Народно Събрание.

29. Членоветѣ на Регенството могжтъ да бждатъ министри, прѣдсѣдателътъ и членоветѣ на Върховното сждилище, или пъкъ лица, които сж занемали безукорно тия длъжности.

30. Членоветѣ на Регенството, при встжпванието си въ тая длъжность, даватъ въ Великото Народно Събрание клѣтва, че ще бждатъ вѣрни на Князя и на конституцията. Слѣдъ това чрѣзъ прокламация къмъ народа, тѣ обявяватъ, че началватъ да управляватъ Княжеството въ прѣдѣлитѣ на Княжеската власть и отъ името на Князя.

31. Князътъ отъ какъ достигне пълнолѣтие и даде клѣтва, вс
ва въ управлението на Княжеството, и за това извѣстива на н
чрѣзъ прокламация.

32. Възпитанието на непълнолѣтний Князь и управлението на
му се поржчва на овдовѣлата Княгиня и на настойници, бащиначе
съвѣта на министритѣ по съгласие съ Княгинята.

33. Членоветѣ на Регенството не могатъ да бждатъ насто
на непълновръстний Князь.

ГЛАВА VII.

За встжпванието на прѣстола и за клѣтвата.

34. Слѣдъ смъртьта на Княза, Наслѣдника му встжпва на пр
ла и незабавно се разпорѣжда, за да се свика Велико Народно Събр
прѣдъ което той дава слѣдующата клѣтва:

„Кълнж се въ име Всемогжщаго Бога, че свѣто и неварушим
пазя Конституцията и законитѣ на Княжеството, и че въ всичкит
разпорѣждания ще имамъ прѣдъ очи само ползата и доброто на К
ството. Богъ да ми е на помощь“.

ГЛАВА VIII.

За подържание на Княза и на Княжеския домъ.

35. Народното Събрание опрѣдѣлява за обдържание на Кн
на неговий дворъ шестьстотинь хиляди франка на година.

Това количество не може да бжде уголѣмено безъ съгласие
Народното Събрание, нито намалено безъ съизволението на Княза.

36. Народното Събрание опрѣделява обдържанието на наслѣ
на прѣстола, отъ какъ Той достигне пълнолѣтието си.

ГЛАВА IX.

За вѣрата.

37. Господарствующата въ Българското Княжество вѣра е П
славно-Християнската отъ Источно Исповѣдание.

38. Българский князъ не може да исповѣдва никаква друга
освѣнъ православната. Само княза, който по изборъ е стжпилъ на
гарский прѣстолъ, ако принадлѣжи къмъ нѣкое друго Християнско
вѣдание, както Той така и първий прѣстолонаслѣдникъ, може
останатъ въ него. а)

39. Българското Княжество отъ църковна страна, като съст
една нераздѣлна часть отъ Българската църковна область подчиня
на Св. Синодъ — Върховната духовна власть на Българската Ц
гдѣто и да се намира тая власть. Чрѣзъ послѣдната Княжеството
нява единението си съ Вселенската Всточна църква въ всичко,
отнася до догмитѣ на вѣрата.

а) Първия текстъ гласялъ: „Българский князь и потомството му н
да исповѣдватъ никоя друга вѣра, освѣнъ православната. Само първий
Българский князь, ако принадлѣжи къмъ друга вѣра, може да си остане в

40. Християнетѣ отъ неправославно исповѣдание и друговѣрцитѣ, било природни поданици на Българското Княжество, било приети въ подданство, а така сѫщо и чужденци, които постоянно или само врѣменно живѣятъ въ България, ползуватъ се съ свобода на вѣроисповѣданието си, стига изпълнението на тѣхнитѣ обрѣди да не нарушава сѫществующитѣ закони.

41. Поради религиозни убѣждения никой не може да отбѣгнува отъ изпълнението на дѣйствующитѣ и задължителни за всѣкого закони.

42. Църковнитѣ работи на християне отъ неправославно исповѣдание и на друговѣрци управляватъ се отъ тѣхнитѣ духовни власти, но подъ върховний надзоръ на надлѣжний министръ, спорѣдъ законитѣ, които ще се издадътъ за тоя прѣдметъ.

ГЛАВА X.

За законитѣ.

43. Българското Княжество се управлява точно спорѣдъ законитѣ, които се издаватъ и обнародватъ по начина, който е показанъ въ Конституцията.

44. Ни единъ законъ не може да се издаде, допълни, измѣни и отмѣни, доклѣ той по-напрѣдъ не се обсѫди и приеме отъ Народното Събрание, което има право така сѫщо и да тълкува неговий истинский смисълъ.

45. Приетий отъ Народното Събрание законъ се прѣдставя на Князя за утвърждение.

46. Слѣдъ като се утвърди отъ Князя, законътъ въ пълнийтъ си текстъ трѣбва да се обнародва. При обнародвание на закона трѣбва да се каже, че той е приетъ отъ Народното Събрание. Никой законъ нѣма сила и дѣйствие, доклѣ той не се обнародва.

47. Ако би Държавата да се заплашва отъ нѣкоя външна или вѫтрѣшна опасность, а Народното Събрание не би могло да се свика, то самъ въ такъвъ случай Князътъ, по прѣдставлението на Министерския Съвѣтъ и подъ обща отговорность на министритѣ, може да издава наредби и да прави разпорѣждания, които иматъ задължителна сила като законъ. Такива извънрѣдни нарѣдби и распорѣждания се прѣдставятъ за одобрение на първото, свикано слѣдъ това, Народно Събрание.

48. Показанитѣ въ по горний (47) членъ разпорѣждания въ никой случай не могѫтъ да се отнасятъ до нарѣждание данъци и държавни берии, които всѣкога ставатъ съ съгласието на Народното Събрание.

49. Само Народното Събрание има право да рѣшава, упазени ли сѫ всичкитѣ показани въ тая Конституция условия, при издаванието на нѣкой законъ.

50. Распорѣждания, за да се введе единъ законъ въ дѣйствие и да се взематъ потрѣбнитѣ за това мѣрки, зависятъ отъ испълнителната властъ.

ГЛАВА XI.

За държавнитѣ имоти.

51. Държавнитѣ имоти принадлѣжатъ на Българското Княжество и съ тѣхъ не могатъ да се ползуватъ нито Князьтъ, нито неговитѣ роднини.

52. Начинътъ, по който ще се отстжпватъ и залагатъ самитѣ имоти, а така сжщо и распорѣжданието съ приходитѣ имъ, ще се опрѣдѣлятъ съ законъ.

53. Държавнитѣ имоти се управляватъ отъ надлѣжний министръ.

ГЛАВА XII.

За гражданитѣ на Българското Княжество.

ДѢЛЪ I.

Общи правила.

54. Всички родени въ България, които не сж приели друго поданство, сжщо и ония, които сж родени другадѣ, отъ родители Български подданици, броятъ се подданици на Българското Княжество.

55. Чужденци могатъ да приематъ Българско подданство, като утвърди това Народното Събрание.

56. Всѣкой подданикъ на Княжеството може да се отрѣче отъ подданството, слѣдъ като си отслужи по-напрѣдъ военната служба и като испълни другитѣ си длъжности спрѣмо държавата, по особенъ законъ, който ще се изработи.

57. Всичкитѣ Български подданици сж равни прѣдъ закона. Раздѣление на съсловия въ България не се допуща.

58. Титлата за благородство и други отличия не могжтъ да сжществуватъ въ Българското Княжество.

59. Князьтъ има право да раздава ордени. Учрѣждението на орденитѣ става съ особенъ законъ.

60. Съ политически правдини се ползуватъ само гражданетѣ на Българското Княжество, а съ граждански правдини спроти законитѣ, се ползуватъ всички живущи въ Княжеството.

61. Никой въ Българското Княжество не може ни да купува, нито да продава человѣчески сжщества.

Всѣкой робъ, отъ какъвто полъ, вѣра и народность да бжде, свободенъ става, щомъ стжпи на Българска территория.

62. Законитѣ за благоустройството и полицейскитѣ закони еднакво сж задължителни за всички лица, които живѣятъ въ Княжеството.

63. Всички недвижими имоти, които се намиратъ въ Княжеството, макаръ че би принадлѣжали и на чужденци, се намиратъ подъ дѣйствието на Българскитѣ закони.

64. Въ всички други случаи положението на чуждитѣ подданици се опрѣдѣлява отъ особни за това закони.

ДѢЛЪ II.

За държавната и обществена служба.

65. Само Български подданици могатъ да заематъ длъжности по държавна, обществена и военна служба.

66. И чужди подданици могатъ да се приематъ на служба, но и за на всѣкой пжть се изисква разрѣшение на Народното Събрание.

ДѢЛЪ III.

За правото за собственностьта.

67. Правата на собственостьта сѫ неприкосновенни.

68. Принудително отстѫпвание имотъ може да стане само заради жавна и обществевна полза, и то съ справедлива и прѣдварителна лата. Начинътъ, по който може да става такова отстѫпвание, има да опрѣдѣли по особенъ законъ.

ДѢЛЪ IV.

За даждията и държавнитѣ берии.

69. Всѣкой подданникъ на Българското Княжество, безъ изключе-, дльженъ е да плаща опрѣдѣленитѣ по закона даждия и държавни ии и да носи тегобитѣ.

70. Князьтъ и Наслѣдникътъ на прѣстола се освобождаватъ отъ какви даждия, държавни берии и тегоби.

ДѢЛЪ V.

За военната службѫ.

71. Всѣкой Българский подданникъ е длъженъ да служи въ военна жбѫ, по нареденый за това законъ.

72. По работи криминални, военни лица се сѫдатъ отъ военни илища само тогава, когато се намѣрватъ на дѣйствителна служба.

ДѢЛЪ VI.

За личната неприкосновенность, за неприкосновенностьта на жилищата и корреспонденцията.

73. Никой не може да бѫде наказанъ безъ присѫда отъ надлѣж- сѫдъ, която е вече добила законна сила.

74. Затвори и прѣтърсвания по кѫщитѣ могатъ да ставатъ само рѣдъ правилата, които сѫ изложени въ законитѣ.

75. Никому не може да се наложи наказание, което не е устано- ю отъ законитѣ.

Мѫчения при какво да е обвинение, сѫщо и конфискувание на отъ, се запрѣщаватъ.

76. Ако би се появили нѣкои събития които би могли да нару- тъ обществената безопасность, то Князьтъ може да спрѣ въ цѣло яжество или въ отдѣлни мѣста дѣйствието на 73 и 74 членове, но ължава се да внася таквиа свои распорѣждания за потвърждение въ рвото Народно Събрание.

77. Частни писма и частни телеграфически депеши съставятъ тайна се броятъ неприкосновенни.

Отговорностьта на длъжностнитѣ лица за нарушение тайната на сма и депеши ще се опрѣдѣли по особенъ законъ.

ДѢЛЪ VII.

За народното учение.

78. Първоначалното учение е безплатно и задължително за всичкитѣ поданници на Българското Княжество.

ДѢЛЪ VIII.

За свободата на печата.

79. Печатътъ е свободенъ. Никаква цензура не се допуща, също и никакъвъ залогъ не се иска отъ писателитѣ, издателитѣ и печатаритѣ.

Когато писательтъ е познатъ и живѣе въ Княжеството, издательтъ, печатарътъ и раздавачътъ нѣма да се прѣслѣдватъ.

80. Свѣщенното Писание, богослужебнитѣ книги и съчинения отъ догматическо съдържание, опрѣдѣлени за употрѣбление въ Православнитѣ цьркви, тѣй също и учебницитѣ по Законъ Божий, назначени за употрѣбление въ училищата на Православнитѣ, подлѣжатъ на прѣдварително одобрѣние отъ Св. Синодъ.

81. Прѣстѫпления по дѣлата на печата се сѫдятъ, по закона, въ общитѣ сѫдебни установления.

ДѢЛЪ IX

За свободата на събрания и за съставяне дружества.

82. Жителитѣ на Българското Княжество иматъ право да се събиратъ и безъ орѫжие, за да обсѫждатъ всѣкакви въпроси, безъ да искатъ по-напрѣдъ за това дозволение.

Събрания вънъ отъ зданията, подъ открито небо, напълно се подчиняватъ на полицейскитѣ правила.

83. Българскитѣ граждане иматъ право да съставляватъ дружества безъ всѣкакво прѣдварително разрѣшение, стига само цѣльта и срѣдствата на тия дружества да не принасятъ врѣда на държавний и общественъ порядъкъ, на религията и добритѣ нрави.

ДѢЛЪ X.

Право за подавание прошения.

84. Всѣки Български подданникъ има право да подава на надлѣжнитѣ власти прошения, подписани отъ едно лице, или отъ много лица (колективно). Учрѣждения, установени по закона, иматъ право да подаватъ прошения чрѣзъ своитѣ прѣдставители.

ГЛАВА XIII.

За Народното Пр[illegible]ставителство.

85. Прѣдставителството на Б[illegible] Кня[illegible]ючава [illegible] Народното Събрание, което бива:

1. *Обикновенно.*
2. *Велико.*

ГЛАВА XIV

За Обикновенното Народно Събрание.

ДѢЛЪ I.

За състава на Обикновенното Народно Събрание.

86. Обикновенното Народно Събрание се състои отъ прѣдставители, рани направо отъ народа, по единъ прѣдставитель на двадесетъ з) хи- души отъ двата пола. Прѣдставителитѣ се избиратъ за петь години.

Избиратели сѫ всички български граждане, които иматъ възрастъ горѣ отъ 21 година, и се ползуватъ съ граждански и политически вдини.

Избираеми за прѣдставители сѫ всички български граждани, които ползуватъ съ граждански и политически правдини и сѫ на възрастъ горѣ отъ 30 години и да сѫ книжовни (грамотни).

За редътъ на изборитѣ ще се изработи особенъ избирателенъ онъ.

87. Прѣдставителитѣ прѣдставляватъ не само своитѣ избиратели, но ѣлий народъ. За това тѣ не могѫтъ да приематъ отъ своитѣ избиели никакви задължителни за себе си инструкции (наставления).

На прѣдставителитѣ се дава пълна свобода да обсѫждатъ нужди- на България спорѣдъ собственото си убѣждение и съвѣсть.

88. Щомъ се открие засѣданието, Народното Събрание, подъ прѣдателството на най-стария по годинитѣ изъ помѣжду членоветѣ си, стѫпва веднага къмъ избора на Прѣдсѣдатель и подпрѣдсѣдатель.

89. Народното Събрание избира мѣжду своитѣ членове толкозъ ретари, колкото му сѫ потрѣбни за работитѣ.

90. Министритѣ могатъда се намиратъ въ засѣданията на Събра- го и да взиматъ участие въ прѣпиритѣ. Събранието е длъжно да уша Министритѣ всѣкой пѫть, когато тѣ искатъ дума.

91. Князьтъ може намѣсто Министритѣ, или заедно съ тѣхъ, да начава особни комисари, за да даватъ на Събранието обяснения по сенитѣ проекти и прѣдложения. Коммисаритѣ въ тия случаи иматъ, като истритѣ, правата, които сѫ показани въ прѣдидущий 90 членъ.

92. Събранието, може да покани Министритѣ и Коммисаритѣ да датъ въ засѣданието, за да даватъ потрѣбнитѣ свѣдѣния и разясне- Министритѣ и Коммисаритѣ сѫ длъжни да дойдатъ въ Събранието и дадатъ лично исканитѣ обяснения. Министритѣ и Коммисаритѣ, подъ отговорность, могатъ да прѣмълчаватъ такива работи, за които ако разгласи не уврѣме, може да се поврѣдятъ държавнитѣ интереси.

ДѢЛЪ II.

За свободата на мнѣнията и за неприкосновенностьта на членоветѣ отъ Събранието.

Всѣкой членъ на Събранието има право да исказва свободно и да дава гласъ по свое убѣждение и съвѣсть.

...сть бѣше на десеть хиляди души единъ прѣдставитель.

Никой не може да иска отъ него за исказаното мнѣние смѣтка, или да подига за това срѣщу него гонение.

94. Правата на Прѣдсѣдателя и отговорностьта на членоветѣ отъ Събранието за редъ и приличие въ засѣданията опрѣдѣляватъ се въ особенъ правилникъ за вжтрѣшний редъ на Събранието.

95. За сторенитѣ въ засѣданието на Събранието отъ членоветѣ му погрѣшки и прѣстжпления, които сж прѣдвидени отъ криминалнитѣ закони, виновнитѣ въ това могатъ да бждатъ теглени на сждъ само по рѣшението на Събранието.

96. Членоветѣ на Народното Събрание петь дена до отварянието и прѣзъ всичкото врѣме доклѣ траятъ засѣданията, не могатъ да бждатъ затваряни и сждими, освѣнъ въ случаитѣ, когато тѣ се обвиняватъ за прѣстжпления, за които се налагатъ по криминалний законъ *най-тѣжки наказания*. Въ тия случаи за затварянието трѣбва незабавно да се яви на Народното Събрание, само съ разрѣшението на което може да стане тегленнето на сждъ.

97. Прѣдставителитѣ не могатъ да бждатъ затваряни за дългове петь дена до отварянието и прѣзъ всичкото врѣме, доклѣ траятъ засѣданията на събранието.

98. Редътъ по който става замѣстванего на умрѣлитѣ или излѣзвали членове на Събранието, опрѣдѣлява се по избирателний законъ.

ДѢЛЪ III.

За публичностьта на засѣданията въ Народното Събрание.

99. Засѣданията на Народното Събрание ставатъ дверемъ отворенимъ.

100. Прѣдсѣдательтъ, Министръ, Комисаръ, а сжщо и членове на Събранието, на брой не по-малко отъ трима, могатъ да прѣдложатъ да не се пускатъ въ засѣданието външни лица.

Такова прѣдложение се разглѣжда дверемъ затворенимъ и се рѣшава отъ присжтствующитѣ членове по вишегласие.

101. Казанитѣ въ чл. 100 рѣшения на Събранието Прѣдсѣдательтъ обявява дверемъ отворенимъ.

102. Никой съ оржжие не се пуща въ залата на засѣданията, нито въ зданието, гдѣто е Събранието.

Военни стражи и въобще въоржжени сили не трѣбва да се турятъ ни при вратитѣ на залата на засѣданието, ни въ самото здание, ни близо до зданието, освѣнъ ако Събранието по вишегласие само пожелае това.

103. Събранието има своя вжтрѣшна полиция, която е подчинена на Прѣдсѣдателя.

104. Събранието само си опрѣдѣлява вжтрѣшний редъ и дѣлопроизводството.

ГЛАВА XV.

Какви работи има да върши Народното Събрание.

105. Народното Събрание има:

1) Да обсжжда законопроекти спорѣдъ чл. 44.

2) Да обсжжда прѣдложения за държавни заеми, за уголѣми-

ние, намаляване, или туряние данъци и всѣкакви берии, а сѫщо и за разхвърлянието и за реда на събиранието имъ.

3) Да опрощава изостанали дождия и всѣкакви недобрани берии, на които прибиранието се вижда невъзможно.

4) Да обсѫжда ежегодний бюджетъ на приходитѣ и расходитѣ.

5) Да прѣглѣжда смѣткитѣ за разнасяние на сумитѣ, които сѫ назначени по бюджета.

6) Да прѣглѣжда смѣткитѣ на Върховната Смѣтна Палата, която е длъжна да му прѣдставя подробни изложения за испълнение на бюджета.

7) Да подига питания за отговорностьта на министритѣ.

106. Събранието има право да приема всѣкакви прошения и жалби и да ги прѣдава на надлѣжнитѣ министри.

Нему се прѣдоставя право да назначава испълнителна коммиссия по управлението.

Министритѣ, като ги запита Събранието, длъжни сѫ да дават обяснения.

107. Членоветѣ на Събранието иматъ право да правятъ на правителството запитвания, а надлѣжнитѣ министри сѫ длъжни да отговарятъ на тия запитвания.

ГЛАВА XVI.

За реда, по който се внасятъ и разглеждатъ проектитѣ и прѣдложенията.

108. Законодателната инициатива принадлѣжи на Князя и на Народното Събрание.

109. Законопроектитѣ и прѣдложенията на правителството се внасятъ въ Народното Събрание отъ надлѣжнитѣ Министри по Княжеска заповѣдь. Всѣкий прѣдставитель сѫщо може да внесе въ Народното Събрание законопроектъ или прѣдложение, ако тѣ сѫ подписани отъ една четвъртина отъ присѫтствующитѣ прѣдставители.

110. Всѣкой законопроектъ или прѣдложение, които сѫ внесени въ Събранието, могѫтъ да се взематъ назадъ, ако не е станало още свършено гласоподаванието.

111. Народното Събрание може да прави въ внесенитѣ проекти измѣнения, допълнения и поправки.

112. Ако правителството не склони на измѣненията, допълненията и поправкитѣ, направени върху законопроекта му, то може или да си го вземе назадъ, или да го внесе повторно, както е билъ испърво, съ обяснения и забѣлѣжки, или пъкъ да го внесе съ онія измѣнения и допълнения, които найде за згодни.

113. Но единъ законпроектъ, еднѫжъ отхвърленъ на цѣло отъ Събранието, не може да бѫде внесенъ безъ измѣнение въ Събранието прѣзъ сѫщата сесия. Такъвъ проектъ може да бѫде внесенъ въ друга сесия.

114. Гласоподаванието върху влѣзналий въ Събранието проектъ се допуща само въ такъвъ случай, ако се намиратъ въ засѣданието повече отъ една третя отъ всичкитѣ прѣдставители.

Членоветѣ на Събранието трѣбва да гласоподаватъ лично и явно. Гласоподаванието може да бѫде и тайно, ако това поискатъ не по-малко отъ десеть члена и Народното Събрание одобри исканието имъ.

116. Събранието рѣшава по вишегласие.

117. Ако гласоветѣ се раздѣлятъ на равно, проектътъ или прѣдложението се брои отхвърлено.

118. За всѣкоя нарѣдба, станала въ Събранието и прѣдставена на Князя, рѣшението Княжеско трѣбва да се даде, докле трае сѫщата сессия.

ГЛАВА XVII.

За бюджета.

119. Бюджетътъ се прѣдставя на Народното Събрание за разглѣждание ежегодно.

120. Бюджетътъ, отъ какъ се приеме отъ Народното Събрание, прѣдставя се на Князя за утвърждение.

121. Народното Събрание разглѣжда проекта на бюджета статия по статия, и ако измѣни или отмахне нѣкои отъ тѣхъ излага причинитѣ които го каратъ да направи това.

122. Когато се случи да не може да се свика Събранието, а трѣбва да станатъ разноски, които не могатъ да се оставятъ за послѣ, има сила и дѣйствие бюджетътъ на послѣдната година подъ отговорность на министритѣ, докдѣ да се одобрятъ тѣхнитѣ разпорѣждания отъ Народното Събрание въ първата сесия, която има да стане.

ГЛАВА XVIII.

За държавнитѣ заеми.

123. Ни единъ заемъ не може да се направи безъ съгласието на Народното Събрание.

124. Ако би, не въ периода на засѣданията на Събранието, да се види, че е нужно да се направи за Държавата заемъ, за покривание на извънрѣдни разноски, които не могатъ да се оставятъ за послѣ, то се свиква непрѣменно Народно Събрание извънрѣдно.

125. Ако би за свикването на Народното Събрание да се посрѣщнатъ важни спънки, то Князътъ, по прѣдставление на Министерский Съвѣтъ, може да разрѣши заемъ до три милиона лева, съ условие, че той ще се одобри отъ най-близкото Народно Събрание.

126. Въ случаи, за които не е билъ опрѣдѣленъ кредитъ, Князътъ може, по редътъ и въ показанитѣ въ прѣдидущий 125 членъ случаи, да разрѣши разноски отъ [illegible]; но тия всички разноски не бива да надминаватъ единъ милионъ лева.

ГЛАВА XIX.

За свикването на Народното Събрание.

127. Князътъ свиква Народното Събрание редовно всяка година. Сесията трае отъ 15 Октомврий до 15-й Декемврий. Но [illegible] Събранието може да се свика и извънрѣдно.

128. [illegible] чл. 127, [illegible] Събранието.

129. Редовнитѣ засѣдания на Събранието може да се продължатъ по взаимно съгласие на Князя и Народното Събрание.

130. Князьтъ отваря и затваря Събранието или самъ, или поржча това на друго лице, което е особно за това опълномощено.

131. Прѣдъ отварянието на Събранието всичкитѣ му членове у едно врѣме, спорѣдъ обрѣдитѣ на вѣрата си, даватъ тая клѣтва:

„Кълна се во име единаго Бога да пазя и да браня Конституцията и, при извършванието на длъжноститѣ си въ това Събрание, да имамъ единичко прѣдъ очи общото благо на народа и на Князя, колкото ми стига разумътъ и съвѣстьта. Богъ да ми е на помощь. Аминъ."

132. Духовнитѣ лица клѣтва не даватъ, но се обричатъ тържественно да вършатъ всичко по съвѣсть, като иматъ прѣдъ очи само общото благо на Държавата и на Князя.

133. При отварянието на Събранието, въ Княжеското слово се описва положението на Държавата и се показватъ проектитѣ и прѣдложенията, които има да бждтъ внесени въ Събранието за разглеждание.

134. На Княжеското слово Събранието прѣдставя Князю адресъ за отговоръ.

135. Слѣдъ като свика Събранието, Князьтъ може да забави срокътъ на неговитѣ засѣдания, но не за повече отъ два мѣсеца. Ново отлагание прѣзъ сжщата сессия може да стане по съгласие на Самото Събрание.

136. Князьтъ може да распуща Събранието и да назначи нови избори на Народни Прѣдставители

137. Нови избирания трѣбва да станатъ не по-кжсно отъ два, а новото Събрание трѣбва да бжде отворено не по-кжсно отъ четири мѣсеца, слѣдъ распущанието на прѣжното Народно Събрание.

138. Членоветѣ на Народното Събрание не могжтъ да се събиратъ на сессия, безъ да бждатъ свикани отъ Княза; сжщо тѣ не могжтъ да се събиратъ на засѣдания, слѣдъ като се отложи, затвори или разпуща Събранието.

139. Всичкитѣ прѣдставители получаватъ дневни пари, а пжтни получаватъ само тия, които живѣятъ не въ сжщото мѣсто, гдѣто засѣдава Народното Събрание.

ГЛАВА XX.

За Великото Народно Събрание.

ДѢЛЪ I-й.

Какво има да върши Великото Народно Събрание.

140. Великото Народно Събрание се свиква отъ Князя, или отъ Регентството, или отъ Министерския Съвѣтъ.

141. Князьтъ свиква Великото Народно Събрание:

1). За да обсжжда въпроси за отстжпвание или размѣнявание на нѣкоя часть отъ територията на Княжеството.

2). Да се произнесе по случай, прѣдвиденъ въ чл. 7 отъ Конституцията.

3) За да измѣни или прѣгледа Конституцията.

Рѣшението на тия прѣдмѣти изисква вишегласието на двѣ третини отъ вситѣ членове на Събранието.

142. Великото Народно Събрание може да бъде свикано отъ Регентството, само за да обсжди въпроси за отстжпвание или размѣнявание на нѣкоя часть отъ територията на Княжеството.

Тия въпроси се рѣшаватъ по вишегласие отъ членоветѣ, които сж въ Събранието.

143 Министерский Съвѣтъ свиква Великото Народно Събрание:

1). За избирание новъ Князь, въ случай, ако би царувавший Князь да се помине, безъ да остави подирѣ си наслѣдникъ. Избранието става по вишегласие на двѣ третини отъ членоветѣ, които сж въ събранието.

2). За избирание регенти, кога наслѣдникътъ на прѣстола е непълновъзрастенъ.

Избранието става по вишегласие на членоветѣ, които сж въ Събранието.

ДѢЛЪ II.

За състава на Великото Народно Събрание.

144. Великото Народно Събрание се съставя отъ прѣдставители избрани направо отъ народа. Числото на тия прѣдставители е равно на двойното число членове отъ Обикновенното Народно Събрание, като се взематъ по двама прѣдставители отъ всѣки двадѣсеть хиляди жители отъ двата пола.

За реда на изборитѣ ще се издаде особенъ избирателенъ законъ.

145. Прѣдсѣдатель, Подпрѣдсѣдатели и потрѣбното число секретари се избиратъ отъ самото Събрание изъ помѣжду членоветѣ му. А прѣди избранието имъ прѣдсѣдателствува най старий по годинитѣ изъ помѣжду членоветѣ на Събранието.

146. Великото Народно Събрание има да разглѣжда само ония работи (141—143), заради които по Конституцията то е било свикано и распуща се, щомъ се свърши рѣшението имъ.

147. Къмъ Великото Народно Събрание се отнасятъ и членове 87, 90, 92, 93—107, 114, 115, 131 и 132 отъ тая Конституция.

ГЛАВА XXI.

За върховнитѣ правителственни уредби: за Министерский Съвѣтъ и Министерствата.

148. Върховнитѣ правителственни уредби сж:

1). Министерский Съвѣтъ.

2). Министерствата.

149. Исполнителната власть подъ върховния надзоръ и ржководство на Князя (чл. 12) принадлѣжи на министритѣ и на тѣхния Съвѣтъ.

150. Министерский Съвѣтъ състои отъ всичкитѣ Министри. Единъ отъ тѣхъ, по изборъ отъ Князя, назначава се за прѣдсѣдатель на Съвѣта.

151. Освѣнъ общитѣ длъжности въ обикновенно врѣме, на Министерския Съвѣтъ въ нѣкои долуспомѣнати случаи се присвояватъ тия права и длъжности:

1). Кога се случи да се помине [illegible] безъ
стерский Съвѣтъ поема управлението [illegible]
нѣкога свиква Великото Нар[illegible]

2). Министерскій Съвѣтъ поемва управлението на Княжеството и тогава, когато Князьтъ при смъртьта си не отрѣди Регентство. Великото Народно Събрание за избиранне регенти трѣбва да бѫде свикано также вѫтрѣ въ единъ мѣсецъ (т, 1).

3). Ако подиръ смъртьта на Князя, овдовѣлата Княгиня остане непраздна, то, доклѣ тя роди, управлението на Княжеството принадлѣжи на Министерския Съвѣтъ.

4). Ако би да се помине нѣкой отъ Регентитѣ, то Министерскій Съвѣтъ свиква Великото Народно Събрание, за да избере новъ Регентъ на мѣсто починалия по опрѣдѣления редъ въ (т, 2).

5). Министерскій Съвѣтъ въ оння случаи, що се споменуватъ въ точки 1—4 отъ тоя членъ, като поемва управлението на Княжеството, обявява за това съ прокламация на народа.

6). Доклѣ Министерскій Съвѣтъ управлява Княжеството, онъ не може да мѣнява Министритѣ.

7). Членоветѣ на Министерския Съвѣтъ, когато врѣменно управляватъ Княжеството, добиватъ само министерската си заплата.

152. Министритѣ се назначаватъ и уволняватъ отъ Князя.

153. Министритѣ сѫ отговорни прѣдъ Князя и Народното Събрание *съвокупно* за всичкитѣ общи мѣрки, които тѣ вземитъ, и *лично* всѣкой единъ за всичко, което е той извършилъ по управлението на повѣренната нему часть.

154. Всѣкой официаленъ актъ, *какъвто и да е*, като се подпише отъ Князя, трѣбва да бѫде также подписанъ или отъ всичкитѣ Министри, или само отъ надлѣжний Министръ.

155 Народното Събрание може да прѣдава Министритѣ на Сѫдъ за измѣна на Отечеството или на Князя, за нарушение на Конституцията, за прѣдателство или нѣкаква врѣда причинена на Княжеството за лична полза.

156. Прѣдложенията за прѣдавание Министръ на сѫдъ трѣбва да ставатъ писменно и да сѫдържатъ едно по едно всичкитѣ обвинения, и да сѫ подписани най-малко отъ една четвъртина отъ членоветѣ на Народното Събрание.

157. За да се прѣдаде Министръ на сѫдъ, изискватъ се гласоветѣ на двѣ третини отъ присѫтствующитѣ членове.

158. Министритѣ се сѫдятъ отъ особенъ държавенъ сѫдъ, на който съставътъ ще бѫде опрѣдѣленъ по особенъ законъ.

159. Князьтъ не може да опрости единъ обвиненъ Министръ безъ съгласието на Народното Събрание.

160. Испълняванието на законитѣ се порѫчва на Върховни Управителни уредби, които се наричатъ Министерства.

161. Министерства има осемь: а)

1). Министерство на Вънкашнитѣ Работи и Исповѣданията.

2). Министерство на Вѫтрѣшнитѣ Работи,

3). Министерство на Народното Просвѣщение.

4). Министерство на Финансиитѣ.

5). Министерство на Правосѫдието.

а) Въ първия текстъ бѣха шесть.

6). Военно Министерство.

7). Министерство на Търговията и Земледѣлието.

8). Министерство на Общитѣ Сгради, Пѫтищата и Съобщенията.

162. На чело на всѣко едно Министерство намира се Министръ.

163. Князьтъ има право да назначава лица на всичкитѣ правителственни длъжности.

164. Всѣко едно длъжностно лице дава клѣтва, че ще е вѣрно на Князя и на Конституцията.

165 Всѣко длъжностно лице отговаря за своитѣ дѣйствия по службата си.

166. Длъжноститѣ лица, които сѫ назначени на служба отъ правителството, иматъ право да добиватъ пенсия, основата и количеството на която ще бѫде опрѣдѣлена по особенъ законъ.

ГЛАВА XXII.

За начина, по който може да се измѣнява и прѣглежда Конституцията.

167. Прѣдложение за измѣнения или прѣглеждание Констетуцията ставатъ по сѫщий начинъ, който е нареденъ и за издавание законитѣ (ср. членъ 108 и 109).

168. Рѣченитѣ въ горний 167-й чл. прѣдложения се считатъ приети, ако за тѣхъ подадатъ гласъ повече отъ двѣ третини отъ всичкитѣ членове на Народното Събрание.

169. За разглеждание рѣченитѣ въ членъ 167-й прѣдложения свиква се Великото Народно Събрание, което по вишегласие на двѣтѣ третини отъ всичкитѣ членове на Събранието рѣшава въпроси, които се отнасятъ до измѣнението и прѣглежданието на Конституцията.

Гр. Търново, 15-й Май 1893 г.

На първообразното подписаха:

Прѣдсѣдатель на IV Велико Народно Събрание: **Д. Петковъ.**

Подпрѣдсѣдатели: **Ив. Халачевъ. Ив. Андоновъ.**

Министръ Прѣдсѣдатель и на Вѫтрѣшнитѣ Работи: **С. Стамболовъ.**

Министръ на Вънншнитѣ Работи и Изповѣданията: **Д. Грековъ.**

Министръ на Народното Просвѣщение: **Г. Живковъ.**

Министръ на Финанситѣ: **Ив. Саллабашевъ.**

Министръ на Правосѫдието: **П. Славковъ.**

Министръ на Войната: **М. Савовъ.**

Секретари:	П. Николовъ. М. Милевъ. З. Градинаровъ. Хр. П. Никифоровъ. А. Дашовъ. К. Х. Калчовъ. Я. Д. Матakиевъ. А. Сарживановъ. П, Шилевъ. Д-ръ Л. Золотовичъ. Ив. Стамболовъ. Д ръ Калпакловъ. А. Г. Башевъ. Д-ръ Т. Гатевъ. Д. Йовевъ. А. П. Семерджиевъ.	Квестори:	Хр. Дюкмеджиевъ. Г. Караколевъ. З. П. Байкушевъ. Ф. Цаневъ. Ст. Мазаковъ К. Пасковъ. Ив. Соколовъ. Ив. Цанковъ

VIII. Врѣменни правила за избирането на прѣдставителитѣ за първото Обикновено Събрание:

Чл. 1. Окрѫжнитѣ и градскитѣ съвѣти съставятъ, всѣкой особно въ своя окрѫгъ, пълни списъци на имената на избирателитѣ; въ тия списъци се записватъ всички български граждани, които спорѣдъ чл. 2, иматъ право да бѫдатъ избиратели.

Чл. 2. Списъцитѣ на всѣкой окрѫгъ и градъ, община по община или махала по махала обяснятъ по „азбученъ редъ", имената на всичкитѣ български граждане, които сѫ на възрасть по-горѣ отъ двадесеть и една година, които се ползуватъ съ граждански и политически права, и които сѫ постоянни жители въ окрѫга или града, или сѫ се поселили тамъ не по късно отъ шесть мѣсеци. Въ избирателнитѣ списъци се показватъ името, мѣстожителството, званието и годинитѣ на всѣкой избиратель.

Чл. 3. Изключватъ се отъ избирателнитѣ списъци: 1, лицата, които сѫ лишени отъ граждански и политически права по осѫждане на тѣлесно, или позорно наказание; 2, осѫденитѣ на затворъ не по-малко отъ три мѣсеца за кражба, мошеничество, поддѣлки (сатекерлакъ), за злоупотрѣбление на обществени пари, прелюбодѣяние съ насилие и за лихоимство 3, злонамѣренитѣ фалити (михлюзи).

Чл. 4. Окрѫжнитѣ и градски съвѣти чрѣзъ обявления съобщаватъ за всеобщо знание съставянето на избирателнитѣ списъци, които всѣкой има право да прѣгледва. Оплаквания и заявления противъ неправилното изключаване или записване въ списъцитѣ сѫ подаватъ чрѣзъ надлѣжний съвѣтъ на име на губернатора въ продължение на 14 дни отъ деньтъ, въ който сѫ обнародвани списъцитѣ.

Чл. 5. Надлѣжний съвѣтъ не по-късно отъ седемь дни, слѣдъ като приеме прошението, прѣдставлява го съ свое обяснение на губернатора, който веднага го изпровожда на губернский управителенъ съвѣтъ. Заинтересованитѣ могатъ да се оплакватъ прѣдъ Народното Събрание.

Чл. 6. Княжеската заповѣдь, която ще свика избирателитѣ за избиране на народни прѣдставители за първото Обикновено Народно Събрание, трѣбва да опрѣдѣля деня, въ който ще ставатъ избиранията на народнитѣ прѣдставители; този день трѣбва да бѫде празниченъ день. Княжеската заповѣдь трѣбва да се обнародва единъ мѣсецъ прѣди деня, въ който има да ставатъ избиранията.

Чл. 7. Избирателитѣ се свикватъ и избиранията ставатъ въ главния градъ на окрѫга. Но заради мѣстни нужди и за улеснение на избирателитѣ, по-голѣмитѣ окрѫзи могатъ да бѫдатъ раздѣлени на нѣколко избирателни околии. Въ такъвъ случай избирателитѣ се свикватъ и избиранията ставатъ въ главния центръ на всѣка околия. Раздѣлението на по-голѣмитѣ окрѫзи и околии се извършва отъ надлѣжний окрѫженъ съвѣтъ и се прѣдставя за одобрение чрѣзъ губернатора на губернский управителенъ съвѣтъ. Всѣка избирателна околия трѣбва да има не по-малко отъ двѣ хиляди кѫщи.

Чл. 8. Бюрото на всѣко избирателно събрание, било то окрѫжно, околийно или градско, се състои отъ единъ прѣдсѣдатель, четири членове и двама писари, всички избрани отъ присѫтствующитѣ избиратели изъ помѣжду си по вешегласие.

Въ окрѫжното избирателно събрание надзирава изборитѣ прѣдсѣдательтъ на окрѫжния управителенъ съвѣтъ.

Въ околийскитѣ избирателни събрания надзиравать изборитѣ по единъ въ всѣко събрание прѣдсѣдательтъ, дѣйствителнитѣ и почетни членове на окрѫжний управителенъ съвѣтъ, който се разпорежда прѣдварително за това.

Въ градскитѣ избирателни събрания да надзиравать изборитѣ прѣдсѣдателитѣ на градскитѣ съвѣти.

Поне трима отъ членоветѣ на бюрото на избирателното събрание трѣбва да присѫтствуватъ постоянно прѣзъ всичкото врѣме додѣто траятъ изборитѣ.

Чл. 9. Бюрото рѣшава приврѣменно всичкитѣ недоразумѣния и препирни, които би се породили по изборитѣ. Неговитѣ рѣшения трѣбва да бѫдатъ мотивирани. Всичкитѣ заявления и тѣзи рѣшения които се отнасятъ до заявленията и рѣшенията се прилагатъ при дневника който се скрѣпятъ отъ бюрото.

Чл. 10. Прѣзъ всичкото врѣме додѣто траятъ изборитѣ една официална копия отъ списъка на избирателитѣ стои на масата около която засѣдава бюрото.

Чл. 11. Никому се недопуща да гласоподава, ако не е писанъ въ избирателний списъкъ,

Чл. 12. Избирателитѣ се призоваватъ за гласоподаване община по община, или махала по махала и име по име по реда на избирателний списъкъ. Гласоподаванието е тайно. Избирателитѣ донасятъ бюлетинитѣ си написани вънъ отъ събранието; всѣкой избиратель написва въ бюлетина си толкова имена, колкото народни прѣдставители трѣбва да бѫдатъ избрани отъ окрѫга, околията или града. Книгата на бюлетина трѣбва да е бѣла и безъ всѣкакъвъ къкв[illegible]знакъ. Избирательтъ врѫчава на прѣдсѣдателя бюлетина си съвн[illegible]нъ отъ членоветѣ скрѣпява *бюлетина съ* подписа си. Слѣдъ т[illegible]дательтъ пуща бюлетина въ

бирателната кутия, която прѣди започването на гласоподаването трѣбва е затворена съ два разни затвора, на които единый ключъ държи ѣдсѣдательтъ, а другия членътъ надзиратель.

Чл. 13. Гласоподаванието трае единъ день: отъ седемь часа заньта до три часа слѣдъ пладнѣ.

Слѣдъ свършването на гласоподаванията пристѫпва се веднага до броянието на гласоветѣ по слѣдующия начинъ: избирателната куя се отваря въ присѫтствието на избирателитѣ и се провѣрява числото бюлетинитѣ: което, ако то е по-малко, или надминува числото на асоподавачитѣ забѣлѣжва се това въ дневника.

Чл. 14. Бюрото слѣдъ това назначава измежду присѫтствующитѣ бирателн нѣколцина, които знаятъ да четатъ и пишатъ за изброявато на гласоветѣ; назначенитѣ лица за това се подраздѣлятъ на нѣлко маси и най-малко по четирма на всѣка маса. Прѣдсѣдательтъ раздѣля по разнитѣ маси бюлетинитѣ за прочитание. На всѣка маса единъ ъ назначенитѣ за изброяване на гласоветѣ прочита всякий бюлетинъ съ сокъ гласъ и го прѣдава на другий отъ назначенитѣ за изброяването гласоветѣ; показанитѣ въ бюлетинитѣ имена се записватъ на листове иготвени за това.

Прѣдсѣдательтъ и членоветѣ на бюрото надзиравать на разнитѣ си изброяването на гласоветѣ.

Чл. 15. Въ избирателнитѣ събрания, гдѣто сѫ се явили по-малко ъ петьстотинъ гласоподавачи, бюрото само може да изброи гласоветѣ, зъ да назначава за това други лица.

Чл. 16. Бюлетинитѣ, които съдържатъ повече или по-малко имена ъ колкото е числото на народнитѣ прѣдставители, които трѣбва да се биратъ, броятъ се за дѣйствителни, само повечето имена, които слѣдотъ слѣдъ потрѣбното число се отхвърлятъ (заличаватъ).

Бѣлитѣ бюлетини или оиия, които непоказватъ ясно избираемото це, или оння, които не сѫ писани на официалний езикъ, или пъкъ оння, които е написано името на самий гласоподавачъ броятъ се за недѣйвителни и се прилагатъ само при дневника.

Чл. 17. Щомъ се изброятъ гласоветѣ, резултатътъ на гласоподаватѣ се съобщава за всеобщо знание, и бюлетинитѣ, освѣнъ оння, които ради недѣйствителностьта си сѫ приложени при дневника, изгарятъ се присѫтствието на избирателитѣ.

Чл. 18. Дневникътъ за изборитѣ въ всѣко избирателно събрание ва двоенъ; единий отъ тѣхъ се прѣдава на окрѫжния съвѣтъ, а другий проважда чрѣзъ губернатора на губернский управителенъ съвѣтъ.

Чл. 19. Окрѫжний управителенъ съвѣтъ, спорѣдъ обявений резултъ на изборитѣ, съгласно съ членъ 16-й на тѣзи правила, прогласява народни прѣдставители оння, които сѫ добили най-многото гласове, но ѣдъ първото гласоподаване никой не се счита за избранъ и не се прогласява за народенъ прѣдставитель ако не е добилъ поне една четвърна гласове отъ цѣлото число на избирателитѣ.

Въ послѣдния случай изборитѣ се повтарятъ въ недѣля, която слѣдва ѣдъ обявлението на резултата на първитѣ избори, и тогива оння избители, които добиятъ най-много гласове, броятъ се избрани за народни ѣдставители. Въ случай на разногласие въпросътъ се рѣшава по жребие.

Чл. 20. Незабавно слѣдъ прогласяване на резултата на изборитѣ и на избранитѣ народни прѣдставители, дневникътъ за изборитѣ съ приложенитѣ при него документи се прѣпращатъ на име на прѣдсѣдателя на Народното Събрание.

Чл. 21. Изборитѣ се провѣряватъ отъ Народното Събрание, което е единственний сѫдия за тѣхната правилность и дѣйствителность.

Чл. 22. Избираеми за народни прѣдставители сѫ всички български граждане, които иматъ възрасть по-горѣ отъ тридесеть години, и се ползуватъ съ граждански и политически права, и сѫ грамотни.

Чл. 23 Немогатъ да бѫдатъ избираеми за народни прѣдставители всички ония, които спорѣдъ чл. 3-й на настоящитѣ правила нѣматъ право да бѫдатъ избиратели.

Немогатъ тоже да бѫдатъ избираеми за народни прѣдставители лицата, които иматъ условие съ правителството за разни припаси и други таквиз, или иматъ прѣдприятия по общественитѣ работи.

Всѣкой народенъ прѣдставитель, който би прѣдприелъ прѣзъ врѣмето на своето пълномощие нѣкакъвъ контрактъ, за снабдяване съ припаси правителството, или би взелъ участие въ нѣкое прѣдприятие, което подлѣжи на одобрѣние отъ Народното Събрание, брои се лишенъ отъ пълномощието си като народенъ прѣдставитель.

Сѫщо немогатъ да бѫдатъ избираеми за народни прѣдставители военни лица, които се намиратъ на дѣйствителна служба. Гражданскитѣ чиновници не могатъ да бѫдатъ избираеми за народни прѣдставители въ округа, въ който служатъ, но тѣ могатъ да бѫдатъ избираеми въ кой да е другъ окрѫгъ.

Чл. 25 Избирателитѣ могатъ да избиратъ за народни прѣдставители, както лицата, които сѫ жители на окрѫга, околията или града, така и всички други, които сѫ жители на кое да е мѣсто на Княжеството.

Чл. 25. Всѣкой избирателенъ окрѫгъ, околия или градъ избира на десеть хиляди жители отъ двата пола, както и за всѣка фракция, която има повече отъ петь хиляди жители по единъ народенъ прѣдставитель.

Чл. 26. Всѣкой народенъ прѣдставитель, който е избранъ отъ нѣколко окрѫга, околии или градове длъженъ е да яви на прѣдсѣдателя на Народното Събрание, кое отъ тѣзи избрания приема въ растояние на 10 дни слѣдъ прогласяванието отъ Народното Събрание правилностьта и дѣйствителностьта на изоритѣ. Слѣдъ този срокъ ако не е явилъ кое избиране приема, Народното Събрание рѣшава само по жребие.

Чл. 27. Избирателнитѣ окрѫзи, околии или градове, на които единъ или нѣколко отъ избранитѣ прѣдставители сѫ приели друго избиране, или пъкъ сѫ умрѣли или сѫ си дали оставката, избиратъ спорѣдъ тѣзи правила, въ растояние на 40 дни, други прѣдставители. Заповѣдьта, съ която се свиква въ такива случаи избирателното събрание, трѣбва да е издадена поне двадесеть дни прѣди деньтъ, който е назначенъ за изборитѣ.

Чл. 28. Само Народното Събрание има право да приема оставката на своитѣ членове.

Чл. 29. Народнитѣ прѣдставители съгласно съ членъ 139 на Конституцията получаватъ за всѣкой день догдѣ трае сессията по 15 франка надничаи пари и още за пѫтни разноски за отиване и вращане по 50 сантима на верста.

Чл. 30. Всѣко лице, което би причинило да се внесе въ избирателний списъкъ или подъ лъжовно, или грубо име, или лъжовно звание или мѣстожителство, както всѣко лице, което би скрило нѣкое отъ условията, които не му даватъ право да бѫде избиратель, спорѣдъ 3-й членъ на тѣзи правила, сѫщо всѣко лице, което би се вписало въ два или повече избирателни списъци, или би гласоподавало въ двѣ или повече избирателни събрания, наказва се съ затворъ отъ единъ до три мѣсеца, и съ глоба отъ петдесеть до триста франка.

Чл. 31. Оний, които сѫ назначени за изброяване на гласоветѣ, ако скриятъ, притурятъ или промѣнятъ нѣкои бюлетини, или прочетатъ умишлено името на други, а не на тия, които сѫ писани въ бюлетинитѣ, наказватъ се съ затворъ отъ три мѣсеца до една година и съ глоба отъ триста до двѣ хиляди франка.

Сѫщото наказание се налага на всѣко лице, което по искането на нѣкой избиратель да му напише бюлетинъ, би вписало друго име, а не това, което му е казалъ самъ избирательтъ.

Чл. 32. Влизането въ избирателното събрание съ орѫжие е запретено; лицата, които нарушаватъ това правило, наказватъ се съ затворъ отъ единъ до три мѣсеца, и съ глоба отъ сто до триста франка.

Чл. 33. Който би обѣщавалъ или приемалъ пари или подаръци, съ условие да гласоподава за тогова или оногова, наказва се съ затворъ отъ три мѣсеца до една година и съ глоба отъ двѣстѣ до двѣ хиляди франка; сѫщитѣ наказания се налагатъ на всички оний, които би гласоподавали за това, или онова лице подъ условие, че ще получатъ нѣкоя обществена или частна служба, или каква да е лична полза. Ако виновний спорѣдъ този членъ е държавенъ или общественъ служитель, наказанието е двойно.

Чл. 34. Оний, които съ заплашване, съ насилие или съ биение поискатъ да накаратъ или сѫ накарали нѣкой избратель да се въздържа отъ гласоподавание, или сѫ се опитали да повлияѭтъ, или сѫ повлияли върху неговото гласоподавание, наказватъ се съ затворъ отъ единъ мѣсецъ до една година, съ глоба отъ сто до двѣ хиляди франка. Наказанието е двойно, ако виновний е държавенъ или общественъ служитель.

Чл. 35. Оний, които чрѣзъ лъжовни извѣстия, клѣветнически слухове или съ други калпазански срѣдства сѫ поискали да измамятъ или сѫ измами гласоподаванието на избирателитѣ, наказватъ се съ затворъ отъ единъ мѣсецъ до една година и съ глоба отъ сто до двѣ хиляди франка.

Чл. 36. Оний, които чрѣзъ викове и заплашителни заявления повърнатъ изборитѣ или нарушатъ избиралното право на избирателитѣ, или свободата на гласоподаванието, наказватъ се съ затворъ отъ три мѣсеца до двѣ години, и съ глоба отъ сто до двѣ хиляди франка.

Чл. 37. Ако нѣкой отъ членоветѣ на бюрото направи нѣкое отъ горѣизложенитѣ прѣстѫпления наказанието е двойно.

Чл. 38. Горѣизложенитѣ прѣстѫпления по изборитѣ се сѫдятъ въ общитѣ сѫдилища.

Чл. 39. Всѣкой избиратель, който е гласоподавалъ, има право да тѣгли на сѫдъ виновнитѣ по изборитѣ; сѫщото право има и мѣстната административна власть.

IX. Особна наредба за начина, по който ще стане избора на първия Българский Князъ.

1. Въ Народното Събрание за избиране на Князя ще приематъ участие:

а). Прѣдставителитѣ на високото Българско духовенство, сирѣчъ: Екзархътъ, митрополититѣ и управителитѣ на овдовѣли епархии;

б). Губернаторитѣ, родомъ Българе и вице-губернаторитѣ Българе, които се намиратъ при губернатори руси;

в) Прѣдсѣдателитѣ на окрѫжнитѣ, губерниски и търговски сѫдилища, също и прѣдсѣдательтъ и членоветѣ на върховното сѫдилище;

г). Прѣдсѣдателитѣ на градскитѣ, окрѫжни и губерниски управителни съвѣти;

д). Прѣдставители нарочно избрани за тая цѣль, по шесть отъ всѣки губерниский градъ и по осемнадесеть отъ всѣко окрѫжие. Прѣдставителитѣ се избиратъ по начина на избиранията за въ окрѫжнитѣ сѫдилища, спорѣдъ избирателния законъ отъ 24-й Августъ 1878 година.

2. Въ събранието прѣдсѣдателствува Българский Екзархъ, а ако ли той отсѫтствува, то най стария отъ митрополититѣ.

3. Събранието може да пристѫпи къмъ избиране Князя, когато въ него се намиратъ три четвъртини отъ всичкитѣ му членове. Князътъ се счита избранъ, когато за него си дадатъ гласоветѣ двѣ третини отъ членоветѣ, които присѫтствуватъ въ събранието.

4. Избраното лице, като склони да приеме Княжението, дава въ Народното Събрание, което го е избрало, клѣтва спротивъ 32 членъ из Органическия Уставъ и обявява всенародно за встѫпванието си на прѣстола.

X. Протоколътъ за закриването на учредителното Народно Събрание въ Търново.

„1879 год. 16 й Априлий Императорский руский комисарь Князъ Дондуковъ-Корсаковъ, по привършюванието отъ Народното Събрание възложената му задача като пристигна въ засѣданието на Събранието, въ присѫтствието на Императорский Турский комисарь и делегатитѣ на всичкитѣ държави, обяви го закрито. За това е съставенъ настоящий протоколъ".

(Слѣдватъ подписитѣ).

XI. Манифестътъ на Руский Императоръ къмъ Българитѣ въ Източна Румелия *), четенъ по църквитѣ отъ ген. адютантъ Обручевъ.

„Българе въ Източна Румелия!

Като имамъ намѣрение да пазя въ точность постановленията на Берлинския трактатъ, и като признавамъ, че такво едно изпълнение може

*) Подобенъ манифестъ е четенъ отъ сѫщия и въ Северна България.

да гарантира безъ нови жертви и сътресения тѣзи права, които ви бѣха спечелени съ руското орѫжие, Азъ заповѣдахъ на моитѣ войски да захванатъ да изпразнятъ вашата область въ назначения отъ трактата за този срокъ.

„Благодаря за братското съчувствие, което постоянно оказвахте на моята войска прѣзъ врѣмето на стоението й между васъ, и за тѣзи чувства на прѣданость и благодарность, които вие тъй многократно на Менѣ, и въ мое лице на цѣлия руский народъ, който принесе толкова жертви по дѣлото на вашето възраждане, заявихте. Убѣденъ сѫмъ, че тѣзи чувства ще прѣминатъ къмъ вашитѣ дѣца и ще станатъ достояние на вашето най отдалечено потомство.

„Сега васъ ви чака въвеждането въ вашата область новий граждански строй, който е изработенъ за васъ отъ международната комисия — той трѣбва да бѫде установенъ, съгласно постановлението на трактата. Азъ се надѣя, че ще оправдаете моитѣ очаквания, и нещe дадете поводъ за да ви обвиняватъ въ стремление да нарушите мира и спокойствието, толкова необходимо, както за вашето собствено добро, тъй и за благополучието на вашитѣ братя отъ Българското Княжество.

„Като смислите вашето минало, и го сравните съ това положение, което сега ви се прѣдоставя, трѣбва съ довѣрие да гледате на бѫдащето. Отъ сега вашитѣ граждански права напълно сѫ обезпечени. Ваший животъ, честь и имотъ се поставятъ подъ закрилата на законитѣ, изпълнението на които е прѣдоставено на васъ самитѣ. Вие получавате широки права отъ самоуправление и възможность да се ползувате съ срѣдствата на страната по вашето усмотрѣние. Най послѣ на чело на вашето управление ще стои вашъ братъ по вѣра — християнинъ.

„И така вамъ сѫ гарантирани права, съ каквито до сега не сте се ползували. Отъ никого другиго, освѣнъ отъ самитѣ васъ сега ще зависи благоразумното ползоване съ тѣзи права къмъ вашето благо, мирно и правилно развитие на ваший граждански животъ. Отъ сега, Българе въ Източна Румелия, бѫдащето ви е въ вашитѣ рѫцѣ!

„Менѣ е извѣстно, че мнозина отъ васъ сѫ недоволни отъ положението, което се създаде за вашата область съ трактата, като мечтаятъ съ насилственъ прѣвратъ да постигнатъ цѣли, които не сѫ съгласни съ рѣшението на великитѣ държави.

„Азъ немога да удобра тѣзи стремления, на които изпълнението безъ волята и съгласието на другитѣ държави е невъзможно, и може само да навлече на страната ви нови злощастия. Старайте се да противодѣйствувате на този родъ противозаконни стремления, които може да подкопатъ самата основа на сега започнатото дѣло по възраждането на вашата националность. и пригответе се, като пазите порядъка и спокойствието, безъ опасяване за бѫдащето, да приемете даруванитѣ ви права за новъ животъ.

„Да ви помогне Господъ Богъ въ пѫтя на вашето развитие!"

ГЛАВА IV.

Свикване първото Велико Народно Събрание. — Разнитѣ кандидатури за Българския прѣстолъ. — Избирането на князъ Александръ Батембергъ. — Отиването на Александра Батембергъ в Ливадия. — Поднасянето на Княза Александра акта за избирането му отъ Българската депутация. — Обикалянето на Княза по Европейскитѣ дворове. — Пристигането на Княза прѣзъ Цариградъ въ Варна. — Полагането клѣтва прѣдъ В. Н. Събрание в Търново. — Изпращането на Императорский комисаръ за Русия. — Князътъ въ София. — Първото Българско министерство и първата камара. — Растурване на камарата и ново министерство. — Втора камара и слѣдующитѣ министерства до суспендирането на Конституцията.

Въ първитѣ дни на мѣсецъ Априлий 1879 год. Императорский комисаръ далъ заповѣдь да станатъ изборитѣ за Великото Народно Събрание, което ще избира Князь за България. Изборитѣ се извършили и всѣкждѣ редовно, споредъ врѣменната наредба, която помѣстихме въ приложенията на прѣдидущата глава, отъ тогавашната централна власть, която направила и провѣрка на изборитѣ *).

Прѣдставителитѣ били повикани да се явятъ на 15-й Априлий с. г. въ Търново. Тъй като учредителното Народно Събрание свършило съ изработването и гласуването на Органический Уставъ, което го нарѣче и Конституция, едва на 16-й Априлий, то отварянето на Вел. Народно Събрание се опрѣдѣлило за 17-й сжщия мѣсецъ. Този день билъ праздника за рождението на Царя Освободителя, за това, слѣдъ отслужването на тържественъ молебенъ за дългоденствието на великодушния монархъ, Князъ Дондуковъ-Корсаковъ въ 11 часа прѣдъ обѣдъ отворилъ съ едно слово [a]) избирателното събрание и между другото казалъ, че волята на Августѣйшия Му Господарь била, щото този изборъ да не пада върху никой руский поданикъ. Слѣдъ словото си Императорский комисаръ поканилъ бившийй Екзархъ Блаженний Антимъ да заеме прѣдсѣдателското мѣсто и си избере помощници и секретари, а той самъ, както и прѣдставителитѣ на Великитѣ Сили, заедно съ публиката напустнали залата на Събранието. Изборътъ трѣбвало да се извърши при затворени врата безъ каквото и да бжде външно влияние върху народнитѣ прѣдставители. Веднага подиръ оттеглюванието на публиката отъ залата на Събранието и нареждането

*) Избранитѣ прѣдставители били по тримъ на 10,000 души население. (Вѣстникъ „Марица" бр. 72 й отъ 1879 год.

а) Текстътъ на това слово е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № 1.

на бюрото, въ което за подпрѣдсѣдали били повикани митрополитъ Григорий и П. Каравеловъ, и за секретари Г. Тешевъ и Т. Пановъ. Думата поискалъ прѣосвѣщенний Климентъ — епископъ Браницкий, който всрѣдъ най-голѣма тишина и внимание описалъ отъ трибуната първо важностьта на избора, а слѣдъ това посочилъ на трима изъ многобройнитѣ кандидати,[а)] които били: принцъ Рейсъ — Германский посланникъ въ Цариградъ, принцъ Валдемаръ — Датский и Князъ Александръ Батембергский. Говорительтъ при даването свѣдѣния за послѣдний кандидатъ между друго наблѣгналъ на близкото сродство съ Царя Освободителя, а особено съ Императрицата, като нейнъ братовъ синъ, и на обстоятелството, че той вземалъ живо участие въ войната за освобождението на България.

Слѣдъ словото на Браницкий Климентъ започнало едно загрижено шушукане, което траяло само нѣколко минути. Това шушукане било за кой първий ще изговори името на Българский вѣнценосецъ, защото не оставало никакво съмвѣние, у когото и да било, че първий Българский Князъ ще бѫде *Александръ Батембергский*. Всрѣдъ това смайване единъ измѣжду прѣдставителитѣ извикалъ: *да живѣе Българский Князъ Александръ Батембергъ*.

Князь Александръ I-й — Батембергъ[б)].

Този изразъ на народната воля се прѣповторилъ единодушно отъ всичкитѣ народни прѣдставители съ послѣдване на гръмогласното „ура"

а). Много кандидати за Българския прѣстолъ били сѫ появили, отъ които едни даже съ прѣпорѫки отъ Европейскитѣ кабинети, втори съ разпиляване на грамадни суми искали да повлияетъ върху прѣдставителитѣ, а трети чрѣзъ разни фантастични обѣщания искали да минатъ за голѣми доброжелатели на българския народъ.

б). **Князъ Александръ I — Батембергъ** е роденъ въ *Верона* на 5-й Априлий 1857 год. Той е вторий синъ на принцъ *Александра Хесенский* отъ

и оглушително ржкоплѣскание. Натрупаната многобройна публика около зданието на Народното Събрание подела възгласа „ура“, който отекнѫлъ се чувалъ цѣлъ день въ града. Великото народно Събрание на часа изпратило една депутация да съобщи на Княза Дондукова-Корсакова за направения изборъ, а като приготвило и подписало акта за избора, на чело съ прѣстарѣлия си прѣдсѣдатель се запжтило веднага право къмъ кжщата на *Императорский* комисаръ да го зарадва и поздрави съ избора на Българский Князъ. Князъ Дондуковъ-Корсаковъ приелъ привѣтствието на Събранието и съ развълнуванъ гласъ честиталъ на Българския народъ изборътъ, [a]) който казалъ, твърдѣ много ще зарадва Царя Освободителя, а той минутно донесълъ по телеграфа за извършеното. Цѣлий градъ тържествувалъ и ехтѣлъ отъ виковетѣ: „ура“, „да живѣе Князь Александръ“, „да живѣе Царь-Освободитель“, „да живѣе Руский народъ“. Извѣстието за избирането на Българский Князъ съ свѣткавична бързина се разнесло не само въ цѣла България, но и по цѣла Европа, която съ голѣмъ интересъ слѣдѣла работитѣ въ България.

Князъ Александръ получилъ извѣстието за избора си въ Берлинското руско посолство, гдѣто билъ отишълъ да поднесе своитѣ почитания на Августейшия си роднина по случай рождения му день, и гдѣто билъ задържанъ на обѣдъ отъ посланника. Официално Князътъ получилъ отъ бюрото на събранието слѣдующата телеграма: „*Прѣдставителитѣ на Българския народъ, като цѣнятъ Вашитѣ благородни качества, и проникнати отъ убѣждение, че Вие не само сте взели присърдце интереситѣ на България, но че и въ бждуще ще ги защищавате*

гражданския му бракъ съ контеса *Юлия* — дъщеря на нѣкогашния Полский военъ министръ, при Николая I, конть *Морицъ Хауке*. Първото си образование младия Александръ получилъ у дома при родителитѣ си въ Дармщадтъ, послѣ слѣдвалъ гимназията въ Касселъ, а прѣзъ 1870 година постжпилъ въ Тюрингенското учебно заведение — *Шнепфенталъ*, гдѣто останалъ до м. Априлий 1873 година. Слѣдъ това Князъ Александръ постжпилъ въ Дрезденското кадетско училище, а отъ тамъ — въ 1875 година на 18 годишна възрасть въ вторий великохесенский лейбдрагунский № 24 полкъ. Наскоро подиръ това билъ зачисленъ à la suite въ Императорско-Руский Вознесенский улански № 8 полкъ, на който билъ *шефе* баща му. Като офицеринъ отъ този полкъ билъ повиканъ отъ Царя Освободителя — неговия кръстникъ прѣзъ врѣме на Руско-Турската война. Съ позволението на Германския Императоръ Князъ *Александръ* напустналъ германската служба прѣзъ м. Априлий 1877 год. пристигналъ веднага въ Плоещъ — при главната квартира и билъ зачисленъ веднага въ генералния щабъ. По заповѣдь на Императора той землъ участие при бомбардирането на гр. Никополъ, при заминаването на Дунава до Свищовъ, а съ бригадата на Ев. Макс. Лейхтембергский участвувалъ въ минуването на балкана, — боеветѣ при Стара-Загора и разваляннето на желѣзния пжть при станция — *Каяджикъ*. При обсадата на Плѣвенъ князъ *Александръ* участвувалъ въ IX-й корпусъ, а по-послѣ и въ генералния щабъ на Румънския Краль. Слѣдъ сключванието на Санъ-Стефанския договоръ той напустналъ руската армия и се завърналъ при родителитѣ си, гдѣто го сварило избиранието му Князъ на Българския прѣстолъ. За царуванието на Княза *Александра*, четатели ще намѣри подробности въ самата „*Юбилейна История*“.

а). Князъ Дондуковъ и графъ Игнатиевъ сж били най-сериознитѣ кандидати на Българския народъ, който на драго сърдце би поднесълъ Българската корона на едного отъ тѣхъ, ако Царя въ искренното си доброжелателство къмъ България не би попречилъ на подобенъ изборъ

съ всичкитѣ сили на Вашата прѣкрасна душа както сте ги защищавали отъ врѣмето на освободителната война; като довѣряватъ на мждростьта и възвишенитѣ чувства на Ваше Височество бждящата сждбъ на нашето отечество, избраха свободно и единогласно Ваше Височество за Българский Князъ. Пратенници ще се явятъ съ избирателния актъ прѣдъ Ваше Височество, тъй като тѣ сж се научили чрѣзъ правителството на страната ни, че Вие ни удостоихте съ неговото приемане. Принасяме Ви нашитѣ всеподданнически честитявания, съ увѣрение въ най дълбоката ни прѣданность. Молимъ Бога да ни даде радостьта да Ви видимъ скоро въ страната, толкова щастлива съ падналия на нейна часть изборъ" а).

Князътъ, който побързалъ да се завърне при родителитѣ си въ Дармщадъ, на 6-й Май (н. ст.) отговорилъ до прѣдсѣдателя на Народното Събрание така: *„Дълбоко трогнатъ приемамъ израженията на чувствата, съ които благородната Българска нация ми довѣряра своитѣ сждбини. Като се посвятявамъ на тъзи задача, на която единодушието на избора ми прави по-священа, азъ нѣмамъ прѣдъ видъ никаква друга цѣль, освѣнъ благото на нацията и процъвтяването на страната, която ще стане отъ сега нататъкъ мое отечество. Да го пази Божественото провидение и да благослови връзкитѣ, които съединяватъ моя животъ съ неговата сждба и съ неговото бждяще. По желанието на Негово Величество, Руский Императоръ, азъ тръгвамъ незабавно за Ливадия, и отъ тамъ ще мога да Ви опрѣдѣля врѣмето, когато ще имамъ честь да приема депутацията. Като моля ваша святителска милость да стане прѣдъ Народното Събрание и прѣдъ Българский народъ тълкователь на чувствата, които ме одушевляватъ въ настоящата минута, моля Бога да Ви вземе подъ своята свята и милостива защита."*

По онова врѣме Царя Освободитель, заедно съ Царицата, се намиралъ въ Ливадия, отъ гдѣто щомъ се извѣстилъ за craналия изборъ повикалъ веднага Князъ Дондуковъ-Корсаковъ, а послѣ и избраний Български Князъ. Императорский комисарь назначилъ депутацията за поднасяне акта за избирането на Князъ Александра, и на 20-й Априлий (в. ст.) тръгналъ за царската лѣтна резиденция, гдѣто не се бавилъ много. Де-

---

а). Освѣнъ многобройнитѣ извѣстия и честитивания Князъ Александръ получилъ отъ Българский Екзархъ, който билъ тогава още въ Пловдивъ слѣдующата телеграма: *„Избирането на Ваше Височество за Князъ на Българското Княжество се прие съ въсхищение и се гледа като добъръ знакъ за бждящето на Българския народъ. Отправямъ горѣщи молитви Всемогущему да бжде царуването на Ваше Височество благополучно и пълно съ благоденствие и слава"*. На 19-й Апр. с. г. Блаженний Иосифъ I-й получилъ отъ Потсдамъ слѣдующия отговоръ на Князя: *„Благодаря Ви отъ глъбочината на сърдцето си, Ваше Блаженство, за молитствуванията, които благоволихте да ми отправите. Всеблагий Богъ да ми дава сила да осжществя надѣждитѣ, които ми налага съчувствието ми на България и на народа, който ме избра"*. (Вѣстникъ „Марица" брой 76-й отъ 1879 год.)

путацията състояла отъ Варно-Преславский митрополитъ Симеонъ, Т. Бурмовъ, Д-ръ К. Стоиловъ, Д-ръ Каракановский, Гочо (селенинъ отъ Бѣлоградчишко) и Муезинъ ефенди а).

Князъ Александръ отишълъ най-напрѣдъ при Германския Императоръ Вилхелмъ I въ Висбаденъ, гдѣто се намиралъ въ онова врѣме, за да засвидѣтелствува своето почитание, като поискалъ разрѣшение да приеме Българската корона и уволнението си отъ германска служба. Слѣдъ това Князa се отправилъ за Ливадия. На Руската граница той билъ причаканъ съ подобающитѣ почести на единъ владѣющъ Князъ, и съ императорския тренъ отведенъ до Одеса, гдѣто билъ посрѣщнатъ най-тържествено и радушно отъ генерала Тотлебена б), заобиколенъ отъ офицерския корпусъ, съ почетна рота и цѣлото почти Одеско население, което искало да види и се порадва на избрания Българский Князъ. Отъ Одеса императорската яхта отвела Князa въ Ливадия, гдѣто го очаквалъ много милъ и сърдеченъ приемъ отъ Царя и Царицата. Тамъ пристигнала незабавно и Българската депутация съ специаленъ параходъ. На 4-й Май депутацията била приета най-напрѣдъ отъ Князa Александра, комуто поднесла акта за избирането му на Българския прѣстолъ, а слѣдъ това, въ сѫщий день, била прѣдставена отъ него на Царя и Царицата. Приема билъ много искренъ и сърдеченъ. Между многото почести, които се направили на Князa, Императорътъ го произвелъ въ чинъ генералъ-майоръ, зачислилъ го отъ своята свита въ Вознесенский улански полкъ и назначилъ шефъ на 13-й Стрѣлковий баталионъ.

Като вземалъ при себѣ си за секретарь Д-ръ К. Стоиловъ в) членъ отъ Българска депутация, Князътъ прѣдприелъ една обиколка за да посѣти и другитѣ дворове въ Европа. Отъ Ливадия заминалъ право за Виена. Тукъ слѣдъ въсхитеното посрѣщане отъ Българската колония и Руското посолство, Князътъ билъ благосклонно приетъ отъ Австро-Унгарский Императоръ Францъ-Иосифъ, и неговий пръвъ министръ графъ Андраши. Въ този градъ Князa се срѣщналъ и съ Южно-Българската депутация, състояща се отъ: Ив. Ев. Гешовъ и Д-ръ Г. Янкуловъ, които приелъ и на обширно разпитвалъ за положението на работитѣ, а така сѫщо искалъ да знае какъвъ приемъ сѫ имали при кабинетитѣ на Великитѣ сили. Слѣдъ Виена едно слѣдъ друго обиколилъ: Берлинъ, Лондонъ, Парижъ и Римъ, гдѣто му направили блѣскавъ приемъ. Германский Императоръ го произвелъ въ чинъ майоръ отъ своята свита, а неговий сродникъ — владѣющий Хесенский Херцогъ, го произвелъ въ чинъ генералъ майоръ г).

Когато Князътъ стигналъ въ Римъ, Турский посланникъ му съобщилъ, че Портата, вслѣдствие едно вълнение между улемитѣ въ Цари-

---

а). Великото Народно Събрание било отложено до пристиганието на избраний Князъ, та всички почти народни прѣдставители се разотишли отъ Търново.

б). Слѣдъ пристигането си въ Русия съ дѣйствуюшата армия, на която слѣдъ Санъ-Стефанския миръ, както споменахме вече, бѣше главнокомандующъ, генералъ Тотлебенъ билъ назначенъза за Одеский генералъ-губернаторъ.

в). Д-ръ К. Стоиловъ билъ най-младий и най-интелигентний членъ въ депутацията, а при това владѣалъ добрѣ язицитѣ: францускиий, английски и нѣмский, освѣнъ матерния си езикъ.

г). Между другитѣ мѫчнотии за отиването на Князa въ Цариградъ се напрѣчвала и формата, въ която трѣбвало да се яви прѣдъ своя сюзеренъ. Послѣдното обаче повишение уравнило тъзи мѫчнотия.

градъ, желаяла да се взостави за сега посѣщението на Султана въ Цариградъ а). Слѣдъ едно застжпване отъ страна на Царя, въпросътъ билъ рѣшенъ, и Князътъ се качилъ на руский крейсеръ „Константинъ", дошълъ нарочно за него въ Бриндици. Въ парахода го посрѣщналъ полковникъ Шепелевъ, б). който билъ изпратенъ да придружава Князя за въ България. Посрѣщането въ Цариградъ било доста ограничено. Параходътъ хвърлилъ котва срѣщу Долма-бахче и двѣ султански варки прѣнели Князя съ малката му свита на брѣга, отъ гдѣто съ двѣ дворцови каляски билъ отведенъ въ Султанския палатъ. Слѣдъ кжсото свиждане съ Султана, Князътъ, като приелъ въ парахода си посѣщението на руския посланникъ и на нѣкои други посланници, както и на Българитѣ въ Цариградъ, оставалъ за нѣколко часа гостъ на руското посолство въ Бююкъ-дере. Вечерьта кжсно на 23-й Юний параходътъ „Константинъ" излѣзналъ изъ Босфора, и на другий день (24-й Юний) около обѣдъ при една доста силна буря стигналъ въ Варна. Князъ Александръ тукъ, като господарь на страната, стжпилъ пръвий пжть на Българска земя, посрѣщнатъ отъ *Императорский комисарь*, военнитѣ и граждански власти, в). като отправилъ къмъ народа и първата си прокламация г).

Отъ Варна започватъ непрѣкжснати народни тържества за посрѣщание и изпращание, подробното описание на които ще оставимъ читателитѣ да дирятъ въ издаванитѣ по онова врѣме български вѣстници: „Марица", „Българинъ" и „Витоша".

Трѣбва да се спомѣне обаче, че още съ пристиганието на Князъ Александръ захванали да се кроятъ разни партизански интриги въ ржководящитѣ кржгове, и едно надпрѣваряне кои ще взематъ и обсебятъ съ влиянието си младий Князъ, комуто липсвала още господарственната и житейска опитность. Още въ учредителното събрание било забѣлѣзано едно тегнение на русkитѣ управници къмъ групата на тъй нареченитѣ консерватори, които прѣдставлявали меншество, но били по-отбрани съ по-голѣма тяжесть и съ опитность въ държавническия животъ, отъ колкото групата на либералитѣ. Това тегнене колкото и да било искусно прикривано, немогло да остане незабѣлѣзано отъ втората група (либералитѣ), въ която започнало да вѣе едно охладяване къмъ рускитѣ въ България управници. Започнала се една глуха и подземна борба, която получила свой изразъ въ отказването на Др. Цанковъ да състави първий Българский кабинетъ, смѣсень отъ консерватори и либерали.

а) Вслѣдствие слуха за пристиганието на Князя въ Цариградъ, намѣрило се пръснато едно възвание отъ софтитѣ за демонстрация, което карало Високата Порта да иска изоставянето на този пжть да мине Князъ Александръ прѣзъ Цариградъ.

б). Съ полковникъ Шепелевъ пристигнали и двамата млади Българе, адютанти на Князя, подпоручицитѣ: Увалиевъ и Бендеревъ.

в). Слѣдъ избирането на Князя Императорский комисарь побързалъ да замѣсти всичкитѣ руси на гражданска служба съ Българе. При посрѣщането въ Варна губернаторътъ билъ Драганъ Цанковъ, българинъ.

г). Текстътъ на първата прокламация на Българский Князъ, която послѣдний отправилъ къмъ Българский народъ, е помѣстена въ края на настоящата глава подъ № 1.

На вторий день 25-й Юний, Князътъ придружаванъ отъ Императорския комисаръ, стигналъ съ желѣзницата въ Русе, гдѣто му се направило още по-блѣскаво посрѣщане и угощаване. Отъ тамъ на сутриньта заминалъ прѣзъ Бѣла за Търново.

Князътъ пристигналъ въ старата Българска столица на 26-й Юний слѣдъ обѣдъ. На посрѣщането, което ставало на всѣкждѣ спорѣдъ приготвената отъ по-рано програма, не излѣзли прѣдставителитѣ на Великитѣ сили, които вече били стигнали въ Търново, но за които, и зная какъ, не било посочено мѣсто. Князътъ съ влизането си въ града, билъ заведенъ въ Съборната черква, а отъ тамъ слѣдъ кратъкъ хвалебенъ молебенъ, заминалъ за приготвената му квартира, гдѣто приелъ посѣщението на дипломатическото тѣло, висшето чиновничество и разни депутации. Вечерьта имало голѣмо освѣтление, но всрѣдъ небивалото увеселение на народа избухналъ единъ пожаръ, а). който причинилъ голѣми врѣди на града и населението и разстроилъ празднеството. На втория день, т. е. на 27 й Юний по 9 часа прѣдъ обѣдъ въ Съборната църква въ присжтствието на Князя, Императорский комисаръ, дипломатическото тѣло, народнитѣ прѣдставители и много народъ се отслужилъ отъ бившия Екзархъ Антимъ благодарственъ молебенъ, а отъ тамъ всички се отправили за Народното Събрание. Когато всичко било готово въ Събранието, Князъ Александръ станалъ отъ трона си, приближилъ се до нарочно приготвеното мѣсто, и произнесълъ на български прѣдвидената въ Конституцията клѣтва б). Слѣдъ произнасянето тържествената клѣтва и цѣлуването кръста и Евангелието, Князътъ се повърналъ на трона си, и слѣдъ устното докладване отъ бюрото, за че дневний редъ билъ изчерпанъ, той прогласилъ първото Велико Народно Събрание за закрито. Още сжщий день Князътъ разгласилъ съ възвание в). възкачването си на Българский прѣстолъ. Тържествата и веселията продължавали три дни и не само въ старата Българска столица, но и въ цѣла България.

Всрѣдъ веселието не останали незачекнати и нѣкои сериозни въпроси. Князъ Дондуковъ-Корсаковъ билъ се вече приготвилъ да замине отъ Търново за Русия, та искалъ да се състави и първото Българско министерство. Разрѣшението на този въпросъ, види се, да е срѣщало сериозни мжчнотии, та било отложено за по-послѣ. Въ създаването и мжчнотиитѣ при съставянето на първия кабинетъ немогли да се укрият замѣсванията на нѣкои високостоящи руски личности, които доста открито упрѣкналъ истинский патриотъ и старъ народенъ труженикъ Блаженний Антимъ прѣдъ нѣкои руси. *„Вие, руситѣ* — казалъ дѣдо Антимъ, — *ни освободихте отъ турцитѣ, благодаримъ ви за това, но да видимъ сега кой ще ни освободи отъ васъ — руситѣ“* г).

На четвъртий день (29-й Юний — Петровденъ) Търновци изпратили отъ една страна Българский Избранникъ, който потеглилъ съ малката си

а). Пожарътъ произлѣзълъ отъ запалването на една купа сѣно отъ запаленъ ракетъ (фишекъ), и распространенъ отъ силния вѣтъръ, който духалъ тая вечеръ.

б). Чл. 43-й отъ Конституцията на Българското Княжество.

в). Текстътъ на възванието е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ [illegible]

г). Страница 60 отъ книгата: „Князъ Александръ I-й“. Отъ Головинъ.

сията за София, а отъ друга страна — Императорский комисарь, на когото мисията се привършила съ поемане браздитѣ на управлението отъ пристигналия новоизбранъ Князъ.

Признателний българский народъ гледалъ да докаже по единъ найблѣскавъ начинъ своята голѣма благодарность на изпращанитѣ гости. Отъ Търново до Варна, отъ гдѣто на 3-й Юлий Князъ Дондуковъ-Корсаковъ казалъ своето Сбогомъ [а] на България и Българитѣ, били дадени пищни угощения на милий гостъ, когото изпращачитѣ носѣли на ржцѣ, а мнозина неможали да въздържатъ и сълзитѣ си.

Ако на истокъ отъ Търново прѣзъ нѣколко дни тжга свивала сърдцата на изпращани и на изпращачи, на западъ по пжтя за София напротивъ, една майска у мвка играяла по лицата на цѣлото население, което се трупало на голѣми тълпи да види своя вѣнценосецъ — да види Българский Князъ. Князътъ съ най голѣма искреность и сърдечность билъ посрѣщнатъ и изпроводенъ отъ: Севлиево, Ловечъ, Плѣвенъ и Орхание [б]. Триумфалното пжтуване се завършило на 1-й Юлий въ София, гдѣто Князътъ пристигналъ около обѣдъ.

При първата триумфална врата на столицата, Софийский губернаторъ Т. Бурмовъ, съ висшитѣ чиновници, привѣтствувалъ Князя съ едно обстоятелствено словце за добрѣ дошълъ, а градский кметъ върху украсена сребърна табличка (подносъ) поднесълъ хлѣбъ и соль; отъ тамъ до църквата били наредени разнитѣ корпурации, религиознитѣ мисии и ученицитѣ, които пѣли и хвърляли цвѣтя върху младий Князъ. Прѣдъ Сборната църква българското духовенство, на чело съ митрополита Мелетия, посрѣщнало и завело въ църква новия господарь на България, комуто било отправено обстоятелствено слово отъ страна на сжщия митрополитъ. Отъ църквата Князътъ се отправилъ за двореца, [в] на който при вратата го поздравилъ генералъ Гресеръ съ другитѣ управляющи отдѣлитѣ (отпослѣ министерства), а въ голѣмий салонъ на двореца станало прѣдставлението на чиновничеството, духовенствата, дружественитѣ (еснавскитѣ) корпорации и разнитѣ депутации. Вечерьта е имало голѣмо освѣтление въ столицата и народно шествие прѣдъ двореца, за което Князътъ нѣколко пжти излъзалъ да поздравява съ думитѣ: *„да живѣе България"*, *„да живѣе моето ново отечество България"*, най-първитѣ думи, които изучилъ да изговаря по български.

Князъ Александръ, като пристигналъ въ столицата си, първата му грижа била да състави кабинетъ, който да приеме главното управление

а). Отъ Варна Князъ Дондуковъ-Корсаковъ отправилъ своята прощална прокламация къмъ Българския народъ. Когато пристигналъ въ Петербургъ Императора му отправилъ единъ много любезенъ рескриптъ за блѣскаво завършената му мисия въ България, Текстътъ на този рескриптъ е помѣстенъ въ края на тъзи глава подъ № IV. А Българский Князъ наименовалъ на негово име 17-та Търновска дружина.

б). Князъ Александръ прѣди да пристигне въ София отъ Плѣвенъ телеграфиралъ на Царя-Освободителя, че ще замине за Петербургъ една депутация, избрана отъ Народното Събранио, на чело на бившний Българский Екзархъ за да поднесе почитанията и изкаже признателноста на Българския народъ

в). За княжеский дворецъ билъ приспособенъ старий турский конакъ още отъ Импер. комисарь, който въ послѣдне врѣме самъ обитавалъ въ него; сжщето здание отпослѣ било коренно рамонтирано и разширено, както е сега.

на страната отъ дотогавашнитѣ врѣменни управители. Слѣдъ дълги съвѣщания и комбинации а), на 5-й Юлий билъ подписанъ указътъ № 1-й, съ който се назначавалъ първий кабинетъ на Княжеството б).

На 20-й Юлий съ указъ № 44 кабинетътъ билъ допълненъ съ г-на Георги Атанасовича, до тогава професоръ въ Букурешкия университетъ, който приелъ вакантното мѣсто за министръ на просвѣщението в).

Ѳеодоръ Стояновъ Бурмовъ г).

Новитѣ министри встѫпили веднага въ длъжноститѣ си и [illegible], защото ги чакала и ого сериозна работа. Врѣменното положение, което настѫпило съ оттеглюванието на рускитѣ войски, [illegible] и насърдчение на турското население въ „Дели-Орманъ“ и

а) Князь Александръ се опиталъ да сѣстави първия кабинетъ смѣсенъ отъ консерватори и либерали, но несполучилъ, защото послѣднитѣ не приели, а Др[illegible] отказалъ да се тури на чело на такъвъ кабинетъ.

б) Текстътъ на указа е помѣстенъ въ края на главата подъ № V.

в) „Държавенъ вѣстникъ“ брой 2-й отъ отъ 4-й Авг 1879 год.

г) **Ѳеодоръ Стояновъ Бурмовъ** се е родилъ на 2 Януарий 1834 год. въ село Нова Махла — Габровска околия. Малъкъ още се училъ въ селото си — [illegible] епоха. Отпослѣ билъ изпратенъ въ Габровското градско училище, въ което била въведена Ланкастерската метода. Въ 1847 година Бурмовъ съ Илия [illegible] били отбрани отъ Габровската община по искането на братия Мустакови габровци въ Букурещъ, и пратени въ рускитѣ учебни заведения. Ѳеодоръ Бурмовъ постѫпилъ най-напрѣдъ въ II-й кл. на Киевското срѣдно училище, послѣ въ духовната семинария, а подиръ завършването ѝ продължилъ своето образувание въ висшата духовна академия. Прѣзъ 1857 година той излѣзналъ отъ академията съ степень магистръ и заминалъ веднага за Габрово, гдѣто се условилъ за учитель. Като учитель Бурмовъ уредилъ доста добрѣ Габровското класно училище, въ което останалъ до началото на 1860 година. Още като учитель Бурмовъ взималъ живо участие въ започнатата църковна борба съ гръцката патриаршия и водение полемика (препирни) съ вѣстникъ „България“, основанъ отъ нѣколко българи, които съвѣтвали народа да станатъ *униати*. Съ своитѣ статии въ „Българскитѣ Книжици“-

„Тозлука“ за опорство и въоржжено съпротивление. Въ нѣколко мѣста се забѣлѣжило да се скитатъ и въоржжени чети. Правителството се принудило още отъ началото на своята дѣятелность, за да осигури реда и спокойствието въ страната, да обяви въ военно положение цѣлата Варненска губерния и окржжията: Разградско и Ески-Джумайско отъ Русенската губерния, Османъ-Пазарско и Еленско отъ Търновската губерния [а]).

На първитѣ министри се паднало жребието, като умиротворятъ страната, да приложатъ въ дѣйствие и новата Конституция, което не било тову-тъй лесна работа. Прѣди всичко по духа и буквата на Конституцията трѣбвало да се приравнятъ и съгласятъ и учрежденията и дотогавашнитѣ наредби въ Княжеството. Въ гонението на тъзи цѣль новото министерство изпаднало въ фалшиво положение, като се впуснало да урежда нѣкои въпроси отъ законодателенъ характеръ само съ княжески укази. Между другитѣ може да се посочи на слѣдующитѣ, като по-важни, а именно: създаванието дипломатически агентства въ Цариградъ, Букурещъ и Бѣлградъ; [б]) привременнитѣ правила за общинскитѣ градски и селски управления; [в]) наказателнитѣ разпореждания по акцизната служб; [г]) закриването на три отъ петь-тѣхъ апелативни сждилища, [д]) и тъй нататъкъ. Тѣзи работи на новитѣ министри, както и даваната отъ тѣхъ титла на първия Князъ „Височество“ вмѣсто „Свѣтлость“, прѣдвидена въ Кон-

---

Бурмовъ обърналъ вниманието на Българската община въ Цриградъ, която по прѣпо, ржката на Гавр. Кръстевичъ, повикало го и прѣзъ м. Февруарий 1860 година му възложили редактиранието на „Българскитѣ Книжици“. По-послѣ на нето било възложено отъ Цариградската Българска община редактиранието на в. „Съвѣтникъ“, който продължавалъ да излиза до 1865 год. Като публицистъ Бурмовъ обърналъ вниманието и на Турското правителство, което почнало да глѣда съ криво око, та той подирилъ протекцията на руското посолство. Той билъ вземенъ въ числото на драгоманитѣ при Цариградското руско посолство, отъ гдѣто по-лесно можалъ и продължавалъ да служи на своя народъ. На рускитѣ вѣстници: „Москва“, „Москвичъ“, „Руский“ и „Московский вѣдомости“, той станалъ кореспондентъ, а особенно на послѣдния, който се издавалъ отъ *Н. М. Каткова*. Когато се обявила освободителната война, Бурмовъ билъ изпратенъ въ Кишеневъ при кн. Черкаский, който му възложилъ събиранието разни материали за бждащето гражданско управление на България. Слѣдъ минуванието на Руситѣ въ България и привземание на Търново, той билъ назначенъ вице-Губернаторъ въ Търново, а слѣдъ привземанието на гр. Пловдивъ — на сжщата длъжность при Пловдивския губернаторъ. По-кжсно той билъ назначенъ за Софийский губернаторъ и като такъвъ вземалъ участие въ Вел. Нар. Събрание за избиранието на първия Българский Князъ. Той билъ избранъ въ депутацията, която поднесла въ Ливадия на *Кн. Александра* акта зи избиранието му на Българския прѣстолъ. Слѣдъ пристиганието на *Князъ Александра* въ България Бурмовъ го посрѣщналъ като Софийский губернаторъ и при съставянето на първия български кабинетъ нему било възложено прѣдсѣдателството. По-послѣ прѣзъ врѣме на пълномощията той влѣзвалъ въ кабинета на генералитѣ: Соболевъ и Каулбарсъ като министръ на финанситѣ. Θ. Ст. Бурмовъ и сега живѣе въ ст. София и се ползува съ държавна пенсия — отпустната отъ Народното Събрание, по 500 лева на мѣсецъ.

а). Княжеский указъ № 5 отъ 10-й Юлий, помѣстенъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ бр. 1-й отъ 28-й Юлий 1879 год

б). Указъ № 19 отъ 19-й Юлий 1879 год.

в). Указъ № 93 отъ 14-й Августъ с. г.

г). Указъ № 96 отъ 14-й Августъ с. г.

д). Указъ № 113 отъ 31-й Августъ с. г.

чл. чл. 127 и 128 отъ Конституцията. Изборитѣ били опрѣ-
30-й Септемврий с. г. съ указъ № 126 отъ 26 й Августъ, а
свикано съ сѫщия указъ за 14 й Октомврий. Изборитѣ ста-
особени приключения и въ тѣхъ спечелила множинство (болшинство)
а партия.

и да станатъ изборитѣ, Князътъ прѣдприелъ едно пѫтуване
рави посѣщение на съсѣдния Ромѫнский Князъ Карла. Това
допадало на народнитѣ чувства, защото Българитѣ прѣзъ врѣме
о владичество, и при голѣмитѣ си неволи намирали въ тъзи
искрено гостоприемство. Посѣщението траяло отъ 18-й до 23 й
, прѣзъ което врѣме за княжеский намѣстникъ билъ оставенъ
рѣдсѣдателя Т. Бурмовъ [а]. Ромѫнитѣ направили много блѣскъвъ
българския владѣтель, и съ това още по-силно заякчили чув-
взаимность и приятелство. При все това обаче това искрено
о не могло да укрѣпне добрѣ, защото, както ще видимъ по-
кои погранични въпроси породили спорове и едно охладяване
та народа, които толкова другарски живѣли въ минали врѣмена.
зътъ, като се завърналъ отъ Ромѫния, прибралъ се въ София,
очнали приготовленията за отварянето на първото Обикновено
Събрание. Отначало имало едно течение щото и Обикновеното
Събрание да се свика въ Търново, гдѣто имало вече сгодно
понеже това врѣменно отдѣление отъ София щѣло да костува
о на държавното съкровище отъ една страна, а отъ друга —
е срѣщнатъ и голѣми мѫчнотии, то приготвили въ София едно
омѣщение [б]. Тъзи била причината и за закъсняването съ нѣколко
янието на сесията. На 21 й Октомврий — въ недѣля часа
ѣдъ обѣдъ Князътъ пристигналъ тържествено, споредъ опрѣдѣ-
особна програма редъ и отворилъ Събранието съ надлѣжното
ово [в].

дъ отварянето на Събранието Князътъ билъ испратенъ съ мно-
зикове: „да живѣе“ и рѫкоплѣскания. Народнитѣ прѣдстави-
ъ останали сами, пристѫпили къмъ съставянето на врѣменно бюро.
ѣдатель билъ поканенъ дѣдо *Анто* [г]. отъ с. Пѣсочница —

й редактиралъ по едно врѣме списанието „*Читалище*“, а послѣ и по-
я вѣстникъ — „*Вѣкъ*“. Нѣколко години изпълнявалъ длъжностьта се-
Българский Синодъ, а прѣзъ 1876 година, когато се извършиха страш-
та на Българитѣ въ: *Батакъ*, *Перущица*, *Панагюрище* и пр.
збранъ съ Цанкова да обиколятъ Европейскитѣ кабинети и ги запознаятъ
нитѣ звѣрства отъ Турцитѣ. Слѣдъ освобождението на България, Бала-
валъ министръ въ нѣколко кабинети, занимавалъ е разни държавни
ю наотоящемъ е дипломатический агентъ на Българското Княжество въ

Княжеска прокламация отъ 17-й Септ. с. г. издадена въ гр. Русе.
Дървеното здание на военний клубъ, находяще се на Кафене-баши, било
ю и натъкаено за първото Обикновено Нар. Събрание, и отъ послѣ все
авало Събранието до изгоряването на зданието.
Текстътъ на тронното слово е помѣстенъ въ края на настоящата глава
.
Дѣдо Анто се отказвалъ да заеме прѣдсѣдателското мѣсто, като не билъ
тенъ, но го заставили да се съгласи, като си избере самъ двама помощ-
дпрѣдсѣдатели.

Софийско окръжие, като най-старъ отъ присжтствующитѣ, а той отъ своя страна поискалъ за помощници митрополитъ Мелетий и Епископъ Климентъ. Врѣменний прѣдсѣдатель съ помощницитѣ си, като заели мѣстата си на бюрото, избухвало едно спрѣчкване за избиране веднага и на постоянно бюро. Това искане било отъ страна на либералната група, която имала множинство и се считала по-силна. Слѣдъ една силна прѣпирня, въ която се замѣсили твърдѣ много и министритѣ, събранието пристжпило до избирането на постояно бюро. Съ тайно гласоподаване билъ избранъ за прѣдсѣдатель на Събранието П. Каравеловъ съ 55 гласа отъ 91 присжтствующи. При второ гласуване за подпрѣдсѣдатели, се избрали Христо Стояновъ съ 68 гласа и Георги Тишевъ съ 62 гласа. Съ това се изчерпилъ дневний редъ и първото засѣдание се затворило.

Бюрото се допълнило съ четирма секретари въ третото засѣдание, понеже второ не станало, по причина малцинството (меншеството) на присжтствующитѣ, и то слѣдъ шумни прѣпирни. Отъ четвъртото засѣдание Събранието почнало да разисква проекта за вжтрѣшний правилникъ, но разискването пакъ било прикъсвано отъ повдигнатия въпросъ за провѣрка най-напрѣдъ на изборитѣ. Този въпросъ повдигнали консерваторитѣ, които искали да касиратъ по младость а). нѣкои отъ своитѣ противници. Слѣдъ приемането на вжтрѣшний правилникъ, Събранието почнало провѣрката на изборитѣ, която свършило до XIV-то си засѣдание. Подиръ провѣрката на изборитѣ първата работа на Събранието била разискването отговора на тронното слово. Болшинството на прѣдставителитѣ поставило въ този отговоръ една точка, въ която се обвинявало министерството въ нарушение на Конституцията. Това станало причина за едно силно скарване на консерватори и либерали. При всичко, че отговорътъ б). на тронното слово билъ приетъ отъ болшинството, но пакъ не можалъ да се поднесе на Княза, защото кабинета веднага си подалъ оставката, а прѣдсѣдательтъ на камарата П. Каравеловъ, който билъ повиканъ и натоваренъ съ мисията да състави новъ кабинетъ несполучилъ, и Събранието на 24-й Ноемврий въ XX-то си засѣдание било разпуснато съ княжескый указъ подъ № 335 в).

И така първото Обикновено Народно Събрание било разпуснато безъ да гласува и приеме нито единъ отъ посоченитѣ въ тронното слово законопроекти, нито пъкъ бюджета на Княжеството за слѣдующата 1880 год.

Съ разпущане на Събранието духоветѣ въ страната още по-силно се настроили срѣщу тогавашното правителство, което прицѣнило това положение на работитѣ и неискало да остане на власть. Оставката на кабинета била прията и съ указъ № 334 отъ 24 й Ноемврий с. г. билъ съставенъ новъ кабинетъ отъ Епископа Климента съ Грекова и Начо-

---

а). Конституцията изисква (чл. 86) щото избраний да е навършилъ 30 години. Между избранитѣ за I-то обикновено Народно Събрание прѣдставители имало нѣколко души по-млади отъ 30 години. Отъ тѣхъ Ст. Стамболовъ и П. Стагневъ Събранието признало, че сж на 30 години, а Д-ръ К. Стоиловъ и Пл. Лукановъ признали, че сж по млади, и сами се отказали отъ прѣдставителскии си мандатъ

б). Текстътъ на отговора както го намѣрихме въ дневницитѣ на първото Обикновенно Народно Събрание, е помѣстенъ въ края на главата подъ № VII.

в). Текстътъ на княжеский указъ № 335 е помѣстенъ въ края на главата подъ № VIII.

вича, при които оставалъ и генералъ Паренсовъ. На 19-й Януарий 1880 год. съ указъ № 32 кабинетътъ билъ допълненъ съ Т. Икономовъ, който до тогава билъ окръженъ управитель (префектъ) въ Сливенъ — въ бившата Източна Румелия.

Митрополитъ Климентъ. a).

Борбата между партиитѣ (консервативна и либерална) станала поожесточена, което, навѣрно, трѣбва да е направило лошо впечатление на младий Князъ. Той билъ заобиколенъ повече отъ консерватори, и въ тѣхъ виждалъ по-голѣми доброжелатели за страната. Либералитѣ се държали по-настрана отъ Князя, а при това и доста студено къмъ него, защото се надѣвали на поддържката на народа, който виждалъ въ лицето на първитѣ (консерваторитѣ) старитѣ и омрази нему чорбаджии. Всѣкой може да си прѣдстави какво е било положението отъ една страна на правителството, което трѣбвало да управлява държавата безъ бюджетъ, и само съ едни врѣменни правила отъ окупационното управление, а отъ друга — на населението, което искало по-скоро да се успокои и прѣдаде на мирнитѣ си занятия.

---

a). **Митрополитъ Климентъ,** на когото свѣтското име било *Василъ Друмевъ* се родилъ въ гр. Шуменъ прѣзъ 1839 година. Първоначалното си образувание добилъ въ родния си градъ, и слѣдъ това билъ изпратенъ въ Русия, гдѣто постжпилъ въ Киевската духовна семинария, а послѣ и въ тамошната духовна академия Като завършилъ своето висше образувание, В. Друмевъ останалъ да живѣе въ Румжния и билъ единъ отъ първитѣ сътрудници на Браилското книжовно списание. Той написалъ историческия разказъ: *„Нещастна Фамилия“*, която се печатала най-напрѣдъ въ Цариградскитѣ книжици, и историческата драма: *„Иванку-убиецътъ на Асѣня I“*. Подиръ разрѣшението на църковния въпросъ В. Дру-

Новото министерство вземало мѣрки да дѣйствува по духа на Конституцията, за това въ прѣдвидения отъ нея срокъ назначило изборитѣ за второто Обикновено Народно Събрание. Указъ за тѣзи избори билъ издаденъ на 13-й Декемврий 1879 год. подъ № 380, а изборитѣ назначени за 13-й Януарий 1880 година. Въ новитѣ избори либералитѣ излѣзли пакъ побѣдители, защото имали повече агитатори, които говорили главно противъ чорбаджиитѣ, които ужъ гледали да заграбятъ властьта и да живѣятъ за смѣтка на народа. Това поставило Княза въ много трудно положение, и той прѣди да свика Събранието побързалъ да се възползува отъ случая за 25 годишний юбилей на Царя-Освободителя, и на 25-й Януарий заминалъ прѣзъ Русе за Петербургъ да присѫтствува лично на праздника и да поднесе поздравленията Императору на признателния български народъ а). Посѣщението имало и друга тайна цѣль: князътъ направилъ едно подробно изложение на своя Августѣйший роднина за работитѣ въ Княжеството, и поискалъ неговитѣ съвѣти за управлението му. Види се, спорѣдъ твърдението на консерваторитѣ, Князътъ билъ убѣденъ, че съ тъзи Конституция мѫчно ще му бѫде да управлява, но доклѣ билъ живъ Царь-Освободитель, той не прѣдприелъ нищо противоконституционно.

До свикването на втората камара, между друго било направено и слѣдното: на 1-й Януарий 1880 год. съ княжеский указъ подъ № 1 билъ учреденъ военний орденъ за отличие въ врѣме на война; б). съ указъ № 27 отъ 15-й Януарий с. г. билъ ставенъ старий редъ на приходитѣ, а главно на разходитѣ за мѣсецитѣ: Мартъ, Априлий и Май, или до когато идущето Народно Събрание одобри новий бюджетъ; в). съ указъ № 38 отъ 21-й Януарий се основало Българско търговско агентство въ Тулча — Добруджа и за агентъ билъ назначенъ Д-ръ П. Минчевичъ; съ указъ № 44 отъ сѫщата дата учредено „статистическо отдѣление“ при министерството на правосѫдието.

мовъ билъ рѫкоположенъ за „*Браницкий епископъ*“ подъ името „Климентъ“ и назначенъ помощникъ на *Търновския митрополитъ Илариона*, слѣдъ смъртьта на когото останалъ да управлява Търновската епархия. Освобождението на България го сварва на тъзи длъжность, а послѣ е билъ избранъ за титуляренъ: „*Търновский митрополитъ*“, какъвто остана до смъртьта си — 12-й Юлий 1901 година. Въ новата Българска История *Климентъ* е игралъ видна роль и е билъ между първитѣ държавни дѣятели. Още въ Търновското учредително събрание вземалъ живо участие и служилъ за прѣмиритель мѣду двѣтѣ възникнали партии; „*консервативната*“ и „*либералната*“. Самъ Климентъ повече клонялъ къмъ либералитѣ, но много пѫти и съ тѣхъ не можалъ въ всичко да се съгласява. Подиръ паданието на първия консервативенъ кабинетъ, Климентъ съставилъ единъ смѣсенъ кабинетъ, който подиръ новитѣ избори отстѫпилъ мѣстото на единъ чисто либераленъ кабинетъ — на чело съ Др. Цанковъ; За по-нататъшната политическа дѣятелность на митрополита *Климента* „Юбилейната История“ ще спомѣне на реда си.. Тукъ ще спомѣнемъ само, че той е билъ единъ искренъ русофилъ, какъвто си остана и до край и за което е билъ на голѣма почитъ между Руситѣ.

а). Отъ г. Русе Князътъ издалъ прокламация къмъ народа за излизането си врѣменно изъ България, и за оставянето за свой замѣстникъ Епископъ Климентъ. („Държавенъ вѣстникъ“ брой 23-й отъ 26-й Януарий 1880 год.)

б). Военний орденъ билъ на два чина: офицерский и за долнитѣ чинове. Първий ималъ 4 степени, а вторий само 2 степени.

в). Бюджетната година на врѣменното управление въ България започвала *отъ м.* Мартъ.

Князътъ се бавилъ въ Русия повече отъ единъ мѣсецъ, a) и къмъ число на м. Мартъ се завърналъ въ България. Прѣди завръщанието той подписалъ указа за свикване на II-то Обикновено Народно Събра- за 23-й Мартъ въ столицата. Новото министерсcво за да се постави ѣдъ камарата на чисто конституционна почва издало и публикувало въ ържавенъ вѣстникъ" отъ 5-й Мартъ своята програма, въ която мѣжду

Григоръ Д. Начовичъ. б)

уто се казвало, че ще запази независимостьта на сѫщидилищата, ще езпечи отъ произволъ чиновничеството, и ще почита и пази свято дър- вний глава и законодателното тѣло. Всичко това не измѣнило настрое- ето на работитѣ, както ще видимъ по-нататъкъ.

---

a). При това посѣщение на Княза, срѣщу Царя-Освободителя станало едно кушение на 5-й Февруарий вечерьта съ една бомба въ Императорский апартаментъ, ъ да има лоши послѣдствия за царствующитѣ особи.

б). **Григорий Д. Начовичъ** е роденъ въ гр. Свищовъ на 22-й Януарий 45 година. Своето първоначално образование получилъ въ рождения си градъ, а ѣдъ това слѣдвалъ въ французкото училище на Бебекъ — въ Цариградъ, подиръ то постѫпилъ въ търговското училище въ Виена, отъ тамъ постѫпилъ въ висшата ола (политико-економическитѣ науки) въ Парижъ. Като се завърналъ въ Бълга- и заловилъ се съ търговия при баща си, който вършилъ доста голѣми операции колониални стоки. По врѣме на х. Димитровата чета, когато били заловени нѣ- и отъ възстанницитѣ и нѣкои съучастници въ движението, мѣжду които се бро- ь и Гр. Д. Начовичъ, той успѣлъ да избѣга съ врѣме въ Ромѫния и отъ тамъ Виена, гдѣто продължавалъ да върти търговия. Прѣди да се започне Руско- рската война той се намиралъ въ Букурещъ; по прѣпорѫката на извѣстния бъл- ский богаташъ Евлогий Георгиевъ, Начовичъ се запозналъ съ нѣкои руски офи- и отъ генералния щабъ и съ свѣдѣнията си е улеснилъ избиранието мѣсто за минаванието на Дунава отъ Руската армия Прѣзъ врѣме на войната той билъ служба при генералния щабъ, а слѣдъ заключванието на мира въ С.-Стефано ъ назначенъ да завѣдва открититѣ курсове въ Пловдивъ за практическо изуч-

На 21-й Мартъ Князътъ изпратилъ едно височайше благодарително писмо (рескриптъ) на министра прѣдсѣдателя Епископъ Климентъ за уназване добъръ редъ въ управлението на страната въ негово отсѫтствие а).

Князътъ, два дни слѣдъ завръщането си, отворилъ новото Народно Събрание съ тронно слово б). Въ словото се говорило за направеното посѣщение въ Петербургъ, а за вѫтрѣшното положение било казано твърдѣ малк . Споменувало се и за онѣзи законопроекти, които имало да се внасятъ за разглеждане, и които сѫ били внесени въ разпуснатото Народно Събрание.

Кабинетътъ още на 22-й Мартъ прѣди отварянето на Събранието съ докладъ поднесълъ своята оставка, в). защото неговата мисия, като врѣменна, се считала за завършена. Образуването обаче на новъ кабинетъ Князътъ отложилъ подиръ отварянето на Събранието. Князътъ щомъ отворилъ Събранието и заминалъ, това послѣдното си избрало постоянно бюро г). и една поточленна депутация, която да поднесе отъ името на Събранието честитявания по случай рожденний праздникъ на Княза, който се падалъ на слѣдующий день — 24-й Мартъ. На 25-й камарата отворила своето засѣдание и допълнила бюрото си съ избирането на 4-ма секретари, но повече не могла да продължи. Въпросътъ за образуването на новъ кабинетъ се изравнилъ на 26 й, и когато Събранието било отворило засѣданието си, княжеский комисарь пристигналъ и прочелъ два указа д). Съ първий отъ тѣхъ се назначавалъ Др. Цанковъ за министръ на Външнитѣ Работи и прѣдсѣдатель на Министерския Съвѣтъ, а съ втория се назначавали: Г. Тишевъ за министръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи, Ив. Гюзелевъ за министръ на Народното Просвѣщение, П. Каравеловъ за министръ на Финанситѣ и Христю Стояновъ за министръ на Правосѫдието. Въ тѣзи укази се неспоменува за военния министръ, който си билъ подалъ отдѣлно оставката и била приета. Управлението на Военното министерство било възложено съ указъ № 49 отъ 22-й Мартъ върху полковникъ Плеве — другаръ на военния министръ, до второ распореждание.

Горѣпоменатото съобщение по образуването на кабинета било посрѣщнато съ радость и шумни рѫкоплѣскания отъ страна на народнитѣ прѣдставители. Новитѣ министри заели своитѣ мѣста, а Събранието било поканено да си избере новъ прѣдсѣдатель вмѣсто П. Каравеловъ, и подпрѣдсѣдатель, вмѣсто Хр. Стояновъ, които влизали въ състава на кабинета. Още въ сѫщото засѣдание за прѣдсѣдатель билъ избранъ подпрѣд-

---

вание на руския языкъ. Когато тѣзи курсове се закриха Начовичъ почна да редактира основания въ Пловдивъ Българский вѣстникъ „Марица". Той е бивалъ на нѣколко пъти министръ на Финанситѣ, на Външнитѣ Работи и Исповѣданията, на Търговията и Земледѣлието и Българский дипломатичес ий агентъ въ Виена и Букурещъ При другото той е привелъ и издалъ нѣколко книжки; по винодѣлието, тютюневата индустрия и земледѣлието въ нашенско

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 3.-й отъ 26 й Мартъ 1880 год

б) Самото слово е помѣстено въ 35-й брой на „Държавний вѣстникъ" отъ 26-й Мартъ 1880 год

в). Военний министръ генер. Паренсовъ отдѣлно си по... 21-й Мартъ съ указъ № 48 била приета („Държ. вѣстникъ" ...

г). За прѣдсѣдатель на бюрото п... ...избрани подпрѣдсѣдатели: Христю Стояновъ ...

д). Тѣзи укази сѫ подъ № ... 29-й Мартъ 1880 год. на „Държ ...

сѣдательтъ Славейковъ, а за подпрѣдсѣдатели: Д ръ Брадель и Н. Сукнаровъ. Тѣзи сесия на Събранието била по-ползотворна. Всички почти внесени законопроекти били разгледани и приети, а заедно съ това билъ приетъ и държавний бюджетъ за текущата финансова година. Въ едно тайно засѣдание на тѣзи сесия Народното Събрание било сезирано съ разрѣшението въпроса за повикване на единъ французинъ — на име Хогде

Драганъ Цанковъ. а).

за съвѣтникъ при финасовото министерство. Повикването станало чрѣзъ французский Дипломатический агентъ отъ бившето правителство по инициативата на Кн. Александра. Спорътъ за приемането на този съвѣтникъ отъ новото Министерство произлѣзлъ при подписването на контракта, който съдържалъ тѣжки условия за Българското правителство, понеже съвѣтни-

---

а). **Драганъ Цанковъ** е роденъ въ гр. Свищовъ 1828 година. Първоначалното си образование добилъ въ родния си градъ и г. Елена, а подпѣ продължавалъ наукитѣ си въ Русия и Австрия. Отъ Виена се върналъ прѣзъ 1848 год. и до 50 година прѣживѣлъ при брата си Антона въ Букурещъ и Галацъ. Слѣдъ това се завърналъ въ България и прѣзъ 1852 година донесълъ първата българска печатница въ Свищовъ, но като не му разрѣшили да отвори печатницата, заминалъ самъ за Цариградъ да си находотайствува позволението. Дълго врѣме очаквалъ да му се разрѣши откриването на печатницата, но като не сполучилъ, рѣшилъ да остане въ турската столица и прѣзъ 1857 година се условилъ за учитель въ французкото училище на Бебекъ. Сжщата година принесълъ и печатницата си отъ Свищовъ, която открили въ католическия мънастиръ *„Сенъ Бенуа“* и започнали издаването на в. *„България“*. Въ това врѣме борбата съ гръцката патриаршия станала доста [illegible] и в. *„България“* почналъ да развива идеята за пригръщание на [illegible] като се признае папата за глава и на Българската църква. Др. Цан[illegible] първитѣ редове на онѣзи, които ратували за тѣзи идея и прѣзъ 1860 [illegible] Г. Мирковича и дяконъ Рафаила ходили въ Римъ за ржко[illegible] Соколский за Българо-Униятски патриархъ. Подиръ отвеж[illegible] Русия, което извършилъ П. Р. Славейковъ, Цанковъ ста[illegible] разни служби въ провинцията и въ Цари-

кътъ искалъ да остане независимъ отъ министра на финаситѣ, и самостоятеленъ въ начинанията си. Събранието рѣшило да се заплати 85 хиляди лева обезщетение на този съвѣтникъ, но да го недопустне до служба [а]. Този споръ послужилъ за пущането на разни интриги, и за едно охладяване между Князя и кабинета.

По-важни закони, които били приети въ тъзи сесия, сж: 1) *административното дѣление територията на Княжеството;* [б]. 2) *за сждоустройството*; 3) *за сждопроизводството*; 4) *за събиране на десятъка;* 5) *за наказанията, налагани отъ мировитѣ сждии*, и прѣдложенията: *за интизапа, за канъ-акчеси* (кръвнина), *кантаръ-парасж, за поддържането общинскитѣ училища* и пр. Сесията продължавала, когато се получило скръбното извѣстие за смъртьта на Руската Императрица *Мария Александровна*, за погребението на която Князътъ веднага заминалъ да присжтствува лично. Той се забавилъ и не можалъ да пристигне да закрие сесията, вслѣдствие на което телеграфически опълномощилъ отъ Виена министра прѣдсѣдателя Др. Цанкова да направи това отъ негово име, което и станало на 4-й Юлий с. г.

Близо единъ мѣсецъ прѣди да замине Князътъ за Русия билъ назначилъ за военевъ министръ генер. Ернротъ, комуто по рѣшението на Народното Събрание, и съ съгласието на Министерския Съвѣтъ съ указъ № 206 [в]. отъ 27-й Априлий били дадени извънредни пълномощия за изтрѣбване и прѣкращаване разбойничеството въ източната часть на Княжеството. Тъзи мѣрка била доста строга, но на това се дължи бързото изкореняване разбойничеството въ „Дели Орманъ" и „Тузлука", гдѣто цѣлото турско население съчувствувало на разбойницитѣ и ги укривало отъ прѣслѣдванията на властьта.

Младий Князъ въ горѣщото си желание да види въ новото си отечество редъ, спокойствие и законность, обявилъ, че вратата на двореца сж отворени за всички просители, които искатъ лично да подадатъ или изложатъ нему просбитѣ си [г]. Това правяло Князя достжпенъ за народа — безъ разлика на положение, и то го въздигнало въ очитѣ на Българитѣ, които се въсхищавали отъ демократическитѣ му постжпки.

Слѣдъ затварянето извънредната сесия на второто Обикновено Народно Събрание, министерството побързало да реализира всички, взети

градъ. Въ 1876 година той билъ въ послѣдния градъ, отъ гдѣто билъ избранъ отъ Българитѣ заедно съ М. Балабанова да обиколятъ Европейскитѣ кабинети и да направятъ едно подробно изложение за тѣглилата на Българския народъ подъ турското владичество. За дѣятелностьта на Цанкова отъ освобождението насамъ четатели ще срѣщне въ самата *„Юбилейна История"*. Трѣбва да споменемъ, че Цанковъ е билъ сътрудникъ на вѣстницитѣ и списанията: *„Източно Врѣме"*, *„Ржководитель"*, *„Читалище"*, и пр., а така сжщо се занимавалъ и съ прѣвождание на български разни книги. Отъ него е съставена най-напрѣдъ: *„Кратка Българска История"*.

а). Разискванията и прѣписката по този въпросъ сж изложени въ отдѣленъ протоколъ за тайното засѣдание на Събранието.

б). До тогавашнитѣ губернии били унищожени, и тивно учрѣждение слѣдъ министерството било окржж

в). „Държавенъ вѣстникъ" брой 42 отъ 188

г). „Държавенъ вѣстникъ" броеве: 37, 3

отъ Събранието рѣшения. Въ „Държавний вѣстникъ" най-напрѣдъ се срѣща указътъ № 317 отъ 26 й Юний, съ който се опрѣдѣлятъ новитѣ окрѫжия на брой 21 съ принадлѣжащитѣ къмъ тѣхъ околии. Това прѣдизвикало и едно коренно размѣстване и приназначаване на до тогавашнитѣ окрѫжни началници за окр. управители и околийски началници, а). а тъй сѫщо унищожаването на окрѫжнитѣ съвѣти и сѫдилища въ закрититѣ окрѫжия. Сѫщото станало и по сѫдебното вѣдомство, като гледали

Иванъ Недевъ Гюзелевъ. б).

да съгласятъ сѫдебнитѣ учрѣждения спорѣдъ новия законъ за сѫдоустройството, който прѣдвиждалъ три сѫдебни инстанции, освѣнъ мировитѣ — еднолични, сѫдилеща в). Пощенското и телеграфно управления, които се

а). Указъ № 339 отъ 1-й Юлий 1880 год. („Държ вѣст." брой 59).

б). **Иванъ Недевъ Гюзелевъ** е роденъ на 24-й Юний 1844 година въ гр. Габрово. Първоначалното си образование добилъ въ родния си градъ, а прѣзъ есеньта на 1860 година билъ изпратенъ въ Одеса и постѫпилъ въ IV й кл. на Херсонската духовна симинария. Въ 1867 год. като свършилъ духовнитѣ науки постѫпилъ въ Новоросийский университетъ — физико математическия факултетъ. Слѣдъ завършванието курса на наукитѣ прѣзъ 1871 год. се завърналъ въ гр. Габрово, гдѣто се условилъ за учитель при новооткритата Габровска гимназия. Въ врѣме на възстанието прѣзъ 1876 год. билъ арестуванъ въ Търново единъ мѣсецъ съ всичкитѣ учители. Подиръ Освобождението си отъ затвора останалъ учителъ въ Петро-Павловското духовно училище, гдѣто го сварило освобождението прѣзъ 1877 год. Прѣзъ врѣме на окупацията служилъ въ канцеларията на Търновския губернаторъ, а послѣ по отдѣла на Народното Просвѣщение. Въ либералния кабинетъ на Д. Цанкова прѣзъ 1880 год. билъ повиканъ за министръ на Народното Просвѣщение. Отъ 1-й Януарий 1881 год. до 1 й Януарий 1895 год. билъ прѣдсѣдатель на Върховмѣтна Палата. Сега като пенсионеръ занимава се съ частна работа и съ

...нното сѫдоустройство имало и отдѣлни административни ...ато новия законъ за сѫдоустройството били за- 1880 год. брой 54 отъ „Държавний вѣстникъ").

намирали подъ вѣдомството на вжтрѣшното министерство, били слѣти въ едно, и управлението имъ повѣрено на Н. Стойчевъ, който прѣустроилъ това отъ голѣма важность управление. По външното министерство били станали нови назначения на дипломатически агенти, а именно въ Цариградъ М. Балабановъ, а въ Букурещъ Кирякъ Цанковъ. Тъй също билъ приспособенъ и Екзархийский уставъ за Княжеството, като се опрѣдѣлила годишна заплата на митрополититѣ отъ държавний бюджетъ, вмѣсто събраното по-рано даждие на вѣвчило. Военното министерство направило нѣкои прѣустройства въ армията: разпрѣдѣлило дружинитѣ въ два военни отдѣла — Источенъ и Западенъ, сформировало още двѣ дружини подъ № 11 и 12; образувало отъ батареитѣ артилерийский полкъ и едно артилерийско отдѣление и пр. Къмъ финансовото министерство се прибавило ново статистическо отдѣление и било разпоредено да стане първото официално прѣброяване на населението на 1-й Януарий 1881 година. Отъ министерството на Просвѣщението били взимани всички нужни мѣрки за уреждането на училищата и подобрѣние личний съставъ на учителитѣ; съ тъзи цѣлъ билъ извиканъ и Д-ръ К. Иречикъ за главенъ секретарь въ това министерство.

Като се турили въ дѣйствие по-важнитѣ рѣшения отъ извънредната сесия на Събранието, Князътъ прѣдприелъ да направи посѣщение на своя съсѣдъ сръбский краль Миланъ. Прѣди обаче да тръгне на пжть, подписалъ указа за свикване на редовна сесия Народното Събрание за 15-й Октомврий с. г.[а] Посѣщението на Княза въ Бѣлградъ траяло отъ 23-й до 29-й Септемврий включително; то било много сърдечно и искрено, и Князътъ билъ задържанъ отъ Сръбския Краль и Кралица на два дена повече отъ опрѣдѣленото врѣме[б].

На 30-й Септемврий Князътъ пристигналъ съ свитата си въ Русе, гдѣто ставали приготовления за посрѣщанието, което Румжнский Краль Карлъ щялъ да му направи. За тъзи срѣща билъ повиканъ и министръ прѣдсѣдателя отъ София. Кральтъ пристигналъ въ Русе на 9-й Октомврий и слѣзълъ въ тамошния княжеский дворецъ; срѣщата била най-сърдечна и трогателна за двамата владѣтели. По причина на това гостуване на руманския господарь и на маневритѣ, направени въ честь на високий гостъ, Князътъ се забавилъ и не можалъ да пристигне за отварянето на редовната сесия на Събранието, та за това прѣдсѣдательтъ на Министерския Съвѣтъ извършилъ това по силата на даденото му пълномощно[в]. Въ прочетеното тронно слово се казвало за печалната случка въ семейството на Царя-Освободителя, за направеното посѣщение въ Сърбия и за посрѣщанието на Румжнския господарь, а за законопроектитѣ, които имало да се внесатъ отъ правителството, се спомѣнало отдѣлно само за приготвений отъ военний министръ законопроектъ за народната милиция. На 17-то число Князътъ се завърналъ въ Столицата, посрѣщнатъ отъ министра на Вжтрѣшнитѣ Работи и Бюрото на Събранието, а прѣдъ самия дворецъ отъ Министерския Съвѣтъ и народнитѣ прѣдставители.

Народното Събрание се прѣдало на своята законодателна дѣятелность. Въ тъзи сесия били разгледани и приети, освѣнъ държавний бюд-

а). Указъ № 500 отъ 28 Септ 1880 год. (брой 69 „Държ. вѣстникъ").
б). Телеграма отъ Стоиловъ („Държ. вѣстникъ" бр. 76 год. 1880).
в). „Държавенъ вѣстникъ" брой 79 отъ 1880 година,

жетъ за слѣдующата 1881—82 година и слѣдующитѣ по-важни закони: за народното опълчение, за Върховната Смѣтна Палата, за земане новобранци, за изборитѣ на Народно Събрание, за митницитѣ (митарственъ уставъ), за ковчежничествата, за учебнитѣ съвѣти, за българското подданство, за съставяне и испълнение на бюджета, за десятъка, за беглика и серчима и пр. Събранието не могло да привърши всичката си работа до опрѣдѣленото врѣме (15-й Декемврий), за това министерството поискало продължението на сесията до 18 й Декемврий, [а] когато се и закрила лично отъ Княза съ едно кратко словце [б].

Доклѣ още траяла редовната сесия на Народното Събрание избухнало мѣжду Княза и министра прѣдсѣдателя едно недоразумѣние относително поведението на Българский делегатъ въ Дунавската мѣждународна комисия. За делегатъ билъ назначенъ съ указъ № 655 отъ 10 й Ноемврий Букурешкий дипломатический агентъ К. Цанковъ [в] комуто били дадени наставления да поддържа съ съгласието и на Русия австрийския проектъ. Когато се събрала комисията въ Галацъ, Българский делегатъ се присъединилъ къмъ Ромънския и Сръбския делегати противъ австрийский проектъ. Това прѣдизвикало единъ протестъ противъ дѣйствията на Българский делегатъ отъ страна на Австро-Унгарското правителство, което се счело за излъгано; Князътъ билъ поставенъ въ едно доста трудно положение. Направеното разслѣдване открило, че министръ-прѣдсѣдателя едно обѣщавалъ на Княза, а други наставления изпращалъ на Българския делегатъ. Министерството поискало да уравни тѣзи недоразумѣния съ промѣнението на министра прѣдсѣдателя. Съ указъ № 734 отъ 28 й Ноемврий министрътъ на Финансиитѣ П. Каравеловъ билъ назначенъ за министръ прѣдсѣдатель, а съ указъ № 735 отъ сѫщата дата на министра прѣдсѣдателя било възложено и управлението на правосѫдието, а за министръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи билъ назначенъ Драганъ Цанковъ, за министръ на Външнитѣ Работи Н. Стойчевъ и за министръ на Просвѣщението П. Р. Славейковъ, [г] който билъ замѣстенъ въ прѣдсѣдателството на камарата отъ подпрѣдсѣдателя Н. Сукнаровъ, вмѣсто когото за подпрѣдсѣдатель билъ избранъ Т. Пановъ. Съ направеното промѣнение, удовлетворението не било достатъчно, и оставката на Др. Цанковъ била изискана отъ Княза чрѣзъ министра П. Каравелова [д]. На 17-й Декемврий с. г. съ указъ № 773 министрътъ на Просвѣщението П. Р. Славейковъ замѣстилъ Цанкова въ Министерството на Вѫтрѣшнитѣ Работи, а за министръ на Просвѣщението билъ назначенъ М. Сарафовъ, — до тогава началникъ на статистическото отдѣление. И по този начинъ се дало пълно удовлетворение на Австрия, и Князътъ се избавилъ отъ по-нататъшни натяквания. Князъ Александръ, било отъ този, било и отъ други нѣкои случаи, захваналъ да се утегчава отъ конституционното управление. Въ това направление той билъ насърдчаванъ отъ консерваторитѣ, а тъй сѫщо и отъ славянофилската преса въ Русия.

а). Указъ № 736 отъ 12 й Декемврий 1880 год.
б). „Държавенъ вѣстникъ" брой 95 отъ 1880 год.
в). „Държавенъ вѣстникъ" брой 85 отъ 1880 год.
г). „Държавенъ вѣстникъ" брой 93 отъ 1880 год.
д). Текстътъ на писмото до П. Каравелова е помѣстено въ края на главата подъ № IX

Между многото интриги, пущани срѣщу либералното правителство, била и тъзи, че то вземало подъ свое покровителство руситѣ нихилисти, и че България станала свърталище на тѣзи послѣднитѣ. На тъзи интрига се обърнало най-много внимание слѣдъ злокобната дата — 1-й Мартъ 1881 год. когато Царь-Освободитель падналъ жертва на срѣдъ улицата въ Петербургъ отъ подхвърлената динамитна бомба отъ нихилиститѣ-съзаклятници. Князъ Александръ веднага заминалъ за погребението на Августѣйшия си уйка, като оставилъ за свой намѣстникъ Министерския Съвѣтъ, за което издалъ и надлѣжната прокламация [а].

Въ свиждането си съ новия Императоръ — свой братовчедъ, Князътъ трѣбва да е изложилъ срѣщанитѣ мѫчнотии въ управлението на България съ една крайно демократическа конституция, и да е получилъ неговитѣ съчувствия, защото слѣдъ завръщането си намислилъ да суспандира за нѣколко години Конституцията.

Убийството на Царя нажалило и разтѫжило цѣлия Българский народъ; на всѣкѫдѣ се отслужили панахиди [б] за великия благодѣтель и великодушенъ Императоръ, но се намѣрили и хора, които сѫ отнесли съчувствено къмъ мръсното дѣло на цареубийцитѣ, Даже руснакътъ Неболсинъ, чиновникъ на българска служба, далъ банкетъ въ кѫщата си по този случай. Правителството на Каравелова не земало никакви мѣрки противъ подобни лица, и това се експлоатирало отъ неприятелитѣ му за да разклатятъ отъ дъно неговото положение. Князътъ, като се завърналъ въ България [в] и се научилъ за всичко станало въ негово отсѫтствие,земалъ окончателно рѣшение да дѣйствува открито за добиване пълномощия да управлява безъ конституция, или въ противенъ случай да абдикира отъ Българския прѣстолъ. Той побързалъ да съобщи за своето рѣшение въ Петербургъ чрѣзъ руското дипломатическо агентство, отъ гдѣто не получилъ никакво възражение. На 27-й Априлий 1881 година Князъ Александръ турилъ край на до тогавашното управление съ една прокламация, [г] която била отрано залепена по Софийскитѣ улици.

а). Прокламацията е печатана въ брой 13 отъ 1-й Мартъ 1881 година на „Държавенъ вѣстникъ".

б). Указъ № 163 отъ 1 и Мартъ 1881 год

в). Князътъ, който на завръщане отъ Петербургъ миналъ прѣзъ Берлинъ и Дарищатъ, се завърналъ въ България на 16-й Априлий 1881 година.

г). Текстътъ на прокламацията е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № X.

Приложения къмъ четвърта глава.

I.

Словото на Кн. Дондуковъ Корсаковъ при откриването на Великото Събрание за избирането първий Български Князъ а).

„*Достопочтеннѣйше Събрание*!

„Привѣтствувамъ Ви, избраници отъ Българский народъ съ тържественото и свѣтлото призвание, което се падна вамъ. — На васъ прѣдстои окончателно сѫдбата на Българский народъ, изкупенъ съ цѣната на толкова жертви и кръвь отъ сродний вамъ руский народъ, който е положилъ по волята на великий Вашъ Освободитель, начало на бѫдѫщата политичаска самобитность на България.

„Отъ своя страна азъ недопущамъ никакво влияние на прѣдстоящий Вамъ съвършено свободенъ изборъ на бѫдѫщий управитель на България; но считамъ за дългъ тържествено да заява на Събранието, че вслѣдствие на политически съображения, нито единъ кандидатъ отъ руски подданници не може да се допусне отъ Господаря на Княжеский Българский прѣстолъ.

„Като имаме прѣдъ видъ приближаването срока назначенъ отъ Европейскитѣ държави за устройството на Вашата страна, считамъ за полезно да Ви помоля, за да се не губи врѣме, да прѣдставите прѣдсѣдателството на настоящето Събрание на старѣйший, достопочтенѣйший и многострадалний труженикъ на българското дѣло — на блаженѣйший Видинский, който отъ своя страна да назначи подпрѣдсѣдатели и секретари.

„Провѣряването на депутатскитѣ пълномощия не е потрѣбно, понеже протоколитѣ по изборитѣ на тѣзи депутати, избрани на основание на врѣменнитѣ правила, по 42-та статия, се утвърждаватъ отъ менѣ, по званието на Императорский Руский Комисарь.

„За по-голѣма свобода и самостоятелность на вашитѣ прѣния, относително прѣстоящий важенъ въпросъ за избора на Князя, — отъ достопочтений вашъ прѣдсѣдатель зависи да направи разпореждание, щото засѣданието да стане дверемъ затворенимъ и да покани страннитѣ лица да оставатъ залата на засѣданието. Протоколи на разискванията ви, за ваша свобода, може да се не съставятъ, а може да се ограничите съ единъ протоколъ и актъ за избиранието.

„За прѣкратяване на врѣмето и за по-скорошното рѣшение на дѣлото позволявамъ си да Ви прѣдложа да изберете Князя въ настоящето засѣдание, и незабавно да ми съобщите вашето рѣшение съ акта на из-

а). Вѣстникъ „Българинъ" брой 152 отъ 26-й Апр. 1879 год.

бора за всеподданнѣйшето увѣдомление Всемилостивѣйшия ми *Господаръ* Императоръ за испълнението на Неговото завѣтно желание да види въ помѣнатий срокъ свършено зданието на вашето държавно устройство.

„Нека Всемогущий Богъ да ви внуши рѣшение, което би могло да постави скжпоцѣнното ваше отечество на тая степень на самостоятелность и благоденствие, които съставляватъ единствената цѣль на Ваший Освободитель, цѣль, къмъ която тъй сърдечно и искренно всѣкога и на всѣкждѣ се е отнасялъ и сега се отнася еднокръвний на братята Българе — руский народъ".

II

Първата прокламация на Българский Князъ Александръ I къмъ Българский народъ [a]).

„*Достолюбезни ми и драги сьотечественници!*

„Избранъ единодушно отъ Българский народъ на Княжеский прѣстолъ, азъ стжпямъ сега на драгата ми любезна Българска земля. Въ тая тържествена за менѣ минута азъ съмъ прѣизпълненъ съ силно желание да изкажа часъ по-скоро на моето отечество, че, като дълбоко съзнавамъ всичката святость на обязанноститѣ, които народната воля възложи на менѣ, готовъ съмъ да посвятя напълно и безкрайно всичкитѣ си сили за щастието на Българската земля, която отъ сега става и мое отечество.

„Прѣди да стигна въ новата столица, и да поема управлението на Княжеството, почитамъ за священа длъжность да принеса въ Търново тържествено клѣтва прѣдъ Народното Събрание, което ме избра на Българский прѣстолъ.

„Като обявлявамъ на Българский народъ, че съмъ вече пристигналъ въ Княжеството, моля Всевишнаго да благослови моитѣ начинания. Укрѣпявамъ се съ надѣжда, че въ високото родолюбие на народа ще найдя яка подпорка и съдѣйствие въ трудоветѣ си за доброто на земдята, на която отъ сега така горещо и сърдечно посвящавамъ всичкия си животъ.

„Да ми помага Богъ Вседържитель!

Александръ."

III.

Възванието на Князъ Александръ къмъ Българский народъ за възкачванието му на Българский прѣстолъ.

„Ний Александръ I съ Божията милость и волята народна, Князъ на България, обявяваме на достолюбезния Намъ Българский народъ:

„Като положихме опрѣдѣлената въ членъ тридесеть и четвъртий на Конституцията клѣтва, Ний встжпихме на Българский Княжеский прѣстолъ.

---

a) Вѣстникъ „Марица" брой 95 отъ 1879. год.

ичкитѣ Ни мисли и стремления сѫ обърнати къмъ една цѣль: да се димъ за доброто и благоденствието на народа, който Ни е повѣрилъ ѫбинитѣ си.

„Всевишний да Ни помага въ това.

„Издаденъ въ гр. Велико Търново на 27-й день Юний въ лѣто отъ ждество Христово тисяща осмь-стотинъ седемдесеть и девето и отъ шето Княжение първо.

Александръ."

IV.

скриптътъ отъ Н. В. Императора за генералъ-адютантъ Князъ Дондуковъ-Корсаковъ а)

„*Князъ Александръ Михаиловичъ!*

„Въ началото на 1878 година като Ви повикахъ на високата служба Императорский руский комисаръ въ България, Азъ имахъ убѣждението, вашата изпитана дѣятелность, вашитѣ обширни познания и вашата лга опитность по работитѣ на управлението ще ви поставятъ въ поло- ние да изпълните съ сполука трудното послание, което ви бѣхъ възло- лъ съ едно особено довѣрие. Съ вашата дѣятелность въ България, съ шитѣ енергически и непрестанни усилия за да изпълните прѣдначерта- ята Ми, вие съвършено оправдахте Моето довѣрие. Като ви натоварихъ управлението на една страна, опустошена отъ една тъй дълга война, е примирихте интереситѣ на различнитѣ народности, вие вдъхнахте единъ въ животъ въ този вѣковно измѫченъ народъ, вие положихте твърди трайни основи, върху които ще се създа политическото управление на й новородено Княжество, като привързахте и името си при най-любез- тѣ възпоминания на единъ братский народъ. Като забѣлѣжвамъ съ удо- лствие резултатитѣ отъ вашитѣ трудове, които получихте въпрѣки мѫч- тиитѣ, съ които имаше да се борите, и като привѣтствувамъ съ искрена рдечна радость възраждането на Българский народъ, който въ лицето избрания си Князъ приема за свой господарь единъ защитникъ и па- тель на своитѣ интереси, Азъ считамъ за своя длъжность да ви изразя рдечната Си благодарность за усилията, които употрѣбихте за дѣлото, ето Ми е толкова любезно.

„Оставамъ за винаги къмъ васъ съ едно неизмѣнно благоволение.

Александръ".

V.

казъ № 1, съ който се назначава първий кабинетъ въ Княжество България б).

„Ний Александръ I, съ Божия милость и волята народна, Князъ на ългария. Съгласно статиитѣ 150, 152 и 161 отъ Конституцията на ългарското Княжество, постановихме и постановяваме:

а). Вѣстникъ „Марица" брой 111 отъ 1879 година.

б). „Държавенъ вѣстникъ" брой 1-й отъ 28-й Юлий 1879 год.

„1). Да назначимъ г-на Т. С. Бурмова за министръ на Вътрѣшнитѣ Дѣла; сѫщий привремѣнно (ad interim) се натоварва съ управлението на министерството на Просвѣщението; г-на М. Д. Балабановъ за министръ на Външнитѣ Дѣла и Исповѣданията; генер. майоръ П. Д. Паренсова за Военень министръ; г-на Гр. Д. Начовича за министръ на Финанситѣ; г-на Д. П. Грекова за министръ на Правосѫдието.

„2). Да назначимъ г-на Т. С. Бурмовъ, министра на Вътрѣшнитѣ Работи, за прѣдсѣдатель на Министерския Съвѣтъ."

VI.

Тронното слово.

„*Господа прѣдставители!*

„Прѣвъ Българский Князъ съ радость поздравлявамъ първото Българско законодателно Народно Събрание.

Избранъ подиръ достопамятни и велики събития Князъ на новосъзданото Българско Княжество, азъ побързахъ да ида да благодара както отъ Себѣ си, тъй и отъ страна на народа, който Ме избра, Великодушний Царь Освободитель за голѣмото Му благодѣяние къмъ нашето Отечество. Въ сѫщото врѣме Азъ счетохъ за длъжность да ида да посѣтя и всичкитѣ дворове на другитѣ Велики сили, които тъй тържествено припознаха сѫществуването на Българското Княжество.

Впечатленията, които взехъ прѣзъ това Мое пѫтуване сѫ твърдѣ благоприятни за сѫдбината на новото Ми отечество България, и твърѣ насърдчителни за Менѣ; сърдечний и дружелюбимий приемъ, който на всѣкѫдѣ срѣщнахъ, породи въ Менѣ крѣпко убѣждение, че България се нелишава отъ симпатиитѣ на просвѣщена Европа, и че отъ насъ зависи да заслужимъ отъ една страна съчувствието, което всички ни показватъ, а отъ друга да оправдаемъ надѣждитѣ, които всички хранятъ за правилното и миролюбивото напрѣдване на наший народъ.

Посрѣщнатъ съ въсхищение и любовь отъ всичкото население на страната, Азъ стѫпихъ на Княжеский прѣстолъ, въодушевенъ съ най-горѣщо желание да работа съ всичкитѣ сили за доброто на новото Ми отечество. Като забиколихъ и при това по-голѣмата часть на Княжеството, Азъ забѣлѣжихъ съ истинно удоволствие голѣмата прѣданость и любовь къмъ Менѣ на народонаселението, за което му благодаря изново въ вашето лице. Азъ видѣхъ съ очитѣ си нуждитѣ и положението му, които ще бѫдатъ постояненъ прѣдмѣтъ на грижитѣ Ми.

Сношенията ми съ всичкитѣ сили сѫ отъ най-удовлетворителнитѣ. Правителството ми, напълно раздѣляюще съ Менѣ дълбоката признателность и крайната любовь, която Азъ, както и всичкий ми народъ питаемъ къмъ Царя-Освободителя, [illegible]йствующе съгласно съ Моитѣ мисли се е старало да поддържа и раз[illegible]патиитѣ на Европейскитѣ сили къмъ насъ.

Съ ближнитѣ [illegible] Правителството Ми тоже влѣзе, за голѣмо Мое благодар[illegible]ни сношения на добро и дружелюбно съсѣдство. Въ по[illegible] напослѣдъкъ напр[illegible]а дружест-

ий и съсѣдний Князъ Румжнский, Азъ видѣхъ, както отъ Княза така отъ народа му, знакове на истинна симпатия и дружба къмъ Менѣ и ъ България, които сж надѣжно ручателство за братското живуване на та съсѣдни народа.

И отъ страна на Княза на братский и съсѣдний Ни Сърбский наъ, както и отъ правителството му, приехъ явни знакове на дружелюитѣ и искренитѣ имъ къмъ Насъ чувства.

Като имамъ намѣрение да посѣтя и този вамъ съсѣденъ Князъ, ще изряза при този случай устно, колко значение отдавамъ на дружелюитѣ и братскитѣ ни отношения, които правителството Ми се грижи да държа и развива.

Положението на границитѣ, което бѣше неопрѣдѣлено и пълно съ сность за реда, когато стжпи правителството Ми въ управление на аната, благодарение на своеврѣменнитѣ мѣрки, се разясни.

Трудноститѣ по вжтрѣшното управление, които имаше да посрѣщне о ново правителство въ една нова страна, едвамъ повикана за новъ итически животъ въ конституционни форми, сж за всякого понятни.

Всичкитѣ отрасли на управлението иматъ нужда отъ разработване уреждане. Въ кжсоврѣменното си сжществуване правителството ми можа изработи само нѣколко законопроекти.

Така на вашето обсжждане ще се прѣдставятъ законопроекти:

1). За раздѣление на Територията.

2). За Общинското Самоуправление.

3). За устройството на Администрацията.

4). За жандармерията.

5). Законопроекти и правилници за урежданието на Телеграфното равление и за направата на пжтищата.

6). Проектъ за тарифата на телеграмитѣ.

7). Проекти на конвенции съ близосѣднитѣ страни за телеграфно пощенско съобщение.

8). Законопроектъ за църковното управление въ Княжеството, върху овата и единството на Българската църква, положено въ Конституцията.

9). Законопроектъ за Български монети.

10). Законопроектъ за теглилкитѣ и мѣркитѣ.

11). Законопроектъ за гледание на горитѣ, които сега сж тъй немостиво опустошаватъ.

12). Законопроектъ за рудницитѣ.

13). Законопроектъ за поземелний данъкъ и за начина на събирато на прямитѣ даждия.

14). Законопроектъ за печата.

15). Законопроектъ за нова сждебна организация.

16), Законопроектъ за учреждението на мирови сждилища и приение на кметоветѣ нѣкои сждебни обязанности.

17). Законопроектъ за по-пълното и окончателно устройство на рховний сждъ. Други законопроекти и въпроси, мѣжду които и важний съ за желѣзницитѣ сж на изучване.

Сжществующитѣ сега наредби по народното образование иматъ тажда да се измѣнятъ, и да се турятъ въ редъ по-съобразенъ съ

потрѣбноститѣ и положението на народа. За достижение на това ще ви се прѣдстави такожде отъ Моето правителство особенъ проектъ, въ който се прѣдвижда и училище за законовѣдение.

За сѫществуванието на въоржженитѣ сили въ Княжеството сѫ сега турени трайни основи. Въ интереса на държавата, желателно е щото принципа на всеобщата военна повинность, да намѣри най-обширното си приспособление, безъ никакви други изключения и освобождения, освѣнъ тѣзи, които сѫ неизбѣжно нуждни.

При туй, всичката задача, която остава още да се постигне, е да се усъвършенствува войската въ военното искуство, колкото се може повече, и да се развиятъ въ нея началата на редъ и дисциплина, за да може тя отъ една страна да бѫди надѣжна опора за безопасностьта на Държавата, а отъ друга, и училище, прѣзъ което, като минува населението, сега изведнѫжъ надарено съ гражданска свобода, да се пропитава съ духъ на законность и редъ, — нѣщо много важно за мирното и правилно прѣуспѣване на Държавата.

Въ източната часть на Държавата Мя, слѣдъ излѣзването на Императорската Руска власть, се появи единъ видъ разбойничество, което заплашваше да вземе голѣми и опасни размѣри. Правителството Ми за да не даде на злото възможность да се развива, а сѫщо и да прѣдвари всевъзможни случайности, се принуди да обяви Варненската и нѣкои части отъ Русенската и Търновската губернии въ военно положение. Спокойствието на рѣченитѣ мѣстности ако и да не е още напълно възстановено, злото обаче въ кѫсо врѣме ще изчѣзне съвършено.

Годишний бюджетъ на Княжеството ще Ви се прѣдстави съ подробно изложение, отъ което ще видите, че макаръ нашето отечество и да заключава много извори за богатство въ бѫдѫщето, днесь доходитѣ му не сѫ въ завидно положение.

Господа прѣдставители!

Азъ разчитамъ върху ваший свободенъ отъ всѣка страсть патриотизмъ, върху вашето благоразумие. Европа има обърнати очитѣ си днесь върху първото законодателно Народно Събрание, и отъ него ще сѫди за степеньта на способностьта на Българский народъ, да се ползува за свое добро съ дарованитѣ му правдини. Вашитѣ мирни и разумни занятия ще прѣпорѫчатъ всичкия народъ.

Позволявамъ си да Ви дамъ съвѣтъ, и да Ви помоля да избѣгвате да губите врѣме по несѫществени и дребни въпроси, но да се погрижите да стѫпите часъ по-скоро напрѣдъ въ разглежданието на законопроектитѣ и на бюджета, което е сѫществено и главно Ваше дѣло, за да оправдаете довѣрието на избирателитѣ къмъ Насъ, и да спечелимъ чрѣзъ това всички одобрѣния и похвала въ образований свѣтъ.

Да благослови Богъ занятията Ви за благото на отечеството!

Да живѣе България!

Обявявамъ Събранието открито."

VII.

Отговоръ на Тронното Слово.

„*Ваша Свѣтлость!*

Прѣдставителитѣ на народа въ първото Обикновено Народно Събра- се считатъ безкрайно честити, като могатъ да изразатъ голѣмата овь и прѣданость на населението отъ Княжеството къмъ священото на Своя Избранникъ.

Ние изказваме дълбоката признателность и благодарность къмъ Ваша тлость за посѣщението, което, Вие Свѣтлий Княже, слѣдъ избирането за царствующий Българский Князъ, побързахте да направите на нашей ь Освободитель, да му благодарите отъ своя страна и отъ страна на народа безбройнитѣ благодѣяния и неоцѣними жертви, които Той и Неговий одъ направиха за нашето освобождение. Народното Събрание, като има дъ видъ, че всичкитѣ блага, съ които се наслаждава днесь страната сж плодъ на великитѣ дѣла и подвиги на нашитѣ освободители, въ о отъ засѣданията си рѣши: при отварянието на всѣка сесия да изра- а чрѣзъ Ваша Свѣтлость голѣмата си любовь и признателность къмъ ики Руский монархъ, Негово Императорско Величество Александръ II й арода Му, така щото чрѣзъ това да ставатъ отъ день на день все по- зки и по-яки свръзкитѣ мѣжду двата братски народа.

Благодаримъ сжщо на Ваша Свѣтлость за посѣщенията, които на- вихте на Европейскитѣ дворове, симпатиитѣ на които за напрѣдъка и ѣпванието на нашето новосъздадено Княжество, сж за насъ твърдѣ скжпи.

Не по-малко сме благодарни и за приятелскитѣ и дружелюбни сно- ния, които Ваша Свѣтлость успѣхте да въдворите мѣжду нашето Кня- ство и близосѣднитѣ държави. Добритѣ сношения съ едновѣрний и отъ ти вѣка приятелский намъ Румжнский народъ и съ братския Сръбский одъ сж всѣкога били най-искреното и силното желание на нашей народъ.

Ваша Свѣтлость!

Като се радваме на приятното извѣстие, че положението на грани- тѣ на Княжеството сж разяснени, смѣемъ да се надѣемъ, че въ скоро ѣме тѣзи граници ще се поставятъ и опрѣдѣлятъ точно и справедливо.

Въодушевени отъ искрено желание да работиме за повдиганието и прѣдъка на народа, и за доброто устройство на управлението, ще упо- ѣбимъ всичкото си нуждно внимание върху законопроектитѣ, които ще прѣдставятъ на разглежданието ни, и ще се стараемъ, колкото е въз- жно, по-скоро да се изработятъ и удобрятъ необходимитѣ закони и редби за доброто устройство на Държавата ни.

Честитий Господарю!

Народната войска всѣкога е била за свободний народъ неговата ь и прѣдмѣтъ на особни попечения. Ние желаемъ всеобщата военна , съгласно съ Конституцията, да стане задлъжителна за всич- ски граждане. При това като се радваме, че за въоржженитѣ жеството сж положени трайни основи, считаме за свой дългъ

да заявимъ, че желателно би било введений способъ за прѣхраната на войската да се улучши и да се обърне по-голѣмо внимание за съхранението на здравието й.

Като не искаме да сѫдиме до колко е било неохбодимо да се введе военно положение на нѣкои части отъ отечеството ни, гдѣто се било появило единъ видъ разбойничество, ние би желали да се взематъ необходимитѣ и най-сгодни мѣрки за по-скорошното очистване на страната ни отъ тия разбойници, които угрожаватъ личната безопастность на българскитѣ граждане, и причиняватъ голѣма врѣда на развитието, търговията и промишленностьта въ тѣзи мѣста.

Ваша Свѣтлость!

Ние напълно признаваме всичкитѣ трудности въ вътрѣшното управление, които имаше да посрѣщне едно ново правителство, въ една нова страна едвамъ повикана за новъ политический животъ въ конституционни форми, но при всичко това неможемъ да не изкажемъ своето голѣмо съжаление, че първото българско министерство, вмѣсто да се постарае за намаляването и отстраняването на тѣзи трудности, още повече ги усложни и заплете чрѣзъ своитѣ противоконституционни и несъгласни съ народния интересъ дѣла и разпорѣждания, и чрѣзъ това даде поводъ да се възбуди противъ него недовѣрието на народа.

Така сѫщо много сме наскърбени отъ извѣстието, че доходитѣ на страната ни се намиратъ въ незавидно положение. Като признаваме, че войната и прѣходното положение на работата до нѣгдѣ сѫ съдѣйствували за намаляването на тѣзи доходи, съ голѣмо прискърбие сме принудени да го кажемъ, че за това не малка вина лѣжи и върху финансиялното управление.

Честитий Господарю!

Народътъ, на когото горѣщата любовь и дълбока прѣданность къмъ Ваша Свѣтлость видѣхте Сами, е напълно убѣденъ съ благитѣ намѣрения и прѣдначертания, които Неговий Възлюбленъ Избранникъ питае за развитието и укрѣпването на нашето младо Господарство. Нека Всевишний укрѣпи дѣсницата Ви да водите народа по прѣдначертаний отъ провидѣнието пѫть къмъ напрѣдъка, прѣуспѣването и всестранното му развитие.

Да живѣе наший честитъ и доброчесть Господарь Александръ I.

VIII.

Княжеский указъ № 335, съ който се разпуща първото Обикновено Народно Събрание.

„Ний Александръ I, съ Божия милость и волята народна Князъ на България, като взехме прѣдъ видъ, че вишегласието на Народното Събрание, отъ какъ изяви недовѣрие къмъ бившето министерство, не бѣ въ състояние да състави ново министерство, което отъ една страна да отго-

варя на нашитѣ вглядове, и да прѣдставлява достатъчни гаранции за добрий вървежъ на работитѣ въ Княжеството, и отъ друга да има подкрѣпата на Народното Събрание, на основание статия 136 отъ Конституцията постановихме и постановявамэ:

I Обикновено Народно Събрание се разпуща.

Издаденъ въ Нашия дворецъ въ Софія 24-й Ноемврий 1879 година.

Подписалъ: *Александръ.*"

IX.

Писмото на Князъ Александръ до П. Каравеловъ съ което иска да си даде оставката Др. Цанковъ.

„*Любезний министре!*

Минаха се повече отъ двѣ недѣли отъ онова врѣме, когато азъ съмъ билъ принуденъ да обърна вниманието на съвѣта на министритѣ върху двусмисленото поведение на г. Др. Цанковъ въ работата на Дунавската комисия. Обясненията по този прѣдмѣтъ на г. Др. Цанкова отъ една страна, и на г. Белдимано отъ друга, прѣдизвикани по искането на графа Кевенгюлера, и станали въ присѫтствието на Руский и Германский консулъ, отхвърлятъ всѣкакво съмнѣние въ този въпросъ. За жалость този случай съвсѣмъ не съставлява изключение. Ще ви припомня друга подобна работа съ Валтера.

Въ интереса на запазване достоинството на Българското правителство, азъ желая щото Др. Цанковъ да излѣзе отъ министерството. Надѣвамъ се, че г. Цанковъ, прѣдъ видъ на подобни скръбни недоразумѣния самъ ще признае необходимостьта да даде прошение за оставка. Надѣвамъ се сѫщо, че Вие въ всѣкой случай ще го съвѣтвате да направи това. Касае се, повтарямъ го още веднажъ, до запазване достоинството и репутацията на България. Народното Събрание трѣбва угрѣ да се разотиде, а моята цѣль не е постигната; за това азъ съмъ принуденъ да Ви повторя желанието си, и да Ви помоля щото Др. Цанковъ да се откаже отъ портфеля на министръ на Вѫтрѣшнитѣ дѣла. Изберете му намѣстникъ, направете ми докладъ за него, прѣди затварянето на настоящата сесия.

Александръ."

X.

Прокламацията на Князъ Александръ за суспандирането на Конституцията.

„*Българе!*

„Двѣ години вече ставатъ отъ какъ Богу бѣ угодно да ми врѫчи сѫдбинитѣ на България чрѣзъ единодушния изборъ на нейния народъ. По съвѣта и настояването на нашия Освободитель и Моя Вуйка Александръ II, но не безъ колебание и строго самоиспитание, Азъ се рѣшихъ да прѣклоня глава прѣдъ волята на Божий промислъ и да доведа България до испълнението на опрѣдѣлената ѝ отъ Историята задача.

„Приехъ управлението на Княжеството и работихъ за него съ пълната прямота на своя характеръ. Въ продължение на двѣ години. Азъ допустнахъ да станатъ всички възможни опити за устройството и правилното развитие на Княжеството, но за зла честь надѣждитѣ Ми се осуетиха. Днесь отечеството ни, съвършено дискредитирано, отъ вънъ се намѣрва въ голѣмо разстройство отъ вѫтрѣ. Това разклати въ народа вѣрата въ правдата и му задава страхъ за бѫдѫщето му.

„Българе! Азъ положихъ клѣтва на Конституцията. Държалъ съмъ клѣтвата си, и ще я упазя до край. Но тази клѣтва, като изисква да пазя свято и ненарушимо Конституцията и законитѣ на Княжеството Ми налага „да имамъ прѣдъ очи въ всичкитѣ си разпореждания, само ползата и доброто на Княжеството."

„За ползата и доброто прочее на Княжеството, Азъ считамъ за своя свещена длъжность да обявя най-тържествено прѣдъ народа си, че днешното положение на работитѣ въ Княжеството прави невъзможно изпълнението на Моята задача.

„За това, основайки се върху правата, които Ми дава Конституцията, Азъ рѣшихъ:

„Да свикамъ въ най-непродължително врѣме Великото Народно Събрание — върховний органъ на народната воля — за да обявя Моето послѣдно рѣшение и да му прѣдамъ съ Короната наедно сѫдбинитѣ на Българский народъ.

„За да обезпеча материалното спокойствие въ страната, за да дамъ достатъчно врѣме на населението да се освѣтли пълно върху стѫпката, която ще прѣдприеме, и за да осигори пълната свобода и безпристрастието при изборитѣ, Азъ възложихъ на моя Воененъ министръ генералъ Ернротъ, да състави едно ново министерство. Това министерство ще има само приврѣмененъ характеръ, и ще управлява до гдѣто Великото Народно Събрание се произнесе.

„Само ако Великото Народно Събрание узакони ония необходими за управлението на страната условия, отсѫтствието на които е основната причина на днешното безизходно положение, само тогава мога да остана на Българский прѣстолъ, и да нося тежката отговорность прѣдъ Бога и прѣдъ потомството.

„Въ противенъ случай Азъ съмъ рѣшенъ да се откажа отъ Княжеский прѣстолъ съ съжаление, но съ дълбоко убѣждение, че до край съмъ изпълнилъ длъжностьта си.

„Издадено въ Наший Дворецъ въ София на двадесеть и седмий Априлий отъ хилядо и осемстотинъ и осемдесеть и първа година.

Александръ."

ГЛАВА ПЕТА.

Прѣвратътъ се извършва съ помощьта на генер. Ернрота. — Генералъ Ернротъ съставя новъ кабинетъ. — Избѣгването на нѣкои либерали въ Източна Румелия. — Чрѣзвичайнитѣ комисари. — Изборитѣ за Великото Народно Събрание. — Събранието въ Свищовъ. — Новото министерство. — Военни сѫдилищъ. — Държавний Съвѣтъ и изборитѣ за него. — Ремлингенъ излиза отъ министерството. — Генералъ Криловъ въ оставка. — Отиването на Княза въ Русия. — Извикването на Хитрово. — Двама генерали министри. — Сръбский Краль Миланъ на посѣщение въ Русе. — Изборитѣ и свикването на Обикновено Народно Събрание. — Събранието противъ Драгунския корпусъ. — Промѣнение на министерството. — Князътъ пѫтува за Цариградъ, Иерусалимъ, Атина, Цетина и Москва. — Депутации за коронацията; — Връщането на Княза въ Бългрия. — Освобождение на Цанкова и сдружаването му съ консерваторитѣ. — Свикване на Народното Събрание и въстановяването на Конституцията. — Ново коалиционно министерство. — Повикването руски офицери и конвенцията за воененъ министръ и рускитѣ офицери. — Либерално министерство. — Военний министръ Князъ Кантакузинъ. — Недоразумѣние между Цанкова и Каравелова. — Нови избори за народни прѣдставители. — Народното Събрание въ Търново. — Каравеловъ взима властьта. — Обвиняване на консерваторитѣ. — Въпросътъ за желѣзницитѣ. — Македонский въпросъ. — Хилядогодишний Юбилей на Св. Методий. — Князътъ въ Англия. — Маневритѣ въ Шуменъ.

На 27-й Априлий 1881 година столичанетѣ осъмнали, безъ да подозиратъ, съ единъ извършенъ миренъ прѣвратъ. Прокламацията на Княза, която била напечатана по-рано и налепена по улицитѣ, както споменахме въ прѣдидущата глава, се четѣла отъ натрупаната публика по улицитѣ. Министритѣ се научили скоро за извършения фактъ отъ своитѣ приятели, а послѣ това имъ се съобщило и по официаленъ редъ [a]. Всички умове въ столицата били смаени отъ тъзи изненада. Самитѣ управители немогли да спазатъ необходимото хладнокръвие. Това послѣдното се вижда поне отъ реда на официалнитѣ документи. Така указътъ отъ 27-й Априлий, съ който Военний министръ генер. Ернротъ като министръ прѣдсѣдатель се

---

[a] ...дирането на Конституцията не е дошло съвършено неочаквано за ... Цанковъ имали за това извѣстие: тѣ били ходили даже ... да приказватъ по този прѣдмѣтъ. Тѣ само не сж ...ро. (Князъ Александръ I 1879 год. стр. 161).

натоварвалъ и съ управлението на Вѫтрѣшното министерство, а П. Стаматовъ се назначавалъ за министръ на Правосѫдието и Г. Желѣзковичъ за министръ на Финансиитѣ, носѣлъ по-напрѣшенъ номеръ, а именно 287, [а] когато указътъ за назначаването му като министръ прѣдсѣдатель, носѣлъ № 298 отъ сѫщата дата [б]. Освѣнъ това и указътъ за уволняването на старитѣ министри носѣлъ по-сѣтнешенъ номеръ (299), а съ отдѣленъ указъ № 300 билъ уволненъ министрътъ на Просвѣщението и натоваренъ съ управлението на това министерство главний секретарь Д-ръ К. Иричекъ [в]. Отъ бившитѣ министри не билъ уволненъ само министрътъ на

Петко Каравеловъ [г].

Външнитѣ Работи и Исповѣданията Н. Стойчевъ, който се намиралъ по онова врѣме въ Виена и вземалъ участие въ желѣзнопѫтната конференция à quatre, като делегатъ отъ България. Може би тѣзи факти и да не сѫ до толкова важни, но тѣ показватъ, че е имало въ умоветѣ на управницитѣ едно голѣмо смущение.

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 26-й отъ 1881 год.
б). „Държавенъ вѣстникъ" брой 27-й отъ 1881 год.
в). „Държавенъ вѣстникъ" брой 27-й отъ 1881 год.

г). **Петко Каравеловъ** е ражданъ въ градеца Копривщица прѣзъ 1843 година. Първоначалното си образувание добилъ въ родното си мѣсто, а слѣдъ това заминалъ при брата си Любена въ Москва — Русия. Дълго врѣме училъ и се готвилъ да постѫпи въ университета. Прѣзъ 1870 година Петко Каравеловъ свършилъ курса на правнитѣ науки и около една година още слѣдвалъ и филологическитѣ науки. До освободителната война той живѣлъ въ Русия и се занимавалъ съ учителство, като прѣподавалъ и частни уроци. По врѣме на войната той дошълъ въ България съ рускитѣ окупационни власти. Той билъ назначенъ за Вице-Губернаторъ въ Видинъ, която длъжность изпълнявалъ до свикването на учредителното Народно Събрание. При съставянието на бюрото на първото Велико Народно Събрание Каравеловъ билъ избранъ за подпрѣдсѣдатель. Той вземалъ най-живо участие при разискването и гласуванието на Конституцията и между прѣдставителитѣ минавалъ за най-

Сжщий день (27-й Апр.) Князътъ посѣтилъ до тогавашния си прѣвъ съвѣтникъ П. Каравеловъ и го увѣрилъ лично, че той е заповѣдалъ да се взематъ всички нужди мѣрки за безопасностьта и запазването личната свобода на бившитѣ му съвѣтници. Това не успокоило либералитѣ, нито ги накарало да сгърнатъ ржцѣ и да чакатъ какъ ще се развиятъ събитията. Тѣ знаяли, че всичко е направено противъ тѣхъ и отъ тѣхнитѣ противници—консерватори. Послѣднитѣ не искали да испъкнатъ на чело на правителството, за да се не отдаде на тѣхъ извършеный прѣвратъ. Двѣтѣ партии почнали да се готвятъ за ожесточена борба. Либералитѣ искали да направятъ публиченъ протестъ съ народна демонстрация, но генер. Ернротъ земалъ нужнитѣ мѣрки за да се недопусне подобно нѣщо. Правителството обаче неспрѣло другитѣ демонстрации, които се правяли въ полза на станалея прѣвратъ. То допускало подобнитѣ демонстрации, които вземали участие кметове, чиновници даже и владици. Нѣколко деня подъ редъ Софийский дворецъ се пълнялъ съ депутации, които дошли отъ провинцията да изкажатъ своята благодарность на Княза за извършеното. Така сжщо и Князътъ получилъ многобройни телеграми отъ провинцията въ сжщата смисъль.

Новото министерство, за да обезпечи по-здраво реда и спокойствието въ страната, раздѣлило страната на петь области, и съ указъ № 312 отъ 1 й Май с. г. назначило въ всѣка отъ тѣхъ по единъ чрѣзвичаенъ княжеский комисарь, който дѣствувалъ подъ ржководството на министра прѣдсѣдателя, генер. Ернрота. На тѣзи длъжности били назначени подполковницитѣ: *Котельниковъ*, *Ремлингенъ*, *Логвиновъ*, майоръ *Каштталинский* и полковникъ *Боборикинъ*. Всички административни учреждения били оставени подъ властьта на комисаритѣ, които имали право да смѣняватъ по свое усмотрение чиновницитѣ, заподозрѣни въ недобросъвѣстно изпълнение на длъжноститѣ си [а]).

Щомъ комисаритѣ вземали властьта въ ржцѣтѣ си, и Князътъ изпратилъ до министра прѣдсѣдателя съ особено писмо слѣдующитѣ три искания: [б]).

„I. На Българский Князь Александръ I се дава извънредно пълномощие за седемь години.

„Негово Височество ще може вслѣдствие на това да издава укази, съ които да се създаватъ нови учреждения (Държавенъ Съвѣтъ), да се въвеждатъ подобрения въ всичкитѣ клонове на вжтрѣшното управление, и да се обезпечава на правителството редовното извършване на неговата служба.

„II. Тая годишната обикновена сесия на Народното Събрание се отлага. Бюджетътъ, който е вотиранъ за текущата година, ще има сила и за слѣдующата.

добъръ познавачъ на конституционния режимъ. Заедно съ Др. Цанкова се смѣтатъ основателитѣ на либералната партия и заедно образуваха първия либераленъ кабинетъ; по-късно Каравеловъ самъ основа димократическата партия и бѣше на чело на тъзи партия до смъртьта си. Той се помина внезапно на 24-й Януарий 1903 година. Четателя ще срѣщне името на Каравелова на много мѣста въ „Юбил История", защото той е билъ отъ виднитѣ български политически дѣятели отъ освобождението и до смъртьта си. Между другото Каравеловъ е билъ извѣстенъ съ своята силна память, но като не държалъ за всичко бѣлѣжки, много работи, които знаялъ самъ, отнесе съ себе си въ гроба.

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 27-й отъ 1881 год.

б). Текстътъ на това писмо е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № I.

[illegible]

[illegible] Подобно обвинение се хвърляло върху либералната партия, и нѣкои даже твърдятъ, че едно съзаклятие било правено въ Тър-

---

а) „Държавенъ вѣстникъ" брой 31 й отъ 1881 год.

б) Текстътъ на доклада е помѣстенъ въ края на главата подъ № II.

в) Текстътъ на указа е помѣстенъ въ края на главата подъ № III.

г) За добра честь на България този указъ не билъ приложенъ на дѣло никакъ. Той служилъ само за плашило.

д) Указъ № 416 отъ 24-й Май 1881 год. бр. 34 на „Държавенъ вѣстникъ".

е) „Държавенъ вѣстникъ" брой 36-й отъ 1881 година.

ново, въ което билъ замѣсенъ и владиката Климентъ, а). а друго въ Русе б). Наистина, че либералната партия била рѣшила да пожертвува Княза Александра, но не чрѣзъ убиване, а да го застави да се откаже отъ Българский прѣстолъ. Сжщото е щѣло, може би, да се случише, ако либералитѣ били сполучили да се изберать повече тѣхни съмишленници въ Великото Народно Събрание.

Започнатата борба отъ страна на либералитѣ изплашила самитѣ тѣхъ отъ гнѣва на властьта. Мнозина отъ първенцитѣ на партията, съ изключение на Др. Цанковъ, Стамболовъ и други нѣкои, подирили прибѣжище въ тогавашната Източна Румелия, отъ гдѣто почнали открито нападенията си срѣщу Княза Александра. Между избѣгалитѣ либерали били: П. Каравеловъ, Славейковъ — баща и синъ, Захарий Стояновъ и други. Издаването на партийний органъ „*Независимость*" се прѣнесло тъй сжщо въ Пловдивъ, и при всичко че внасянето му въ Княжеството да било строго забранено, пакъ били изпращани по разни начини много броеве отъ него до съмисленицитѣ на либералната партия.

Иотифъ I. — Българский Екзархъ. в).

Др. Цанковъ, като шефъ на партията останалъ въ София и водѣлъ борбата на законна почва; той апелиралъ и канялъ своитѣ партизани да вземать живо участие въ прѣдстоящитѣ избори и да изберать все либерали за Великото Народно Събрание. Либералитѣ сж били категорични

а). Головинъ въ книгата си: „Князь Александръ I".

б). За второ твърди и руский писатель Матвѣевъ въ книгата си: „Българія послѣ Берлинскаго конгреса".

в). **Негово Блаженство Иосифъ I** — сегашний Българский Екзархъ е роденъ прѣзъ 1840 год. въ гр. *Калоферъ*. Свѣтското име на Блаженний Иосифа било *Лазаръ Иовчевъ*. Младия Лазаръ най-напрѣдъ се училъ въ родното си мѣсто, а послѣ въ 1861 год постжпилъ въ едно французко училище въ Цари-

...нието се свиквало въ гр, Свищовъ за 1-й Юлий с. г. ...писани още два указа подъ №№ 468 и 469; съ ...ли по единъ подкомисарь (военно лице) за всѣка из- ...подъ разпорѣжданието на чрѣзвичайнитѣ княжески ко- ...ъ за правилностьта на изборитѣ, като удостовѣряватъ ...нието дневника по избора, а съ вторий се опрѣдѣляло ...ата да бждатъ издавани на избранитѣ за прѣдстави- ...Народно Събрание а).

...итѣ Князьтъ прѣдприелъ една обиколка, въ която, както ...ой, билъ придружаванъ отъ Руския дипломатически агентъ ...ата, започната отъ западната часть се завършила въ ...нието за отваряне Събранието. На всѣкждѣ Князьтъ ...посрѣщанъ и акламиранъ отъ населението. Само въ Плѣ- ...Никополъ била забѣлѣзана една хладнина при посрѣща- ...се вежда въ тѣзи мѣста агитацинтѣ на либералитѣ надвили, ...изборитѣ ставали малки смутове, за което правителството ...по положение за Плѣвенското окржжие и Раховската околия, ...ѣтвало да се повторятъ изборитѣ на 21-й Юний б). Князьтъ, ...прѣзъ Габрово, качилъ се на Шипченския балканъ да види ...ѣ, тамъ се явила една депутация отъ Казанлъкъ на чело съ ...лу, която го поздравила и сърадвала съ взменитѣ мѣрки за ...България в). Въ тази обиколка Търново било изключено, и една ...на чело съ владиката Климентъ излѣзла, да поздрави Княза ...ането прѣзъ найблежното до града село Дибелецъ, и да го ...не забравя Търново, но Той не склонилъ и продължилъ пжтя си. ...ѣдъ 21 й Юний станало извѣстно, че отъ избранитѣ 340 народни ...тели 304 били за прѣдложенията на Княза. Главатаритѣ на ...ата партия не сполучили да се изберать, па и малцината избрани ...не въ Свищовъ.

...а отварянето на Великото Народно Събрание въ Свищовъ, при- ...ли всичкитѣ дипломатически агенти отъ София и Българский Ек- ...Йосифъ I. Князьтъ пристигналъ на 30 й Юний по Дунава и оста- ...на нощува въ яхтата си. Дипломатическото тѣло поздравило Княза ...пристиганието му и го сърадвало съ успѣха. И посрѣщанието отъ ...жданитѣ и събралото се изъ край Дунавскитѣ градове население било ...го сърдечно и въодушевено; вечерьта имало освѣтление и факелно ...шествие г). Въ 10 часа на 1 й Юлий Князьтъ отворилъ Великото Народно Събрание съ надлѣжната за случая рѣчь д).

Щомъ Князьтъ свършилъ Тронното слово, билъ акламиранъ отъ Събранието, което веднага въ негово присжтствие започнало да подписва

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 38-й отъ с. г.

б). Указъ № 500 отъ 18 й Юний с. г. „Държавенъ вѣстникъ" брой 42.

в). Нѣколко дни по-рано сжщий Д. Папазоглу прѣдсѣдателствувалъ на град- ский митингъ въ Казанлжкъ, който осждилъ дѣйствията на Кн. Александръ. Подобни митинги ставали въ цѣла Южна България.

г). Телеграма отъ министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи обнародвана въ брой 46 на „Държавний вѣстникъ".

д). Текстътъ на рѣчьта е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № V.

приготвеній протоколъ. Френетическитѣ „ура“ не прѣставали до свършването. Слѣдъ това Князътъ произнесълъ рѣчь, съ която закрилъ Събранието [а].

Слѣдъ свършуването на рѣчьта заглушително „ура“ посрѣщнало послѣднитѣ думи, на Княза, който подиръ това присѫтствувалъ на отслужения отъ Екзарха благодарственъ молебенъ въ градската градина [б]. Вечерьта имало приемъ и банкетъ, даденъ отъ кметството въ честь на Княза, на който присѫтствували дипломатическото тѣло, Екзарха, нѣкои прѣдставители и министритѣ — всичко около 60 души. На вторій день Князътъ посѣтилъ Рускитѣ паметници, гдѣто Екзархътъ пакъ служилъ панахида за Царя Освободителя и падналитѣ войници за освободителната война, а подиръ и молебенъ за дълголенствието на Императора Александръ III и Княза Александра. Тъзи вечерь въ зданието на Великото Народно Събрание Князътъ далъ народно угощение, на което присѫтствували около хилядо души.

Още първий день слѣдъ затварянето на Събранието министръ-прѣдсѣдательтъ генер. Ернротъ подалъ оставката на кабинета, която, по голѣмото му настояване, била приета [в], и новото министерство образовано. Съ указъ № 565 били назначени: генер. Криловъ за Военень министръ, Георги Желѣзковичъ за министръ на Финансиитѣ, Д-ръ К. Иричекъ за министръ на Просвѣщението, Георги Теохаровъ за министръ на Правосѫдието, [г] К. Стоиловъ — началникътъ на Княжеский кабинетъ за управляющъ министерството на Външнитѣ Дѣла и Исповѣданията, [д] а подполковникъ Ремлингенъ билъ натоваренъ съ врѣменното управление на Вѫтрѣшното министерство [е]. Властьта на чрѣзвичайнитѣ комисари била продължена и отъ новото министерство до въвеждане напълно административнитѣ реформи. Указътъ подъ № 547, издаденъ за тъзи цѣль, създавалъ още една шеста Срѣдна-Дунавска область, която обемала окрѫжията: Раховско, Плѣвенско и Вратчанско, а за нейнъ комисарь билъ назначенъ майоръ Рудановскій.

Първата работа на подполковникъ Ремлингенъ виждаме въ прѣобразуването на полицията въ жандармерия, която била дадена за управление отъ Военното министерство. Привремённий уставъ за това ново военно тѣло билъ утвърденъ съ княжеский указъ № 627 отъ 26-й Юлий с. г. [ж]. Министрътъ пъкъ на Народното Просвѣщение издалъ привремененъ уставъ за педагогическитѣ училища, каквито имало вѣче двѣ: въ Шуменъ и Вратца.

а). Текстътъ на тъзи рѣчь е помѣстенъ въ края на тъзи глава подъ № VI.

б). Сѫщий день Князътъ отправилъ къмъ народа „манифестъ“, съ който благодарилъ за наказаното Нему народно довѣрие, като увѣрилъ, че той ще запази правата на народа, освѣтени отъ Конституцията. Текстътъ на този манифестъ е помѣстенъ въ приложенията на тъзи глава подъ № VII.

в). Князъ Александръ изпратилъ на генер. Ернрота единъ Височайший рескриптъ, съ който му благодарилъ за добрата и истинска служба („Държавенъ вѣстникъ“ бр. 51).

г). До пристигането на Г. Теохарова билъ натоваренъ съ указъ № 645 отъ 2 Юлий П. Стаматовъ да управлява министерството на Правосѫдието. „Държавенъ вѣстникъ“ брой 53).

д). На 30-й Юлий съ указъ № 659 билъ назначенъ за министръ на Вѫтрешнитѣ Работи и Исповѣданията Д-ръ Георги Вълковичъ.

е). „Държавенъ вѣстникъ“ брой 47.

ж). „Държавенъ вѣстникъ“ бро 53.

Редътъ и спокойствието въ страната почнали постъпено да се въдворяватъ, и вслѣдствие на това на 1-й Августъ (1881 г.) съ указъ № 41 било вдигнато военното положение на Плѣвенското окрѫжие и Раховската околия, а на 30-й Августъ с. г. — съ указъ № 757 били закрити длъжноститѣ на извънреднитѣ комисари. Министерский докладъ подъ № 6056, помѣстенъ въ 63-й брой на „Държавенъ вѣстникъ", доказва, че само въ двѣ села въ Видинското окрѫжие били взимени принудителни мѣрки противъ населението прѣзъ врѣмето на комисаритѣ, та нѣмало защо да се продължава повѣче тѣхната дѣятелность. Умѣстно е да отбѣлѣжимъ тукъ, че на 30-й Августъ с. г. при празднуването тезоименний день на Императора Александръ III и на Княза били раздадени първитѣ знамена на дружинитѣ, за която цѣль била пристигнала една военна депутация отъ руската армия. Този день сутриньта войскитѣ били събрани прѣдъ Софийския лагеръ, гдѣто съ пристигането на Княза се отслужила панахида за Царя-Освободителя, подиръ това се освятили знамената и се раздали на командиритѣ отъ Върховний вождъ на Българската армия. На станалий парадъ войскитѣ били похвалени за тѣхната бодрость и стройность. Вечерьта въ лагера имало голѣмъ банкетъ, на който, между другитѣ, присѫтствувала и Руската депутация. Тогава Руситѣ се радвали повече отъ самитѣ насъ на успѣха ни, който въ всѣко отношение правѣла младата България.

Прѣзъ мѣсецъ Септемврий Князътъ видѣлъ да се започва осѫществяването на неговото горѣщо желание за създаването Държавенъ Съвѣтъ. На 14-й сѫщий мѣсецъ — Кръстовденъ — той утвърдилъ устава за това висше учреждение, съ особенъ манифестъ а).

Държавний Съвѣтъ спорѣдъ устава, който заключавалъ всичко 20 параграфа, се състоялъ отъ министритѣ, членове назначени отъ Княза, членове избрани отъ народа и единъ архиерей избранъ отъ самитѣ архиереи. Министритѣ имали съвѣщателенъ гласъ въ общитѣ засѣдания на Съвѣта, а всѣкой министръ, отдѣлно, по въпроси отъ негово вѣдомство, ималъ рѣшающъ гласъ. Сѫщитѣ права ималъ и архиерея, на когото гласа ималъ значение по чисто вѣроисповѣднитѣ въпроси отъ господствующата вѣра. Началницитѣ на другитѣ вѣроисповѣдания били призовавани съ съвѣщателенъ гласъ, когато въ общитѣ засѣдания се разисквали въпроси, касающи се до нѣкоя отъ вѣритѣ. Назначаванитѣ отъ Княза членове били четири за три години, слѣдъ което могли да бѫдатъ пакъ приназначавани, а народътъ избиралъ двадесеть члена, отъ които осемьтѣ били утвърдявани, а дванадесетьтѣхъ оставали въ резерва да замѣстюватъ нѣкое упразнено мѣсто. Слѣдъ три години изборнитѣ членове се подновявали на половина. За членове на Държавний Съвѣтъ могли да бѫдатъ: а) Български поданници; б) Да се навършили 30-годишна възрасть; в) Да се служили непорочно като министри, дипломатически агенти, прѣдсѣдатели и членове на Върховний Касационенъ Сѫдъ, губернатори, вице-губернатори, прѣдсѣдатели на губернскитѣ съвѣти, прѣдсѣдатели на апелативни сѫдилища, и г) Да се изпълнявали нѣкоя друга обществена служба, като се свършили висше учебно заведение.

а). Текстътъ на манифеста се помѣстя въ края на главата подъ № VIII

Правата и длъжноститѣ на Съвѣта били: да си дава мнѣнието по всички въпроси изпратени отъ правителството; да приготовлява и обсѫжда прѣдварително законопроектитѣ, които ще се внасятъ въ Народното Събрание; да обсѫжда и се произнася по законопроектитѣ, изпратени отъ Народното Събрание или отъ Княза и др. т.

По-късно т. е. въ началото на мѣсецъ Октомврий с. г. били одобрени отъ Негово Височество „Врѣменнитѣ правила за избиране членове на Държавний Съвѣтъ". Изборитѣ, спорѣдъ тѣзи правила, ставали по двустепенната избирателна система. Изборитѣ за членове въ Държавний Съвѣтъ били опрѣдѣлени за 1-й Ноемврий съ указъ отъ 16-й Октомврий подъ № 885, и списъкътъ на лицата, които могатъ да бѫдатъ избрани, билъ обнародванъ [а].

Провѣрката на изборитѣ, съгласно чл. 24 отъ Врѣменнитѣ правила, трѣбвало да става въ общо засѣдание отъ Върховния Касационенъ Сѫдъ, но за да се избѣгнатъ притълкованията, защото двама отъ членоветѣ на касацията се оттеглили и почти всичкитѣ членове били избрани и за Държавния Съвѣтъ, то министра на Правосѫдието поискалъ да се отнеме това право на касацията, което било изпълнено съ указъ № 923 [б]. За провѣрка на избранитѣ била наредена коммисия отъ виситѣ чиновници на Вѫтрѣшното министерство, която събрала полученитѣ гласове на всички, и спорѣдъ тѣхното мнѣние управляющий това министерство съ доклада си подъ № 8445 отъ 28-й Ноемврий с. г. поискалъ да се назначи една двадесето-членна комисия отъ самитѣ избрани, и то отъ добившитѣ най-много гласове да провѣрятъ правилностьта на изборитѣ [в].

На 31-й Декемврий с. г. (81) съ указъ № 1077 билъ съставенъ окончателно Държавний Съвѣтъ. Отъ избранитѣ Князътъ утвърдилъ за прѣдсѣдатель Т. Икономовъ, за подпрѣдсѣдатель Д. Грековъ и за членове: Т. Бурмовъ, М. Балабановъ, Н. Даскаловъ, М Дриновъ, Юрд. Теодоровъ и Евл. Георгиевъ, [г]. а назначилъ, съгласно § 5-й отъ устава: Георги Шоповъ, Н. Михаиловский, Георги Тишевъ и Хаджи Мехмедъ-Али. И така за новата 1882 год. това висше държавно учреждение било сформировано.

Князъ Александръ слѣдъ добиването на пълномощията повѣрилъ, както казахме по-горѣ, управлението на Вѫтрѣшното министерство врѣменно на подполковника Ремлингена. Той би оправдалъ напълно надѣждитѣ на своя господарь, ако не билъ далъ едно криво направление на своята голѣма енергия. Работитѣ показали, че който е добъръ войникъ, не може да бѫде всѣкога и добъръ политикъ. Това се оправдало напълно съ подполковника, който пожелалъ да вземе всичко въ свои рѫцѣ. Прѣди всичко той се съгласилъ и съ указъ № 567 отъ 9 й Юлий прѣхвърлилъ събирането на десятъка за текущата година да става отъ административнитѣ власти, като се прѣдоставяло право на чрѣзвичайнитѣ комисари да го събиратъ въ пари или въ натура — спорѣдъ примѣра на изминалата

а). „Държавенъ вѣстникъ" брое̌ве 76 и 77.

б). Този указъ, както и докладътъ на министра отъ 5-й Ноемврий 1881 год. подъ № 175 сѫ обнародвани въ „Държавенъ вѣстникъ" брой 82.

в). Както докладътъ, тъй и указътъ отъ 28-й Ноемврий 1881 год. № 990 сѫ обнародвани въ брой 89 на „Държавенъ вѣстникъ".

г). Отъ членоветѣ на Държавний Съвѣтъ, до колкото се знае, отказали: М Дриновъ и Евл. Георгиевъ.

година а). Съ едно обявление подъ № 5272 отъ 23-й Юлий той разгласилъ, че ще се назначаватъ на служба само онѣзи лица, които чрѣзвичайнитѣ комисари прѣпоржчватъ. Сь указъ № 894 отъ 21-й Октомврий б). се забранило на чиновницитѣ да вематъ участие въ изборитѣ и въ каквито и да било демонстрации за или противъ правителството. Вижда се, че болшинството отъ чиновницитѣ да е симпатизирало на либералитѣ, та постоянно имало уволнения и примѣствания по цѣли серии. Подиръ това, както видѣхме, прѣустроилъ жандармерията. Съ доклада си № 5892 отъ 19-й Августъ поискалъ отварянието въ София на „Межова школа", указътъ за която билъ подписанъ незабавно. Школата имала за цѣль да подготви землемѣри, на които да бжде възложено отпослѣ измѣрване на землитѣ (съставяне кадастра) въ Княжеството, но това не могло да се осжществи в). Длъжностьта на полицейский началникъ въ столицата била приравнена съ онъзи на окр. управитель и съвършено отдѣлена отъ послѣдния. Издадений за тъзи цѣль указъ № 776 уреждалъ службата на помощника и приставитѣ, като опрѣдѣлялъ и тѣхнитѣ заплати. Съ другъ указъ № 777 прѣустроилъ цѣлата санитарна служба — гражданска и военна — въ санитарна инспекция, навѣрно за да създаде мѣсто за единъ генералъ инспекторъ по медицинската часть, за какъвто билъ назначенъ санитарний генералъ Гримъ, който билъ и придворенъ на Кн. Александра. А най-голѣми неприятности Ремлингенъ си създалъ съ вземането подъ свое управление и дѣлата по печата. Спорѣдъ разпорежданията на Княжеский указъ № 801 отъ 14-й Септемврий всички позволения за издаване на вѣстници били давани отъ министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, който билъ и цензоръ на печата. На основание на тѣзи права, той забранявалъ внасянето на нѣкои вѣстници въ Княжеството, какъвто е случайтъ съ вѣстникъ „Независимость", г). а на други спиралъ издаванието. За едно подобно спиране влѣзълъ въ разправия съ редактора на вѣстникъ „Българский гласъ" и си създалъ неприятности отъ консерваторитѣ, които почнали явно да го хулятъ и нападатъ въ своя органъ, и го принудили да имъ изпрати отвореното си писмо, напечатано въ брой 88-й отъ с. г. на „Държавенъ вѣстникъ. Борбата на Ремлингена съ консерваторитѣ се завършила съ оттеглюването на първий отъ министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи, мѣстото на когото заелъ Гр. Д. Начовичъ д).

Князътъ задържалъ Ремлингена на служба по Военното министерство (началникъ на Военното училище) и му изпратилъ едно благодарително писмо за миналата му служба, като управляющъ министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи. Както се вижда Князътъ не искалъ да даде поводъ за да заключатъ отъ постжпката му, че прѣслѣдва рускитѣ офицери, които сж останали на служба въ България.

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 47.

б) „Държавенъ вѣстникъ" брой 77.

в). Тъзи школа се завѣдвала отъ дирекцията на общитѣ сгради, която се намирала подъ управлението на министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи.

г). Вѣстникъ „Независимость", който се издавалъ въ Пловдивъ, билъ органъ на либералитѣ („Държ вѣстникъ" брой 78 отъ 1881 год.)

д). Указъ №№ 1077 и 1078 отъ 31-й Декемврий 1881 год. брой 100 отъ „Държавенъ вѣстникъ".

По-горѣ видѣхме, че за добивание пълномощията въ Свищовъ Руский дипломатический агентъ Хитрого е билъ най-горѣщъ привърженикъ на Князя. Хитрово обаче не оставалъ такъвъ до края на своята служба въ България; напротивъ отпослѣ той станалъ върлъ гонитель на Князя — двѣ противоположни крайности. Какви сѫ били тайнитѣ мотиви на Хитрово за измѣняване неговото поведение, намъ сѫ неизвѣстни. Знае се само, че рускитѣ офицери на служба въ България били раздѣлени на два лагера; еднитѣ отъ тѣхъ били прѣдадени истински на службата си, а вторитѣ, които искали да се мѣсятъ въ вѫтрѣшнитѣ работи на Българитѣ, били високо протежирани отъ Хитрово, чрѣзъ когото гледали да задържатъ мѣстата си, и пакостятъ на другаритѣ си. Това замѣсване въ вѫтрѣшнитѣ работи не принасяло всѣкога успѣхъ на дипломатическия агентъ, и полека-лека го озлобило силно противъ Князя, който не искалъ да изпуща добритѣ си служители. На едно подобно замѣсване се дължало и оттеглюването на генер. Криловъ отъ Военното министерство прѣзъ пролѣтьта на 1882 год. а). Къмъ посоченитѣ причини трѣбва да се прибави и явното дѣйствуване на Хитрово по изпращане на доброволци въ Босна и Херцеговина, кѫдѣто се било появило възстание прѣзъ есеньта на 1882 год. противъ Австрийскитѣ окупационни власти б).

Както Князътъ, тъй и консерваторитѣ гледали да придобиятъ на своя страна нѣкои отъ по-виднитѣ либерали, но тѣзи послѣднитѣ по никой начинъ не склоняли. Либералитѣ явно нападали Князя за извършения прѣвратъ, а тъй сѫщо и Руското правителство и неговий агентъ въ София за показаното имъ съчувствие и помощь на Князя. Министрътъ на Вѫтрѣшнитѣ Работи Гр. Начовичъ, за да спре подобни нападения, прѣзъ мѣсецъ Февруарий 1882 година интерниралъ водителя на либералитѣ — Др. Цанковъ въ гр. Вратца, гдѣто и оставалъ до отказването на Князя отъ пълномощията. Министръ Гр. Начовичъ съ доклада си отъ 12-й Февр. с. г. подъ № 1023 като съобщавалъ за интернирането на Др. Цанковъ, който билъ напечаталъ на летущъ листъ „програмата на либералната партия", и изпратилъ циркуляръ до своитѣ послѣдователи за да съставятъ дружества и правятъ митинги, а тъй сѫщо и събиралъ въ кѫщата си всички неблагонадѣжни чиновници за да ги подстрѣкава къмъ непокорность на властьта и къмъ противозаконни дѣла, прѣдставилъ, спорѣдъ заповѣдьта на Князя, указъ № 105 за отпущание на сѫщия по 300 лева пенсия на мѣсецъ в)

Агитацията на либералитѣ прѣдизвикала издаването на издаденийтъ отъ Държавний Съвѣтъ „Законъ за събранията". Спорѣдъ постановленията на този законъ, който ималъ всичко 21 членове, събранията на открито мѣсто ставали подъ надзора на полицейскитѣ власти, които имали право да закриватъ събранията, когато тѣ не спазяли своето писменно обѣщание, което инициаторитѣ правѣли 24 часа по-рано, или когато ста-

а). Указътъ № 47 отъ 12-й Апр. 1882 год., обнародванъ въ брой 38 на „Държавенъ вѣстникъ"), мотивира по здравословни причини оставката на генерал Криловъ.

б). Отъ тѣзи дѣйствия на Хитрово Князътъ билъ поставенъ въ лошо положение прѣдъ Австро-Унгарското правителство, за което спомѣнува и Головинъ въ своята книга „Князъ Александръ I".

в). „Държавенъ вѣстникъ" отъ 18-й Февруарий 1882 година брой 18-й.

и нѣкакви смущения а). Тъзи агитация още повѣче стрѣснала консер-оритѣ слѣдъ като ги напусналъ Хитрово, и слѣдъ скарването на Княза Военний министръ генер. Криловъ, б). та побързали да посъвѣтватъ иза да иска двама министри отъ Русия. Този съвѣтъ билъ възприетъ Князъ Александръ на 15-й Априлий тръгналъ за Петербургъ прѣзъ ена, като оставилъ за свой замѣстникъ, съ едно писмо до министра на трѣшнитѣ Работи, Министерския Съвѣтъ и прѣдсѣдателя на Държавний вѣтъ в).

Въ Русия Князътъ се забавилъ повѣче отъ единъ мѣсецъ и се за-налъ въ България на 8 й Юний, посрѣщнатъ доста блѣскаво отъ пра-елството, войската и населението. Какви сѫ били ходатайствата на иза незнаемъ, но резултатътъ отъ тѣхъ е билъ повикването на Хитрово зпращането на генералитѣ: Соболевъ и баронъ Каулбарсъ за министри България г). До пристигането на двамата генерали управлението на

Д-ръ Георги Вълковичъ д).

енното министерство било възложено на генералъ Лѣсовой — началникъ на тилерията, който отпослѣ заелъ изново своето мѣсто. За 20-й Юний

а). „Държавенъ вѣстникъ“ отъ 16-й Мартъ 1882 година брой 28-й.

б). Князътъ се раздѣлилъ отъ генералъ Криловъ доста любезно, като му ратилъ Височайший рескриптъ („Държавенъ вѣстникъ“ отъ 15-й Апр. 1882 год. й 38-й)

в). Княжеското писмо, напечатано въ брой 38-й на „Държавенъ вѣстникъ“, аничавало намѣстничеството въ назначаване и отчисляване на чиновницитѣ, о си запазвалъ правото да одобрява или не направенитѣ въ неговото отсѫтствие мѣнения

г). Головинъ въ своята книга „Князъ Александръ I“ описва подробно какъ прѣзъ кого били намѣрени двамата генерали, но ненамѣрихме никакви документи тѣзи подробности.

д). **Д-ръ Георги Вълковичъ.** — Д-ръ Г. Вълковичъ е синъ на Вълко ртовичъ Чалъковъ отъ Копривщица и на Елисавета Хаджи Костова отъ Самоковъ. се родилъ въ Одринъ въ 1833 година. Първоначалното си учение получилъ

генералитѣ пристигнали въ София и на 23-й билъ съставенъ новия генералский кабинетъ. Съ указъ № 465 генералъ Л. Н. Соболевъ билъ назначенъ за прѣдсѣдатель на Министерския Съвѣтъ и министръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи, а съ указъ № 466 министритѣ: Желѣсковичъ и Д-ръ К. Иричекъ били уволнени и назначени за министри: Гр. Начовичъ на Финанситѣ; Д. Грековъ на Правосѫдието; Г. Теохаровъ на Народното Просвѣщение, и Д-ръ Г. Вълковичъ на Вънкашнитѣ Дѣла и Исповѣданията и за управляющъ на създаденото съ указъ № 463 ново министерство

въ Пловдивското Св. Троическо училище и въ елинското висше училище, каквото Българитѣ въ онова врѣме нѣмали. Сѣмейството му, което слѣдъ разорението на Копривщица, се прѣселило въ Одринъ, отново въ 1839 година се прѣмѣстило въ Пловдивъ.

Г. Вълковичъ училъ медицината въ Цариградското медицинско училище, и въ 1857 година, вслѣдствие на единъ конкурсъ билъ назначенъ за началникъ на хирургическата клиника (chef de clinique) въ това училище Въ 1860 год той отишълъ въ Парижъ за да се усъвършенствува, гдѣто стоялъ до края на 1863 год. На 1865 год билъ назначенъ началникъ на централната болница въ Дамаскъ (Шамъ) въ Сирия; въ 1870 година билъ назначенъ професоръ на хирургията въ практическото училище въ Хайдаръ Паша — Цариградъ (ecole d'application), а въ 1872 год. билъ повишенъ на чинъ полковникъ. Прѣзъ врѣме на Руско Турската война билъ интерниранъ въ Дамаскъ, отъ гдѣто сѫ върналъ въ Цариградъ прѣзъ Май 1878 год. слѣдъ което подалъ оставка отъ военната служба, като билъ достигналъ 23-та годишна служба и му трѣбвали още двѣ години за да получи пенсия половината отъ заплатата си.

Въ 1878 год. прѣзъ мѣсецъ Декемврий се прѣселилъ въ София, гдѣто билъ назначенъ отъ Императорский Комисарь — Князъ Дондуковъ Корсаковъ за членъ на Великото учредително Народно Събрание въ Търново. На 15-й Май 1879 год. билъ назначенъ за Директоръ на Земледѣлието, Търговията и Общитѣ Сгради въ първия Директоратъ на Източна Румелия, като му се възложило и уреждането и управлението на Пощитѣ и Телеграфитѣ. Въ мѣсецъ Юлий 1881 година подалъ оставка отъ тъзи си длъжность вслѣдствие на нѣкакви си недоразумѣния съ Главний Управитель А. Богориди, и на 1-й Августъ с. г. билъ назначенъ министръ на Външнитѣ Дѣла и Исповѣданията и Директоръ на Пощитѣ и Телеграфитѣ въ Княжеството България. Въ 1882 год. въ първото министерство на пълномощията билъ изпратенъ въ Виена като прѣдставитель на България à quatre, гдѣто вземалъ живо участие въ редакцията на конвенцията за сключителнитѣ желѣзници. Когато се завърналъ отъ тъзи мисия Князъ Александръ го натоварилъ съ указъ за прѣчистване смѣткитѣ на строителното отдѣление и устройството на ново-създаденото министерство на Общитѣ Сгради Земледѣлието и Търговията, което управлявалъ врѣменно. На 1-й Януарий 1883 год по разногласие съ генералитѣ Соболевъ и Каулбарсъ, подалъ оставка и отъ двѣтѣ министерства, и послѣ единъ мѣсецъ билъ изпратенъ въ Лондонъ, като прѣдставитель на България въ конференцията на Великитѣ Сили за уреждането на Дунавский въпросъ. Прѣзъ Априлий сѫщата година Д-ръ Г Вълковичъ билъ назначенъ за прѣдсѣдатель на Държавния Съвѣтъ на мѣстото на Т. Икономовъ, и въ качеството си на такъвъ е придружавалъ Князя Александра въ посѣщенията му въ: *Цариградъ*, *Иерусалимъ*, *Атина*, *Цетина* и *Дармщадъ*, и на 15-й Май се намѣрилъ на коронацията на Александръ III. Подиръ растурването на Държавния Съвѣтъ, Д-ръ Г. Вълковичъ влѣзналъ въ частний животъ и почналъ да упражнява званието си — лѣкарь. Въ края на 884 год. билъ назначенъ за старший лѣкарь на Александровската болница въ София. Въ мобилизацията на Пловдивското възстание (1885 г.) той поискалъ съ прошение активна служба, и билъ назначенъ главенъ лѣкарь на Източния отрядъ. Прѣзъ врѣме на Сръбската война той билъ натоваренъ съ управлението на всичкитѣ болници въ София, а въ 1886 год. билъ изпратенъ въ Цариградъ съ специална мисия при Високата Порта. Въ 1887 год. 1-й Януарий билъ назначенъ титуляренъ агентъ на Княжеското агентство въ Цариградъ, гдѣто биде и убитъ на улицата.

Д-ръ Г. Вълковичъ билъ награденъ съ 12 декорации, отъ които петь сѫ grands cordons. Нему се длъжи най-много организацията на Пощитѣ и Телеграфитѣ

Обществениитѣ Сгради, Земледѣлието и Търговията а). Генералъ баронъ улбарсъ билъ вече назначенъ за воененъ министръ съ указъ по Воето министерство подъ № 69 отъ 21 й Юний 1882 година.

Тукъ му е мѣстото да споменемъ, че стария Министерский Съвѣтъ, ѣди да напустне властьта, билъ постановилъ да закрие всичкитѣ окрѫжни олченски комитети. Управляющий Военното министерство и министра Вѫтрѣшнитѣ Работи съ доклада си подъ № 5107 отъ 18-й Юлий го посочилъ лошото направление на комитетитѣ въ Рахово и Вратца да строяватъ чрѣзъ четницитѣ населението на непокорство и съпротивие, какъвто билъ случайгъ въ с. Кнежа, Раховско прѣзъ мѣсецъ Февруарий, искалъ да се закриятъ всички окрѫжни комитети на народното олчение, и тѣхнитѣ права и длъжности да се прѣхвърлятъ върху воинитѣ началници, което било и постигнато съ указъ № 444 отъ 19 й ний с. г. И така създаденото народно опълчение за да пази границитѣ отечеството отъ вънкашни нападения, а реда и тишината вѫтрѣ въ няжеството, било заподозрѣно въ подпомагание на вълненията въ страта и унищожено по единъ косвенъ начинъ.

Новитѣ генерали-министри започнали първата своя дѣятелность съ обръщанието на жандармерийский корпусъ въ драгунский, б). и съ изване на новъ избирателенъ законъ. Въ този послѣденъ законъ, утвъртъ съ княжеский указъ подъ № 580 отъ 25 й Августъ 1882 година, в). а прието двустепенната система, която била прилагана още отъ врѣго на окупацията. Споредъ него всѣка околия си избирала по единъ ѣдставитель, безъ да се гледа количеството на населението. Изборитѣ вали въ окрѫжния градъ и по списачно гласуване (scrutin de liste); дата траялъ шесть години. За избираемитѣ се изисквало: тридесеть дишна възрасть, грамотность, българско подданство и да бѫдатъ ступани недвижимъ имотъ. Провѣрката на изборитѣ ставала отъ Върховния сационенъ сѫдъ, гдѣто сѫ изпращали заявленията чрѣзъ надлѣжний ѫженъ сѫдъ. Прѣдсѣдателитѣ и подпрѣдсѣдателитѣ на събранието се значавали съ княжеский указъ измѣжду избранитѣ прѣдставители.

Остатъка отъ лѣтото тъзи година Князътъ прѣкаралъ въ Варна — неговото присѫтствие на 16 й Августъ с. г. се положили основитѣ лѣтния дворецъ, нарѣченъ „Сандрово" — а послѣ отишълъ на лагера Шуменъ гдѣто правилъ маневри и прѣгледъ на събранитѣ войски, а ѣзъ есеньта се бавилъ въ Русе. Тамъ ставали приготовления за посрѣнето на Сръбский краль Миланъ, който на 2 й Октомврий трѣбвало пристигне и повърне посѣщението на Българския Князъ. Князъ Алекдръ и Българското правителство вземали всички потрѣбни мѣрки за о блѣскаво и тържественно посрѣщане на съсѣдния владѣтель. Аташи-

---

то въ Източна Румелия, тъй и въ България По политическо убѣждение той ъ консерваторъ *конституционалистъ* и принадлѣжажъ на групата на държитѣ мѫже, която има за девиза *„България на Българетѣ"*.

Д-ръ Г. Вълковичъ може да се каже безъ всѣко прѣувеличение, че е билъ нъ отъ най-дѣятелнитѣ ни и неуморими държавни мѫже, и можаше да принесе много голѣма полза на България, ако ятаганътъ не бѣ прѣкратилъ живота му.

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 67-й отъ 24-й Юний 1882 година

б). Указъ № 73 отъ 3-й Юлий 82 год. („Държавенъ вѣстникъ" брой 71-й).

в). „Държавенъ вѣстникъ" брой 103.

[illegible]

И прѣзъ това лѣто въ Източна България се били появили разбойници, и мѣстата били обявени въ военно положение съ укази №№ 512 и 521 отъ 19-й и 23-й Юлий 1882 година ж). Съ настѫпванието обаче на зимата не били забѣлѣжени да се скитатъ никакви чети и министра на Вътрѣшнитѣ Работи поискалъ вдигането на военното положение з).

На 3-й Ноемврий Князьтъ се завърналъ въ София, а на 29-й сѫщий съ указъ № 832 свикалъ избранитѣ народни прѣдставители за събрание на 8-й Декемврий с. г. Когато пристигнали народнитѣ прѣдста-

---

а). Генер. Лѣсовой — началникъ на артилерията, подполковникъ Станицкий — командиръ на 1-ва дружина и поручикъ Мариновъ — флигелъ адютантъ („Държ. вѣстникъ“ брой 112).

б). Указъ № 674 отъ 23-й Септемврий 1882 година.

в). Указъ № 697 отъ 27-й Септемврий 1882 година.

г). Указъ № 717 отъ 18-й Октомврий 1882 година.

д). Указъ № 756 отъ 8-й Октомврий („Държавенъ вѣстникъ“ брой 129).

е). Указътъ № 699 отъ 8-й Октомврий 1882 година.

ж). Съ прокламации отъ 25-й Юлий генер. Соболевъ съобщавалъ на населението, че околиитѣ: Ески-Джумайска, Османъ-Пазарска, Варненска, Прѣславска, Силистренска, Тутраканска, Шуменска, Провадийска, Разградска, Поповска, Търновска, Еленска и Кесаревска сѫ обявени въ военно положение („Държавенъ вѣстникъ“ брой 80).

з) Княжеский указъ отъ 9-й Декемврий 1882 год. № 857 („Държавенъ вѣстникъ“ брой 141).

ели, Князътъ билъ неразположенъ, и вслѣдствие на това министрътъ
дсѣдатель билъ опълномощенъ отъ името на Княза да отвори сесията
III-то обикновено Народно Събрание, ако и съ два дни да е закъсняло
арянето на камарата [а]. Генералъ Соболевъ като влѣзналъ въ Събра-
то [б]. отъ прѣдсѣдателското мѣсто прочелъ Тронното слово, като казалъ
дварително: „честь имамъ да съобщя на почитаемото Събрание, че
ово Височество искренно съжалява, че по причина на силно простудя-
е не можа да открие самъ Народното Събрание. По тази причина
ово Височество Височайше благоволи да поръча на менѣ да открия
Негово име Събранието и да прочета Тронната рѣчь“ [в]. Спорѣдъ
ий избирателенъ законъ за прѣдсѣдатель на III-то обикновено Народно
брание билъ назначенъ Високопрѣосвященний Варно-Прѣславский митро-
итъ Симеонъ, а за подпрѣдсѣдатели Иванъ Симеоновъ — Разградский
дставитель и Атанасъ Минчевъ — Врачанский прѣдставитель [г].

Въ Тронното слово най-напрѣдъ се споменяло за избирателната
форма, която произлизала отъ дадените Князу пълномощия, и която се
инчала съ добъръ резултатъ, като се избрали за прѣдставители лица
независимо обществено положение; на Събранието сега прѣдстояло да
жди главно економическото положение на страната, като разгледа нѣ-
финансови закони; [д]. слѣдъ като се посочвало на нѣкои прѣобразо-
ния, направени съ съдѣйствието на Държавний Съвѣтъ, въ словото се
хвалявала българската армия, и се констатирало добрите отношения на
няжеството съ другитѣ държави, а особено съ Русия, а тъй сѫщо и
ѣскавий приемъ, направенъ на Сръбския Краль въ Русе. Събранието
почнало веднага своята работа, и прѣди всичко приело отговора на
онното слово, който билъ поднесенъ на 21-й сѫщий мѣсецъ отъ една
утация, въ която влизало и бюрото [е].

Прѣди да пристѫпимъ къмъ описване дѣятелностьта на III-то обик-
вено Народно Събрание нека ни бѫде позволено да споменемъ на кѫсо
появилото се недоразумѣние мѣжду министритѣ, което вмѣсто да се
авни и углади отпослѣ вземало по-широки размѣри. Най-първо дало
водъ оскърблението на генералитѣ Соболевъ и Каулбарсъ, като пѫту-
ли съ семейството си отъ Ломъ за София: нѣкои пощенски чинов-
ци не се отнесли съ подобающето внимание и не улеснили съ коне
тующитѣ, за което били официално смъмрени отъ надлѣжния министръ [ж].
ва обаче незадоволило генералитѣ, които влѣзнали въ стълкновение съ

а). Назначения прѣдсѣдатель на Събранието съ нѣкои отъ прѣдставителитѣ
билъ още пристигналъ.

б). Дървеното помѣщение, въ което засѣдавали I и II Народни Събрания
въ есеньта изгорѣло, та за III-то Обикновено Народно Събрание би приспособенъ
опа на мѫжката класическа гимназия.

в). Текстътъ на тронното слово е помѣстенъ въ края на главата подъ № IX.

г). Указъ № 850 отъ 8-и Декемврий с. г. помѣстенъ въ „Държавенъ вѣст-
къ“ брой 141.

д). Въ този пасажъ на словото се спомѣнувало за прѣобръщанието на десе-
ка въ поземеленъ данъкъ и законопроекта за Народна Банка

е). Текстътъ на отговора на тронното слово е помѣстенъ въ края на настоя-
та глава подъ № X.

ж). Приказъ № 177 отъ 16-й Ноемврий 1882 година помѣстенъ въ брой 134
„Държавний вѣстникъ“.

[illegible]

Тодоръ Икономовъ г).

прѣслѣдвали немилостиво единственитѣ си приятели — консерваторитѣ. Нѣкакви задкулисни интриги се разигравали, защото по въпроса за ж-

а). Др. Цанкову било разрѣшено да отиде по семейни работи въ Виена и на връщане излѣзълъ въ Русе, гдѣто съмишленницитѣ му направили демонстративно посрѣщане.

б). „Държавенъ вѣстникъ" брой 133.

в). Съ указъ № 25 отъ 14-й Януарий 1883 год. се приема оставката на Вълковича и вмѣсто него се назначилъ Д-ръ К. Стоиловъ, а министерството на Общитѣ Сгради и пр. се отнело отъ генер. Соболева и се прѣдало врѣменно на Гр. Начовича.

г). **Тодоръ Икономовъ** е родомъ отъ село *Жеравна*, близо до Котелъ. Роденъ билъ прѣзъ 1835 год., но пакъ не се знае положително. Първоначалното си образувание добилъ въ родното си мѣсто, а подиръ продължавалъ да се учи въ *Котелъ*, *София* и *Сливенъ*, слѣдъ което отишълъ въ *Цариградъ* и се условилъ за учитель въ униатското училище и пѣвецъ въ църквата. Когато *И*.

лѣзнитѣ пжтища се замѣсило и Народното Събрание, като молило чрѣзъ една депутация Княза да не назначава за министръ на Общитѣ Сгради и пр. чужденецъ, а). а така сжщо да се даде направата на желѣзната линия чрѣзъ търгъ, което не се харесвало твърдѣ на генералитѣ.

Друга една случка още прѣди откриването на Събранието показвала, че мѣжду високитѣ правителствени сфери работитѣ отиватъ натягнато. Прѣдсѣдательтъ на Държавния Съвѣтъ Т. Икономовъ, който още прѣзъ лѣтото си подалъ оставката, но не била приета, напечаталъ съ подписа си една статия въ брой 39-й на в. „Славянинъ“, въ която строго разкритикувалъ правителството за станалитѣ избори. За тъзи постжпка Икономовъ билъ уволненъ съ указъ № 875 отъ длъжностьта прѣдсѣдатель на Държавний Съвѣтъ и като комисарь по уреждане пограничний въпросъ съ Сърбия б). Икономовъ, слѣдъ уволнението си, въ редъ статии осждалъ поведението на нѣкои руски офицери и чиновници, които ставали причина за охладяване на Руси и Българе.

Засѣданията на III-то обикновено Народно Събрание се продължили до 13 й Февруарий 1883 год. въ който день било и закрито лично отъ Княза. По важнитѣ закони, разгледани и приети отъ това Събрание, били: в). *за Народната Банка; Смѣтната палата; отчетностьта на бюджета; лозята и спиртнитѣ питиета, прѣобрѣщане десятъка въ пари; църковното управление (Екзарх. уставъ), сѣянето на мака и произвождане афионъ, черкезкитѣ и татарски земи; телеграфни спогодби (конвенции) на България съ Сърбия и Турция; уставътъ за полицейската стража, и бюджета за 1883 година.*

Соколский се завърнаалъ като Българский униятский патриархъ отъ *Римъ*, ржкоположилъ Икономова за свой дяконъ. Слѣдъ отвеждането на *Соколский* въ *Русия*, Икономовъ се отказалъ отъ дяконството и двѣ години слушалъ лѣкцитѣ въ *Киевската Духовна Академия*. Като се завърналъ въ България оставалъ за учитель въ *Сливенъ*, послѣ въ *Шуменъ*, отъ гдѣто заминалъ за Тулча и билъ секретарь при Българската община, а подирь и кассиерь при Земледѣлческата Касса. Икономовъ по късно дошълъ въ Цариградъ и по църковната борба развивалъ голѣма дѣятелность; вземамъ участие въ издаванитѣ тогава вѣстници и списанието „Читалище“. Прѣзъ врѣме на Руската окупация билъ чиновникъ въ Тулчанската Губерния, а подиръ и училищенъ инспекторъ въ Варненската Губерния При отдѣлението на *Ист. Румелия*, споредъ Берлинския трактатъ, Икономовъ билъ назначенъ за кжсо врѣме Пловдивский Губернаторъ и послѣ Сливенский Префектъ отъ гдѣто билъ повиканъ за министръ на Вжтрѣшнитѣ Работи въ Българското Княжество. За общественната дѣятелность на Икономова и занимаванитѣ отъ него длъжности се споменува на реда си въ *„Юбил История“*. Освѣнъ общ служби Икономовъ въ свободното си врѣме се занимавалъ и съ книжевность, като е написалъ и издалъ Българска граматика нѣколко читанки за Българский языкъ, Кратка Всеобща История, Числителница и нѣколко разни брошури. Той умрѣлъ въ гр. Шуменъ на 28-й Октомврий 1892 година, като се ползувалъ съвсѣмъ малко отъ отпуснатата му 500 лева държавна пенсия.

а). На скоро въ България билъ пристигналъ инжинеръ Князъ Илковъ, който отпослѣ билъ назначенъ за началникъ на строителния отдѣлъ съ 24,000 лева годишно възнаграждение Този сжщий Кн. Илковъ по настоящемъ е министръ на пжтищата и съобщенията въ Русия.

б). „Държавенъ вѣстникъ“ брой 146 отъ 23-й Декемврий 1882 год.

в). Заслужва да се знае внесений отъ министра Гр. Начовича докладъ за финансовото положение на Княжеството, прочетенъ въ VII-то засѣдание, за това го помѣстяме въ края на настоящата глава подъ № XI.

митрополитъ [а]. Екзархията поискала отъ министра на Вънкашнитѣ
оти да изпрати на заточение владиката въ Вратца, но Министръ Сто-
въ съ Екзархийский замѣстникъ измѣнили, и вмѣсто въ Вратца испра-
и Мелетий въ Рилския мънастиръ. Всичко това ставало набързо и по
но споразумѣние, между министритѣ на Вънкашнитѣ и Вѫтрѣшнитѣ
оти и Екзархийский намѣстникъ, съ цѣль да се избѣгнатъ народнитѣ
онстрации [б]. Нѣкои приятели на митрополита подирили защитата на
рала Соболева, който се показалъ готовъ да противодѣйствува на своя
ега; било телеграфирано на Мелетия въ Радомиръ да се върне обратно,
ього неговото изпращане станало безъ знаянето на Негово Височество,
а посрѣщанието и довежданието му въ столицата били изпратени по-
мейстра Карновичъ съ чиновника за особни поржчки — Щегловъ [в].
етий при всичко, че отъ сърдце желаялъ да се завърне на своето
рополитско сѣдалище, не се съгласилъ да изпълни исканието на генер.
олевъ безъ съгласието и на Св. Синодъ. Генералитѣ дирили претекстъ
се раздѣлятъ отъ своитѣ другари и го намѣрили въ този споръ. Д ръ
Стоиловъ оскърбенъ отъ замѣсването на генер. Соболева въ тъзи
ота поднесълъ Князу своята оставка, която била и приета. Грековъ
Начовичъ като солидарни съ него, подали тоже оставкитѣ си. Князътъ
дпочелъ да се раздѣли отъ консерваторитѣ и задържи генералитѣ,
о и само да се не погледне криво въ Русия на постѫпката му. Три-
а излѣзли въ оставка министри слѣдъ това подали докладна записка
Негово Височество, и се оплакали отъ постѫпката и поведението на
ералитѣ. Станало коренно промѣнение въ кабинета. Генералитѣ запа-
и своитѣ мѣста, а за другитѣ министерства се назначили управляющи [г].
управляющи били назначени: Г. Теохаровъ за министерството на
авосѫдието; Д. Д. Агура за министерството на Просвѣщението; Князъ
ковъ за министерството на Общитѣ Сгради, Земледѣлието и Търговията;
Цанковъ за министерството на Вънкашнитѣ Работи и Исповѣданията,
слѣдъ три дни билъ назначенъ Т. Бурмовъ за управляющъ министерст-
о на Финанситѣ [д]. Резултатътъ отъ тъзи борба не билъ въ полза на
серваторитѣ, защото назначенитѣ лица за управляющи министерствата
се считали за партизани, но това не ги обезсърдчило. Борбата започ-
а между генерали и консерватори по-сериозно и по-ожесточено [е].

При всичко, че вѫтрѣшното положение на Княжеството и да не
о закрѣпено съ станалото министерско промѣнение, Князътъ тръгналъ

а). По врѣме на войната (1877—78 год.) митрополитъ Мелетий избѣгалъ
зъ Цариградъ за Румѫния, и съ това изложилъ прѣдъ Турското правителство
гарското висше духовенство и паството си, та синодътъ го отлѫчилъ.

б) Повече отъ година врѣме населението въ столицата открито гонѣло своя
дика, и му било изнесло трона отъ съборната църква, за което били дадени
ъ сѫдъ нѣколко души отъ църковнитѣ настоятели.

в). Карновичъ и Щегловъ били Руси и протежета на генералитѣ, а послѣд-
й и братъ на Соболевата жена.

г. Указътъ № 145, съ който се приематъ оставкитѣ на бившитѣ министри
се назначаватъ управляющитѣ, е помѣстенъ въ брой 25-й на „Държавенъ вѣст-
къ" отъ 1883 год

д) Указъ № 158 въ брой 26 й на „Държавенъ вѣстникъ" отъ 1883 год.

е). Нѣкои отъ либералитѣ вземали страната на Рускитѣ генерали, съ цѣль
че, навѣрно, да ги ожесточатъ повече срѣщу тѣхнитѣ сега общи неприятели —
серваторитѣ.

да пжтува още на 4-й Априлий. Съ единъ рескриптъ до министра-прѣдсѣдателя Князътъ оставялъ за свой замѣстникъ Министерский Съвѣтъ, като си запазилъ правото да одобри и утвърди взетитѣ мѣрки отъ замѣстничеството, а тъй сжщо и направенитѣ назначения и отчисления, като приврѣменно назначилъ за управляющий министерството на Вжтрѣшнитѣ Дѣла — Търновский окржженъ управитель Н. Марковъ а).

Пжтуванието на Князя било доста дълго. Прѣзъ Ломъ, Русе и Варна Князътъ заминалъ съ турский параходъ „Изеддинъ" за Цариградъ, гдѣто останалъ като гостъ на Султана три дни въ царския дворецъ на „Гьоксую". Отъ Цариградъ заминалъ за Иерусалимъ, а отъ тамъ за Атина — Гърция да посѣти Гръцкий Кралский дворъ, гдѣто гостувалъ три дни. Слѣдъ това Князътъ заминалъ за Цетиня — Черногора и посѣтилъ Княжеското семейство, при което останалъ само два дни. На всѣкждѣ Князъ Александръ билъ посрѣщанъ и приетъ най-сърдечно и приятелски. Пжтуването имало за цѣль Князътъ да отиде въ Москва за коронацията на Руския Императоръ Александръ III й. но като било още рано, той се отбилъ за нѣколко дни въ Дармщадъ при своитѣ родители б).

Князътъ пристигналъ въ Москва на 8 й Май; на станцията билъ посрѣщнатъ отъ Великитѣ Князе и висшитѣ военни власти съ приличната честь, а на слѣдующия день се видѣлъ съ Императорската двойка. Князътъ останалъ въ Москва до 28-й Май и присжтствувалъ на всичкитѣ тържества. На 25-й Май Той заедно съ Българската депутация поднесълъ на Императора подаръци отъ България, мѣжду които и една златна алегорическа фигура, прѣдставляюща Русия да помага и покровителствува България съ надписъ: *„Царю-покровителю Александру III отъ Болгарскаго Князя Александръ I и отъ признателнаго его народа"* в).

Народното Събрание било избрало по-рано своя депутация да присжтствува на коронаиията. Депутацията на чело съ прѣдсѣдателя на Събранието митрополитъ Симеонъ пристигнала прѣди коронацията въ Петербургъ, и била много добрѣ посрѣщната и приета. Тя имала за мисия, мѣжду другото, да освѣтли Императора и Руското правителство върху положението на работитѣ въ България, и да опише дѣятелностьта н генералитѣ: Соболевъ и Каулбарсъ. Обаче генералъ Соболевъ, комуто било заповѣдано отъ Князя да пристигне въ Москва за деня на коронацията, г). явилъ се въ Петербургъ и земалъ върху себѣ си грижата то

а). Текстътъ на този рескриптъ е помѣстенъ въ края на настоящата глав под № XII

б). На врѣмето си по тъзи обиколка на Князя се е говорило различно. Едн увѣрявали, и Князътъ ималъ намѣрение да се жене, та отишълъ да избира жен други, че искалъ да се махне отъ България, защото не можалъ да гледа и търп своеволията на генералитѣ. Най-вѣрно обаче ще бжде, че искалъ да посѣти двор ветѣ на послѣднитѣ двѣ съсѣдни държави, което до тогива не му се удало направи.

в) Значението на тъзи златна фигура, която е тежала единъ пудъ (13 о чисто злато), описва Головинъ въ своята книга: „Князъ Александръ I" на стр ница 273 и 274

г). *Въ Височайший ресквиптъ* отъ 4 й Априлий 1883 год., напечата въ брой 43-й на „Държавенъ вѣстникъ", изрично се казвало на генер. Соболевъ се намѣри въ Москва въ деня на пристиганието на Князя, а той тръгналъ о София още на 25-й Априлий.

прѣдстави на Императора Българската депутация. Прѣдсѣдательтъ на бранието и на депутацията оскърбенъ и докаченъ отъ натрапеното кунство на генераля, намѣрилъ за добрѣ по здравословни причини да присѫтствува на коронацията. Освѣнъ депутацията отъ Народното брание въ Москва се явила безъ знанието на Княза, още една втора утация на чело съ Н. Сукнаровъ — Софийский кметъ. Така сѫщо сѫ стигнали тамъ и управляющитѣ министерствата на Финанситѣ Буръ [а]). и на Външнитѣ Работи и Исповѣданията К. Цанковъ. Появявао на тъзи втора депутация обѣдило Князя, че неговитѣ министри сѫ пени да му противодѣйствуватъ. Съ тъзи единствена цѣль, вижда се, ералъ Соболевъ останалъ въ Москва и Петербургъ и слѣдъ коронацията около два мѣсеца [б]).

Отъ Москва Князътъ заминалъ за Ишълъ и прѣкаралъ нѣколко дни минералнитѣ топли води въ Гащенитъ и Ишълъ, а отъ тамъ се завърнъ прѣзъ Виена въ България и на 12 й Юлий с. г. пристигналъ въ лицата. Съ пристиганието си Той вземалъ всички необходими мѣрки за отбива кроенитѣ противъ Него сплѣтни. Най-много Той се замислилъ ху доклада отъ Държавний Съвѣтъ, въ който открито се описвало тивозаконнитѣ постѫпки на кабинета на генералитѣ министри. Нѣкои членовете на Съвѣта отъ страхъ да не повръдятъ на добритѣ отноия мѣжду Русия и България подписали този докладъ, който носи подса само на подпрѣдсѣдателя Н. Михаиловский при особено мнѣние [в]). важнитѣ разпореждания на Княза били: 1) *повикването на дѣйстнелна служба долнитѣ запасни чинове въ пѣхотата отъ приитѣ на 1878 и 1879 години въ окрѫжията: Софийско, Кюстенско, Видинско, Ломско, Вратчанско и Плѣвенско, които послѣ и събрани на лагеръ при София*; 2) *Свикването за 14 й Августъ востепеннитѣ избиратели отъ окрѫжията: Софийско, Кюстенско, Разградско, Варненско, Шуменско и Силистренско за да ератъ гласни, които на 21-й Августъ трѣбвало да изберать ълнителнитѣ прѣдставители*, и 3) *уволняването на Г. Теоова — управляющий министерството на Правосѫдието, който равилъ масови уволнения и размѣствания по сѫдебната часть, замѣняването му съ Хр. Стояновъ* [г]).

Въ допълнителнитѣ избори сполучили да се изберать повѣче либеи, мѣжду които и Др. Цанковъ. Този послѣдний билъ освободенъ и завърналъ въ София. Мѣжду него и консерваторитѣ се постигнало

а). Бурмовъ при това си отиване проявилъ несъстоятелностьта си по финантѣ: *той водилъ прѣговори да испрати на хранение въ Руския жавенъ Банкъ наличностьта на Българското съкровище, която лизала на 14 милиона лева.*

б). За опровѣргаване разпространяванитѣ отъ Соболева интриги срѣщу Княза ъ изпратенъ въ Петербургъ Д-ръ К. Стоиловъ, но не билъ приетъ за официаъ дипломатический агентъ и останалъ въ Руската столица нѣколко дни, като тно лице.

в). Докладътъ, който носи исх. № 615 отъ 15-й Юлий 1883 год е помѣстенъ брой 81 отъ 83 год. на „Държавенъ вѣстникъ".

г). „Държавенъ вѣстникъ" броеве: 78 79 и 80 отъ 1883 год.

едно споразумѣние; това споразумѣние имало за цѣль да се отнеме властьта отъ генералитѣ, които немогли вече да се търпятъ и отъ двѣтѣ партии.

Княжеското правителство било сключило двѣ конвенции, — една съ Австро Унгарското, Сръбското и Турското правителства за свързуване на желѣзнитѣ пѫтища отъ Цариградъ прѣзъ София и Бѣлградъ за Виена, а другата — съ Руското правителство за окупационний дългъ [а]. Тѣзи двѣ конвенции изисквали да се подпишатъ (ратифициратъ) по скоро, за това кабинетътъ прѣдложилъ и Князътъ подписалъ указа № 692 отъ 25-й Августъ 83 год. за свикване на III-то Обикновено Народно Събрание на извънредна сесия за 3-й Септемврий за разглеждане и приемане горнитѣ двѣ конвенции [б].

Князътъ на 30-й Августъ, при празднуване тезоименния си день издалъ къмъ народа единъ манифестъ, [в] съ който обявява, че ще назначи немедленно една комисия, която да приготви единъ проектъ за нова конституция.

Съгласно съ този манифестъ на 30-й сѫщий била назначена една комисия отъ 14 души, между, които трима владици, а другитѣ либерали и консерватори за да прегледа Конституцията и състави проектъ.

На 4-й Септемврий Князътъ отворилъ извънредната сесия на III-то Обикновено Народно Събрание съ надлѣжното Тронно слово [г]. На 5-й сѫщаго се явили въ двореца: Др. Цанковъ, Д. Грековъ, Гр. Начовичъ и М. Балабановъ да заявятъ за постигнатото съгласие, а въ сѫщий день Събранието приело единогласно приготвения отговоръ на Тронното слово, който на 6-й Събранието въ пъленъ съставъ поднесло на Н. Височество. Въ отговора най много се наблѣгало за възстановяването на Търновската Конституция. Князътъ облѣгнатъ на единогласната молба на Събранието издалъ другъ единъ манифестъ, [д] съ който се обявява, че се възстановява Търновската Конституция.

Слѣдъ издаването на помѣнатий манифестъ, противъ съгласието на генералитѣ, за послѣднитѣ станало явно, че трѣбва да напуснатъ България. Още на слѣдующий день кабинетътъ — съ всичкитѣ управляющи си подалъ оставката, която била и приета [е]. Новий кабинетъ се съставилъ съ указъ отъ 7/IX 83 год. подъ № 719 тъй: Др. Цанковъ прѣдсѣдатель на Министерский Съвѣтъ и министръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи, Гр. Начовичъ — министръ на Финанситѣ, М. Балабановъ — министръ на Вънкашнитѣ Работи и Изповѣданията, Т. Икономовъ — министръ на Общитѣ Сгради, Земледѣлието и Търговията, Д-ръ К. Стоиловъ — министръ на Правосѫдието и Д-ръ Моловъ — министръ на Народното Просвѣщение [ж].

а). К Цанковъ водилъ прѣговоритѣ по тъзи конвенция, когато билъ въ Москва за коронацията.

б). „Държавенъ вѣстникъ“ брой 92-й отъ 1883 год.

в). Текстътъ на манифеста е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XIII.

г). „Държавенъ вѣстникъ“ брой 95-й отъ 1883 година.

д). Текстътъ на манифеста за възстановяването на Търновската Конституция е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XIV.

е). Указъ № 720 отъ 7-й Септемврий 1883 год („Държ вѣстникъ“ брой 96).

ж). Воененъ министръ се не назначилъ, та Н. Височество възложилъ врѣменно да управлява Военното министерство полковникътъ отъ генералний щабъ Редигеръ (приказъ по Воен. Вѣдомство № 316 отъ 10 Септемврий 1883 година).

Сжщий день съ указъ № 721 се назначилъ за прѣдсѣдатель на Народното Събрание Д. Грековъ. Въ засѣданието на 9-й Септемврий Народното Събрание изслушало прочетената отъ министра-прѣдсѣдателя декларация, спорѣдъ която това Събрание щяло да дѣйствува до свикването на Велико Народно Събрание, като се ржководи отъ новия избирателенъ законъ, относително състава си, а за правата и дѣйствията си да се управлява отъ Конституцията. Слѣдъ това Събранието дало клѣтва; сжщо и кабинетътъ се явилъ въ двореца и положилъ клѣтва за вѣрность на Князя и Конституцията. Този прѣвратъ се извършилъ много тихо и билъ посрѣщнатъ съ голѣма радость въ цѣлото Княжество. Имало обаче и недоволни отъ постигнатото съгласие, които веднага започнали да работятъ противъ новото правителство.

Заедно съ генералитѣ напуснали службата си въ България и нѣкои други Руси. Нѣколко дни слѣдъ заминаването на генералитѣ, Руското Военно министерство повикало назадъ много бързо нѣкои отъ рускитѣ офицери, които служили съ голѣма прѣданность на Князя и на Българската армия а). Това повикване било обидно за Князя, та прѣдизвикало уволнението на полковн. Редигера, когото замѣстилъ подполковникъ Котелниковъ, а тъй сжщо уволнението на останалитѣ руски офицери отъ свитата на Князя и повикването на Българскитѣ офицери изъ Русия. За да се изглади това недоразумѣние, и се тури въ опрѣдѣлени граници положението и правата на Военний министръ (Руский генералъ) и другитѣ Руски офицери на служба въ България, изпратенъ билъ отъ Петербургъ братътъ на бившкй воененъ министръ, Императорский фл. адютантъ полковникъ отъ генералний щабъ баронъ Каулбарсъ. Правителството постигнало едно споразумѣние, съ полков. Каулбарса, което прокарало прѣзъ Народното Събрание б).

Възъ основание на тѣзи правила останали да служатъ въ България Рускитѣ офицери, но за направенитѣ обиди на Князя не се дало никакво удовлетворение, и това било началото за Неговото охладяване къмъ Руското правителство.

Новото правителство, като отнело властьта отъ генералитѣ, обнародвало въ брой 105 отъ „Държавенъ вѣстникъ" една подробна програма, в). върху която Князътъ своержчно билъ написалъ: „*Одобрявамъ и моля Бога да усили въ сърдцата на възлюбленния мой народъ патриотическитѣ чувства, които го накараха да ме обкржжи. 21/IX 1883 г. Александръ*".

Като се приела отъ Народното Събрание сключената конвенция съ Руското Императорско правителство за окупационний дългъ, правителството побързало да опълномощи и изпрати въ Петербургъ министра на Вънншнитѣ Работи и Изповѣданията — Балабанова за да подпише тъзи конвен-

---

а). Повикани били генералъ-адютанта на Негово Височество генер Лѣсовой и флигелъ адютанта кап. Ползиковъ (приказъ № 1-й отъ 14-й Октомврий 83 год. „Държавенъ вѣстникъ" брой 111).

б). Сключеното условие е обнародвано съ указъ № 210 отъ 10-й Ноемврий 83 год. („Държавенъ вѣстникъ" брой 126). Слѣдъ това баронъ Каулбарсъ останалъ още дълго врѣме въ България за да чака пристигането на новия Воененъ министръ.

в). Текстътъ на програмата на кабинета е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XV.

ция. Императорътъ, като приелъ на 17-й Октомврий с. г. въ Гатчино на ауденция Българский министръ, който връчилъ саморъчното писмо отъ Князя съ нѣколко привѣтствени думи, изказалъ желание за скорошното изравнение на висящий воененъ въпросъ, за което спомѣнахме по-горѣ а). Ратификацията станала на 31-й Октомврий с. г. за което министръ Балабановъ телеграфически съобщилъ въ София б).

Правителството при всичко че срѣщаше една малка позиция въ Народното Събрание отъ нѣкои либерали, пакъ успѣло да прокара освѣнъ горѣпомѣнатитѣ конвенции, но и нѣкои закони, между които и закона за измѣняването на конституцията. То, правителството, за да покаже своята послѣдователность отъ една страна, а отъ друга — да прѣсече пжтя на онѣзи, които искали да всѣятъ раздоръ, побързало съ закриването на Държавний Съвѣтъ, чието по-нататъшне сжществувание било незаконно в).

На 23 й Ноемврий една тричленна депутация отъ либералната партия се прѣдставила на Князя, и му поднесла единъ адресъ, въ който отъ една страна се взказвала дълбоката признателность за възстановяването на Конституцията, а отъ друга — се искало по-скорошното прѣмахване на всички закони и учрѣждения, противни на Търновската Конституция г).

На този адресъ, който носялъ подписитѣ на около 30 души прѣдставители отъ разни градове, Князътъ отговорилъ удовлетворително, като заявилъ тържествено и на всеуслишание, че ще направи всичко за да се запази цѣла и не нарушима Конституцията, доклѣ се произнесе по нея Великото Народно Събрание д).

Слѣдъ постигането по този начинъ съгласие, правителството успѣло да прокара прѣзъ Народното Събрание на 5 й Декемврий с. г. „законътъ за измѣнението на Конституцията", но заедно съ това било взимено и слѣдующето рѣшение: *Народното Събрание постановява да моли Негово Височество, щото прѣдъ видъ на необходимата нужда да се направи единъ сериозенъ опитъ съ дѣйствующата Търновска Конституция, Великото Народно Събрание за прѣглеждание на Конституцията да се не свиква прѣди истичането поне на три години*".

Това послѣдне рѣшение, поднесено съ докладъ отъ цѣлия Министерский Съвѣтъ, Князътъ одобрилъ на 9-й отъ сжщия мѣсецъ е).

Народното Събрание било продължено до 24-й Декемврий и се закрило лично отъ Князя на 25 й ж). То разгледало и приело държавний бюджетъ за 1884 год. и нѣкои по важни закони, между които и „законътъ за избиране прѣдставители на Обикновеното и Велико Народно Събрание".

Водителитѣ на двѣтѣ партии колкото и да били искрени въ дѣйствията си, и да искали да спазятъ до край постигнатото съгласие, пакъ

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 112-й отъ 18/X 1883 год.

б). Телеграмата е помѣстена въ брой 116 отъ. „Държавенъ вѣстникъ".

в). Указъ № 946 отъ 9-й Ноемврий 93 год. („Държавенъ вѣстникъ" бр. 121).

г). Текстътъ на адреса е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XVI.

д). Текстътъ на този Княжеский отговоръ къмъ депутацията е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XVII.

е). „Държавенъ вѣстникъ" брой 133.

ж) Текстътъ на Княжеското слово е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XVIII.

имало нѣколко души отъ либералитѣ, които гледали съ подозрѣние и недовѣрие на това що се вършило отъ правителството и Събранието. Тѣзи недовѣрчиви личности свикали митингъ на 20 й Декемврий и осждили дѣлата на правителството и на Народното Събрание. Между участвующитѣ билъ и Софийский кметъ Н. Сукнаровъ съ помощницитѣ си, при всичко че по рано билъ подписалъ поднесений адресъ на Княза отъ страна на либералната партия. Др. Цанковъ, оскърбенъ отъ дѣйствията на Сукнарова, въ качеството си министръ на Вжтрѣшнитѣ Работи поднесълъ докладъ и указъ на Княза отъ 22/XII подъ № 1124 за да уволни кмета на столицата. а). Това направило единъ малъкъ шумъ въ София, и за да се ограничи и избѣгнатъ по-нататъшнитѣ недоразумѣния, кабинетътъ си подалъ оставката, която била приета, а на Др. Цанкова възложено да състави ново либерално министерство б). Новий кабинетъ замѣстилъ Държавний Съвѣтъ съ една кодификационна комисия в).

Слѣдъ сключването на конвенцията за окупационний дългъ и онъзи за военний министръ и други Руски офицери, които оставатъ на служба въ България, Руското правителство за да прѣмахне всички причини на бждящи недоразумѣния, повикало своя агентинъ Ионина, който билъ замѣстилъ Хитрово, и който билъ сжщо въ напрѣгнати отношения съ Княза. За военевъ министръ билъ изпратенъ и назначенъ генералъ майоръ Кн. Кантакузинъ, г). а за дипломатическій агентъ въ София пристигналъ въ началото на мѣсецъ Мартъ с. г. и Кояндръ. Всичко това не успокоило страната и не примахнало съвършенно вжтрѣшнитѣ недоразумѣния. П. Каравеловъ останалъ недоволенъ отъ дѣйствията на Др. Цанковъ и слѣдъ съставянието на чисто либераленъ (хомогененъ) кабинетъ. Съ Княжеский указъ отъ 25-й Мартъ 1884 год. подъ № 58 д). били свикани избирателитѣ за 27 й Май, които се събрали въ центроветѣ на административнитѣ околии и си избрали, спорѣдъ новий избирателенъ законъ, прѣдставители за IV-то Обикновено Народно Събрание. Въ тѣзи избори най-жива агитация развили, както Цанковъ, тъй и Каравеловъ, но послѣднийималъ много по-голѣмъ успѣхъ. Прѣди да станатъ изборитѣ Князътъ напусналъ за кратко врѣме България за да присжтствува на свадбата на по-стария си братъ Людвигъ. Той излѣзналъ изъ България на 14-й Априлий и се завърналъ на 21-й Май е). Щомъ се завърналъ Князътъ избухнало едно силно спрѣчкване между Българското и Сръбското правителства за Брѣговский въпросъ, ж). което спрѣчкване повлѣкло прѣкъсването на дипломатическитѣ сношения между двѣтѣ съсѣдни еднoплеменни държавици. По този споръ е обнародванъ единъ министерский мемоаръ въ „Държавенъ вѣстникъ" брой 62 й отъ с. г.

а). „Държавенъ вѣстникъ" брой 139.

б). На доклада за оставката Князътъ написалъ саморжчно: „Като приемамъ оставката Ви, сърдечно Ви благодаря въ имего на народа за гдѣто тъй добрѣ изпълнихте задачата, съ която Ви бѣхъ натоварилъ, и за услугитѣ, които извършихте за отечеството и прѣстола, които никога нѣма да забрава.

в). Указъ № 3 отъ 30/I 84 год. („Държавенъ вѣстникъ" брой 11).

г). Указъ № 2 отъ 29-й Януарий 84 год. („Държавенъ вѣстникъ" брой 10).

д). „Държавенъ вѣстникъ" брой 29-й.

е) „Държавенъ вѣстникъ" брой 34 и 35.

ж). При с. Брѣгово, Видинска околия Сръбский постъ е пазялъ на дѣсния брѣгъ на р. Тимокъ; Българската стража обаче го изгонила отъ тамъ.

При това положение на работитѣ било свикано въ В. Търново IV-то Обикновено Събрание на извънредна сесия, която се открила вмѣсто на 25-й Юлий — на 27-й сѫщий. За отваряне на Събранието пристигнали отъ София: Негово Височество Князътъ, министритѣ и дипломатическитѣ агенти [а]).

Колкото и годѣми грижи да се положили нѣкои отъ прѣдставителитѣ за да помирятъ Цанкова и Каравелова, тѣ обаче останали непомирими и турнали начало за разцѣплението на либералната партия.

Рачо М. Королевъ [б]).

Болшинството въ камарата при избора на бюро вземало странат[illegible] на Каравелова, когото избрало и за прѣдсѣдатель на Събранието. Пр[illegible] този резултатъ Цанковъ побързалъ да подаде оставка на кабинета, коят[illegible]

а). Текстътъ на Тронното слово е помѣстенъ въ края на настоящата [illegible] подъ № XIX.

а). **Рачо М. Королевъ,** е роденъ въ г. Габрово на 15-й Февруарий 18[illegible] година. Първоначалното си образувание добилъ въ Габрово, отъ гдѣто послѣ [illegible] валъ за Русия и постѫпилъ въ Киевската духовна семинария. Слѣдъ свърш[illegible] курсътъ на семинарията постѫпилъ въ духовната академия въ сѫщия градъ. [illegible] завършилъ своето висше образувание Королевъ се завърналъ въ България [illegible] налъ за учитель въ Габровската гимназия до освободителната война. Прѣ[illegible] на войната и на окупацията занимавалъ длъжности въ разни админи[illegible] учреждения, а послѣ учитель и директоръ на гимназии и Народната Б[illegible] училищенъ инспекторъ, Министръ на Народното Просвѣщение въ кабинет[illegible] равелова — подиръ възстановяването на Конституцията отъ Кн[illegible]ректоръ на Статистиката, а по настоящемъ е пакъ учитель въ [illegible] гимназия. Королевъ е билъ и народенъ прѣдставитель въ първ[illegible] родно Събрание, въ второто и четвъртото Обикн. Народ. Събра[illegible] и съ книжовность. Написалъ и е издалъ Историята на Българск[illegible] История и др. н.

приета отъ Княза съ указъ № 9 отъ 29-й Юний и възложено Ка-
лову да състави новъ кабинетъ. Съ указъ № 10 отъ 30-й Юний а).
й кабинетъ билъ съставенъ така: П. Каравеловъ — министръ прѣдсѣ-
ль и министръ на Финансиитѣ; П. Р. Славейковъ — министръ на
рѣшнитѣ Работи; И. Цановъ — министръ на Външнитѣ Работи и
овѣданията; В. Радославовъ — министръ на Правосѫдието; Р. М. Ко-
евъ — министръ на Просвѣщението. Военний министръ оставалъ сѫщий,
за него нѣмало за какво и да става въпросъ, а така сѫщо и мини-
ството на Общитѣ Сгради, Земледѣлието и Търговията, като се не-
движдало въ възстановената Конституция, трѣбвало да се закрие, но
окончателното му закриване било възложено на финансовия министръ
го управлява.

Като се уредилъ въпросътъ по кабинета и се констетунрало окон-
елно бюрото, въ което намѣсто П. Каравеловъ се избралъ за прѣдсѣ-
ель Ст. Стамболовъ, който държалъ страната му, Събранието се зани-
ало само съ провѣрката на изборитѣ, и приело отговорътъ на Трон-
о слово, който билъ поднесенъ Князу на 8-й Юлий с. г. отъ избра-
а шесто-членна депутация и бюрото б).

На слѣдующий день Събранието прѣвършило провѣркитѣ, та Кня-
ъ пристигналъ въ 6 часа слѣдъ обѣдъ, и въ присѫтствието на мини-
итѣ и дипломатическитѣ агенти затворилъ извънредната сесия съ
дѣжната рѣчь в)

Князътъ, слѣдъ затварянието на Събранието, веднага тръгналъ [illegible]
рново за София, гдѣто пристигналъ на 12-й Юлий. На 19-й [illegible]
сецъ Той подписалъ указа № 11, г) по прѣдложението на [illegible]
ѣдсѣдателя за допълнителнитѣ избори на народни прѣдставители, [illegible]
станали на 12 й Августъ с. г.

Слѣдъ произвождането на тѣзи избори, Князътъ на 24-й [illegible]
иналъ за Варна прѣзъ Ломъ-Русе. На 4-й Септемврий отъ [illegible]
ъ отишълъ въ Рущукъ д) за да посрѣщне своитѣ [illegible]
фъ и графиня Ербахъ, е) отъ гдѣто на 9-й сѫщий [illegible]
налъ още за нѣколко дни въ Варненския дворецъ, [illegible]
нованъ на „Санарово". [illegible]
г. за свикване IV то Обик[illegible] Съ[illegible]
ия за 15-й Октомврий. [illegible]
[illegible] отъ своитѣ [illegible]
стигналъ въ [illegible]
томврий [illegible]
та сесия [illegible]
но отъ [illegible]

[illegible] Славей-
[illegible]ието изре-
[illegible]то прѣслѣд-
[illegible]дъ това той

Събранието, което окончателно бѣ съставено въ Търново, прѣдало се на своята работа — провѣрката на допълнителнитѣ избори. Отъ послѣднитѣ камарата касирала нѣкои, а тъй сжщо и избранитѣ въ повѣче околии заявили въ коя околия приематъ избора. Въ 7 мѣста трѣбвало да се правятъ нови избори за 10 души прѣдставители, за което билъ издаденъ указъ № 17 отъ 20-й Ноемврий 1884 година, а деньтъ за избора се опрѣдѣлялъ 16-й и 23-й с. г. [а]. Камарата още прѣзъ тъзи си сесия се примѣстила въ своето новопостроено здание, [б]. гдѣто и до сега продължава да засѣдава камарата.

Единъ отъ шумнитѣ въпроси въ тъзи сесия билъ обвинението на консерваторитѣ, че разходвали държавни пари незаконно и неумѣстно, но и това минало тъй — съ много шумъ за нищо. Една анкетна комисия била наредена отъ страна на Събранието за да провѣри прочутитѣ документи въ чекмеджето на Каравелова, въ сжщность обаче останалъ доклада на тъзи комисия, както се е и прочелъ въ едно отъ засѣданията на камарата. Вторий въпросъ е билъ законътъ за постройката желѣзница: Цариброд—София—Вакарелъ, и онзи за желѣзницитѣ въ България.

Събранието имало много въпроси за разрѣшаване, та сесията била продължена до края на мѣсецъ Януарий слѣдующата 1885 година [в]. Въ тъзи сесия били разгледани и окончателно приети слѣдующитѣ закони: *за веществената отчетность*; *за гаранциитѣ на чиновницитѣ*; *измѣнение закона за земане новобранци*; *за наказание прѣстжпленията и простжпкитѣ по испълнение военната тегоба*; *за насичане 15 милиона лева петь левови сребърни монети*; *за митницитѣ*; *за гербовий сборъ*; *за сждебнитѣ пристави и тѣхнитѣ помощници*; *за нещавенитѣ кожи*; *за данъка върху недвижимитѣ имоти (емлякъ)*; *за пощенскитѣ бонове*; *за отчетностьта по бюджета*; *за държавнитѣ земи и пасбища*; *за дознание чрѣзъ околни людие*; *за беритѣ върху питиетата*; *за данъка върху наемната стойность (иджаръ)*; *за Върховната Смѣтна палата*; *за отчуждаването недвижими имоти за държавна и обществена полза*; *за учреждаване Българска Народна Банка*; *за господарскитѣ и чефлишки земи*; *за изгубений добитъкъ*; *за намаляване курса на сребърнитѣ рубли и демонитиразаранието имъ*; *за отмѣнение закона за събранията*; *за общественитѣ и частни училища*, *и за окрѫжнитѣ и частни инспектори*.

Прѣди да се затвори камарата станало единично промѣнение въ кабинета: министрътъ на Вътрѣшнитѣ Работи П. Р. Славейковъ излѣзналъ въ оставка, на когото Събранието опрѣдѣлило шесть хиляди лева годишна пенсия, а за неговъ намѣстникъ билъ назначенъ Н. Сукнаровъ [г]. Този послѣдний още въ първитѣ дни на своето министерствуване, по своя характеръ, се спрѣчкалъ съ своитѣ другари, а най-много съ министра-

---

а). Ако, спорѣдъ избирателния законъ, избора не стане по нѣкои причини въ първий день, повтаря се въ слѣдующата недѣля.

б). „Държавенъ вѣстникъ“ брой 108.

в). Указъ № 18 отъ 14/XII 1884 год. („Държавенъ вѣстникъ“ брой 115).

г). Указъ № 1 отъ 31/I 1885 год. („Държавенъ вѣстникъ“ брой 10).

ѣдсѣдателя, и въ скоро врѣме станалъ невъзможенъ, та съ указъ № 4 ъ 21-й Мартъ с. г. билъ уволненъ, като се възложило управлението на трѣшното министерство на Каравелова а).

Петко Р. Славейковъ б).

Слѣдъ закриването на сесията и излизането изъ кабинета на Сукрова, Министерский Съвѣтъ приготвилъ поемнитѣ условия за даване на ргъ постройката на желѣзно-пѫтната линия: Цариградъ—София—Вакаръ и обявилъ прѣзъ „Държавенъ вѣстникъ“ (броеве 31, 33 и 34) рга за 10-й Май с. г. На тъзи дата Министерский Съвѣтъ се събралъ

а). Главнитѣ причини за скъсването на Сукнарова съ Каравелова били уволнението на Градоначалника Тепавски, и замѣстванието му съ Хр. Иванова, безъ нието на м-ра прѣдсѣдателя, и издаването едно окрѫжно до управителитѣ, съ то Сукнаровъ излагалъ своята програма на дѣйствия. (Това окрѫжно е напечао въ брой 694 на в. „Марица“ отъ 1885 год.)

б). **Петко Р. Славейковъ** роденъ прѣзъ 1827 год. въ градеца Трѣвна. і най-напрѣдъ се училъ въ родния си градъ и като изучилъ *наустницата* *салтира* отишълъ при *Ваксидовичъ* въ гр. Свищовъ да учи гръцки. Прѣзъ 13 год. дошълъ въ Търново и се условилъ за даскалъ. Скоро обаче билъ изгоъ отъ гръцкия владика, срѣщу когото Славейковъ билъ написалъ една пѣсенъ. слѣдующата 1844 година той се установилъ за учитель въ Килифарево — Търско, отъ гдѣто владиката пакъ успѣлъ да го изгони. Прѣзъ 1845 година Славейъ обиколилъ нѣколко села, защото гръцкий владика нигдѣ не му давалъ мира, то го принудило да се върне при баща си въ Търново и почналъ да се учи при о казанджия. Слѣдъ 10 мѣсечно чиракуване напусналъ занаята при баща си е условилъ пакъ за учитель въ Севлиево (1846 год.). Отъ този градъ Славейъ отишълъ въ Ловечъ и сѣдѣлъ близо година и половина, слѣдъ което изреъ: Плѣвенъ, Вратца и Берковица, но гръцкитѣ владици на вездѣ го прѣслѣди. Тѣзи гонения накарали Славейкова да се завърне въ Търново. Слѣдъ това той

и произвелъ търгъ, но като намѣрилъ всички тържни книжа нередовни, отложилъ да се повтори търгъ на 14-й сѫщий мѣсецъ, а на 15-й да стане перетръжката. Въ първий търгъ се явили три чуждестранни компании, на 12-й Май обаче станало едно събрание отъ Софийскитѣ търговци Българе, които рѣшили да съставятъ едно анонимно дружество за постройката на желѣзницата, и като добили подкрѣпата на Българската Народна Банка, опълномощили своя прѣдставитель Иv. Грозевъ да подаде прѣдложение (оферта) съ десеть хиляди лева по-долѣ отъ девиза (оцѣнката) на правителството. Въ сѫщий търгъ се явила само една французска компания, но съ прѣдложение отъ 18½ милиона лева, т. е. единъ и половина милионъ повѣче отъ правителствената оцѣнка. Въпрѣки разнитѣ интриги търгътъ оставалъ върху Българското анонимно дружество изцѣло за сумата 16,990,000 лева златни. Както Българский Князъ, така и правителството били крайно доволни отъ това, гдѣто се явила инициатива за съставянето на анонимното Българско дружество, и се тури край на толкова много разигранитѣ интриги по този въпросъ.

На 3 й Априлий Негово Височество Князътъ ходилъ да посрѣща Шведский Краль, а на 27-й сѫщий — кралицата съ двамата ѝ синове, които пѫтували за Цариградъ а).

Въ тъзи сѫщата 1885 година се отпразднува на 6 й Априлий хилядогодишнината отъ блажената кончина на Св. Методий, братъ на Св. Кирила — нашитѣ равноапостоли. Празднуването е било повсемѣстно въ градове и села на Сѣверна и Южна България, но главното тържество било въ София — столицата на свободна България. За праздника били пристигнали и депутации отъ Южна България (Източна Румелия) и отъ нѣкои градове на Сѣверна България. На молебена, отслуженъ отъ Екзархийския намѣстникъ — Търновский митрополитъ Климентъ, този послѣдний произнесълъ рѣчь за религиозното значение на Българскитѣ просвѣтители; подиръ това Князътъ произнесълъ рѣчь за значението въ политический животъ на Българский народъ дѣятелностьта на Св. Св. Кирилъ и Методий б).

Кратка и ясна била рѣчьта на Българский Князъ, но пълна съ значение. Духътъ на младий Господарь дълбоко билъ проникналъ въ истинското значение на дѣлото, извършено за насъ и за славянетѣ изобщо отъ Кирила и Методия, които ни дадоха *идеала на народното единение и органа на индивидуалното политическо сѫществувание*;

учителствувалъ още дълго врѣме: въ Варна, Джумая, Цариградъ, Одринъ, Стара Загора, а подиръ освобождението и въ Пловдивъ. Въ 1862 година билъ изпратенъ отъ Търново за прѣдставитель въ Царьградъ по църковния въпросъ. Дълго врѣме земалъ участие въ списванието на разни български вѣстници, а послѣ и самъ издавалъ подъ редъ нѣколко вѣстника. Той се е подвизавалъ твърдѣ много на книжевното поле и неговата дѣятелность е била най-плодовита на врѣмето си. Слѣдъ освобождението на България Славейковъ билъ избиранъ нѣколко пѫти за народенъ прѣдставитель и прѣдсѣдатель на II Обикновено Народно Събрание. Подиръ това заниманалъ длъжностьта библиотекарь въ София, министръ на Народното Просвѣщение и послѣ на Вѫтрѣшнитѣ Работи. Славейковъ е билъ пенсиониранъ отъ Народното Събрание и получавалъ по 500 лева мѣсечна пенсия; той умрѣлъ на 1895 година въ София, гдѣто сѫ билъ установилъ на мѣстожителство.

а). Княжеската прокламация по този случай е помѣстена въ брой 40-й на „Държавенъ вѣстникъ“.

б). Текстътъ на рѣчьта е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XXIII.

я Духъ пророчески ни сочи отъ миналото и нашето бѫдѫще, като ни ѣщава да стоиме винаги неотклонно възъ ония основи, на които длъ-ме днешнето свое битие като народъ . . . А подобно увѣщание може съ ѣренность да се даде отъ оногова, който е заповлъ своитѣ чувства съ здишката на нашитѣ народни сѫдбини и искрено е прѣдалъ мисъльта на народното добро.

Вечерьта е имало голѣмо угощение, дадено отъ столичното общинско равление, на което присѫтствувалъ Князътъ и пилъ здравица за Вели-й Славянский монархъ — Руский Императоръ Александръ III, но Руский пломатический агентъ отговорилъ на това съ здравица само за Българ-ий народъ и далъ на свѣта да разбере, че Князъ Александръ е въ милость. Мѫчно може да се каже дали дѣйствително този възглядъ е одѣлянъ и отъ императорский домъ, защото въ сѫщий день мѣжду язя и императора има размѣнени телеграми а).

Отъ една страна праздникътъ за хилядогодишнината на единъ отъ ългарскитѣ просвѣтители, а отъ друга — свирѣпствата на Турскитѣ асти въ Македония — отечеството на Солунскитѣ равноапостоли, дали водъ за пригтвюването на едно възстание въ тъзи злощастна страна. ъ Русия пристигналъ запасния офицеръ Калмиковъ, който и прѣзъ 1879 дина вземалъ участие въ македонското движение, съ цѣль да се тури чело на възстанието. Много ратници се стѣкли на границата въ Кю-ендилското окрѫжие, и искали отъ водителитѣ орѫжие. Водителитѣ на ижението неочаквали, че ще се явятъ толкова много охотници, и не ли приготвили орѫжие.

Събралитѣ се на границата не искали да се повърнатъ надиря, та съдѣйствието на нѣкои офицери и чиновници отъ Кюстендилъ, у които триотизма вземалъ връхъ надъ длъжностьта имъ, на 12-й Май прѣзъ щьта нападнали и ограбили военния складъ. Ограбването обаче на енния складъ поставило Българското правителство въ много трудно ложение, и вслѣдствие на това било принудено открито и строго да чне да прислѣдва възстанницитѣ, които вѣче не могли да дирятъ при-жище на Българската земля. Злополучното възстание се свършило съ ончателното разбиване на четитѣ, отъ които мнозина заедно съ войво-тѣ си паднали и загинали юнашки въ сраженията съ турскитѣ баши-зуци и войската.

Този нещастенъ изходъ на движението много огорчило всички па-оти, които стоварвали вината върху Българското правителство. Тога-шната опозиция даже поискала да използува този случай срѣщу пра-телството, но и тя нѣмала успѣхъ.

Когато търгътъ за желѣзницата се свършилъ, тогива пристигналъ столицата и Князътъ, който направилъ една обиколка на всички почти ий балкански градове. По прѣдложението на Министерский Съвѣтъ Кня-ъ подписалъ въ гр. Златица указа б). за свикване Народното Събрание извънредна сесия за 28-й Май с. г. На 28-й сѫщий въ 11 часа

а). Текстътъ на размѣненитѣ мѣжду Князя и Императора телеграми е помѣ-нъ въ края на настоящата глава подъ № XXIV.

б). „Държавенъ вѣстникъ" брой 47-й отъ 1885 година.

прѣдъ обѣдъ Събранието било отворено [а]) отъ Негово Височество, който изказалъ своята благодарность и признателность за привързаностьта на Българский народъ къмъ Неговата особа и прѣстола Му. При това посочилъ цѣльта за свикването на Събранието, на което ще бѫде прѣдставенъ за утвърдяване контрактътъ, сключенъ отъ правителството съ Иванъ Грозевъ за постройката на желѣзницата: Царибродъ—София—Вакарелъ. Събранието като приело и подвесло отговора на тронното слово, почнало обсѫждането на внесения желѣзнопѫтенъ контрактъ, и на 3-й Юний билъ приетъ и утвърденъ единодушно отъ Събранието; на 5-й сѫщий правителството поднесло Князу докладъ и указъ № 7, който подписалъ въ сѫщий день, [б]). а на 6-й закрилъ извънредната сесия на Събранието съ надлѣжната за случая рѣчь [в]). Въ сѫщий день слѣдъ закриването на Събранието, Князътъ присѫтствувалъ на станалий тържественъ водосвѣтъ на избраното за станция мѣсто, гдѣто сѫ присѫтствували: министритѣ, дипломатическитѣ агенти, висшето духовенство, народнитѣ прѣдставители и много народъ.

Прѣзъ първитѣ дни на сѫщий мѣсецъ било извършено и друго едно историческо събитие. Българското правителство било издѣйствувало отъ Ромѫнското да отпусне принасянето въ България коститѣ на извѣстний горѣщъ патриотъ и революционеръ Раковский. На 2-й били изнесени отъ Букурещъ тлѣннитѣ останки, и на 7-й слѣдъ обѣдъ пристигнали въ София. Това събитие обаче било умаловажено и почернено отъ една нечестна и мрачна афера, на която авторитѣ поискали да се закриятъ задъ коститѣ на високочестний Раковский. При все това обаче трѣбва да се тѣшимъ, че всѣкой народъ има своитѣ изроди, както всѣко стадо, своитѣ мърши [г]).

Събранието въ извънредната си сесия свършило провѣрката на прѣдставителскитѣ избори, отъ която се упразднили шесть мѣста. Съ указъ № 8 отъ 19 й Юний било разпорѣдено да се свикатъ избирателитѣ за 14 й Юлий, или, въ случай на повтаряние, за 21-й сѫщий и произведатъ избори за народни прѣдставители по единъ въ околиитѣ: Търновска, Еленска, Новоселска (Варненско окрѫжие), Софийска, Златишка и Куртъ-Бунарска.

На 24-й Юний Князътъ съ указъ № 9 й назначилъ за свой намѣстникъ министра-прѣдсѣдателя, и съ прокламация извѣстилъ народа, че отива врѣменно задъ граница. Негово Височество отишълъ въ Англия за да присѫтствува на свадбата на втория си братъ Хенрихъ, който се женѣлъ за най малката дъщеря на Английската кралица. Отъ Англия Князътъ се завърналъ на 31-й Юлий, защото билъ получилъ телеграфически тревожни извѣстия, но това не се потвърдило. Слѣдъ нѣколко дни

а). Текстътъ на тронното слово е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XXV.

б). „Държавенъ вѣстникъ“ брой 56 й отъ 6/VI 1885 год.

в). Текстътъ на словото е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № XXVI.

г). Виждъ телеграмитѣ въ брой 64 на „Държавенъ вѣстникъ“ отъ 1885 год. по арестуването на двама Български офицери въ Виена, които били подмамени отъ Д. Ризовъ да купятъ крадени облигации, които били прѣнесени съ тъзи процесия въ България.

пакъ заминалъ за Австрия, а). понеже по-рано на заминаване прѣзъ
на билъ поканенъ отъ Австрийский Императоръ да присжтствува на
ѣмитѣ Австрийски маневри въ Чехия. При това пжтуване Князътъ се
ѣлъ въ Австрия и съ Руския министръ на Външнитѣ Работи Гирса,
когото имал разговоръ по работитѣ въ България. Негово Височество
завърналъ въ България на 24 й Августъ, и отишълъ право въ Шу-
ския лагеръ, гдѣто щяли да станатъ маневри на Събранитѣ войски.
в въ отсжтствието на Княза една случка — примѣстюването на Румжн-
я воененъ постъ въ Арабъ-табия, при Силистра — заплашвала съ
на мѣжду България и Румжния, но това се изгладило по дипломати-
кий редъ, и Арабъ-табия се изпразнила отъ Румжнитѣ.

До гдѣто Князъ Александръ билъ въ Шуменский лагеръ приелъ на
енция майоръ Муткурова, който служилъ въ Източна Румелия. Мутку-
ъ и Д. Ризовъ били изпратени отъ Пловдивъ да извѣстятъ Княза за
готовленията, които ставали, да се прогласи съединението на Южна
гария съ Сѣверна подъ скиптра на Негово Височество Князъ Алек-
дръ I, и да го молятъ да се тури на чело на това всенародно желание.
зътъ приелъ благосклонно депутацията, която увѣрилъ, че това е и
овото горѣщо желание, но той се помжчилъ да убѣди депутацията да
изостави за сега туй прѣдприятие, защото политическото положение
Европа неще благоприятствува на работитѣ. Князътъ, слѣдъ свършване
маневритѣ, на 31 й Августъ побързалъ да изпрати съ подобна мисия
Пловдивъ и своя флигелъ адютантъ поручикъ Мариновъ. На 6-й Сеп-
врий 1885 година сутриньта рано, когато Князътъ билъ въ лѣтния си
рецъ — Сандрово при Варна, получилъ телеграфическо съобщение отъ
ъ Странский, че Румелийското правителство е свалено, народътъ и
ската отъ Южна България, прогласили своето съединение съ Сѣверна
гария подъ скиптра на Князъ Александръ I, когото признаватъ за
й Князъ и го молятъ да приеме по скоро управлението на страната
да се избѣгне кръвопролитната гражданска война. Князътъ слѣдъ дълго
ебание отговорилъ на поканата така:

„Д-ръ Странский!

*„Въ името на святото дѣло моля Ви да запазите реда и
шината въ страната до моето пристигане въ Пловдивъ. Богъ
ъ Насъ. Моля Ви да съобщите на майоръ Николаева, че му
годара за телеграмата и ще му отговора официално отъ Тър-
о. Имате ли да ми съобщавате още нѣщо?*

Александръ".

а). Указътъ № 11 и прокламацията отъ 12-й Августъ сж помѣстени въ брой
на („Държавенъ вѣстникъ".

Приложения къмъ пета глава.

I.

Текстътъ на особеното писмо на Княза отъ 11-й Май 1881 год. съ което изпраща на министра прѣдсѣдателя тритѣ свои искания.

София, 11-й Май 1881 год.

„*Драгий ми министре!*

„Съгласно съ прокламацията отъ 27-й Априлий, провождамъ Ви тука приключени членоветѣ, които опрѣдѣлятъ прѣдѣлитѣ на извънреднитѣ пълномощия, които смятрямъ като необходими условия за дѣйствието на едно правителство подъ моето водителство, и за турене на по-добъръ редъ въ общественитѣ дѣла на страната.

„Отъ само себѣ си се разумѣва, че Държавний Съвѣтъ ще бъде взетъ изъ срѣдата на Българский народъ.

„Понеже мнѣнието на страната има всичкото потрѣбно врѣме да се освѣтли върху значението на приложенитѣ при това членове, за което нѣщо Азъ разбирамъ, че нѣма да се прави никаква спънка отъ страна на правителството, Азъ съмъ рѣшенъ да поискамъ отъ Събранието чисто и просто едно вотиране, че то или утвърждава тритѣ члена, както сѫ тѣ, изцѣло и наедно, или прѣдпочита отричанието Ми отъ прѣстола.

„Моля Ви, мой драгий министре, да дадете най-голѣмата гласность на настоящето ми писмо и на приложенитѣ къмъ него прѣдложения.

„Ползувамъ се отъ този случай, драгий министре, за да ви увѣря въ особената благосклонность на Ваший

Александръ."

II.

Докладътъ отъ 23-й Май 1881 година, съ който министерский Съвѣтъ иска въвеждането на специални военни сѫдилища при всѣкъ единъ отъ чрѣзвичайнитѣ комисари.

„*Господарю!*

„Случаитѣ, въ които нѣкои отъ служащитѣ на полицейската и административна части, като нарушаватъ служебнитѣ обязанности, взематъ

участие въ възбуждането населението, прѣзъ заплашвания и лъжи, противъ Особата на Ваше Височество и установенитѣ отъ закона власти, за съжалѣние се повтарятъ днесь доста често.

„Тъй като подобно положение на работитѣ ако се продължи повѣче ще бжде съпряжено съ голѣми опасности за спокойствието на страната;

„Като имаме прѣдъ видъ, че подобно поведение отъ страна на чиновницитѣ води къмъ анархия и безпорядъкъ; като имаме прѣдъ видъ, че неможе да се допусне ни за една минута, щото органитѣ на полицейската и административна власть, които сж прѣдназначени да пазятъ реда и общата безопасность въ държавата, да бждатъ подстрѣкатели къмъ непочитание на правителството, и неповиновение на законоустановенитѣ власти;

„Като имаме прѣдъ видъ многократнитѣ оплаквания на населението отъ разни мѣста противъ чиновницитѣ отъ полицията и администрацията, които съ заплашвания и лъжи се стремятъ да пречатъ на населението въ свободно изказване на волята и на желанията му;

„Като имаме още прѣдъ видъ, че днешнитѣ редовни сждилища, както по причина на личния съставъ, тъй и поради произволното прилагане на неотмѣненото още турско законодателство, не сж въ състояние да удовлетворятъ нуждата, която се налага, щото виновнитѣ органи на изпълнителната власть въ подстрекателство къмъ неповиновение и непочитание на законоустановенитѣ власти да получатъ на врѣме приличното наказание;

„Министерский Съвѣтъ като има прѣдъ видъ горѣизложенитѣ мотиви, и на основание 47 и 46 ст. на Конституцията, въ днешното си засѣдание рѣши да поднесе на утвържданието на Ваше Височество приложений тукъ указъ, който разрѣшава учреждението на специални военни сждилища, на които чрѣзвичайнитѣ комисари на Ваше Височество да прѣдаватъ онѣзи чиновници на изпълнителната и полицейско-административни власти, които би си позволили дѣйствия, имѣющи характеръ на възбуждане къмъ мятежъ (размирица) и неподчинение на законно установенитѣ власти.

„Специалнитѣ военни сждилища ще произнасятъ присждитѣ си на основание военния уставъ за наказанията. Всѣкое отъ тѣзи сждилища ще състои отъ единъ прѣдсѣдатель по звание командиръ на дружина и двама капитани или поручици, които командуватъ рота.

„Военнитѣ сждилища осжждатъ чиноветѣ на изпълнителната и полицейска власть изключително на слѣдующитѣ два вида наказания: 1) смъртна казнь и 2) на затворъ не повѣче отъ единъ мѣсецъ.

„Подсждностьта на военнитѣ сждилища ще се простира само върху прѣстжпнитѣ дѣйствия, които носятъ характеръ на подстрекателство противъ правителството и установенитѣ отъ закона власти; въ всичкитѣ други прѣстжпления военнитѣ сждилища ще се обявятъ за некомпетентни и подобни дѣла ще се изпращатъ отъ прѣдсѣдателя на военния сждъ въ министерството на Вжтрѣшнитѣ Работи.

„Рѣшенията на военнитѣ сждилища, които произнасятъ смъртна казнь, ще се прѣдставляватъ на утвърдение на военний министръ: 24 часа слѣдъ утвържданието, тѣ се привеждатъ въ изпълнение чрѣзъ застрѣлване на осждения.

„Ако Ваше Височество одобрявате това наше прѣдложение, то най-смирено Ви молимъ да благоволите да подпишите приложений тукъ указъ.

„Сме Господарю на ваше Височество най-покорни и вѣрни служители:

„Генералъ Ернротъ, Георги К. Желѣзковичъ, Д-ръ Константинъ Иричекъ, П. Х. Стаматовъ".

III.

Указътъ № 404, съ който се въвеждатъ специалнитѣ сѫдилища.

„НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I

Съ Божия милость и народната воля

Князъ на България.

Вслѣдствие прѣдложението на Министерския Ни Съвѣтъ, прѣдставенъ Намъ съ доклада му подъ № 305 отъ 23-й Май 1881 год. и на основание на 47 и 46 ст. на Конституцията.

ПОСТАНОВИХМЕ И ПОСТАНОВЯВАМЕ:

Ст. I. Да се учредятъ специални военни сѫдове при всѣкой отъ Нашитѣ Чрѣзвичайни Комисари. Тѣзи сѫдове ще сѫдятъ само тѣзи прѣстѫпления на органитѣ на испълнителната и полицейска власть, които иматъ характеръ на възбуждание на мятежи и неподчинение на законоустановенитѣ власти.

Ст. II. Специалнитѣ военни сѫдове ще състоятъ отъ единъ прѣдсѣдатель, по звание командиръ на дружина, и двама капитани или поручици, които командуватъ рота.

Ст. III. Специалнитѣ военни сѫдове ще налагатъ изключително слѣдующитѣ два вида наказания: 1) смъртна казнь и 2) затворъ не повѣче отъ единъ мѣсецъ.

Ст. IV. Прѣсѫдитѣ за смъртна казнь ще се утвърдяватъ отъ Наший Воененъ министръ и 24 часа подиръ приемането на утвърждението ще се привеждатъ въ испълнение чрѣзъ застрѣляване на осѫденитѣ.

Ст. V. Испълнението на настоящий указъ възлагамъ на прѣдсѣдателя на Министерский Съвѣтъ, Министра на Войната.

Издаденъ въ Наший Дворецъ въ София 24-й Май 1881 година.

На първообразното съ собствената рѫка на *Негово Височество* написано:

Александръ.

Приподписалъ: Прѣдсѣдатель на Министерский Съвѣтъ, министръ на Войната:

Генер. Ернротъ".

IV.

Полуофициалното съобщение на Петербурский кабинетъ, отъ което се вижда, че всичко направено отъ Князя е направено съ знанието и съгласието на Русия.

„Императорский кабинетъ до сега се е отнасялъ къмъ Българската криза съ прѣдпазливость по причина на уважението, което има къмъ самостоятелностьта на Князя и на народа. Понеже тъзи прѣдпазливость се експлоатира отъ агитаторитѣ като порицание, Императорский кабинетъ счита за своя длъжность да обяви, че избраний и утвърдений отъ Европа Князъ е залогъ за дѣйствителното благосъстояние на Българи. Императорский кабинетъ има довѣрие въ чувствата на Князя и неговото желание да изпълни задачата, която е тържественно приелъ върху себѣ си. Ако Князътъ обяви сега, че е невъзможно да продължава да носи отговорностьта за положението, което е опасно за бѫдѫщностьта на страната, и направи възвание къмъ народа, той безъ съмнѣние се е подчинилъ на съвѣстьта си, съ твърдо рѣшение да се посвѣти на благоденствието на България. Императорский кабинетъ желае щото Българский народъ да съхрани неразкъсвано свръзката си съ Князя, и да отхвърли измамитѣ на честолюбивитѣ агитатори, които искатъ да разрушѫтъ това съгласие".

Забѣлѣжка. Че Руското правителство е имало такъвъ възглядъ се вижда още и отъ телеграмата на Гирса, която била обнародвана въ брой 40 й отъ 1881 година на „Държавенъ вѣстникъ".

V.

Тронното слово, съ което Князътъ отворилъ Великото Народно Събрание на 1-й Юлий 1881 год.

„*Господа прѣдставители!*

„Съ пълна увѣреность и съ искрено самоутверждение Азъ се обърнахъ къмъ драгий си народъ. Адреситѣ, които получихъ почти отъ всѣко мѣсто, пѫтешествието Ми и изборитѣ за това Събрание, явно и несъмнѣнно Ми показаха волята и желанието на народа. Честитъ се считамъ, като виждамъ, че мислитѣ Ми се оцѣниха напълно. Извѣстна Ви е, Господа прѣдставители, цѣльта за която сте повикани. Нѣмамъ съмнѣние, че Вие, проникнати отъ важностьта на Вашата задача, съ утвърдението на прѣдложенията Ми, ще облѣчете въ законна форма изказаната вѣче народна воля."

VI.

Рѣчьта, съ която Князътъ закрилъ Великото Народно Събрание въ Свищовъ.

„*Господа прѣдставители!*

„Благодаря Ви отъ все сърдце за Вашето тъй патриотическо, доказано къмъ Менѣ, довѣрие. Въ Вашето име благодаря на цѣлий си на-

родъ за неговитѣ чувства къмъ Менѣ. Въ тъзи любовь и въ това единение между Менѣ и народа Ми Азъ виждамъ най-голѣмото и най-здравото ручателство за благоденствието, напрѣдъка и величието на Българский народъ.

„Обявявамъ Събранието за закрито.“

(„Държавенъ вѣстникъ“ брой 47).

VII.

Манифестътъ на Княза, издаденъ на 1-й Юлий 1881 год. въ Свищовъ, съ който благодари на народа за изказаното къмъ Него довѣрие, и ограничава самъ правата, които му се дадоха отъ Великото Народно Събрание.

„*Възлюблений ми народе!*

„Слѣдъ тържественото рѣшение на въпроса, който счетохъ за своя длъжность да прѣдложа на народа, изказвамъ на своитѣ драги съотечественици и вѣрноподданници, моята сърдечна благодарность за тѣхното довѣрие къмъ Менѣ. Искренитѣ чувства на населението къмъ Менъ, които изново срѣщнахъ при послѣдното си пѫтуване, и които се отражаватъ тъй ясно и въ днешното рѣшение на Народното Събрание, ме насърдчаватъ въ твърдата ми воля да вървя непоколебимо напрѣдъ на чело на моя народъ къмъ осѫществлението на завѣтнитѣ му цѣли.

„Днесь, когато вѣче съ Божия помощь наставатъ нови врѣмена, и когато най-добрѣ ще бѫде да забравимъ миналото съ неприятнитѣ му въспоминания, Азъ желая още веднѫжъ да разясня за всеобщо знание мислитѣ и началата, отъ които ще се рѫководи отъ сега нататъкъ управлението на страната.

„Намѣриха се лица, които се стараяха съ всевъзможни срѣдства да посѣятъ недовѣрие у населението, като разпространяваха слухъ, че Азъ сѫмъ ималъ намѣрение да потъпча свободата и правдинитѣ на народа. Обявявамъ на всеуслишание, че моята цѣль не е друга освѣнъ да обезпеча тъзи свобода и тѣзи народни правдини. Искахъ пълномощията, които днесь народа ми повѣрява само и само за да отстрана всичкитѣ произволни прѣпятствия, които пречиха на доброто и здравото устройство на страната и да дамъ възможность да се тури край на безпорядъка, произвола и притѣснението. Справедливость и безпристрастие, уважение и законна защита на личностьта, на нейната свобода и на нейнитѣ права ще бѫдатъ главни цѣли на моето правителство. Правата на народа, признати отъ Конституцията, оставатъ и за напрѣдъ като основа на нашето обществено право. Всѣка година, и въ извънредни случаи, ще ми бѫде една приятна длъжность да свиквамъ прѣдставителитѣ на народа, за да обсѫждатъ онѣзи въпроси, които се отнасятъ до жизненнитѣ интереси на Княжеството. Особно въ въпроситѣ за бюджета, за данъцитѣ, за приходитѣ и разходитѣ на държавата, и за прѣдмѣтитѣ, които иматъ единъ международенъ характеръ, [illegible] гласъ ще принадлѣжи на

народното прѣдставителство. Опитътъ ни е показалъ, и ще ви покаже още, какви непрѣдвидени подобрения и прѣобразования трѣбва да се въведатъ въ нашето държавно устройство.

„Рѣшителность, постоянство и послѣдователность ще сж отличителнитѣ черти на правителството ми. Положителна и систематическа работа за държавното устройство, съгласно съ горѣпоменатитѣ начала, ще бжде неговата главна задача. Особно и най-напрѣдъ ще се обърне внимание на онѣзи рани, отъ които народътъ отдавна страдае, и които за съжаление сж били прѣнебрегнати до сега. Заради това първата грижа на моето правителство ще бжде, да прѣдприеме по тия клонове онѣзи прѣобразования, които нуждитѣ на народа указватъ за най-полезни. Правителствената служба, основана на единъ строгъ и съвѣстенъ изборъ на лицата, ще се постави на една здрава и законна почва, и тъй ще може да се прѣкрати врѣдителното за работитѣ често промѣняване на държавнитѣ служители. Въобще въ назначението на личноститѣ особно за върховното управление, моето старание ще бжде да покровителствувамъ патриотизма, характера и способноститѣ, безъ да обрѣщамъ внимание на произволното раздѣление, което отъ двѣ години насамъ е било нещастие за страната.

„За това се обрѣщамъ къмъ всички онѣзи, които иматъ присърдце отечеството и неговата бждащность, и ги приканвамъ да се събератъ около менѣ за да почнемъ съ съединени сили великото дѣло, което врѣмето е възложило на насъ. Въпросътъ е за напрѣдъка и благоденствието, за славата и величието на България. Отъ съдѣйствието на всичкитѣ родолюбци зависи да се достигне въ най-късо врѣме цѣльта на нашитѣ стремления, и съ това да се покажемъ достойни за голѣмата любовь, която Руский Царь и Руский народъ не прѣставатъ да показватъ къмъ своитѣ освободени братя, изкупени съ такива огромни жертви, и за симпатиитѣ, които постоянно храни къмъ насъ образована Европа.

„Напълно съзнавамъ мжчнотиитѣ, и чувствувамъ голѣмата отговорность на задачата, която съ съгласието на народа вземамъ върху себѣ си, но азъ имамъ твърда вѣра, че съ благословението на Всевишния, съ любовьта и родолюбието на народа, моето начинание ще се увѣнчае съ траенъ успѣхъ".

„*Александръ*".

VIII.

Манифестътъ, съ който се обявило на населението за учредяването на Държавенъ Съвѣтъ.

„НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I.

„Съ Божия милость и по народната воля

„Князъ на България.

„Обявяваме на всички наши вѣрноподданници, че по даденитѣ Ни отъ народа пълномощия, намѣрихме за добро, да учредимъ Държавенъ Съвѣтъ, който, заедно съ Насъ, постоянно да се грижи за скорото и пълно нареждане на младата Наша държава.

„Въ обнародваний съ настоящия манифесть Уставъ за Държавний Съвѣтъ Нашитѣ вѣрноподданници ще съзиратъ съзнанени началата, които е осветилъ съ одобрението си въ Бозѣ почившия Царь-Освободитель. Усилието да осжществоримъ тия начала, Ни се внушава, както отъ благоговѣйнитѣ Наши чувства къмъ паметьта на незабвенний благодѣтель Българския народъ, така и отъ едно дълбоко убѣждение, че това сж най-сгоднитѣ начала за единъ Държавенъ Съвѣтъ, каквото се изисква за толкова внезапно създаденото Наше Господарство.

„Развитието, което Ние се рѣшихме да дадемъ на горѣреченитѣ начала сега, се основава на изказанитѣ въ Наший манифесть отъ 1 й Юлий държавни прѣдначертания. Твърдо увѣрени, че всичкитѣ Наши вѣрноподданници сж прѣизпълнени съ сжщитѣ възвишени чувства къмъ доброто на отечеството Ни, които въодушевляватъ и Насъ, Ние съ пълно довѣрие прѣдоставяме тѣмъ да избератъ по-голѣмата часть членове за Държавенъ Съвѣтъ. Нека патриотизмътъ и здравий разумъ, които всѣкога се отличавали Наший народъ, и въ този случай се проявятъ съ всичката си сила. Нека Българската земля ни изпрати за съвѣтници лица, които, като окржжатъ Наший прѣстолъ, не само да могатъ достойно да изпълняватъ своитѣ високи длъжности, но още и да съдѣйствуватъ за укрѣплението на тѣснитѣ свръзки, които Ни съединяватъ съ Наший възлюбленъ народъ.

„Всемогущий Богъ, който така чудесно устрои освобождението на отечеството Ни, да благослови и настоящето Наше начинание, каквото чрѣзъ него да могатъ по-успѣшно да се вцарятъ въ Нашето младо Княжество правдата, законностьта и добрий редъ.

„Издадено въ Нашата столица София на Кръстовдень — 14-й Септемврий 1881 година.

„Александръ“.

IX.

Тронното слово при отварянето сесията на III Обикновено Народно Събрание, прочетено отъ генерала Соболева.

„Господа прѣдставители!

„Проникнатъ отъ голѣмото значение, което народното прѣдставителство има за устройството и правилното развитие на страната, водимъ отъ народнитѣ ни обичаи, и направенитѣ у насъ и у единоплеменнитѣ намъ народи опити, Азъ счетохъ за своя длъжность, истекающа отъ даденитѣ ми пълномощия, да поставя народното прѣдставителство възъ една рационална и прочна основа. Моята цѣль — да се постави правителствената служба подъ единъ безпристрастенъ контролъ, — се осжществи, и Азъ се считамъ щастливъ, като се виждамъ посрѣдъ прѣдставителитѣ на възлюбления си народъ. Радвамъ се, господа прѣдставители, като виждамъ, че изборътъ на народа ми е падналъ на такива лица, които по независимостьта на обществеността си положение, ще умѣятъ най-добрѣ да отговарятъ на мисията си.

„Първото и главното Ви занятие, Господа прѣдставители, ще бѫде кономичоското положение на страната. Въ грижитѣ си за подобрението ъстоянието на земледѣлческото население, правителството ми извърши ъзи година едно основно прѣобразование, като отмѣни десятъка и го рѣобърна въ поземеленъ данъкъ. Благодарителнитѣ адреси, които ми ристигнаха отъ всичкитѣ страни на Княжеството, доказватъ, че тъзи ѣрка е принесла голѣма полза. За подигането на търговията и индустрията ъ България правителството ми е приготвило законопроектъ за една наодна банка. Това учреждение ще бѫде лоста за повдигание въ Княжеството на търговията и промишленностьта, които поради отсѫтствието на редитни учреждения се намиратъ въ незавидно положение. При туй правителството ми ще Ви прѣдложи единъ редъ закони, които иматъ за цѣль а слѣдватъ дѣлото на финансиалното прѣобразование на Княжеството. Іо този начинъ ще стане възможно да се уравновѣсятъ отъ една трана неизбѣжнитѣ държавни разходи съ приходитѣ, безъ да се брѣменява населението, а отъ друга да се подобри материалното му оложение.

„Съ тая цѣль ще Ви се прѣдстави единъ проектъ за строително дружество, както и изучванията, които правителството ми е направило о въпроса на желѣзницитѣ, върху които привличамъ най-сериозно Вашето внимание.

„По другитѣ отрасли на управлението, благодарение на разумното ъдѣйствие на Държавния Съвѣтъ, Вие ще забѣлѣжите, Господа прѣдставители, прѣобразования и нововведения, които служатъ за якки основи на самоуправлението и на истинската свобода на народа.

„Особена грижа сѫмъ ималъ за сѫдилищата, и правителството ми е прѣдприело изработванието на разни закони по сѫдебното вѣдомство, които несъмнѣнно ще осѫществятъ единъ очакванъ отъ населението напрѣдъкъ въ този толковаваженъ клонъ на управлението. Приятно ми е да констатирамъ, Господа прѣдставители, че войската ми напълно оправдава жертвитѣ, които народа прави за нея, и че тя все повѣче съ усъвършенствуванието си ни дава право да се гордѣемъ съ нея.

„България, Господа прѣдставители, трѣбва да се радва на благоволението и любовьта на нейната освободителка, и на симпатиитѣ на другитѣ държави; тѣ съ съчувствие слѣдятъ стѫпкитѣ, които правимъ по пѫтя на напрѣдъка. Съ съсѣднитѣ ни държави правителството ми поддържа искренно приятелски отношения. Тѣзи отношения ми даватъ пълна вѣра, че върху всичкитѣ въпроси, които се касаятъ до общитѣ ни интереси, правителството ми ще достигне до едно споразумѣние, което да е новъ залогъ за добри и искренни отношения съ съсѣднитѣ намъ народи. Честитъ бѣхъ да посрѣщна тъзи есень Владѣтеля на братския намъ Сръбский народъ, Негово Величество Краля Милана. Съ радость видѣхъ, какъ населението отъ всичкитѣ страни счете за свой приятенъ дългъ да изрази на високия гостенинъ своитѣ чувства на уважение. Увѣренъ сѫмъ, че това посѣщение ще укрѣпи и умножи многократнитѣ връзки, които ни съединяватъ съ едноплѣменнитѣ ни съсѣди.

„Господа прѣдставители!

„Всичкитѣ истинни патриоти очакватъ отъ Васъ да покажите, че Българский народъ съзнава назначението си, и обязанноститѣ, които про-

изтича отъ това съзнание. Като се основавамъ на Вашия просвѣтенъ патриотизмъ, азъ се надѣвамъ, че Вие, Господа прѣдставители, ще ми окажете всичкото си съдѣйствие, и съ Вашата опитность, и съ Вашитѣ познания, ще послужите да достигне България онова цвѣтуще и блѣскаво бѫдѫще, което тя заслужва.

„Провъзгласявамъ сесията на Народното Събрание за открита. Да благослови Всевишний Вашитѣ занятия за щастието и благоденствието на Българския народъ."

„Александръ".

X.

Отговорътъ на тронното слово, което Народното Събрание поднесло на Князя.

„Честити се считаме да изразимъ отъ името на Българский народъ вашата дълбока благодарность за мѫдрата инициатива на Ваше Височество: да поставите народното прѣдставителство възъ основи, посвятени отъ направени опити у едноплѣменнитѣ намъ народи и съотвѣтствени съ положението и нуждитѣ на нашето отечество.

„Българский народъ напълно оцѣнява неотрицаемото подобрение, въведено въ нашата избирателна система; съ измѣнението и опрѣдѣлението условията на избираемостьта се отстранява голѣмий недостатъкъ, който тъй живо се осѣщаше въ досега сѫществующий порядъкъ, и именно народното прѣдставителство, което имаше за задача да контролира дѣйствието на чиновницитѣ по разнитѣ клонове на управлението, се съставляваше въ голѣмъ размѣръ отъ сѫщитѣ тѣзи чиновници, тъй щото този контролъ на народното прѣдставителство не можеше да бѫде безпристрастенъ, нито сериозенъ.

„Ваше Височество! Економическо-финансиалнитѣ въпроси на всѣкждѣ сѫ отъ първостепенна важность, а въ отечеството ни, въ което финансиалната организация се намира въ началото на уреждането си, тя заслужва още по-голѣмо внимание отъ страна на народното прѣдставителство; за това ние считаме за своя свята длъжность да обърнемъ най-сериозно внимание върху економическото положение на страната, и да положимъ всичкитѣ си грижи и старания, за да довършимъ тъй сполучливо почнатото дѣло по финанциалното прѣобразование на Княжеството, и чрѣзъ това да се достигне до уравновѣсване на неизбѣжнитѣ разходи съ приходитѣ, безъ да се обременява населението.

„Отъ името на населението, което ни е избрало, идемъ да изразимъ най-дълбоката си благодарность на Ваше Височество за отеческата грижа, която показахте, като рѣшихте да прѣобърните десятъчния данъкъ на поземеленъ налогъ, и отъ допълнителнитѣ закони, които правителството на Ваше Височество се надѣвам , че ще [illegible] още по тая часть, очакваме равномѣрното распрѣдѣление на [illegible]

„Като съзнаваме н[illegible]

учреждение за повдигани[illegible]

тьта съ най голѣма готовность и съ вниманието, което заслужва прѣдмѣта,
ще разглѣдаме законопроекта за учреждението на една народна банка.

„Най-сериозно внимание ще отдадемъ, както на проекта за строи-
вото дружество, тъй и на взучването, което правителството на Ваше
очество е правило по въпроса за желѣзницитѣ, и въ рѣшението на
толкова важни жизнени въпроси ще се ръководимъ отъ интереситѣ
отечеството отъ една страна, и отъ финанциалната му сила отъ друга.

„Напълно съзнаваме, че издаденитѣ закони: по териториториалното
ение, по общинитѣ, по организирането на окръжнитѣ съвѣти, както
акона за чиновницитѣ, ще могатъ да принесатъ голѣма полза на стра-
а, защото въ тѣхъ виждаме преведени по единъ послѣдователенъ на-
ъ здрави начала на управлението.

„Народното прѣдставителство оцѣнява напълно полезнитѣ прѣобра-
ания и нововведения, и се радва за резултата и патриотическата под-
жка, която Държавний Съвѣтъ е оказалъ на правителството на Ваше
очество.

„Осмѣляваме се да изявимъ прѣдъ Ваше Височество, че очакваний
ултатъ отъ жандармерията, тъй както тя е днесь устроена, не се
авдава, вслѣдствие на което народнитѣ прѣдставители най-покорно
ятъ Ваше Височество да благоволите да я турете на разположението
гражданскитѣ административни власти, и съ този начинъ ние се надѣ-
е, че ще може по-лесно да се осигури безопасностьта и спокойствието
гражданитѣ.

„Населението съ възхищение гледа на грижитѣ, които Ваше Висо-
тво полагате за устрояването на страната и питае непоколебима вѣра,
трудоветѣ на Ваше Височество ще се увѣнчаятъ съ пълна сполука,
о поставятъ якги основи на самоуправлението и истинската свобода.

„Ние високо оцѣняваме старанията на правителството на Ваше Ви-
ество за изработване на закони по сѫдебното вѣдомство, и се надѣ-
е, че направений до сега опитъ не е достатъченъ за да освѣтли пра-
елството върху начина, по който най-лесно би могло да се постигне
зото раздаване на правосѫдието.

„Съ особно чувство на народна гордость посрѣщаме оцѣнението,
то Ваше Височество правите за българската войска, и за своя длъж-
ть считаме да изразимъ нашата благодарность на ония, които подъ
щото рѫководство на Ваше Височество работятъ съ любовь и самоот-
женость за организирането на народната ни самозащита.

„Съ неописана радость констатираме, че България слѣдва да се
ва на благоволението и на любовьта на нашата освободителка Русия!
ѣдставителитѣ на облагодѣтелствуваньй Българский народъ, високо цѣ-
ъ защитата и благоволението на нашата покровителка, защото Бълга-
може да напрѣдва и процъвтява само прѣзъ благоволението, любовьта
защитата на нашата освободителка и покровителка. Прочее ние, прѣд-
вителитѣ на Българский народъ, молимъ Ваше Височество най-покорно
е прѣдъ стѫпитѣ на Августѣйшия Всерусийский Императоръ
III, Наслѣдникътъ на нашия Великъ Освободитель, най-голѣ-
въ нашата глубочайша признателность и прѣданность къмъ
ераторский Домъ и паметьта за незабвения нашъ Освобо-
кога нѣма да огасне въ Българското сърдце.

[illegible]

„Да живѣе Ваше Височество“.

II.

Докладъ на министра Гр. Начовичъ до Народното Събрание по финансовото управление на Княжеството.

[illegible]

I.

„При [illegible] на [illegible] сесия на [illegible] отъ [illegible] Народно Събрание, [illegible] за свой [illegible] да прѣдставя на господа народнитѣ прѣдставители [illegible] за всичко, [illegible] се е извършило въ послѣдното врѣме въ Финансовото министерство, [illegible] и за онова, което се мисли да се постигне, ако обстоятелствата [illegible] своето съдѣйствие.

„[illegible], която това министерство е имало постоянно прѣдъ очи въ своитѣ дѣйствия е била: да постави финансовото управление върху здрави основи и да направи по тоя начинъ възможно въвеждането въ отечеството ни на ония икономически начала, които сж направили силата и щастието на напрѣдналитѣ народи.

„Бѣше едно врѣме, когато даждието значаше събличане на населението въ полза на единъ жестокъ владѣтель.

„Това врѣме се измина даже и за насъ Българетѣ, ако и не отдавна. Днесь даждието е една помощь, която всѣкий гражданинъ дава спорѣдъ състоянието си за удовлетворение на общитѣ нужди на отечеството. Отъ това начало произтича, че правителството, съ съдѣйствието на народнитѣ прѣдставители трѣбва да се грижи за да изнамѣри срѣдствата, чрѣзъ които даждията да падатъ на всички граждане равномѣрно

силитѣ на всѣкиго; а отъ друга страна, отъ тоя истий принципъ про-
иза и задължението, щото събирането на даждията да се прави ико-
мически и честно, и употрѣблението на държавнитѣ доходи да става
вилно и законно.

„Тъзи е била цѣльта, къмъ която Финансовото министерство се е
мило въ послѣдне врѣме, и нейното постигане се е говѣло чрѣзъ
китѣ, които сѫ се взели до сега, както и съ законопроектитѣ, които
ви се прѣдставятъ въ настоящата и въ идущитѣ сесии.

II.

„Едно отъ главнитѣ прѣобразования, които *Негово Височество*
говоли да направи е прѣобръщанието на десятъка въ поземеленъ на-
ь. Десятъчната система е една отъ най-лошитѣ системи, и тя отдавна
нищожена отъ всичкитѣ народи, въ които властьта се грижи както
щастието на населението, тъй и за реда въ финансовото управление;
система се унищожи и въ Южна България.

„Единъ отъ основнитѣ економически принципи относително до даж-
та е, че трѣбва да се събиратъ безъ да отяготяватъ данаплатеца, и че
бва да постѫпва въ съкровището всичко, което излѣзе отъ рѫката на
ция данаплатецъ.

„Десятъчната система бѣше съвършено противна на това начало.
нея работното население се отягчаваше извънредно, и една голѣма
ть отъ това, което данаплатеца даваше, се губеше по единъ или по
гъ начинъ. Населението се отяготяваше като бѣше принудено да държи
изведенията си на голото поле, изложени на дъждове и въ опасность
се повредятъ, и още като бѣше принудено да прѣнася единъ пѫть
ура на житото и ячмика си и проч. а вторий пѫть ошура на мисиритѣ
на далеко и въ най-работно врѣме, когато трѣбваше да се грижи за
итѣ си сеидби. — Не по-малко е вамъ извѣстно, че както прѣди осво-
бождението ни, тъй и послѣ, когато тъзи данъчна система се повърна
отечеството ни, населението даваше повѣче, отъ колкото получаваше
ровището.

„Освѣнъ това, самий принципъ на тая данъчна система е лошавъ.

„Спорѣдъ тоя принципъ всѣкой дава една десета часть отъ произ-
енията на полетата си безъ да се вземе въ внимание, че за да произ-
атъ сѫщето количество едни полета изискватъ повѣче трудъ и слѣдо-
елно повѣче разноски отъ колкото другитѣ. Нѣма съмнѣние, че нашитѣ
ободители бѣха дълбоко проникнати отъ тия лоши страни на десятъч-
а система, когато тѣ я унищожиха съ встѫпванието си въ България.
гово Височество отъ ново я унищожи за всѣкога съ Височайшия си
зъ отъ 9-й Юлий т. г. и я замѣсти приврѣменно съ поземелното даждие.

„Истина е, че успѣхътъ въ това отношение щѣше да бѫде по-
ѣмъ ако, вмѣсто поземелното даждие, тъй както се то въведе съ горѣ-
аний указъ, бѣше се въвело едно даждие, основано на кадастрови
исления.

Такова нѣщо е обаче за сега невъзможно въ отечеството ни. За
на кадастра се изисква дълго врѣме, много разноски и особено
оенъ и опитенъ персоналъ, отъ когото по злощастие страната
по настоящемъ. До когато обаче това стане възможно, сѫще-

ıатъ за основа на това даждие турскитѣ данъчни книги; отъ това излѣзоха голѣми бъркотии, на които слѣдствието бѣше голѣмитѣ недо- и и постояннитѣ опаквания отъ страна на обезправданитѣ. И наистина, лѣдната война докара въ недвижимитѣ имоти такава промѣна, щото дишнитѣ тевтери немогатъ да се взематъ за основа на даждията.

„Много села се разрушиха, много градища пострадаха, много имоти мѣниха стопанитѣ си, и почти всичкитѣ прѣтърпяха измѣнения въ стой- тьта си. Въ ония градища, на които обстоятелствата благоприятство- а на развитието имъ, стойностьта на имотитѣ стана десеть и дваде- ь пѫти по-голѣма; ония, напротивъ, които обстоятелствата не фаво- раха или които пострадаха отъ промѣнението, тѣхнитѣ имоти изгубиха йностьта си. По всичкитѣ тия причини, турскитѣ тевтери немогатъ да катъ по-нататъкъ за основа на вергията, и е необходимо да стане ое прѣобразование, което ще се прѣдложи съ всичкитѣ му подробности бюджетарната комисия

IV.

„Прѣобразованията, които се въведоха, и които ще слѣдватъ да се еждатъ въ данъчната система изискватъ и едно промѣнение въ систе- ата на събирането на тия даждия. Както това ще се изложи по- бно при прѣдставянето на законопроекта за бирнцитѣ, днесь събира- то на данъцитѣ е възложено на кметоветѣ подъ надзора на Окрѫж- ѣ Съвѣти.

„Въ градоветѣ кметоветѣ сѫ толкова притоварени съ други работи о събирането даждията е за тѣхъ послѣдня обязаность; а въ селата товетѣ нѣматъ нуждния авторитетъ за да изпълнятъ тия свои обязан- ти съ желателната точность.

„Освѣнъ това, повѣчето кметове въ селскитѣ общини като сѫ без- жни, тѣ не могатъ да водятъ никаква правилна отчетность, и провѣ- ането, както и сключването на смѣткитѣ прѣдставлява най-голѣмитѣ рудненя Интересътъ на държавата обаче е смѣткитѣ всѣкога да сѫ ти и прави, па ако ще би за тая цѣль и да се направятъ и нѣкои голѣми жъртви, понеже таквато жъртви се покриватъ стократно чрѣзъ ностьта и редовностьта въ отчетностьта.

„Въвеждането обаче на бирницитѣ въ Княжеството, както ще се аже отпослѣ, не само че нѣма да увеличи, но напротивъ ще намали носкитѣ, които се правятъ сега за събирането на даждията.

„Спорѣдъ днешната метода, кметоветѣ събиратъ даждията и ги даватъ на казначействата безъ да искатъ отъ съкровището никакакво награждение; тѣмъ е обаче оставена свобода да се възнаграждаватъ контролно отъ данoплатцитѣ, както имъ е угодно, и никой неоспорва, по тоя начинъ могатъ да се вършатъ голѣми злоупотрѣбления.

„Това обаче, което влиза неправилно въ джоба на единъ кметъ е а неправедна загуба за данoплатеца и служи още отгорѣ и за демо- изуването на населението, което е изложено да вижда въ първото е на общината си единъ официаленъ злоупотрѣбитель.

„Освѣнъ това кметоветѣ като сѫ избираеми и правителството като ь тѣхъ нуждната власть, събирането на даждията става съвсѣмъ и съкровището тегли загуби и ще тегли още повѣче такива

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

VI.

„Д-за народнитѣ прѣдставители ще забѣлѣжатъ още и едно прѣобразование въ тогодишния бюджетъ. Прѣдишнитѣ бюджети, които сѫ вотирани прѣзъ народнитѣ събрания, сѫ се отличавали съ своята краткость, и [illegible] съ своята тъмнота, и особено съ своето лишение отъ логично групиране на разходитѣ, групиране, което да позволява едно сравнение между разходитѣ по разнитѣ отрасли на управлението. Въ тогодишния бюджетъ министерствата, като отдѣлиха разни родове [illegible], и като групираха всѣкой родъ въ особени рубрики, направиха бюджета по-ясенъ. Тъй напримѣръ, отдѣлихѫ се обикновенитѣ доходи и разходи отъ извънреднитѣ, отдѣлиха се тоже разходитѣ по личнитѣ състави на управленията отъ онѣя за веществени нужди и пр. и най-послѣ се представи всѣко едно учреждение отдѣлно. По тоя начинъ както прѣдставителитѣ, тъй и народътъ ще иматъ възможность да съставятъ едно вѣрно понятие за всѣкой клонъ на управлението и за жертвитѣ, които

се правятъ за всѣко едно учреждение. Освѣнъ това, въ сѫщия бюджетъ се прѣдставятъ по глави и статии и кредититѣ, които сѫ се искали за 1882 година, сирѣчъ разноскитѣ, които сѫ били нужни за прѣзъ тая година. Това добавление прави възможно да се вижда, безъ всѣко затруднение, увеличенията и намаленията на разноскитѣ отъ една година на друга, и г-да прѣдставителитѣ ще иматъ възможностьта да искатъ обяснения и да си дадатъ отчетъ за нуждата или ненуждата на увеличенията, които би се искали за прѣдъ идущата година.

VII.

„Финансовото министерство е изработило още и единъ законопроектъ за прѣобразованието на днешната Народна Банка, законопроектъ, който се разгледа тщателно отъ Държавния Съвѣтъ и получи пълното негово одобрение.

„Нуждата за една Народна Банка, поставена въ по-добри условия отъ сегашната се осѣща толкова силно, щото е излишно да се доказва отново тая нужда. Всѣкой види, че ако търговията се намира днесь въ незавидно положение, единствената причина е лишението отъ кредитни учреждения.

„Освобождението на България тури порода ни въ условия съвършено различни отъ ония, въ които той се намираше по-прѣди; политическото възраждане на отечеството ни влѣче слѣдъ себѣ си и неговото економическо възраждание, и както едното тъй и другото трѣбва да се подкрѣпятъ чрѣзъ съотвѣтствующитѣ мѣрки. За подкрѣпление на економическото ни възраждане сѫ необходими кредитни учрѣждения, които да мобилизиратъ сѫществующитѣ богатства въ страната и да дадатъ животъ на земледѣлието, търговията и индустрията.

„Народната Банка, тъй както тя ще се прѣобразува, е повикана да съдѣйствува за економическото възраждане на България.

VIII.

„Слѣдъ това кратко изложение за дѣлата на Финансовото министерство прѣзъ послѣдното врѣме, и за неговитѣ намѣрения за въ бѫдѫще, изложение, което ще се допълни и въ секциитѣ на Народното Събрание при разглеждането бюджета и на законопроектитѣ, които ще се прѣдставятъ на г-да народнитѣ прѣдставители, не остава друго освѣнъ да прося съдѣйствието на Събранието за тщателното разглеждане и приемание на казанитѣ законопроекти и за одобрение на горѣизложената програма.

Министръ: *Гр. Д. Начовичъ*".

XII.

Рескриптътъ до министръ-прѣдсѣдателя, съ който Князътъ остава замѣстникъ Министерский Съвѣтъ, като си запазва правото да одобри и утвърди взетитѣ мѣрки отъ намѣстничеството.

„*До Наший министръ прѣдсѣдатель.*

„*Драгий ми министре!*

„Като рѣшихъ да се отдалеча за нѣколко врѣме отъ границата на ...еството прѣзъ врѣмето на отсѫтствието Ми, Азъ намѣрихъ за бла-

гословно да остави за намѣстничество — Министерский Съвѣтъ, подъ прѣдсѣдателството на министръ-президента, което ще има да управлява страната, съгласно законитѣ, дѣйствующи сега въ Княжеството.

„Всичкитѣ нововведения, както и взетитѣ отъ намѣстничеството мѣрки, а тъй сжщо назначенията и отчисленията, които се окажатъ за нужни прѣзъ отсжтствието Ми, ще да трѣбва да се прѣдставятъ на Мое одобрение и утвърждение слѣдъ възвръщанието Ми.

„Прѣзъ всичкото врѣме на намѣстничеството назначавамъ приврѣменно за управляющий министерството на Вжтрѣшнитѣ Дѣла Търновский окржженъ управитель г. Н. Марковъ.

„София 4-й Априлий 1883 година.

На първообразното съ собствената ржка на *Негово Височество* написано: *Александръ*".

XIII.

Княжеский манифестъ къмъ народа, съ който обявява, че ще назначи немедленно една комисия, която да приготви единъ проектъ за нова конституция.

„НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I

Съ Божия милость и народната воля

Князъ на България.

„Обявяваме на всичкитѣ наши вѣрноподданници, че въ постоянното Ни желание за доброто на Нашето отечество и за развитието и напрѣдъка Му, както въ нравствено, тъй и въ материално отношение, и прѣдъ видъ обѣщанието Ни, направено въ манифеста, издаденъ въ Свищовъ на 1-й Юлий 1881 година, рѣшихме да съставимъ една комисия отъ лица избрани отъ Насъ измѣжду най-отличнитѣ и почтенитѣ въ Княжеството безъ разлика на политически убѣждения.

„Тъзи комисия ще работи подъ Наше прѣдсѣдателство, и ще приготви въ най-кжсо врѣме единъ проектъ на конституция.

„Този проектъ да се поднесе на Великото Народно Събрание, което ще се свика, слѣдъ като комисията си извърши задачата, за да даде окончателна форма на този проектъ.

„До врѣмето на провъзгласяването на Конституцията Нашитѣ министри ще запазятъ портфелитѣ си, и тѣхната дѣятелность ще се ограничи само съ извършюването на текущитѣ дѣла, като се придържатъ до най-строгий неутралитетъ въ всичко, което се отнася до вжтрѣшната политика.

„Надѣвамъ се, че всичкитѣ Наши вѣрноподданници ще видятъ въ този актъ едно доказателство въ постоянната Наша грижа за благоденствието на възлюблений Ни народъ, и че ще съединятъ дѣятелностьта и дългътъ, които имъ прѣдлежатъ съ спокойствието и сериозностьта, качества, които трѣбва да отличаватъ единѣ народъ, който има чувството на собственото достойнство".

„Издадено въ Нашата столица София на 30-й Августъ 1883 година.

„*Александръ*".

XIV.

няжеский манифестъ за възстановяването на Търновската Конституция

„НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I.
„Съ Божия милость и по народната воля
„Князъ на България.

„Обявяваме на всичкитѣ Наши вѣрноподданници, че въ постоянното и желание за доброто на Нашето отечество, и прѣдъ видъ, че засѣдающето на този часъ III-то Обикновено Народно Събрание въ отговора си на прѣстолното Наше слово ни поднесе единогласно вѣрноподданническата молба, Ние възстановяваме приетата отъ Търновското учредително Народно Събрание Конституция, като прикачваме настоящето събрание, на което извънредната сесия обръщаме въ обикновена законодателна, да се произнесе върху измѣненията, които трѣбва да притърпятъ глава XIII и глава XIV дѣлъ I на тая конституция относително до народното прѣдставителство.

„Единодушието, съ което народнитѣ прѣдставители Ми заявиха молбата за изкарване на отечеството отъ днескашнето трудно положение Ми дава цѣлна вѣра, че всичкитѣ Наши вѣрноподданни ще послѣдватъ добесния примѣръ на патриотизмъ, който показаха народнитѣ прѣдставители, като забравятъ всичкитѣ досегашни недоразумѣния и ненависти, ще и дадатъ своето патриотическо съдѣйствие за трайното организуване на страната".

„*Александръ*".

XV.

рограмата на правителството слѣдъ като отнело властьта отъ генералитѣ.

„На всички е вѣче извѣстно при какви обстоятелства биде поканенъ отъ Негово Височество, наший Господарь, днешний министръ-прѣдсѣдатель да състави ново и отговорно министерство.

„Жребието при съставянето на това министерство падна върху доподписанитѣ и тѣмъ се повѣри висшето управление въ днешнитѣ тяжки мжчни обстоятелства, когато страната прѣминува отъ едно положение въ друго.

„Съобразно съ единодушното желание, изказано въ отговора на Народното Събрание къмъ тронното слово, Негово Височество Князътъ съ Височайшия манифестъ отъ 6 й Септемврий възстанови конституционенъ режимъ въ страната; но ни едно минало не изчезва безъ да остави дири отъ своето сжществуване. Не безъ съзнание на тѣзи мжчнотии доподписанитѣ се рѣшиха да взематъ отгорѣ си тяжката отговорность въ днешно врѣме. Тя имъ се наложи отъ самитѣ обстоятелства, които породиха днешното ново положение. Отказванието въ този случай би равнозначало съ нарушение длъжностьта къмъ отечеството.

„Тѣзи обстоятелства прѣдначертаватъ и самата програма на сегашното министерство.

„Плодъ на едно съгласие между партиитѣ за възстановление Търновската Конституция, министерството ще има за основно правило въ дѣятелностьта си съединението на всичкитѣ жизнени и просвѣтени народни сили въ едно истинско конституционно направление, съобразно съ положенитѣ въ възстановената Конституция начала.

„То ще има грижата, съгласно съ народното прѣдставителство, да възстанови въ всичкитѣ отрасли на управлението, и по всичкитѣ учреждения пълна гармония между тия начала и съществующитѣ закони.

„Настоящето Народно Събрание слѣдъ като се произнесе върху бѫдѫщето измѣнение въ Конституцията, министерството си поставя за длъжность да се съобрази напълно съ постановленията на това Събрание, касателно до свикването на Великото Народно Събрание за обсѫждане тия измѣнения; но въ сѫщото врѣме явява, че до свикването на това Велико Народно Събрание, то е рѣшено въ всѣкий случай да не остава управлението безъ контролъ и да свика обикновеното Народно Събрание въ случаитѣ и по редътъ, опрѣдѣлени отъ самата възстановена Конституция.

„Отговорностьта и контролътъ по всичкитѣ отрасли на управлението съставляватъ сѫществена часть отъ програмата на настоящето министерство, на което членоветѣ, частно всѣкъ единъ за своитѣ дѣйствия, и всичкитѣ наедно за общитѣ въпроси, сѫ направо отговорни. Между тѣхъ отъ една страна, и Негово Височество Князътъ и народното прѣдставителство отъ друга страна не може за напрѣдъ, съгласно съ Конституцията, да сѫществува никакво друго учреждение, отъ какъвто характеръ и да е то.

„Администрацията, правосѫдието, финансовитѣ и економическитѣ въпроси, земледѣлието, търговията, общественитѣ сгради, народното просвѣщение, духовенството и народната войска ще обръщатъ най-сериозното внимание на министерството, и ще бѫдатъ прѣдмѣтъ на постоянни грижи, като се има прѣдъ видъ, отъ една страна, възможното подобрение за всичко, а отъ друга, строгата пестеливость на народната лепта.

„Правителството като ограничи числото на службитѣ въ най неизбѣжния размѣръ, ще вземе мѣрки, отъ една страна да осигори положението на служащитѣ, а отъ друга, ще има за неотмѣнно да повѣрява служби само на лица съ испитана честность и способность.

„Въ пълно съзнание на мѣждународнитѣ задължения на младото ни Княжество, министерството ще има за задача не само да ги обсѫжда съ зрѣлость, но да взима и всички мѣрки, които би намѣрило най-удобни за да се приготви, или даже и осѫществи благополучното имъ разрѣшение, съгласно съ справедливостьта и съ добрѣ разумѣванитѣ интереси на страната. Министерството счита за длъжность да положи въ това отношение всички усилия за да извади на лице добросъвѣстностьта, която е била и е една отъ най отличителнитѣ черти на Българский народъ. Въ замѣна на това, министерството ще иска отъ интересующитѣ се и признаване мѫчнотиитѣ, които срѣща въ всѣка стѫпка малката и младата ни държавица при условията, въ които биде поставена тя още при създаването й.

„Тия сѫ началата, които ще рѫководятъ настоящето министерство. За приспособлението имъ то възлага надѣждитѣ си върху испитаний патри-

змъ на Българскитѣ граждане. Тѣхнитѣ права ще намѣрватъ най-голѣма щита въ всичкитѣ органи на правителството, което ще има между друго лъжностьта да бди постоянно щото свободата и правата на всѣкиго се ненарушаватъ никждѣ и отъ никого, а въ сжщото врѣме и властьта не бжде отъ никого и никждѣ прѣзирана.

„За обезпечение порядъкътъ и тишината на всѣкждѣ, а по особено потушаване на разбойничеството въ источната страна на България, се вzематъ енергически мѣрки.

„Съ тия начала министерството иска да вѣрва, че самостоятелното гарско Княжество не само ще тръгне изново съ успѣхъ въ пжтя на рѣшното си правилно развитие отъ всѣка страна, но ще може да види ѣ си прилично подигнато и прѣдъ очитѣ на иностранния свѣдъ, а осо- о на Освободителката Русия.

„Министерството прави, за постигане на всичко това, възвание ъ Българскитѣ граждане, съединенитѣ сили на които могатъ най-много улеснятъ задачата на първото Българско министерство подиръ възстанов- нето на Търновската Конституция, задача, която въ сжщото врѣме е ценародна, защото се касае до нарежданието и бждящитѣ сждбини на жеството.

София, 21-й Септемврий 1883 година.

Министръ-прѣдсѣдатель и министръ на Вжтрѣшнитѣ Работи: Др. Цанковъ.

Министръ на Общитѣ сгради и пр. Т. Икономовъ.
Министръ на Правосждието: К. Стоиловъ.
Министръ на Външнитѣ Работи: М. Балабановъ.
Министръ на Финансиитѣ: Гр. Д. Начовичъ.
Министръ на Просвѣщението: Д-ръ Моловъ.

XVI.

есътъ, който тричленната депутация отъ либералната партия несла Князу, въ който се изказва дълбоката признателность за становлението на Конституцията, и сжщеврѣменно се иска прѣ- ването на всички закони и учреждения, които сж противни на Търновската Конституция.

Ваше Височество!

„Долѣподписанитѣ прѣдставители на либералната партия, събрани столицата, съгласно съ рѣшението на либералното събрание, станало Русе на 2-й Ноемврий 1883 година, като достигнахме до едно пълно ласие съ водача на нашата партия, г-на Др. Цанкова върху хода на итѣ обществени работи, и като изразители на прѣобладающето общест- о мнѣние въ страната, осмѣляваме се да се прѣдставиме прѣдъ Ваше очество и да Ви изкажеме дълбоката признателность на нашитѣ едно- ленници и на народа въобще за Височайшия манифестъ на Ваше Ви- ество отъ 6-й Септемврий 1883 година.

„[illegible]!

[illegible] радость приятната [illegible] Търновската Кон- [illegible] очаква да се въведе [illegible] по пѫтя на [illegible] знаменателенъ актъ [illegible] и добро желание [illegible] Господаря и народа [illegible] — по-искренна и [illegible] и да станатъ [illegible] необходимо е, Ваше Ва- [illegible] учреждения и закони, [illegible] сѫществуването на които [illegible] на нашия любимъ [illegible]

„[illegible]!

[illegible] страна на народа, истин- [illegible] ние можемъ да увѣ- [illegible] цѣлий народъ ще [illegible] Владѣтель, и ще [illegible] Династията Му.

„[illegible]

[illegible] на неговата свобода и [illegible] на който цѣлъ народъ [illegible] най-убѣдително волю [illegible] да се прѣмахнатъ причи- [illegible] благи намѣрения, [illegible] за което цѣлъ народъ [illegible] прѣдъ Всевишняго за дълго- [illegible] любимъ Господарь.

„[illegible] и прѣдани поданници.

„[illegible]"

[illegible] въ който торжествено е заявилъ, [illegible] на Конституцията, докрѣ се [illegible] Народно Събрание.

„Много сѫмъ доволенъ, господа, като виждамъ отъ адреса Ви, че [illegible] до едно пълно съгласие съ г. Др. Цанкова [illegible] обществени работи. „Съединението прави силата", [illegible] поговорка. Пълното съгласие, което сѫществува [illegible] и между партиитѣ, и довѣрието, което всички [illegible] министръ-прѣдсѣдатель, довѣрие, което и Азъ напълно [illegible] рѫчателство за въвеждането на желаемий редъ и законность въ [illegible], и за нейното морално и материално прѣуспѣвание.

„Далъ съмъ, господа, на министерството си заповѣдь да приведе всичкитѣ съществующи закони въ пълна гармония съ Конституцията, защото, повтарямъ го тържествено и на всеуслишание, че догдѣто да се произнесе Великото Народно Събрание, Търновската Конституция — като основний законъ на Княжеството — ще да се пази и слѣдва цѣла и не нарушима.

„Съ благодарность изслушахъ израженнето на чувствата, съ които вие и вашитѣ съмишленици сѫ въодушевени къмъ Менѣ и Моя прѣстолъ, както и молитствуванията Ви за Моето дългоденствие и честито царуване. Съзнанието че съмъ обкрѫженъ отъ любовьта и прѣданостьта на цѣлий си народъ, Ме прави щастливъ и Ми дава силата да работя съ постоянство на задачата, която е обща на всички ни, то есть за запазване свободата и независимостьта на народа ни за неговото процъвтяване и величие".

XVIII.

Княжеското слово при закриването втората сесия на III-то Обикновено Народно Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„При прѣдстоящето ни раздѣляне считамъ прѣди всичко за длъжность да ви изкажа най-сърдечната си благодарность за патриотическото усърдие, съ което започнахте и свършихте задачата си. Въ всичкото това растояние вие изпълнихте съ самоотвържение длъжностьта си къмъ отечеството и къмъ прѣстола.

„Съгласно съ желанията, които тъй тържествено изказахте, и съ рѣшенията, които тъй единодушно взехте, въ първите дни на настоящата сесия, Азъ който въ всичкитѣ Си побуждения и дѣяния друго нищо не съмъ ималъ и нѣмамъ прѣдъ видъ, освѣнъ благото на отечеството, отрѣкохъ се отъ даденитѣ Ми въ Великото Свищовско Събрание пълномощия, и одобрихъ тържествено възстановлението на Търновската Конституция, която до произнасянето на Великото Народно Събрание върху посоченитѣ отъ васъ измѣнения въ нея, ще дѣйствува въ всичката си пълнота, безъ приспособлението ни на едно отъ тия посочени измѣнения.

„Относително до врѣмето за свикването на Великото Народно Събрание Азъ ще се рѫководя отъ направеното ви по тъзи часть постановление и отъ интереситѣ на държавата.

„Вашето поведение по всичкия този въпросъ е примѣрно. Съ голѣмо удоволствие констатирамъ тъй също и другата ви дѣятелность; зрѣло обсѫдихте и съ пълна свобода приехте вие разнитѣ законопроекти и прѣдложения, които правителството Ми успѣ да ви прѣдстави въ кѫсото врѣме, съ което разполагаше; съ сѫщата зрѣлость и съ сѫщата независимость вие вотирахте и прѣдставения ви бюджетъ за идущата година.

„Съ очакваното пристигане на бѫдѫщий Военемъ министръ, надѣя се, ще се тури окончателенъ край и на военния въпросъ.

„[illegible] и [illegible] за обезпечение мирното развитие на страната въ всѣко отношение, [illegible] се считамъ за [illegible], че нашитѣ [illegible] [illegible] и [illegible] отъ прѣдѣлитѣ на Княжеството (гласове: урра!) по най-благословенъ начинъ, и че правителството Ми се намѣрва въ най-добри отношения съ великитѣ Сили.

„*Господа прѣдставители!*

„Подиръ услугитѣ, които направихте на Отечеството, вие заслужавате вечната признателность. Съ свършването на настоящата сесия, и подиръ възстановлението на Търновската Конституция, свършва се днесъ окончателно и задачата на III-то Обикновено Народно Събрание.

„При сърдце ми е да ви поблагодаря въ този случай още веднъжъ за съдѣйствието, което показахте, и което, обичамъ да вѣрвамъ, не ще престане и отдѣлно всѣкий отъ васъ да показва въ бъдѫще за законний редъ и успѣхъ на милото ни драго Отечество, на което благоденствието, подигането и величието Ми сѫ постоянната грижа и единствената задача въ живота ми.

„Здравѣйте Господа! и сега при прѣдстоящето ви завръщане въ огнищата си, приятно Ми е да ви изкажа Моитѣ най-сърдечни благопожелания, и да ви честита наступающата нова година. — (Гръмогласни: Урра! Урра! Да живѣй!)

XIX.

Тронното слово при откривание на извънредната сесия на IV-то Обикновено Народно Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Съ истинско удоволствие Ви привѣтствувамъ събрани въ тъзи историческа ограда.

„Подиръ окончателното възстановление на конституционний режимъ, Моето правителство счете за своя длъжность и сѫществена часть отъ своята мисия да не остави страната безъ народно прѣдставителство сорѣдъ възстановений режимъ. Това прѣдставителство ще се свиква редовно по установений отъ Конституцията редъ.

„Настоящата извънредна сесия, за която сте събрани сега въ старата Българска столица, е свикана за да се състави окончателно народното прѣдставителство чрѣзъ провѣркитѣ, къмъ които имате да пристѫпите, и да се даде по-нататашното надѣжно направление на държавнитѣ работи.

„Тъй като въ една конституционна държава народната воля, законно изказана, е едно отъ първитѣ условия за успѣшний ходъ на работитѣ, то правителството Ми, за да може да развие свободно и по-нататашната си дѣятелность и да се прѣдстави прѣдъ васъ въ редовната сесия съ нѣкои необходими законопроекти, искренно желае да узнае чрѣзъ васъ тая народна воля. Запознаването на правителството Ми съ нея е

толкозъ по-много необходимо, че, като се дигнаха съвършено недоумѣнията относително сѫществующий режимъ, настанало е вѣче врѣме за тихо работене върху разчистената почва.

„*Господа прѣдставители!*

„Увѣренъ, че вие сте дошли тука съ най-искренни намѣрения да направите добро на Отечеството и да закрѣпите у насъ едно трайно управление, Азъ се не съмнѣвамъ, че вие, не само ще изпълните по най-родолюбивъ начинъ възложената ви въ днешно врѣме задача, но ще покажите още на дѣло, че конституционний режимъ може и у насъ да сѫществува и прѣуспѣва въ пълна гармония съ необходимий порядъкъ за мирното развитие на страната въ всѣко отношение.

„Обявявамъ настоящата извънредна сесия на IV-то Народно Събрание открита и призовавамъ надъ вашитѣ дѣйствия и усилия Божието благословение."

XX.

Отговорътъ на тронното слово на извънредната сесия на IV-то Народно Събрание.

„*Ваше Височество!*

„Прѣдставителитѣ на Българския народъ отъ Четвъртото Обикновено Народно Събрание, честити се считаме да изразиме дълбоката признателность и благодарность на народа къмъ *Ваше Височество* за окончателното възстановление на Конституцията, съ силата на която сте *Височайше* благоволили да ни свикате на извънредна сесия въ старата Българска столица, за да се състави окончателно народно прѣдставителство, чрѣзъ провѣркитѣ на изборитѣ за народни прѣдставители, и да се даде по-нататъшно надлѣжно направление на държавнитѣ работи.

„*Ваше Височество!*

„Народното Събрание, като е вѣче пристѫпило къмъ извършването на дѣлото си по провѣркитѣ на изборитѣ за народни прѣдставители счита за своя свята длъжность да изяви на *Ваше Височество*, че народътъ, както и неговий *Господарь*, желае да се закрѣпи въ страната едно трайно управление, което подъ надзора и рѫководството на *Ваше Височество* да почне своята благотворна дѣятелность за устройството, укрѣплението на държавата ни въ всѣко отношение.

„*Господарю!*

„Мирътъ и тишината, тихото работене, и всеобщето задоволствие, които царуватъ въ страната отъ какъ се е възстановила Конституцията, сѫ явни доказателства, че единъ най-възможенъ у насъ режимъ е конституционний, и че като се пази и прилага напълно Конституцията, и прѣмахнатъ всичкитѣ закони и наредби, които сѫ най противни, ще може отечеството ни да се развива правилно и всестранно, и да се достигне до желаемия порядъкъ и напрѣдъкъ.

„Като сме дълбоко убѣдени, че *Ваше Височество*, заедно съ Вашето правителство, винаги имате прѣдъ очи благото и процъвтяването на отечеството ни, въздигаме топли молитви къмъ Всевишнаго за дълголенствието и честитото царуване на нашей любимъ *Господарь*".

(„Държавенъ вѣстникъ" брой 64/1884 година).

XXI.

Княжеската рѣчь при закриването извънредната сесия на IV-то Обикновено Народно Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Съ крайно благодарение виждамъ извънредната сесия на Четвъртото Обикновено Народно Събрание свършена.

„Водимъ всегда отъ общето благо на Нашето отечество, и желающъ да работя винаги въ съгласие съ Моя любимъ народъ, Азъ взехъ изъ срѣдата на народното прѣдставителство лица, които се ползуватъ съ довѣрието Ви и тѣмъ повѣрявамъ управлението на страната.

„*Господа прѣдставители!*

„Обичамъ да вѣрвамъ, че Моето правителство ще има пълната Ви поддържка и довѣрие, и за напрѣдъ ще може да се закрѣпи желаемий миръ и трайно единомислие, за да може народътъ Ни всестранно да се развива и обогатява.

„Съ такви надѣжди и благопожелания обявявамъ извънредната сесия на четвъртото Обикновено Народно Събрание за закрита.

(„Държавенъ вѣстникъ" брой 64/1884 година).

XXII.

Княжеското тронно слово при откриването първата редовна сесия на IV-то Обикновено Народно Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Твърдѣ ми е драго, подиръ окончателното съставяне на *народното прѣдставителство* въ Търново да Ви видя днесь събрани въ столицата на редовна сесия, въодушевени отъ ревность да работиме за напрѣдъка на Княжеството, съгласно съ духа на възстановената Конституция.

„Съ голѣмо удоволствие изявявамъ прѣдъ Васъ, господа прѣдставители, дълбоката Си благодарность къмъ Българский народъ заради неговата привязаность на прѣстола Ми, и за чувствата на вѣрностьта му и любовь, които той питае къмъ Менѣ.

„*Господа прѣдставители!*

„Честитъ се считамъ като мога да Ви съобща, че нашата държава слѣдва да се наслаждава на благитѣ расположения на всичкитѣ Велики

Сили, най-вѣче на нашата Освободителка. Съхранението на тия благи разположения ще бѫде особена грижа на правителството Ми. Малкитѣ нѣкои недоразумѣния и неспоразумѣния съ нѣкои отъ съсѣднитѣ ни държави, обичамъ да вѣрвамъ, че скоро ще се изравнятъ и всичко ще влѣзе въ редовния си пѫть.

„Радвамъ се, господа прѣдставители, че въпросътъ за пограничнитѣ мита, мѣжду Княжеството и братската намъ страна — Източна Румелия, се рѣши въ смисль, полезна за населението и отъ двѣтѣ страни на Балкана.

„Относително вѫтрѣшнитѣ работи на Княжеството съ удоволствие ще забѣлѣжа мирното и спокойно настроение на народа Ми, и неговото усърдно занимание за нравственото му и материално прѣуспѣване.

„Моето правителство, господа прѣдставители, макаръ и въ краткото си врѣме, постарало се е, и е успѣло да приготви разни законопроекти по всички отрасли на управлението, а най-паче по финанситѣ, отъ доброто уреждане на които зависи благоденствието на страната. Мѣжду многото важни законопроекти за необходимо считамъ да спомѣна законопроекта за даждията върху недвижимитѣ имущества (емляка), законопроекта за патентитѣ, за отчетностьта по бюджета и за Смѣтната Палата.

„Особено обрѫщамъ сериозното Ви внимание, господа прѣдставители, върху задълженията ни, относително желѣзницата Царибродъ — Вакарелъ, за реализацията на която срокътъ вѣче е настаналъ.

„Напослѣдъкъ, като се наблѣгамъ на Вашето родолюбие, мѫдрость и сериозность при разглеждането и обсѫждането на всичкитѣ законопроекти, които ще Ви се прѣдставятъ, и като призовавамъ надъ всичкитѣ Ви дѣйствия и усилия Божието благословение, обявявамъ настоящата редовна сесия на IV-то Народно Събрание открита.

Александръ."

(„Държавенъ вѣстникъ" брой 95/1884 год.)

XXIII.

Княжеската рѣчь за значението въ политический животъ на Българский народъ дѣятелностьта на Солунскитѣ братя Св. Св. Кирилъ и Методий.

„Изслушахме сега описанието, което Негово Високопрѣосвященство митрополитъ Климентъ направи за църковната дѣятелность на нашитѣ равноапостоли Святитѣ Кирилъ и Методий. Тъзи дѣятелность бѣше въ сѫщото врѣме и народна. Тя имаше за цѣль да отдѣли и запази словянската народность отъ народитѣ и силитѣ, които я окрѫжаваха, и нейното възвишение умствено, нравствено и религиозно.

„Съ тая цѣль тѣ дадоха най-напрѣжъ на народа писменость, чрѣзъ която той да може да запази своитѣ възпоминания и въ историята на своитѣ привички и обичаи, да признае своята индивидуалность като народъ независимъ въ отношение къмъ другитѣ.

„Съ сѫщата цѣль тѣ дадоха на народа ни Библията на матерния му езикъ, за да може всѣкой единъ да бѫде въ състояние да черпи своитѣ убѣждения отъ този източникъ на божествени истини.

„Съ сѫщата цѣль му дадоха възможность да се приобщава въ божествената служба съ Бога на собствения свой езикъ и съ това да обезпечи своето душевно единение съ него.

„И тъй, чрѣзъ религиозния си духъ, словѣнската народность се е възродила, посрѣдствомъ вѣрата си тя е влѣзла въ историята и е запазила въ нея едно почетно мѣсто. Българский народъ, особено, се е поддържалъ прѣзъ врѣмето на своето робство съ този си духъ, и думитѣ „*за вѣра*“ сѫ били девизата, съ която Паисий, Софроний, Неофитъ Бозвели, дѣятелитѣ на св. Рилский мънастиръ и други приготвиха пѫтя за великото дѣло на освобождението

„Понеже е признато, че държавитѣ могатъ да се поддържатъ само съ това, съ което сѫ създадени, нека това ни служи като урокъ и наставление за да търсимъ прѣди всичко въ нашия религиозенъ животъ дълбокитѣ корени на нашата сила.

„Съ двоицата святи братя Кирилъ и Методий геният на Българский народъ — защото наша е тъзи двойна блѣстяща звѣзда — е далъ на словѣнскитѣ ни събратия единъ такъвъ великъ даръ, съ който е заслужилъ правото на вѣчна признателность, което още повѣче се е усилило съ вѣрностьта, съ която, противъ всичкитѣ неволи, ние сме запазили святото завѣщание на святитѣ равноапостоли.

„Отъ тогава, наистина, прѣпъвани отъ обстоятелствата, ние сме могли малко да прибавимъ за по-натамошното развитие на словѣнската народность, но въ святитѣ братя Кирилъ и Методий лѣжи залогътъ, че въ нашей народъ е скритъ единъ дълбокъ и далновиденъ духъ, който се нуждае само отъ свободна дѣятелность за да можемъ и ние достойно да излѣземъ прѣдъ свѣта и да вървимъ наредъ съ по-напрѣдналитѣ наши словѣнски събратия.

„И така, нека днешний день на велики въспоминания бѫде за насъ едно насърдчение да работимъ неуморно въ духа на тѣзи велики учители на словѣнското племе за нашето вѫтрѣшно развитие, и съ това да се приготвимъ да бѫдемъ достойни за задачата, която бѫдъщето ни налага.

„Богъ да е намъ на помощь“.

(Отъ особната притукурка къмъ XIV книжка отъ „Периодическото списание“ на Българското книжовно дружество въ Срѣдецъ).

XXIV.

Размѣненитѣ телеграми мѣжду Българский Князъ Александръ I и Руский Императоръ Александръ III, по случай хилядогодишнината отъ блажената кончина на Св. Методий.

А. Телеграмата на Княза до Императора.

Петербургъ.

„*До Негов*

„*Господарю!*

„България която е ос

вославна Русия, като праз

славянскитѣ просвѣтители Св. Кирилъ и Методий, съ дълбоко чувство на признателность си спомня за Освободителката Русия.

„Азъ съ Божий промисль Вождъ на освободена България, която остава вѣрна на учението на равноапостолнитѣ братя, като изпълнявамъ священата длъжность да поднеса въ този случай на Ваше Императорско Величество чувствата на прѣданость и благодарность отъ мое име и отъ страна на Българский народъ, съ това наедно пожелавамъ всеблагото нрѣуспѣване на Великата славянска и православна държава — Русия.

„*Александръ*".

Б. *Телеграмата на Императора до Княза.*

„*На Негово Височество Княза Александра*
София.

„Искренно благодаря на Ваше Височество за чувствата, изразени отъ Васъ, както отъ свое име, тъй и отъ името на Българский народъ по случай праздника на славянскитѣ първоучители св. Кирилъ и Методий. Азъ вѣрвамъ, че врьзкитѣ на вѣрата и на кръвното родство, които свързватъ Русия съ България, за винаги ще останатъ залогъ на тѣсенъ съюзъ мѣжду тѣхъ. *Александръ*".

XXV

Тронното слово при откриването на втората извънредната сесия на IV-то Обикновено Народно Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Радвамъ се твърдѣ много, като мога пакъ да поздравя прѣдставителитѣ на Моя народъ, който е повѣрилъ Вамъ да ми помагате въ запазването на неговитѣ интереси и да изразявате неговитѣ желания, и който е толкова вѣрноподданически привѣзанъ къмъ Моя прѣстолъ и прѣданъ къмъ Моята особа, въ което съ благодарность и признателность можахъ на ново да се увѣря лично прѣзъ послѣдното си пжтуванне изъ голѣмата часть на драгото Ми отечество.

„*Господа прѣдставители!*

„Подиръ приемането законътъ за построяването желѣзнопжтната линия Царибродъ—София—Вакарелъ, Моето правителство се постара своеврѣменно за по-скорошното изпълнение прѣдписанията на тоя законъ; то е отдало вѣче на прѣдприемачъ направата на казаната линия, и е сключило потрѣбний за това контрактъ, който ще Ви се прѣдстави въ тая сесия за утвърдяване.

„Увѣренъ, господа прѣдставители, че Вие и тоя пжть ще покажите [illegible]чий патриотизмъ за конечното испълнение на мѣждународното за[illegible]на правителството Ми, обявявамъ настоящата втора извънредна [illegible]-то Обикновено Народно Събрание открита и призовавамъ надъ [illegible]твия Божието благословение. *Александръ*".

XXVI.

Княжеската рѣчь при закриването на втората извънредна сесия на IV-то Обикновено Народно Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Съ истинско удоволствие мога да утвърда, че Вие, г-да прѣдставители, и въ тая сесия на Народното Събрание изпълнихте успѣшно и твърдѣ похвално възложената Вамъ задача отъ възлюблений Ми народъ.

„*Господа прѣдставители!*

„Съ гласуването за отвърждаване сключения договоръ мѣжду правителството Ми и прѣдприемача за направата мѣждународната желѣзопжтна линия Царибродъ—София—Вакарелъ Вие, г-да прѣдставители, запазихте отъ една страна достолѣпието на Княжеството спрямо другитѣ държави, отъ друга — интереситѣ на народа Ми.

„Като Ви благодаря, г-да прѣдставители, за гдѣто съ доказания патриотизмъ рѣшихте окончателно този важенъ въпросъ, обявявамъ настоящата втора сесия на IV-то Обикновено Народно Събрание за закрита.

ГЛАВА ШЕСТА.

Източна Румелия — Отдѣлянието на автономната область. — Пристиганието на Ал. Богориди. — Назначение на директоритѣ. — Назначение на чиновницитѣ. — Потушаване на Кърджалийското възстание отъ милицията, и уреждане въпроса съ Одринския валия. — Избори за първото Областно Събрание и първата сесия. — Главнитѣ департаментални (окрѫжни) Съвѣти. — Раздѣлението на двѣтѣ партии. — Казионнитѣ добиватъ влиянието прѣдъ Главний Управитель. — Измѣнение въ Директората. — Въпросътъ за Тъмръшъ. — Обиколката на Ал. Богориди изъ Областьта. — Скарването му съ Руский консулъ. — Въпросътъ за Рускитѣ офицери. — Заминуването на Ал. Богориди за Цариградъ. — Назначаването на Кръстовича за Главенъ Управитель. — Промѣнението въ Директората. — Съединиститѣ на власть. — Движението за съединението подзето отъ казионитѣ. — Свалянието на Главний Управитель и прогласяването на Съединението.

Съ членъ 13-й на Берлинский Договоръ, както видѣха читателитѣ по-горѣ (глава III), земитѣ, находящи се на Югъ отъ Балкана (Стара-планина), се отдѣляли подъ едно особено автономно управление. На тѣзи земи, включени мѣжду изброенитѣ въ чл. 14 на сѫщия договоръ граници, и съставляющи автономната область, първостепеннитѣ Европейски дипломати измѫдрили и прикачили названието *Източна-Румелия.* Това било едно дипломатическо изнасилване на истината, но то се приело за право, догдѣто врѣмето не открило дълбокото заблуждение на пристрастната дипломация. Чисто Българската провинция немогла да промѣни своя националенъ видъ отъ каквито и да били измислени названия.

Веднага слѣдъ подписването на Берлиний Договоръ били вземени мѣрки отъ страна на Руситѣ за отдѣлянето на тъй нарѣчената Източна-Румелия отъ Княжество България. Дѣлението фактически станало още на 10-й Октомврий 1878 година, когато *Императорский комисарь* напусналъ града Пловдивъ и прѣдалъ на генерала Столипина управлението на автономната область [1]). Но прѣди да се изработи Органический Уставъ за управлението на страната, както и да се опрѣдѣлятъ по-ясно правата и задълженията на гражданитѣ въ автономната область, никому се невѣр-

[1]) Столипинъ билъ назначенъ врѣменно генералъ-губернаторъ на автономната пристигането на титуляренъ генералъ губернаторъ.

вало, че едно подобно раздѣление може да се осѫществи. На 9-й Май 1879 год. изтичалъ срокътъ на окупацията. Този день Руский флагъ въ дома на врѣменния генералъ-губернаторъ билъ замѣненъ съ Българското трицвѣтно знаме. Всичкитѣ служащи Руси били уволнени и замѣстени отъ мѣстни граждане а).

Въпросътъ за назначаването Генералъ-Губернаторъ (главенъ управитель) на областьта дълго врѣме занимавалъ Високата Порта и Европейскитѣ кабинети. Мѣжду многото кандидати най-подходящий билъ намѣренъ въ лицето на князъ Александръ Богориди (Алеко паша), бивший Турский посланникъ въ Парижъ и Виена. Назначението на Алеко паша — синъ на отличния Българинъ отъ Котелъ — князъ Стефанаки Богориди — се посрѣщнало благосклонно и отъ населението на цѣлата областъ. До това врѣме Негово Сиятелство А. Богориди се намиралъ въ Парижъ, отъ гдѣто билъ повиканъ да заеме новата си служба.

Александръ Богориди

Слѣдъ кратко бавяне на Главний Управитель въ Цариградъ, тоз[...] послѣдний издѣйствувалъ да бѫде назназначенъ за неговъ Главенъ Секре[...]тарь и Директоръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи Гавриилъ Кръстовичъ, стар[...] приятель и привърженникъ на семейството Богориди, съ когото тръгнал[...] заедно за Пловдивъ.

а). Виждъ приказитѣ на Генералъ Губернатора подъ №№ 55 и 61, помѣст[...] въ брой 83 на в. „Марица“, и приказа № 27 на сѫщий [...] помѣстенъ въ брой 86-й на помѣнатий вѣстникъ.

Забѣлѣжка. Вѣстникъ „Марица“ [...] служилъ за официозенъ органъ на Източ[...] официалнитѣ документи се помѣстювали [...]

На 15-й Май 1879 год. по $11^{1}/_{2}$ часа прѣди обѣдъ Генералъ-Губернаторътъ пристигналъ съ особенъ влакъ въ столицата на областьта; на границата при Харманлий той билъ посрѣщчатъ отъ една особена депутация, която била заминала отъ Пловдивъ. До Харманлийската станция А. Богориди носѣлъ на главата си турския фесъ, но когато депутацията му заявила категорически, че тя не гарантира за упазването на мира и тишината, ако той се яви съ фесъ, само тогива, и то не безъ колебание, той захвърлилъ това вънкашно отличие на султанский чиновникъ, и до станцията „*Папазлий*“ се явявалъ гологлавъ на събралото се население по станцитѣ. На станцията „*Папазлий*“ Главний Управитель билъ посрѣщнатъ отъ началника на канцелярията на врѣменний генералъ-губернаторъ Неклюдовъ и генералъ Виталисъ, новоназначений началникъ на милицията и жадармерията въ областьта, които му съобщили и за силното брожение на духоветѣ въ Пловдивъ. Отъ тукъ още било земено рѣшение Главний Управитель да носи калпакъ, и той наложилъ Българский кожанъ калпакъ [а]).

Появяването на Генералъ-Губернатора съ калпакъ на глава успокоило многобройнитѣ посрѣщачи, които сѫ били стекли на Пловдивската гара, и при слизането му отъ вагона едно гръмогласно и въодушевено „ура“ потрѫсило въздуха. Слѣдъ приличнитѣ привѣтствия отъ страна на градоначалника и общинското управление, Главний Управитель прѣгледалъ и поздравилъ почетния караулъ отъ милицията, и се отправилъ за Българската Съборна църква. Тукъ слѣдъ отслужването на благодарственъ молебенъ билъ поздравенъ съ кратка и прилична за случая рѣчь [б]). отъ Негово Блаженство Българский Екзархъ Иосифъ I. Отъ църквата Главний Управитель се отправилъ за правителственний домъ (конака), който билъ приготвенъ за негово жилище; тукъ билъ посрѣщнатъ и поздравенъ отъ врѣменния главенъ управитель генера Столипинъ, който слѣдъ това веднага се оттеглилъ въ руското консулато. Още сѫщий день князъ Богориди повърналъ визитата на генералъ Столипина въ новото му жилище, а слѣдъ това приелъ посѣщението на всички консули въ града. На слѣдующий день Столипинъ си заминалъ отъ Пловдивъ прѣзъ Сливенъ за Русия, изпратенъ по най-тържественъ начинъ отъ властитѣ и населението; [в]). новий Главенъ Управитель съ директоритѣ излѣзналъ на гарата и си взелалъ сбогомъ по най-сърдеченъ начинъ.

Първитѣ нѣколко дни Главний Управитель употрѣбилъ да се запознае съ работитѣ. На 18-й Май въ 10 часа прѣдъ обѣдъ въ двора на конака станало по единъ тържественъ начинъ прочитанието на султанскитѣ укази за назначението на Главний Управитель и утвърдяването на Органический Уставъ [г]). На тъзи церемония присѫтствували членоветѣ на международната Европейска комисия, консулското тѣло, новитѣ директори,

---

а) Когато съобщили на Султана за постѫпката на Богориди да наложи калпакъ на главата си, той вмѣсто да се разсърди, насмѣлъ се и казалъ: „какъ ли му прилича“.

б). Вѣстникъ „Марица“ брой 83 отъ 18 й Май 1879 год.

в) въ брой 83-й на в. „Марица“ е описано както изпращането, тъй и пода-

ътъ на двата султански укази е помѣстенъ въ края на настоящата

духовнитѣ началници на всички вѣроизповѣдания, а построената войска държала на караулъ. Прочитането ставало първо на Турский езикъ и послѣ на Българский; не се прочело само на гръцкий, вслѣдствие на което се подалъ и протестъ отъ страна на гърцитѣ за игнорирането на тѣхната народность. Имало едно течение по официаленъ редъ да се издигнѣло турското знаме, когато се четѣли султанскитѣ декрети, но настроението на Българитѣ недопускало и да се помислили за такво нѣщо. Европейската международна комисия, като забѣлѣжила броженето на духоветѣ оставила на Главний Управитель пълна свобода на дѣйствията му, и оправдала постжпката му, относително да се не прави шумъ съ този въпросъ. Сжщий день се разпратило изъ провинцията и едно възвание [а]. отъ княза А. Богориди до населението въ провинцията, съ което като съобщава за своето назначение, кани го да забрави всичко минало и се прѣдаде съ ревность на мирнитѣ си занятия. Възванието споменувало, че нѣмало да се поставятъ на границата съ Княжество България турски гарнизони, освѣнъ ако работитѣ би изискали това спорѣдъ личнитѣ оцѣнения на Главния Управитель, който изказвалъ надѣжда, че населението нѣма да му създаде причини за да прибѣгва до тѣзи дадени нему права. Врѣмето показало, че тѣзи думи били искрено казани отъ А. Богориди, който никога прѣзъ течението на петьтѣ години нито споменалъ, нито заплашилъ съ тѣзи гарнизони.

Най-първата и главна грижа на Главний Управитель била да си избере лица за директори, които ще бждатъ най-близкитѣ му съвѣтници въ управлението на автономната область. Нѣкои отъ тѣхъ, а именно: главний секретарь и директоръ на Вжтрѣшнитѣ Работи *Гавриилъ Кръстовичъ*, директорътъ на Финансситѣ *А. Шмитъ*, и началникътъ на милицията и жандармерията генералъ-майоръ *Виталисъ* били вѣче назначени. За останалитѣ мѣста били избрани и посочени: *Т. Искровъ* [б]. з директоръ на Правосждито, *Д-ръ Г. Вълковичъ* за директоръ на Обществениtѣ Грядежи, Земледѣлието и Търговия и *Иоакимъ Груевъ* за директоръ на Народното Просвѣщение. На 24-й Май билъ подписанъ първи приказъ [в]. отъ Главний Управитель за назначаването на първитѣ префект на шестьтѣхъ дапартамента спорѣдъ Органический Уставъ. За префект били избрани: за Пловдивский — *Ал. Екзархъ*, за Сливенский — *Т. Икономовъ*, [г]. за Старо-Загорский — *Н. Марковъ*, за Бургаский — *И. Петровъ*, за Хасковский — *Т. Райновъ* и за Т.-Пазарджикский — *Беневъ*. Съ третий приказъ [д]. били назначени секретарь — началницитѣ съвѣтницитѣ на префектуритѣ, а тъй сжщо и околийскитѣ началн (bailli) на другитѣ околии (cantons). Въ нѣкои околии, спорѣдъ м зинството на населението, били назначени за околийски началници от турска и гръцка народность.

а). Текстътъ на това възвание е помѣстенъ въ приложенията на насто глава подъ № II.

б). Назначението на Т. Искрова — Кесякова срѣщнало сериозни начупотъ отъ Портата, която дълго врѣме го не утвърдявала.

в). Вѣстникъ „Марица“ брой 85 отъ 1879 год

г). На-скоро Т. Икономовъ билъ повиканъ [illegible] висока длъжность въ Княжеството.

д). Вѣстникъ „Марица“ брой 86.

[illegible] Александръ Богориди. 2. Гавриилъ Кръстевичъ. 3. Иоакимъ Груевъ. [illegible]-майоръ Виталисъ. 5. Т. Искровъ. 6. Д-ръ Г. Вълковичъ. 7. А. Шмитъ.

Назначаването на околийскитѣ началници и мировитѣ сѫдии трѣбвало да става, спорѣдъ постановленията на Органическій Уставъ, отъ единъ списъкъ на кандидати, съставенъ въ двойно число за всѣкой департаментъ отъ главнитѣ департаментални Съвѣти. До устрояването на тѣзи изборни учреждения трѣбвало да се назначатъ, макаръ и врѣменно, всички чиновници на службитѣ, създадени отъ Устава. Главний Управитель освѣнъ мѫчнотиитѣ, които срѣщалъ въ дирението на лица, подходящи за всѣка една служба, трѣбвало да се бори и съ интригитѣ, распространявани отъ неприятелитѣ на Българетѣ. Широко поле за подобни интриги прѣдставлявали и завърналитѣ се турски и еврейски бѣжанци, които прѣзъ врѣме на войната били напуснали своитѣ огнища. На подобни интриги се дължи и дадената заповѣдь за свалянето на трецвѣтното народно знаме, което дѣйствие заплашвало обществената тишина, ако не се намѣрили благоразумни хора да отстранятъ злото. Върху това дошло та се прибавило и разяснението на Европейската комисия, че управлението на пощитѣ и телеграфитѣ въ областьта се прѣдоставя на Високата Порта, за което се подалъ единъ обширенъ протестъ отъ страна на Пловдивското население. Справедливостьта изисква да се признае на това мѣсто, че само на Кн. А. Богориди и на неговитѣ искрени съвѣтници се дължи, гдѣто Източна-Румелия добила своя народенъ колоритъ, като смазалъ съ твърдъ характеръ всичкитѣ интриги.

Спорѣдъ чл. 10 й на Органическия Уставъ, законодателната власть въ областьта била прѣдоставена на Главний Управитель и на едно Областно Събрание, съставено повѣчето отъ избрани членове. За да се подготви работата и се извършатъ изборитѣ за прѣдставители въ Областното Събрание, били свикани въ Пловдивъ нѣкои първенци отъ цѣлата провинция, Това свикване имало за цѣль да направи разграничението на избирателни колегии, които били 36, и всѣкой окрѫгъ трѣбвало да има пълни колегии т. е. селата отъ единъ окрѫгъ немогли да минуватъ въ колегии отъ другъ окрѫгъ. Тѣзи първенци се възмутили отъ поведението на генерала Виталиса, което държалъ къмъ Българския народъ, и вслѣдствие на това подали единъ формаленъ протесть [a]. на 12-й Юлий до Главний Управитель, съ което искали неговото замѣняване съ друго лице. И дѣйствително, както ще види читательтъ по-нататъкъ, генералътъ неможилъ да задържи за дълго врѣме своя постъ въ автономната область.

Прѣзъ мѣсецъ Юлий с. г. се завърнали въ града Пловдивъ двамата делегати: Ив. Ев. Гешевъ и Д-ръ Г. Яковловъ, които били изпратени отъ населението на провинцията за да ходатайствуватъ прѣдъ Европейскитѣ кабинети да се неотдѣля Южна България отъ Българското Княжество. Ходатайството на двамата делегати макаръ и да не е било вземено никѫдѣ подъ внимание, но тѣ били приети и изслушани на всѣкѫдѣ много благосклонно, *само Австро Унгарский пръвъ министръ Андраши не благоволилъ да приеме делегатитѣ.* Най-послѣ делегатитѣ при завръщанието си прѣминали прѣзъ София, гдѣто се прѣдставили да поздравятъ избраний и пристигналий въ столицата си Българскій Князъ отъ името на Южно-Българското население, и му изказали горѣщо желание за скорошното съединение на двѣтѣ Българии подъ скиптра на първия Българскій Избранникъ.

а). Протестътъ е помѣстенъ въ брой 99 на в. „Марица".

Европейската международна комисия, която изработи Органический Уставъ, съ пристиганието на Главния Управитель въ Пловдивъ се събрала и тя да наблюдава за пълното прилагане на Устава. Комисията съ дѣйствията си и изказанитѣ мнѣния по нѣкои въпроси, доказала по единъ категориченъ начинъ, че иска да осигори голѣми права на меншествата, и си позволила да укори поведението на Главний Управитель по приемане протеста срѣщу генер. Виталиса и направеното разграничение на избирателнитѣ колегии. Въпрѣки голѣмитѣ настоявания на комисаритѣ Виталисъ билъ замененъ съ генералъ Стрекера (Рушидъ паша), който пристигналъ отъ Цариградъ на 19-й Августъ, а на 25 й сжщий обявилъ съ приказъ [а] по войската за приемане новата си длъжность. Така сжщо било турено въ дѣйствие и изработеното разграничение на избирателнитѣ колегии. Слѣдъ изтичането на три мѣсеца отъ пристиганието на Главний Управитель комисаритѣ си заминали и страната се видѣла избавена отъ тѣхнитѣ противодѣйствия.

По едно съвпадение населението и на Южна България още отъ първата година земало участие въ празднуването на 30 й Августъ, именний день на Царя-Освободителя и на Българский Князъ, тъй като този день билъ Тезоименъ праздникъ и на Главния Управитель. Въ тези день сутриньта въ Съборната църква се отслужилъ тържественъ молебенъ отъ Българския Екзархъ Иосифъ I, въ съслужение на Пловдивский митрополитъ Панаретъ и цѣлото духовенство. На молебена присжтствували: Главний Управитель съ директоратъ, висшитѣ чиновници и офицери, както и Руский консулъ и други нѣкои. Слѣдъ молебена князъ Александръ Богориди поднесълъ своитѣ поздравления на Царя-Освободителя чрѣзъ Руския консулъ и като поздравилъ войската, оттеглилъ се въ конака си, гдѣто приелъ посѣщението и честитяването на директората, консулското дѣло, духовенство, чиновничеството и офицерството.

Когато избирателнитѣ списъци били вѣче приготвени, спорѣдъ наставленията отъ Дирекцията на Вжтрѣшнитѣ Работи, послѣдната дала обширни наставления чрѣзъ префектитѣ за произвеждането и на самитѣ избори. Приказътъ за изборитѣ билъ подписанъ на 20-й Септемврий въ Т.-Пазарджикъ отъ Главния Управитель, който на 18 й сжщий тръгналъ да обиколи цѣлата областъ. Изборитѣ били опрѣдѣлени да станатъ въ Недѣлята на 7-й Октомврий. Въ тъзи обиколка Главний Управитель билъ придружаванъ, освѣнъ свитата си, и отъ Д-ръ Г. Вълковичъ. Обиколката, започната отъ Т.-Пазарджикъ, продължавала прѣзъ Карлово, Казанлжкъ, Стара-Загора, Нова-Загора, Сливенъ, Котелъ, Карнобатъ, Айтосъ, Бургасъ, Анхиало, Ямболъ, Хасково, Хаджи-Елесъ (Борисовградъ), Чирпанъ и Станимака. Главний Управитель за пръвъ пжть посѣтилъ гр. Котелъ, родното мѣсто на баща си, и билъ посрѣщнатъ, както на всѣкждѣ, много тържествено; тукъ той подписалъ приказа [б] отъ 29 й Септемврий за свикване на прѣдставителитѣ и отварянието на 15 й Октомврий Областното Събрание; по причина на закъсняване то се отложило за 22 й сжщий мѣсецъ. Отъ избранитѣ 36 души прѣдставители само двама били гърци и единъ турчинъ, а всички други Българе; но отъ десетьтѣ души, назна-

а). Текстътъ на приказа е напечатанъ въ брой 112 на вѣстникъ „Марица“.
б). Този приказъ е помѣстенъ въ брой 123 на в. „Марица“.

чени отъ Главния Управитель, троица били турци, троица — Българи, двама гърци и по единъ арменецъ и евреинъ.

Отварянието първата сесия на Областното Събрание станало лично отъ Главний Управитель съ подобающата тържественность. Зданието (единъ старъ турский хамамъ), което било приспособено за помѣщение на Областно Събрание, било много близо до конака, и Управительтъ придруженъ отъ директоритѣ тръгналъ пѣшкомъ мѣжду два реда войници, наредени по улицату, и при свирението отъ военната музика *„Шуми Марица“* влѣзналъ въ Събранието, гдѣто се изправилъ на приготвената катедра задъ бюрото. Директорътъ на Народното Просвѣщение Иоакимъ Груевъ прочелъ подъ редъ на тритѣ официални езици словото, а). което било изслушано

Иоакимъ Груевъ б).

стоешкомъ и придружено съ шумни ръкоплѣскания при свършването на Българския текстъ. Събранието слѣдъ излизането на Главний Управитель избрало за свой врѣмененъ прѣдсѣдатель най-старий отъ прѣдставителитѣ — католичкий Епископъ Ф. Рейноди, а за секретари — К. Калчевъ и К. Величковъ най-младитѣ прѣдставители, съ което се и завършила дѣятелностьта на първото засѣдание.

а). Текстътъ на това слово е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № III

б). **Иоакимъ Груевъ** е роденъ въ г. [illegible] оинвищица на 9-й Септемврий 1828 година, и първоначалното си образувание [illegible] дното си мѣсто. Послѣ слѣдвалъ въ Пловдивското гръцко училище, а [illegible] ovъ отворилъ и наредилъ Българското учили[illegible] него допълнилъ [illegible] ю нѣкои науки. Той добрѣ познавалъ турский [illegible] кий езици, [illegible] амоукъ [illegible] 1848 година започналъ да учи [illegible] напрѣдъ [illegible] дѣ [illegible] осмъ

Врѣменното бюро останало до VI-то засѣдание, докле да се изработи вѫтрѣшний правилникъ и се провѣрятъ изборитѣ на прѣдставителитѣ отъ Върховното Сѫдилище, когато вѣче избрало за постояненъ прѣдсѣдатель Ив. Ев. Гешевъ, Д-ръ Стамболский и Д-ръ Странский за подпрѣдсѣдатели, Ив. Ст. Гешевъ и Ив. Саллабашевъ за секретари, а Шехъ-ефенди и Д-ръ Планинский за квестори. Вечерьта въ деня, когато се отворило Събранието, Главний Управитель далъ угощение а). въ честь на прѣдставителитѣ, на което присѫтствували Българский Екзархъ, директоритѣ и висшитѣ чиновници въ града. Въ четвъртото засѣдание (30-й Октомврий) въ Събранието се прочело едно съобщение отъ Главния Управитель, б). съ което съобщавалъ, че билъ повиканъ по желанието на Султана да отиде въ Цариградъ, и на другий день заминалъ, като оставилъ за свой замѣстникъ, съгласно чл. 48 на Органическия Уставъ, главний секретарь и директоръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи. Врѣменното бюро, по желанието на Събранието, при изпращанието на Главний Управитель на гарата врѫчило му единъ адресъ, в). съ който изказвало скръбьта на Събранието да се дѣли въ този важенъ моментъ отъ Областьта, но като оцѣнявало важностьта на отиванието му въ столицата на Империятз, пожелало му благополучно пѫтуване и по-скорошно завръщане. Главний Управитель въ пѫтуванието си до Цариградъ, освѣнъ свитата си, билъ придруженъ и отъ директора на Общественнитѣ Градежи, Земледѣлието и Търговията. Прѣди да замине Главний Управитель издалъ два приказа, г). отъ които съ единия разтурвалъ сѫществующитѣ до тогава въ областьта „гимнастически дружества", основани още прѣзъ Руската окупация, а участвующитѣ въ тѣхъ лица (резервисти) опрѣдѣлялъ да се записватъ въ двѣтѣ опълчения на милицията; съ втория се уреждали упражненията на опълченията. Бавението му въ Цариградъ, гдѣто билъ приетъ твърдѣ благосклонно, не се продължило; но много въпроси за Областьта били разяснени и пуснатитѣ интриги опровергнати д). Султанътъ изказалъ своята

години, подиръ това около дванайси години билъ главенъ учитель въ Пловдивъ. Въ негово врѣме Пловдивското училище дало доста учители, които пръснати по цѣла България, спомогнали за поддържанието и повдиганието народний духъ. Иоакимъ Груевъ, като напусналъ учителството, билъ назначенъ прѣзъ 1868 година за моавининъ (помощникъ) ка Пловдивския мютесарифинъ (управитель), която длъжность изпълнявалъ до 1870 година. До прѣди освободателната война се занимавалъ съ книжовность, билъ черковенъ и училищенъ настоятель, а слѣдъ Срѣдно-горското възстание, заподозрѣнъотъ Турското правителство, билъ за кѫсо врѣме арестуванъ.

Прѣзъ врѣме на Руската окупация, той е занимавалъ разни служби, а слѣдъ учреждението на бившата Източна-Румелия билъ назначенъ за директоръ на Народното Просвѣщение, какъвто останалъ до мѣсецъ Ноемврий 1884 година. Слѣдъ това е занимавалъ разни служби, отъ които е и службата му едно подиръ друго директоръ на Пловдивската Дѣвическа и мѫжка гимназии. За сега И. Груевъ на старини е въ пенсия и си живѣе въ Пловдивъ. Той е единъ отъ най-плодовититѣ български книжовници; неговитѣ учебници по физика, Българска граматика и пр. бѣха първитѣ учебни помагала на врѣмето си,

а). Брой 128-й на вѣстникъ „Марица".

б). Текстътъ на писмото е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № IV.

в). Въпросний адресъ е публикуванъ въ брой 131-й на вѣстникъ „Марица".

г). Приказитѣ подъ №№ 14 и 19 отъ 30-й Октомврий сѫ публикувани въ брой 131 и 132 на в. „Марица".

д). Изпѫдений Виталисъ паша, като не сполучилъ да напакости съ интригитѣ си нито на Главний управитель, нито на директора на Общественнитѣ градежи и пр. повикалъ ги едно по друго на дуелъ, но билъ отблъснатъ съ подобающето на единъ ав[illegible]стъ прѣзрение (брой 133 на в. „Марица").

монарша благодарность, като наградилъ Кн. Ал. Богориди съ голѣмата лента на Османие I класъ. Главний Управитель слѣдъ като честитилъ байряма на Султана, завърналъ се въ Пловдивъ на 15-й Ноемврий, придруженъ и отъ съпругата си, която на-скоро слѣдъ първото си дохождане била се завърнала въ Цариградъ за да чака уреждането на новото имъ жилище.

Това повикване и бавяне на Главния Управитель въ Цариградъ дало поводъ за слуха, че щялъ да бжде замѣстенъ съ друго по благонадѣжно лице, но врѣмето опровергало неоснователнитѣ слухове на нѣкои недоброжелатели.

Областното Събрание въ VI-то си засѣдание (6-й Ноемврий) разисквало и приело отговора до Главний Управитель на словото за откриването на Областното Събрание а). Въ друго едно по-прѣдишно събрание болшинството отблъснало претенцитѣ на своитѣ другари (колеги) гърцитѣ да се внасятъ всичкитѣ проекти и прѣдложения на тритѣ официални езици.

Малко прѣди свикването на Събранието директорътъ на Финаситѣ, като чулъ много оплаквания отъ липсата на дребни размѣнни монети, която липса правѣла невъзможно изпълнението на една друга заповѣдь за уравняване на курса възъ основа на турската лира (златна монета) отъ 100 гроша, този сжщий директоръ рѣшилъ и отпечаталъ книжни подвижни марки отъ 5 и 20 пари по единъ милионъ парчета; тъзи постжпка на финансовия директоръ се счела за незаконна и пагубна за интереситѣ на съкровището, та му било отправено запитване въ Областното Събрание. На сжщий директоръ, който не се радвалъ на довѣрието на Областното Събрание, и по-сѣтнѣ били правяни запитвания; но по-голѣмъ шумъ възбудило запитването по внасянето наличностьта отъ съкровището на текуща смѣтка въ клона на Отоманската банка въ Пловдивъ, която е била едно частно кредитно учреждение безъ всѣкаква гаранция за правителството.

Областното Събрание успѣло да разиска и приеме въ първата си редовна сесия слѣдующитѣ закони: *за данъка върху недвижимитѣ имоти, които не служатъ на земледѣлието, за данъка върху прихода, наказателенъ законъ за прѣстжпленията и простжпкитѣ по изборитѣ, сждебнитѣ мита и права, заплатитѣ на чиновницитѣ и за владалата на недвижимитѣ имоти.* Въ най-послѣднитѣ четири засѣдания, Събранието разисквало и приело бюджета на Областьта за врѣмето отъ 22-й Май 1879 година до края на Февруарий 1880 година, който се възкачвалъ на 54,011,562 гроша златни разходъ и 34,065,000 гроша златни обикновени и извънредни приходи т. е. съ единъ дефицитъ (недоимъкъ) отъ 19,946,562 гроша златни б)

Освѣнъ гласуванитѣ закони Областното Събрание се занимало и съ други нѣкои въпроси, като: *за челтичкитѣ земи, за Белювскитѣ гори, експлоатирани отъ компанията на Източнитѣ желѣзници,*

а). Текстътъ на този отговоръ (адресъ) е помѣстенъ въ края на главата подъ № V.

б). Недоимъкътъ билъ покритъ както слѣдва: Съкровищни заповѣди за 4,098,540 гроша златни, отъ условнопостжпившитѣ три милиона гроша, отъ връхнина върху доходитѣ 4,622,762 гроша върху градитѣ по 4% петь милиона, върху прихода $1\frac{1}{2}\%$ за шесть мѣсеци три милиона. (Вѣстникъ „Марица“ брой 148).

гласуването кредитъ за настаняване на завърналитѣ се Турци безъ всѣкакви срѣдства за прѣхрана и пр. Тъй сѫщо съ съдѣйствието на Събранието и на Негово Блаженство Българский Екзархъ билъ уреденъ и въпроса за поддържането на Българското духовенство. Събранието, като привършило своята работа и като билъ избранъ вѣче постоянний комитетъ, а)· който състоялъ отъ десеть члена и трима замѣстници, на 22-й Декемврий било закрито по сѫщий тържественъ начинъ отъ Главния Управитель, който се явилъ въ генералска форма на милицията и съ прѣпасана пашка, и произнесълъ надлѣжната рѣчь за закриването на Събранието б)· Помѣнатата форма се установила и носѣла официално отъ Главния Управитель до сѫществуването на автономната область.

И благотворностьта, още отъ началото на основанието автономното управление, не била забравена въ Областьта. По инициативата на Българский Екзархъ Иосифъ I и нѣкои други человѣколюбци били основани, по-напрѣдъ дружеството на Червения Кръстъ съ наименование: „Св. Панталеймонъ", а послѣ друго едно — за подпомагане на бѣдното население, особено турското, което се завръщало отъ Турция въ едно мизерно и окаянно положение. Безъ помощьта на послѣдното дружество много мюсюлмански семейства би били загинали отъ зимнитѣ студове и отъ гладъ.

Прѣзъ врѣме на освободителната война Рускитѣ войски навлѣзли въ гр. Пловдивъ на 4-й Януарий 1878 година; отъ тогива гражданетѣ захванали да празднуватъ всѣка година съ църковни молебни и градски увеселения този день, като праздникъ на своето освобождение. Въ това празднувание вземали участие и служащитѣ въ града чиновници и офицери. Новий началникъ на милицията и жандармерията генералъ Стрекеръ съ единъ приказъ по войската забранилъ това на офицеритѣ, защото се считало демонстрация противъ Султана, който билъ върховенъ господарь и на Областьта. Това разпореждание на генераля немогло да омаловажи праздника, който и безъ участието на офицеритѣ продължавалъ да си се почита отъ гражданитѣ.

Слѣдъ минуването на Господскитѣ праздници, и Негово Блаженство Иосифъ I считалъ мисията си въ автономната область и въ Княжеството за свършена, та на 9-й Януарий 1880 година напусналъ Пловдивъ и заминалъ за Цариградъ, изпратенъ много любезно на гарата отъ най-висшето общество на града и чиновничеството в)· Българский Екзархъ билъ посрѣщнатъ и приетъ въ турската столица съ благосклонность отъ висшитѣ правителствени сфери, при всичкитѣ голѣми интриги на Фенеръ и на Българскитѣ неприятели. Тѣзи интриги не отчаяли духовния началникъ на Българитѣ, който и до днесь стои и бди като добъръ стражаръ надъ правдинитѣ на Българския народъ, съединенъ помѣжду си чрѣзъ своята народна църква.

а) Гласуването за избиране членове на постоянний комитетъ ставало като се написвали въ една бюлетина по 6 лица; болшинството обаче сполучило да избере само Българе въ комитета. Членоветѣ получавали по 2100 гроша златни мѣсечно възнаграждение.

б) Текстътъ на рѣчьта е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № VI.

в). При станцията Българский Екзархъ ималъ единъ коризененъ разговоръ съ едного отъ личнитѣ Българе и дѣецъ по църковний въпросъ, който увѣщавалъ Н. Блаженство да не отива вѣче въ Цариградъ.

Директорътъ на Финансиитѣ Шмидъ, на когото бѣше изказано недовѣрие по единъ косвенъ начинъ отъ страна на Областното Събрание, повдигналъ въпросъ, като чуждъ подданникъ за своето по-нататъшно служение съ контрактъ за три години, и съ заплата по-висока отъ прѣдвидената въ закона; постоянний комитетъ обаче отхвърлилъ това негово искане. А за директора на Правосѫдието Портата като замълчала, Главний Управитель отново назначилъ кандидата си Искрова — Кесякова, когото поканилъ, и той встѫпилъ въ изпълнение на длъжностьта си.

Централното управление не успѣло прѣзъ изтеклата 1879 година да замѣсти и промѣни изборнитѣ учреждения, които наслѣдило отъ врѣменното окупационно управление, та главний секретарь и директоръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи отправилъ двѣ окрѫжни до префектитѣ, едното отъ 17-й Януарий 1880 год. за изборитѣ на градскитѣ и селски общински съвѣти, [а]. а второто отъ 25-й сѫщий мѣсецъ за изборитѣ на главнитѣ департаментални съвѣти, които се назначавали за 2-й Мартъ с. г. Първитѣ избори станали на всѣкѫдѣ мирно и тихо; сѫщето можаше да се каже и за вторитѣ, ако да не бѣ дошла една случка въ Станимака да смути тишината и още единъ излишенъ пѫть да докаже на фанатизиранитѣ гърци, че изборътъ неможе да се печели съ сила отъ меншеството.

Когато Областното правителство се занимавало съ приготвюването на бюджето-проекта за слѣдующата тогава финансова година, получило се прѣзъ първата половина на мѣсецъ Февруарий извѣстие, че мира и тишината въ Кърджалийската околия — Хасковский департаментъ били нарушени. Една внушителна по числото си въоржжена чета башибозуци навлѣзла въ границитѣ на помѣнатата околия и възбунтувала мѣстното население срѣщу установенитѣ власти. Имало остатки отъ миналитѣ врѣмена, когато по чужди интриги искали да създадатъ възстание срѣщу окупационитѣ власти, които, останки, съ готовность се присъединили къмъ размирницитѣ. Земени били отъ страна на правителството бързи мѣрки, и веднага изпратени на мѣстото Хасковската и Харманлийската дружини [б]. Самъ Началника на милицията и жандармерията заминалъ за мѣстото. Мирътъ на-скоро билъ възстановенъ, но много оплаквания били направени прѣдъ Турскоте правителство за строгитѣ постѫпки на областнитѣ власти. Това прѣдизвикало срѣщанието на Главний Управитель съ Одринския валия Реуфъ паша, [в]. които уредили въпроса съ даване едно парично обезщетение на пострадалото мирно население. Слѣдъ този скѫпъ урокъ населението отъ този край останало най-мирно и послушно на властитѣ. Почти въ сѫщето врѣме се появило едно разбойническо движение и въ Айтоската околия — Бургаско отъ страна на турското население, което съставлявало болшинството въ околията.

На 28-й Февруарий с. г. Главний Управитель издалъ приказъ № 23 за свикване прѣдставителитѣ на Областното Събрание на извънредна сесия

а). Градскитѣ съвѣти се избирали за три години, а селскитѣ всѣка година; деньтъ на избора се опрѣдѣлялъ, спорѣдъ мѣстнитѣ обичаи, отъ префекта

б). Дружинитѣ постѫпили доста строго съ мѣстното население, и на мнозина отъ него изгорили жилищата, защото се съпротивили да се обезорѫжатъ.

в). Тъзи срѣща е била въ гр. Харманлий, гдѣто било прѣдварително опрѣдѣлено отъ страна на двамата управители на съсѣднитѣ области (вѣстникъ „Марица“ брой 164).

за 10-й Мартъ. Въ приказа били изброени въпроситѣ, съ които имало да се занимае Събранието. На първо мѣсто билъ бюджета за новата финансова година, послѣ законопроектитѣ: *за печата, за направата на желѣзенъ пжть отъ Ямболъ до Бургасъ, за спомагане на земледѣлцитѣ, за заемъ, който да достави срѣдства за горнитѣ двѣ цѣли, за мѣркитѣ и теглилкитѣ и законопроектъ за постигане економии по управлението на милицията* а). Единъ подробенъ рапортъ за финансовото положение на областьта билъ отправенъ до Главния Управитель отъ директора на Финанситѣ прѣди да се открие Събранието. Тѣй сжщо и бюджетътъ билъ уравненъ и въскаченъ на сумата 73,738.896 гроша златни. Въ понедѣлникъ на 10 й Мартъ по 12 часа Главний Управитель, придруженъ отъ директоритѣ и свитата си, пристигналъ въ Събранието, и по опрѣдѣлений редъ тържествено открилъ извънредната сесия. Въ словото си той, като споменалъ кои отъ гласуванитѣ по-рано закони били удобрѣни отъ В. Порта и кои не, изказалъ надѣжда, че Събранието и този пжть ще даде доказателства за привързанностьта, довѣрието и патриотическото си съдѣйствие б). Въ единъ пасажъ на словото се споменувало, че сесията щѣла да се продължи само три седмици за да не страдала и службата въ другитѣ учреждения, защото нѣкои прѣдставители били назначени на служба по сждебното вѣдомство в).

Събранието веднага слѣдъ откриванието съставило своето постоянно бюро, като избрало отново за прѣдсѣдатель Ив. Ев. Гешевъ, а за подпрѣдсѣдатели: Д-ръ Странский и Г. Груевъ, за секретари: Димитровъ и Матакиевъ, а за квестори: Д-ръ Хакановъ и Шехъ ефенди. Сесията била продължена съ петь дни, т. е. траяла до 5 й Априлий включително. Прѣзъ тъзи сесия Събранието е имало всичко XXI засѣдания и били разгледани: *бюджета за финансовата 1880—81 година, който възлизалъ на 72,854,346 гроша златни приходъ и разходъ; законъ за заема въ полза на земледѣлцитѣ; законъ за прѣхрана и възнаграждение на милицията; изказване недовѣрие къмъ директора на Финаситѣ, вслѣдствие на което напусналъ службата и билъ замѣстенъ съ Д-ръ Странский; приемане и поднасяне отговора* г) *на словото на Главний Управитель по отварянието сесията.* Събранието се запознало и съ водената прѣписка между Главний Управитель и Високата Порта за неутвърждаването на гласуванитѣ въ първата редовна сесия закони. На 5-й Априлий, слѣдъ като се избрали за допълнение членоветѣ на постоянний комитетъ, Събранието било затворено лично отъ Главний Управитель д).

Тъзи пролѣть Главний Управитель се опиталъ да добие разрѣшение за една разходка до Парижъ и Виена, но като му било отказано, той заминалъ съ жена си за Цариградъ съ намѣрение лично да издѣйствува по-рано исканото разрѣшение. Портата обаче и сега отклонила да даде

а). Брой 165 и 166 на вѣстникъ „Марица“.

б). Текстътъ на това слово е помѣстенъ въ края на настоящата глава подъ № VII.

в). Събранието въ редовната си сесия рѣшило при всѣко департаментално (окржжно) сждилище да се открие и по едно криминално отдѣление, въ които били назначени нѣкои отъ прѣдставителитѣ.

г). Текстътъ на отговора е помѣстенъ въ приложенията на тъзи глава подъ № VIII.

д). Това слово е помѣстено въ приложенията на тъзи глава подъ № IX.

Сборникъ [а]) почналъ да се пълни съ издаденитѣ и прогласени отъ Главния Управитель правилници. На първо врѣме били изработени и турени въ изпълнение слѣдующитѣ публично-административни правилници: *за инспекторитѣ по началното обучение; за риболовството; за съхранение на полскитѣ имущества; за санитарната организация; за отмѣнението отъ военната повинность на учителитѣ и ученицитѣ; за устройството на селската полиция; за степендиитѣ по специално учение по Европейскитѣ учебни заведения; за окомийскитѣ инспектори; за лова и за носене на оржжие; за продаване на лѣкарски нѣща и пр.*

Една отъ по-важнитѣ грижи на централното управление и на постоянния комитетъ била устрояването на милицията и жандармерията. Организацията, както на първата, тъй и на втората била опрѣдѣлена въ Органическия Уставъ. Милицията била съставена отъ 12 дружини, въ всѣкой департаментъ имало по 2 дружини, но състава на дружинитѣ имало да се опрѣдѣля отъ Областното Събрание. Само 4 дружини се опрѣдѣлили съ три-ротенъ съставъ, а останалитѣ 8 дружини имали едно-ротенъ съставъ. Като нѣмало мѣстни офицери за по горнитѣ служби въ милицията и жандармерията, постоянний комитетъ изказалъ мнѣние да се взиматъ чужденци особено Руски офицери [б]) съ контрактъ за три години. Жандармерията се дѣлѣла на 6 роти съ по единъ ротенъ командиръ въ всѣкой департаментъ; ротата се подраздѣляла на толкова секции, колкото околии имало въ всѣкой департаментъ, [в]) съ по единъ секционенъ командиръ-офицеръ на чинъ поручикъ или подпоручикъ, а въ околията имало толкова бригади, колкото се изисквали спорѣдъ мѣстнитѣ нужди. Въ милицията туземцитѣ отбивали военната си повинность, и всѣка година се вземали около 5000 души, а въ жандармерията службата била съ заплата и служащитѣ се обвързвали съ контрактъ първий пжть за три години, а послѣ, който желае, ако началството му е доволно отъ него, всѣка година подновява контракта си. Всичката жандармерия пѣши и конни съ старши и младши се възкачвала на 1500 души.

Спорѣдъ чл. 353 на Органическия Уставъ, първоначалното учение за дѣцата на туземцитѣ въ Областьта било задължително; но разноскитѣ за градението и поддържането на първоначалнитѣ и второстепенни училища лѣжали върху гърба на религиознитѣ общества. Съ законъ обаче можало нѣкои отъ общитѣ училища да се поддържатъ отъ областний бюджетъ. Автономнитѣ власти при настаняването си въ Източна Румелия сварили да се поддържатъ на общи (правителствени) разноски двѣ мжжки гимназии — въ Пловдивъ и Сливенъ и двѣ дѣвически — въ Пловдивъ и Стара-Загора. Тѣзи четири училища били приети и отъ Областното Събрание за общи и се издържали отъ правителството — отъ областния бюджетъ. Въ другитѣ окржжни и околийски градове сж отворили второстепенни училища (съ три и петь класа), които сж издържали отъ бюджета на окржжнитѣ

а). Съ приказъ отъ 26 й Юлий 1880 год. Главний Управитель учредилъ едно официално издание подъ надсловъ: „*Областенъ Сборникъ отъ закони въ Източна Румелия*". (Вѣстникъ „Марица" брой 204).

б) Рускитѣ офицери останали на служба по свое желание отъ окупацията, и на първо врѣме служили безъ контрактъ.

в). Много малко околии правяли изключение и нѣмали особена секция.

[illegible] бюджетъ всѣка година се вписвала по една [illegible] училища, а друга една за поддържание, които [illegible] правилнивъ съразмѣрно между [illegible]

[illegible] Събрание била свикана отъ [illegible] въ който день била отворена [illegible] Словото за Главния Упра- [illegible] на Събранието върху [illegible] голѣмата нужда отъ [illegible] часть, и съотвѣтувано за [illegible] Въ Събранието били внесени [illegible] които въ съгласието на [illegible] въ изпълнение, а така сѫщо [illegible] разгледани отъ изтазата се- [illegible]

[illegible] и приети [illegible] за бюджетъ за 1881—82 [illegible]

[illegible] бюджетъ за 1881—82 [illegible]

[illegible]

вать друга власть освѣнъ турската; къмъ тѣхъ се били присъединили и други четири сега, които принадлѣжали на Пещерската околия. Централното управление водило прѣговори съ В. Порта за присъединението на тѣзи села къмъ Областьта, и вопрѣки поканата за доброволно подчинение, направена отъ една смѣсена — турско-българска комисия, а). населението останало непокорно. Отпослѣ този край създавалъ доста неприятности на централното управление, което на врѣме непоказало нуждната енергия за да ги подчини съ въоражжена сила. Въпросната мѣстность послѣ Съединението по взаимно съгласие останала въ Турция, отъ гдѣто и до сега продължава да се управлява.

Слѣдующата 1881 година била забѣлѣжена за автономната областьсъ долѣизброенитѣ по-важни случки. Населението отъ цѣлата Областьвзимало живо участие въ скръбьта на Руский Императорский дворъ за убийството на Царя Освободителя, който билъ оплаканъ както въ овчарската колиба, тъй и въ богата градска кжща. Прѣзъ мѣсецъ Май станали изборитѣ за прѣдставители въ 18 тѣхъ опразднени по жребие колегии. Сжщий мѣсецъ станали почти въ всичкитѣ градове митинга противъ извършения прѣвратъ въ Княжеството. На тѣзи митинги се отдава и повдигането отъ Цариградското правителство въпроса за турскитѣ гарнизони на Балкана, който въпросъ и сега не намѣрилъ силна подкрѣпа отъ Европейскитѣ кабинети. Въ началото на лѣтото се появила една разбойническа шайка въ Родопитѣ, която плѣнила двама чиновници отъ компанията на източнитѣ желѣзници, служащи при Бѣловската станция. Директорътъ на Общитѣ градежи и пр. Д-ръ Вълковичъ напусналъ службата си въ Областьта и приелъ служба въ Българското Княжество, гдѣто билъ назначенъ за министръ на Външнитѣ Работи и Исповѣданията. Въ замѣна на горнето, нѣкои отъ водителитѣ на либералната партия намѣрили гостоприемство въ Източна Румелия, гдѣто били и назначени учители въ Областната Пловдивска гимназия.

Тъзи година, особено когато се свикало Областното Събрание, двѣтѣ Южно-Български партии се по-ожесточили помѣжду си. Отварянието на Събранието станало тържествено — по сжщия прѣдишенъ редъ. Главний Управитель въ словото си, б). като посочилъ на отстраненитѣ мжчнотии въ управлението съ съдѣйствието на Областното Събрание и постоянний комитетъ, изказвалъ удоволствието си за укрѣпений и оздравенъ редъ и тишина въ Областьта. Словото свършвало съ единъ апелъ къмъ патриотизма на прѣдставителитѣ и съ покана да се прѣдадатъ, въодушевени отъ любовь и съгласие, за задружно съдѣйствие на правителството върху въпроситѣ, които имъ прѣдлѣжатъ за разрѣшение. Сесията била по-бурна отъ прѣдишнитѣ; много въпроси били повдигнати по партизански побуждения; всичкитѣ внесени проекти отъ правителството немогли да се разгледатъ; едно малко стълкновение произлѣзло мѣжду Събранието и Главний Управитель по въпроса за възнаграждението на прѣдставителитѣ, по назначение и намаляването заплатитѣ на чиновницитѣ. Къмъ нѣкои отъ

а). Отъ страна на Областното правителство билъ изпратенъ въ тъзи комисия Т.-Пазарджикский префектъ Ив. Найденовъ.

б). Текстътъ на това слово е помѣстенъ въ приложенията на настоящата глава подъ № XII.

финансистъ и по-рано прѣдсѣдатель на Областното Събрание, Иванъ Ев. Гешевъ [а]. Неговото назначение повлѣкло едно коренно промѣнение въ по-висоскитѣ длъжности на сѫщата дирекция. Тѣзи промѣнения били посрѣщнати съ одобрѣние отъ мнозинството.

Главний Управитель като искалъ да постави финансовата часть въ Областьта на здрави основи, желаялъ да влѣе по-голѣма свѣтлина и върху операциитѣ на Областния бюджетъ за изминалото врѣме. За тъзи цѣлъ била назначена една финансова комисия, на която се възложило да разгледа и докара въ извѣстность както разходитѣ, тъй и приходитѣ отъ изтеклитѣ бюджетни упражнения — за 1879—80 и 1880—81. Прѣдмѣтната комисия слѣдъ три мѣсеченъ трудъ могла да открие, че финансовата 1879—80 година се приключила съ единъ излишъкъ отъ десеть милиона гроша златни, или съ четири милиона повѣче отъ колкото правителството било показало, но дефицита въ слѣдующата 1880—81 година порасналъ. По поводъ на тѣзи нередовности Главния Управитель пожелалъ да се извикатъ отъ Франция двама специалисти — единъ по финанситѣ, а другий по общитѣ градежи. Въпросътъ за довеждането на двамата специалисти прѣдизвикалъ едно стълкновение [б] между Главний Управитель, който се билъ ангажиралъ прѣдварително прѣдъ Французкото правителство, и постоянний комитетъ намиралъ за по-износно да се подирятъ подобни лица отъ Белгия. Главний Управитель успѣлъ да убѣди комитета, и двамата чиновника изъ Франция пристигнали съ по двѣ хиляди гроша златни мѣсечна заплата. Отношенията между Главния Управитель и комитета вмѣсто да се подобрятъ слѣдъ това, тѣ още повѣче се влошили. Поводъ за това далъ Главний Управитель, който задържалъ на служба нѣкои чужденци (военни и граждански) въпрѣки искането на Областното Събрание и на постоянния комитетъ. Послѣдний искалъ щото сѫдебнитѣ чиновници [в] да се не мѣстятъ отъ едно мѣсто на друго безъ неговото знание. Сѫщий въпросъ билъ повдигнатъ и за уволняването на висшитѣ административни чиновниц, което право Управительтъ не искалъ да допусне на постоянний комитетъ.

Прѣзъ Априлий станало едно промѣнение въ директората, до тогавашний директоръ на Правосѫдието Т. Иекр. Кесяковъ, докаченъ отъ единъ свой колега въ частния съвѣтъ, подалъ си веднага оставката, която била приета отъ Главний Управитель. За директоръ на Правосѫдието билъ назначенъ младий сѫдия отъ Върховния Сѫдъ Ив. П. Саллабашевъ, който билъ и членъ въ постоянний комитетъ.

а). Матвѣевъ, който билъ съвѣтникъ при Дирекцията на Правосѫдието въ Източна Румелия, разказва въ своята книга „Болгария послѣ Берлинскаго конгреса“, че Главний Управитель тъкмялъ за директоръ на Финанситѣ П. Каравеловъ, но по искането на Руский посланникъ въ Цариградъ, Портата забранила подобна комбинация. Мѣстнитѣ вѣстници нищо не споменали за тъкмяното назначение, за което, навѣрно Матвѣевъ е узналъ отъ Руския консулъ въ Пловдивъ.

б). Читательтъ вѣче знае, че подобно стълкновение имаше и Князъ Александръ съ либералното министерство на Цанкова.

в). Постоянний комитетъ разбиралъ, че всѣко размѣстване на сѫдиитѣ трѣбвало да става съ негово съгласие, а Глав. Управитель тълкувалъ чл. 107 отъ Органическия Уставъ, че ако той намѣри за потрѣбно, поисква мнѣнието на постоянний комитетъ.

коляя, натѣквали, че една малка клика[а]) около Главния Управитель съ своя ѣстникъ дѣйствувала да го настрои и скарази съ Русия, но той трѣбвало да я оттритне. Това натѣкване ядосало Управителя и прѣдизвикало уволнението на Старо-Загорский префектъ (Н. Марковъ). Слѣдъ завръщането на Главний Управитель въ Пловдивъ, станали нѣкои назначения и размѣствания на административни чиновници, което се прибавило къмъ другитѣ причини за охладяването съ постоянний комитетъ или съ тъй наречената партия на съединиститѣ, която проповѣдваше *Съединението*. Започнали сѫ взаимни обвинения, които се изказали най ясно прѣзъ сесията на Областното Събрание.

Съединиститѣ въ борбата си съ Главний Управитель прибѣгвали до подкрѣпата на Руския генераленъ консулъ въ Пловдивъ, който не билъ доволенъ тъй сѫщо отъ Главния Управитель по бавното разрѣшение на въпроса за мѣстото на Шипченския паметникъ — мънастиръ, и на онзи за окупационния дългъ на Областьта[б]) Замѣсването на Руский генераленъ консулъ изострало работата и Кн. Ал. Богориди прѣкъсналъ личнитѣ съ него сношения, за което на 14-й Декемврий 1882 година Главний, Управитель му отправилъ едно писмо[в]). Най-послѣ по споразумѣние на Руский посланникъ въ Цариградъ и Портата, Главний Управитель направилъ официално посѣщение на консула, който на-скоро билъ прѣмѣстенъ отъ Пловдивъ, и по този начинъ се подобрили на гледъ отношенията[г]).

Тъзи година (1882) Областното Събрание било отворено на 11-й Октомврий по сѫщий тържественъ редъ отъ Главния Управитель. Послѣдний въ словото[д]) при отварянето изказалъ своята благодарность на населението за направения му горѣщъ и радушенъ приемъ въ обиколката на Областьта, съ който приемъ, прибавялъ, можалъ да се гордѣе и единъ могѫщественъ суверенъ. Въ словото, като се посочвало по какви прѣдмѣти ще бѫдатъ внесени законопроекти, правяло се позивъ къмъ патриотизма на прѣдставителитѣ, съ който сѫ се отличавали въ своята минала обществена дѣятелность.

По-важнитѣ законопроекти, които сѫ се разгледали отъ Събранието прѣзъ тъзи сесия били: *за горитѣ*; *за мѣжду-селскитѣ пѫтища*; *за земледѣлческия кредитъ*; *за устройството на една банка*; *за равномѣрното разхвърляне на кадастралний данъкъ, който замѣстялъ отъ тъзъ година десятъка*;[е]) *бюджета за идущето 1883—84 финансово упражнение*; *поправителнитѣ бюджети за 1879—80 и 1880—81 години*; *за срѣднитѣ и за нормалнитѣ училища, и за гражданското и кремияално сѫдопроизводство*.

а). Тукъ думата е за дошлитѣ отъ Княжеството либерали и за тѣхния органъ „Независимость“.

б). До колкото знаемъ тогавашний Руский посланникъ въ Цариградъ повдигналъ тѣзи въпроси прѣдъ В. Порта и съ това се дало поводъ на послѣдната да се замѣси въ разрѣшението имъ, вслѣдствие на което се и продължило толкова много.

в). Писмото е помѣстено въ приложенията на настоящата глава подъ № XIV.

г). „Болгарія послѣ Берлинскаго конгреса“ отъ П. А Матвѣевъ страница 294.

д). Това слово е помѣстено въ приложенията на настоящата глава подъ № XV.

е). Прѣзъ 1882 година събираний по-рано десятъкъ въ натура отъ земнитѣ произведения билъ замѣненъ съ кадастралния данъкъ въ пари върху пространството на обработванитѣ земи. Съ новий законъ правителството искало да го прѣобърне на размѣтателенъ данъкъ върху земитѣ.

Въ адресътъ, [а] гласованъ и прѣдаденъ на Главний Управитель, Събранието, като отговаряло на всички пунктове на словото, приемало съ благодарность увѣренията на Гл. Управитель, но сжщеврѣменно признавало, че има още много недостатъци по разнитѣ клонове на управлението, които очаквали поправяне. Цѣлата сесия този пжть минала въ бурни разисквания и остри нападения, които по нѣкога се насочвали и къмъ Главния Управитель. Най-забѣлѣжително обаче останало засѣданието на 9-й Декемврий 1882 година, когато станало въпросъ за намаление заплатитѣ на офицеритѣ отъ милицията, при който случай единъ отъ ораторитѣ упрекналъ офицерството, че се занимавало съ политика и се обърнало на *шпиони*. Това повдигнало силна буря помѣжду прѣдставителитѣ [б] и присжтствующитѣ офицери, които веднага поискали удовлетворение. Само намѣсата на началника на милицията могла да усмири силно докаченото офицерство. По поводъ на заплашванията отъ страна на офицеритѣ, ораторътъ си оттеглилъ думитѣ въ слѣдующето събрание, но Събранието, изказало прѣдъ Главний Управитель своето съжаление за постжпката на тѣзи офицери, на които било обявено и мъмрение отъ началството имъ.

Бюджетътъ за 1883—84 финансова год. билъ приетъ съ 72,196 509 гроша златни разходъ и 71.546,000 гроша златни приходъ, а дефицита (недостига) отъ 650,509 гроша златни щялъ да се по рѣши отъ економиитѣ на сжщия бюджетъ. Събранието било закрито лично отъ Главния Управитель на 11-й Декемврий съ надлѣжното за случая слово [в].

Мислимъ, че неще бжде излишно, ако спомѣнемъ тукъ какво поведение сж държали прѣзъ това врѣме либералитѣ, които били напуснали Княжество Българи. Тѣ избѣгали отъ Княжеството, защото се опълчили силно противъ пълномощията, дадени на Княза, и въ нападкитѣ си нещадѣли неговата неприкосновена и священа особа. Въ Южна България сжщитѣ държали едно пасивно поведение и никога не посъвѣтвали даже и чрѣзъ органа си Главния Управитель за да избѣгва сблъкновенията съ прѣдставителнитѣ учреждения. За това си поведение често били обвинявани, че държатъ страната на Главния Управитель и го насърдчаватъ въ постжпкитѣ му срѣщу постоянний комитетъ, когато този послѣдний искалъ да си извоюва правото да контролира дѣйствията на Главния Управитель.

Мѣждународната Европейска комисия още при изработванието на Органическия Уставъ за Източна Румелия присмѣтнала и опрѣдѣлила приходитѣ на Областьта срѣдне на 800,000 лири турски, отъ които 240,000 лири турски да се внасятъ ежегодно въ четири срока за данъкъ на В. Порта, съгласно членове 1 и 2 отъ притурка № 9 отъ Органическия Уставъ. Изтеклитѣ четири години като доказали, че това присмѣтане на Европейската комисия било погрѣшно, Областното Събрание въ четвъртата редовна сесия направило значително намаление въ бюджета за финансовата 1883—84 година. Спорѣдъ това намаление и данъка на В. Порта слизалъ на 180,000 лири турски. Нѣколко пжти било прѣдложено отъ Великий

а). Адресътъ е помѣстенъ подъ № XIV въ приложенията на настоящата глава.

б). Прѣдставительтъ Г. Караджовъ ударилъ плѣсница на Наумова за нанесеното докачение и послѣдний му отвърналъ тъй сжщо съ една плѣсница. Сбиването щѣло да се усили, ако не били се намѣсили другитѣ прѣдставители за да го прѣкратятъ.

в). Това слово е помѣстено въ приложенията на настоящата глава подъ № XVII.

Везиръ на Главния Управитель да впише въ Областний бюджетъ напълно сумата, както била посочена въ Органическій Уставъ, но Управительтъ като изслушвалъ и мнѣнието на постоянний комитетъ, отговарялъ, че той неможе да направи това на своя глава безъ рѣшението на Областното Събрание, и че той самъ се е убѣдилъ вѣче въ погрѣшното присмѣтане на комисията. Този въпросъ, повдигнатъ още въ началото на 1883 година, се протакалъ дълго врѣме; постоянний комитетъ, а послѣ и Областното Събрание възъ основа на чл. 16 отъ Органическій Уставъ а) не се съгласили по никой начинъ да измѣнятъ взетото веднъжъ рѣшение, и данъкътъ си останалъ 180,000 лири турски.

Понеже прѣзъ тъзи година изтичалъ мандата на втората група (по изборъ отъ населението и по назначение отъ Главния Управитель), то съ приказъ отъ 5-й Марта 1883 година Главний Управитель свикалъ избирателитѣ отъ 18-тѣ избирателни колегии за 24-й Априлий да избиратъ свои прѣдставители. Около тѣзи избори станали по-живи агитации. Въ тѣхъ се замѣсели и дошлитѣ отъ Княжеството либерали, като се и кандидатирали нѣкои отъ тѣхъ б). Даже и чиновницитѣ проявили една по-голѣма заинтересованость, когато по-прѣди се държали съвсѣмъ на страна. По поводъ на нѣкои натяквания, главний секретарь и директоръ на Вжтрѣшнитѣ Работи отправилъ едно напомнюване до префектитѣ и околийскитѣ началници за да се държатъ на страна и да се не мѣсятъ въ изборитѣ. При всичко това изборитѣ станали по-бурни и за всички — съ малки изключения, имало контестации, но касирани малко имало.

Въ сжщата година станали и градскитѣ избори. И тѣзи избори станали по-интересни отъ прѣди. Въ Пловдивъ за градский съвѣтникъ билъ избранъ и П. Каравеловъ, когото отпослѣ съвѣтътъ избралъ и за градский кметъ.

По коронацията на Руский Императоръ и Южна България не останала на диря отъ Княжеството. Постоянний комитетъ отъ страна на Областното Събрание избралъ и изпратилъ една тричленна депутация, в) която поднесла своитѣ честитявания съ единъ адресъ г). И нѣкои градски общини отъ Областьта били изпратили свои прѣдставители, които сж присъединили при депутацията на постоянния комитетъ. Съединената депутация била приета отъ Императора и Императрицата на 19-й Май въ Андрѣевската зала д).

На 2-й Юний с. г. Главний Управитель заминалъ съ особенъ тренъ за Цариградъ. Този пжть Султанътъ билъ по-благосклоненъ къмъ него, защото подиръ блѣскавия приемъ и богатото декориране разрѣшилъ му да замине за лѣчение въ Европа, но Главний Управитель отказалъ да се възползува отъ това благоволение на своя господарь, понеже сезонътъ

а). Членъ 16 отъ Устава гласи: „Източна Румелия участвува въ общитѣ разноски на царството въ съразмѣрность на три десети отъ доходитѣ си, като се изключаватъ ония, които сж запазени за царството".

б) Славейковци, баща и синъ поставили кандидатуритѣ си въ двѣ колегии и били избрани, но касирани, като Български подданници.

в). Членоветѣ на депутацията били: Д-ръ Янколовъ, Д-ръ Странский и К. Величковъ.

г). Адресъ е помѣстенъ въ приложенията на настоящата глава подъ № XVIII.

д). Телеграма на Д-ръ Янколовъ до постоянний комитетъ.

3

... и тъзи
... казани
... възаха
... ната отъ
... считено
... Това
... население,
... повече отъ
... ималъ съ

... които
... гражданска.
... бивши
... твори не
... бяли
... особено
... нята
... За
... Бургазкий
... и др. билъ
... Област-
... Събранието
... които съвсѣмъ
... и подигравание,
... за текущата година
... и за затрѣбъ да се вписва
... за Султановото прави-
... туряли край на правянитѣ

... приложенията на настоящата глава

... на настоящата глава подъ № XI
... да станатъ годишно 24 ...

Голѣма часть отъ врѣмето си Областното Събрание посветило на разискването законопроектитѣ за Областната банка и кредитното учреждение; тѣй също дълго занимавали Събранието поправителнитѣ бюджети за изминалитѣ финансови упражнения и бюджето-проекта за 1884—85 год. който се гласувалъ и сключилъ на сума 65,148,236 гроша златни, като останалъ данъка на Турция пакъ на 18 милиона гроша златни. На 10 й Декемврий Главний Управитель закрилъ сесията [а]. на Събранието, като засвидѣтелствувалъ прѣдъ народнитѣ прѣдставители сполуката и успѣхитѣ имъ да уредятъ по-голѣмата часть отъ въпроситѣ, а тѣй също и обѣщалъ да побърза съ прѣдставяне на утвърждение отъ Султана гласуванитѣ законопроекти.

Българското население въ Южна България тази година било разтревожвано на нѣколко пѫти отъ пръсканитѣ изъ Цариградъ слухове, че Турското правителство се готви да унищожи фермана за правата на Българската Екзархия [б]. По поводъ на тѣзи обезпокоителни слухове прѣзъ втората половина на мѣсецъ Ноемврий било свикано едно събрание въ Пловдивъ отъ прѣдставили на православнитѣ общини изъ цѣлата область, което отправили единъ мемоаръ до Главния Управитель на Областьта, а другъ — до Българската Екзархия [в]. Съ първий мемоаръ се молало, чрѣзъ Главния Управитель, Турското правителство да удостои Българската Екзархия съ пълното приложение на царския ферманъ, а съ вторий — се подканяло и Негово Блаженство Екзарха да се застѫпи за пълното прилагане на фермана. Всичко това се свършило съ една аудиенция, дадена на 17-й Декемврий отъ Султана на Екзарха, въ която била изказана царската благосклонность къмъ Българския духовенъ началникъ, който билъ декориранъ съ първий класъ „*Османие*" и даденo увѣрение, че никога не се е мислило за суспандиране на Императорский ферманъ отъ 27-й Февруарий 1870 год. Тѣзи увѣрения доста спомогнали за уталожване на духоветѣ; не билъ щастливъ да ги дочака само прѣдсѣдательтъ на събранитѣ въ Пловдивъ прѣдставители Високопрѣосвященний Панаретъ, Пловдивский митрополитъ, който скоропостижно починалъ на 26-й Ноемврий с. г. и потопилъ въ тѫга своето духовно паство [г].

Годината 1883 се завършила съ доста успокоителни надѣжди за Българското население въ Южна България. Не била обаче завършена годината тѣй добрѣ само за партията на съединиститѣ, или както се наричали сами „народната партия"; защото властьта неусѣтно се измъкнала отъ рѫцѣтѣ имъ. Болшинството въ Събранието и въ постоянний комитетъ било на казионнитѣ; тѣй също и въ директората тѣ вземали връхъ съ назна-

---

а). Словото за закриванието е помѣстено въ приложенията на настоящата глава подъ № XXI.

б). Слуховетѣ били, че ще унищожатъ много отъ правата и привилегиитѣ на всички християнски духовни началници, находящи се въ Турската империя.

в). Мемоаритѣ сѫ помѣстени въ приложенията на настоящата глава подъ № XXII.

г). Високо Прѣосвященний Панаретъ билъ, първий слѣдъ рѣшението на църковний въпросъ, Българский митрополитъ въ Пловдивъ, който ималъ да се бори съ голѣми прѣпятствия и да срѣща неочаквани мѫчнотии прѣзъ врѣме на турското владичество. Той обаче като синодаленъ старецъ билъ заминалъ за Цариградъ, гдѣто останалъ и до свършването на Руско Турската война, а оставилъ за свой замѣстникъ помощника си епископа Гервасия, сега Сливенский митрополитъ, който изтеглилъ най-голѣмитѣ мѫки и неприятности прѣзъ врѣме на срѣдно-горското въстание.

чаването на двамата наши директори. Това прѣобразувание на работитѣ заинтригувало съединиститѣ да почнатъ агитациитѣ си срѣщу Князъ Ал. Богориди за второто му преназначавание Главенъ Управитель на Областьта. Агитациитѣ били добрѣ посрѣщнати и отъ Руска страна, защото не могли тъй лесно да забравятъ нанесената обида на тѣхния генераленъ консулъ въ Пловдивъ.

Въ начало 1884 година завладяло това настроение, което прѣзъ мѣсеците Февруарий и Мартъ почнало да дава своитѣ резултати. Най-напрѣдъ се появило движение мѣжду ученицитѣ въ Пловдивската гимназия, което имало една тъжна развязка отъ [illegible]; сѫщото се повторило, само въ по-малъкъ размѣръ, и въ Сливенската гимназия. Прѣзъ Мартъ мѣсецъ започнали митингитѣ,[4] — въ градове и села; — съ които населението изказвало своето горѣщо желание за Съединение съ Княжество България. Съединиститѣ насърдчавали движението и свикали въ Пловдивъ едно общо събрание отъ делегати изъ цѣлата Область. Събранието съставило и подписало единъ мемоаръ[5] до Великитѣ Сили; избрало двама делегати,[6] които на 23-й Априлий заминали за Европа. Делегатитѣ обиколили Лондонъ, Парижъ и Вѣна, но били хладно посрѣщнати и приети, та по съвѣтитѣ на тѣхни дипломати [illegible] за най-благоразумно да се завърнатъ, което и направили.

Въпросътъ за смѣняването на Главний Управитель билъ на дневенъ редъ още отъ началото на годината. [illegible] обаче кандидирали само генералъ Стрекеръ, който си далъ оставката и билъ назначенъ на друга длъжность въ Цариградъ. За началникъ на милицията и жандармерията билъ назначенъ генералъ Драгански — [illegible] родомъ Полякъ на турска служба и адютантъ на Султана. Кандидати за Главенъ Управитель имало [illegible]. Въ Областьта се започнали агитации отъ привърженицитѣ на Князъ Ал. Богориди, но нѣмали успѣхъ, защото Руското правителство открито обявило, че било противъ неговата кандидатура.[7] Князъ Богориди билъ повиканъ въ Цариградъ за [illegible] на 15-й Априлий. Подиръ заминаването му съединиститѣ [illegible] обида отъ [illegible], забавена съ областни пари, а тъй сѫщо и за [illegible] на цѣлата сума, прѣдвидена въ областний бюджетъ за тая година за [illegible] пари на Главния Управитель. На 25-й Априлий се получило първото телеграфическо съобщение въ Пловдивъ, че за Главенъ Управитель билъ одобренъ отъ Силитѣ [illegible] главенъ секретарь и директоръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи Гаврилъ Кръстевичъ. Подиръ нѣколко дни се получило и официалното съобщение за назначението, слѣдъ което новий Управитель получилъ разрѣшение да отиде въ Цариградъ за да се прѣдстави лично на Султана.

---

4) Главний Управитель билъ съобщилъ въ Цариградъ, че митингитѣ въ Областьта се подбуждатъ отъ Руския генераленъ консулъ [illegible].

5) Мемоарътъ [illegible] въ приложенията на настоящата глава подъ № [illegible].

6) Събранието било избрало за свои делегати Д-ръ [illegible] отъ [illegible] и [illegible] отъ Пловдивъ, понеже другитѣ избрани Д-ръ [illegible] и Г. [illegible] отказали да приематъ тая мисия.

7) [illegible] Руский Императоръ да подкрѣпи кандидатурата на Богориди, но [illegible] получилъ отговоръ, че Руското правителство е противъ тая кандидатура.

Назначаването на Гавр. Кръстовичъ се посрѣщнало, съ малки изключения, съ радость отъ населението на Областьта. Най много били зарадвани корифеитѣ на съединиститѣ, които очаквали да заграбятъ властьта и да прогонятъ казионнитѣ. Макаръ и да станали още въ първия мѣсецъ нѣкои малки промѣнения въ администрацията, но тѣ били прѣдизвикани отъ самата служба съ назначаването на Н. А. Начева, Сливенский префектъ за главенъ секретарь и директоръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи.

Гавриилъ Кръстовичъ а).

На 22-й Май новий генералъ губернаторъ заминалъ съ обикновенъ тренъ и билъ добрѣ посрѣщнатъ въ Одринъ и Цариградъ, а на слѣдующия день отъ пристиганието му билъ приетъ на ауденция отъ Султана съ

а). **Гавриилъ Кръстовичъ** е роденъ прѣзъ 1815 или 1816 година въ гр. Котелъ. Първоначалното си образование добилъ въ родното си мѣсто въ едноврѣменното училище на попъ Стойко, по-сетнѣшний Врачанский епископъ Софроний. Слѣдъ това, когато вѣче билъ съзнателенъ ученикъ, отишълъ да слѣдва въ нѣкогашното Карловско училище на извѣстний по нашето възраждане даскалъ Райно. Оттамъ, благодарение на единъ знатенъ патриотъ, тоже Котленецъ, Негово Сиятелство Стефанаки Бей Богориди (баща на Алеко Богороди, първий главенъ управитель на Източна Румелия), той заминалъ въ Цариградъ и продължилъ образованието си, въ патриаршеската велика школа, а най послѣ се специализиралъ по правото и административно-политико-економическитѣ науки въ Парижъ. На завръщанието си отъ тамъ въ Цариградъ, съ съдѣйствието на помѣнатий си благодѣтель, добилъ санъ и се титулиралъ чиновникъ. Като такъвъ, между другитѣ, той изпълнявалъ прѣзъ 6—7 години и длъжностьта на Самоский управитель, като замѣстникъ на своя бла-

голѣма благосклонность. Всичкото почти врѣме Кръстовичъ прѣкаралъ въ посѣщения на министри и посланници; той билъ произведенъ въ „Везирский“ чинъ и декориранъ съ „меджидие І-ва степень. На връщане въ Пловдивъ билъ посрѣщнатъ тържествено отъ населението и властитѣ, а вечерьта въ неговата честь имало градско освѣтление.

Слѣдъ завръщанието на Главния Управитель въ Областьта настжпило едно унение въ редоветѣ на казионната партия, която се помжчила да създава мжчнотии съ повдигание на нѣкои запитвания на постоянний комитетъ срѣщу дѣйствията и разпорѣжданията на Управителя. Като се увѣрили обаче, че той ще дѣйствува за напрѣдъ подъ влиянието на съединиститѣ започнали единъ по единъ да напущатъ своитѣ позиции. Между първитѣ билъ директора на Правосждието, който побързалъ съ оставката си, защото оплакванията срѣщу сждебнитѣ учреждения стигнали дори до Цариградъ, отъ гдѣто били поискани свѣдѣния отъ Главния Управитель.

За директоръ на Правосждието билъ назначенъ младий юристъ и сждия отъ Върховното сждилище Ст. С. Бобчевъ, който минавалъ между по-личнитѣ съединисти. Главний Управитель, като заключавалъ отъ постжпкитѣ на постоянний комитетъ, че ще има сблъскновение и съ болшинството на Областното Събрание, направилъ една рѣшителна постжпка и издѣйствувалъ отъ Султана неговото съгласие за разпущане това

годѣтель князъ Ст. Богориди. А когато Самосъ прѣминалъ подъ друго вѣдомство, той се прибралъ въ Цариградъ, гдѣто билъ назначенъ първо, като прѣдсѣдатель на Тиджерета (търговското сждилище), послѣ, като членъ въ Ахками Адлие (Върховното сждилище), и най-послѣ като държавенъ съвѣтникъ. Той е бивалъ и професоръ въ Цариградското държавно училище *Милкие*. Неговото родолюбие, неговата любовь и прѣданость кжмъ отечеството, което се нуждаяло отъ свѣстяване, наука и человѣчески права, подкрѣпили въ него неуморима енергия, та при тѣзи тежки длъжности виждаме го да се подвизава и въ съврѣменнитѣ тогазъ периодически списания: *Любословие*, *Български книжици* и *Цариградский вѣстникъ*. Франклиновата „*Мждрость добраго Рихарда*“ е неговъ прѣводъ още прѣзъ 1837 год. тъй сжщо е неговъ трудъ и капиталното съчинение „*Българска История*“, отъ която е напечатанъ само единъ томъ прѣзъ 1869 година въ Цариградъ, а останалото и до сега се пазело въ библиотеката му. Но вѣнецъ на неговитѣ заслуги къмъ народа е голѣмата му дѣятелность по черковния ни въпросъ. Той е билъ неговий двигатель, неговата душа, защото всички дѣйци по този въпросъ сж работили по неговата тактика, по неговитѣ съвѣти. Това потвърдяватъ запазенитѣ документи и протоколи въ архивитѣ на Екзархията. Освѣнъ горнитѣ му подвизи ние го виждаме още, когато народътъ ни прояви бѣлѣзи отъ животъ, да придружава изъ отечеството ни *Великий Везиръ*, който правяше обиколка за да чуе лично и отъ близо народнитѣ тжжби и желания. Отпослѣ се прѣхвърли по царска заповѣдь въ Пловдивъ. Той дойде въ Пловдивъ, заедно съ първий Генералъ Губернаторъ на Източна Румелия Негово Сиятелство Алеко Богориди, като главенъ секретарь и директоръ на Вжтрѣшнитѣ Дѣла, а отъ началото на вторий петь-годишенъ периодъ биде избранъ за Генералъ Губернаторъ, като прѣдварително билъ произведенъ отъ Султана въ чинъ Великъ Везиръ. Съ неуморимата си дѣятелность, съ мждрото си умѣние и голѣма вѣщина, той и тукъ много направи по уреждането на новото Румелийско управление, било като главенъ секретарь, било като Генералъ Губернаторъ. Той билъ току-рѣчи ржководитель на другаритѣ и подчиненитѣ си, до като най послѣ прѣвратътъ по съединението на Областьта съ Княжеството го застави да се прибере въ Цариградъ, гдѣто прѣзъ нощьта на 15-й срѣщу 16-й Декемврий 1898 година умрѣлъ отъ апоплексический ударъ. Той оставилъ единъ синъ — Димитраки бей, който отъ нѣколко години до сега е муавинъ на валията въ Битоля.

Събрание [а]. и съ приказъ отъ 27-й Августъ сжщатата година разпусналъ Събранието, като назначилъ за 23-й Септемврий новитѣ избори за прѣдставители. Заедно съ разтурванието на Събранието се отнелъ и мандата на постоянний комитетъ, болшинството на който настоявало да продължава своята дѣятелность. Трѣскава агитация била развита за изборитѣ и отъ двѣтѣ страни, отъ която съединиститѣ спечелили почти всичкитѣ избори.

Ст. С. Бобчевъ [б].

И назначенитѣ десеть души отъ Главния Управитель държали тѣхна страна, тъй щото новото Областно Събрание се явило едноцвѣтно. Прѣди да се свика Събранието директорътъ на Общитѣ Градежи и пр. намѣрилъ за полезно да си подаде оставката и се оттеглилъ; само директоритѣ на Просвѣщението и Финанситѣ останали да служатъ, доклѣ най-послѣ Събранието къмъ срѣдата на мѣсецъ Ноемврий имъ изказало недовѣрие и ги заставило да си подадатъ оставкитѣ.

а) Чл. 89 отъ Органический Уставъ гласи: „Негово Величество Султана, по прѣдложението на Главний Управитель има право да распусни Областното Събрание..."

б). **Стефанъ С. Бобчевъ**, роденъ въ г Елена на 20-й Януарий 1853 година, добилъ първоначалното си образувание въ родния си градъ, като започналъ да се учи още отъ петь годишната си възрасть. Баща му Савва хаджи Стефановъ, църковенъ пѣвецъ, билъ доста ученолюбивъ и слѣдѣлъ за образованието на младий Бобчевъ, който подъ ржководството на главний учитель Никифоръ попъ Константиновъ, изучвалъ математека, френски, руски и пр. Една година билъ помощникъ на даскала, и отъ тогива почналъ да проявява наклонность за книжовникъ. Прѣзъ есеньта на 1868 год. Бобчевъ заминалъ за Цариградъ, гдѣто постжпилъ въ военната медицинска школа, въ която свършилъ гимназическия курсъ (школата е имала 4 гимназически и 6 медицински класа), и прѣзъ 1873 година билъ въ първия медицинский курсъ. Още като ученикъ въ 1871 год той почналъ да списва по нѣщо въ тогавашнитѣ вѣстници и списания. Бобчевъ избѣгналъ отъ Цариградъ прѣзъ 1876 година, когато по причина на избухналото Срѣдно-горско възстание, турскитѣ вла-

Отварянието сесията на новото Областно Събрание станало по съществующий редъ и церемониялъ. Главний Управитель носѣлъ генералската форма на милицията: словото се прочело на тритѣ езика отъ директора Я. Груевъ [а]. То прѣдставлявало сжщия типъ отъ словата на бившия управитель. Събранието като си избрало постоянното бюро, за прѣдсѣдатель на което билъ утвърденъ Д-ръ Хакановъ, побързало та избрало постоянний комитетъ, а подиръ това на-скоро гласувало и приело и отговора на словото на Главний Управитель [б].

Работитѣ на Събранието отивали по единъ доста тихъ и благопристоенъ редъ; нѣмало никаква опозиция да прави спжнки въ разискванията на въпроситѣ, и като се изключатъ нѣколко кратки запитвания къмъ нѣкои отъ директоритѣ, всичко друго минало много тихо. По-важни законопроекти между разгледанитѣ въ тъзи сесия били: *тарифата за сждебнитѣ разноски и права; за размѣтателнитѣ данъци; данъци върху недвижимоститѣ и прихода; за военното сждопроизводство; за учреждаването на една мѣстна банка, и бюджета за 1884—85 финансова година, който се сключвалъ съ 67,664,992 гроша златни приходъ и разходъ — при единъ недоимъкъ отъ 409,992 гр. златни.*

Още на 28-й Ноемврий, по прѣпоржка на Областното Събрание, били назначени отъ Главния Управитель на вакантнитѣ мѣста за директори: Д-ръ Хакановъ, К. Величковъ и М. Маджаровъ, отъ които първий за директоръ на Общитѣ Градежи и пр. вторий — на Просвѣщението, а третий — на Финанситѣ. Вмѣсто първий, който билъ, както видѣхме по-горѣ, избранъ за прѣдсѣдатель на Събранието, билъ избранъ съ акламация Д-ръ Яаколовъ.

Събранието било закрито на 22-й Декемврий по приетия редъ отъ Главний Управитель, който въ словото си [в] благодарилъ на прѣдставителитѣ за плодотворната имъ дѣятелность, и че расчита на тѣхното съчувствие и съдѣйствие въ прилагание на гласуванитѣ закони.

При посрѣщанието и встжпванието на новата 1885 година въ Областьта се забѣлѣжили двѣ нѣща: Главний Управитель свикалъ почти всички първенци, живущи въ Пловдивъ, на единъ раскошенъ балъ въ своя конакъ; това ставало за прьвъ пжть въ Източна Румелия, тъй като князъ Ал. Богориди по характера си и по прибраностьта си не обичалъ твърдѣ шума, и вслѣдствие на това въ продължение на петьтѣ

силно го заподозрѣли като съучастникъ въ комитетитѣ. Първитѣ дни на емигрантството прѣкаралъ въ Русия и Румжния, гдѣто и почналъ да издава вѣстникъ „Стара-Планина". Въ 1877 год. отишълъ въ Москва, и постжпилъ въ юридическия факултетъ, който свършилъ прѣзъ 1880 година. Слѣдъ това се завърналъ и се настанилъ въ Пловдивъ, гдѣто билъ назначенъ за прѣдсѣдатель на окржжното сждилище, послѣ членъ въ Върховното сждилище, а слѣдъ това и директоръ на Правосждието до прогласяването на съединението. Той е билъ избиранъ за народенъ прѣдставитель въ Румелийското Областно Събрание и нѣколко пжти подъ редъ за Народното Събрание. Сега живѣе въ София; занимава се съ адвокатство и като извънреденъ професоръ въ висшето училище. Бобчевъ е неуморимъ книжовникъ и плодовитъ списатель, особено по правнитѣ въпроси.

а). Словото при откриването на VI-та редовна сесия е помѣстено въ приложенията на настоящата глава подъ № XXIV.

б). Отговорътъ на словото е помѣстенъ въ приложенията на настоящата глава подъ № XXV.

в). Това слово е помѣстено въ приложенията на настоящата глава подъ № XXVI.

години нито еднажъ събралъ около себѣ си аристокрацията на своята столица. Второто нѣщо било всеобщото прѣброяване населението въ Областьта, прѣдприето отъ новоуреденото статистическо бюро при дирекцията на Финанситѣ. Споредъ това прѣброяване, Областьта имала 975,030 души население, отъ които 681,734 души Българе; 200.318 души Турци; 53,028 души гърци, а останалитѣ Арменци, Евреи, Цигани и други разни.

Михаилъ Ив. Маджаровъ [а]).

Казионната партия, като гледала, какъ нейнитѣ съмишленици и съчувственици постепенно се отстраняватъ отъ властьта и изхвърлятъ на улицата, прѣдприела една по-силна и ожесточена борба срѣщу Главния Управитель и младитѣ директори. Тъзи партия, която въ врѣмето на

а). **Михаилъ Ив. Маджаровъ** се е родилъ въ Копривщица прѣзъ 1852 година, гдѣто се училъ изначало, а когато завършилъ учението въ Копривщенското училище,, постапилъ на занаятъ — абаджия около година и половина. Въ 1869 година Маджаровъ постапилъ въ Пловдивското училище, и прѣзъ 1871 година свършилъ петий класъ (по онова врѣме Пловдивското училище имало само петь класа,) слѣдъ което отишълъ въ Цариградъ и постапилъ въ Robert-College и на 1876 год. завършилъ курса. Слѣдъ освобождението на България се завърналъ отъ Цариградъ, и отъ началото останалъ главенъ учитель въ Т.-Пазарджикъ, а слѣдъ нарежданието на Източно-Румелийското управление билъ назначенъ за префектуренъ съвѣтникъ въ сѫщия градъ. Скоро обаче се наситилъ на тъзи служба, та си далъ оставката. Той билъ избранъ за прѣдставитель въ Областното Събрание, и тогива се прѣселилъ въ Пловдивъ, гдѣто станалъ и сътрудникъ на вѣстникъ „*Марица*" до края на излизанието му. Едно подиръ друго занимавалъ службитѣ: членъ въ постоянний комитетъ, главенъ контрольоръ при Дирекцията на Финансситѣ и директоръ на Финансситѣ, на която служба го завари Съединението. Прѣзъ врѣме на Съединението

Богориди ратувала за реда и тишината въ Областьта, сега почвала да раздухва течението за едно възстание въ Македония [а]. По единъ сигналъ, даденъ отъ Пловдивъ, почнали по градоветѣ и селата въ провинцията да се редятъ митинги, на които се оплаквало окаяното положение на Македонеца; резулюциитѣ били прѣдавани телеграфически до Европейскитѣ консули въ Пловдивъ и се молили да ходатайствуватъ прѣдъ своитѣ правителства за даване реформитѣ въ Македония. Правителството на Султана не могло да търпи подобно движение и привлѣкло сериозно вниманието на Главния Управитель, комуто на помощь се явилъ Руский генераленъ консулъ въ Пловдивъ, който получилъ телеграфически наставления отъ Цариградския посланникъ за да дѣйствува прѣдъ населението противъ тѣзи митинги за Македония [б]. Руското правителство считало момента за неблагоприятенъ. Постжпката на руската дипломация силно настроила противъ себѣ си казионната партия въ Областьта, която започнала открито да напада чрѣзъ органа си вѣстникъ „Южна България" генералния консулъ Сорокинъ, и обиколкитѣ му изъ провинцията да сравнява съ онѣзи на Хитрово прѣзъ 1881 год. въ Княжеството.

Гърцитѣ въ Пловдивъ намислили да използуватъ тѣзи вжтрѣшни раздори на Българетѣ въ Източна Румелия. Тѣ — Гърцитѣ, подбутвати отъ Елинския консулъ Генадисъ, и насърдчени отъ новия си митрополитъ, направили голѣми приготовления за да отпразднуватъ блѣскаво на 23-й Април й — Георгевдень тезоименний день на Гръцкий краль Георги. Българетѣ счели за обидна тъзи демонстрация на своитѣ съграждане, и не искали да допуснатъ подобно празднуване. Една тълпа се впуснала да сваля и разкъсва гръцкитѣ знамена (флагове), поставени по кжщята на тузенцитѣ. Това произвело безредици и сбивания, които се прѣмахнали само съ намѣсата на войската. Конфликтътъ, който се появилъ вслѣдствие на тъзи случка, отъ която и В. Порта се видѣла докачена, билъ уравненъ съ вдигането на Еленский консулъ отъ Пловдивъ, който е билъ главний виновникъ за организирането на едно не бивало до тогива празнуване.

Нова една случка дошла прѣзъ мѣсецъ Май да усили враждата и гоненията мѣжду двѣтѣ партии въ Областьта. Една група младежи,

---

и Българо-Сръбската война той билъ интерниранъ въ София и Елена, отъ гдѣто се завърналъ прѣзъ мѣсецъ Априлий 1886 година и постжпилъ въ редакцията на вѣстникъ „*Съединение*". Той вземалъ участие заедно съ Бобчева и други въ списването на вѣстницитѣ: „*Новини*" и „*День*", тъй сжщо и въ списанията: „*Наука*" и „*Юридический Прѣгледъ*". Занимавалъ се въ Пловдивъ и съ адвокатство, за което придобилъ право слѣдъ единъ изпитъ. Въ кабинета на Д-ръ Стоиловъ той билъ министръ на Общитѣ Сгради, пжтищата и съобщенията. По настоящемъ живѣе въ София и редактира вѣстникъ „*Миръ*" — органъ на народната партия.

б). Казионната партия мѣжду другото подѣла и дѣлото по съединението, противъ което сега се поставили съединиститѣ, вслѣдствие на което отпослѣ се нарѣкоха и лъжесъединисти.

в). Руский посланникъ телеграфиралъ отъ Цариг[illegible] управляющий консулатото въ Пловдивъ слѣдующето:

„Бждете добри да обявите откр[illegible] [illegible]ператор[illegible] [illegible] по никой начинъ не одобрява агитациитѣ [illegible] [illegible] и даже врѣдни. Обявете, както е напра[illegible] [illegible] да приемете никакви депутации". (В. „Мари[illegible] отъ 2[illegible] 1886 год.)

къмъ които се присъединили и нѣкои учители отъ гимназията и нѣкои чиновници, приготвили да се отпразднува на 19-й Май по-тържествено паметьта на Българския поетъ-революционеръ Хр. Ботевъ. Въ този сѫщий день се празднувало и рождението на Султана (веледети хумаюнъ), и правителството, като искало да отстрани всѣка неблагоприятна за Суверена демонстрация, наредило да се попречи на празднующитѣ а) Правителството вмѣсто да избѣгне разгара, съ нетактичната си постѫпка го усилило и демонстрацията станала по-остра. Резултатътъ отъ тъзи демонстрация, обърната вѣче противъ правителството, билъ изключването на нѣколко учители и чиновници още на слѣдующия день. Слѣдъ тъзи случка се започнала онъзи здрава организация, която създаде на 6 й Септемврий с. г. прочутото *Съединение* на Южна и Сѣверна България. Празднуването паметьта на Хаджи Димитра на 20 й Юлий на Бузлуджа дало единъ сгоденъ случай на съзаклятницитѣ да се срѣщнатъ съ по-голѣмо число свои съмишленници и прѣдъ гроба на храбрия Българский войвода да сторятъ вѣра и клѣтва за осѫществяването на желаемото отъ всички Съединение. Идеята била популярна между Българското население отъ двѣтѣ страни на Балкана, а цѣльта — много измамливо-привлекателна. Всички желаяли Съединението, само едни заслѣпени властолюбци искали поне неговото отлагане за по-благоприятно врѣме.

Подиръ Бузлуджанскитѣ тържества се почнали сериозни приготовления. На организацията още нѣщо липсовало: тя не била привлѣкла за дѣлото и военитѣ сили на Областьта. И това се постигнало безъ голѣми мѫчнотии и безъ всѣкакъвъ рискъ. Сѫществующата ненависть къмъ нѣкои чужденци — офицери, и изказваното прѣзрѣние къмъ младитѣ Български офицери отъ страна на властвующата партия много улеснили и подготвили почва за едно участие въ това всенародно дѣло. Нѣкои отъ по-старшитѣ офицери се турили на чело на съзаклятието, като рисковали съ своето положение б). Друга една липса се осѣщала въ орѫжието, съ което трѣбвало да се въоржжи народното опълчение. Прѣзъ една отъ нощитѣ на Августъ мѣсецъ били задигнати доста кринкови пушки отъ Чирпанския правителственъ складъ, но правителството успѣло да ги залови и отнеме отъ съзаклятницитѣ. Къмъ края на мѣсецъ Августъ една депутация в) се явила при Негово Височество Князъ Александръ въ Шуменския лагеръ, гдѣто се намиралъ Той, която Му изложила до най малкитѣ подробности положението на работитѣ, и поискали Неговото съгласие да се постави на чело на *Съединението* споредъ народната воля.

Когато всичко това се вършало въ Областьта Негово Високо Прѣвъзходителство Главний Управитель Гаврилъ Кръстовичъ се намиралъ на посѣщение въ Цариградъ.

а). Правителството наредило чрѣзъ опълченското дружество сѫщий празникъ да стане на 21 й сѫщий.

б). По-главнитѣ, посветени въ дѣлото, били майоритѣ: Николаевъ (Данаилъ), Райчо Николовъ и Муткуровъ.

в). Тъзи депутация състояла отъ майоръ Муткуровъ, който ималъ отпускъ, [illegible] отъ [illegible], който се натрапвалъ съ цѣль да се прѣдстави за единъ [illegible] дѣятели на това народно дѣло и да закрие съмнителната си честность. [illegible] книгата си „Александръ I“ стр 331 и 332).

Главний Управитель, придруженъ отъ семейството си, заминалъ билъ на 10-й Юлий съ особенъ тренъ за Цариградъ, гдѣто стигналъ на 11-й сутреньта посрѣщнатъ съ подобающитѣ на чина му почести, направени отъ страна на Султана и правителството му. За да спечели разположението на Кръстовича и умегчи неговитѣ настоявания за утвърждаването на нѣкои закони, гласувани отъ Областното Събрание, а тъй сѫщо и за сключената митническа конвенция съ Княжество България, Султанътъ се показалъ много благосклоненъ и щедръ; той обсипалъ съ почести, пишани и скѫпи подаръци Управителя на автономната область, която била на изплѣсване отъ рѫцѣтѣ му. Вопрѣки направенитѣ почести на Кръстовича нито единъ законъ, нито даже бюджета за текущата финансова година били утвърдени отъ Султана. Забѣлѣжително е, че отъ сѫществуванието на Източна Румелия само бюджета за 1882—83 година билъ утвърденъ отъ Султана.

Извѣстията, които Главний Управитель получавалъ въ Цариградъ отъ Пловдивъ не били успокоителни; той се изоставилъ отъ намѣрението си да прави обиколка на Областьта, и вмѣсто да тръгне по море за Бургазъ, както се прѣдполагало отъ по-рано, на 31 й Августъ тръгналъ съ специаленъ тренъ направо за Пловдивъ, гдѣто и стигналъ на 1-й Септемврий прѣди обѣдъ, посрѣщнатъ тържествено отъ населението и властьта. Съ пристиганието на Главния Управитель движението се усилило; найпърво дало знакъ историческото Панагюрище; него послѣдвали гр. Чирпанъ и селото Голѣмо-Конаре; това послѣднето развило открито знамето за *Съединението*. За усмиряване на Голѣмо-Конарци билъ заминалъ и самий префектъ отъ Пловдивъ, но билъ задържанъ въ плѣнъ отъ възстанницитѣ. Тогива правителството подирило помощьта на Руското консулато, но когато управляющий консулатото отишълъ въ селата Цалапица, Голѣмо Конаре и др., намѣрилъ селенитѣ въорѫжени и готови да тръгнатъ за Пловдивъ; него непостигнала участьта на префекта отъ почитание къмъ освободителкатата.

Слуховетѣ, достигвали въ Пловдивъ, смаяли Главний Управитель и директоритѣ, които се събрали на частенъ съвѣтъ подъ прѣдсѣдателството на първия, и дълго обсѫждали за мѣркитѣ, които трѣбвало да се взематъ срѣщу възстаналитѣ. Нѣкои отъ директоритѣ посочили на чл. 49 отъ Органическия Уставъ, [a] който давалъ правото на Главний Управитель да вика на помощь Турскитѣ войски. Минутата била критическа; само една дума на Кръстовича и автономната Область е щяла да отлѣти. Но този старъ борецъ за Българскитѣ правдини зналъ добрѣ, че турскитѣ войски лесно дохождатъ, а мѫчно си отиватъ, и за това недопусналъ повѣче да се говори за повикването на турски войски; у него се явилъ онзи патриотический изблъкъ, който го накаралъ да извика: „*прѣди всичко азъ сѫмъ Българинъ*, и да изобличи своитѣ незрѣли и кѫсогледи съвѣтници. Кръстовичъ, по характера си, билъ миролюбивъ человѣкъ и съ това си качество много пѫти сполучвалъ въ прѣдприетитѣ си мѣрки; но този

a). Членъ 49 й гласи: „Главни[illegible]вител има право да вика Османскитѣ войски, съобразно съ членъ XVI й отъ [illegible]ния договоръ, когато мисли и взима подъ своя отговорн[illegible] вѫтрѣш[illegible]шното спокойствие на Областьта се намира запла[illegible]

пѫть чѣмалъ успѣхъ. Самото правителство не знаяло и не било добрѣ изучило организацията на готвящата се революция. Всички почти директори не считали за много сериозно това движение та единъ отъ тѣхъ билъ заминалъ въ Копривщица — родното си мѣсто да се вѣнчава.

Руското военно аташе полковникъ Чичаговъ озналъ подробний планъ на революционеритѣ на 5-й Септемврий, и веднага повикалъ нѣкои отъ директоритѣ въ консулатото. Сѫщата вечерь помѣнатото аташе съ директора на Вѫтрѣшнитѣ Работи отишли при Главний Управитель въ конака, и го намѣрили съвсѣмъ спокойно да се готви за спане. Вземенни били най-строги мѣрки за да се недопусне да дойде нѣкой отъ вънъ въ града, нито пъкъ да излѣзе нѣкой за кѫдѣто и да било. Постоветѣ били усилени на всѣкѫдѣ; цѣлий градъ билъ блокиранъ отъ жандарми. Слѣдъ получаването на извѣстието, че една въорѫжена чета революционери отъ Голѣмо Коваре била тръгнала за града, началникътъ на милицията Драгалски-паша, който давалъ лично заповѣдитѣ си, изпратилъ едно отдѣление кавалеристи подъ командата на поручика Никушевъ да спре и обезорѫжи четата [а]. Никушевъ близо вѣче до града Пловдивъ, срѣщналъ Голѣмо-Коварци начело съ така наричаня Чардафонъ, [б]. и слѣдъ една малка прѣстрѣлка, безъ всѣкакви жертви отъ двѣтѣ страни, повърналъ се въ града. Възстанницитѣ на Чардафона вѣче безъ прѣпятствие се приближили отъ сѣверната страна на Пловдивъ. Едноврѣмено отъ южната страна пристигнала друга една чета селени възстанници, подъ водителството на Садовский священникъ Ангелъ Чолаковъ [в]. Тѣзи извѣстия съвсѣмъ смутили правителството, което, безъ да знае какво прави, извикало II ра дружина на майоръ Николаева, и ней възложили да запази конака и града отъ наближающитѣ възстанници. Това разпорѣждание много помогнало на майоръ Николаевъ, който билъ отъ главнитѣ съзаклятници, да изпълни успѣшно своя планъ за прогласяване на *Съединението*. Щомъ Николаевъ влѣзналъ съ дружината си въ конака, разпратилъ двѣ отдѣления войници за да отворятъ пѫть на пристигналитѣ отъ вънъ чети, които едва на разсъмване нахлули въ двора на конака съ викове: „*урра!!!*“; „*да живѣе Съединението*“; „*да живѣе Князъ Александръ*“; „*долу турский паша*“. Съединението било провъзгласено.

На 6-й Септемврий Пловдивчане осъмнали съ единъ най-мирно извършенъ прѣвратъ. Освѣнъ жертвитѣ на 4—5 момчета, които дала ротата на капитанъ Жейновъ въ Чирпанъ, прѣвратътъ въ Пловдивъ миналъ само съ двѣ жертви. Началникътъ на Пловдивската телеграфо-пощенска станция Тодоровъ, който минувалъ за буенъ правителственъ партизанинъ, дълго врѣме не се съгласявалъ да се протелеграфира въ провинцията за станалото въ Пловдивъ. Подиренъ отъ майоръ Райча Николовъ, командиръ на южната жандармерия, за да го земе подъ надзоръ, Тодоровъ стрѣлялъ съ револвера си и убилъ първия, а подиръ това и той билъ застрѣленъ отъ войницитѣ, изпратени да го убиятъ, и съсѣченъ на късове отъ тѣла-

---

а). Поручикъ Никушевъ билъ посвятенъ въ дѣлото отъ поручикъ Стефовъ, подпрѣдсѣдатель на комитета. (Головинъ въ книгата „Александръ I“).

б). Чардафонъ билъ сержантъ-майоръ на запаснитѣ въ Овчехълмска околия.

в). Набирателитѣ отъ Хаджи Елеската околия прѣзъ 1886 година въ градътъ Хаджи-Елесъ на изборитѣ за народни прѣдставители убили този сѫщий попъ Ангелъ Чолаковъ.

Главний Управитель, придруженъ отъ семейството си, заминалъ билъ на 10-й Юлий съ особенъ тренъ за Цариградъ, гдѣто стигналъ на 11-й сутриньта посрѣщнатъ съ подобающитѣ на чина му почести, направени отъ страна на Султана и правителството му. За да спечели разположението на Кръстовича и умегчи неговитѣ настоявания за утвърждаването на нѣкои закони, гласувани отъ Областното Събрание, а тъй също и за сключената митническа конвенция съ Княжество България, Султанътъ се показалъ много благосклоненъ и щедръ; той обсипалъ съ почести, нишани и скѫпи подаръци Управителя на автономната область, която била на изплѣсване отъ рѫцѣтѣ му. Вопрѣки направенитѣ почести на Кръстовича нито единъ законъ, нито даже бюджета за текущата финансова година били утвърдени отъ Султана. Забѣлѣжително е, че отъ сѫществуването на Източна Румелия само бюджета за 1882—83 година билъ утвърденъ отъ Султана.

Извѣстията, които Главний Управитель получавалъ въ Цариградъ отъ Пловдивъ не били успокоителни; той се изоставилъ отъ намѣрението си да прави обиколка на Областьта, и вмѣсто да тръгне по море за Бургазъ, както се прѣдполагало отъ по-рано, на 31 й Августъ тръгналъ съ специаленъ тренъ направо за Пловдивъ, гдѣто и стигналъ на 1-й Септемврий прѣди обѣдъ, посрѣщнатъ тържествено отъ населението и властьта. Съ пристиганието на Главния Управитель движението се усилило; най-първо дало знакъ историческото Панагюрище; него послѣдвали гр. Чирпанъ и селото Голѣмо-Конаре; това послѣднето развило открито знамето за *Съединението.* За усмиряване на Голѣмо-Конарци билъ заминалъ и самий префектъ отъ Пловдивъ, но билъ задържанъ въ плѣнъ отъ възстанницитѣ. Тогива правителството подирило помощьта на Руското консулато, но когато управляющий консулатото отишълъ въ селата Цалапица, Голѣмо Конаре и др., намѣрилъ селенитѣ въоржжени и готови да тръгнатъ за Пловдивъ; него непостигнала участьта на префекта отъ почитание къмъ освободителкатата.

Слуховетѣ, достигнали въ Пловдивъ, смаяли Главний Управитель и директоритѣ, които се събрали на частенъ съвѣтъ подъ прѣдсѣдателството на първия, и дълго обсѫждали за мѣркитѣ, които трѣбвало да се взематъ срѣщу въставалитѣ. Нѣкои отъ директоритѣ посочили на чл. 49 отъ Органическия Уставъ, [a] който давалъ правото на Главний Управитель да вика на помощь Турскитѣ войски. Минутата била критическа; само една дума на Кръстовича и автономната Область е щяла да отлѣти. Но този старъ борецъ за Българскитѣ правдини знаялъ добрѣ, че турскитѣ войски лесно дохождатъ, а мѫчно си отиватъ, и за това недопусналъ повѣче да се говори за повикването на турски войски; у него се явилъ онзи патриотически изблякъ, който го накаралъ да извика: „*прѣди всичко азъ сѫмъ Българинъ*, и да изобличи своитѣ незрѣли и късогледи съвѣтници. Кръстовичъ, по характера си, билъ миролюбивъ человѣкъ и съ това си качество много пѫти сполучвалъ въ прѣдприетитѣ си мѣрки; но този

а). Членъ 49 й гласи: „Главний Управитель има право да вика Османскитѣ войски, съобразно съ членъ XVI й отъ Берлинския договоръ, когато мисли и извади подъ своя отговорность, че вѫтрѣшното или вънкашното спокойствие на Областьта се намира заплашено“.

ижть чѣмалъ успѣхъ. Самото правителство не знаяло и не било добрѣ изучило организацията на готвящата се революция. Всички почти директори не считали за много сериозно това движение та единъ отъ тѣхъ билъ заминалъ въ Копривщица — родното си мѣсто да се вѣнчава.

Руското военно аташе полковникъ Чичаговъ озналъ подробний планъ на революционеритѣ на 5-й Септемврий, и веднага повикалъ нѣкои отъ директоритѣ въ консулатото. Сжщата вечерь помѣнатото аташе съ директора на Вжтрѣшнитѣ Работи отишли при Главний Управитель въ конака, и го намѣрили съвсѣмъ спокойно да се готви за спане. Земени били найстроги мѣрки за да се недопусне да дойде нѣкой отъ вънъ въ града, нито пъкъ да излѣзе нѣкой за кждѣто и да било. Постоветѣ били усилени навсѣкждѣ; цѣлий градъ билъ блокиранъ отъ жандарии. Слѣдъ получаванието на извѣстието, че една въоржжена чета революционери отъ Голѣмо Конаре била тръгнала за града, началникътъ на милицията Драгалски-паша, който давалъ лично заповѣдитѣ си, изпратилъ едно отдѣление кавалеристи подъ командата на поручика Никушевъ да спре и обезоржжи четата [а]. Никушевъ близо вѣче до града Пловдивъ, срѣщналъ Голѣмо-Конарци начело съ така наричания Чардафонъ, [б] и слѣдъ една малка прѣстрѣлка, безъ всѣкакви жертви отъ двѣтѣ страни, повърналъ се въ града. Възстанницитѣ на Чардафона вѣче безъ прѣпятствие се приближили отъ сѣверната страна на Пловдивъ. Едноврѣмено отъ южната страна пристигнала друга една чета селени възстанници, подъ водителството на Садовский священникъ Ангелъ Чолаковъ [в]. Тѣзи извѣстия съвсѣмъ смутили правителството, което, безъ да знае какво прави, извикало II ра дружина на майоръ Николаева, и ней възложили да запази конака и града отъ наближающитѣ възстанници. Това разпорѣждание много помогнало на майоръ Николаевъ, който билъ отъ главнитѣ съзаклятници, да изпълни успѣшно своя планъ за прогласяване на *Съединението*. Щомъ Николаевъ влѣзналъ съ дружината си въ конака, разпратилъ двѣ отдѣления войници за да отворятъ пжть на пристигналитѣ отъ вънъ чети, които едва на разсъмване нахлули въ двора на конака съ викове: *„урра!!!“*; *„да живѣе Съединението“*; *„да живѣе Князъ Александръ“*; *„долу турский паша“*. Съединението било провъзгласено.

На 6-й Септемврий Пловдивчане осъмнали съ единъ най-мирно извършенъ прѣвратъ. Освѣнъ жертвитѣ на 4—5 момчета, които дала ротата на капитанъ Жейновъ въ Чирпанъ, прѣвратътъ въ Пловдивъ миналъ само съ двѣ жертви. Началникътъ на Пловдивската телеграфо-пощенска станция Тодоровъ, който минувалъ за буенъ правителственъ партизанинъ, дълго врѣме не се съгласявалъ да се протелеграфира въ провинцията за станалото въ Пловдивъ. Подиренъ отъ майоръ Райча Николовъ, командиръ на южната жандармерия, за да го земе подъ надзоръ, Тодоровъ стрѣлялъ съ револвера си и убилъ първия, а подиръ това и той билъ застрѣленъ отъ войницитѣ, изпратени да го убиятъ, и съсѣченъ на късове отъ тъл-

---

а). Поручикъ Никушевъ билъ посвятенъ въ дѣлото отъ поручикъ Стефовъ, подпрѣдсѣдатель на комитета. (Головинъ въ книгата „Александръ I“).

б). Чардафонъ билъ сержантъ-майоръ на запаснитѣ въ Оачехълмска околия.

в). Избирателитѣ отъ Хаджи Елеската околия прѣзъ 1886 година въ градътъ Хаджи-Елесъ на изборитѣ за народни прѣдставители убили този сжщий попъ Ангелъ Чолаковъ.

пата. Когато възстанницитѣ завладѣли напълно конака и всичкитѣ, находящи се въ града, директори били поставени подъ надзоръ, една депутация на чело съ Захария Стояновъ, бившій сѫдебенъ слѣдователь, влѣзнала въ ставята на Главния Управитель, който току що билъ сталалъ отъ сънь, и му обявила отъ името на Българския народъ за прогласеното Съединение съ Сѣверна България, като го поканила безропотно да се подчини на привременното правителство. При това Захарий Стояновъ увѣрилъ Кръстовича, че живота, имуществото и спокойствието, както неговото, тъй и на семейството му, сѫ въ пълна безопасность. Гаврилъ Кръстовичъ развълнуванъ отговорилъ: *„И азъ сѫмъ Българинъ! Ако азъ сѫмъ загубилъ всичко, то за тѣва наший народъ е спечелилъ своето Съединение"*. Слѣдъ това той излѣзналъ прѣдъ народа, който го посрѣщналъ съ викове: *„Да живѣе Съединението"*! *„Да живѣе Князъ Александръ"*! *„Долу Румелия"*! *„Долу пашата"*! Послѣ се качилъ на приготвения файтонъ и го отвели подъ надзоръ въ с. Голѣмо-Конаре [а]).

· Съзаклятницитѣ, като изпълнили успѣшно прогласяването на Съединението, разпоредили да се пръсне и налепи изъ улицитѣ на Пловдивъ приготвената прокламация отъ революционния комитетъ [б]).

а). При Кръстовича на файтона влѣзнала и годеницата на Чардафона — Недѣлка Шилева — въоржжена съ револверъ и съ сабя. Тази Шилева, отпослѣ наречена Чардафонова, напусната отъ мѫжа си, сега е учителка въ София.

б) Прокламацията е помѣстена въ приложенията на настоящата глава подъ № XXVII.

Приложения къмъ шеста глава.

I.

Прѣводъ отъ султанскитѣ фермани за назначението на Главния Управитель и утвърдяването на Органическия Уставъ.

А. Прѣводъ на царский ферманъ за назначаването на Негово Високо Прѣвъсходителство Алеко паша Богориди за Главенъ Управитель на Източна Румелия.

„Славний ми Везирю, Алеко-паша, достойно назначений Главенъ Управитель на Източна Румелия, кавалеру на честний орденъ меджидие отъ първа степень и пр. Богъ да тя поживи и прослави още повѣче.

„Да ти бѫде извѣстно, че като трѣбваше да се постави едно благоразумно и способно лице на главното управителство на съставената по 13-й членъ отъ Берлинский договоръ область Източна Румелия, понеже ти, отъ способнитѣ ми и достойни везири, имашъ изискуемитѣ качества, отличавашъ се по вѣрность и правдина, и си вѣщь и опитенъ въ обществеиитѣ мнѣния и дѣла, по височайша моя царска милость и по всемилостивѣйше мое благоволение на 20 й день Ребиюлъ-ахаръ отъ настоящата 1296 година отъ царский ми диванъ се издаде мое Височайше повелѣние, по което ти се постави и назначи за Главенъ Управитель на рѣчената Область Източна Румелия за петь години.

„За това се издаде отъ царский ми диванъ и ти се дава настоящий ми държавенъ указъ, който съдържава назначението ти каквото по познатата си отлична опитность и благоразумие съ едно добро управление, съобразно съ постановленията на Устава за рѣчената Область, да обърнешъ най-голѣмо внимание и да положишъ всичкитѣ си усилия за да се възвърне и допълни спокойствието и тишината на всички жители, мои подданници, и да внимавашъ и залѣгашъ да не би да се случи нѣщо противъ царската ми воля и противъ закона, та така да увеличишъ още толкова и да закрѣпишъ царското ми довѣрие къмъ тебѣ и доброто мнѣние, което имамъ за тебѣ, па да се грижишъ постоянно да обаждашъ и явявашъ на Високата ми Порта, щото трѣбва.

Написа се на 25 й Джемази-елъ-евелъ 1296 год.“

(Вѣстникъ „Марица“ 83 й брой 1879 год.)

В. Прѣводътъ на царский ферманъ за утвърдяването на Органический Уставъ.

„Славний ми Везирю Алеко-паша, Главний Управителю на Източна Румелия, кавалеру на честний орденъ меджидие отъ първа степень и пр. и пр.

„Да ти бжде извѣстно, че Азъ отъ моя царска страна приехъ и утвърдихъ Органический Уставъ, който, съставената по 18-й членъ на Берлинский Договоръ мѣждународна комисия, изработи зарадъ общото управление на Източна Румелия, и който, прибавенъ при настоящий ми указъ, заключава петнадесеть глави съ 495 глена, и тринадесеть надавки съ 637 члена. Моята царска воля е да се изпълнятъ напълно и точно постановленията, щото се съдържатъ въ тоя уставъ, та съ запазване държавнитѣ права да се оздравятъ и направятъ трайни спокойствието и тишината на всичкитѣ ми подданници. А ти, като разберешъ това спорѣдъ отличната си вѣрность и способность, които ти сж сжществени качества, трѣбва точно и напълно да изпълнишъ постановленията на рѣчения Уставъ. За това се и издаде отъ царския диванъ и се изпраща тоя особенъ мой височайший указъ, съ който ти се обявява и поржча тая моя рѣшителна царска воля.

„Настоящето ми височайше повелѣние отъ какъ съобщишъ и обявишъ на пространно на всички чиновници и на всички жители мои подданници, ти ще се потрудишъ и погрижишъ съ всичкитѣ си сили за всегдашното и трайно изпълнение и приложение на постановленията на рѣчений Уставъ, и щешъ положишъ най-голѣмо внимание и възможни усилия отъ способность за да не стане и не се направи нѣщо противно на него.

„Написа се на 25 й Джамази-елъ евелъ 1296 год."

(Вѣстникъ „Марица" брой 83-й 1879 год.)

II.

Възванието на Князъ Ал. Богориди, съ което като съобщава за своето назначение, кани населението въ Източна Румелия да забрави всичко минало и се прѣдаде съ ревность на мирнитѣ си занятия.

„*Мили мои сѫотечественници!*

„Негово Императорско Величество Августѣйший нашъ царь Султанъ желающъ да възроди благоденствието на вашата область, която е толкова пострадала отъ послѣднитѣ приключения и да оздрави покоя на всичкитѣ й жители въобще, назовалъ ме е за петь години **Главенъ Управитель на Източна Румелия**, за да се положи въ дѣйствие Органический Уставъ, издѣланий отъ смѣсената комисия, която за това бѣ нарочно съставена отъ комисари, назначени отъ Великитѣ сили, подписници на Берлинския трактатъ.

„Улучшенията, които Високата П[illegible] ще да уведе въ управлението на Източна Румелия сж писа[illegible] ий Органический Уставъ, и мисля, че е излишн[illegible] сти [illegible] а приложа, че

за да се оздрави вѣрно и съвършено приспособлението му, почитамъ за неизбѣжно съединението, както и послушното ревностно содѣйствие на всички жители.

„Живостно прѣпорѫчамъ на жителитѣ и това, че не трѣбва никакъ да се обездерзаватъ съ паметьта на миналото, а напротивъ да гледатъ да се възползуватъ отъ многополезнитѣ учреждения, които имъ подарява Високата Порта, както и спасителнитѣ начала, които тя е положила и утвърдила за тѣхъ въ рѣчений Органическій Уставъ, и да се старанятъ за да си придобиятъ пакъ все що сѫ до сега загубили.

„Вие знаете добрѣ, любезни мои, че въ всичкитѣ положения, както и въ всичкитѣ по свѣта мѣста, плодъ отъ ревностно приложение и благоденствие не може се придобия, освѣнъ съ тишина мируване и съ добро съгласие между вси жители въобще и между всички личности особено. За това и трѣбва вси да се старанете за да се утвърди и съхрани всенародния вашъ миръ и покой, прилежаще съврѣменно всѣкой на своитѣ дѣла и упражнения.

Познато и писано е, че Отоманскитѣ войски нѣма да влѣзатъ въ Источна Румелия, освѣнъ ако би се побъркалъ всенародний миръ, и би се за това поискали съ моя просба отъ Високата Порта, просба, която нѣма никога да стане, освѣнъ по мое лично оцѣнение на нужностьта й, споредъ важностьта на обстоятелствата, въ които бихъ се намѣрилъ. Надѣя се убо съ увѣрение, че всички жители, които сѫ искренно привързени на своето си отечество, ще могатъ да отбѣгватъ всѣко дѣяние, което би оправдало входътъ на рѣченитѣ войски. И така ония, които говорятъ и дѣйствуватъ, като да се повѣрва, че Отоманскитѣ войски ще влѣзатъ въ Изсточна Румелия и тъй заплашватъ жителитѣ, види се, че тии никакъ незнаятъ истиннитѣ намѣрения на Високата Порта; защото ако би Високата Порта да се намѣри въ нужда да захвати съ войскитѣ си границитѣ или и други мѣстности, бѫдете увѣрени че то нѣма да стане никога, освѣнъ ако се види насилена да го стори, съгласно завѣщанията на Берлинския трактатъ. Тя не мисли убо никакъ да устрашава или заплашва жителитѣ; а то се доказва и отъ това, че дохождането ми въ Главний Областний градъ стана безъ никакъвъ входъ на Отоманскитѣ войски. Того ради ви увѣщавамъ да не давате никакъ слухъ на зломишлении внушения, а да показвате благодарность къмъ Високата Порта, като залягате за благоденствието си, и като посвящавате всичкитѣ си сили усилия за точното изпълнение на Органическій Уставъ, който наздраво ви дава пълно свободно управление.

„Привѣтствувамъ ви впрочемъ съ топла къмъ всемогущаго Бога молба за ваше добро здравие и за вашъ благополученъ животъ.

Пловдивъ 18-й Май 1879 година.

Първообразното подписалъ: *Александръ — Богориди*".

(Вѣстникъ „Марица" брой 83-й отъ 1879 год.)

III.

Словото на Главний Управитель при откриването първата сесия на Областното Събрание.

„Господа прѣдставители!

„Честитъ да отворя днесь първото Събрание на автомната Областъ, Върховното управление на която ми е ввѣрено отъ Н. И. В. Султана, нашій Августѣйшій господарь, азъ съ истинско чувство на удоволствие посрѣщамъ и поздравлявамъ Васъ, господа прѣдставители.

„Жално ми е, че Събранието Ви, което днесь е дѣло свършено, не можѣ да се свика по-рано, спорѣдъ както се изискваше отъ закона и се желаеше; но тая забава като не излѣзе отъ друго, а отъ самото състояние на работитѣ, едва водворени, ще ми се да вѣрвамъ, че Вие ще съзнаете правителството колко е имало и има потрѣба отъ вашата снисходителность и одобрение, и отъ вещствено врѣме за да изброди мжчнотии отъ всѣкакъвъ видъ, та да достигне до едни колко-годѣ утѣшителни резултати отъ едно по редовно положение.

„Ослоненъ на Вашій патриотизмъ, азъ се не съмнявамъ, че Вие ще оцѣните въ истинската му стойность това положение, и ще покажите на това, едва учредено правителство, Вашето законно сдѣйствие, за да го укрѣпите въ мжчното му послание, каквото да може да отговори на общитѣ ожидания за удовлетворение на голѣмитѣ нужди на отечеството.

„Въ обиколката, която прѣди малко свършихъ изъ Областьта, драго ми бѣше да съгледамъ, че всичкитѣ власти съзнаватъ своего високо призвание, и изпълнявать ревностно длъжноститѣ си, и че населението въобще е въодушевено отъ чувство за братско съжителство. Съ истинско удоволствие като смишлявамъ за това законно и добро поведение на цѣлото население, азъ намирамъ случай още единжъ и чрѣзъ Васъ, почитаеми господа прѣдставители, да благодаря на цѣлого население за добрий и сърдечний приемъ, който намѣрихъ на всѣкждѣ и у всички.

„Трѣбва обаче да исповѣдамъ, че въ обиколката си азъ съгледахъ, съ голѣма скръбь, крайната бѣдность, която владѣе по много мѣста, както мѣжду християнитѣ тъй и мѣжду мюсюлманитѣ.

„Това положение като заслужва Вашето съжаление и Вашата мждрость, азъ се не съмнявамъ, че ще одобрите мѣркитѣ, колкото и да сж тѣ несъвършени, които помислихъ за потрѣбно да взема съ намѣрение да пооблекча, колко-годѣ тяжестьта отъ тая обща бѣдность, и че Вие ще ги допълнате съ други още по-удовлетворителни за да се помогне, както на мюсюлманитѣ тъй и на христианитѣ, които прѣминалитѣ ужасни приключения сж потопили въ такъво отчаянно положение.

„На Вашитѣ разисквания ще се подложи бюджетътъ на Областьта.

„Признавамъ, господа, че той не е както се желаеше, по причина на нововъдворений порядъкъ, а най-много на извѣстната тъзъ годишна оскудна жътва; но се лъская съ надѣжда, че Вашата мждрость ще умѣе да изнамѣри практически срѣдства за да се уравновѣси той, безъ да се докара спжнка на правилний ходъ, и въ удовлетворението вѫпиющитѣ потрѣби на едно редовно правителство.

„Ще се подложатъ още на Вашето разискване и одобрение нѣколко законопроекти, които правителството, при всичкитѣ прѣпятствия отъ всѣкакъвъ родъ, срѣщнати въ новото устройство на страната, и при всичкия недостатъкъ отъ веществено врѣме, сполучи да приготви.

„*Господа прѣдставители!*

„Областьта и правителството твърдѣ много нѣщо чакатъ отъ Васъ, па и външний свѣтъ не съ малко внимание гледа на това първо Събрание. И азъ, осланенъ на Ваший патриотизъмъ, се надѣя, че вси, въодушевени отъ искренна любовь къмъ отечеството и къмъ общата му полза, Вие единодушно и задружно ще се стечете съ всичката си патриотическа ревность, за да се покажете на височината на званието си, и да изпълните удовлетворително Вашето мжчно послание, като съдѣйствувате съ Вашата опитность и съ Вашитѣ познания въ мѣркитѣ сгодни за благоустроението и за нравственото и веществено развитие на Областьта.

Като проглашавамъ първото Областно Събрание на Източна Румелия отворено, азъ моля Всевишнаго да Ви ржководи въ упражнението на Вашитѣ права и длъжности, и да благослови трудоветѣ Ви за общето добро и благоденствие на милото ни отечество".

IV.

Писмото на Главний Управитель, съ което увѣдомява прѣдсѣдателя на Областното Събрание, че е повиканъ въ Цариградъ по желанието на Султана.

„*Господине Прѣдсѣдателю!*

„Повиканъ да отида въ Цариградъ, гдѣто Негово Императорско Величество Султанътъ е изразилъ желание да ме види, имамъ честьта да извѣстя чрѣзъ Васъ на уважаемото Областно Събрание, че утрѣ азъ тръгвамъ за вышепомѣнатий градъ, и по това ще отсжтствувамъ отъ столицата на Областьта само нѣколко дени врѣме, прѣзъ което съгласно ст. 48 отъ Органическьй Уставъ, моитѣ обязаности ще изправлява Главньй Секретарь, директоръ на Вжтрѣшнитѣ Дѣла.

„Благоволете да приемите, г-не прѣдсѣдателю увѣрението на най-глъбокото ми къмъ Васъ уважение.

„Пловдивъ, 30 й Октомврий 1879 год.

Генералъ-Губернаторъ
подписалъ: *А. Богориди*".

(Вѣстникъ „Марица" брой 131 отъ 1879 год.)

V.

Адресътъ на Областното Събрание, даденъ на Главний Управитель при изпращанието му за Цариградъ.

„*Ваше Сиятелство*!

„Като встѫпваме въ изпълнение на възложенитѣ намъ длъжности като прѣдставители за първата сесия на Областното Събрание, за първа своя длъжность считаме да изразимъ на Ваше Сиятелство чувствата на прѣданность и благодарность, които питае къмъ Вашата личность населението на Областьта, върховното управление на която, за нейно щастие, биде ввѣрено Вамъ.

„Само съжелението изказано отъ Васъ за гдѣто Областното Събрание по независящи отъ него причини не е могло да се свика на опрѣдѣленото отъ закона врѣме, е едно доказателство за насъ, че Ваше Сиятелство бди надъ вѣрното изпълнение на прѣдписанията на закона.

„Напълно съзнаваме трудното положение на правителството, и за това спѣшимъ да увѣримъ Ваше Сиятелство, че считаме за патриотическа своя длъжность да подкрѣпимъ усилията, които то полага въ изпълнение на посланието си, за достижение на общитѣ ожидания и за удовлетворение нуждитѣ на отечеството.

„Съ истинско чувство на удоволствие узнахме отъ Ваше Сиятелство, че властитѣ въ Областьта признаватъ своето високо призвание, като изпълняватъ ревностно длъжноститѣ си, и че населението е въодушевено отъ чувство за братско съжителство. Съ не по-малко удоволствие посрѣщнахме изразената Ви благодарность за сърдечний приемъ, чрѣзъ който населението на страната е дало едно слабо доказателство за своята прѣданность и любовь къмъ Ваше Сиятелство.

„Като споделяме изразената отъ Васъ скръбь за крайната бѣдность, която сте лично съгледали въ обхожданието си мѣжду населението на Областьта, наша длъжность ще бѫде да вземемъ подъ сериозно внимание взетитѣ отъ Ваше Сиятелство мѣрки, и да размислимъ за облегчение на бѣдното положение на населението, до колкото позволяватъ срѣдствата на страната.

„Бюджетътъ на Областьта, щомъ като ни се прѣдстави, ще бѫде сериозно обсѫденъ и разисканъ въ Събранието. Като съзнаваме обстоятелствата, които причиняватъ неговата недостатъчность, ние ще се постараемъ, до колкото ни е възможно, да се уравновѣси по единъ удовлетворителенъ начинъ, безъ да се докара спъвка на правилний ходъ на работитѣ, и безъ да се прѣтоварва населението при извѣстното му бѣдно положение.

„Съ истата сериозность ще се разискатъ и обсѫдятъ всичкитѣ законопроекти, които ще ни се прѣдставятъ.

„*Ваше Сиятелство*!

„Благодаримъ сърдечно за ласкателнитѣ изражения, които благоволихте да ни отправите. Ний въодушевени отъ братски чувства ще залѣгнемъ, до колкото зависи отъ насъ, да оправдаемъ Вашитѣ надѣжди и да

изпълнимъ трудното си послание, съгласно съ очакванията, както на страната, така и на вънкашний свѣтъ, който съ голѣмъ интересъ, вѣрваме, наблюдава мѣрките, които ще се вземать за благоустройството и за вещественото и нравственото развитие на злочестата наша Область.

(Вѣстникъ „Марица" брой 133 отъ 1879 год.)

VI.

Рѣчьта на Главний Управитель, съ която закрилъ първата редовна сесия на Областното Събрание.

„Господа прѣдставители!

„Съгласно съ прѣдписанията на Органическій Уставъ ида днесь да закрия първото Събрание на Автономната Область, на която щастливъ сжмъ да бжда началникъ.

„Както всѣко начало е мжчно, така и първата тази изтекша сесия бѣ доволно трудна, защото въпроситѣ, които Ви се поднесоха на разглеждане, бѣха отъ най-голѣма важность, тъй като тѣ сж прѣдназначени да положатъ основитѣ, връзъ които ще се гради окончателно автономната администрация на тази страна.

„Благодаря Ви, Господа, отъ все сърдце за съдѣйствието, което показахте на правителството, като одобрихте шесть-десеть и двѣтѣ хиляди лири, които е употрѣбило като аванси, въ полза на извѣстни, по злощастията си, общини въ отечеството, и като разрѣшихте да турете на негово разположение и другитѣ четиредесеть хиляди лири, които ви бѣхъ прѣдложилъ за да можемъ да притечемъ на помощь на толкози многобройни бѣдни на Областьта, а най-паче на мюсюлманскитѣ бѣжанци. Тъзи щедрость, Господа, е най-блистателното доказателство за братскитѣ чувства, които щастливъ сжмъ да го засвидѣтелствувамъ, въодушевляватъ взаимно разнитѣ народности въ Областьта.

„Съгласието, което не прѣстава да владѣе между областното прѣдставление и правителството, доказа ми явно, още веднжжъ чувствата отъ прѣданость и довѣрие, които населението на Областьта, безъ разлика на народность и вѣроисповѣдание, храни къмъ менѣ, чувства, които ми сж толкозъ драгоцѣнни, и за запазванието на които сжмъ полагалъ и всегда ще полагамъ всичкитѣ си старания.

„Бюджетътъ, който изработихте, знаете, че е единъ бюджетъ приближающъ до свършака си, и не по-малко Ви сж извѣстни причинитѣ на такъво едно анормално положение, а за да не би се повтори и занапрѣдъ истото, имамъ намѣрение, прѣди изтичанието на текущата финансиална година да Ви свикамъ на извънредна сесия за да Ви поднеса на одобрѣние бюджетътъ, който трѣбва да влѣзи въ дѣйствие отъ 1-й идущаго Марта.

„Прочее, Господа прѣдставители, като се надѣя да Ви видя наскоро всички събрание пакъ въ сжщата тъзи ограда, провъзгласявамъ първото Областно Събрание закрито".

V.

Адресътъ на Областното Събрание, даденъ на Г[illegible] при изпращанието му за Царигра[illegible] [illegible] Управи-

[illegible] сесия на

„*Ваше Сиятелство*!

„Като встжпваме въ изпълнение на възл[illegible]
като прѣдставители за първата сесия на Обл[illegible]
своя длъжность считаме да изразимъ на Ва[illegible] [illegible]ерави на
прѣданность и благодарность, които пита[illegible] [illegible]просвѣтеннитѣ
ленигто на Областьта, върховното управл[illegible] [illegible] потрѣба за
биде ввѣрено Вамъ. [illegible] [illegible]брея на върхов-

„Само съжелението изказано отъ [illegible]
ние по независящи отъ него причини [illegible] [illegible] сесия, на пръво
леното отъ закона врѣме, е едно д[illegible] [illegible] на новата финансиална
телство бди надъ вѣрното изпълне[illegible] [illegible] дни. При бюджето-проекта
„Напълно съзнаваме труд[illegible] [illegible] гласувате и други още шест-
това спѣшимъ да увѣримъ Ваш[illegible] [illegible] свикването ви, в конто по-
своя длъжность да подкрѣпимъ [illegible] [illegible] изучаваме още въ прѣминалата ре-
на посланието си, за достиж[illegible] [illegible] важность и въпиющата по-
вие нуждитѣ на отечеството, [illegible] съ който да се притече на по-
„Съ истинско чувст[illegible] [illegible] на богатството и на благостоя-
че властитѣ въ Областьта [illegible]
пълняватъ ревностно [illegible] комитетъ сж вѣче обсждилъ и
отъ чувство за братс[illegible] [illegible] наклоненъ на тѣхното просвѣтено съ-
нахме изразената [illegible] [illegible] си докази въ двумѣсечното си слу-
населението на стр[illegible] [illegible] въ тоя случай да имъ израза своитѣ
данность и любов[illegible] [illegible] тѣхна добра прѣпоржка, и уважаемото
„Като спо[illegible] [illegible] вниманиe и ще одобри всички взимени
която сте лично [illegible] [illegible] се видѣха потрѣбни и сгодни за пра-
Областьта, [illegible] [illegible] управление. По съображения да се
взетитѣ отъ [illegible] [illegible]ранието въ отправлението на нѣкои служби,
бѣдното пол[illegible] [illegible] сж сврѣменно и прѣдставители, азъ
на странат[illegible] [illegible] сесия врѣме само отъ три седмици, въ пълна
„[illegible] [illegible]вителитѣ щжтъ да усърдѣдочатъ всичкитѣ си
серио[illegible] [illegible] единственно върху сжществующитѣ въпроси,
телст[illegible] [illegible] за обсжждане, та да оплодотворятъ това крат-
ра[illegible] [illegible] на сесията съ плодовити резултати.
[illegible] [illegible] закони, които гласувахте въ прѣминалата рѣдовна
[illegible] [illegible] са одобрени отъ В. Портэ, а именно: *законътъ за*
[illegible] [illegible] *законътъ за учреждение на втори камари при*
[illegible] *Граждански Сждилища и законътъ за обез-*
[illegible] *отъ постоянний комитетъ.* Тия закони, по
[illegible] [illegible] министръ на Високата Порта, щяли скоро да по-
[illegible] [illegible]ението си отъ Н. В. Султана. Но другитѣ областни закони,
[illegible] [illegible] сжщата редовна сесия, за жалость не сж се удостоили за
[illegible] [illegible] благоволение отъ страна на царското правителство, като
[illegible] [illegible] на нѣкакви възражения, на които щатъ се дадатъ прилич-
[illegible] [illegible] и изяснения.

Г. г. Прѣдставители! благоразумието, съ което се отличихте въ редовна сесия, и придобитата вѣче опитность, служатъ ми за ... и за крѣпка надѣжда, че Вие и тоя пжть щете ми дадете ... на привязанность, на довѣрие и на патриотическо съ... младото правителство има толкова си потрѣба, за ...тно мжчното си послание, спорѣдъ както го изискватъ ...ински интереси на Областьта.

...гѣжди азъ проглясявамъ за отворена настоя... Всевишняго да благослови трудоветѣ Ви ... на милото ни отечество".

VIII.

... словото, съ което Главний Управитель открилъ извънредната сесия на Областното Събрание.

„*Ваше Сиятелство!*

„Призовани за обсжждане на законопроектитѣ, които сте благоразсждили да поставите въ програмата на настоящата извънредна сесия, честити сме, че можемъ още веднжжъ, като захващаме дѣлата си, да засвидѣтелствуваме чувствата на прѣданность, които храни къмъ Ваше Сиятелство цѣлото население на Областьта.

„Като оцѣняваме напълно нуждата отъ единъ редовенъ и правиленъ бюджетъ, и проникнати отъ важностьта на всичкитѣ законопроекти, прѣдставени на наше обсжждане, ще положимъ всъчкото си внимание въ изучванието имъ, и особено законопроектътъ, който има за цѣль ключванието на единъ заемъ за спомагане на земледѣлцитѣ.

„Ласкателнитѣ думи, съ които Ваше Сиятелство благоволява да се изрази за дѣятелностьта на постоянний комитетъ прѣзъ двумѣсечното му служение, толкова повѣче ни радватъ, като имахме случай да се убѣдимъ, че прѣдварителното обсжждане, на което сж били прѣдмѣтъ отъ негова страна, както бюджето-проектътъ, така и другитѣ законопроекти, има значително да улѣсни дѣлото ни. Като признаваме праведностьта на съобщенията на Ваше Сиятелство, неможемъ да не изразимъ при все това скръбьта си за кратковрѣменностьта на настоящата сесия, която ни се види несъразмѣрна съ важностьта на законопроектитѣ, введени въ програмата й Ний жалимъ за това толкова повѣче, че бихме желали да видимъ включени въ нея и други нѣкои законопроекти, така сжщо отъ голѣма важность за страната.

„Съ скръбь се научаваме, че Високата Порта, освѣнъ три, не е благоволила да утвърди другитѣ закони, гласувани въ миналата редовна сесия. Скръбьта ни е толкова по-голѣма, че съ това Портата прави спънки на правилний вървежъ на управлението и на по-скорошнето благоустройство на Областьта, и туря ни до една степень въ невъзможность да изпълнимъ всичкитѣ задължения, които ни налага спрямо нея Органический Уставъ. Ласкаемъ се съ надѣждата, че слѣдъ изясненията и отговоритѣ, които

не се видять отъ Ваше Сиятелство, Високата Порта няма се забави да санкционира законитѣ, които Областьта е намѣрила за добрѣ да си даде чрѣзъ своитѣ прѣдставителя.

„За длъжность считаме да кажемъ и въ той случай, че ще залѣжимъ да дадемъ на правителството на Ваше Сиятелство всичкото си съдѣйствие за доброто управление на страната, и че ще положимъ всичкитѣ си грижи и старания за да оправдаемъ надѣждитѣ, които Ваше Сиятелство и населението на Областьта възлагатъ върху насъ.

IX.

Словото на Главний Управитель при закриването извънредната сесия на Областното Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Призвани на извънредна сесия за изучване и гласуване на нѣкои законопроекти отъ належаща потрѣба, Вие, при всичката краткость на врѣмето, което имахте на разположение, умѣхте съ единъ напрѣгнатъ трудъ да извършите доста удовлетворително своето послание.

„И азъ като гледамъ, доволно, оправдани надѣждитѣ, които възлагахъ на Вашето благоразумие и опитность, ида да Ви благодаря искрено за патриотическото съдѣйствие, което подадохте на правителството, особно въ трудната задача да се установи за настоящата финансиална година единъ правиленъ бюджетъ, който доволно ще улесни успѣшното служене на едно добро управление за голѣма полза на Областьта. Не по-малко Ви благодаря и за закона, гласуванъ за заема, който ако и да му е намалено, за жалость, количеството, не-малко ще послужи за да се удовлетворятъ, по възможности, належащитѣ нужди на земледѣлцитѣ.

„Колкото и за останалитѣ законопроекти, особено законопроектътъ за желѣзенъ пѫть отъ Бургазъ до Ямболъ, азъ се надѣя, че като се изучатъ по-добрѣ ще могатъ да бѫдатъ окончателно обсѫдени въ идущето Ви редовно Събрание.

„Г. г. прѣдставители! Като прогласявамъ затворена настоящата сесия на Областното Събрание, азъ имамъ право да вѣрвамъ, че при завръщанието си щете бѫдете прѣдъ населението вѣрни тълкователи на искренитѣ желания и намѣрения, съ които съмъ въодушевенъ къмъ благоустройството и благоденствието на тъзи хубава автономна Областъ. Сбогомъ.

X.

Словото произнесено отъ Негово Сиятелство Главний Управитель на Источна Румелия при откриването на втората редовна сесия на Обла… ното Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Съобразно съ прѣдписанията на Органическия Уставъ събрани на тъзи редовна законодателна сесия, за да положите всичкитѣ с… дово и да посвятите своитѣ познания въ обогатяването на зак…

уставитѣ, отъ които се управлява тъзи автономна Областъ. — Работата, която прѣдстои да извършите прѣзъ това растояние, е, господа, твърдѣ сложна и отъ голѣма важность, а врѣмето сравнително късо; но азъ, който познавамъ добрѣ ревностьта и усърдието, които сте показвали всегда въ изпълнението на възложенитѣ вамъ обязанности, напълно съмъ увѣренъ, че и тъзи сесия неще бъде малко плодородна и полезна на добрѣ разбранитѣ Вамъ интереси на общото отечество.

„На чело на ожидающитѣ Васъ работи стои, господа, непрѣменно грижата да се занимаете най-внимателно съ финанциалното състояние на страната. На вашитѣ разисквания и на одобрението Ви ще се подложи бюджето-проектътъ за финанциалното упражнение, което почва на 1 Мартъ отъ идущата година, придруженъ съ всичкитѣ относящи се до него законопроекти, изработени съ цѣль да уредатъ и установятъ економическото положение на областьта. Не се съмнявамъ, господа прѣдставители, че съ мждростьта, която Ви отличава, Вие ще обмислите всестранно и съ длъжимото внимание този толкова важенъ въпросъ, и че ще оцѣните прилично мѣркитѣ, които моето правителство ще Ви прѣдложи въ полза на общото благо.

„Господа прѣдставители! Въ началото и около срѣдата на текущата година жални приключения се случиха, както знаете, на едно двѣ мѣста изъ Областьта; но благодара на бързитѣ и енергически мѣрки, взети отъ областното правителство, тишината и порядъкътъ се скоро въдвориха и въ тѣзи двѣ окрѫжности. Освѣнъ това изпитателни комисии се съставиха тозчасъ за да изслѣдватъ строго работитѣ връзъ тѣзи мѣстности. Дѣлата на тѣзи комисии, господа, Ви сѫ отдавна познати: тѣ турвха на явѣ истината и прѣдадоха виновнитѣ на правосѫдието, което и не закѫсня да имъ наложи слѣдуемото наказание. — Днесь едно спокойствие съвършено, едно обще удоволствие владѣе по всичкитѣ части на страната; вездѣ се забѣлѣзва увеличение на работа и дѣятелность: това е едно велико утѣшение за настоящето и най-крѣпкото емство за бѫдѫщето; то е още и едно доказателство за довѣрието, което правителството внушава безразлично на всичкитѣ населения въ Областьта, довѣрие, което неможе освѣнъ да усили и подкрѣпи съгласието, което е сѫществувало, и надѣя се да сѫществува всегда мѣжду народното прѣдставителство и правителството на страната.

„И така, господа прѣдставители, откакъ Ви изкажа щастието, което чувствувамъ прѣдъ достигнатитѣ резултати, азъ обявлявамъ втората редовна сесия на Областното Събрание въ Източна Румелия отворена и като Ви пожелая най-добритѣ успѣхи, моля Всевишняго да благослови Вашитѣ трудове за благоденствието и благосъстоянието на милото ни отечество.

XI.

Словото на Негово Сиятелство Главний Управитель на Източна Румелия при закриването на втората редовна сесия на Областното Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Задачата, възложена на Вашитѣ трудове прѣзъ тъзи редовна сесии, бѣше толкова тѣжка, както по численостьта, така и по важностьта

на въпроситѣ, прѣдложени на Ваше разглеждане, щото [illegible] се чака за близкѫ разглеждане и гласувани всичкитѣ законопроекти [illegible] областното правителство подложи на Вашитѣ Законодателни [illegible]. Съ ревностьта си съ която и усърдието, съ което се отличавахте [illegible] прѣдставители, сполучихте да свършите една голѣма [illegible] работа, която бѣше Ви са прѣдставила. Законитѣ, които [illegible] и постановихте, азъ ще побързамъ да поднеса на утвърждение [illegible] Негово Императорско Величество Султана, и [illegible] [illegible] благоприятно [illegible] [illegible] отечество.

„Позволете ми прочее, г-да прѣдставители, да Ви изкажа [illegible] си благодарность за Вашитѣ трудове и да провъзглася [illegible] редовна сесия на Областното Събрание на Източна Румелия [illegible].

„Сбогомъ, господа, и добро виждане.

XII.

Словото на Негово Сиятелство Главний управитель на Източна Румелия при откривание третата редовна сесия на Областното Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Съ искрено удоволствие Ви посрѣщамъ и пакъ въ тая зала, дѣто сте свикани да да положите Вашето съдѣйствие за довършване на мѣроприятия, потрѣбни за възможно удовлетворение на ожиданията, които повѣрената на мое управление Область възлага на моитѣ и Вашитѣ [illegible] усилия.

„Много и различни бѣха мѫчнотиитѣ, които, въ първий периодъ на устройството на тая автономна область, възпираха правилний вървежъ на управлението. Но благодарение на чувствата отъ прѣданность и довѣрие, които, драго ми е да го кажа, храни къмъ мене въобще трудолюбивото и мирно население, благодарение на симпатическото съдѣйствие, което ми оказа и Областното Събрание и Постоянний Комитетъ, понечето, ако не всички, отъ тия мѫчнотии сѫ прѣсѣчени и оборени, и азъ съ удоволствие имамъ да засвидѣтелствувамъ, че редътъ, тишината и общата охранна навсѣкѫдѣ по областьта сѫ утвърдени и оздравени по начинъ, който, надѣя се, да задоволи всички, които иматъ насърдце напрѣдъка на тая Область, и които съ будно око слѣдятъ всичкитѣ наши дѣйствия.

„Една случка само, за жалость, дойде прѣзъ миналото лѣто да наруши безопасностьта въ едно отъ планинскитѣ погранични краища, но благодарение на бързитѣ мѣрки взети у врѣме, злото съ лошитѣ си послѣдствия се прѣмахна и отстрани.

„Правителството ми, което се е държало и ще се държи по линията, [illegible] нуждата да се надзира отъ истинскитѣ потрѣби, отъ положението и желания на страната, отъ духа за напрѣдъкъ и за-

умирение, честито е било да постигне до сега забѣлѣжителни подобрения почти по всичкы вѣтви на управлението, благодарение на патриотическата готовность и дѣятелность на чиновницитѣ, които, съ малки изключения, може би, при всичката малоопитность заслужиха и заслужватъ довѣрието което имъ е дадено.

„Но това положение колкото и да е утѣшително, има още голѣма потрѣба отъ подобрения, до които се достига само съ постоянни и напрѣгнати условия.

„*Г. Г. Прѣдставители!* нямъ прѣдстои още дълга и упорита работа за да се увѣнчае съ пълна сполука сградата на областното устройство, на която основитѣ тъй честито сѫ турени, и при здравината, съ която сѫ вече оградени живота, имота, личната свобода и свободата за работа, да се подадатъ и възможни улеснения и срѣдства за нравствено и веществено развитие, отъ което има толкова голѣма потрѣба и къмъ което тъй жадно се стреми населението. Настоятелна и налѣжаща нужда е да се изучатъ и взематъ бързи мѣрки за учреждения, сгодни да дадатъ потикъ къмъ подобрение на економическото състояние на страната и къмъ развитие най-повече на земледѣлието, тоя главенъ изворъ на богатство за нашата Область.

„При законитѣ, които гласувахте въ прѣминалитѣ сесии, и които, съ малки изключения, сѫ вече турени въ дѣйствие и работятъ успѣшно, трѣбва да се прибавятъ и други не отъ малка важность. Нѣколко законопроекти, вече приготвени, ще Ви се прѣдложатъ въ настоящата сесия на обсѫждане и гласуване. Между тия законопроекти личи бюджетопроектътъ за 1882—83 финанциална година, който безъ да товари страната съ повече отъ обикновенитѣ жертви, посрѣща прѣдвиденитѣ неминуемо-потрѣбни разноски за доброто управление.

„Ще Ви се прѣдложи още на удобрение и поправителний бюджетъ за 1879—80 финанциална година.

„*Г. Г. Прѣдставители!* Вамъ прѣдстои доста тѣжка и сериозна работа; но азъ се облѣгамъ на Ваший познатъ патриотизмъ, на Вашата мѫдрость, та вѣрвамъ, че въодушевенъ отъ любовь къмъ истинскитѣ интереси на страната, която прѣдставлявате и отъ духъ за съгласие и за задружно съдѣйствие на Правителството, Вие ще съумѣете да съсрѣдоточите просвѣтенитѣ си грижи, дарбитѣ си и усилията си единствено върху въпроситѣ, които на дневенъ редъ Ви чакатъ, и отъ доброто разрѣшение и уреждание на които зависи толкова си много и настоящето, и бѫдѫщето благоденствие на отечеството ни.

„Призовавамъ Божията помощь и благословия на вашитѣ трудове и прогласявамъ отворена настоящата сесия на Областното Събрание.

[illegible]

XIV.

[illegible] на Източна Румелия [illegible] консулъ въ Пловдивъ.

[illegible]

[illegible] тия нѣколко редушки за да ви [illegible] [illegible] срѣдства, които вие употрѣ[illegible] [illegible] за да накарате това тѣло да се про[illegible] [illegible] осъди моитѣ дѣйствия, било като от[illegible] [illegible]. Азъ считамъ за нужно да ви помоля да не [illegible] [illegible] за да ме не поставите въ скърбната нужда да [illegible]".

XV.

Словото на Негово Сиятелство Главний Управитель на Източна Румелия при откриванието четвъртата редовна сесия на Обл. Събрание.

„*Господа прѣдставители*!

„Не мога да изкажа колко честитъ се намирамъ въ тоя часъ всрѣдъ прѣдставителитѣ на населението, което тъй добродушно, доброволно и възтържено ме посрѣщна и прие въ послѣдното ми пѫтуванне за инспекция по областьта. Съ такъвъ приемъ не само единъ Главенъ Управитель, а и единъ могѫщественъ суверенъ, безъ противорѣчие, би се голѣмилъ и гордѣлъ. За това азъ мисля, че тука въ тая ограда, трѣбва да изпълня приятната и необходима длъжность да изразя на почитаемитѣ прѣдставители глѫбоката признателность, отъ която се осѣща сърдцето ми прѣпълнено, по край толкова си ласкателни и благоволителни засвидѣтелствувания, на които бѣхъ прѣдмѣтъ, и азъ непрѣстанно ще моля Върховното Сѫщество да благоволи прѣзъ всичкото врѣме колкото ще ми бѫде дадено да бѫда на глава (чело) на правителството на тая Область да ми подари, колкото ми трѣбва, благоразумие и крѣпость за да мога да отговора на довѣрието и на законнитѣ ожидания на населението въ горѣщото ми желание да запазя неговитѣ права и интереси, та по тоя начинъ да уздравя неговото щастие и благоденствие. Въ пѫтуванието си, драго ми е да го кажа високо, азъ забѣлѣжвамъ изобщо голѣмо подобрѣние по всички клонове на управлението, и тишината, спокойствието и порядъкътъ оздравени, благодарение на постояннатѣ грижи на чиновницитѣ отъ разни вѣдомства, които може би съ малки изключения, си изпълняватъ съ голѣмо усърдие и точность своитѣ високи длъжности.

„Разни законопроекти, които иматъ за прѣдмѣтъ развитието на страната въ економическо и нравственно отношение, щатъ ви се прѣдставятъ прѣзъ настоящата сесия. — Освѣнъ онія, които се отнасятъ до прѣдмѣти уредени вѣче прѣзъ течение на годината съ съдѣйствието на Постоянний Комитетъ, ще ви се прѣдложатъ именно: *законопроекти за горитѣ, за мѣждуселскитѣ пѫтища, за земледѣлческий кредитъ, за устройството на една банка, за по равномѣрно разхвърляне на кадастралний данъкъ, за оплаквания на податнитѣ по прямитѣ данъци; бюджето проектътъ за 1883—84 година, поправителнитѣ бюджети за 1879—80 и 1880—81 година; законо проекти за срѣдни училища и за нормални училища; сѫдопроизводство гражданско и криминално, и проектъ за измѣнения на нѣкои членове отъ наказателний законникъ.*

„Отъ горѣизложенитѣ законопроекти, навѣрно, особеното ваше внимание заслужватъ законопроектитѣ по управление на финанситѣ. Вий имате да обсѫдите и гласувате, както поправителнитѣ бюджети на изтеклитѣ двѣ финансиални упражнения, тъй и бюджетопроектътъ за финанциалното упражнение на 1883—84 год., което трѣбва да се тури на здрави, а не на прѣдполагаеми основи. Наистина доста тѣжка и сериозна работа ви прѣдлѣжи прѣзъ настоящата законодателна сесия, но

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] му.
[illegible] се забѣлѣ-
[illegible] управлението,
[illegible] на трудитѣ на чи-
[illegible]

[illegible] но не во-
[illegible] развитѣ кло-
[illegible] се надѣвъ, че
[illegible] на тая недо-
[illegible]

[illegible], които ще ги
[illegible] до икономическото

„Съзнаваме всичката тяжесть и значение на работата, която ни прѣдстои прѣзъ тая сесия, и ний ще употрѣбимъ всичкитѣ си старания за да отговоримъ на очакванията на страната, като сме убѣдени, че ще намѣримъ въ правителството на Ваше Сиятелство всичкото потрѣбно съдѣйствие за да изпълнимъ своята тѣжка задача.

XVII.

Словото на Негово Сиятелство Главний Управитель на Източна Румелия при закриванието на четвъртата редовна сесия на Областното Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„На края на настоящата обикновена сесия, азъ ида и пакъ да Ви изразя крайното си задоволствие за грижитѣ, които имахте да обсѫдите и гласувате повече отъ законопроектитѣ, прѣдложени Вамъ на разискване, законопроекти, които иматъ за цѣль подобрѣнието на веществеността състояние на Областьта и благоустройството на нѣкои стръкове отъ управлението. Моя грижа ще бѫде тия законопроекти, окончателно облѣчени въ законна форма, да се приложатъ въ всичката си точность, та да се осѫществятъ ожидаемитѣ отъ тѣхъ добри резултати.

„Областното Събрание въ послѣднитѣ си усилия да спомогне, колкото се може, въ облекчение на тяжеститѣ, които мисли, че лѣжатъ връзъ населението, е намѣрило полезно да направи доста значителни икономии, като е намалило заплатитѣ на чиновницитѣ и е унищожило дори и нѣкои служебни учреждения, на сѫществуванието на които е било гледано до сега като на необходимо условие за редовното служене на управлението. При всичко, че историята на нововъзроденитѣ държави доста явно показва какъ, въ началото на сѫществуванието имъ, значителни редовни и извънредни разноски сѫ необходимо потрѣбни били за доброто имъ устройство и за подкарвание на административната машина, разноски, които не могатъ, разбира се, да се подновяватъ ежегодно, азъ всѣкога, готовъ да дѣйствувамъ съгласно съ добритѣ намѣрения на Областното Събрание, въ всичко що би клонило къмъ подобрѣването на общото благосъстояние на населенията, повѣрени на мое управление, правя найгорѣщи желания дано тая мѣрка, взимена въ намѣрения за полезни послѣдствия, да бѫдеше благотворна въ приложението си, и да осѫществеше ожидаемитѣ резултати, безъ поврѣда на доброто управление на страната.

„Като Ви поблагодаря, г-да прѣдставители, още веднѫжъ за съдѣйствието, което и сега подадохте на Правителството ми, азъ прогласявамъ затворена настоящата сесия на Областното Събрание, съ молба къмъ Всевишнаго да излѣе своето благословение върху всичко извършено за благо на Областьта.

XVIII.

Адресъ подаденъ отъ депутацията на руский императоръ по случай коронясванието му.

„*Ваше Императорско Величество Всемилостивѣйший царю!*

„Първъ най-тежкитѣ изпитания на съдбата, Българский народъ е [illegible] устремени погледитѣ си къмъ велика Русия и нейнитѣ [illegible] царе. [illegible] и непоколебима [illegible] му е хранила и обо-[illegible] народъ отъ страдания и мъки. Тая священна [illegible] Българский народъ биде щастливъ да види осъществена, благодарение на безграничното великодушие на *Царя Освободителя* и на [illegible] жертви, които по изволението на своя царственый вождъ, *Руский* народъ направи, за избавление на своя единовѣрень и единоплеменъ братский народъ.

Въ този свѣтълъ и тържественъ день, въ който *Ваше Величество* се [illegible] съ короната на славнитѣ си прадѣди, Южна България [illegible] насъ да изрази на *Ваше Императорско Величество* своитѣ [illegible] и за Ея [illegible] славно и дълго царуване за благоденствието и щастието на великата Руска държава. Щастливи сме и тоя [illegible] да поднесемъ при подножието на *Ваше Императорско Величество* [illegible] чувства отъ най-дълбока признателность, които въодушевляватъ и ще въодушевляватъ на вѣчни български народъ. [illegible] съ незагладими свидѣтелства за [illegible] Българский народъ [illegible] отечество е просвѣнно съ [illegible] отецъ. Българский народъ [illegible] надъ себѣ си ото-[illegible]

„Нашето отечество [illegible] и великъ [illegible] на Вашия славенъ [illegible] благоговѣнието на Вашия [illegible] и вѣра въ душата си, че ще има винаги надъ себѣ си *Величество*, и че [illegible] покровителство на *Ваше Императорско Величество* до край най-въж- [illegible] *Ваше* царствуване ще се сбъдвать до край най-въжделенитѣ му надѣжди.

„Прѣизпълненъ съ тѣзи чувства, българский народъ възнася, заедно съ цѣлий Руский народъ, своитѣ молитви къмъ Всевишнего Бога за славно и дълголѣтно царуване на *Ваше Императорско Величество* за щастието и напрѣдъка на двата братски народа.

„Пловдивъ, 2 май 1883 година".

(Слѣдватъ подписитѣ на членоветѣ отъ Постоянний Комитетъ).

XIX.

Словото на Негово Сиятелство Главний Управитель на Източна [illegible] мелии при откриванието на петата редовна сесия на Обл. Събр[illegible]

„*Господа прѣдставители!*

„При отварянието на настоящата пета сесия на Област. С[illegible] азъ намирамъ благоприятенъ случай да прѣдамъ задоволството [illegible] пожеланията, които Н. И. В. Августѣйший ни Суверенъ на по[illegible]

ми аудиенция при завръщанието ми въ Областьта благоволи да изрази. Н. И. Величество Султанътъ, който прѣзъ всичкото врѣме на прѣбиванието ми въ Цариградъ не прѣстана отъ да ми подава знакове на високото си внимание, благоволи вмиино да ми поржча да израза на Обл. Събрание удоволствието, което му прави настоящето положение на тая страна и задоволството и благосъстоянието, които се раждатъ, като естествени послѣдствия отъ това положение. Н. И. В. се ублажаваше да гледа, че тука владѣятъ утихвание и примирение между разнитѣ народности, отъ които състои областното население, и той правеше още отсега пожелания, щото съгласие и единство на духоветі да се развиватъ постоянно въ интересъ на всички народности, за които Н. В.ималъ равна грижа и благоволение, и нѣщо друго не желаялъ колкото правото и безпристрастно приложение на Орг. Уставъ, съ който Областьта се намира надарена и то зарадъ благосъстоянието и благоденствието на страната; и най-сетнѣ нему било драго да се надѣе, че жителетѣ на Източна Румелия, като оцѣняватъ добринитѣ отъ порядъка, устан венъ на толкова здрави основи, щатъ продължаватъ и отсега нататъкъ да се водятъ по съвѣтитѣ на благоразумието и на умѣреностьта — съвѣти, съ които всѣкога е честитъ да се вдъхнува народъ, който милѣе за своето бждяще и е привързанъ за своитѣ учреждения.

„Тия благоволителни изражения на Н. И. В. като прѣдавамъ, азъ се надѣя, че тѣ ще послужатъ за едно по-голѣмо насърдчение и поощрение на бждащата дѣятелность, която прѣдстои и на Правителството, и на Областното Прѣдставителство за подобрение на положението на тая автономна областъ.

„Първа и главна отъ налѣжащитѣ нужди, безъ всѣко съмнѣние, е потрѣбата за подобрѣние на материялното състояние на населението, на което едва ли сж залѣчени ранитѣ отъ прѣминалитѣ злочести приключения. Търговията, промишленостьта и земледѣлието - тия извори на благосъстоянието на всѣка страна, у насъ се намиратъ почти прѣсъхнали и викатъ на помощь и искатъ бързъ и неотложенъ потикъ за подобрѣнието. За да се даде възможность да се стори, колкото се може, за економическото подобрѣние на Областьта, Правителството ми е приготвило и ще прѣдложи на разискване законопроекти: *За по-равномѣрно разпрѣдѣление на тритѣ главни прями данъци — на поземелний, данъкъ върху недвижими имоти, освѣнъ оний, които служатъ за земледѣлието, и на данъка върху прихода.* Съ сжщата цѣль ще ви се прѣдложатъ и законопроекти: *за ипотекитѣ и ипотечнитѣ книги; за учреждение на областна банка, за основание на кредитно поземелно учреждение и за прѣобръщание на чифлишкитѣ земи въ свободна со ственость.*

„При бюджето-проекта за 1884—85 финанциална година, който ви се подложи на разискване, вие ще имате прѣдъ очи и поправителний бюджетъ на 1881—82 финанциална година, освѣнъ поправителнитѣ бюджети за 1879—80 и 1880—81 финанциални години, които още лани ви сж прѣдставени.

„При горѣзабѣлѣженитѣ законопроекти отъ първа важность вие ще имате да разисквате още и законопроекти: *за устройството на пж-*

тищата, за измѣнение и приложение на закона за основний кадастръ, за синдикатитѣ, за режима на водитѣ, за непълнолѣтнитѣ, за гражданското състояние, а при това и законопроекти за окончателно узаконотворение нѣ нѣколко материи, които се намиратъ за сега уредени съ публично-административни правилници.

„Това е, г. г. прѣдставители, изобщо работата, която ви прѣдстои въ настоящата сесия. Тя е наистина доста важна и трудна работа; но като се облѣгамъ на доказаната ви опитность и мѫдрость и на познатий ви патриотизмъ, азъ се надѣя, че вче въодушевени единствено отъ искренно желание да бѫдете полезни на отечеството, ще умѣете да съсрѣдоточите и посвятите всичкитѣ си сили, всичкитѣ грижи, всичкото си внимание изключително върху въпроситѣ отъ първа важность за общий интересъ на страната, каквото да ополэотворите всичкото врѣме, колкото ви е прѣдоставено отъ основний законъ, та да осѫществите ожидаемитѣ резултати.

„Съ такъва надѣжда и съ благопожелания за честита и плодотворна дѣятелность азъ прогласявамъ отворена настоящата законодателна сесия.

XX.

Отговорътъ на словото, което Негово Сиятелство произнесълъ при откриванието на петата редовна сесия на Областното Събрание.

Ваше Сиятелство!

„Областното прѣдставителство съ голѣмо благодарение посрѣща задоволението, което Н. И. В. Султанътъ е благоволилъ да изрази на Ваше Сиятелство отъ примирението на духоветѣ на населенията въ областьта ни, както и благопожеланията му за прѣуспѣванието ѝ. Ползуваме се отъ този случай да констатираме, че сегашното положение на областьта, което е плодъ на вашето безпристрастно и справедливо приложение на законитѣ на страната, можеше да даде още по-удовлетворителни резултати, когато Н. И. В. при изразенитѣ си правдолюбиви и доброжелателни чувства къмъ нашата страна, за които сме напълно увѣрени, благоволи да заповѣда потвърждението на гласуванитѣ областни закони и бързото присъединение на онія родопски села, които, споредъ международнитѣ договори, принадлѣжатъ на Източна Румелия, като е явно, че това присъединение ще съдѣйствува твърдѣ много за спокойствието и тишината на областьта.

„Областното Събрание съ удоволствие посрѣща вписането на разглеждание на онѣзи законопроекти, които иматъ за цѣль въздиганието на пропадналитѣ три главни извори за благосъстоянието на страната ни — търговията, промишленостьта и земледѣлието — и то ще положи всичкото изискуемо внимание за тѣхното обсѫждане, както и за обсѫждането на онѣзи законопроекти, чрѣзъ които да се достигне не само по-равномѣрното разпрѣдѣление на тритѣ прями данъци, но още и тѣхното на-

маление за облегчение на страната и главно на земледѣлческото ѝ население.

„При обсѫждането на бюджето-проекта за идущата финанциална 1884—85 година, ще се стараемъ да направимъ значителни бюджетарни намаления въ крѫга на възможностьта, чрѣзъ които да можемъ да подигнемъ кредита на страната ни и да се опѫтимъ къмъ економическото ни въздигание.

„Като съзнаваме напълно важностьта на трудната задача, която ни прѣдстои, ще употрѣбимъ изискуемата дѣятелность за разрѣшението на всичкитѣ тѣзи въпроси тъй, както се очаква отъ населението, и както неговитѣ истински интереси изискватъ".

XXI.

Словото на Н. С. Главний Управитель на Източна Румелия при закриването петата редовна сесия на Областното Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Драго ми е да засвидѣтелствувамъ, че вие сполучихте да урѣдите голѣма часть отъ въпроситѣ, прѣдложени на разискване и законоположение прѣзъ сесията, която се свършва днесь. Вие гласувахте нѣколко отъ прѣдложенитѣ законопроекти, между които по-видно мѣсто държатъ *закона за бюджета и за ипотекитѣ.* Гласуванитѣ закони азъ ще прибързамъ да прѣдстава на утвърждение на Н. И. В. Султана.

„Водими отъ економически съображения вие въведохте въ закона за бюджета важни измѣнения съ мисль, че съ намаление на служби, на чиновници и на заплати, давате на населението възможность да се въздигне отъ мѫчното си економическо състояние, въ което сѫ го повалили малкото плодородие прѣзъ послѣднитѣ години и голѣмий застой на търговията и промишленостьта. При всичко, че голѣмо съмнѣние има да ли по той начинъ за дѣйствие ще се постигне желаемата цѣль, и дали не ще се докаратъ голѣми бъркотии и мѫчнотии въ правилний вървежъ на административнитѣ служби, азъ, като взимамъ въ внимание общото настроение на духоветѣ къмъ економии, и водимъ отъ примирителни начала, ще туря въ упражнение гласуваний бюджетъ въ надѣжда, че самий опитъ, направенъ съ него прѣзъ течението на годината и едно по-достатъчно изобилие въ бѫдащето, ще дадатъ вѣрно мѣрило и възможность за уреждане добрѣ нагоденъ бюджетъ, който не само да оздравява редовното и точното служение на правителствената машина, но и да дава срѣдства за осѫществение на прѣдприятия и работи отъ обща полезность.

„Едната економия, както знаете, сама по себѣ не е достатъчна да създаде благосъстояние, тя трѣбва да бѫде придружена съ производителность за да може да принесе истински блага на населението. При труда, който ьоправи недостатъкъ на мѣстото, трѣбва да се привиква на помощь и другъ единъ могѫщъ дѣецъ — капиталътъ, който е душата на всички земледѣлчески, промишлени и търговски прѣдприятия. Его защо

менѣ щеше бжде много драго, ако при гласуваний законъ за ипотекитѣ бѣхте гласували и прѣдложенитѣ законопроекти за кредитни учреждения, — и надарѣхте мѣстото съ закони, които бѣха дали възможность да се привлекатъ евтини капитали, потрѣбни за подобрѣние и въздигане на мѣстната производителность. Но нека се надѣемъ, че този въпросъ, изученъ по-зрѣло, ще си намѣри удовлетворително рѣшение въ едно близко бждяще.

„*Г. г. прѣдставители*: Вие изразихте и прѣпоржчахте на правителството нѣкои желания за мѣрки, които намирате сгодни за подобрѣние на положението. Колкото отъ тѣхъ намирамъ осжществими, приспособими и полезни на истинскитѣ интереси на мѣстото, азъ зимамъ посериозно внимание и ще се разпореда на врѣме и на мѣсто да имъ дадемъ пълно удовлетворение.

„Като се облѣгамъ на готовностьта, която сте ми показали и ще показвате за съдѣйствие на правителството ми въ мжчното му послание, азъ ще се труда съ всичкитѣ си сили да паза въ цѣлость, както придобититѣ права на тая автономна областъ, така и задълженията ѝ, неразделни отъ тия права, та да оправдая общото довѣрие и надѣждитѣ, които възлага менѣ нейното миролюбиво и трудолюбиво население.

„Съ призвание Божието благословение върху положенитѣ трудове за благото на отечеството, азъ прогласявамъ заключена настоящата сесия на Областното Събрание.

XXII.

Мемоарътъ до Н. С. Главний Управитель и адресътъ за българский Екзархъ въ Цариградъ.

А. *Мемоарътъ до Н. С. Главний Управитель.*

„*Ваше Високо Прѣвъсходителство!*

„Ние долуподписанитѣ пълномощници на българското православно население въ тая областъ, събрани въ Пловдивъ за да размислимъ върху печалното положение, въ което се намиратъ днесь нашитѣ черковни дѣла, имаме честь да Ви заявимъ слѣдующото:

„Извѣстно е на Ваше Високопрѣвъсходителство, че Българската Екзархия, подъ вѣдомството на която се намира и нашето българско население, се е устроила съ императорский ферманъ отъ 8 зилхидже 1286 г.

„На основа на този ферманъ, Органический Уставъ на тая областъ изрично споменува казаната Екзархия, и не само е запазилъ нея, както и на другитѣ припознати черковни власти, упражнението на духовното имъ вѣдомство, но още съ чл. 257 имъ е отстжпилъ нѣкои привилегии, съ които имъ се оздравява едно вѣдомство и въ дѣла отъ гражданско право. Това обстоятелство прави да добива Екзархийското учреждение за насъ една твърдѣ голѣма важность, и за това българското население има

интересъ да види своето Църковно началство устроено така, щото да е въ състояние да изпълнява своитѣ длъжности, които произтичатъ отъ придобититѣ му права. По злополучие обаче петь години минуватъ отъ съставянето на тая областъ, и нашето Черковно началство още не е могло да се сдобие съ Святий Синодъ и съ Екзархийский Съвѣтъ, двѣ тѣла присжщни на Екзархийското началство, безъ които това послѣдното не може да бжде пълно и да упражнява върховно управление надъ Църквата, нито пъкъ да разгледва дѣла било чисто духовни, било смѣсени, било ония отъ гражданско право, които сж поставени въ негова компетентность по силата на основний законъ на Областьта. Това е нормалното положение на Екзархията, като прямо слѣдствие отъ което излиза, че важни духовни и материялни интереси на българското население се осждатъ да страдатъ толкова дълго врѣме, религията да пропада и деморализацията да се въдворява, не може освѣнъ да се гледа като нарушение на Църковнитѣ права и привилегии на българското общество, на които то се е радвало и прѣди създаванието на тая областъ, и които се разширочаватъ още повѣче по силата на Органический Уставъ.

„Ето защо обезпокоителнитѣ слухове, относително до Екзархийското началство, пръснати отъ различни извори и поддържани настоятелно отъ вѣстницитѣ на столицата на империята, произведоха поразително впечатлѣние на духоветѣ, и ето защо българското население въ областьта слѣдва да се интересува най живо въ течението на работитѣ, които се отнасятъ до Екзархията, и да чака съ нетърпѣние едно цѣлоизходно поправление на положението на Екзархийското началство — поправление, което да тури Църковната ни властъ въ състояние да упражнява напълно своитѣ атрибуции и да ни даде възможность да се ползуваме отъ ония права, които ни е оздравилъ Органический Уставъ.

„Ние заявяваме, че за да се достигне до едно такъво поправление, нѣма друго срѣдство, освѣнъ пълното изпълнение на императорский ферманъ, съ който се основа Екзархията, защото, каквото и да се казва, не е възможно да се обори тая истина, и главната причина на това, гдѣто Екзархийското началство не е могло и не може да упражнява онова благотворно влияние, което иматъ право да очакватъ отъ него и правителството, и българскитѣ населения, лѣжи именно въ неизпълнението на рѣчений императорский ферманъ. Наистина тъй като многочисленото българско население, въ прѣдвиденитѣ отъ императорский ферманъ епархии на прямитѣ владѣния на империята, се лишава отъ правото да има свои архипастири, което му даватъ и императорский ферманъ и каноническото право, съставянието на Св. Синодъ и Екзархийското началство се туря въ абсолютна невъзможность да функционира и българското население на тая областъ, на което църковнитѣ права и привилегии сж гарантирани отъ тържественъ мѣждународенъ актъ, се туря косвено въ едно такъво положение, което е равносилно съ потъпкване на тия негови права и привилегии.

„Въ това състояние на работитѣ, ние считаме за своя священа длъжность да констатираме това потъпкване на правата си, да издигнемъ гласа си за запазванието имъ и да настоимъ, щото Високата Порта да

[illegible]

[illegible] Вашe Високопрѣосвещенство [illegible]

[illegible] 1883 год.

[illegible] отъ разнитѣ градове и околии.

[illegible] Екзархъ въ Цариградъ.

[illegible]!

[illegible] слухове, които тъй настоятелно се пръскатъ [illegible] правдини, освятени отъ импера- [illegible] 1286 година, дълбоко развълнуватъ [illegible] на тая автономна областъ.

[illegible] да вѣрва въ тия слухове, високото [illegible] Черковнитѣ му правдини, не му позволява [illegible] обстоятелства. Нему е мъчно да повѣрва, [illegible] правителство храни намѣрения противни на правата, [illegible] признало съ единъ ферманъ, и които добиха [illegible] международенъ актъ. Неприлаганието [illegible] и [illegible], въ което е поставена Екзархията [illegible] спрямо паството си, сѫ факти, които [illegible] гласа си и да изразимъ, както своитѣ [illegible] желания на поправянието на това нетърпимо положение [illegible] работи.

[illegible]!

[illegible]

неуредени, нравственностьта пропада и религията бѣдствува. Но ние искахме да вѣрваме, че правителството нещо закъснѣе да обърне внимание къмъ това и да даде на Святата Екзархия възможностьта да се грижи за ония духовни и граждански интереси, важностьта на които се припознава и отъ самото царско правителство чрѣзъ издаванието на фермана. За жалость мжчнотиитѣ, въ които Екзархията е поставена отъ нѣколко години насамъ, не само се не прѣмахватъ, но положението ѝ отъ день на день повѣче се затруднява. Безпокойствието на населението, вслѣдствие на това, взима всѣкидневно по-голѣми размѣри, и то счете за длъжность да прѣкъса своето мълчание и да помоли Ваше Блаженство да прѣдставите чувството му прѣдъ Високата Порта, като настоите да приложи императорский ферманъ и съ това да даде край на страданията, на които сж подхвърлвати интереситѣ на вашето началство и на страховетѣ, които го вълнуватъ.

„Ние Ви молимъ, слѣдователно, да направите незабавно нужднитѣ постжпки тамъ, гдѣто трѣбва, и отъ какъ Ви попросимъ молитвитѣ, оставаме на Ваше Блаженство покорни духовни чада.

Пловдивъ, 22 ноемврий 1883 год.

(Слѣдватъ подписитѣ на прѣдставителитѣ отъ разнитѣ градове и околии).

XXIII.

Мемоарътъ къмъ Великитѣ Сили отъ Източно-Румелийското население, подаденъ чрѣзъ специалнитѣ делегати г-да Ив. Ст. Гешевъ и Хр. Хр. Стевъ.

„*Господине Министре!*

„Прѣди петь години, когато европейската комисия изработваше Органическия Уставъ въ нашата область, не веднжжъ и двжжъ огромното болшинство на страната се отнесе до комисаритѣ на Великитѣ Сили съ прошения, адреси и други заявления, съ които се прѣдставляваха опасноститѣ, произходящи отъ раздѣлението на Българското отечество, и лошитѣ слѣдствия, както въ народно и политическо, така и въ економическо и културно отношение за една область като нашата, съ такава граница и съ територия и народонаселение релативно толкова малко. Сжщеврѣменно една народна депутация се изпрати направо до кабинетитѣ на Великитѣ Сили за да имъ прѣдстави болкитѣ на българското население въ тая область съ молба да се взематъ въ внимание праведнитѣ желания, които бѣха да се не отлжчава разкжсваеното имъ отечество отъ новосъздаденото Българско Княжество на сѣверъ отъ Балканитѣ. Но за голѣмо злощастие на Източна Румелия частно и на българския народъ изобщо, нито депутацията въ Европа, нито тукашнитѣ заявления прѣдъ комисията на Великитѣ Сили можаха да дадатъ праведно ожидаемитѣ слѣдствия. Тогава за пръвъ пжть се раздѣли българский народъ, който е сподѣлялъ еднакви сждбини въ продължение на цѣли вѣкове, и който е

присѫтствувалъ въ едно и сѫщо врѣме освобождението си. Откѫсването на Областьта отъ Княжеството хвърли населението ѝ въ униние и съвършенно отчаяние, което бѣше достигнало до такава степень, щото народътъ бѣше рѣшенъ да жертвува и това, което му бѣше останало послѣ въстанието и войната, или да извоюва истинната си свобода. Но благонамѣренитѣ съвѣти на Великитѣ Сили чрѣзъ тѣхнитѣ комисари въ Пловдивъ, съвѣти, съпровождани отъ благи обѣщания за въ бѫдѫще, при това и отъ явни доказателства на благоволение отъ тѣхна страна, а именно, че никога нѣма да видимъ упражнено правото, което чл. 15 на Берлинский трактатъ даваше на Портата да държи гарнизони на Балканитѣ, за което не можемъ и сега да не изкажемъ жива признателность къмъ человѣколюбивитѣ и просвѣтени правителства на Великитѣ Сили, най-сетнѣ и личната воля на приснопаметний Царь-Освободитель, изразена въ Областьта отъ нарочно за това изпратенъ императорский пратеникъ, сполучиха да уталожатъ духоветѣ, и да убѣдятъ българетѣ да се подчинятъ на рѣшението на Европа, като хранѣха надѣжда, че въ близко бѫдѫще ще се взематъ въ внимание праведнитѣ имъ искания.

„Това неестественно раздѣление поврѣди не само на националнитѣ борьби на българский народъ отсамъ и оттатъкъ Балкана, но повлѣче подирѣ си грамадни прѣпятствия въ вѫтрѣшното економическо развитие и на двѣтѣ страни.

„Опасенията, които сѫ внушавали на населението политическитѣ условия, въ които ги поставяше Берлинский трактатъ, не можаха да се оправдаятъ.

„Петь-годишний периодъ, който измина отъ тогава, убѣди го, че при тия условия, вънъ отъ скрѫбьта, че остава раздѣлено отъ своитѣ свободни братя, то неможе почти нѣщо да направи за своето прѣуспѣвание. Ние ще се задоволимъ да покажемъ само на нѣкои отъ причинитѣ, произлизащи отъ самий Органически Уставъ, които прѣчатъ за материалното издигание и развитие на областьта и за напрѣдъка ѝ въ културно отношение. Тежката данъ, която областьта плаща на Императора и слѫжноститѣ на администрацията, наложена отъ Органический Уставъ, сѫ една отъ най-голѣмитѣ материални прѣчки за да може областний бюджетъ да разполага съ излишъкъ на срѣдства, който да се употрѣби за повдигане на земледѣлието, индустрията и търговията ни. И дѣйствително каква по-голѣма неправда за тая злочеста и почти разорена страна отъ постановлението на Органический Уставъ да плаща ежегодно на империята 3/10 отъ приходитѣ? Тая неправда става още по-възмутителна отъ обстоятелството, че тия приходи сѫ опрѣдѣлени на 800,000 лири, когато въ дѣйствителность тѣ едва ли прѣвишаватъ 509,000 лири? Тая тежесть не може да се не почувствува силно, и Областното събрание въ особенъ за това законъ измѣни тия цифри, като намали даньта отъ 240,000 лири на 160,000. Но Високата Порта не благоволи да потвърди това мотивирано и безспорно измѣнение, когато въ дѣйствителность сегашнитѣ приходи на областьта не позволяватъ редовно изплащание и на намаленото количество.

„По нѣмание на срѣдства, областьта не може да направи нито защита, нито пъкъ да упражни какво и да е влияние върху експлоатацията

на сжществующитѣ желѣзници, така щото при уреждането на тарифитѣ да се взематъ що-годѣ въ внимание интереситѣ на земледѣлието, на търговията и индустрията. Ние имахме, при това, злочестината да се убѣдимъ, че и усилията ни да привлѣчемъ въ страната чужди капитали за улучшението на земледѣлието, което е най-голѣмий изворъ на богатство въ областьта, сж осждени да останатъ безъ резултатъ. Областното прѣдставителство още въ първата си сесия, именно тогава, когато нашето земледѣлие се нуждаеше най много отъ капитали, гласува единъ заемъ отъ 2,500,000 франка, който да послужи изключително на земледѣлцитѣ ни за доставката на изискуемий добитъкъ, земледѣлчески орждия, сѣме и други стопански потрѣбности, които останаха въ осждие послѣ войната. Но Високата Порта не благоволи да утвърди тоя законъ за причини и до сега още необясними, вслѣдствие на което заема не можа да се извърши. Като е думата за потвържлението на законитѣ, нека да бжде позволено да кажемъ, че правото на „veto“, дадено отъ Органическийй Уставъ на Н. В. Султана, както се доказва вѣче въ разтояние на петь години е отъ най главнитѣ прѣпятствия на правилното ни и успѣшно устройство, тъй като се е отказвало надлѣжното утвърждение на повѣчето закони, изработени отъ Областното Събрание. Доволно е да споменемъ, че закони отъ такава важность, като закона за гражданското състояние, за владалата, за лѣсоветѣ (горитѣ), за ипотекитѣ, за сирачкитѣ каси и прочее, нѣкои отъ които сме задължени отъ Органическийй Уставъ да съставимъ, сж гласувани още въ първитѣ сесии на Областното Събрание и още чакатъ своето потвърждение.

„Като е думата за и така ограничената власть на Румелийското законодателство, не е излишно ако споменемъ, че конституционний режимъ, съ който е ужъ надарена нашата область, може много малко да съдѣйствува за истинския напрѣдъкъ на страната отъ самий начинъ, по който е съставено Областното Събрание. Това Събрание, и атрибуциитѣ на което сж въ всѣкой случай много ограничени, е съставено отъ 56 души прѣдставители, отъ които само 36 души се избиратъ отъ народа. Като е повѣче отъ естествено, щото всѣкой Главенъ Управитель да има охотата да разполага съ Областното Събрание, не е много мжчно да се разумѣе, че състава на законодателното тѣло може всѣкога да стане такъвъ, какъвто е угоденъ на Гл. Управитель, когато има право да назначава 10 души прѣдставители и други още 10 засѣдаватъ по право. Такъвъ съставъ на Областното Събрание е явно противорѣчие на истинския конституционенъ режимъ, който дава на народитѣ не фалшиво, а дѣйствително участие въ държавното управление. Впрочемъ това, което утвърждаваме, не е само по прѣдположение, а е основано на опитъ. Излишно е да казваме разнитѣ други обстоятелства, сжщо така важни, които упражняватъ безъ оспоряване едно злотворно влияние, както върху правилното устройство на страната, така и върху економическото и културно развитие.

„Опитътъ отъ петь-годишното ни сжществувание напълно оправдава страховетѣ, които изказахме прѣди петь години прѣдъ Европейскитѣ Сили, че положението, което ни създадоха, излага ни да видимъ усилията си за напрѣдъка и развитието загубени безполезно. Въпрѣки всичкитѣ не-

[illegible] Княжесть [illegible]

[illegible] на свѣтъ [illegible]

[illegible] на една [illegible]

[illegible] отъ [illegible]

[illegible] на Ваше [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] депутати [illegible]

[illegible]

отъ тоя случай да благодаря тукъ въ Ваше лице на областнитѣ жители, които съ патриотическа готовность отговорихѫ на ожиданията ми и връчиха прѣдставителский мандатъ Вамъ, г-да, на които просвѣтений и истинский патриотизмъ е достатъченъ залогъ, че ще се грижите рѣвностно за щастието на отечеството ни, като помагате дружно на моитѣ постоянни за това грижи.

„Г-да прѣдставители!

„Ако и до сега да е направено нѣщо за устройството на тая Область, Вие знаете обаче по-добрѣ отъ всѣкиго, че още твърдѣ много е потрѣбно да се работи, както за доброто уреждание на разнитѣ части въ правителствената машина, така и за повдиганието на тритѣ клонове отъ народний поминъкъ: земледѣлието, индустрията и търговията.

„Съ тая цѣль, г-да прѣдставители, въ течението на днесь отваряемата сесия ще Ви се прѣдставятъ отъ правителството ми разни прѣдложения и законопроекти. Отъ прѣдложенията особено Ви моля да залегните и гласувате тия, които най-близко досѣгатъ економическото подобряване на жителитѣ въ Областьта, каквито сѫ:

1. За построяването на една областна желѣзница (трамвай) отъ Бургасъ и ако може до Сливенъ и по-нататъкъ. Тая желѣзница веднѫжъ направена, ще олесни значително изнасянето на мѣстнитѣ произведения и така ще се повдигнатъ и усилятъ пропадающитѣ у насъ занятия.

2. За измѣняване кадастралний законъ и начина, по който се размѣта кадастралний данъкъ, така щото да могатъ се прѣмахна, до колкото е възможно, несправедливоститѣ и тяготитѣ, които прѣдизвикватъ постоянни оплаквания отъ бѣднитѣ данъкоплатци.

3. За окончателното рѣшение на въпроса: трѣбва ли да се позволи отново сѣянето на ориза, както нѣкои го желаятъ, или да се узакони запрѣщението му и за напрѣдъ, както други, въ полза на здравето настояватъ.

„Между законопроектитѣ, съ които ще имате да се занимаете, като по-главни ще спомѣна:

а) Бюджетопроекта за бѫдѫщата 1885—86 финанциална година, който правителството ми се е помѫчило да уравновѣси по такъвъ начинъ, щото като не натоварва, до колкото е възможно, податнитѣ съ нови даждия, сѫщеврѣменно и да не страдатъ разнитѣ служби отъ излишни укастрювания и чрѣзмѣрни економии.

б) Законопроектъ за размѣтание на данъцитѣ, имѣющъ за цѣль едно по-равномѣрно налагание на разнитѣ податни класи, и по-сгодното и по-лесно събирание на гласуванитѣ отъ Областното Събрание даждия.

в) Законопроектъ за ипотекитѣ, който е най-сгодно срѣдство за повдигание на толкова нуждний у насъ поземеленъ кредитъ.

г) Законопроектъ за една земледѣлческа банка; за измѣнение закона за сѫдебнитѣ мита, права и пр.

„Прѣдъ видъ убо на многото сериозна работа, що Ви прѣдстои да извършите, нѣмамъ съмнѣние, г-да прѣдставители, че Вие, безъ да се бавите въ маловажни и безполезни нѣща, ще пристѫпите по-скоро къмъ разглеждание разнитѣ прѣдложения и законопроекти, което е най-важното и сѫществено Ваше дѣло. По тоя начинъ Вие ще оправдаете довѣрието

на жителитѣ на [illegible], които, [illegible], сѫ обърнали очи къмъ Васъ, и съ [illegible] очакватъ добри слѣдствия отъ [illegible] и [illegible] Ваша дѣятелность.

„Като призоваваме върху Ви благословението на Всемогущий Богъ, и като Го молимъ да Ви помага въ изпълнението на Вашето важно и высоко послание за доброто на отечеството, за което и прѣдставителство, и правителство не трѣбва да жалятъ ни трудъ, ни врѣме, прогласявамъ отворена, първа по реда си, сесия на Областното Събрание.

XXV.

Отговорътъ на словото, съ което Негово Высокопрѣвъсходителство Главний Управитель откри шестата редовна сесия на Областното Събрание.

„*Ваше Высокопрѣвъсходителство!*

„Областното прѣдставителство на Източна Румелия бърза да Ви изкаже своята благодарность за довѣрието и съчувствието, изказани къмъ него въ словото, съ което открихте настоящата сесия на Областното Събрание.

„Областното прѣдставителство, което се въодушевлява отъ сѫщитѣ чувства къмъ Ваше Высокопрѣвъсходителство, намира въ такъво взаимно довѣрие едно здраво ручателство на задружна и плодотворна дѣятелность за прѣуспѣването на тая автономна Область.

„Водими отъ съзнанието на длъжностьта, която ни налага високий мандатъ, даденъ намъ отъ населението, ний, областнитѣ прѣдставители, напълно споделяме убѣждението на Ваше Высокопрѣвъсходителство за нуждата да се приематъ сериозни мѣрки за по-доброто уреждание на разнитѣ клонове отъ управлението, и за повдигане економическото положение на страната. Тия важни задачи ще бѫдатъ прѣдмѣтъ на особеннитѣ ни грижи прѣзъ течението на тая сесия, и надѣваме се, че и правителството на Ваше Высокопрѣвъсходителство ще положи всичкитѣ си старания, за да се увѣнчаятъ тия грижи съ най-удовлетворителенъ результатъ.

„Отъ законопроектитѣ и прѣдложенията, съ които правителството има да сезира областното прѣдставителство, то съ особно прилѣжание и внимание ще се занимае съ ония, които се досягатъ до економическото подобрѣние на страната.

„То ни повѣлява настоятелно да вземемъ сериозни мѣрки, които правителството справедливо тури на първо мѣсто: основанието на земледѣлческа банка, построяването на желѣзница — трамвай отъ Бургасъ до Ямболъ, ако е възможно и по-нататъкъ, и уреждането на кадастралний данъкъ.

„Като е думата за законодателната дѣятелность на Областното Събрание, ние се намираме принудени да изразимъ на Ваше Высокопрѣ-

въсходителство нашата скръбь за практиката, която до сега се е слѣдвала отъ Високата Порта въ отношение на потвърдяването на областнитѣ закони, и дѣйствително отхвърлянието и неудобрѣнието на цѣлъ редъ закони парализиратъ автономнитѣ права на тая Область, и осуетяватъ усилията на законодателната ѝ власть за доброто устройство и успѣшно развитие на страната.

„Прѣдъ видъ на едно такъво положение областното законодателство вѣрва, че безъ да стане нужда отъ по-енергически заявления, Ваше Високопрѣвъсходителство ще успѣете чрѣзъ цѣлесъобразни старания да отстраните причинитѣ на тѣзи затруднения.

„За длъжность считаме при това да обърнемъ вниманието на Ваше Високопрѣвъсходителство, че пограничнитѣ власти на Империята сѫ прибѣгнали напослѣдъкъ до принудителни мѣрки спрямо непрѣдаденитѣ въ Родопитѣ наши села, и въ нѣкои мѣста отъ прѣдмѣтнитѣ непрѣдадени села, тѣ сѫ нарушавали териториално публичното право на тая автономна Область. Областното прѣдставителство нѣма съмнѣние, че Ваше Високопрѣвъсходителство сподѣля чувствата му по тоя важенъ въпросъ, и се надѣе, че Вие ще настоите енергически гдѣто трѣбва за окончателното му изравнение, съобразно съ мѣждународнитѣ опрѣдѣления за пограничната делимитация на нашата Область.

„Областното прѣдставителство на свършакъ повторно изразява съчувствието си къмъ Ваше Високопрѣвъсходителство, и се надѣе, че нашитѣ задружни усилия ще се увѣнчаятъ съ сполука за доброто на тая страна.

XXVI.

Слово на Главний Управитель на Източна Румелия, съ което закрилъ шестата редовна сесия на Областното Събрание.

„*Господа прѣдставители!*

„Сърдечно Ви благодаря, че при толкова важни и трудни въпроси, съ които имахте да се занимавате, Вый оправдахте напълно моитѣ надѣжди, като положихте потрѣбната енергия и усърдие за да ги свършите по възможность, и съ това показахте оная просвѣтена и патриотическа Ваша готовность за сѫдѣйствие, която правителството ми още отъ начало очакваше отъ Васъ.

„Като истински прѣдставители на Областьта, Вый залѣгнахте и гласувахте законопроекти отъ голѣма важность, много отъ които се отнасятъ до подобрѣнието на самото нейно економическо състояние.

„Такива законопроекти сѫ:

1) За размѣтването на данъцитѣ въобще и особено на кадастра, чрѣзъ който законопроектъ прѣдлѣжи да се прѣмахнатъ много неправди и оплаквания.

2) За данъка върху прихода и недвижимоститѣ.

3) За сждебнитѣ права и разноски.

4) За бюджета на идущата финанциална година.

5) За горитѣ.

6) За учреждението на една мѣстна банка, отъ която има толкова да се ползува нашето западнало земледѣлческо, индустриално и търговско население и др. т.

„Нѣма съмнѣние, г да прѣдставители, че населението ще оцѣни Вашата общеполезна и плодотворна дѣятелность, която Вий развихте прѣзъ тая сесия. Плодотворностьта же, на тая Ви дѣятелность то ще осѣти и оцѣни още повѣче, когато види изпълнението на тия многополезни закони, които Н. И. В. Султанътъ ще благоволи, надѣя се, наскоро да потвърди.

„*Господа прѣдставители*!

„Азъ ще разчитамъ на Вашето съчувствие и сждѣйствие въ прилагането на тия закони, както разчитамъ и въ по-нататъшната дѣятелность на моето правителство. И когато се завърните при Вашитѣ избиратели и въ Вашитѣ домашни огнища, неще ме лишите, вѣрвамъ, отъ това си сждѣйствие, както не пожалихте ни трудъ, ни врѣме, за да изпълните достойно важното послание, за което, като прѣдставители на тая Областъ, сте били поканени.

„Като Ви благодаря прочее още веднжжъ за положенитѣ отъ Васъ усърдни трудове, призовавамъ благословията на Господа върху извършенитѣ Ви дѣла за благото на отечеството, и прогласявамъ затворена настоящата сесия на Областното Събрание.

XXVII.

Прокламацията на комитета слѣдъ провъзгласяването на Съединението.

„*Братия*!

„Часътъ за нашето съединение е настжпи! Чуждата Румелийска власть, която шесть години тяжеше надъ насъ, падна! Вмѣсто нея се явява Съединението съ Българското правителство, подъ скиптра на Българския Князъ, Негово Височество Александръ I й.

Граждане!

„Вие трѣбва да помагате, въ името на отечеството, за славата и величието на България, на святото дѣло, като се грижите за запазването на обществений редъ и тишина. Не забравяйте, че всѣкой който се окаже виновенъ въ насилие или въ грабителство, особно ако това насилие бжде насочено противъ чужденци, които всѣкий трѣбва да пази, като свои братя, ще бжде най-строго наказанъ.

„*Офицери и войници, синове на България*!

„**Единъ таенъ комитетъ Ви кани да се прѣклоните прѣдъ буйния българскій левъ, и прѣдъ величието на християнството, прѣдъ Кръста! Противъ кого и за кого ще се биете вие? Припомнете си, синове на България, че вие до сега сте служили на невѣжеството и на жестокостьта, подъ властьта на полумѣсеца, подъ знамената на нашия петвѣковенъ тиранинъ.**

„*Почитаеми духовни пастири*!

„**Вие, които прѣзъ толкова вѣкове сте запазили и сте поддържали България, дигнете Божий кръстъ и благословете нашето свято дѣло, Съединението!**

„**До като цивилизована Европа призчае нашето народно и свято дѣло, и до като пристигне въ Тракия войската на Негово Височество Князя, едно врѣменно правителство ще ръководи и ще управлява страната. Поканватъ се всички да се подчинятъ на разпорѣжданията на властитѣ.**

„**Да ни помогне Богъ и силата на нашата войска!**

Пловдивъ, 5 септемврий 1885 год.

Комитета".

Край на първата часть.

СЪДЪРЖАНИЕ.

Стр.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА.

ГЛАВА ПЕТА.

Приложенията къмъ петата глава.

По-важни печатни погрѣшки.

Стр.	Рѣдъ отъ горѣ на долѣ	Вмѣсто	Чети
1	12	народъ	родъ
6	4	свѣлило	смилало
7	17	Свѣското	Свѣтското
8	1	твва	това
10	39	ней	нея
11	11	Рускета	Руската
12	32	Цариграъдъ	Цариградъ
14	45	се Княжеството	се въ Княжеството
14	46	сѣдъ	слѣдъ
15	35	Стлтанъ	Султанъ
15	48	послѣдциѣ	послѣдний
15	49	крижновникъ	книжовникъ
15	50	2алг.	Бълг.
16	23	Съброръ	Съборъ
16	24	вбранъ	вбралъ
19	40	Реликъ	Великъ
35	9	общия	общия
35	18	пърковно	църковно
48	5	Отоманенъ	Отоманецъ
48	11	;	:
52	38	нотатата	нотата
76	1	вмотитѣ	имотитѣ
82	44	дружоа	дружба
92	31	отчуждаанетo	отчуждаването
98	19	особена	особено
101	29	полеви	полевий
103	11	Бѣлоцер-овецъ	Бѣлоцърковци
104	22	дѣяте но	дѣятелно
105	36	опрошава	опрощава
105	42	пѣни	цѣни
110	39	оцѣняване	оцѣняване
111	31	гиянитѣ	пиянитѣ
115	11	остава	остават
122	43	отделялъ	отдѣлилъ
126	51	Д. Петровъ	Р. Петровъ
131	26	сп. „Economist"	(сп „Economist")
131	26	съвѣтва	съвѣтвали
141	14	неможе	неможа
150	7	австѣьйския	австрийския
150	33	Бугкъ дервентъ	Букъ дервентъ
150	40	ведитѣ	водитѣ
162	33	Кнняжеството	Княжеството
167	7	вътрѣщно	вътрѣшно
172	4	липа	лица
174	37	спомѣнетитѣ	спомѣнатитѣ
178	1	Всички	Всички
184	36	счетовдство	счетоводство
187	39	отмжхна	отмахна
188	6	священническо	священническо
194	43	ова	това

[illegible]	[illegible]